İmam Muhyiddin En-Nevevî

Müslim Şerhi

el-Minhâc

ve

Sahîh-i Müslim

İmam Muhyiddin En-Nevevi (V. 676)
"El-Minhac Şerhu Sahih-İ Müslim B. El-Haccac"
Adını Taşıyan Sahih-İ Müslim Şerhi

Mukaddime:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Asıl Metni Tahkik ve Kütüb-i Sitte'ye Göre Hadislerini Tahriç Edip
el-Mucemu'l-Müfehres İle Tuhfetu'l-Eşraf'a Göre Numaralandıran:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Tercümeye Esas Alınan Baskı:
Daru'l-Marife Lübnan, Beyrut 1428/2007 13. Baskı

Tercüme:
M. Beşir Eryarsoy

11. Cilt

بسم الله الرحمن الرحيم

Tashih
Yusuf Yılmaz

Sayfa Düzeni
Polen Yayınları

Mizanpaj
Polen Yayınları

Arapça Metin
Abdullah Tunçer

Kapak Tasarımı
Polen Yayınları

Baskı - Cilt
Ravza Yayın ve Matbaacılık
Davutpaşa cd. Kale İş Merkezi No: 52
Topkapı / İSTANBUL
Tel: 0212 481 94 11

Mart 2016

KARINCA & POLEN YAYINLARI
(Karınca & Polen Yayınları
"Billbao Tekstil Yayıncılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti" kuruluşudur)

Adres ve Telefon
Soğanağa Camii Sok. Büyük Tulumba Çıkmazı
Beyem Han No: 1/25 Beyazıt / İSTANBUL
Telefon: (0 212) 638 69 19 Fax: (0212) 516 42 44

www.karincakitap.net
karincakitap@hotmail.com

BU CİLTTEKİ BÖLÜMLER

Önemli bir not:

Tercümemize esas aldığımız **Nevevi Şerhi'nin Müslim metni**, muhakkik Halil Me'mûn Şiha tarafından yazma bazı nüshalara dayanılarak tesbit edilmiştir.

Türkçe tecümesinde kullanılan Müslim'in Arapça metni ile Şiha tarafından konulan metin arasında -nadiren de olsa- bazı farklılıklar görülebilir.

Bu farklar son derece az olmakla birlikte, anlamı/hükmü etkileyecek türden değildir.

Mesela, diğer matbu nüshalarda **"haddesenâ"**, bizim tercümeye esas aldığımız baskıda **"haddesenî"**; **"nebiyyullah"** yerine **"rasûlullah"** gibi, cüzi ve önemli sayılmayan hususlar, bu gibi farklılıklara örnektir.

Bu gibi farklılıkların yer yer tercümeye de yansıması tabiidir.

Siz muhterem okuyucularımızın dikkatlerine arz ederiz.

٤٦/٣٥- كِتَاب الْقَدَرِ

46/35- KADER KİTABI

١/١- بَاب كَيْفِيَّةِ خَلْقِ الْآدَمِيِّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ وَكِتَابَةِ رِزْقِهِ وَأَجَلِهِ وَعَمَلِهِ وَشَقَاوَتِهِ وَسَعَادَتِهِ

1/1- ÂDEMOĞLU'NUN ANNESİNİN KARNINDA NASIL YARATILDIĞI, RIZKININ, ECELİNİN, AMELİNİN, BEDBAHTLIĞININ VE MUTLULUĞUNUN YAZILMASI BABI

٦٦٦٥-١/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ الْهَمْدَانِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي وَأَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ قَالُوا حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ حَدَّثَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ يَكُونُ فِي ذَلِكَ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَكُونُ فِي ذَلِكَ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يُرْسَلُ الْمَلَكُ فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ وَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ بِكَتْبِ رِزْقِهِ وَأَجَلِهِ وَعَمَلِهِ وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ فَوَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا

6665-1/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Muaviye ve Vekî' tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr el-Hemdânî -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize babam, Ebu Muaviye ve Veki' tahdis edip, dediler ki: Bize A'meş Zeyd b. Vehb'den tahdis etti, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bize -doğru sözlü ve doğru sözlülüğü tasdik edilen- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tahdis etti: *"Şüphesiz sizden her birinizin annesinin karnında hilkati kırk günde bir araya toplanır. Sonra orada onun*

kadar bir süre içerisinde bir alaka olur. Sonra orada onun kadar bir süre içerisinde bir çiğnemlik et olur. Sonra melek gönderilir ona ruhu üfler ve ona rızkı, eceli, ameli, bedbaht mı yoksa mutlu mu olacağından ibaret dört kelime (yazmak) ile emrolunur. Kendisinden başka hiçbir ilah olmayana yemin ederim ki sizden herhangi bir kimse cennetliklerin ameli ile kendisi ile cennet arasında bir arşınlık mesafe kalıncaya kadar amel eder de kitap aleyhine olmak üzere öne geçer ve cehennemliklerin ameli ile amel eder sonunda da oraya girer. Ve yine şüphesiz sizden bir kimse cehennemliklerin ameli ile kendisi ile onun arasında ancak bir arşın kalıncaya kadar amel eder de kitap onun aleyhine öne geçer ve cennetliklerin ameli ile amel edip oraya girer."[1]

٦٦٦٦-.../٢- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَاه عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ الْحَجَّاجِ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ فِي حَدِيثِ وَكِيعٍ إِنَّ خَلْقَ أَحَدِكُمْ يُجْمَعُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ فِي حَدِيثِ مُعَاذٍ عَنْ شُعْبَةَ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَأَمَّا فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ وَعِيسَى أَرْبَعِينَ يَوْمًا

6666-.../2- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim ikisi Cerir b. Abdulhamid'den tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi. (H.) Bana Ebu Said el-Eşecc de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bunu bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be b. el-Haccac tahdis etti, hepsi A'meş'den bu isnad ile rivayet etti.

Veki'in hadisinde: *"Şüphesiz sizden birinizin hilkati annesinin karnında kırk gecede bir araya getirilir"* buyurdu. Muaz'ın Şu'be'den hadisi rivayetinde de: "Kırk gece kırk gün" buyurdu. Cerir ve İsa'nın hadisinde ise *"kırk gün"* buyurdu (denilmektedir).[2]

Şerh

"Bize doğru sözlü ve doğruluğu tasdik edilmiş Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tahdis etti: ..." Hadisteki "es-sâdık el-masdûk: doğru sözlü, doğruluğu tasdik edilmiş"in anlamı sözünde doğru, getirdiği şerefli vahiyde de doğrulanan demektir.

1 Buhari, Bedul Halk, 3208, 3332, 6594, 7454; Ebu Davud, 4708; Tirmizi, 2137; İbn Mace, 76; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9228

2 6665 numaralı hadisin kaynakları

"İnne ehallekum: Şüphesiz biriniz" de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in lafızlarının nakledilmesi sureti ile "inne"nin hemzesi kesrelidir.

"Rızkını yazması" anlamındaki lafzın başında bulunan "be" harfi "dört" anlamındaki lafızdan bedeldir. *"Mutlu mu yahut bedbaht mı"* anlamındaki lafızlar ise hazfedilmiş bir mübtedanın haberi olmak üzere merfudur. Yani o bedbaht yahut mutludur demek olur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu hadisteki: "Sonra melek gönderilir" buyruğu meleğin gönderilmesinin yüz yirmi günden sonra olduğunu ortaya koymaktadır. Bundan sonraki rivayette (6667) *"melek, nutfe rahimde yerleştikten kırk yahut kırk beş gece sonra nutfenin üzerine girer ve Rabbim bedbaht mı yoksa mutlu mu der."* Üçüncü rivayette (6668) *"Nutfe üzerinden kırk iki gün geçince Allah ona bir melek gönderir. Ona suret verir. Onun kulaklarını, gözlerini, derisini yaratır."* Huzeyfe b. Esid'in rivayetinde (6670) *"muhakkak nutfe rahime düşer, kırk gece sonra melek onun üzerine iner."* Bir rivayette (6671) *"Rahim ile görevli bir melek kırk küsür geceden sonra Allah'ın izni ile bir şeyi yaratmayı murad ettiği zaman..."* deyip hadisin geri kalanını zikretmektedir. Enes'in rivayetinde (6672) *"şüphesiz Allah, rahim ile bir melek görevlendirmiştir. O: Rabbim nutfe (oldu), Rabbim alaka (oldu), Rabbim mudga (bir çiğnemlik et oldu) der..."*

İlim adamları der ki: Bu rivayetleri bir arada cem ve telif yolu şudur: Melek nutfenin durumunu yakından gözetler ve onunla birlikteliği sözkonusu olup: Rabbim bu şimdi alaka (sülük gibi bir kan parçacığı), bu mudga diye zamanı geldikçe söyler. Her bir vakitte yüce Allah'ın emri ile geldiği aşamayı ifade eder. Bununla birlikte yüce Allah durumunu en iyi bilendir. Meleğin konuşmasının ve icraatının çeşitli zamanları vardır. Birincisi yüce Allah'ın onu nutfe olarak yarattığı, sonra onu alakaya intikal ettirdiği zamandır. Meleğin bunun sonunda bir çocuk olacağını bildiği zaman budur. Çünkü her bir nutfe sonunda çocuk olmaz. Bu ise ilk kırk günün akabinde olur. O zaman rızkı, eceli, ameli, bedbahtlığı ya da mutluluğu yazılır.

Bundan sonra meleğin onun hakkında bir başka zamanda bir icraatı olur. Bu da ona suret verilmesi, kulağının, gözlerinin, derisinin, etinin, kemiğinin yaratılması, erkek mi dişi mi olması vaktidir. Bu da üçüncü kırk günde gerçekleşir. Bu süre de çiğnem et olma hali ve bu kırk günün bitmesinden ona ruhun üflenmesinden önceki bir süredir. Çünkü ruhun üflenmesi ancak suretinin tamamlanmasından sonra olur.

Rivayetlerin birisinde (6668) *"nutfe üzerinden kırk iki gece (gün) geçince Allah ona bir melek gönderir. Ona suret verir. Kulaklarını, gözlerini, derisini, etini ve kemiklerini yaratır. (Melek) Rabbim erkek mi dişi mi (olacak)*

diye sorar, Rabbin de dilediği hükmü verir. Melek de (bunu) yazar, sonra: Rabbim eceli (ne zamandır) der, Rabbin dilediğini buyurur, melek de yazar ve rızkını da rivayette zikretti" rivayetine gelince: Bununla ilgili olarak Kadı Iyaz ve başkaları şöyle demektedir: Hadis zahirinden anlaşıldığı gibi değildir. Hadisi zahirine göre yorumlamak doğru olmaz. Aksine burada ona suret verilmesinden, kulaklarının... yaratılmasından kasıt şudur. O bunları yazar sonra bir başka vakitte bunları fiilen yerine getirir. Çünkü ilk kırk günün akabinde suret vermek âdeten olan bir şey değildir. Suretlendirme üçüncü kırk günde gerçekleşir. Bu da bir çiğnemlik et süresidir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Sonra o nutfeyi andolsun ki biz insanı süzülmüş bir çamurdan yarattık, sonra onu sağlam bir karargahda yerleşen bir nutfe kıldık, sonra o nutfeyi alaka olarak yarattık, sonra o alakayı bir parça et olarak yarattık ve o bir parça eti kemik olarak yarattık, kemiğe de et giydirdik."* (Muminun, 11-14) Sonra melek cenini bir başka şekilde suretlendirir. Bu da dört ayı tamamladığı zaman olan üçüncü kırk günün akabinde ruhun üflenmesi zamanıdır.

İlim adamları ruh üflemenin ancak dört ay sonra gerçekleştiği üzerinde ittifak etmişlerdir. Buhari'deki bir rivayette: *"Şüphesiz sizden birinizin yaratılması annenizin karnında kırk günde toplanır. Sonra onun gibi bir süre alaka olur. Sonra onun gibi bir süre mudga olur. Sonra ona melek gönderilir ve dört kelime ile ona izin verilir. O da rızkını, ecelini, bedbaht ya da mutlu mu olduğunu yazar. Sonra da içine (ruh) üfler"* denilmektedir. Buna göre hadisteki *"sonra"* lafzı ile *"sonra gönderilir"* buyurulmuş olması meleğin bu hususları yazmasının üçüncü kırk günden sonrasına tehir edilmesini gerektirmektedir. Geri kalan hadisler ise bu yazma işinin ilk kırk günden sonra olmasını gerektirmektedir. Bunun cevabı şudur: Hadisteki: *"Sonra ona melek gönderilir, ona izin verilir, o da yazar"* ifadesi *"annesinin karnında toplanır"* ifadesine atfedilmiş olup onunla alakalıdır. Kendisinden öncekilerle alakalı değildir. Kendisinden önceki ifade ise *"sonra onun gibi bir süre mudga olur"* ifadesidir. Ayrıca *"sonra onun gibi bir süre alaka olur, sonra onun gibi bir süre mudga olur"* ibareleri ise atfedilen ile üzerine atf edilen arasında mutariza (ara) cümlesidir. Bu ise caizdir. Kur'ân-ı Kerim'de de sahih hadiste de onun dışında Arap kelamında da görülen bir üsluptur.

Kadı Iyaz ve başkaları dedi ki: Bu işler için meleğin gönderilmesinden maksat ise ona bunları yapmasının ve bu filleri yerine getirmesinin emredilmesidir. Yoksa hadis-i şerifte onun rahim ile görevli kılındığı ve Rabbim nutfe oldu, Rabbim alaka oldu demekle görevlendirildiği açıkça ifade edilmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Enes'in rivayet ettiği hadisde: "Allah bir mahluku yaratmaya hükmetmeyi dilediği zaman (melek) Rabbim erkek mi dişi mi, bedbaht mı yoksa mutlu mu (olacak) der ifadeleri az önceki açıklamalarımıza aykırı

olmadığı gibi bu sözü mudga halinden sonra söylemesi de gerekmez. Aksine bu yeni bir ifade başlangıcıdır ve bir başka duruma dair haber vermektir. Önce meleğin nutfe ile alakasının durumunu haber verdi, sonra da yüce Allah'ın nutfeyi bir alaka olarak yaratmayı murad ettiği zaman şunlar şunlar olur diye haber verdi.

Diğer taraftan rızık, ecel, bedbahtlık, mutluluk, amel, erkek ve dişi oluş gibi sözkonusu edilenlerin hepsinden maksat da bunların görevli meleğe zahir olması ve bunları yerine getirip yazma emrini ona vermesidir. Yoksa şanı yüce Allah'ın kaza (ve takdir)i bütün bunlardan çok daha öncedir. Bütün bunları bilip irade buyurması da ezelden beri var olan bir şeydir. Allah en iyi bilendir.

"Kendisinden başka hiçbir ilah olmayana yemin ederim ki, sizden biriniz... cehennemliklerin ameli ile amel eder..." buyruğunda geçen zira': arşından kasıt ölümünün, ölümünden sonra gideceği yere girmesinin yakınlığını, gideceği o yurt ile ona varması arasında kalan mesafenin ancak kendisi ile yeryüzünde gitmek istediği yer arasında bir arşınlık mesafe kalmış olan kimse gibi yakın olduğunu temsili bir ifade ile anlatmak içindir.

Bu hadisten maksat da şudur: Böyle bir olay insanlar arasında nadiren görülebilir. Yoksa çoğunlukla onların görünen hali bu değildir. Diğer taraftan insanların şerden hayra dönüşleri çoğunlukla görülen bir hal olmakla birlikte hayırdan şerre dönüşleri son derece nadir ve oldukça az görülen bir şey olması yüce Allah'ın bir lütfu ve rahmetinin bir genişliğinin tecellisidir. Bu da şanı yüce Allah'ın (kutsi hadisteki) *"şüphesiz rahmetim gazabımı geçmiştir"* ve *"gazabıma galip gelmiştir"* hadisi gibidir. Bunun kapsamına küfür ya da masiyet yolu ile cehenneme götüren amele geçen kimseler girmekle birlikte bu iki farklı durumdakiler cehennemde ebedi kalmak ve kalmamak bakımından farklıdırlar. Çünkü kafir cehennemde ebedi olarak kalacaktır. Muvahhid ölmüş asi (ve günahkar) kişi ise -daha önce de açıklandığı gibi- orada ebedi kalmayacaktır.

Bu hadiste kader açık bir şekilde ifade edildiği gibi tevbenin kendisinden önceki günahları yıktığı, bir şey (bir hal) üzere olan kimse hakkında hayır ya da şer ile hüküm verildiği ancak küfrün dışında masiyet işlemiş kimselerin de (akibetlerinin) Allah'ın meşieti (irade ve dilemesi)ne durumlarının bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٦٦٦٧-٢/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ

حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ يَدْخُلُ الْمَلَكُ عَلَى النُّطْفَةِ بَعْدَ مَا تَسْتَقِرُّ فِي الرَّحِمِ بِأَرْبَعِينَ أَوْ خَمْسَةٍ وَأَرْبَعِينَ لَيْلَةً فَيَقُولُ يَا رَبِّ أَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ فَيُكْتَبَانِ فَيَقُولُ أَيْ رَبِّ أَذَكَرٌ أَوْ أُنْثَى فَيُكْتَبَانِ وَيُكْتَبُ عَمَلُهُ وَأَثَرُهُ وَأَجَلُهُ وَرِزْقُهُ ثُمَّ تُطْوَى الصُّحُفُ فَلَا يُزَادُ فِيهَا وَلَا يُنْقَصُ

6667-2/3- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Zuheyr b. Harb -lafız İbn Numeyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan tahdis etti, o Ebu't-Tufeyl'den, o Huzeyfe b. Esid'den hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırarak dedi ki: *"Nutfe rahimde karar bulduktan kırk yahut kırk beş gece sonra nutfenin bulunduğu yere girer ve: Rabbim bedbaht mı yoksa mutlu mu der. Bunlar yazılır. Sonra: Rabbim, erkek mi yoksa dişi mi der. Bunlar da yazılır. Ayrıca ameli, izi, eceli ve rızkı da yazılır. Sonra sahifeler katlanır. Onlara ne bir şey eklenir ne bir şey eksiltilir."*[3]

"Huzeyfe b. Esid" Esid isminde hemze fethalıdır.

"Rabbim bedbaht mı yoksa mutlu mu der ve bunlar yazılır..." Yuktebâni: yazılır fiili her iki yerde de baş harfi ötrelidir. Yani bu ikisinden birisi yazılır.

٦٦٦٨-٣/٤- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ أَنَّ عَامِرَ بْنَ وَاثِلَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ مِمم الشَّقِيُّ مَنْ شَقِيَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ وَالسَّعِيدُ مَنْ وُعِظَ بِغَيْرِهِ فَأَتَى رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُقَالُ لَهُ حُذَيْفَةُ بْنُ أَسِيدٍ الْغِفَارِيُّ فَحَدَّثَهُ بِذَلِكَ مِنْ قَوْلِ ابْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ وَكَيْفَ يَشْقَى رَجُلٌ بِغَيْرِ عَمَلٍ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ أَتَعْجَبُ مِنْ ذَلِكَ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا مَرَّ بِالنُّطْفَةِ ثِنْتَانِ وَأَرْبَعُونَ لَيْلَةً بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهَا مَلَكًا فَصَوَّرَهَا وَخَلَقَ سَمْعَهَا وَبَصَرَهَا وَجِلْدَهَا وَلَحْمَهَا وَعِظَامَهَا ثُمَّ قَالَ يَا رَبِّ أَذَكَرٌ أَمْ أُنْثَى فَيَقْضِي رَبُّكَ مَا شَاءَ وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ ثُمَّ يَقُولُ يَا رَبِّ أَجَلُهُ فَيَقُولُ رَبُّكَ مَا شَاءَ وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ ثُمَّ يَقُولُ يَا رَبِّ رِزْقُهُ فَيَقْضِي رَبُّكَ مَا شَاءَ وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ ثُمَّ يَخْرُجُ الْمَلَكُ بِالصَّحِيفَةِ فِي يَدِهِ فَلَا يَزِيدُ عَلَى مَا أُمِرَ وَلَا يَنْقُصُ

3 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3298

6668-3/4- Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Amr b. el-Hâris, Ebu Zubeyr el-Mekki'den haber verdiğine göre Amir b. Vasile kendisine şunu tahdis etti: O Abdullah b. Mesud'u şöyle derken dinlemiştir: Bedbaht kimse annesinin karnında iken bedbaht olandır. Mutlu kimse ise başkası ile kendisine öğüt verilendir. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından Huzeyfe b. Esid el-Gifârî denilen bir adamın yanına gitti. Bunu İbn Mesud'un sözü olarak ona tahdis etti ve: Bir ameli olmadığı halde bir adam nasıl bedbaht olabilir deyince adam ona: Sen buna mı şaşıyorsun? Şüphesiz ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim, dedi: *"Nutfenin üzerinden kırk iki gece geçtimi Allah ona bir melek gönderir. Ona suret verir, onun kulaklarını, gözlerini, derisini, etini, kemiklerini yaratır. Sonra da: Rabbim erkek mi yoksa dişi mi der. Rabbin dilediği hükmü verir. Melek de yazar. Sonra: Rabbim eceli der. Rabbin dilediğini buyurur, melek de yazar. Sonra: Rabbim rızkı der. Rabbin dilediği hükmü verir, melek de yazar. Sonra melek sahifeler elinde olduğu halde çıkar ve artık ona verilen emre ne bir şey ekler ne de eksiltir."*[4]

٦٦٦٩-.../٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو عَاصِمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّ أَبَا الطُّفَيْلِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ

6669-.../5- Bize Ahmed b. Osman en-Nevfeli tahdis etti, bize Ebu Âsım haber verdi, bize İbn Cureyc tahdis etti, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre Ebu't-Tufeyl de kendisine şunu haber vermiştir: Abdullah b. Mesud'u şöyle derken dinledi: Sonra hadisi Amr b. el-Hâris'in hadisi ile aynen nakletti.[5]

٦٦٧٠-٤/٦- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ أَبُو خَيْثَمَةَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَطَاءٍ أَنَّ عِكْرِمَةَ بْنَ خَالِدٍ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا الطُّفَيْلِ حَدَّثَهُ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى أَبِي سَرِيحَةَ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ الْغِفَارِيِّ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ بِأُذُنَيَّ هَاتَيْنِ يَقُولُ إِنَّ النُّطْفَةَ تَقَعُ فِي الرَّحِمِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ يَتَصَوَّرُ عَلَيْهَا الْمَلَكُ قَالَ زُهَيْرٌ حَسِبْتُهُ قَالَ الَّذِي يَخْلُقُهَا فَيَقُولُ يَا رَبِّ أَذَكَرٌ أَوْ أُنْثَى فَيَجْعَلُهُ اللهُ ذَكَرًا أَوْ أُنْثَى ثُمَّ يَقُولُ يَا رَبِّ أَسَوِيٌّ أَوْ غَيْرُ سَوِيٍّ فَيَجْعَلُهُ اللهُ سَوِيًّا أَوْ غَيْرَ سَوِيٍّ ثُمَّ يَقُولُ يَا رَبِّ مَا رِزْقُهُ مَا أَجَلُهُ مَا خُلُقُهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ اللهُ شَقِيًّا أَوْ سَعِيدًا

4 6665 numaralı hadisin kaynakları

5 6665 numaralı hadisin kaynakları

6670-4/6- Bana Muhammed b. Ebu Halef tahdis etti, bana Yahya b. Ebu Bukeyr tahdis etti, bana Zuheyr Ebu Hayseme tahdis etti, bana Abdullah b. Ata'nın tahdis ettiğine göre İkrime b. Halid kendisine şunu tahdis etti: Ebu't-Tufeyl kendisine tahdis edip dedi ki: Ben, Ebu Seriha Huzeyfe b. Esid el-Gifârî'nin yanına girdim şöyle dedi: Şu iki kulağımla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Şüphesiz nutfe rahime kırk gecede düşer. Sonra melek onun üzerine iner."* Zuheyr dedi ki: Zannederim onu yaratan melek, dedi. *"O: Rabbim erkek mi yoksa dişi mi der. Allah onu erkek ya da dişi olarak yaratır. Sonra: Rabbim tam mı yoksa eksik mi olacak. Allah onu tam yahut eksik yaratır. Sonra: Rabbim rızkı ne, eceli ne, huyu ne der. Sonra Allah onu bedbaht ya da mutlu kılar."*[6]

Şerh

"Ebu Seriha'nın yanına girdim." Seriha isminde sin harfi fethalı re kesrelidir.

"Şüphesiz nutfe kırk gecede rahime düşer sonra üzerine melek iner." Diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde (iner anlamı verilen kelimesi) "yetesavvaru" şeklinde sad iledir. Kadı Iyaz ise sin ile "yetesevveru" diye zikretmiş ve bundan kasıt inmesidir, demiştir. Bu ise eve yukarısından inilmesi halinde kullanılan "tesevvera" fiilinden bir istiaredir. Tesevvur ancak yukarıdan olur. Buna göre bizim diyarımızdaki nüshalarda görülen "sad" harfi ile fiilin yazılması sin'den değiştirilmiş olmalıdır. Allah en iyi bilendir.

٦٦٧١-.../٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا رَبِيعَةُ بْنُ كُلْثُومٍ حَدَّثَنِي أَبِي كُلْثُومٌ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ الْغِفَارِيِّ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَفَعَ الْحَدِيثَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّ مَلَكًا مُوَكَّلًا بِالرَّحِمِ إِذَا أَرَادَ اللهُ أَنْ يَخْلُقَ شَيْئًا بِإِذْنِ اللهِ لِبِضْعٍ وَأَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

6671-.../7- Bize Abdulvaris b. Abdüssamed tahdis etti, bana babam tahdis etti, bize Rabia b Külsum tahdis etti, bana babam Külsum, Ebu't-Tufayl'den tahdis etti, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından Huzeyfe b. Esid el-Gifârî'den hadisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ref ederek (dayandırarak, dedi ki): *"Kırk küsür geceden sonra Allah -Allah'ın izni ile- bir şeyi yaratmayı murad ettiği zaman rahim ile görevli bir melek ..."* deyip sonra da öncekilerin hadisine yakın olarak hadisi zikretti.[7]

6 6665 numaralı hadisin kaynakları
7 6665 numaralı hadisin kaynakları

٦٦٧٢-٥/٨- حَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ وَرَفَعَ الْحَدِيثَ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ وَكَّلَ بِالرَّحِمِ مَلَكًا فَيَقُولُ أَيْ رَبِّ نُطْفَةٌ أَيْ رَبِّ عَلَقَةٌ أَيْ رَبِّ مُضْغَةٌ فَإِذَا أَرَادَ اللهُ أَنْ يَقْضِيَ خَلْقًا قَالَ قَالَ الْمَلَكُ أَيْ رَبِّ ذَكَرٌ أَوْ أُنْثَى شَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ فَمَا الرِّزْقُ فَمَا الْأَجَلُ فَيُكْتَبُ كَذَلِكَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ

6672-5/8- Bana Ebu Kâmil Fudayl b. Husayn el-Cahderî tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, bize Ubeydullah b. Ebu Bekr, Enes b. Malik'den tahdis etti ve hadisi ref ederek (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e isnad ederek) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Şüphesiz aziz ve celil Allah rahim ile bir melek görevlendirmiştir. Melek: Rabbim nutfe (oldu), Rabbim alaka (oldu), Rabbim mudga (bir çiğnem et oldu) der. Allah bir yaratmayı takdir etmeyi murad ederse melek: Rabbim erkek mi yoksa dişi mi, bedbaht mı yoksa mutlu mu, rızık ne ecel ne der ve böylece annesinin karnında iken yazar.*"[8]

٦٦٧٣-٦/٩- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَقِيعِ الْغَرْقَدِ فَأَتَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَعَدَ وَقَعَدْنَا حَوْلَهُ وَمَعَهُ مِخْصَرَةٌ فَنَكَّسَ فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمِخْصَرَتِهِ ثُمَّ قَالَ مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ مَا مِنْ نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ إِلَّا وَقَدْ كَتَبَ اللهُ مَكَانَهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَإِلَّا وَقَدْ كُتِبَتْ شَقِيَّةً أَوْ سَعِيدَةً قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللهِ أَفَلَا نَمْكُثُ عَلَى كِتَابِنَا وَنَدَعُ الْعَمَلَ فَقَالَ مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ فَقَالَ اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ أَمَّا أَهْلُ السَّعَادَةِ فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ ثُمَّ قَرَأَ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى

6673-6/9- Bize Osman b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Cerir Mansur'dan haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. O Said b. Ebu Ubeyde'den, o Ebu Abdurrahman'dan, o Ali'den şöyle dediğini rivayet etti: Bakiul garkatda

8 Buhari, 318, 3333, 6595; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1080

bir cenazede idik. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de yanımıza geldi. O oturdu biz de etrafında oturduk. Beraberinde bir asa vardı. Başını eğdi. Asası ile (yere) bir şeyler çizmeye başladı. Sonra şöyle buyurdu: *"Sizden bir kimse ve canlı her bir nefisin mutlaka Allah cennet ve cehennemdeki yerini yazmıştır. Mutlaka onun bedbaht ya da mutlu olduğunu yazmıştır."* Bunun üzerine bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Peki kitabımıza bağlı kalıp ameli terk mi edelim, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Mutluluk ehlinden olan kimse sonunda mutlu olacakların ameline yönelecektir. Bedbahtlık ehlinden olan kimse de sonunda bedbaht olanların ameline yönelecektir."* Sonra şöyle buyurdu: *"Amel edin. Çünkü herkese (gittiği yol) kolaylaştırılır. Mutlu olacaklara mutlu kimselerin ameli kolaylaştırılır. Bedbaht olacaklara da bedbaht olacakların ameli kolaylaştırılır. Sonra da: "Artık kim verir ve sakınırsa ve o el hüsnayı da doğrularsa biz de ona kolay olanı kolaylaştırırız. Ama kim cimrilik eder ve kendisini müstağni görürse o el hüsnayı da yalanlarsa biz de ona en zor olanı kolaylaştırırız."* (Leyl, 5-10) *buyruklarını okudu."*[9]

Şerh

"Başını öne eğdi, elindeki sopa ile yerde bazı çizgiler çizmeye başladı." Burada "nekese: başını önüne eğdi" kaf harfi şeddeli de şeddesiz de söylenir (şeddeli söyleyiş nekkese). Her ikisi de fasih söyleyiştir. Üzüntülü, kederli bir şekilde başını yere doğru eğdi demektir.

"Yenkütü: bazı çizgiler çizdi" ye harfi fethalı, kaf ötrelidir. Elindeki sopa ile arka arkaya pek derin olmayan bir çizgi çizdi demektir. Bu ise düşünceli, endişeli bir kişinin yaptığı bir iştir. Mihsare: Sopa, mim harfi kesreli olarak insanın eline aldığı ve ona dayandığı küçük asa, baston ve benzerlerine denilir.

Bütün bu hadislerde kaderin isbatı hususunda ehl-i sünnetin kanaatinin lehine açık delaletler vardır. Aynı şekilde meydana gelen bütün olayların yüce Allah'ın hayrı ile şerri ile, faydalı olanı ile zararlısı ile kaderi ile meydana geldiğini göstermektedir. İman kitabının baş taraflarında bu hususta hatırı sayılır açıklamalar geçmiş bulunmaktadır. Yüce Allah: *"O işlediklerinden sorumlu tutulmaz halbuki onlara sorulur"* (Enbiya, 23) buyurmaktadır. O halde mülk yüce Allah'a aittir. O dilediğini yapar. Mülk sahibine mülkündeki tasarruf dolayısı ile itiraz olmaz. Ayrıca yüce Allah'ın fiilleri için gerekçe sorulmaz. İmam Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî dedi ki: Bu babtaki konuyu bilmenin yolu katıksız kıyas ve mücerred akli bilgiler dışında kitap ve sünnetin getirdikleri buyruklardır. Kim bu buyruklardaki sınırların dışına çıkacak olursa şaşkın-

9 Buhari, 1362, 4945 -muhtasar olarak-, 4946 -muhtasar olarak-, 4947 -muhtasar olarak-, 4949, 6665 -muhtasar olarak-, 7552 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 2136 -muhtasar olarak-, 3344; İbn Mace, 78; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10167

lık denizlerinde sapar ve kaybolur. Ayrıca nefsini de rahatlatacak dereceye ulaşamaz. Kalbinin kendisi ile mutmain olacağı yerlere ulaşamaz. Çünkü kader yüce Allah'ın sırlarından bir sırdır. Onun önünde perdeler indirilmiştir ve bunları bilmek Allah'a mahsustur. O kaderi yaratılmışların akıllarına ve onların bilgilerine karşı -bu husustaki bildiği hikmetler sebebi ile- perdelemiştir. Bizim görevimiz bize çizilen sınırda durmak ve o sınırı aşmamaktır. Şanı yüce Allah kaderin ilmini aleme karşı dürüp katlamıştır. Onu ne mürsel bir nebi bilir ne de mukarreb bir melek.

Denildiğine göre kaderin sırrı (yaratılmışlara) cennete girecekleri vakit açıkça görünür, cennete girmeden önce görünmez. Allah en iyi bilendir.

Bu hadislerde ameli terk edip, ezelde takdir edilen kadere bel bağlamak da yasaklanmaktadır. Aksine şeriatte yer alan amellerle yükümlülüklerin yerine getirilmesi gerekir. Herkese de ne için yaratılmışsa o kolaylaştırılır. Mutluluk ehlinden olan kimselere Allah mutlu kimselerin amelini işlemeyi kolaylaştırır. Bedbaht kimselerden olanlara da Allah bedbahtların amelini işlemeyi kolaylaştırır. Tıpkı: *"Ona kolay olanı kolaylaştırırız, zor olanı kolaylaştırırız"* buyurduğu gibi ve tıpkı bu hadislerin açıkça ifade ettikleri gibi.

٦٦٧٤-.../١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ مَنْصُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فِي مَعْنَاهُ وَقَالَ فَأَخَذَ عُودًا وَلَمْ يَقُلْ مِخْصَرَةً وَقَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فِي حَدِيثِهِ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

6674-.../10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Hennâd b. es-Serrî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Mansur'dan bu isnad ile bu manada tahdis etti ve "bir çubuk aldı", dedi. "Asa" demedi. İbn Ebu Şeybe ise Ebu'l-Ahvas'dan rivayet ettiği hadisinde: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)... okudu, dedi.[10]

٦٦٧٥-١١/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالُوا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسًا وَفِي يَدِهِ عُودٌ يَنْكُتُ بِهِ فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ مَا مِنْكُمْ مِنْ نَفْسٍ إِلَّا وَقَدْ عُلِمَ مَنْزِلُهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلِمَ نَعْمَلُ أَفَلَا نَتَّكِلُ قَالَ لَا اعْمَلُوا

10 6673 numaralı hadisin kaynakları

فكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى إِلَى قَوْلِهِ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى

6675-7/11- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve Ebu Said el-Eşecc tahdis edip dedi ki: Bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize A'meş tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti, bize A'meş, Sa'd b. Ubeyde'den tahdis etti, o Ebu Abdurrahman es-Sülemi'den, o Ali'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün elinde bir değnek olduğu halde oturuyordu. O değnekle yerde bazı çizgiler çiziyordu. Başını kaldırıp *"sizden cennet ve cehennemdeki yeri bilinmedik hiç bir nefis yoktur"* buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! O halde ne diye amel ediyoruz? Tevekkül etmeyelim mi, dediler. O: *"Hayır, amel edin. Çünkü herkese ne için yaratılmışsa o kolaylaştırılır"* buyurdu. Sonra: *"Artık kim verir ve sakınırsa o el hüsnayı da doğrularsa"* (Leyl, 5-6) buyruğundan itibaren *"biz de ona en zor olanı kolaylaştırırız"* (Leyl, 10) buyruğuna kadar okudu.[11]

٦٦٧٦-.../١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ وَالْأَعْمَشِ أَنَّهُمَا سَمِعَا سَعْدَ بْنَ عُبَيْدَةَ يُحَدِّثُهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِهِ

6676-.../12- Bize Muhamemd b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Mansur ve A'meş'den tahdis ettiğine göre her ikisi de Sa'd b. Ubeyde'yi bunu Ebu Abdurrahman es-Sülemi'den, o Ali'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den buna yakın olarak rivayet ettiğini dinlemişlerdir.[12]

٦٦٧٧-٨/١٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ جَاءَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَيِّنْ لَنَا دِينَنَا كَأَنَّا خُلِقْنَا الْآنَ فِيمَا الْعَمَلُ الْيَوْمَ أَفِيمَا جَفَّتْ بِهِ الْأَقْلَامُ وَجَرَتْ بِهِ الْمَقَادِيرُ أَمْ فِيمَا نَسْتَقْبِلُ قَالَ لَا بَلْ فِيمَا جَفَّتْ بِهِ الْأَقْلَامُ وَجَرَتْ بِهِ الْمَقَادِيرُ قَالَ فَفِيمَ الْعَمَلُ قَالَ زُهَيْرٌ ثُمَّ تَكَلَّمَ أَبُو الزُّبَيْرِ بِشَيْءٍ لَمْ أَفْهَمْهُ فَسَأَلْتُ مَا قَالَ فَقَالَ اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ

11 6673 numaralı hadisin kaynakları

12 6673 numaralı hadisin kaynakları

6677-8/13- Bize Ahmed b. Yunus tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu Zubeyr tahdis etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Hayseme, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Süraka b. Malik b. Cu'şum geldi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Bize sanki şu an yaratılmışız gibi dinimizi Beyân et. Bugün amel ne hakkındadır? Kalemlerin kendisi ile kuruduğu kaderlerin cereyan ettiği bir şey hakkında mı yoksa gelecekte karşılaşacağımız şey hakkında mı, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır, aksine kalemlerin kendisi ile kuruduğu ve kendisi ile takdirlerin cereyan ettiği şey hakkındadır"* buyurdu. Süraka: O halde amel ne içindir, dedi:

Zuheyr dedi ki: Sonra Ebu Zubeyr anlamadığım bir şey söyledi. Ne söyledi, dedim. (Ebu Zubeyr): *"Amel edin, herkese kolaylaştırılır"* (buyurdu), dedi.[13]

Şerh

"Kalemlerin kendisi ile kuruduğu" yani kendisi hakkında kaderlerin geçmişte takdir edildiği, yüce Allah'ın ezeli ilmi ile bildiği, levh-i mahfuzda yazımı tamamlanmış ve kendisi ile yazıldığı kalemin kuruyup artık ona bir şeyler eklemenin ve ondan bir şeyler çıkarmanın imkansız olduğu şey demektir.

İlim adamları der ki: Bu hadis-i şeriflerde sözkonusu edilen yüce Allah'ın Kitabı (yazması) Levh'i, Kalem'i ve Sahifeler gibi hususlar, hepsine iman edilmesi gereken şeylerdir. Bunların nasıl oldukları ve nitelikleri ise ancak yüce Allah'ın bilebileceği bir husustur. Kimse O'nun dilediğinden başka ilminden bir şey kuşatamaz. Allah en iyi bilendir.

٦٦٧٨-.../١٤- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْمَعْنَى وَفِيهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ كُلُّ عَامِلٍ مُيَسَّرٌ لِعَمَلِهِ

6678-.../14- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Amr b. el-Hâris, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Câbir b. Abdullah'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu manada rivayet etti. Rivayetinde şu da vardır: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her amelde bulunana ameli kolaylaştırılır"* buyurdu.[14]

13 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2741

14 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6897

٦٦٧٩-٩/١٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ يَزِيدَ الضُّبَعِيِّ حَدَّثَنَا مُطَرِّفٌ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعُلِمَ أَهْلُ الْجَنَّةِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَالَ فَقَالَ نَعَمْ قَالَ قِيلَ فَفِيمَ يَعْمَلُ الْعَامِلُونَ قَالَ كُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ

6679-9/15- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Yezid ed-Dubai'den haber verdi, bize Mutarrif, İmran b. Husayn'den şöyle dediğini tahdis etti: Ey Allah'ın Rasûlü! Cennet ehli kimlerdir, cennet ehli kimlerdir. Ayırd edilmiş olarak biliniyor mu diye soruldu. O: *"Evet"* buyurdu. Peki o halde amel edenler ne diye amel ediyorlar denildi. O: *"Herkese ne için yaratılmışsa o kolaylaştırılır"* buyurdu.[15]

٦٦٨٠-.../١٦- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كُلُّهُمْ عَنْ يَزِيدَ الرِّشْكِ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمَعْنَى حَدِيثِ حَمَّادٍ وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الْوَارِثِ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ

6680-.../16- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti, bize Abdulvaris tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb, İshak b. İbrahim ve İbn Numeyr de İbn Uleyye'den tahdis etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Cafer b. Süleyman haber verdi. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, hepsi Yezid er-Rişk'den bu isnad ile Hammâd'ın hadisi ile aynı manada rivayet etti. Abdurrezzak hadisinde dedi ki: Ben: Ey Allah'ın Rasûlü!, dedim.[16]

٦٦٨١-١٠/١٧- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ عُقَيْلٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ الدِّيلِيِّ قَالَ قَالَ لِي عِمْرَانُ بْنُ الْحُصَيْنِ أَرَأَيْتَ مَا يَعْمَلُ النَّاسُ الْيَوْمَ وَيَكْدَحُونَ فِيهِ أَشَيْءٌ قُضِيَ عَلَيْهِمْ وَمَضَى عَلَيْهِمْ مِنْ قَدَرِ مَا سَبَقَ أَوْ فِيمَا يُسْتَقْبَلُونَ بِهِ مِمَّا أَتَاهُمْ بِهِ نَبِيُّهُمْ وَثَبَتَتْ الْحُجَّةُ عَلَيْهِمْ فَقُلْتُ بَلْ شَيْءٌ قُضِيَ عَلَيْهِمْ وَمَضَى عَلَيْهِمْ قَالَ فَقَالَ أَفَلَا يَكُونُ ظُلْمًا قَالَ فَفَزِعْتُ مِنْ ذَلِكَ فَزَعًا شَدِيدًا وَقُلْتُ كُلُّ شَيْءٍ

15 Buhari, 6596, 7551 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 4709; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10859

16 6679 numaralı hadisin kaynakları

خَلْقُ اللَّهِ وَمِلْكُ يَدِهِ فَلَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ فَقَالَ لِي يَرْحَمُكَ اللَّهُ إِنِّي لَمْ أُرِدْ بِمَا سَأَلْتُكَ إِلَّا لِأَحْزِرَ عَقْلَكَ إِنَّ رَجُلَيْنِ مِنْ مُزَيْنَةَ أَتَيَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ مَا يَعْمَلُ النَّاسُ الْيَوْمَ وَيَكْدَحُونَ فِيهِ أَشَيْءٌ قُضِيَ عَلَيْهِمْ وَمَضَى فِيهِمْ مِنْ قَدَرٍ قَدْ سَبَقَ أَوْ فِيمَا يُسْتَقْبَلُونَ بِهِ مِمَّا أَتَاهُمْ بِهِ نَبِيُّهُمْ وَثَبَتَتْ الْحُجَّةُ عَلَيْهِمْ فَقَالَ لَا بَلْ شَيْءٌ قُضِيَ عَلَيْهِمْ وَمَضَى فِيهِمْ وَتَصْدِيقُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا

6681-10/17- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti, bize Osman b. Ömer tahdis etti, bize Azre b. Sâbit, Yahya b. Ukayl'den tahdis etti, o Yahya b. Ya'mur'dan, o Ebu'l-Esved ed-Dieli'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana İmran b. el-Husayn dedi ki: İnsanların bugün amel edip kendisi için çalışıp çabaladıkları geçmişteki kaderden haklarında hükme bağlanıp onlar için geçip gitmiş bir şey midir yoksa nebilerinin kendilerine getirip haklarında delilin Sâbit olduğu ve gelecekte yapacakları bir şey midir ne dersin? Ben: Aksine bu haklarında takdir edilmiş ve geçip gitmiş bir şeydir, dedim. Bunun üzerine İmran: Peki bu zulüm olmaz mı, dedi. Bundan ileri derecede korktum ve: Her şey Allah'ın yarattığıdır ve O'nun elinin mülküdür. Ona yaptığından dolayı soru sorulmaz ama onlar sorumlu tutulurlar, dedim. Bu sefer bana: Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Gerçekten ben sana bu sorduğum soru ile ancak senin aklının seviyesini ölçmek istemiştim. Müzeyne'den iki adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip şöyle dediler: Ey Allah'ın Rasûlü! Bugün insanların uğrunda amel edip çalışıp çabaladıkları, geçip gitmiş bir kaderden haklarında hükme bağlanıp geçmiş bir şey midir yoksa nebilerinin kendilerine getirip haklarında huccetin/delilin sâbit olduğu hususlara bağlı olarak gelecekte yapacakları bir şey midir ne dersin, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır, aksine onların hakkında hükme bağlanıp geçip gitmiş bir şeydir. Bunun tasdiki de aziz ve celil Allah'ın kitabındaki: "Her bir nefse ve onu düzenleyene sonra da ona hem kötülüğü hem de takvayı ilham edene* (Şems, 7-8) *buyruğudur"* buyurdu.[17]

Şerh

"İnsanların hakkında amel edip çalışıp çabaladıkları" say edip uğraştıkları demektir. Kedh ister dünya ister ahiret için olsun amel için çalışmak demektir.

"Aklını ölçmek istedim." Aklını, anlayışını, bilgini sınamak istedim. Allah en iyi bilendir.

17 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10870

٦٦٨٢-١١/١٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ الزَّمَنَ الطَّوِيلَ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ ثُمَّ يُخْتَمُ لَهُ عَمَلُهُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ الزَّمَنَ الطَّوِيلَ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ ثُمَّ يُخْتَمُ لَهُ عَمَلُهُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ

6682-11/18- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed- Ala'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Şüphesiz adam, uzun bir zaman cennetliklerin ameli ile amel eder. Sonra onun için ameli cehennemliklerin ameli ile mühürlenir ve şüphesiz adam, uzun bir zaman cehennemliklerin ameli ile amel eder ve sonra onun için ameli cennetliklerin ameli ile mühürlenir.*"[18]

٦٦٨٣-١٢/١٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ

6683-16/19- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Kârî- Ebu Hâzim'den tahdis etti, o Sehl b. Sa'd es-Saidi'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Şüphesiz adam, insanlara görünen kadarı ile cennetliklerin ameli ile amel eder. Halbuki o cehennemliklerdendir ve şüphesiz adam insanlara göründüğü kadarı ile cehennemliklerin ameli ile amel eder halbuki o cennetliklerdendir.*"[19]

٢/٢- بَاب حِجَاجِ آدَمَ وَمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَام

2/2- ÂDEM VE MUSA'NIN (İKİSİNE DE SELAM OLSUN) TARTIŞMASI BABI

٦٦٨٤-١٣/١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ حَاتِمٍ وَابْنِ دِينَارٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ طَاوُسٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ

18 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14066

19 Kaynakları daha önce 302 numaralı hadiste gösterildi.

يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى فَقَالَ مُوسَى يَا آدَمُ أَنْتَ أَبُونَا خَيَّبْتَنَا وَأَخْرَجْتَنَا مِنَ الْجَنَّةِ فَقَالَ لَهُ آدَمُ أَنْتَ مُوسَى اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلَامِهِ وَخَطَّ لَكَ بِيَدِهِ أَتَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ قَدَّرَهُ اللَّهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى وَفِي حَدِيثِ ابْنِ أَبِي عُمَرَ وَابْنِ عَبْدَةَ قَالَ أَحَدُهُمَا خَطَّ وَقَالَ الْآخَرُ كَتَبَ لَكَ التَّوْرَاةَ بِيَدِهِ

6684-3/1- Bana Muhammed b. Hatim, İbrahim b. Dinar, İbn Ebu Ömer el-Mekki ve Ahmed b. Abde ed-Dabbî birlikte İbn Uyeyne'den tahdis ettiler. Lafız kendilerine ait olmak üzere İbn Hatim ve İbn Dinar dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan tahdis etti. O Tâvus'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Âdem ve Musa tartıştı. Musa: Ey Âdem! Sen bizim babamızsın. Bizi hüsrana uğrattın. Bizi cennetten çıkarttın, dedi. Bunun üzerine Âdem ona: Sen Musa'sın. Allah seni kelamı ile (seninle özel konuşarak) seçti. Senin için eliyle (Tevratı) yazdı. (Böyle iken) Allah'ın benim hakkımda beni yaratmadan kırk yıl önce takdir etmiş olduğu bir husus sebebi ile mi kınıyorsun, dedi"* buyurdu. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Böylece Âdem Musa'ya üstün geldi, Âdem Musa'ya üstün geldi"* buyurdu.

İbn Ebu Ömer ve İbn Abde'nin hadisi rivayetlerinde birileri: Yazdı derken diğeri senin için eli ile Tevrat'ı yazdı, dedi.[20]

٦٦٨٥-١٤/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ تَحَاجَّ آدَمُ وَمُوسَى فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى فَقَالَ لَهُ مُوسَى أَنْتَ آدَمُ الَّذِي أَغْوَيْتَ النَّاسَ وَأَخْرَجْتَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ فَقَالَ آدَمُ أَنْتَ الَّذِي أَعْطَاهُ اللَّهُ عِلْمَ كُلِّ شَيْءٍ وَاصْطَفَاهُ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَتِهِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَتَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ قُدِّرَ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ

6685-14/2- Bize Kuteybe b. Said, Malik b. Enes'den, kendisine Ebu Zinad'dan diye okunan rivayetler arasında tahdis etti. O A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Âdem ile Musa tartıştı. Âdem Musa'ya üstün geldi. Musa ona: Sen insanları yoldan çıkaran ve cennetten çıkmalarına sebep olan Âdem misin, dedi. Âdem: Sen Allah'ın kendisine her şeyin ilmini verdiği ve risaleti ile seçip insanlara üstün kıldığı kimse misin, dedi. Musa: Evet, dedi. Âdem: O*

20 Buhari, 6614; Ebu Davud, 4701; İbn Mace, 80; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13529

halde ben yaratılmadan önce benim hakkımda takdir edilmiş bir iş sebebi ile mi beni kınıyorsun, dedi."[21]

٦٦٨٥م.../...- حَدَّثَنَا إِبْنُ ابي عمر حَدَّثَنَا سفيان عن طاوس عن أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ان رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَام فقال له مُوسَى أَنْتَ ابونا الذي اخرجتنا من الجنة فقال له آدَمُ أَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصطفاك اللَّهُ برسالته وكتب لك التوراة بِيَدِهِ فبم تلومني علي امر قدره الله قبل ان يخلقني بِأَرْبَعِينَ عَامًا فقَالَ النبي ﷺ فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى

6685m-.../...-[22] Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti, bize Süfyan, Tâvus'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Âdem ve Musa -ikisine de selam olsun- tartıştı. Musa ona: Sen bizi cennetten çıkartan babamız mısın, dedi. Âdem ona: Sen Allah'ın kendisini risaleti ile seçip üstün kıldığı ve kendisi için eli ile Tevrat'ı yazdığı Musa mısın? Beni, Allah'ın beni yaratmadan kırk yıl önce takdir etmiş olduğu bir işten dolayı ne diye kınarsın, dedi."* Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Böylece Âdem üstün geldi, böylece Âdem üstün geldi"* buyurdu.[23]

٦٦٨٦-٣/١٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْأَنْصَارِيَّ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ حَدَّثَنِي الْحَارِثُ بْنُ أَبِي ذُبَابٍ عَنْ يَزِيدَ وَهُوَ ابْنُ هُرْمُزَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ قَالَا سَمِعْنَا أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَام عِنْدَ رَبِّهِمَا فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى قَالَ مُوسَى أَنْتَ آدَمُ الَّذِي خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ وَأَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ وَأَسْكَنَكَ فِي جَنَّتِهِ ثُمَّ أَهْبَطْتَ النَّاسَ بِخَطِيئَتِكَ إِلَى الْأَرْضِ فَقَالَ آدَمُ أَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِرِسَالَتِهِ وَبِكَلَامِهِ وَأَعْطَاكَ الْأَلْوَاحَ فِيهَا تِبْيَانُ كُلِّ شَيْءٍ وَقَرَّبَكَ نَجِيًّا فَبِكَمْ وَجَدْتَ اللَّهَ كَتَبَ التَّوْرَاةَ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ قَالَ مُوسَى بِأَرْبَعِينَ عَامًا قَالَ آدَمُ فَهَلْ وَجَدْتَ فِيهَا وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى قَالَ نَعَمْ قَالَ أَفَتَلُومُنِي عَلَى أَنْ عَمِلْتُ عَمَلًا كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيَّ أَنْ أَعْمَلَهُ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى

21 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13853

22 Bu hadis yazma nüshadan eklenmiştir.

23 Bir önceki hadisin kaynakları

6686-15/3- Bize İshak b. Musa b. Abdullah b. Musa b. Abdullah b. Yezid el-Ensari tahdis etti, bize Enes b. İyaz tahdis etti, bana Hâris b. Ebu Zübab, Yezid'den -ki o b. Hurmuz'dür- ve Abdurrahman el-A'rec'den tahdis etti, ikisi dedi ki: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledik: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Âdem ve Musa -ikisine de selam olsun- Rableri huzurunda tartıştılar. Âdem Musa'ya üstün geldi. Musa: Sen Allah'ın eli ile yarattığı, sana ruhundan üflediği, senin için meleklere secde ettirdiği, seni cennetine yerleştirdiği sonra sen günahın sebebi ile insanları yere indiren Âdem misin, dedi. Âdem de: Sen de Allah'ın seni risaleti ile ve konuşması ile seçip üstün kıldığı kendilerinde her şeyin açıklaması bulunan levhaları verip özel olarak konuşmak üzere seni yakınlaştırdığı Musa'sın. Peki ben yaratılmadan ne kadar süre önce Allah'ın Tevrat'ı yazdığını buldun? Musa: Kırk sene önce, dedi. Âdem: Peki onda "Âdem Rabbine karşı geldi ve yoldan çıktı"* (Taha, 121) *buyruğunu da buldun mu, dedi. Musa evet, dedi. Âdem: Peki sen Allah*'ın *benim hakkımda beni yaratmadan kırk yıl önce yapacağımı yazdığı bir ameli işledim diye mi beni kınıyorsun, dedi.*" Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) böylece Âdem Musa'ya üstün geldi" buyurdu.[24]

٦٦٨٧-.../٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ حَاتِمٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى فَقَالَ لَهُ مُوسَى أَنْتَ آدَمُ الَّذِي أَخْرَجَتْكَ خَطِيئَتُكَ مِنْ الْجَنَّةِ فَقَالَ لَهُ آدَمُ أَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِرِسَالَتِهِ وَبِكَلَامِهِ ثُمَّ تَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِّرَ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى

6687-.../4- Bana Zuheyr b. Harb ve İbn Hatim tahdis edip dedi ki: Bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize babam İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Humeyd b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Âdem ve Musa tartıştı. Musa ona: Sen günahının kendisini cennetten çıkardığı Âdem misin, dedi. Âdem de ona: Sen de Allah'ın risaleti ve kelamı ile seçip üstün kıldığı Musa mısın? Sonra da kalkmış beni ben yaratılmadan önce hakkımda takdir edilmiş bir iş dolayısı ile kınıyorsun, dedi. Böylece Âdem Musa'ya üstün geldi.*"[25]

٦٦٨٨-.../٥- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ النَّجَّارِ الْيَمَامِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ

24 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13643

25 Buhari, 3409, 7515; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12283

رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِهِمْ

6688-.../5- Bana Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Eyyub b. en-Neccar el-Yemâmî tahdis etti, bize Yahya b. Ebu Kesir, Ebu Seleme'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etti. (H.) Bize İbn Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den öncekilerin hadisi ile aynı manada rivayet etti.[26]

٦٦٨٩-.../٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ الضَّرِيرُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

6689-.../6- Bize Muhammed b. Minhal ed-Darir de tahdis etti, bize Yezid b. Zurey' tahdis etti, bize Hişam b. Hassan, Muhammed b. Sîrîn'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den öncekilerin hadisine yakın olarak rivayet etti.[27]

٦٦٩٠-١٦/٧- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أَبُو هَانِئٍ الْخَوْلَانِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ كَتَبَ اللَّهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ قَالَ وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ

6690-16/7- Bana Ebu't-Tahir Ahmed b. Amr b. Abdullah b. Amr b. Serh tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Ebu Hâni el-Havlânî, Ebu Abdurrahman el-Hubulî'den haber verdi, o Abdullah b. Amr b. el-As'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Allah yaratılmışların takdirlerini gökleri ve yeri yaratmadan ellibin yıl önce yazdı. Arşı da su üstünde idi."*[28]

٦٦٩١-.../٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا الْمُقْرِئُ حَدَّثَنَا حَيْوَةُ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا نَافِعٌ يَعْنِي ابْنَ يَزِيدَ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي هَانِئٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُمَا لَمْ يَذْكُرَا وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ

26 Amr en-Nakid'in hadisini Buhari, 4838; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15361'de; İbn Rafi'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14768

27 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14554

28 Tirmizi, 2156; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8850

6691-.../8- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti, bize el-Mukrî tahdis etti, bize Hayve tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Sehl et-Temimî de tahdis etti, bize İbn Ebu Meryem tahdis etti, bize Nafi -yani b. Yezid- (Hayve ile) ikisi Ebu Hani'den bu isnad ile aynısını haber verdi. Ancak her ikisi "*arşı da su üstünde idi*" ibaresini zikretmedi.[29]

Şerh

(6684-6691 numaralı hadisler)

(6684) *"Âdem ve Musa tartıştı."* Ebu'l-Hasan el-Kâbisi dedi ki: Ruhları semada karşılaştı ve böylelikle aralarında bu tartışma oldu.

Kadı Iyaz dedi ki: Bunun zahiri anlamı üzere olup, her ikisinin şahıs olarak bir araya gelmiş olmaları ihtimali vardır. Nitekim İsra hadisinde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in semavatta nebilerle -Allah'ın salat ve selamı hepsine olsun- bir araya gelip toplandığı, Beytül Makdisde de onlara namaz kıldırdığı Sâbittir. O halde yüce Allah'ın şehitler hakkında gelen rivayette belirtildiği gibi onları da diriltmiş olması uzak bir ihtimal değildir. Yine Kadı Iyaz bunun Musa hayatta iken meydana gelmiş olup yüce Allah'tan kendisine Âdem'i göstermesini dilediği ve onunla tartışmış olduğu da ihtimal dahilindedir.

"Musa: Ey Âdem! Sen bizim babamızsın. Bizi hüsrana uğrattın, bizi cennetten çıkardın, dedi." Bir rivayette (6685) *"Sen insanları yoldan çıkaran, onları cennetten çıkartan Âdem (mi)sin, dedi"* bir diğer rivayette (6686) *"Günahın sebebi ile insanları yere indirdin"* denilmektedir.

"Hayyebe: Hüsrana uğratmak, haybete düşürmek demektir. Bu da mahRumîyet ve hüsran anlamındadır. Yani sen bizim hüsrana uğramamıza ve cennetten çıkarılma sonucunu veren günahın sebebi ile yoldan çıkmamıza sebep oldun. Sonra biz de şeytanların yoldan çıkarmasına maruz kaldık. Burada yoldan çıkmak (gay) şerde alabildiğine ileri gitmek demektir.

Hadisten, bir şeyi sebebi hakkında kullanmanın caiz olduğu anlaşıldığı gibi cennetten de söz edilmektedir. Böylelikle cennetin Âdem'den önce var olduğu anlaşılmaktadır. Hak ehlinin benimsediği kanaat de budur.

"Seni kelamı ile seçti ve eli ile senin için yazdı." Buradaki "el" hakkında daha önce İman Kitabı'nda ve sıfatlarla ilgili hadislere dair açıklamaların yapıldığı değişik yerlerde sözkonusu edilen iki görüş vardır. Bunlardan birisi bunlara iman edilmesi, bunları te'vil etmeye yeltenilmemesi, bununla birlikte zahir anlamlarının kastedilmediğinin kabul edilmesi. İkincisi ise eli kudret diye te'vil etmektir. Seni seçti (ıstıfa) ise özel olarak sana bunu verdi ve bununla seni başkalarından farklı/üstün kıldı demektir.

29 6690 numaralı hadisin kaynakları

"Allah'ın beni yaratmadan kırk yıl önce hakkımda takdir etmiş olduğu bir iş dolayısı ile mi beni kınıyorsun." Burada takdirden kasıt levh-i mahfuzda ve Tevrat'ın sahifelerinde ve levhalarında yazılmasıdır. Yani yüce Allah beni yaratmadan kırk yıl önce bunu yazdı. Nitekim bu hususu bundan sonraki rivayette (6686) açıkça şöylece ifade etmiştir: *"Sen, Allah'ın Tevrat'ı ben yaratılmadan kaç yıl önce yazdığını buldun, dedi. Musa: Kırk yıl önce, dedi. Âdem... diye mi kınıyorsun, dedi."* Böylelikle bu rivayet takdirden maksadın ne olduğunu açıkça Beyân etmektedir. Dolayısı ile bununla kaderin gerçek mahiyetinin kastedilmiş olması sözkonusu değildir. Çünkü yüce Allah'ın ilmi kulları hakkında tesbit ettiği ve kullarından meydana gelmesini murad ettiği ise ezelidir, onun başlangıcı yoktur. Şanı yüce Allah hep yarattıklarından kendisine itaat, masiyet, hayır ve şer gibi murad ettiği hususları irade etmektedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Âdem Musa'ya üstün geldi"* ibaresinde rivayet nakilcilerin, ravilerin, şarihlerin ve garibul hadis âlimlerinin ittifakı ile bütün hadis kitaplarında bu şekildedir. Yani: *"Âdem Musa'ya üstün geldi"* de "Âdem" lafzı merfudur ve fail (özne)dir. Yani tartışmada getirdiği delil ile ona galip geldi. Bu delili ve tartışması ile ona üstünlük sağladı.

Âdem (aleyhisselâm)'ın sözlerinin anlamı şudur: Şüphesiz ey Musa! Sen benim hakkımdaki bu yazgının ben yaratılmadan önce yazılmış olduğunu ve benim hakkımda takdir edilmiş olduğunu mutlaka onun gerçekleşeceğini ben de bütün yaratılmışlar da ondan zerre ağırlığı kadar bir şeyi dahi geri çevirmeye olanca gayret göstersek dahi buna gücümüzün yetmeyeceğini biliyorsun. O halde bundan dolayı neden beni kınıyorsun? Diğer taraftan ayrıca günah sebebi ile kınamak akli sebeplere bağlı değil şer'i gerekçeler dolayısı ile olur. Şanı yüce Allah Âdem'in tevbesini kabul edip, O'nun günahını bağışladığına göre hakkında kınama da sözkonusu olmaz. Buna göre onu kınamaya kalkışan şer'i delil ile de tartışmada yenik düşer.

Eğer: Bizden günah işleyen bir kimse böyle bir masiyeti yüce Allah benim hakkımda takdir etmiştir dese ona karşı kınama ve bununla ceza ortadan kalkmaz. Söylediği doğru olsa dahi denilecek olursa buna şöyle cevap verilir: Burada sözü edilen günahkar kişi henüz yükümlülüğün sözkonusu olduğu dünya yurdundadır. Onun hakkında mükellefler ile ilgili ceza, kınamak, azar ve daha başka hükümler de geçerlidir. Onun kınanıp cezalandırılması ise hem kendisi için hem başkası hakkında bu fiilden uzak durulmasını sağlayan bir husustur. Ölmediği sürecede onun bu işten alıkonulmaya, uzak tutulmaya ihtiyacı vardır. Âdem'e gelince, o ölmüş olup mükellefiyet yurdunun (dünyanın) ve kötülükten vazgeçirilmeye ihtiyacın dışındadır. Dolayısı ile sözü geçen bu itirazın bir faydası yoktur. Aksine böyle bir ifade rahatsız edicidir, utandırıcıdır. Allah en iyi bilendir.

(6690) *"Allah gökleri ve yeri yaratmadan ellibin yıl önce yaratılmışların kaderini yazdı, arşı da su üstünde idi."* İlim adamları der ki: Levh-i mahfuzda ve başkasında yazma zamanının sınırlandırılmasından kasıt bu sınırın asıl anlamı değildir. Çünkü böyle bir iş ezelidir, başlangıcı yoktur.

"Arşı da su üstünde idi" buyruğu ise gökleri ve yeri yaratmadan önceki hali ifade eder. Allah en iyi bilendir.

٣/٣- بَاب تَصْرِيفِ اللهِ تَعَالَى الْقُلُوبَ كَيْفَ شَاءَ

3/3- YÜCE ALLAH'IN KALPLERİ NASIL DİLERSE ÖYLECE EVİRİP ÇEVİRDİĞİ BABI

٦٦٩٢-١٧/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ كِلَاهُمَا عَنْ الْمُقْرِئِ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ قَالَ حَدَّثَنَا حَيْوَةُ أَخْبَرَنِي أَبُو هَانِئٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيَّ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ يَقُولُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ

6692-17/1- Bana Zuheyr b. Harb ve İbn Numeyr ikisi el-Mukrî'den tahdis etti, Zuheyr dedi ki: Bize Abdullah b. Yezid el-Mukrî tahdis edip dedi ki: Bize Hayve tahdis etti, bana Ebu Hâni'nin haber verdiğine göre o Ebu Abdurrahman el-Hubulî'yi şöyle derken dinlemiştir: O Abdullah b. Amr b. el-As'ı şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledi: *"Şüphesiz Âdemoğullarının tamamının kalpleri Rahman'ın parmaklarından ikisi arasında tek bir kalp gibidir. Onu nasıl dilerse öylece evirip çevirir."* Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kalpleri evirip çeviren Allah'ım! Kalplerimizi sana itaate çevir"* buyurdu.[30]

Şerh

"Âdemoğullarının bütün kalpleri Rahman'ın parmaklarından iki parmak arasında tek bir kalp gibidir. Onu nasıl dilerse öylece evirip çevirir." Bu da sıfat hadislerinden birisidir. Bunlar hakkında da az önce geçen iki görüş sözkonusudur:

Bir görüşe göre bunların te'viline ve mananın bilinmesine kalkışılmaksızın onlara iman etmektir. Böyle bir iş yapmayarak bunların hak olduğuna ve

30 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8851

zahir anlamlarının kastedilmediğine iman edilir. Çünkü yüce Allah: *"Onun benzeri hiçbir şey yoktur"* (Şura, 11) buyurmaktadır.

İkinci görüşe göre ise bu sıfatlara uygun bir şekilde te'vil getirilir. Buna göre bundan kasıt mecazi anlamdır. Nitekim: Filan kişi avucumun içindedir, elimin içindedir denilirken bununla onun eli içinde olduğu kastedilmez. Aksine kudreti altında olduğu anlatılmak istenir. Yine filan kişi benim iki parmağım arasındadır. İstediğim gibi onu evirip çeviririm denilir. Yani o benim kahrım ve galebem altındadır. Nasıl dilersem onun hakkında onu yaparım. Buna göre hadisin anlamı da şu olur: Şanı yüce Allah kullarının kalplerinde de başka şeyler hakkında da nasıl isterse öyle tasarrufda bulunur. Hiçbirisi hiçbir şekilde O'na karşı duramaz. Onun iradesinden başkası olamaz. Tıpkı insanın parmakları arasında olan bir şeyin insana karşı duramayacağı gibi. Böylelikle Araplara anlayacakları şekilde hitap etmiş ve maddi hususları ona örnek vererek bu anlamı nefislerine iyice yerleştirmek istedi.

Eğer: Yüce Allah'ın kudreti bir olmakla birlikte "iki parmak"dan söz edilmektedir denilirse cevap şudur: Bunun bir mecaz ve bir istiare olduğu az önce geçti. Dolayısı ile bu temsili anlatım da onların alışageldiklerine uygun olarak yapılmış, bununla ikil ya da çoğul kastedilmemiştir.

٤/٤- بَاب كُلُّ شَيْءٍ بِقَدَرٍ

4/4- HER ŞEYİN BİR KADER İLE OLDUĞU BABI

٦٦٩٣-١٨/١- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ زِيَادِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ أَنَّهُ قَالَ أَدْرَكْتُ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُونَ كُلُّ شَيْءٍ بِقَدَرٍ قَالَ وَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كُلُّ شَيْءٍ بِقَدَرٍ حَتَّى الْعَجْزِ وَالْكَيْسِ أَوْ الْكَيْسِ وَالْعَجْزِ

6693-18/1- Bana Abdula'lâ b. Hammâd tahdis edip dedi ki: Ben, Malik b. Enes'e okudum. (H.) Bize Kuteybe b. Said de Malik'den kendisine Ziyad b. Sa'd'dan diye okunan rivayetler arasında tahdis etti. O (Ziyad) Amr b. Müslim'den o Tavus'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bir kaç kişiye yetiştim. Onlar: Her şey kader iledir diyorlardı. Abdullah b. Amr'ı da şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Acizlik ve güç yetirebilmeye yahut güç yetirebilmek ve acizliğe varıncaya kadar her şey bir kader iledir"* buyurdu.[31]

31 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7103

٦٦٩٤-١٩/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ زِيَادِ بْنِ إِسْمَعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمَخْزُومِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ مُشْرِكُو قُرَيْشٍ يُخَاصِمُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي الْقَدَرِ فَنَزَلَتْ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

6694-19/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Veki' Süfyan'dan tahdis etti, o Ziyad b. İsmail'den, o Muhammed b. Abbâd b. Cafer el-Mahzûmî'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Kureyş müşrikleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kader hakkında tartışmaya geldiler. Bunun üzerine: *"O gün yüzleri üzere ateşe sürüklenirler. Cehennemin dokunmasını (azabını) tadın (denilir) çünkü biz her şeyi bir kader ile yarattık."* (Kamer, 48-49) buyrukları indi.[32]

Şerh

(6693-6694 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Acizlik ve güç yetirebilmeye yahut güç yetirebilmek ve acizliğe varıncaya kadar her şey bir kader iledir"* buyruğu ile ilgili olarak Kadı İyaz şunları söylemektedir: Biz bunu "acz ve keyz: acizlik ve güç yetirebilmek" lafızlarını "küllü... her" lafzına atıf olmak üzere ref ile ve "şey" üzerine atıf olmak üzere de cer ile rivayet ettik. Yine Kadı İyaz dedi ki: Burada "acizlik"in zahiri anlamı üzere olma ihtimali vardır. O da bir şeye güç yetirememek demektir. Bunun yapılması gerekeni terk etmek, onu sonraya ertelemek, vaktinden sonraya geciktirmek olduğu da söylenmiştir. Ayrıca itaatlerin yerine getirilmesinden acizlik anlamına gelme ihtimali de vardır. Dünya ve ahiret hususlarında genel manada olma ihtimali de vardır. Keys ise acizliğin zıddıdır. O da çalışkanlık ve işleri maharetle yerine getirmek demektir. Yani aciz kimsenin acizliği takdir edildiği gibi güç yetirebilen kimsenin de bu güç yetirebilmesi takdir edilmiştir.

(6694) "Kureyş müşrikleri gelip... nazil oldu." Burada "kader"den kasıt bilinen anlamı ile kaderdir. O da Allah'ın takdir edip hükme bağladıkları, ilmi ile ezeli olarak bilip irade ettikleridir. el-Baci bundan farklı bir kanaate işaret etmiş ise de, dediği gibi değildir.

Bu ayet-i kerime ve bu hadis-i şerif, kaderin Sâbit olduğu, her şey hakkında genel olduğu ve buna göre her şeyin ezelden beri takdir edilmiş Allah tarafından bilinen ve O'nun murad edip dilediği şeyler olduğunu açıkça isbat etmektedir.

32 Tirmizi, 2157; İbn Mace, 83; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14589

٥/٥- بَاب قُدِّرَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظُّهُ مِنَ الزِّنَا وَغَيْرِهِ

5/5- ÂDEMOĞLU HAKKINDA ZİNADAN VE BAŞKALARINDAN PAYINA DÜŞEN TAKDİR EDİLMİŞTİR BABI

٦٦٩٥-٢٠/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِإِسْحَقَ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَشْبَهَ بِاللَّمَمِ مِمَّا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِنَّ اللهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنَا أَدْرَكَ ذَلِكَ لَا مَحَالَةَ فَزِنَا الْعَيْنَيْنِ النَّظَرُ وَزِنَا اللِّسَانِ النُّطْقُ وَالنَّفْسُ تَمَنَّى وَتَشْتَهِي وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ أَوْ يُكَذِّبُهُ قَالَ عَبْدٌ فِي رِوَايَتِهِ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ

6695-20/1 -Bize İshak b .İbrahim ve Abd b .Humeyd- lafız İshak'a ait olmak üzere -tahdis edip dedi ki :Bize Abdurrezzak haber verdi ,bize Ma'mer, İbn Tâvus'dan haber verdi ,o babasından ,o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti :Ben ,Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği bu hadistekinden daha çok lememe benzeyen bir şey görmedim .Ebu Hureyre'nin rivayetine göre Nebi)sallallâhu aleyhi ve sellem (şöyle buyurdu :*"Şüphesiz Allah Âdemoğlu hakkında zinadan payına düşeni yazmıştır. Kaçınılmaz olarak buna erişecektir. Gözlerin zinası bakmak, dilin zinası konuşmaktır. Nefis de temenni eder ve arzular. Ferc ise bunu doğrular yahut yalanlar."*

Abd rivayetinde: İbn Tâvus babasından, İbn Abbas'ı dinledim, demiştir.[33]

٦٦٩٦-٢١/٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا أَبُو هِشَامٍ الْمَخْزُومِيُّ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ كُتِبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ نَصِيبُهُ مِنَ الزِّنَا مُدْرِكٌ ذَلِكَ لَا مَحَالَةَ فَالْعَيْنَانِ زِنَاهُمَا النَّظَرُ وَالْأُذُنَانِ زِنَاهُمَا الِاسْتِمَاعُ وَاللِّسَانُ زِنَاهُ الْكَلَامُ وَالْيَدُ زِنَاهَا الْبَطْشُ وَالرِّجْلُ زِنَاهَا الْخُطَا وَالْقَلْبُ يَهْوَى وَيَتَمَنَّى وَيُصَدِّقُ ذَلِكَ الْفَرْجُ وَيُكَذِّبُهُ

6696-21/2- Bize İshak b. Mansur tahdis etti... Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Âdemoğlu hakkında zinadan payına düşen yazılmıştır. O kaçınılmaz olarak buna erişecektir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası dinlemek, dilin zinası konuşmak, elin zinası*

33 Buhari, 6343, 6612; Ebu Davud, 2152; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13523

yakalamak, ayağın zinası adımlamaktır. Kalp ise heves ve temenni eder. Ferc ise bunu doğrular ve yalanlar."[34]

Şerh

(6695-6696 numaralı hadisler)

(6696) Ebu Hureyre'nin naklettiği şu hadisten daha çok lememe benzeyen bir şey görmedim..." İkinci rivayette de: (6696) *"Âdemoğlu hakkında zinadan payı yazılmıştır... bunu doğrular ve yalanlar"* denilmektedir.

Hadisin anlamı şudur: Âdemoğlu hakkında zinadan payı takdir edilmiştir. Onlardan kimilerinin zinası fercin haram olan ferce sokulması sureti ile gerçek bir zina olur. Kimilerinin zinası ise haram bakmak yahut zinayı ve onu gerçekleştirmeye yönelik şeyleri dinlemek, yahut kendisine yabancı bir kadına eli ile dokunması, yahut öpmesi sureti ile dokunmakla, yahut zina etmek için ayağı ile yürümekle, yahut bakmakla, yahut dokunmakla, yahut yabancı bir kadın ile haram bir şekilde konuşmakla ve buna benzer bir yolla, yahut kalb ile düşünmekle olur. Bütün bu türler mecazi zina çeşitlerindendir.

"Ferc ise bütün bunları doğrular yahut yalanlar" buyruğunun anlamına gelince: Zina bazen ferc ile gerçekleştirilir, bazen de ferci ferce sokmak sureti ile -buna yaklaşsa dahi- gerçekleştirmez. Allah en iyi bilendir.

İbn Abbas'ın: "Ben Ebu Hureyre'nin naklettiği şu hadisten daha çok lememe benzeyen bir söz görmedim" sözünün anlamı da şudur: Yüce Allah: *"O kimseler ki küçük kusurlardan (lemem'den) başka günahların büyüklerinden ve hayasızlıklardan uzak dururlar. Gerçekten Rabbin mağfireti geniş olandır"* (Necm, 32) buyruğunun tefsiri ve ayetin manası Allahualem şöyledir: Onlar lemem (küçük kusurlar) dışında masiyetlerden uzak dururlar. Allah lemem denilen küçük kusurları onlara bağışlar. Nitekim yüce Allah bir başka yerde: *"Size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız sizin küçük günahlarınızı örteriz"* (Nisa, 21) buyurmaktadır. Buna göre iki ayetin anlamı şu olur: Büyük günahlardan uzak durmak, küçük günahları düşürür. İşte bunlar da lemem denilen günahlardır. İbn Abbas da bunu, hadis-i şerifte geçen bakmak, dokunmak ve buna benzer davranışlarla tefsir etmiştir. Durum onun, dediği gibidir. Lemem'in tefsiri hususunda doğru olan kanaat budur.

Bir diğer açıklamaya göre lemem; bir şeyi yapmayı içinden kararlaştırıp onu yapmamasıdır. Başka bir açıklamaya göre lemem, günaha meyletmekle birlikte üzerinde ısrar etmemektir. Pek güçlü görülmeyen daha başka açıklamalar da yapılmıştır. Lemem ve ilmamın asıl anlamı ise bir şeye meyletmek ve onu devamını getirmemek üzere istemek demektir. Allah en iyi bilendir.

---

34 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12757

٦/٦- بَاب مَعْنَى كُلِّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ وَحُكْمِ مَوْتِ أَطْفَالِ الْكُفَّارِ وَأَطْفَالِ الْمُسْلِمِينَ

6/6- HER DOĞAN FITRAT ÜZERE DOĞAR BUYRUĞUNUN ANLAMI İLE KAFİRLERİN VE MÜSLÜMANLARIN ÖLEN ÇOCUKLARININ HÜKMÜ BABI

٦٦٩٧-١/٢٢- حَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ الزُّبَيْدِيِّ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَيُنَصِّرَانِهِ وَيُمَجِّسَانِهِ كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعَاءَ هَلْ تُحِسُّونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ وَاقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ الْآيَةَ

6697-22/1- Bize Hâcib b. el-Velid tahdis etti, bize Muhammed b. Harb, Zübeydi'den tahdis etti, o Zührî'den rivayet etti: Bana Said b. el-Müseyyeb, Ebu Hureyre'den haber verdiğine göre o şöyle derdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her doğan mutlaka fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu yahudi, hristiyan ve mecusi yapar. Tıpkı bir hayvanın hilkati tam bir yavru doğurması gibi. Siz onun herhangi bir organının kesik olduğunu hissediyor musunuz?"* Sonra Ebu Hureyre şöyle derdi: Dilerseniz: *"Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fıtratına doğru (dön). Allah'ın yaratışını değiştirmek sözkonusu değildir."* (Rum, 30) buyruğunu okuyun.[35]

٦٦٩٨-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ كِلَاهُمَا عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً وَلَمْ يَذْكُرْ جَمْعَاءَ

6698-.../2- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdula'lâ tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, ikisi Ma'mer'den, o Zührî'den bu isnad ile rivayet etti ve: *"Nitekim hayvan da bir yavru doğurduğu zaman"*, demiş ve: *"Tam eksiksiz"* lafzını zikretmemiştir.[36]

35 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13258

36 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13290

٦٦٩٩-.../٣- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ ثُمَّ يَقُولُ اقْرَءُوا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ

6699-.../3- Bana Ebu't-Tâhir ve Ahmed b. İsa tahdis edip, dediler ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Yunus b. Yezid, İbn Şihâb'dan haber verdiğine göre Ebu Seleme b. Abdurrahman kendisine şunu haber vermiştir: Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her doğan mutlaka fıtrat üzere doğar."* Sonra şöyle derdi: *"Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fıtratına dosdoğru (dön). Allah'ın yaratışını değiştirmek sözkonusu değildir. Dosdoğru din işte budur."* (Rum, 30) buyruğunu okuyun.[37]

٦٧٠٠-٢٣/٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَيُنَصِّرَانِهِ وَيُشَرِّكَانِهِ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ لَوْ مَاتَ قَبْلَ ذَلِكَ قَالَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ

6700-23/4- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her doğan muhakkak fıtrat üzere doğar. Anne babası ise onu yahudi, hristiyan ve müşrik yapar"* buyurdu. Bunun üzerine bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer bundan önce ölürse ne buyurursun, dedi. Allah Rasûlü: *"Büyümüş olsalar ne şekilde amel edeceklerini en iyi bilen Allah'tır"* buyurdu.[38]

٦٧٠١-.../٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فِي حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ مَا مِنْ مَوْلُودٍ يُولَدُ إِلَّا وَهُوَ عَلَى الْمِلَّةِ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ إِلَّا عَلَى هَذِهِ الْمِلَّةِ حَتَّى يُبَيِّنَ عَنْهُ لِسَانُهُ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ لَيْسَ مِنْ مَوْلُودٍ يُولَدُ إِلَّا عَلَى هَذِهِ الْفِطْرَةِ حَتَّى يُعَبِّرَ عَنْهُ لِسَانُهُ

---

37 Buhari, 1359, 4775; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15317

38 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12352

6701-.../5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, (Ebu Kureyb'le) ikisi A'meş'den bu isnad ile rivayet etti.

İbn Numeyr'in hadisi rivayetinde: *"Her doğan mutlaka millet üzere olduğu halde doğar"* buyurmuştur. Ebu Bekir'in Ebu Muaviye'den rivayetine göre *"muhakkak bu millet (din) üzere (doğar). Ta ki dili kendi adına Beyânda bulununcaya kadar"* denilmiştir.

Ebu Kureyb'in Ebu Muaviye'den rivayetinde ise: *"Her doğan mutlaka bu fıtrat üzere doğar. Ta ki dili kendi adına açıklayıncaya kadar."*[39]

٦٧٠٢-٢٤/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ يُولَدُ يُولَدُ عَلَى هَذِهِ الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَيُنَصِّرَانِهِ كَمَا تَنْتِجُونَ الْإِبِلَ فَهَلْ تَجِدُونَ فِيهَا جَدْعَاءَ حَتَّى تَكُونُوا أَنْتُمْ تَجْدَعُونَهَا قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَرَأَيْتَ مَنْ يَمُوتُ صَغِيرًا قَالَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ

6702-24/6- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin yer aldığı çeşitli hadisler zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her doğan mutlaka bu fıtrat üzere doğar. Anne babası ise onu yahudi veya hristiyan yapar. Sizin develeri yavrulattığınız gibi. Siz aralarında azası kesik -onların azalarını kesen siz olmadıkça- birisi olduğunu görüyor musunuz?"* Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Peki ya küçükken ölen kimseler hakkında ne buyurursun, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"(Büyüselerdi) ne şekilde amel edeceklerini en iyi bilen Allah'tır"* buyurdu.[40]

٦٧٠٣-٢٥/٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ كُلُّ إِنْسَانٍ تَلِدُهُ أُمُّهُ عَلَى الْفِطْرَةِ وَأَبَوَاهُ بَعْدُ يُهَوِّدَانِهِ وَيُنَصِّرَانِهِ وَيُمَجِّسَانِهِ فَإِنْ كَانَا مُسْلِمَيْنِ فَمُسْلِمٌ كُلُّ إِنْسَانٍ تَلِدُهُ أُمُّهُ يَلْكُزُهُ الشَّيْطَانُ فِي حِضْنَيْهِ إِلَّا مَرْيَمَ وَابْنَهَا

6703-25/7- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani ed-Deraverdi- el-Alâ'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet

39 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12424, 12533

40 Buhari, 6599, 6600; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14709

ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her bir insanı annesi fıtrat üzere doğurur. Anne babası ise daha sonra onu yahudi, hristiyan ya da mecusi yapar. Eğer anne babası müslüman ise o da müslüman olur. Annesi tarafından doğurulan her bir insana şeytan iki yanından çarpar. Meryem ve oğlu müstesna."*[41]

٦٧٠٤-٨/٢٦- حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ وَيُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سُئِلَ عَنْ أَوْلَادِ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ اللهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ

6704-26/8- Bize Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana İbn Ebu Zi'b ve Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Ata b. Yezid'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e müşriklerin çocuklarına dair soru soruldu. O: "*(Büyüselerdi) ne şekilde amel edeceklerini Allah en iyi bilir*" buyurdu.[42]

٦٧٠٥-.../٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَهْرَامَ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ ح وَحَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ وَهُوَ ابْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ كُلُّهُمْ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِإِسْنَادِ يُونُسَ وَابْنِ أَبِي ذِئْبٍ مِثْلَ حَدِيثِهِمَا غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ شُعَيْبٍ وَمَعْقِلٍ سُئِلَ عَنْ ذَرَارِيِّ الْمُشْرِكِينَ

6705-.../9- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi. (H.) Bize Abdullah b. Abdurrahman b. Behram da tahdis etti, bize Ebu'l-Yeman haber verdi, bize Şuayb haber verdi. (H.) Bize Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize Hasan b. A'yen tahdis etti, bize Ma'kil -ki o b. Ubeydullah'dır- tahdis etti, hepsi Zührî'den Yunus'un ve İbn Ebu Zi'b'in isnadı ile ikisinin hadisinin aynısını rivayet ettiler. Ancak Şuayb ve Ma'kil'in hadisinde: O'na müşriklerin çocuklarına dair soru soruldu denilmektedir.[43]

٦٧٠٦-٢٧/١٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَطْفَالِ الْمُشْرِكِينَ مَنْ يَمُوتُ مِنْهُمْ صَغِيرًا فَقَالَ اللهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ

---

41 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14065

42 Buhari, 1384, 6598; Nesai, 1948; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14212

43 6704 numaralı hadisin kaynakları

6706-27/10- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e müşriklerin çocukları arasından küçükken ölenler hakkında soru soruldu da O: *"(Büyüselerdi) ne amel işleyeceklerini Allah en iyi bilir"* buyurdu.[44]

٦٧٠٧-١١/٢٨- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَطْفَالِ الْمُشْرِكِينَ قَالَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ إِذْ خَلَقَهُمْ

6707-28/11- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti... İbn Abbas dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e müşriklerin çocuklarına dair soru soruldu O: *"Büyüselerdi ne şekilde amel edeceklerdi? En iyi bilen -ta onları yarattığı zaman- Allah'tır."*[45]

٦٧٠٨-١٢/٢٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَقَبَةَ بْنِ مَسْقَلَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ الْغُلَامَ الَّذِي قَتَلَهُ الْخَضِرُ طُبِعَ كَافِرًا وَلَوْ عَاشَ لَأَرْهَقَ أَبَوَيْهِ طُغْيَانًا وَكُفْرًا

6708-29/12- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Mu'temir b. Süleyman babasından tahdis etti, o Rakabe b. Meskale'den, o Ebu İshak'dan, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'dan, o Ubey b. Ka'b (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Hızır'ın öldürdüğü küçük çocuk kafir olarak mühürlenmişti. Eğer yaşamış olsaydı annesine babasına azgınlık ve küfür ile çokça meşakkat verirdi."*[46]

٦٧٠٩-١٣/٣٠- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ تُوُفِّيَ صَبِيٌّ فَقُلْتُ طُوبَى لَهُ عُصْفُورٌ مِنْ عَصَافِيرِ الْجَنَّةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوَ لَا تَدْرِينَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْجَنَّةَ وَخَلَقَ النَّارَ فَخَلَقَ لِهَذِهِ أَهْلًا وَلِهَذِهِ أَهْلًا

6709-30/13- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... Talha kızı Aişe müminlerin annesi Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir küçük çocuk vefat etti.

44 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13715

45 Buhari, 1383, 6597 -buna yakın-; Ebu Davud, 4711 -buna yakın-; Nesai, 1950, 1951; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5449

46 Ebu Davud, 4705; Tirmizi, 3150; Tuhfetu'l-Eşrâf, 30

Ben: Ne mutlu ona. Cennet kuşlarından bir kuştur, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen Allah'ın cenneti de yarattığını cehennemi de yarattığını buna da girecek kimseleri öbürüne de girecek kimseleri yarattığını bilmiyor musun"* buyurdu.[47]

٦٧١٠-٣١/١٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَمَّتِهِ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ دُعِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى جَنَازَةِ صَبِيٍّ مِنَ الأَنْصَارِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ طُوبَى لِهَذَا عُصْفُورٌ مِنْ عَصَافِيرِ الْجَنَّةِ لَمْ يَعْمَلِ السُّوءَ وَلَمْ يُدْرِكْهُ قَالَ أَوَ غَيْرَ ذَلِكَ يَا عَائِشَةُ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ لِلْجَنَّةِ أَهْلاً خَلَقَهُمْ لَهَا وَهُمْ فِي أَصْلاَبِ آبَائِهِمْ وَخَلَقَ لِلنَّارِ أَهْلاً خَلَقَهُمْ لَهَا وَهُمْ فِي أَصْلاَبِ آبَائِهِمْ

6710-31/14- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Talha kızı Aişe mü'minlerin annesi Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ensardan bir küçük çocuğun cenazesine davet edildi. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Ne mutlu buna. Cennet kuşlarından bir kuştur. Hiç bir kötülük işlemedi ve onu yapacak yaşa da gelmedi, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ya da başka bir şey diyebilirdin ey Aişe! Şüphesiz Allah cennete girecek kimseleri yarattı. Onlar daha babalarının sülblerinde iken onları onun için yarattı. Cehennem için de oraya gidecekleri yarattı. Onlar daha babalarının sülblerinde iken onları orası için yarattı"* buyurdu.[48]

٦٧١١-.../١٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى ح وَحَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبَدٍ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حَفْصٍ ح وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ كِلاَهُمَا عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى بِإِسْنَادِ وَكِيعٍ نَحْوَ حَدِيثِهِ

6711-.../15- Bize Muhammed b. es-Sabbah tahdis etti, bize İsmail b. Zekeriyya, Talha b. Yahya'dan tahdis etti. (H.) Bana Süleyman b. Ma'bed de tahdis etti, bize Hüseyn b. Hafs tahdis etti. (H.) Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Muhammed b. Yusuf haber verdi. İkisi Süfyan es-Sevri'den, o Talha b. Yahya'dan Veki'in isnadı ile onun hadisine yakın olarak rivayet etti.[49]

---

47 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17870

48 Ebu Davud, 4713 -buna yakın-; Nesai, 1946 -buna yakın-; İbn Mace, 82; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17873

49 6710 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(6697-6711 numaralı hadisler)

(6699) *"Her doğan mutlaka fıtrat üzere doğar, anne ve babası onu yahudi, hristiyan ve mecusi yapar... ayetini okuyun."* Bir diğer rivayette (6701) *"Her doğan mutlaka millet (İslam) üzere olduğu halde doğar."* Bir rivayette (6701) *"Her doğan mutlaka fıtrat üzere doğar, dili kendi adına açıklayıncaya kadar"*; (6702) "Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Küçükken ölen hakkında ne buyurursunuz. O: *Allah (büyüyecek olsalardı) ne amel edeceklerini en iyi bilendir* buyurdu." Bir diğer rivayette (6708) *"Hızır'ın öldürdüğü çocuk kafir olarak mühürlenmişti. Eğer yaşamış olsaydı haddi aşması ile ve küfrü ile anne babasını çok yoracaktı"* buyurulmaktadır.

Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivayet ettiği hadiste (6710) "Ensar'dan bir çocuk vefat etti. Aişe: Ne mutlu ona. Cennet kuşlarından bir kuştur..., dedi..."

Müslüman âlimlerden sözüne itibar edilir kimselerin icma ettiklerine göre müslümanların ölen çocukları cennet ehlindendir. Çünkü o mükellef değildir. Ama sözüne itibar edilmeyen bazı kimseler bu hususta bir söz söylememişlerdir. Buna sebep ise Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın bu hadisidir. İlim adamları ise buna şöyle cevap vermişlerdir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ona belki de kendisi kesin bir delile sahip olmadığı için kesin bir hüküm vermekte acele ettiği için bunu yapmamasını söylemiş olabilir. Nitekim Sa'd b. Ebu Vakkas da: Ona ver, gerçekten ben onu mümin olarak görüyorum deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ya da müslüman"* buyurmuştu... şeklindeki hadisteki gösterdiği tepki de buna benzemektedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözlerini, müslümanların çocuklarının cennette olacağını bilmeden önce söylemiş olma ihtimali vardır. Bunu bilince de bu gerçeği: *"Günah işlemek çağına erişmemiş üç çocuğu ölen bir müslümanı mutlaka Allah onlara olan rahmetinin fazileti ile cennete koyar"* buyruğu ile ve bunun dışında başka hadislerle dile getirmiştir. Allah en iyi bilendir.

Müşriklerin çocuklarına gelince, onlar hakkında üç farklı görüş vardır. Çoğunluk, onlar babalarına tabi olarak cehennemdedir, demiştir. Bir kesim haklarında herhangi bir hüküm vermemiştir. Üçüncü görüş ise muhakkiklerin benimsedikleri sahih görüş olup buna göre onlar cennet ehlindendir. Bu görüşe çeşitli deliller gösterilir. Bunlardan birisi İbrahim Halil (aleyhisselâm)'ı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) cennette etrafında insanların çocuklarını gördüğü zaman ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Müşriklerin çocuklarıda mı diye sordular. O: *"Evet müşriklerin çocukları da"* buyurdu. Bunu Buhari Sahihi'nde rivayet etmiştir.

Bu delillerden birisi de yüce Allah'ın: *"Biz bir Rasul göndermedikçe azablandırıcılar değiliz."* (İsra, 15) buyruğudur. Küçük çocuğa ise yükümlülük hitabı yönelmez ve büluğa erinceye kadar Rasûl'ün sözü onu bağlamaz. Bu da ittifakla kabul olunmuş bir husustur. Allah en iyi bilendir.

Bu hadislerde sözkonusu edilen fıtrata gelince el-Mâzerî dedi ki: Bu bir zamanlar onların babalarının sülblerinde kendilerinden alınan söz olup, anne baba tarafından değişiklik yapılıncaya kadar doğumun da o fıtrat üzere gerçekleştiği söylenmiştir. Bir diğer görüşe göre fıtrat, yüce Allah'ın hükme bağladığı ve sonunda ulaşacağı mutluluk ya da bedbahtlıktır. Bir diğer görüş ise fıtrat, çocuğun kendisi için hazırlandığı husustur. el-Mâzerî'nin açıklamaları bunlardır.

Ebu Ubeyd dedi ki: Muhammed b. el-Hasan'a bu hadisi sordum. O: Bu farz hükümler indirilmeden ve cihad emri verilmeden önce İslamın ilk zamanlarında böyle idi, dedi. Ebu Ubeyd dedi ki: O bu açıklaması ile sanki şunu kastediyordu: Eğer fıtrat üzere doğup sonra da anne babası onu yahudi ya da hristiyan yapmadan önce ölürse ne kendisi onlara ne onlar kendisine mirasçı olurlar. Çünkü o bu halde müslümandır, anne babası kafirdir. Sonra buna aykırı olarak farzlar tayin edilip sünnetler yerini alınca esir alınması caiz olduğu da belirlenince, onun anne babasının dini üzere dünyaya geldiği anlaşılmış oldu.

İbnul Mübarek de şöyle dedi: Çocuk neticede varacağı mutluluk ya da bedbahtlık üzere doğar. Şanı yüce Allah müslüman olacağını bildiği kimse İslam fıtratı üzere doğar. Kafir olacağını bildiği kimse de küfür üzere doğar.

Bunun anlamının şöyle olduğu da söylenmiştir: Her doğan yüce Allah'ı bilmek ve O'nu ikrar edip kabul etmek üzere doğar. Kendisinin bir yaratıcısı olduğunu itiraf ve kabul etmeden hiçbir kimse dünyaya gelmiş değildir. İsterse bu yaratıcıya başka bir isim versin yahut onunla birlikte başkasına ibadet etsin.

Ama sahih olan anlamının şu olduğudur: Her doğan İslam'ı kabule hazır olarak doğar. Anne babası yahut ikisinden biri müslüman olan bir kimse ahiret ve dünya hükümlerinde müslüman olarak devam eder. Anne babası kafir olan bir kimse hakkında da dünya hükümlerinde anne babasının hükümleri ona uygulanır. İşte anne babasının onu yahudi, hristiyan ya da mecusi yapmasının anlamı budur. Yani dünya hayatında onun hakkında onların hükmüne göre hüküm verilir. Eğer büluğa ererse onun üzerinde küfrün ve anne babasının dininin hükmü ne ise o devam eder. Şayet ezelde mutlu olacağı takdir edilmiş ise müslüman olur değilse kafir olarak ölür. Eğer büluğa erişmeden önce ölürse cennet ehlinden midir, cehennem ehlinden midir yoksa

hakkında hüküm verilmemesi mi gerekir. Bu hususta az önce geçen üç görüş vardır. Daha sahih olan ise böyle bir kimsenin cennetliklerden olduğudur.

"(Eğer büyüyecek olsalardı) ne amel edeceklerini Allah en iyi bilendir" hadisine de şöyle cevap verilir: Burada onların cehennemliklerden olduğu açıkça ifade edilmemektedir. Bu lafzın gerçek manası ise eğer büluğa ermiş olsalardı ne şekilde amel edeceklerini Allah en iyi bilir. Ama büluğa ermediler. Çünkü teklif ancak büluğ ile sözkonusu olur. Hızır'ın öldürdüğü çocuğa gelince, onun da kesin olarak te'vil edilmesi gerekir. Çünkü onun anne ve babası mümin idiler. Bu durumda kendisi de müslüman olur. Buna göre hadisin te'vili yapılarak şu anlamda olduğu açıklanır: Şanı yüce Allah eğer büluğa erecek olursa mutlaka kâfir olacağını bildirmişti. Yoksa o hali ile kafir olduğundan dolayı değil. Bu halinde onun üzerinde küfür ahkâmı cereyan etmez. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6697) *"Nitekim hayvan azaları tam bir yavru doğurur."* Buradaki "tuntecu: doğurur" fiili birinci te harfi ötreli ikincisi fethalı olup "el-behime: hayvan" ref ile okunur. "Behîme: yavru" kelimesi de nasb ile okunur. Yani tıpkı hayvanın hilkati tam bir yavru (bir hayvan) doğurması gibidir. "Cem'ae: hilkati tam" yani azaları tamam, herhangi bir eksikliği olmayan "ced'a: kulağı ve benzeri herhangi bir azası da kesik olmayan" demektir. Yani bir hayvan organları tam olarak ve eksiksiz bir şekilde yavrular ama organlarının kesilmesi ve eksiltilmesi doğumundan sonra meydana getirilir.

(6700) Zuheyr b. Harb'ın hadisinde: *"Her doğan mutlaka fıtrat üzere doğar"* rivayeti bütün nüshalarda bu şekilde "yulide: doğar" ye harfi ötreli, lam harfi kesreli "duribe" veznindedir. Bunu Kadı Iyaz es-Semerkandi'nin rivayeti olarak nakletmekte ve şunları söylemektedir: Bu arka arkaya gelişleri dolayısıyla vav'ın ye'ye dönüştürülmesi (ibdali) kuralına göre sahihtir. el-Heceri Nevadiri'nde şunu zikretmektedir: Vulide ve yulidu aynı anlamda kullanılır. Kadı Iyaz dedi ki: es-Semerkandi'den başkası ise bunu "yûledu" diye rivayet etmiştir. Allah en iyi bilendir.

(6703) *"Annesinin doğurduğu her bir insanın iki yanını şeytan çarpar. Meryem ve oğlu müstesna."* Bütün nüshalarda bu şekilde "hadnayhi" kelimesi kesreli ha ve dat sonra nun sonra da ye harfi iledir. Tekili olan hadn ise yan demektir. Bunun böğür anlamında olduğu da söylenmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bunu İbn Mâhan, hı ve sad ile: "hisyeyhi" diye rivayet etmişlerdir ki bu da iki taşak demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Bunun bir yanılgı olduğunu düşünüyorum. Buna delil ise *"Meryem ve oğlu müstesna"* buyruğudur.

Bu hadisin şerhi daha önce Fedail (Faziletler) Kitabı'nda geçtiği gibi Hızır'ın öldürdüğü çocuktan da Hızır'ın faziletleri babında söz edilmişti.

(6708) "Rakabe b. Meskale" bütün nüshalarda bu şekilde sin harfi ile "meskale" şeklindedir ve sahihtir. Sin ile de sad ile de (Maskala) söylenir.

(6700 ve diğerleri) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"(büyüyecek olsalardı) ne şekilde amel edeceklerini Allah en iyi bilendir"* hadisi hak ehlinin şu görüşünü Beyân etmektedir: Şanı yüce Allah olmuşu, olanı, olmayacak olanı, eğer olsa nasıl olacağını bilir şeklindeki görüşünü Beyân etmektedir. Kur'ân ve hadiste geçen buna benzer buyrukların açıklamaları daha önceden geçmiş idi.

٧/٧- بَاب بَيَانِ أَنَّ الْآجَالَ وَالْأَرْزَاقَ وَغَيْرَهَا لَا تَزِيدُ وَلَا تَنْقُصُ عَمَّا سَبَقَ بِهِ الْقَدَرُ

7/7- ECELLERİN, RIZIKLARIN VE BUNA BENZER HUSUSLARIN EZELDE TAKDİR EDİLENE GÖRE ARTMAYIP EKSİLMEDİĞİNİ BEYÂN BABI

٦٧١٢-٣٢/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْيَشْكُرِيِّ عَنْ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ اللَّهُمَّ أَمْتِعْنِي بِزَوْجِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبِأَبِي أَبِي سُفْيَانَ وَبِأَخِي مُعَاوِيَةَ قَالَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ قَدْ سَأَلْتِ اللَّهَ لِآجَالٍ مَضْرُوبَةٍ وَأَيَّامٍ مَعْدُودَةٍ وَأَرْزَاقٍ مَقْسُومَةٍ لَنْ يُعَجِّلَ شَيْئًا قَبْلَ حِلِّهِ أَوْ يُؤَخِّرَ شَيْئًا عَنْ حِلِّهِ وَلَوْ كُنْتِ سَأَلْتِ اللَّهَ أَنْ يُعِيذَكِ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ أَوْ عَذَابٍ فِي الْقَبْرِ كَانَ خَيْرًا وَأَفْضَلَ قَالَ وَذُكِرَتْ عِنْدَهُ الْقِرَدَةُ قَالَ مِسْعَرٌ وَأُرَاهُ قَالَ وَالْخَنَازِيرُ مِنْ مَسْخٍ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ لِمَسْخٍ نَسْلًا وَلَا عَقِبًا وَقَدْ كَانَتْ الْقِرَدَةُ وَالْخَنَازِيرُ قَبْلَ ذَلِكَ

6712-32/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Veki, Mis'arden tahdis etti, o Alkame b. Mersed'den, o Muğire b. Abdullah el-Yeşkuri'den, o el-Ma'rur b. Suveyd'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Um Habibe: Allah'ım kocam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile babam Ebu Süfyan ile kardeşim Muaviye ile beni yararlandır (onların varlığı ile mutlu et), dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem):

"Sen Allah'tan tayin edilmiş ecellere, sayılı günlere, paylaştırılmış rızıklara dair istekte bulundun. Allah hiçbir şeyi vakti gelmeden önce erken gerçekleştirmez yahut vaktinden sonraya hiçbir şeyi geciktirmez. Şayet Allah'tan seni bir cehennem ateşindeki azaptan yahut kabirdeki bir azaptan korumasını dilemiş olsaydın daha hayırlı ve faziletli olurdu" buyurdu.

(Abdullah) dedi ki: Onun huzurunda domuzlar da sözkonusu edildi -Mis'ar dedi ki: Zannederim (Alkame) ve domuzlar da, dedi- mesh (hilkatlerinin değiştirilmesi)nden kalmıştır. Bunun üzerine *"Muhakkak Allah meshedilen mahlukata nesil de çoluk çocuk da yaratmamıştır. Üstelik maymunlar da domuzlar da bundan önce vardı"* buyurdu.[50]

٦٧١٣-.../٢- حَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ بِشْرٍ عَنْ مِسْعَرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِ عَنْ ابْنِ بِشْرٍ وَوَكِيعٍ جَمِيعًا مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ وَعَذَابٍ فِي الْقَبْرِ

6713-.../2- Bunu bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize İbn Bişr, Mis'ar'den bu isnad ile tahdis etti, ancak o hadisinde İbn Bişr ve Veki'den birlikte: *"Cehennem ateşindeki bir azaptan ve kabirdeki bir azaptan"*, dedi.[51]

٦٧١٤-٣٣/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَاللَّفْظُ لِحَجَّاجٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْيَشْكُرِيِّ عَنْ مَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ اللَّهُمَّ مَتِّعْنِي بِزَوْجِي رَسُولِ اللهِ ﷺ وَبِأَبِي أَبِي سُفْيَانَ وَبِأَخِي مُعَاوِيَةَ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّكِ سَأَلْتِ اللهَ لِآجَالٍ مَضْرُوبَةٍ وَآثَارٍ مَوْطُوءَةٍ وَأَرْزَاقٍ مَقْسُومَةٍ لَا يُعَجِّلُ شَيْئًا مِنْهَا قَبْلَ حِلِّهِ وَلَا يُؤَخِّرُ مِنْهَا شَيْئًا بَعْدَ حِلِّهِ وَلَوْ سَأَلْتِ اللهَ أَنْ يُعَافِيَكِ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ وَعَذَابٍ فِي الْقَبْرِ لَكَانَ خَيْرًا لَكِ قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللهِ الْقِرَدَةُ وَالْخَنَازِيرُ هِيَ مِمَّا مُسِخَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُهْلِكْ قَوْمًا أَوْ يُعَذِّبْ قَوْمًا فَيَجْعَلَ لَهُمْ نَسْلًا وَإِنَّ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ

6714-33/3- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî ve Haccac b. eş-Şair -lafız Haccac'a ait olmak üzere- tahdis etti, İshak bize Abdurrezzak haber verdi derken Haccac tahdis etti, dedi. Bize Sevrî, Alkame b. Mersed'den haber verdi, o Muğire b. Abdullah b. Yeşkurî'den, o Mağrur b. Suveyd'den, o Ab-

50 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9589

51 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9589

dullah b. Mesud'dan şöyle dediğini rivayet etti: Um Habibe: Allah'ım kocam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile babam Ebu Süfyan ile kardeşim Muaviye ile beni faydalandır, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Gerçek şu ki sen Allah'tan tayin edilmiş eceller, çiğnenip geçilecek izler, paylaştırılmış rızıklar ile ilgili dilekte bulundun. Allah bunlardan hiçbir şeyi vaktinden önce acilen meydana getirmez ve hiçbir şeyi vaktinden sonraya geciktirmez. Eğer Allah'tan ateşteki bir azaptan ve kabirdeki bir azaptan sana afiyet vermesini dilemiş olsaydın senin için daha hayırlı olurdu"* buyurdu.

(Abdullah b. Mesud) dedi ki: Bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Maymunlar ve domuzlar mesh edilen (hilkatleri değiştirilen)lerden midir, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Gerçek şu ki Allah herhangi bir kavmi helak etmiş -yahut herhangi bir kavmi azaplandırmış- ise onların neslini sürdürmemiştir. Şüphesiz maymunlar ve domuzlar bundan önce de vardı"* buyurdu.[52]

٦٧١٥-.../٤- حَدَّثَنِيهِ أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبَدٍ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَآثَارٍ مَبْلُوغَةٍ قَالَ ابْنُ مَعْبَدٍ وَرَوَى بَعْضُهُمْ قَبْلَ حِلِّهِ أَيْ نُزُولِهِ

6715-.../4- Bunu bana Ebu Davud, Süleyman b. Ma'bed tahdis etti, bize Hüseyn b. Hafs tahdis etti, bize Süfyan bu isnad ile tahdis etti, ancak o: *"Ulaşılacak izler"*, dedi.

İbn Mabed dedi ki: Bazıları da *"vaktinden önce"* yani meydana gelmesinden önce diye rivayet etmişlerdir.[53]

Şerh

(6712-6715 numaralı hadisler)

(6712) "Um Habibe: Allah'ım kocam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile babam Ebu Süfyan ile kardeşim Muaviye ile beni yararlandır..."

Bu hadislerdeki "hillihi: tayin edilmiş vakti" lafzını bu rivayetlerin beş ayrı yerinde de iki şekilde ha harfi fethalı ve kesreli olarak (hallihi ve hillihi şeklinde) zaptetmiş bulunuyoruz. Kadı Iyaz ise bütün ravilerin bunu fethalı olarak naklettiklerini söylemektedir. Maksadı ise kendi ülkelerindeki ravilerdir. Yoksa bizim diyarımızda bulunan raviler nezdinde daha meşhur olan kesreli rivayettir. Her ikisi de birer söyleyiştir. Gerçekleşmesi gereken zamanı ve vakti anlamındadır. Nitekim halle el ecel: ecelin (vadenin) vakti geldi denilir.

52 Yalnız Müslim rivayet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 9589

53 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9589

Bu hadis-i şerif, ecellerin ve rızıkların takdir edilmiş olup, yüce Allah'ın ezelde takdir edip bildiği şekilden farklı bir değişiklik göstermediğini gerçek manada bunlarda bir artış ve bir eksilmenin imkansız olduğunu ortaya koymaktadır.

Hadiste geçen *"sıla-i rahmin ömrü artırdığı"* buyruğu ve benzerleri ile ilgili te'vil (yorum) daha önce sıla-i rahim (akrabalık bağını gözetme) babında açık bir şekilde geçmiş bulunmaktadır.

el-Mâzerî dedi ki: Burada kesin delillerle şu husus açıkça ortaya çıkmaktadır: Şanı yüce Allah ecelleri, rızıkları ve başka hususları en iyi bilendir. Bilmenin gerçek mahiyeti ise malum (bilinen) şeyi olduğu hal üzere bilmektir. Şanı yüce Allah Zeyd'in beşyüz yılında öleceğini biliyor ise onun bundan önce ya da sonra ölmesi imkansızdır. Aksi taktirde bilgi bilgisizliğe dönüşür. Buna göre şanı yüce Allah'ın bildiği ecellerin artıp eksilmesine imkan bulunmamaktadır. O halde sözkonusu edilen artışın te'vil edilmesi kaçınılmaz bir durumdur. Bu artış ya ölüm meleğine nisbetle sözkonusudur yahut da ondan başka Allah'ın ruhları kabz etmekle görevlendirdiği ve kendilerine sınırlı ecelleri emrettiği kimselere nisbetle böyledir. Çünkü buna (bunlara) bu emri verdikten sonra yahut levh-i mahfuzda tesbit ettikten sonra ezelde onun ilminde geçmiş olana uygun olarak onda bir eksilme ve bir artış sözkonusu olur. İşte yüce Allah'ın: *"Allah dilediğini siler ve (dilediğini) bırakır"* (Rad, 39) buyruğunun anlamı budur. Nitekim yüce Allah'ın: *"Sonra bir ecel takdir edendir, onun nezdinde belirli bir ecel daha vardır"* (En'am, 2) buyruğu da zikrettiğimiz bu açıklamaya göre yorumlanır. Şunu da bilelim ki hak ehlinin mezhebine göre maktul de eceli ile ölür. Mutezile ise eceli kesintiye uğrar, demiştir. Allah en iyi bilendir.

Eğer ecelin tayin edilip bitmiş bir şey olduğundan ötürü ecelde bir artış iddiasında bulunmamızın bize nehyedilmesinin ve onu (Um Habibe'yi) kabir azabından -onun da aynı şekilde ecel gibi tayin edilip bitirilmiş bir husus olmakla birlikte- Allah'a sığınma duasını yapmaya teşvik edilmesindeki hikmet nedir denilecek olursa şu şekilde cevap verilir:

Aslında hepsinin tesbit ve tayin işi tamamlanmıştır. Ama cehennem ateşi azabından, kabir azabından ve benzerlerinden kurtulmak için dua etmek bir ibadettir. Şeriat koyucu da ibadetlerin yapılmasını emir buyurmuştur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Bizim için yazılarak tesbit edilmiş kitaba ve ezelden takdir edilmiş kadere bel bağlamayalım mı diye sorulunca O: *"Amel edin, herkese ne için yaratılmışsa o kolaylaştırılır"* buyurdu.

Ama ecelin uzaması için dua etmek ibadet değildir. Namazın, orucun ve zikrin kadere bel bağlanarak terk edilmesi güzel olmadığı gibi cehennem aza-

bından kurtuluş ve benzeri hususlar için dua etmeyi terk etmek de böyledir. Allah en iyi bilendir.

"Maymunlar ve domuzlar şüphesiz bundan önce de vardı." Yani İsrailoğullarından (bazı kimseleri) neshedilmesinden (ceza olarak hilkatlerinin değiştirilmesinden) önce vardılar. İşte bu, maymun ve domuzların neshin bir neticesi olmadığına delildir. Burada hayvanlar hakkında akıllılar için kullanılan zamirin zikredilmesi mecazidir. Çünkü sözde onların akıl sahibi varlıklarla ortak kullanılmalarını gerektiren ibareler geçmiştir. Yüce Allah'ın: *"Onların bana secde ettiklerini gördüm"* (Yusuf, 4) ve *"Hepsi bir yörüngede yüzerler"* (Yasin, 40) buyruklarında olduğu gibi.

٨/٨- بَاب فِي الْأَمْرِ بِالْقُوَّةِ وَتَرْكِ الْعَجْزِ وَالِاسْتِعَانَةِ بِاللهِ وَتَفْوِيضِ الْمَقَادِيرِ لِلهِ

8/8- GÜÇLÜ OLMAYI EMRETMEK, ACİZLİĞİ TERK ETMEK, ALLAH'TAN YARDIM DİLEMEK VE MİKTARLARI ALLAH'A HAVALE ETMEK HAKKINDA BİR BAB

٦٧١٦-١/٣٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنْ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وَفِي كُلٍّ خَيْرٌ احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ وَاسْتَعِنْ بِاللهِ وَلَا تَعْجَزْ وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَكَذَا وَلَكِنْ قُلْ قَدَرُ اللهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ

6716-34/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. İdris, Rabia b. Osman'dan tahdis etti, o Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Güçlü mümin zayıf müminden hayırlıdır ve Allah onu (zayıf müminden) daha çok sever. Bununla birlikte hepsinde de hayır vardır. Sen sana faydalı olan şeye gayretle yönel, Allah'tan yardım dile ve acze düşme. Sana herhangi bir şey gelip çatarsa eğer ben yapsaydım şöyle şöyle olurdu deme. Fakat: Allah'ın kaderidir, o dilediğini yapar de. Şüphesiz eğer demek şeytanın ameline (kapı) açar."*[54]

---

54 İbn Mace, 79; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13965

Şerh

"Güçlü mümin zayıf müminden hayırlıdır ve Allah onu ondan daha çok sever. Bununla birlikte hepsinde de hayır vardır." Burada "güç"den maksat ahiret işleri hakkında nefsin ve düşüncenin kararlılığıdır. Bu durumda bu niteliğe sahip olan kişi cihadda düşmanın üzerine daha çok ilerler, onun karşısına çıkmak için ve onu takibe gitmek için daha hızlı hareket eder, iyiliği emredip kötülükten alıkoymaktaki kararlılığı bütün bu hususlardaki eziyetlere sabrı yüce Allah için meşakkatlere tahammül ve katlanması daha ileri, namazı, orucu, zikirleri vesair ibadetleri daha çok arzu edici, bunları daha bir gayretle ister ve bunları daha çok muhafaza eder ve buna benzer tutumlar ortaya koyar.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bununla birlikte hepsinde hayır vardır"* buyurması da güçlü olanda da zayıf olanda da imanda ortak olmaları dolayısıyla ve bununla birlikte güçsüz olanın yaptığı ibadetler sebebi ile hayırlıdırlar.

"Sen sana faydalı olan şeye gayretle yönel ve Allah'tan yardım dile, acizlik gösterme" burada "ihrıs: gayretle yönel"de re harfi kesrelidir. "La ta'ciz: acze düşme"de ise cim harfi kesrelidir. Her ikisinin fethalı söyleyişi de nakledilmiştir. Anlamına gelince, yüce Allah'a itaate ve O'nun nezdinde olana gayretle yönel, bunun için yüce Allah'tan yardım iste, itaati istemek ve yardım dilemek hususunda acizlik gösterme, tembellik etme.

"Sana bir şey isabet ederse ben (şunu) yapsaydım şöyle şöyle olurdu deme... Şeytanın amelini (kapı) açar." Kadı Iyaz dedi ki: Kimi ilim adamı şöyle demiştir: Bu yasak, böyle bir sözü kesinlikle böyle olacağına inanarak ve eğer, dediği hususu yapmış olsaydı kesinlikle bu musibetin kendisine isabet etmeyeceğine inanarak söyleyen hakkındadır. Durumu yüce Allah'ın meşietine havale ederek Allah'ın dilediğinden başka hiçbir şeyin kendisine isabet etmeyeceği kanaatine sahip olan kimse için böyle bir nehiy sözkonusu değildir. Bu kanaat sahibi kişi Ebu Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'ın mağarada iken onlardan birisi başını kaldırsa kesinlikle bizi görecektir şeklindeki sözünü delil göstermiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Ama bunda delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü o ancak gelecek ile ilgili bir haber vermiştir. Bu sözünde, gerçekleştikten sonra bir kaderin geri çevrileceği iddiası bulunmamaktadır. Aynı şekilde Buhari'nin "lev: eğer, se, sa" demenin caiz olduğu babında zikrettiği bütün hadislerde de böyledir. Mesela: Eğer senin kavmin henüz küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı Kâbe'yi, İbrahim'in temelleri üzere tamamlardım ve eğer bir delil olmadan recm eden birisi olsaydım bu kadını recm ederdim, eğer ümmeti-

me zorluk vermeyecek olsaydım onlara misvak kullanmalarını emrederdim hadisleri ve buna benzer hadislerin tamamı gelecek ile alakalıdır, bunlarda olmuş meydana gelmiş bir kadere itiraz yoktur. Bu sebeple bunların kullanılmasında mekruhluk da sözkonusu değildir. Çünkü o ancak ortada sözünü ettiği engel olmasaydı ne yapacağı ile ilgili kanaatini haber vermektedir. Geçip gitmiş olan bir husus ise onun kudreti çerçevesinde değildir.

Kadı Iyaz dedi ki: Buna göre hadisin anlamı ile ilgili kanaatim şudur: Yasak, lafızların zahirinden anlaşılan manaya ve genel ifadesi üzeredir. Ama bu yasak tenzihi bir nehiydir. Buna da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Çünkü lev: eğer şeytanın ameline kapı açar"* buyurmasıdır. Yani bu durumda kalbe kadere karşı çıkma ve itiraz etme düşüncesini bırakır ve bununla şeytan vesvese verir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Derim ki: Geçmiş ile ilgili olarak "lev: eğer" lafzının kullanılması ile alakalı olarak da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu buyruğu vardır: *"Ben bu işimden geride bıraktığımın bir benzeri ile gelecekte karşılaşacak olursam kurbanlıklarımı (beraber) sevk etmezdim"* buyruğu ve daha başka buyruklardır. O halde göründüğü kadarı ile yasak, faydası olmayan hususlar hakkında bu ifadeyi kullanmaktır. Bu taktirde bu yasak, haramlık bildiren bir nehiy tenzihi bir nehiy olur. Yüce Allah'a yapamadığı itaat yahut da kendisi için bu türden imkansız olan hususlar ve benzerlerine duyduğu üzüntü dolayısı ile bu sözü kullanan için ise bir sakınca yoktur. Hadis-i şeriflerde görünen kullanımların çoğunluğu da buna göre yorumlanır. Allah en iyi bilendir.

٤٧/٣٦- كِتَاب الْعِلْمِ

47/36- İLİM KİTABI

١/١- بَاب النَّهْيِ عَنْ اتِّبَاعِ مُتَشَابِهِ الْقُرْآنِ وَالتَّحْذِيرِ مِنْ مُتَّبِعِيهِ وَالنَّهْيِ عَنْ الِاخْتِلَافِ فِي الْقُرْآنِ

1/1- KUR'ÂN'IN MÜTEŞABİH BUYRUKLARINA UYMANIN YASAK OLUŞU, MÜTEŞABİH OLANINA UYANLARDAN SAKINDIRMAK VE KUR'ÂN HAKKINDA İHTİLAFIN NEHYEDİLMESİ BABI

٦٧١٧-١/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ التُّسْتَرِيُّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ تَلَا رَسُولُ اللهِ ﷺ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا رَأَيْتُمْ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَّى اللهُ فَاحْذَرُوهُمْ

6717-1/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Yezid b. İbrahim et-Tüsteri, Abdullah b. Ebu Müleyke'den tahdis etti, o Kâsım b. Muhammed'den, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sana kitabı indiren odur. Ondan bir kısım ayetler muhkemdir. Bunlar kitabın anasıdır. Diğer bir kısmı da müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar sırf fitne aramak ve onu te'vil etmeye kalkışmak için onun müteşabih olanına uyarlar. Halbuki onun te'vilini Allah'tan başkasını bilmez. İlimde derinleşmiş olanlar ise: Biz ona inandık, hepsi Rabbimiz nezdindendir derler. Olgun akıllılardan başkası ibretle düşünemez."* (Ali İmran, 7) buyruğu-

nu okudu. Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Siz onun müteşabih olanına uyan kimseleri gördüğünüz zaman işte onlar Allah'ın sözkonusu ettiği kimselerdir, bu sebeple onlara karşı tedbirli olunuz"* buyurdu.[55]

٦٧١٨-٢/٢- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ قَالَ كَتَبَ إِلَيَّ عَبْدُ اللهِ بْنُ رَبَاحٍ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو قَالَ هَجَّرْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا قَالَ فَسَمِعَ أَصْوَاتَ رَجُلَيْنِ اخْتَلَفَا فِي آيَةٍ فَخَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْرَفُ فِي وَجْهِهِ الْغَضَبُ فَقَالَ إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِاخْتِلَافِهِمْ فِي الْكِتَابِ

6718-2/2- Bize Ebu Kâmil Fudayl b. Husayn el-Cahderî tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, bize Ebu İmran el-Cevni tahdis edip dedi ki: Abdullah b. Revah el-Ensari bana yazdığına göre Abdullah b. Amr dedi ki: Bir gün erkenden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gitmiştim. Bir ayet hakkında ihtilafa düşen iki adamın seslerini işitince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzünden kızgınlığın anlaşıldığı bir halde yanımıza çıktı ve: *"Sizden öncekiler ancak kitap hakkındaki ihtilafları sebebi ile helak oldular"* buyurdu.[56]

٦٧١٩-٣/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو قُدَامَةَ الْحَارِثُ بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْبَجَلِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اقْرَءُوا الْقُرْآنَ مَا ائْتَلَفَتْ عَلَيْهِ قُلُوبُكُمْ فَإِذَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ فَقُومُوا

6719-3/3- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Ebu Kutame, el-Hâris b. Ubeyd, Ebu İmran'dan haber verdi, o Cündeb b. Abdullah el-Eceli'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kur'ân'ı kalpleriniz onun üzerinde birleştiği sürece okuyun. Hakkında ihtilafa düştünüz mü hemen kalkın"* buyurdu.[57]

٦٧٢٠-٤/٤- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ عَنْ جُنْدَبٍ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ اقْرَءُوا الْقُرْآنَ مَا ائْتَلَفَتْ عَلَيْهِ قُلُوبُكُمْ فَإِذَا اخْتَلَفْتُمْ فَقُومُوا

55 Buhari, 4547; Ebu Davud, 4598; Tirmizi, 2993, 2994; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17460
56 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8839
57 Buhari, 5060, 5061, 7363; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3261

6720-4/4- Bana İshak b. Mansur tahdis etti, bize Abdüssamed haber verdi, bize Hemmâm tahdis etti, bize Ebu İmran el-Cevni, Cündeb -yani b. Abdullah-'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kur'ânı onun üzerinde kalpleriniz birleştiği sürece okuyun. İhtilafa düştünüz mü hemen kalkın"* buyurdu.[58]

٦٧٢١-.../٥- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ صَخْرٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا أَبَانُ حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ قَالَ قَالَ لَنَا جُنْدَبٌ وَنَحْنُ غِلْمَانٌ بِالْكُوفَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اقْرَءُوا الْقُرْآنَ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا

6721-.../5- Bize Ahmed b. Said b. Sahr ed-Dârimî tahdis etti, bize Habbân tahdis etti, bize Eban tahdis etti, bize Ebu İmran tahdis edip dedi ki: Biz Kûfe'de henüz çocuk iken Cündeb bize dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kur'ân'ı... okuyun..."* buyurdu deyip önceki ikisinin hadisi ile aynı şekilde rivayet etti.[59]

Şerh

(6717-6721 numaralı hadisler)

(6717) "Bize Yezid b. İbrahim et-Tüsteri tahdis etti." "Tüsteri" nisbetinde birinci te harfi ötrelidir. İkinci te ise sahih ve meşhur olan fethalı olduğudur. Semani, el-Ensab adlı kitabında, Hâzimi, el-Mutelif adlı eserinde ve onlardan başka muhakkiklerle çoğunluk başka türlü zikretmiş değildir. Kadı Iyaz ise el-Meşarik adlı eserinde onun da birincisi gibi ötreli okunacağını zikretmiş ve el-Bâci'nin fethalı olarak zaptettiğini söylemiştir. Semani dedi ki: Tüster, Huzistan topraklarında Ehvaz'a bağlı verimli bir yerdir. İnsanlar bu şehre Şuter derler. Enes b. Malik'in kardeşi Bera b. Malik (radıyallâhu anh)'ın kabri oradadır.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sana kitabı indiren odur, ondan bir kısım ayetler muhkemdir..."* ayetini okudu ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onun müteşabih olanına uyan kimseleri gördüğünüz taktirde işte onlar Allah'ın sözkonusu ettiği kimselerdir, onlara karşı tedbirli olun"* müfessirler, usül âlimleri ve başkaları muhkem ve müteşabih hakkında çokça ihtilaf etmişlerdir. Gazali "el-Mustasfa" adlı eserinde şöyle diyor: Eğer onun (müteşabihin) tefsiri hususunda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gelen bir açıklama yoksa onun dil bilginlerinin bildikleri şekilde ve lafızların kullanıldıkları anlam itibari ile onlara uygun şekilde açıklanması gerekir. Müteşabihin surelerin başlarındaki mukatta harfler, muhkemin de onların dışındaki buyruklar olduğunu söyleyenlerin görüşü uygun olmadığı gibi muhkem ilimde derin-

58 6719 numaralı hadisin kaynakları

59 6719 numaralı hadisin kaynakları

leşmiş olanların bildikleridir. Müteşabih ise yalnızca yüce Allah'ın bildikleridir denilmeside muhkem vaad ve tehdit, helal ve haram, müteşabih kıssalar ve misallerdir diyenlerin görüşleri de uygun olamaz. Özellikle bu sonuncuları bu husustaki görüşler arasında doğrudan en uzak olanlarıdır. (Gazali devamla) şunları söylemektedir: Aksine doğru olan muhkemin anlamının şu iki noktada toplandığıdır: 1. Hakkında herhangi bir anlaşılmazlık ve bir ihtimalin sözkonusu olmayacağı şekilde anlamı gayet açık olan buyruklardır. Müteşabih ise hakkında ihtimalli açıklamaların sözkonusu olduğu buyruklardır.

İkinci husus ise muhkem buyruklarının nazmı itibari ile ya zahir yahut da te'vil yolu ile bir anlam ifade eden buyruklardır. Müteşabih ise kur (ay hali ve temizlenme) "elinde nikah düğümünü bulunduran" lems: dokunmak gibi müşterek lafızlardır. Birincisi ay hali ile temizlik anlamlarından birisi arasında gidip gelir. İkincisi veli ve koca olma ihtimali vardır. Üçüncüsü ise cinsel ilişki ve el ile dokunma anlamları hakkında kullanılır. Ve buna benzer daha başka buyruklar. (Gazali devamla) dedi ki: Müteşabih aynı zamanda zahiri itibari ile cihet ve benzetme izlenimini veren ve te'vile ihtiyacı olan Allah'ın sıfatları ile ilgili buyruklar hakkında da kullanılır.

İlim adamları "ilimde derinleşmiş olanlar (errasihune fil ilm) müteşabihin te'vilini bilip bilmeyeceği hususunda ve verrasihun: ve derinleşmiş olanlar"ın başındaki vav'ın atıf vavı olup olmadığı hususunda ve vakfın da: Ve ma ya'lemu te'vilehu illallah: onun te'vilini Allah'tan başkası bilemez" buyruğu üzerinde yapılıp sonra da yüce Allah'ın: *"ilimde derinleşmiş olanlar ise: Biz ona inandık, hepsi Rabbimizin nezdindendir"* buyruğu ile mi okumaya başlanacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Her iki görüş de ihtimal dahilindedir. Her birisini de çeşitli kesimler tercih etmiştir. Daha sahih olan ise birincisidir ve er-rasihinun onun bildikleridir. Çünkü yüce Allah'ın kullarına yarattıklarından hiçbir kimsenin bilmesine imkanları olmayan buyruklarla hitap etmesi çok uzak bir ihtimaldir.

Mezhep âlimlerimiz ve onların dışında muhakkik ilim adamlarının ittifak ettiklerine göre şanı yüce Allah'ın bir anlam ifade etmeyen bir söz söylemesi imkansızdır. Allah en iyi bilendir.

Bu hadiste kalpleri eğri, bid'at ehli ve fitne çıkarmak için müşkil buyrukların peşinden giden kimselerle oturup kalkmak sakındırılmak sureti ile tedbirli olunmasını göstermektedir. Fakat doğruyu öğrenmek maksadıyla içinden çıkamadığı hususlara dair soru sorup bu hususta da dikkat ve titizlik gösteren kimse için bir sakınca yoktur. Böyle birisine cevap vermek icab eder. Birincisine ise cevap verilmez, Aksine bu işi yapmaması söylenir ve Ömer b. el-Hattâb (radıyallâhu anh)'ın müteşabih buyrukların peşinden takılıp gittiği vakit Subay b. Asel'i azarladığı gibi azarlanır. Allah en iyi bilendir.

(6718) "Bir gün erkenden gittim." Heccera: sabah erkenden gitmek demektir.

"Sizden öncekileri ancak kitap hakkındaki ihtilafları helak etmiştir" Bir rivayette (6719) *"kalpleriniz onun üzerinde birleştiği halde Kur'ân okuyun. İhtilafa düştünüz mü kalkın"* buyruğunda geçen bizden öncekilerin helakından kasıt burada kafir olmaları ve bid'atler ortaya çıkarmaları sebebi ile dini hususta helak olmalarıdır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların yaptıklarının aynısını yapmakta sakındırmakta ve Kur'ân hakkında ihtilaf edilmesi halinde ayağa kalkılması emri de ilim adamları nezdinde caiz olmayan ihtilaf yahut da caiz olmayan durumlara düşürecek ihtilaf hakkında yorumlanmıştır. Kur'ân'ın kendisi yahut içtihadın uygun olmadığı bir husus hakkında ya da şüphe ve yahut tereddüde düşüren fitne ve düşmanlığa sebep olan ya da tartışmaya, kavgaya götüren ve buna benzer sonuçlar çıkaran ihtilaflardır. Dinin fer'i hükümlerini Kur'ân'dan çıkarmak hususunda ihtilaf ile ilim ehlinin bu hususta faydalı olacak bir şekilde ve hakkı ortaya çıkarmak için tartışmaları ve bu alandaki ihtilafları ise nehyedilmiş/yasaklanmış değildir. Aksine bu emrolunmuş bir husustur ve apaçık bir fazilettir. Müslümanlar ashab döneminden itibaren şu ana kadar bu husus üzerinde icma etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٢/٢- بَاب فِي الْأَلَدِّ الْخَصِمِ

2/2- MAHARETLİ VE ÇETİN HÂSIM HAKKINDA BİR BAB

٦٧٢٢-١/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أَبْغَضَ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَلَدُّ الْخَصِمُ

6722-5/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' İbn Cureyc'den tahdis etti, o İbn Ebu Müleyke'den, o Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz Allah'ın en çok buğzettiği adam maharetli ve çetin hÂsımdır"* buyurdu.[60]

Şerh

"Allah'ın en çok buğzettiği adam maharetli ve çetin hÂsımdır." Buradaki "hÂsım" kelimesi hı fethalı sad kesrelidir. "eled: çetin hÂsım" ise husumeti şiddetli anlamındadır. Bu da vadinin iki ledidi (yanı) tabirinden alınmıştır. Böyle denilmesinin sebebi ise şudur: Buna karşı bir delil getirildiği her sefe-

60 Buhari, 2457, 4523, 7188; Tirmizi, 2976; Nesai, 5438; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12248

rinde o bir başka yana kaçar. (Bu durumda buna maharetliden ziyade Türkçemizde kaypak tabiri daha çok yakışır -çeviren-) Hâsım ise husumeti maharetli anlamındadır. Zemedilen ise hakkı kaldırmak yahut batılı yerleştirmek uğrunda batılı ileri sürerek tartışmaktır.

٦٧٢٢-١/٥- بَاب اتِّبَاعِ سُنَنِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى

3/3- YAHUDİ VE HRİSTİYANLARIN YOLLARINA UYMAK BABI

٦٧٢٣-١/٦- حَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَتَتَّبِعُنَّ سَنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ شِبْرًا بِشِبْرٍ وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ حَتَّى لَوْ دَخَلُوا فِي جُحْرِ ضَبٍّ لَاتَّبَعْتُمُوهُمْ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ آلْيَهُودَ وَالنَّصَارَى قَالَ فَمَنْ

6723-6/1- Bana Suveyd b. Said tahdis etti, bize Hafs b. Meysere tahdis etti, bana Zeyd b. Eslem, Ata b. Yesar'dan tahdis etti, o Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Sizden öncekilerin yollarına karış karış arşın arşın mutlaka uyacaksınız. Hatta onlar bir keler deliğine girseler mutlaka onların arkasından gideceksiniz*" buyurdu. Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! Yahudilerle hristiyanlar (ı mı kastediyorsunuz), dedik. O: "*Ya başka kim olabilir*" buyurdu.[61]

٦٧٢٤-.../٢- وَحَدَّثَنَا عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا أَبُو غَسَّانَ وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ مُطَرِّفٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ قَالَ أَبُو إِسْحَقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ وَذَكَرَ الْحَدِيثَ نَحْوَهُ

6724-.../2- Bize arkadaşlarımızdan bir kaç kişi de Said b. Ebu Meryem'den tahdis etti, bize Ebu Gassan -ki o Muhammed b. Mutarrif'dir- Zeyd b. Eslem'den bu isnad ile buna yakın olarak haber verdi.

Ebu İshak İbrahim b. Muhammed dedi ki: Bize Muhammed b. Yahya tahdis etti, bize İbn Ebu Meryem tahdis etti, bize Ebu Gassan tahdis etti, bize Zeyd b. Eslem, Ata b. Yesar'dan tahdis etti, deyip hadisi buna yakın olarak zikretti.[62]

61 Buhari, 3456, 7320, Tuhfetu'l-Eşrâf, 7171
62 6724 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(6723-6724 numaralı hadisler)

(6723) *"Sizden öncekilerin yollarını karış karış arşın arşın izleyeceksiniz..."* Burada "selen: yollar" sin ve nun harfleri fethalıdır. Yol demektir. Karış, arşın ve keler deliğinden maksat ise onlara ileri derecede uyulacağını temsili olarak anlatan ifadelerdir. Maksat ise masiyetlerde ve buyruklara muhalefette onlara uygun davranmaktır. Yoksa küfürde onlara uymak değildir.

Bu buyrukta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık bir mucizesi vardır. Gerçekten de O'nun haber verdiği gerçekleşmiştir.

(6724) "Bana arkadaşlarımızdan bir kaç kişi Said b. Ebu Meryem'den tahdis etti," ifadesi ile ilgili olarak el-Mâzerî dedi ki: Bu, Müslim'deki maktu hadislerdendir. Bunlar da toplam ondört hadis olup sonuncuları budur. Kadı Iyaz da şöyle demiştir: el-Mâzerî bu gibi hadislere maktu adını vermekte Ebu Ali el-Gassani el-Ceyânî'yi taklit etmiştir. Bu ise batıl (doğru olmayan) bir adlandırmadır. Bu gibi rivayetlere bu sanat erbabı nezdinde meçhul rivayet kabilinden değerlendirilir. Maktu ise kendisinden bir ravinin hazfedildiği rivayettir. Derim ki: Bu ikincisine de maktu denilmesi mecazi bir ifadedir. Bu ancak usül ve fukahaya göre munkatı ve mürsel diye bilinir. Çünkü onlara göre maktu'un gerçek anlamı söz, fiil ya da buna benzer bir hususun tabiînden olan ve ondan sonra gelen birisine kadar ulaşan rivayettir.

Hadis nasıl olursa olsun zikredilen metin birinci rivayet yolu ile sahih ve muttasıldır. İkincisini mütabaat olmak üzere zikretmiştir. Daha önceden de belirttiğimiz gibi mütabaat olarak zikredilen rivayette asıl olan rivayette kabul edilmeyen hususlar kabul edilebilir. Diğer taraftan pek çok nüshada burada bu ikinci yolun Ebu İshak, İbrahim b. Süfyan yolu ile muttasıl olduğu da kaydedilmiştir. Ebu İshak ise kitabı Müslim'den rivayet eden kişidir ve bu da onun ziyadatından ve âli isnadlarından birisidir: "Ebu İshak, dedi ki bana Muhammed b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebu Meryem tahdis etti," diyerek hadisi sonuna kadar kendi isnadı ile zikretmektedir. Böylelikle rivayet muttasıl bir rivayet olmuş olur. Allah en iyi bilendir.

٤/٤- بَاب هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ

4/4- "SINIRI AŞANLAR HELAK OLMUŞTUR" BABI

٦٧٢٥-١/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَتِيقٍ عَنْ طَلْقِ بْنِ حَبِيبٍ عَنْ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ قَالَهَا ثَلَاثًا

6725-7/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Hafs b. Giyaz ve Yahya b. Said İbn Cureyc'den tahdis etti, o Süleyman b. Atik'den, o Talk b. Habib'den, o Ahnef b. Kays'dan, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sınırı aşanlar helak olmuştur"* buyurdu ve bunu üç defa tekrar etti.[63]

Şerh

"Sınırı aşanlar helak olmuştur" burada el-mutanattiu: sınırı aşanlar" söz ve fiillerinde derinleştirenler, aşırıya kaçanlar, sınırı aşan kimseler demektir.

٥/٥- بَاب رَفْعِ الْعِلْمِ وَقَبْضِهِ وَظُهُورِ الْجَهْلِ وَالْفِتَنِ فِي آخِرِ الزَّمَانِ

5/5- AHİR ZAMANDA İLMİN KALDIRILIP ALINMASI, BİLGİSİZLİĞİN VE FİTNELERİN ORTAYA ÇIKMASI BABI

٦٧٢٦-١/٨- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَبُو التَّيَّاحِ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ وَيَثْبُتَ الْجَهْلُ وَيُشْرَبَ الْخَمْرُ وَيَظْهَرَ الزِّنَا

6726-8/1- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti, bize Abdulvaris tahdis etti, bize Ebu Teyyah tahdis etti, bana Enes b. Malik tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İlmin kaldırılması bilgisizliğin yer etmesi, içkinin içilmesi, zinanın ortaya çıkması kıyametin alametlerindendir"* buyurdu.[64]

٦٧٢٧-٢/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ أَلَا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَا يُحَدِّثُكُمْ أَحَدٌ بَعْدِي سَمِعَهُ مِنْهُ إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ وَيَظْهَرَ الْجَهْلُ وَيَفْشُوَ الزِّنَا وَيُشْرَبَ الْخَمْرُ وَيَذْهَبَ الرِّجَالُ وَتَبْقَى النِّسَاءُ حَتَّى يَكُونَ لِخَمْسِينَ امْرَأَةً قَيِّمٌ وَاحِدٌ

6727-9/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti: Katâde'yi Enes b. Malik'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Ben size Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olduğum bir hadisi nakletmeyeyim mi? Bunu artık benden sonra bizzat O'ndan dinlemiş başka bir kimse size tahdis etmeyecektir: *"Şüphesiz ilmin kaldırılması, bilgisizliğin ortaya çıkması, zina-*

63 Ebu Davud, 4608; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9317

64 Buhari, 80; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1696

nın yayılması, içkinin içilmesi, erkeklerin -elli kadına tek bir kayyım kalacak şekilde- gitmesi ve kadınların kalması kıyametin alametlerindendir."[65]

٦٧٢٨-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ وَأَبُو أُسَامَةَ كُلُّهُمْ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ بِشْرٍ وَعَبْدَةَ لَا يُحَدِّثُكُمُوهُ أَحَدٌ بَعْدِي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ

6728-.../3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Abde ve Ebu Usâme hepsi Said b. Ebu Arube'den tahdis etti, o Katâde'den, o Enes b. Malik'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet etti. İbn Bişr ve Abde'nin hadisinde: Bu hadisi size benden sonra kimse tahdis etmeyecektir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim... deyip hadisi aynı şekilde zikretti.[66]

٦٧٢٩-١٠/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبِي قَالَا حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبِي مُوسَى فَقَالَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ أَيَّامًا يُرْفَعُ فِيهَا الْعِلْمُ وَيَنْزِلُ فِيهَا الْجَهْلُ وَيَكْثُرُ فِيهَا الْهَرْجُ وَالْهَرْجُ الْقَتْلُ

6729-10/3- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize Veki' ve babam tahdis edip dedi ki: Bize A'meş tahdis etti. (H.) Bana Ebu Said el-Eşecc de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, bize A'meş, Ebu Vail'den şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah ve Ebu Musa ile birlikte oturuyordum. İkisi dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz kıyametten az önce öyle günler gelecek ki o günlerde ilim kaldırılacak, o günlerde bilgisizlik inecek, o günlerde herc çoğalacaktır. Herc ise öldürmektir."*[67]

٦٧٣٠-.../٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ سُفْيَانَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ

65 Buhari, 81; Tirmizi, 2205; İbn Mace, 4045; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1240

66 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1209

67 Buhari, 7062; 7063, 7064, 7065; Tirmizi,2200; İbn Mace, 4050, 4051; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9000

وَأَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ح وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ الْجُعْفِيُّ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ شَقِيقٍ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبِي مُوسَى وَهُمَا يَتَحَدَّثَانِ فَقَالَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ وَكِيعٍ وَابْنِ نُمَيْرٍ

6730-.../5- Bize Ebu Bekr b. en-Nadr b. Ebu'n-Nadr tahdis etti, bize Ebu'n-Nadr tahdis etti, bize Ubeydullah b. Eşcaî, Süfyan'dan tahdis etti, o A'meş'den, o Ebu Vail'den, o Abdullah ve Ebu Musa el-Eşari'den şöyle dediklerini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: (H.) Bana Kâsım b. Zekeriyya da tahdis etti, bize Hüseyn el-Cu'fi, Zâide'den tahdis etti, o Süleyman'dan o Şakik'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah ve Ebu Mesud ile birlikte oturuyordum. İkisi konuşurlarken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu, dediler (ravi) hadisi Veki' ve İbn Numeyr'in hadisi ile aynı şekilde rivayet etti.[68]

٦٧٣١-.../٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَإِسْحَقُ الْحَنْظَلِيُّ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

6731-.../6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb, İbn Numeyr ve İshak el-Hanzali birlikte Ebu Muaviye'den tahdis etti, o A'meş'den, o Şakik'den, o Ebu Musa'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[69]

٦٧٣٢-١١/٨- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ إِنِّي لَجَالِسٌ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبِي مُوسَى وَهُمَا يَتَحَدَّثَانِ فَقَالَ أَبُو مُوسَى قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

6732-.../7- Bize Ishak b. Ibrahim tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den haber verdi, o Ebu Vail'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Abdullah ve Ebu Musa ile birlikte oturuyordum, onlar da konuşuyorlardı. Ebu Musa: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu, dedi. Hadisi aynen rivayet etti.[70]

٦٧٣٣-١١/٨- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ

68 6729 numaralı hadisin kaynakları

69 6729 numaralı hadisin kaynakları

70 6729 numaralı hadisin kaynakları

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَقَارَبُ الزَّمَانُ وَيُقْبَضُ الْعِلْمُ وَتَظْهَرُ الْفِتَنُ وَيُلْقَى الشُّحُّ وَيَكْثُرُ الْهَرْجُ قَالُوا وَمَا الْهَرْجُ قَالَ الْقَتْلُ

6733-11/8- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'ın tahdis ettiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Zaman yaklaşacak, ilim alınacak, fitneler başgösterecek, cimrilik bırakılacak ve herc çoğalacak."* Ashab: Herc nedir diye sordular. O: *"Öldürmektir"* buyurdu.[71]

٦٧٣٤-.../٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الزُّهْرِيُّ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَقَارَبُ الزَّمَانُ وَيُقْبَضُ الْعِلْمُ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ

6734-.../9- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî tahdis etti, bize Ebu'l-Yemân haber verdi, bize Şuayb, Zührî'den haber verdi, bana Humeyd b. Abdurrahman ez-Zührî'nin tahdis ettiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Zaman yaklaşacak, ilim alınacak"* sonra aynısını zikretti.[72]

٦٧٣٥-١٢/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَتَقَارَبُ الزَّمَانُ وَيَنْقُصُ الْعِلْمُ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِهِمَا

6735-12/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdula'lâ, Ma'mer'den tahdis etti, o Zührî'den, o Said'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Zaman yaklaşacak, ilim azalacak"* buyurduğunu rivayet etti. Sonra önceki ikisinin hadisini aynen zikretti.[73]

٦٧٣٦-.../١١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ حَنْظَلَةَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ

71 Buhari, 6037, 7061 -muallak olarak-; Ebu Davud, 4255; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12282

72 6733 numaralı hadisin kaynakları

73 Buhari, 7061; İbn Mace, 4052; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13272

هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي يُونُسَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ كُلُّهُمْ قَالَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ غَيْرَ أَنَّهُمْ لَمْ يَذْكُرُوا وَيُلْقَى الشُّحُّ

6736-.../11- Bize Yahya b. Eyyub Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -yani b. Cafer- Ala'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet etti. (H.) Bize İbn Numeyr, Ebu Kureyb ve Amr en-Nâkid de tahdis edip, dediler ki: Bize İshak b. Süleyman, Hanzala'dan tahdis etti, o Sâlim'den, o Ebu Hureyre'den rivayet etti. (H.) Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den rivayet etti. (H.) Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb, Amr b. el-Hâris'den haber verdi, o Ebu Yunus'dan, o Ebu Hureyre'den rivayet etti. Hepsi de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den deyip Zührî'nin Humeyd'den, onun Ebu Hureyre'den rivayetini aynı şekilde rivayet ettiler. Fakat onlar rivayetlerinde *"cimrilik bırakılır"* ibaresini zikretmediler.[74]

Şerh

(6726-6736 numaralı hadisler)

(6726) "Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti..." Bu isnad ile bundan sonrakinin isnadındaki bütün raviler Basralıdır.

"İlmin kaldırılması, bilgisizliğin yerleşmesi... kıyamet alametlerindendir." Nüshaların bir çoğunda: "Yesbutu: yerleşmesi" diye "sübut"den gelmektedir. Bazılarında ise yubessu: saçılır, dağılır anlamında ye harfi ötreli ve ondan sonrasi be fethalı sonra da üç noktalı peltek se gelir.

"İçkinin içilmesi" ise yaygın bir şekilde içilmesi demektir. *"Zinanın ortaya çıkması"* bundan sonraki ikinci rivayette (6727) açıkça ifade ettiği gibi yayılması ve yaygınlaşmasıdır.

*"Kıyametin alametleri"*ndeki "eşrât: şartlar" alametler demektir. Tekili ise şin ve re harfleri fethalı olarak "şarat" diye gelir.

Erkekler öldürme sebebi ile azalacak, kadınlar çoğalacak, bundan dolayı da bilgisizlik ve fesat artacak, zina ve içki içmek açığa çıkacaktır.

(6733) *"Zaman yaklaşacak"* yani kıyametin vakti yaklaşacak.

74 Yahya b. Eyyub'un hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14000; İbn Numeyr'in hadisini Buhari, 75; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12912'de; Muhammed b. Rafi'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14767; Ebu't-Tahir'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15478

(6736) *"Cimrilik bırakılacak"* ilka edilmesi (bırakılması) kalplere bırakılması, kalplerde yer etmesi demektir. Bazıları bunu (yülka yerine) lam fethalı kaf şeddeli "yülekka" diye rivayet etmişlerdir ki bu da (cimrilik) verilecek demektir. Şuh (cimrilik) hakları eda etmekte cimrilik göstermek ve kendisine ait olmayan şeyleri çokça arzulayıp istemek demektir. Zulmün haram kılınması babında bu husustaki görüş ayrılıkları etraflı bir şekilde açıklanmış bulunmaktadır.

Bir rivayette (6735) *"İlim eksilecek"* buyurulmaktadır. Bu da ilmin kabzedilmesinden (alınmasından) önce olacaktır.

٦٧٣٧-١٣/١٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ النَّاسِ وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتَّى إِذَا لَمْ يَتْرُكْ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَّالًا فَسُئِلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا

6737-13/12- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Cerir, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından rivayet etti: Abdullah b. Amr b. el-As'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Şüphesiz Allah ilmi insanların kalplerinden çekerek almaz. Ama ilmi âlimleri almak sureti ile alır. Nihayet bir âlim bırakmayınca insanlar da cahil başkanlar edinir. Onlara soru sorulur, onlar da bilgisizce fetva vererek hem kendileri sapar hem de başkalarını saptırırlar."*[75]

٦٧٣٨-.../١٣- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ وَأَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَعَبْدَةُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ قَالَ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ بْنُ الْحَجَّاجِ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ جَرِيرٍ وَزَادَ فِي حَدِيثِ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ ثُمَّ لَقِيتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ فَسَأَلْتُهُ فَرَدَّ عَلَيْنَا الْحَدِيثَ كَمَا حَدَّثَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ

75 Buhari, 100, 7307 -uzunca-; Tirmizi, 2652; İbn Mace, 52; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8883

6738-.../13- Bize Ebu Rabî' el-Atekî tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- tahdis etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Abbâd b. Abbâd ve Ebu Muaviye haber verdi. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dedi ki: Bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn İdris, Ebu Usâme, İbn Abde tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti. (H.) Bana Ebu Bekr b. Nafi de tahdis edip dedi ki: Bize Ömer b. Ali tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Şu'be b. el-Haccac haber verdi, hepsi Hişam b. Urve'den, o babasından, o Abdullah b. Amr'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Cerir'in hadisini aynen rivayet etti. Ömer b. Ali hadisinde şunları ekledi: Sonra sene sonunda Abdullah b. Amr ile karşılaştım. Ona sordum. O da bize daha önce hadisi naklettiği gibi tekrar edip: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim..., dedi.[76]

٦٧٣٩-.../١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُمْرَانَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي أَبِي جَعْفَرٌ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ

6739-.../14- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Abdullah b. Humran, Abdulhamid b. Cafer'den tahdis etti, bana Ebu Cafer, Ömer b. el-Hakem'den haber verdi, o Abdullah b. Amr b. el-As'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Hişam b. Urve'nin hadisini aynı şekilde rivayet etti.[77]

٦٧٤٠-١٥/١٤- حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي أَبُو شُرَيْحٍ أَنَّ أَبَا الْأَسْوَدِ حَدَّثَهُ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ قَالَتْ لِي عَائِشَةُ يَا ابْنَ أُخْتِي بَلَغَنِي أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو مَارٌّ بِنَا إِلَى الْحَجِّ فَالْقَهُ فَسَائِلْهُ فَإِنَّهُ قَدْ حَمَلَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ عِلْمًا كَثِيرًا قَالَ فَلَقِيتُهُ فَسَاءَلْتُهُ عَنْ أَشْيَاءَ يَذْكُرُهَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ عُرْوَةُ فَكَانَ فِيمَا ذَكَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْتَزِعُ الْعِلْمَ مِنْ النَّاسِ انْتِزَاعًا وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعُلَمَاءَ فَيَرْفَعُ الْعِلْمَ مَعَهُمْ وَيُبْقِي فِي النَّاسِ رُءُوسًا جُهَّالًا يُفْتُونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَيَضِلُّونَ وَيُضِلُّونَ قَالَ عُرْوَةُ فَلَمَّا حَدَّثْتُ عَائِشَةَ بِذَلِكَ أَعْظَمَتْ ذَلِكَ وَأَنْكَرَتْهُ قَالَتْ أَحَدَّثَكَ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ هَذَا قَالَ عُرْوَةُ حَتَّى إِذَا كَانَ قَابِلٌ قَالَتْ لَهُ إِنَّ ابْنَ عَمْرٍو قَدْ قَدِمَ فَالْقَهُ ثُمَّ فَاتِحْهُ حَتَّى تَسْأَلَهُ عَنْ الْحَدِيثِ الَّذِي ذَكَرَهُ

76 6737 numaralı hadisin kaynakları

77 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8894

لَكَ فِي الْعِلْمِ قَالَ فَلَقِيتُهُ فَسَاءَلْتُهُ فَذَكَرَهُ لِي نَحْوَ مَا حَدَّثَنِي بِهِ فِي مَرَّتِهِ الْأُولَى قَالَ عُرْوَةُ فَلَمَّا أَخْبَرْتُهَا بِذَلِكَ قَالَتْ مَا أَحْسَبُهُ إِلَّا قَدْ صَدَقَ أَرَاهُ لَمْ يَزِدْ فِيهِ شَيْئًا وَلَمْ يَنْقُصْ

6740-14/15- Bize Harmele b. Yahya et-Tucîbî tahdis etti, Bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Ebu Şureyh'in tahdis ettiğine göre Ebu'l Esved kendisine Urve b. ez-Zubeyr'den şöyle dediğini tahdis etti: Aişe bana dedi ki: Kız kardeşimin oğlu bana ulaştığına göre Abdullah b. Amr hacca giderken bize de uğrayacak. Sen onunla karşılaş ve ona sorular sor. Çünkü o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den çokça ilim yüklenmiştir. (Urve) dedi ki: Ben de onunla karşılaşlım ve ona Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye zikredeceği bazı hususlar hakkında sorular sordum.

Urve dedi ki: Ben, Aişe'ye bunları nakledince o bunları büyük bir iş olarak gördü ve kabul etmeyerek: O sana Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i bunu buyururken dinlediğini söyledi mi, dedi.

Urve dedi ki: Nihayet ertesi sene geldi. Aişe ona: İbn Amr da geldi, onunla görüş sonra onunla konuşmaya başlayarak nihayet ona daha önce sana ilim hakkında zikrettiği hadise dair soru sor, dedi. (Urve) dedi ki: Ben de onunla karşılaştım ve ona sordum. O da bana o hadisi ilk defasında bana tahdis ettiğine yakın bir şekilde zikretti.

Urve dedi ki: Ben, Aişe'ye bunu haber verdiğim zaman o: Zannederim ancak doğru söylemiştir. Gördüğüm kadarı ile o hadise ne bir şey katmıştır ne de bir şey eksiltmiştir, dedi.[78]

Şerh

(6731-6740 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz Allah ilmi insanlardan çekerek almaz. Ama ilim adamlarını almak sureti ile ilmi alır..."* buyruğu bundan önceki hadislerde mutlak olarak sözkonusu edilen ilmin alınmasından maksadın ilmi bellemiş olanların kalplerinden silinmesi sureti ile olmadığını aksine bunun şu anlamda olduğunu Beyân etmektedir: İlmin taşıyıcıları olan ilim adamları ölünce insanlar cahil kimseler edinirler, onlar da cahilliklerine göre hüküm verirler. Hem kendileri sapar hem başkalarını saptırırlar.

"İnsanlar cahil başlar edinirler" anlamındaki buyruğu Buhari'de "re's: baş" kelimesinin çoğulu olarak hemze ötreli ve sonu tenvinli olarak zaptettik. Müslim'de ise burada iki şekilde zaptetmiş bulunuyoruz. Bu şeklin birisi

78 6738 numaralı hadisin kaynakları

budur. İkincisi ise "rais" başkanın çoğulu olarak sonu med ile "ruesa" diye zaptettik. Her ikisi de doğrudur. Ama birincileri daha meşhurdur. Bu buyruk ile cahil kimselerin başkan edinilmeleri sakındırılmaktadır.

(6740) "Aişe'nin Abdullah b. Amr hakkında: Zannederim o ancak doğru söylüyor. Gördüğüm kadarı ile bu hadisinde ne bir şey ekledi ne de eksiltti" şeklindeki ifadeleri Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın onu itham ettiği anlamında değildir. Ama onun şüpheye düşmüş olabileceğinden yahut da hikmetlerin yazıldığı kitaplardan okuyup da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye zannetmiş olabileceğinden korktu. İkinci defa aynı şekilde tekrar edip o rivayeti nakletmekte sebat gösterince, onun bu hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işitmiş olduğuna dair kanaati ağırlık kazandı.

Bu hadis ile ilmin hıfzedilmesi (öğrenip bellenmesi) ve ehlinden alınması teşvik edilmekte, âlim bir kimsenin bir diğer âlimin faziletini itiraf etmesi de tesbit edilmektedir.

٦/٦- بَاب مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً أَوْ سَيِّئَةً وَمَنْ دَعَا إِلَى هُدًى أَوْ ضَلَالَةٍ

6/6- İYİ YAHUT KÖTÜ BİR YOL AÇAN, HİDAYETE YAHUT DALALETE ÇAĞIRAN KİMSE BABI

٦٧٤١-١٥/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ وَأَبِي الضُّحَى عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هِلَالٍ الْعَبْسِيِّ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ جَاءَ نَاسٌ مِنْ الْأَعْرَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَيْهِمْ الصُّوفُ فَرَأَى سُوءَ حَالِهِمْ قَدْ أَصَابَتْهُمْ حَاجَةٌ فَحَثَّ النَّاسَ عَلَى الصَّدَقَةِ فَأَبْطَئُوا عَنْهُ حَتَّى رُئِيَ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ قَالَ ثُمَّ إِنَّ رَجُلًا مِنْ الْأَنْصَارِ جَاءَ بِصُرَّةٍ مِنْ وَرِقٍ ثُمَّ جَاءَ آخَرُ ثُمَّ تَتَابَعُوا حَتَّى عُرِفَ السُّرُورُ فِي وَجْهِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْءٌ وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ عَلَيْهِ مِثْلُ وِزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ

6741-15/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Cerir b. Abdulhamid, A'meş'den tahdis etti, o Musa b. Abdullah b. Yezid ve Ebu Duha'dan, o Abdurrahman b. Hilâl el-Absi'den o Cerir b. Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti. Bedevilerden bazı insanlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna geldi. Üzerlerinde yünden elbiseler vardı. Onların kötü hallerini ve

ihtiyaç içerisinde olduklarını görünce insanları sadaka vermeye teşvik etti. Fakat insanlar bu hususta geciktiler. Hatta bu hal O'nun yüzünde görüldü.

Sonra ensardan bir adam bir kese gümüş getirdi. Sonra da arka arkaya geldiler. Öyle ki sevindiği yüzünden anlaşıldı. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim İslam'da güzel bir yol açar da ondan sonra onunla amel olunursa kendisine onunla amel edenlerin ecrinin aynısı yazılır ve onların ecirlerinden de bir şey eksilmez. Kim İslam'da kötü bir yol açar da ondan sonra onunla amel olunursa, ona onunla amel edenlerin günahının aynısı yazılır ve onların günahlarından bir şey eksilmez"* buyurdu.[79]

٦٧٤٢-.../٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ جَرِيرٍ قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَحَثَّ عَلَى الصَّدَقَةِ بِمَعْنَى حَدِيثِ جَرِيرٍ

6742-.../2- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb birlikte Ebu Muaviye'den tahdis etti, o A'meş'den, o Müslim'den, o Abdurrahman b. Hilâl'den, o Cerir'den şöyle dediğini rivayet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadakayı teşvik etti diye Cerir'in hadisi ile aynı manada rivayet etti.[80]

٦٧٤٣-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي إِسْمَعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ هِلَالٍ الْعَبْسِيُّ قَالَ قَالَ جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَسُنُّ عَبْدٌ سُنَّةً صَالِحَةً يُعْمَلُ بِهَا بَعْدَهُ ثُمَّ ذَكَرَ تَمَامَ الْحَدِيثِ

6743-.../3- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, bize Yahya -yani b. Said- tahdis etti, bize Muhammed b. Ebu İsmail tahdis etti, bize Abdurrahman b. Hilâl el-Absi tahdis edip dedi ki: Cerir b. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir kul iyi bir yol açar da ondan sonra onunla amel olunursa..."* buyurdu sonra hadisin geri kalan kısmını zikretti.[81]

٦٧٤٤-.../٤- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأُمَوِيُّ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ الْمُنْذِرِ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ

79 Daha önce geçen 2351 numaralı hadisin kaynakları

80 Daha önce zikredilen 2351 numaralı hadisin kaynakları

81 Daha önce gösterilen 2351 numaralı hadisin kaynakları

جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالُوا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ الْمُنْذِرِ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ

6744-.../4- Bana Ubeydullah b. Amr el-Kavârirî, Ebu Kâmil ve Muhammed b. Abdulmelik el-Umevi tahdis edip, dediler ki: Bize Ebu Avane, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti, o el-Münzir b. Cerir'den, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti., dediler ki: Bize Şu'be, Avn b. Ebu Cuhayfe'den tahdis etti, o el-Münzir b. Cerir'den, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivayet etti.[82]

٦٧٤٥-١٦/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنْ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنْ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا

6745-16/5- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve İbn Hucr tahdis edip dedi ki: ... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir hidayete çağıran kimseye de ona uyanların ecirlerinin aynısı ona da verilir ve bu onların ecirlerinden bir şey eksiltmez. Kim bir dalalete çağırırsa ona uyanların günahlarının aynısı da onun üzerine olur ve bu onların günahlarından bir şey eksiltmez."*[83]

Şerh

(6741-6745 numaralı hadisler)

(6741) *"Kim güzel bir yol açarsa... ve kim bir yol açarsa"* hadisi ile diğer hadisteki (6745) *"kim bir hidayete çağırırsa ve kim bir dalalete çağırırsa"* şeklindeki bu iki hadis, güzel işlere dair yol açmanın sevilen bir şey olduğunu teşvik hususunda ve kötü işlere dair yol açmanın da haram olduğu hususunda gayet açık oldukları gibi güzel bir yol açan kimseye kıyamet gününe kadar onunla amel edenlerin ecirlerinin mislinin verileceği, kötü bir yol açan

82 Daha önce zikredilen 2348 ve 2349 numaralı hadislerin kaynakları

83 Ebu Davud, 4609; Tirmizi, 2674; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13976

kimseye de kıyamet gününe kadar onunla amel edenlerin günahının mislinin verileceği belirtildiği gibi bir hidayete çağıran bir kimseye uyanların ecirlerin aynısının verileceği yahut bir dalalete çağıran bir kimseye ona uyanların günahlarının aynısının verileceği belirtilmektedir. Çağırılan bu hidayet ve dalaleti ister ilk olarak kendisi ortaya koymuş olsun, ister ondan önce başkaları tarafından konulmuş olsun. İster bu bir ilim, bir ibadet yahut bir edep öğretmek olsun ister başka bir şey olsun. Fark etmez.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kendisinden sonra onunla amel edilirse"* buyruğunun anlamı da şudur: Onun açtığı bu yolda kendisi hayatta iken ya da ölümünden sonra amel edilmesi arasında bir fark yoktur. Allah en iyi bilendir.

٤٨/٣٧ - كِتَاب الذِّكْرِ وَالدُّعَاءِ وَالتَّوْبَةِ وَالاِسْتِغْفَارِ

48/37- ZİKİR, DUA, TEVBE VE İSTİĞFAR KİTABI

١/١- بَاب الْحَثِّ عَلَى ذِكْرِ اللهِ تَعَالَى

1/1 YÜCE ALLAH'I ZİKRETMEYE TEŞVİK BABI

٦٧٤٦-٢/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي إِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ هُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ وَإِنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً

6746-2/1- Bize Kuteybe b. Said ve Zuheyr b. Harb -lafız Kuteybe'ye ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den o, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil Allah buyurdu ki: Ben kulumun benim hakkımdaki zannının yanındayım. Beni zikrettiği zaman ben onunla beraberim. Beni kendi içinde zikrederse ben de onu kendi nefsimde zikrederim. Beni bir topluluk arasında zikrederse ben de kendisini onlardan hayırlı olan bir topluluk arasında zikrederim. Bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. O bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak gelirim."*[84]

٦٧٤٧-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا

84 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12346

6747-.../2- Bana Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den bu isnad ile tahdis etti ve: *"O bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım"* ibaresini zikretmedi.[85]

Şerh

(6746-6747 numaralı hadisler)

(6746) Aziz ve celil Allah'ın: *"Ben kulumun benim hakkımdaki zannının yanındayım"* buyruğu hakkında Kadı İyaz dedi ki: Denildiğine göre bunun anlamı şudur: Mağfiret dilediği zaman mağfiret ile, tevbe ettiği zaman kabul, dua ettiği zaman icabet, ihtiyaçlarının karşılanması için kendisine yeterli gelmemi istediği zaman yeterli gelmek ile (yanındayım). Bir diğer açıklamaya göre bundan maksat ümit vermek, af edilme ümidini yerleştirmektir. Bu da daha sahihtir.

Yüce Allah'ın: *"Beni zikrettiği zaman da onunla beraberim"* buyruğu da rahmet, tevfik, hidayet ve riayet (koruyup kollamak) ile beraberim demektir. Yüce Allah'ın: *"Her nerede olursanız o sizinle beraberdir"* (Hadid, 4) buyruğu da ilim ve kuşatıcılık ile beraberliği anlamındadır.

"Nefsinde (içinde) beni zikrederse ben de onu nefsimde zikrederim" buyruğu ile ilgili olarak el-Mâzerî dedi ki: Nefs sözlükte bir kaç anlamda kullanılır. Kan, canlı varlığın nefsi (canı) bunlar arasındadır. Bu iki anlam yüce Allah hakkında imkânsızdır. Bir diğer anlamı da zatdır. Şanı yüce Allah'ın da gerçek anlamda bir zatı vardır. Yüce Allah'ın: *"Nefsimde"* buyruğunda kastedilen budur. Bir diğer anlamı gaybdir. Yüce Allah'ın: *"Sen benim nefsimde olanı bilirsin ama ben senin nefsinde olanı bilmem"* buyruğu hakkındaki açıklamalardan birisi de budur. Yani sen benim gaybımda olanı bilirsin... Yine hadisten: *"O beni tenhada iken zikrederse Allah ona mükâfat verir ve işlediği amele karşılık kimsenin bilmediği şekilde ona mükâfat verir"* anlamının kastedilmiş olma ihtimali de vardır.

Yüce Allah'ın: *"Beni bir topluluk arasında zikrederse ben de onu kendilerinden daha hayırlı bir topluluk arasında zikrederim"* buyruğu Mutezile ile onlara uygun kanaat belirten kimselerin meleklerin nebilerden -Allah'ın salât ve selâmları hepsine olsun- daha faziletli olduğunu söyleyenlerin gösterdiği delillerden birisidir. Yine bunlar yüce Allah'ın: *"Andolsun ki biz Âdemoğullarını şerefli ve üstün kıldık. Onlara karada ve denizde taşıyacak vasıtalar verdik. Kendilerine hoş ve temiz rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın çoğundan oldukça üstün kıldık"* (İsra, 70) buyruğudur. Burada *"birçoğu"* kaydı melekleri dışarıda tutmak içindir. Ancak bizim mezhebimizin âlimleri ile başkaları-

85 Müslim, 6773; Tirmizi, 3603; İbn Mace, 3822; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12505

nın kanaatine göre nebiler, meleklerden daha faziletlidir. Buna delil de yüce Allah'ın İsrailoğulları hakkındaki: *"Ve biz onları âlemlere üstün kıldık"* (Câsiye, 16) buyruğudur. Melekler de *"âlemler"* arasındadır.

Bu hadis-i şerif, Allah'ı zikredenlerin çoğunlukla aralarında nebi bulunmayan bir topluluk arasında bulundukları şeklinde yorumlanır. Buna göre zikreden kişiyi yüce Allah meleklerden olan yaratılmışlar arasında zikredecek olursa işte onlar, bu topluluktan daha hayırlıdır.

"Bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım... ona koşarak gelirim." Bu hadis sıfat hadislerindendir. Zahirinin kastedilmiş olmasına imkân yoktur. Daha önce sıfat hadisleri ile alakalı defalarca açıklama geçmiş bulunmaktadır. Hadisin anlamı da şudur: Bana itaat etmek sureti ile yakınlaşana ben rahmetimle, tevfikimle, yardımımla ona yaklaşırım. O daha çok yaklaşırsa ben de ona bu lütuflarımı artırırım. Bana yürüyerek gelip bana itaatte elini çabuk tutarsa ben de ona koşarak gelirim. Yani rahmeti üzerine yağdırırcasına indiririm ve rahmetimle ona daha çabuk ulaşırım. Maksadına ulaşması için çokça yürümeye muhtaç etmem. Maksat ise yüce Allah'ın mükâfatının, onun yakınlaşmasına göre kat kat fazla olması demektir.

٦٧٤٨-٣/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللهَ قَالَ إِذَا تَلَقَّانِي عَبْدِي بِشِبْرٍ تَلَقَّيْتُهُ بِذِرَاعٍ وَإِذَا تَلَقَّانِي بِذِرَاعٍ تَلَقَّيْتُهُ بِبَاعٍ وَإِذَا تَلَقَّانِي بِبَاعٍ أَتَيْتُهُ بِأَسْرَعَ

6748-3/3- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den tahdis edip dedi ki: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diyerek tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin de yer aldığı çeşitli hadisler zikretti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle de buyurdu: *"Allah: Kulum bana bir karış (yaklaşmak sureti) ile beni karşılarsa, ben onu bir arşın ile karşılarım. Beni bir arşın ile karşılarsa ben onu bir kulaç ile karşılarım. Beni bir kulaç ile karşılarsa ben kendisine daha hızlı gelerek ulaşırım"* buyurdu.[86]

٦٧٤٩-٤/٤- حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ الْعَيْشِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسِيرُ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ فَمَرَّ عَلَى جَبَلٍ يُقَالُ لَهُ جُمْدَانُ فَقَالَ سِيرُوا هَذَا جُمْدَانُ سَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ قَالُوا وَمَا الْمُفَرِّدُونَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ الذَّاكِرُونَ اللهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ

86 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14764

6749-4/4- Bize Umeyye b. Bistam el-Ayşî tahdis etti, bize Yezid -yani b. Zürey'- tahdis etti, bize Ravh b. el-KÂsım, el-Alâ'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke yolunda yürürken Cumdan denilen bir dağın yanından geçti ve: *"Yürüyün bu Cumdan'dır. Müferridler öne geçti"* buyurdu. Ashab: Müferridler nedir ey Allah'ın Rasûlü! diye sordular. O: *"Allah'ı çokça zikreden erkekler ve kadınlardır"* buyurdu.[87]

Şerh

(6748-6749 numaralı hadisler)

Muhammed b. Cafer rivayetinde: *"Beni bir arşın ile karşılarsa kendisine daha hızlı gelerek ulaşırım"* buyruğu nüshaların birçoğunda bu şekilde *"gelerek ulaşırım"* diye kaydedilmiş, bazılarında ise sadece ona *"daha hızlı ulaşırım"* bazılarında da *"gelirim"* kaydedilmiştir. Bu iki şekil açıktır. Bununla birlikte birinci şekil de sahihtir. İkisinin birlikte zikredilmesi te'kid içindir. Bu da güzel bir anlatımdır. Özellikle kullanılan lafız farklı olursa. Allah en iyi bilendir.

(6749) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Müferridler öne geçti"* buyurması üzerine ashab: "Müferridler nedir ey Allah'ın Rasûlü! diye sordular. O: *"Allah'ı çokça zikreden erkeklerle zikreden kadınlardır* buyurdu." Bu hadiste rivayet bu şekildedir. "Müferridler" fe fethalı re şeddeli ve kesrelidir. Kadı Iyaz üstatlarının sağlam rivayet nakletmekle tanınanlarından bunu böylece nakletmiştir. Başkası ise bunu fe harfi sakin ve re harfi şeddesiz olarak (müfridler) diye rivayet edildiğini zikretmişlerdir. Nitekim "ferada raculu" denilir. Ama ferede aynı zamanda şeddeli olarak ferrede diye de kullanılır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müferridlerin kimler olduklarını açıklayarak bunların Allah'ı çokça zikreden erkeklerle kadınlar olduğunu söylemiştir. İfade ise "ezzâkiratihu: Allah'ı çokça zikreden kadınlar" şeklindedir. Burada he hazfedilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de ayet sonları arasındaki münasebet (fasıla) da da hazfedilmiştir. Çünkü bu zamir mefuldür ve hazfedilmesi caizdir. Bu açıklama da hadiste kastedilendir.

İbn Kuteybe ve başkaları dedi ki: Aslında müferridler, yaşıtları ölüp gidenler ve onlardan münferiden kalan ve böylelikle yüce Allah'ı zikretmeye devam eden kimseler demektir. Bir rivayette ise onlar Allah'ın zikri ile sallanan kimselerdir. Yani O'nu zikretmeyi ihtiyat haline getiren kimselerdir demektir. İbnu'l-A'râbî dedi ki: Bu kelime kişinin başkalarından ayrılıp fakih olması, emir ve yasaklara riayet etmesi anlamındadır.

87 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14017

٢/٢- بَاب فِي أَسْمَاءِ اللَّهِ تَعَالَى وَفَضْلِ مَنْ أَحْصَاهَا

2/2- YÜCE ALLAH'IN İSİMLERİ VE ONLARI EZBERLEYENLERİN FAZİLETİ HAKKINDA BİR BAB

٦٧٥٠-١/٥- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لِلَّهِ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ اسْمًا مَنْ حَفِظَهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَإِنَّ اللَّهَ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي عُمَرَ مَنْ أَحْصَاهَا

6750-5/1- Bize Amr en-Nâkid, Zuheyr b. Harb ve İbn Ebu Ömer birlikte Süfyan'dan -lafız Amr'a ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Allah'ın doksandokuz ismi vardır. Bunları ezberleyen cennete girer. Ve şüphesiz Allah tektir. Teki sever."*

İbn Ebu Ömer'in rivayetinde ise *"onları kim ihsa ederse (bellerse, ezberlerse)"* şeklindedir.[88]

٦٧٥١-٢/٦- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَعَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً إِلَّا وَاحِدًا مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَزَادَ هَمَّامٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ إِنَّهُ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ

6751-6/2- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Eyyub'dan tahdis etti, o İbn Sirin'den, o Ebu Hureyre'den rivayet etti ayrıca Hemmâm b. Münebbih'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Muhakkak Allah'ın doksan dokuz -bir eksiği ile yüz- ismi vardır. Onları ihsa eden cennete girer."*

Hemmâm Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Şüphesiz O vitr (tek)dir, teki sever"* ibaresini eklemiştir.[89]

Şerh

(6750-6751 numaralı hadisler)

88 Buhari, 6410; Tirmizi, 3508; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13674

89 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14455, 14765

(6751) *"Muhakkak Allah'ın doksandokuz -bir eksiği ile yüz- ismi vardır. Onları ihsa eden cennete girer..."* Bir diğer rivayette (6750) *"onları ezberleyen (hıfz eden) cennete girer"* buyurulmaktadır.

İmam Ebu'l-Kasım el-Kuşeyri dedi ki: Bu hadiste ismin müsemmanın kendisi olduğuna delil vardır. Çünkü isim ve müsemma başka şeyler olsaydı onun isimlerinin başkasına ait olması gerekirdi. Çünkü yüce Allah: *"En güzel isimler yalnız onundur"* (Araf, 180) buyurmaktadır.

Hattabi ve başkaları dedi ki: Hadis, şanı yüce Allah'ın isimlerinin en meşhur olanının Allah olduğuna delildir. Çünkü diğer isimler ona izafe edilmiştir. Hatta "Allah" adının O'nun en büyük ismi (ism-i azamı) olduğu dahi rivayet edilmiştir. Ebu'l-Kasım et-Taberi dedi ki: Allah'ın bütün isimleri de O'na nisbet edilir ve: er-Rauf, el-Kerim... yüce Allah'ın isimlerindendir denilmekle birlikte er-Rauf yahut el-Kerim'in isimlerinden birisi de Allah'tır denilmez.

İlim adamlarının ittifakla kabul ettiklerine göre bu hadiste şanı yüce Allah'ın bütün isimlerinin bunlardan ibaret olduğu kastedilmiş değildir. Yani hadis, yüce Allah'ın bu doksandokuz isimden başka ismi yoktur demek değildir. Hadisin maksadı ise bu doksandokuz ismi ihsa edenin (belleyip ezberleyenin) cennete gireceğini haber vermekten ibarettir. Maksat bunların ezberlenmesi sureti ile cennete girileceğinin haber verilmesidir. Bu isimlerin bunlardan ibaret olduğunu haber vermek değildir. Bundan dolayı bir başka hadiste: *"Sana ait olan yahut gayb ilminde kendi nezdinde kendine sakladığın bütün isimlerinle senden dilerim"* buyurulmuştur.

Hafız Ebu Bekr b. el-Arabi el-Maliki de bazılarından şöyle dediğini zikretmiştir: Yüce Allah'ın bin tane ismi vardır. İbnu'l-A'râbî dedi ki: Halbuki bu sayı O'nun isimleri arasından azdır. Allah en iyi bilendir.

Bu (doksandokuz) ismin tayinine gelince, Tirmizi ve başka kaynaklarda bazı isimlerinde ihtilaf zikredilmiştir. Allah'ın isimlerinin hangilerinin olduğunun tayin edilmesinin ism-i azam gibi, kâdir gecesi ve benzerleri gibi hususların gizli olduğu gibi gizli tutulduğu da söylenmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6751) *"onları ihsa eden cennete girer"* buyruğunda geçen *"onları ihsa etmek"*in ne demek olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Buhari ve onun dışındaki muhakkikler onları ezberleyen demektir demişlerdir. Daha zahir (güçlü) görülen anlam budur. Çünkü diğer rivayette (6750) *"kim onları ezberlerse"* denilmektedir. Bir açıklamaya göre *"onları ihsa etmek"* onlarla dua ederken saymak demektir. Bunlara tâkat getiren yani onlara güzel bir şekilde riayet edip gereklerini koruyan, anlamlarını tasdik eden anlamında olduğu da söylenmiştir. Gereklerince amel edip, her bir isim ile O'na itaat eden ve belli bir ameli gerektirmeyenlerine de iman

eden anlamına geldiği de söylenmiştir. Bazıları maksat Kur'an'ı hıfz edip tamamını tilavet etmektir. Çünkü Kur'an-ı Kerim bütün bu isimleri tam olarak kapsamaktadır demişse de bu zayıf bir görüştür. Sahih olan da birincisidir.

"Muhakkak Allah vitr (tek)dir. Vitri sever." Vitr tek demektir. Yüce Allah hakkında da: Ortağı ve benzeri bulunmayan bir ve tek anlamındadır. *"Vitri sever"* de amellerde ve pek çok itaatlerde vitrin üstün tutulması anlamındadır. Namazın beş vakit, taharet (ve abdest)'in üçer defa, tavafın yedi, say'in yedi, cemrelere taş atmanın yedi, teşrik günlerinin üç, istincanın üç defa, kefen parçalarının üç, zekatta (tahıl mahsullerinde nisabın) beş vesk, gümüşün beş ukiyye, deve nisabının da beş olması ve daha başka hususlar buna örnektir. Yine yarattıklarının büyüklerinin bir çoğunu da tek olarak yaratmıştır. Gökler, yerler, denizler, haftanın günleri ve daha başkaları bunlar arasındadır.

Bunun, şanı yüce Allah'ı bir ve tek bilip, yalnız O'na İhlâsla ibadet eden kimselerin nitelikleri hakkında olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

٣/٣- بَاب الْعَزْمِ بِالدُّعَاءِ وَلَا يَقُلْ إِنْ شِئْتَ

3/3- KESİN İFADELERLE DUA EDİP "DİLERSEN" DEMEMESİ BABI

٦٧٥٢-١/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ فَلْيَعْزِمْ فِي الدُّعَاءِ وَلَا يَقُلْ اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ فَأَعْطِنِي فَإِنَّ اللَّهَ لَا مُسْتَكْرِهَ لَهُ

6752-7/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb, İbn Uleyye'den tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize İsmail b. Uleyye, Abdulaziz b. Suhayb'den tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biriniz dua ettiği zaman duasında kesin bir ifade ile istesin ve Allah'ım dilersen bana ver demesin. Çünkü şüphesiz yüce Allah'ı zorlayabilecek bir kimse yoktur"* buyurdu.[90]

٦٧٥٣-٢/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ فَلَا يَقُلْ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ وَلَكِنْ لِيَعْزِمْ الْمَسْأَلَةَ وَلْيُعَظِّمْ الرَّغْبَةَ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَتَعَاظَمُهُ شَيْءٌ أَعْطَاهُ

90 Buhari, 6338; Tuhfetul-Eşrâf, 994

6753-8/2- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip dediler ki: Bize İsmail -yani b. Cafer- Ala'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Biriniz dua ettiği zaman Allah'ım dilersen bana mağfiret buyur demesin. Ama kesin ve kararlı bir şekilde istesin. Rağbeti büyültsün. Çünkü muhakkak Allah'a verdiği hiçbir şey büyük gelmez."*[91]

٦٧٥٤-٩/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ حَدَّثَنَا الْحَارِثُ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي ذُبَابٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ مِينَاءَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ لِيَعْزِمْ فِي الدُّعَاءِ فَإِنَّ اللَّهَ صَانِعٌ مَا شَاءَ لَا مُكْرِهَ لَهُ

6754-9/3- Bize İshak b. Musa el-Ensârî tahdis etti, bize Enes b. İyaz tahdis etti, bize Hâris -ki o b. Abdurrahman b. Ebu Zübab'dır- Ata b. Minâ'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini tahdis etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biriniz: Allah'ım dilersen bana mağfiret buyur, Allah'ım dilersen bana merhamet buyur demesin. Kesin bir dil ile dua etsin. Şüphesiz Allah dilediğini yapar ve onu zorlayabilecek yoktur"* buyurdu.[92]

Şerh

(6752-6754 numaralı hadisler)

(6752) *"Biriniz dua ettiği zaman duasında kesin ifadeler kullansın... yoktur."* Bir rivayetinde de (6754) *"şüphesiz Allah dilediğini yapandır. Onu zorlayacak kimse yoktur."* Bir rivayette de (6753) *"rağbetini kesinleştirsin"*[93] *"çünkü şüphesiz Allah'a verdiği hiçbir şey büyük gelmez"* buyurulmaktadır.

İlim adamları der ki: Dua ve dileğin azim ile yapılması (kesin bir ifade ve dil kullanılması) onu şiddetlice istemek ve zayıf bir talep ile değil de kesin ve kararlılıkla Allah'ın iradesine ve benzeri hususlara bağlamadan dilemektir. Bunun, yüce Allah'ın duayı kabul edeceğine dair güzel zan beslemek anlamında olduğu da söylenmiştir.

Hadisin anlamına gelince, dua ve istekte bulunurken kesin ve kararlı olmak müstehap, bunu Allah'ın meşietine bağlı olarak istemek mekruhtur.

91 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14005

92 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14209

93 Gerek tercümeye esas aldığımız baskıda gerek diğer baskılarda şerhte bu kelime "velya'zim": kesinleştirsin şeklindedir. Ancak hadis metninde büyültsün anlamında velyuazzim şeklindedir. (Çeviren)

İlim adamlarının dediklerine göre mekruh olmasının sebebi, meşiet/dilemek ancak zorlanarak bir şeyi yapmak durumunda kalan kimse hakkında kullanılır. Allah ise bundan münezzehtir. Nitekim hadisin sonunda: *"Onu zorlayabilecek kimse yoktur"* buyruğunun anlamı da budur. Bir diğer görüşe göre mekruh oluş sebebi bu lafızda dile getirilen talebe de kendisinden bunu yerine getirilmesi istenene de bir şekilde muhtaç olmamak anlamını vermesidir.

"Ata b. Mînâ" sonu medli de kasr ile de söylenebilir.

٤/٤- بَاب كَرَاهَةِ تَمَنِّي الْمَوْتِ لِضُرٍّ نَزَلَ بِهِ

4/4- BAŞINA GELEN BİR ZARARDAN DOLAYI ÖLÜMÜ TEMENNİ ETMENİN MEKRUH OLDUĞU BABI

٦٧٥٥-١٠/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لِضُرٍّ نَزَلَ بِهِ فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ مُتَمَنِّيًا فَلْيَقُلْ اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي

6755-10/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti... Enes (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden bir kimse başına gelen bir zarardan dolayı kesinlikle ölümü temenni etmesin. Eğer mutlaka temennide bulunacaksa: Allah'ım hayatta kalmak benim için hayırlı olduğu sürece beni yaşat ve eğer ölüm benim için hayırlı ise canımı al desin."*[94]

٦٧٥٦-.../٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ سَلَمَةَ كِلَاهُمَا عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ مِنْ ضُرٍّ أَصَابَهُ

6756-.../2- Bize İbn Ebu Halef tahdis etti, bize Ravh tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Affân tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Seleme- tahdis etti (Şu'be ile) ikisi Sâbit'den, o Enes'den, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti. Ancak o *"kendisine isabet eden bir zarardan dolayı"* demiştir.[95]

94 Buhari, 6351; Tirmizi, 971; Nesai, 1820; Tuhfetu'l-Eşrâf, 991

95 İbn Ebu Halef'in hadisini Buhari, 5671; Tuhfetu'l-Eşrâf, 441'de; Zuheyr b. Harb'ın hadisini de Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 367

٦٧٥٧-١١/٣- حَدَّثَنِي حَامِدُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنْ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ وَأَنَسٌ يَوْمَئِذٍ حَيٌّ قَالَ أَنَسٌ لَوْلَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لَتَمَنَّيْتُهُ

6757-11/3- Bana Hâmid b. Ömer tahdis etti, bize Abdulvahid tahdis etti, bize Âsım, en-Nadr b. Enes'den -ki o gün hayatta idi- tahdis etti: Enes dedi ki: Eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sakın biriniz ölümü temenni etmesin"* buyurmamış olsaydı kesinlikle onu temenni ederdim.[96]

٦٧٥٨-١٢/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى خَبَّابٍ وَقَدْ اكْتَوَى سَبْعَ كَيَّاتٍ فِي بَطْنِهِ فَقَالَ لَوْ مَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَانَا أَنْ نَدْعُوَ بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ

6758-12/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdullah b. İdris, İsmail b. Ebu Halid'den tahdis etti, o Kays b. Ebu Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti: Habbâb'ın yanına girdik. Karnını yedi defa dağlamıştı. Eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize dua edip ölümü istememizi yasaklamamış olsaydı ölmek için dua edecektim dedi.[97]

٦٧٥٩-.../٥- حَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ وَجَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ وَوَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ وَيَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَعِيلَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6759-.../5- Bunu bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Cerir b. Abdulhamid ve Veki' haber verdi. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muâz ve Yahya b. Habib de tahdis edip dedi ki: Bize Mu'temir tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, hepsi İsmail'den bu isnad ile rivayet etti.[98]

96 Buhari, 7233; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1622

97 Buhari, 5672 -uzunca-, 6349, 6350, 6430. 6431 -uzunca-, 7234; Nesai, 1822; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3518

98 6758 numaralı hadisin kaynakları

٦٧٦٠-٦/١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَتَمَنَّى أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ وَلَا يَدْعُ بِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُ إِنَّهُ إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ وَإِنَّهُ لَا يَزِيدُ الْمُؤْمِنَ عُمْرُهُ إِلَّا خَيْرًا

6760-13/6- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bu(nlar) bize Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin de bulunduğu çeşitli hadisler zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Sizden kimse ölümü temenni etmesin. Ve ölüm kendisine gelmeden önce de dua edip istemesin. Çünkü sizden biriniz öldümü ameli de kesilir ve gerçek şu ki mümine ömrü hayırdan başka bir şey artırmaz.*"[99]

Şerh

(6755-6760 numaralı hadisler)

(6755) "*Biriniz başına gelen bir zarardan dolayı sakın ölümü temenni etmesin... desin.*" Hadis, açık bir şekilde bir kimsenin başına gelen hastalık, fakirlik, düşmanın çektirdiği bir mihnet ya da buna benzer dünyevi meşakkatlerden biri gibi başına gelen bir zarardan ötürü ölümü temenni etmenin mekruh olduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir. Dininde bir zarara uğramaktan yahut dini hususunda fitneye maruz kalmaktan korkması halinde ise ölümü temenni etmekte bir mekruhluk yoktur. Buna gerekçe de bu hadisin mefhumu ile başka hadislerden anlaşılandır. İkinci eylemi dinleri hususunda fitneye maruz kalmaktan korktukları vakit selefden pek çok kişi yapmıştır.

Yine hadiste bir kimse eğer hastalık ve buna benzer belaya maruz kaldığı haline sabredip dayanamayarak muhalefet ederse o taktirde: "Allah'ım benim için hayat daha hayırlı ise beni yaşat... deyiversin. Bununla birlikte daha faziletli olan sabır göstermektir ve kazayı sükunetle karşılamaktır.

(6757) "Bize Âsım en-Nadr b. Enes'den -ki o gün Enes hayatta idi- tahdis etti" Yani en-Nadr bu hadisi babası (Enes) hayatta iken rivayet etmiştir.

(6760) "*Çünkü sizden biriniz öldü mü ameli de kesilir.*" Bazı nüshalarda bu şekilde "ameluhu: ameli" şeklindedir. Bir çoğunda ise "emeli: umudu" şeklindedir. Her ikisi de doğru olmakla birlikte birincisi daha güzeldir ve diğer hadislerde tekrarlanan odur. Allah en iyi bilendir.

99 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14766

٥/٥- بَاب مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ

5/5- ALLAH'A KAVUŞMAYI SEVENE ALLAH DA KAVUŞMAYI SEVER, ALLAH'A KAVUŞMAKTAN HOŞLANMAYANLA ALLAH DA KAVUŞMAKTAN HOŞLANMAZ BABI

٦٧٦١-١٤/١- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ

6761-14/1- Bize Heddad b. Halid tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katâde, Enes b. Mâlik'den tahdis etti, o Ubâde b. es-Sâmit'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a kavuşmayı sevene Allah da kavuşmayı sever, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmayanla Allah da kavuşmaktan hoşlanmaz"* buyurdu.[100]

٦٧٦٢-.../٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

6762-.../2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Mâlik'i, Ubâde b. es-Sâmit'den tahdis ederken dinledim, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[101]

٦٧٦٣-١٥/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرُّزِّيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ الْهُجَيْمِيُّ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَكَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ فَكُلُّنَا نَكْرَهُ الْمَوْتَ فَقَالَ لَيْسَ كَذَلِكِ وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا بُشِّرَ بِرَحْمَةِ اللَّهِ وَرِضْوَانِهِ وَجَنَّتِهِ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ فَأَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا بُشِّرَ بِعَذَابِ اللَّهِ وَسَخَطِهِ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ وَكَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ

6763-15/3- Bize Muhammed b. Abdullah er-Rüzzî tahdis etti, bize Halid b. el-Hâris el-Huceymi tahdis etti, bize Said, Katâde'den tahdis etti, o

100 Buhari, 6507; Tirmizi, 1066, 2309; Nesai, 1835, 1836; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5070

101 6761 numaralı hadisin kaynakları

Zürâre'den, o Sa'd b. Hişâm'dan, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'a kavuşmayı sevene Allah da kavuşmayı sever, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmayanla Allah da kavuşmaktan hoşlanmaz."* Bu sefer ben: Ey Allah'ın Nebisi! Ölümden hoşlanmamak mı, hepimiz ölümden hoşlanmıyoruz, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Öyle değil ama mümine Allah'ın rahmeti, rızası ve cenneti müjdelendiği zaman o da Allah'a kavuşmayı sever, Allah da ona kavuşmayı sever. Kâfire de Allah'ın azabı ve gazabı müjdesi verilince Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz."*[102]

٦٧٦٤-.../٤- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6764-.../4- Bunu bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, bize Said, Katâde'den bu isnad ile tahdis etti.[103]

٦٧٦٥-١٦/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ زَكَرِيَّاءَ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَالْمَوْتُ قَبْلَ لِقَاءِ اللَّهِ

6765-16/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Zekeriyya'dan tahdis etti, o Şa'bî'den, o Şureyh b. Hâni'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a kavuşmayı seven ile Allah da kavuşmayı sever. Allah'a kavuşmaktan hoşlanmayanla Allah da kavuşmaktan hoşlanmaz. Ölüm ise Allah'a kavuşmadan öncedir"* buyurdu.[104]

٦٧٦٦-.../٦- حَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ عَنْ عَامِرٍ حَدَّثَنِي شُرَيْحُ بْنُ هَانِئٍ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ بِمِثْلِهِ

6766-.../6- Bunu bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi, bize Zekeriyya, Âmir'den tahdis etti, bana Şureyh b. Hâni'nin tahdis ettiğine göre Âişe (radıyallâhu anhâ) kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu tahdis etti deyip aynısını rivayet etti.[105]

102 Buhari, 6507 -muallak olarak-; Tirmizi, 1067; Nesai, 1837; İbn Mace, 4264; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16103
103 6763 numaralı hadisin kaynakları
104 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16142
105 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16142

٦٧٦٧-١٧/٧- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْثَرٌ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ عَامِرٍ عَنْ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ قَالَ فَأَتَيْتُ عَائِشَةَ فَقُلْتُ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَذْكُرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَدِيثًا إِنْ كَانَ كَذَلِكَ فَقَدْ هَلَكْنَا فَقَالَتْ إِنَّ الْهَالِكَ مَنْ هَلَكَ بِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَا ذَاكَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَلَيْسَ مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا وَهُوَ يَكْرَهُ الْمَوْتَ فَقَالَتْ قَدْ قَالَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَيْسَ بِالَّذِي تَذْهَبُ إِلَيْهِ وَلَكِنْ إِذَا شَخَصَ الْبَصَرُ وَحَشْرَجَ الصَّدْرُ وَاقْشَعَرَّ الْجِلْدُ وَتَشَنَّجَتْ الْأَصَابِعُ فَعِنْدَ ذَلِكَ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ

6767-17/7- Bize Said b. Amr el-Eş'asî tahdis etti, bize Abser, Mutarrif'den haber verdi, o Âmir'den, o Şureyh b. Hâni'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a kavuşmayı sevenle Allah da kavuşmayı sever. Allah'a kavuşmaktan hoşlanmayanla Allah da kavuşmaktan hoşlanmaz"* buyurdu. (Şureyh b. Hâni) dedi: Bunun üzerine Âişe'ye gidip: Müminlerin annesi Ebu Hureyre'yi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir hadis zikrederken dinledim. Eğer durum dediği gibi ise helak olduk demektir dedim. Âişe: Şüphesiz helak olmuş kişi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü ile helak olan kişidir. O dediğin nedir deyince (Şureyh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a kavuşmayı sevenle Allah da kavuşmayı sever, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmayanla Allah da kavuşmaktan hoşlanmaz"* buyurdu. Bununla birlikte bizden ölümden hoşlanmayan hiçbir kimse yoktur dedi. Âişe dedi ki: Evet, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu söylemiş olmakla birlikte senin anladığın gibi değildir. Ama göz yukarıya baktığı, göğüs nefes alıp verdiği, tüyler diken diken olduğu, parmaklar yumulduğu zaman işte o vakitte Allah'a kavuşmayı sevenle Allah da kavuşmayı sever. Allah ile kavuşmaktan hoşlanmayanla Allah da kavuşmaktan hoşlanmaz.[106]

٦٧٦٨-.../٨- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنِي جَرِيرٌ عَنْ مُطَرِّفٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ عَبْثَرٍ

6768-.../8- Bunu bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî de tahdis etti, bana Cerir, Mutarrif'den bu isnad ile Abser'in hadisine yakın olarak haber verdi.[107]

106 Nesai, 1733; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13492

107 6767 numaralı hadisin kaynakları

٦٧٦٩-٩/١٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ

6769-18/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Âmir el-Eş'arî ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Üsâme, Bureyd'den tahdis etti, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Allah'a kavuşmayı seven ile Allah da kavuşmayı sever, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmayanla Allah da kavuşmaktan hoşlanmaz"* buyurduğunu rivayet etti.[108]

Şerh

(6761-6769 numaralı hadisler)

(6761) "Bize Heddâb tahdis etti..." Bu isnad ile ve bundan sonraki isnaddaki ravilerin tamamı -Şam'lı olan Ubâde es-Sâmit dışında- hepsi Basralı'dır.

(6763) "Allah'a kavuşmayı sevene Allah da kavuşmayı sever... Âişe dedi ki: ... Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz." Bu hadisin son kısmı baş tarafını açıklamakta, bu şekilde gelmiş: *"Allah'a kavuşmayı seven ve Allah'a kavuşmaktan hoşlanmayan"* diğer mutlak hadislerden ne kastedildiğini de Beyân etmektedir.

Hadisin anlamı şudur: İtibar olunan hoşlanmayış, tevbenin ve başka amelin kabul olunmayacağı ruhun teslim edilmesi halindeki hoşlanmayıştır. Çünkü o vakit her bir insana nereye varacağının ve onun için neler hazırlandığının müjdesi verilir ve bu gerçek ona açıkça gösterilir. Bu sebeple mutlu ve bahtiyar kimseler ölümü ve Allah'a kavuşmayı severler. Çünkü böylelikle Allah'ın kendileri için hazırlamış olduklarına intikal edecekler. Allah da onlara kavuşmayı sever. Yani onlara bol bol bağışlarda bulunur, lütuf ve ihsanlarda bulunur. Bedbaht kimseler ise gidecekleri yerin kötülüğünü öğrenmiş olduklarından ötürü ona kavuşmaktan hoşlanmazlar. Allah da onlara kavuşmaktan hoşlanmaz. Yani onları rahmetinden, lütuf ve ihsanından uzaklaştırır ve bunları onlara vermek istemez. Şanı yüce Allah'ın onlara kavuşmaktan hoşlanmayışının anlamı budur. Yoksa hadis, yüce Allah'ın onlara kavuşmaktan hoşlanmayışının sebebi onların bu karşılaşmadan hoşlanmayışları değildir. Diğerlerine kavuşmayı sevmesi de onların bu kavuşmayı sevmelerinden dolayı değildir. Aksine bu onların sahip oldukları bir niteliktir.

108 Buhari, 6508; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9053

(6767) "Göz yukarıya baktı, göğüs nefes alıp verdiği, tüylerin kalktığı, parmakların yumulduğu zaman"a gelince "şehasa: yukarıya baktı" kelimesinde şin ve hı harfleri fethalıdır. Bu da göz kapaklarının yukarı doğru kalkması ve keskin nazarla bakmak demektir. Haşrece (göğsün nefes alıp vermesi) ise nefesin göğüste gidip gelmesi demektir. "İkşi'râr: deri tüylerinin kalkması" demektir. Parmakların "teşennücü" ise yumulması, kapanması anlamındadır.

٦/٦- بَاب فَضْلِ الذِّكْرِ وَالدُّعَاءِ وَالتَّقَرُّبِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى

6/6- ZİKRİN, DUANIN VE YÜCE ALLAH'A YAKINLAŞMANIN FAZİLETİ BABI

٦٧٧٠-١٩/١- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ إِذَا دَعَانِي

6770-19/1- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti, bize Veki' Cafer b. Burkan'dan tahdis etti, o Yezid b. el-Asam'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah buyuruyor ki: Ben kulumun benim hakkımdaki zannının yanındayım ve o bana dua ettiği zaman ben onunla beraberim."*[109]

٦٧٧١-٢٠/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارِ بْنِ عُثْمَانَ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سُلَيْمَانَ وَهُوَ التَّيْمِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا تَقَرَّبَ عَبْدِي مِنِّي شِبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا وَإِذَا تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا أَوْ بُوعًا وَإِذَا أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً

6771-20/2- Bize Muhammed b. Beşşâr b. Osman el-Abdî tahdis etti. Bize Yahya -yani b. Said- ve İbn Ebu Adiyy Süleyman -ki o et-Teymî'dir- dan tahdis etti, o Enes b. Mâlik'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: Aziz ve Celil Allah buyurdu ki: *"Kulum bana bir karış yakınlaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. Kulum bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak gelirim."*[110]

109 Tirmizi, 2388; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14821
110 Buhari, 7537; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12201

٦٧٧٢-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْقَيْسِيُّ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ أَبِيهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ إِذَا أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً

6772-.../3- Bize Muhammed b. Abdula'lâ el-Kaysi tahdis etti, bize Mu'temir babasından bu isnad ile tahdis etti ve: *"Bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak gelirim"* ibaresini zikretmedi.[111]

٦٧٧٣-٢١/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُ وَإِنِ اقْتَرَبَ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنِ اقْتَرَبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا اقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً

6773-21/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb -lafız Ebu Kureyb'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil Allah buyuruyor ki: Ben kulumun zannının yanındayım. Beni andığı zaman onunla beraberim. Eğer beni kendi içinde zikrederse ben de onu kendi nefsimde zikrederim. Eğer beni bir topluluk arasında anarsa ben onu ondan hayırlı bir topluluk arasında anarım. Bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak gelirim."*[112]

٦٧٧٤-٢٢/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَأَزِيدُ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَجَزَاؤُهُ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا أَوْ أَغْفِرُ وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَمَنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً وَمَنْ لَقِيَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطِيئَةً لَا يُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَقِيتُهُ بِمِثْلِهَا مَغْفِرَةً قَالَ إِبْرَاهِيمُ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ بِهَذَا الْحَدِيثِ

111 6771 numaralı hadisin kaynakları

112 6747 numaralı hadisin kaynakları

6774-22/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, bize A'meş, el-Ma'rur b. Suveyd'den tahdis etti, o Ebu Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil Allah buyuruyor ki: Kim bir hasene ile gelirse ona on misli ve fazlası vardır. Kim kötülükle gelirse onun cezası onun gibi bir kötülüktür yahut mağfiret ederim. Bana bir karış yaklaşana ben bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaşana ben bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim. Bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla yeryüzü dolusu günah ile karşıma geleni, ben onun gibi mağfiret ile karşılarım."*

İbrahim dedi ki: Bize Hasen b. Bişr tahdis etti, bize Veki' bu hadisi tahdis etti.[113]

٦٧٧٥-.../٦- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا أَوْ أَزِيدُ

6775-.../6- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Ebu Muaviye, A'meş'den bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti. Ancak o *"onun için on misli ya da fazlası vardır"* dedi.[114]

Şerh

(6770-6775 numaralı hadisler)

(6770) *"Kulum bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım."* Ba ve bu: kulaç demek olup "bu" söyleyişinde be harfi ötreli ve bev şeklinde be harfi fethalı olarak söylenir. Hepsi aynı anlamda olup, bu da insanın pazuları ve göğsünün eni dahil olmak üzere kolları arası uzunluğa denilir. el-Bâci: Bu dört arşın (zira) kadardır demiştir. Lafzın gerçek manası budur. Hadiste bundan kasıt ise daha önce bu hadisin kendisinden sonraki diğer iki hadis ile birlikte şerh edildiği Zikir kitabının baş taraflarında geçmiştir.

(6775) *"Ona on misli yahut daha fazlası vardır."* Yani Allah'ın lütfu, rahmeti ve şaşmayan vaadi gereği iyiliğin on misli ile katlanması mutlaka gerçekleşir. Bundan fazla yediyüz katına kadar ve daha pek çok katına kadar çoğaltılması ise yüce Allah'ın meşietine göre bazı insanlar için gerçekleşir, bazıları için de gerçekleşmez.

(6774) *"Yeryüzü dolusu günahla karşıma çıkan"* "kurâb: dolusu" meşhur söyleyişe göre kaf harfi ötrelidir. Bu da onu doldurmaya yakın demektir. Kaf harfi kesreli de nakledilmiştir. Bunu da Kadı İyaz ve başkaları nakletmiştir. Allah en iyi bilendir.

113 İbn Maci, 321; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11984

114 6774 numaralı hadisin kaynakları

٧/٧- بَاب كَرَاهَةِ الدُّعَاءِ بِتَعْجِيلِ الْعُقُوبَةِ فِي الدُّنْيَا

7/7- DÜNYADA CEZANIN ACİLEN VERİLMESİ İÇİN DUA ETMENİN MEKRUH OLDUĞU BABI

٦٦٧٦-٢٣/١- حَدَّثَنَا أَبُو الْخَطَّابِ زِيَادُ بْنُ يَحْيَى الْحَسَّانِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَادَ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَدْ خَفَتَ فَصَارَ مِثْلَ الْفَرْخِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَلْ كُنْتَ تَدْعُو بِشَيْءٍ أَوْ تَسْأَلُهُ إِيَّاهُ قَالَ نَعَمْ كُنْتُ أَقُولُ اللَّهُمَّ مَا كُنْتَ مُعَاقِبِي بِهِ فِي الْآخِرَةِ فَعَجِّلْهُ لِي فِي الدُّنْيَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سُبْحَانَ اللَّهِ لَا تُطِيقُهُ أَوْ لَا تَسْتَطِيعُهُ أَفَلَا قُلْتَ اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ قَالَ فَدَعَا اللَّهَ لَهُ فَشَفَاهُ

6676-23/1- Bize Ebu'l-Hattab Ziyad b. Yahya el-Hassânî tahdis etti, bize Muhammed b. Ebu Adiyy, Humeyd'den tahdis etti, o Sâbit'den, o Enes'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müslümanlardan bir hasta adamı ziyaret etti. O kadar zayıflamıştı ki bir kuş yavrusu olmuştu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Sen herhangi bir şey için dua ediyor yahut ondan bir şey diliyor muydun"* buyurdu. Adam şöyle dedi: Evet, Allah'ım bana ahirette ne ceza vereceksen onu dünyada bana acilen ver diyordum dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Subhanallah! Buna takatin yetmez -yahut buna gücün yetmez- neden Allah'ım dünyada da bize bir güzellik ver ahirette de bize bir güzellik ver ve bizi ateş azabından koru demedin"* buyurdu. (Enes) dedi ki: Sonra onun için Allah'a dua etti, Allah'ta ona şifa verdi.[115]

٦٧٧٧-.../٢- حَدَّثَنَاه عَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّيْمِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَى قَوْلِهِ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ وَلَمْ يَذْكُرِ الزِّيَادَةَ

6777-.../2- Bunu bize Âsım b. en-Nadr et-Teymî tahdis etti, bize Halid b. el-Hâris tahdis etti, bize Humeyd bu isnad ile *"ve bizi ateş azabından koru"* buyruğuna kadar tahdis etti ve fazlasını zikretmedi.[116]

٦٧٧٨-٢٤/٣- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ يَعُودُهُ وَقَدْ صَارَ

115 Tirmizi, 3487, 3488; Tuhfetu'l-Eşrâf, 393

116 6776 numaralı hadisin kaynakları

كَالْفَرْخِ بِمَعْنَى حَدِيثِ حُمَيْدٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ لَا طَاقَةَ لَكَ بِعَذَابِ اللهِ وَلَمْ يَذْكُرْ فَدَعَا اللَّهَ لَهُ فَشَفَاهُ

6778-24/3- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Affân tahdis etti, bize Hammâd tahdis etti, bana Sâbit, Enes'den haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabından bir hasta adamı ziyaret etmek üzere yanına girdi. Adam bir kuş yavrusu kadar olmuştu deyip Humeyd'in hadisi ile aynı manada rivayet etti. Ancak: *"Allah'ın azabına takatin olmaz"* buyurdu ve: *"Ve onun için Allah'a dua etti, ona şifa verdi"* ibaresini zikretmedi.[117]

٦٧٧٩-.../٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ الْعَطَّارُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ

6779-.../4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Sâlim b. Nuh el-Attar, Said b. Ebu Arûbe'den tahdis etti, o Katâde'den, o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivayet etti.[118]

Şerh

(6776-6779 numaralı hadisler)

(6776) "Müslümanlardan hasta bir adamı ziyaret etti. Kuş kadar küçülmüştü." Yani zayıflamıştı.

Hadis-i şeriften şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. (Ahiretteki) cezanın dünyada acilen verilmesi için dua etmek yasaklanmıştır.

2. Allah'ım bize dünyada da bir güzellik, ahrette de bir güzellik ver. Bizi ateş azabından koru duasını yapmak faziletli bir duadır.

3. Subhanallah diyerek hayretini ifade etmek caizdir. Benzeri açıklamalar da daha önce geçti.

4. Hasta ziyaretine gitmek, hastaya dua etmek müstehaptır.

5. Usanmamak, öfkelenmemek hatta bazı hallerde şikayet etmemek için belayı temenni etmek mekruhtur.

Dünyada güzelliğin açıklaması ile ilgili en güçlü görüş ibadet ve afiyettir. Ahirette de cennet ve mağfirettir. Güzelliğin dünya ve ahiret nimetleri demek olduğu da söylenmiştir.

117 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 368

118 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1192

٨/٨- بَاب فَضْلِ مَجَالِسِ الذِّكْرِ

8/8- ZİKİR MECLİSLERİNİN FAZİLETİ BABI

٦٧٨٠-١/٢٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ لِلَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مَلَائِكَةً سَيَّارَةً فُضُلًا يَتَتَبَّعُونَ مَجَالِسَ الذِّكْرِ فَإِذَا وَجَدُوا مَجْلِسًا فِيهِ ذِكْرٌ قَعَدُوا مَعَهُمْ وَحَفَّ بَعْضُهُمْ بَعْضًا بِأَجْنِحَتِهِمْ حَتَّى يَمْلَئُوا مَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَإِذَا تَفَرَّقُوا عَرَجُوا وَصَعِدُوا إِلَى السَّمَاءِ قَالَ فَيَسْأَلُهُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ مِنْ أَيْنَ جِئْتُمْ فَيَقُولُونَ جِئْنَا مِنْ عِنْدِ عِبَادٍ لَكَ فِي الْأَرْضِ يُسَبِّحُونَكَ وَيُكَبِّرُونَكَ وَيُهَلِّلُونَكَ وَيَحْمَدُونَكَ وَيَسْأَلُونَكَ قَالَ وَمَاذَا يَسْأَلُونِي قَالُوا يَسْأَلُونَكَ جَنَّتَكَ قَالَ وَهَلْ رَأَوْا جَنَّتِي قَالُوا لَا أَيْ رَبِّ قَالَ فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْا جَنَّتِي قَالُوا وَيَسْتَجِيرُونَكَ قَالَ وَمِمَّ يَسْتَجِيرُونَنِي قَالُوا مِنْ نَارِكَ يَا رَبِّ قَالَ وَهَلْ رَأَوْا نَارِي قَالُوا لَا قَالَ فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْا نَارِي قَالُوا وَيَسْتَغْفِرُونَكَ قَالَ فَيَقُولُ قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ فَأَعْطَيْتُهُمْ مَا سَأَلُوا وَأَجَرْتُهُمْ مِمَّا اسْتَجَارُوا قَالَ فَيَقُولُونَ رَبِّ فِيهِمْ فُلَانٌ عَبْدٌ خَطَّاءٌ إِنَّمَا مَرَّ فَجَلَسَ مَعَهُمْ قَالَ فَيَقُولُ وَلَهُ غَفَرْتُ هُمْ الْقَوْمُ لَا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ

6780-25/1- Bize Muhammed b. Hâtim b. Meymûn tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti, bize Suheyl babasından tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Şüphesiz şanı yüce ve Mübârek Allah'ın gezgin ve sayıları çok fazla melekleri vardır. Bunlar zikir meclislerini araştırırlar. Kendisinde zikir olunan bir meclis buldukları taktirde onlarla birlikte otururlar. Kanatları ile birbirlerini kuşatırlar. Nihayet kendileri ile dünya seması arasını doldururlar. (Zikredenler) dağıldıkları zaman onlar da yükselirler ve semaya çıkarlar. Aziz ve celil Allah onları en iyi bildiği halde nereden geldiniz diye onlara sorar. Onlar: Yeryüzünde bulunan senin kullarının yanından geldik. (Subhanallah diyerek) seni tesbih ediyor, (Allahuekber deyip) seni tekbir ediyor, (Lâ ilâhe illallah deyip) senin tehlilini söylüyor, (Elhamdulillah deyip) sana hamd ediyor ve senden diliyorlardı.*

Yüce Allah: Benden neyi diliyorlardı buyurur. Onlar, senden cennetini diliyorlar derler. Yüce Allah: Peki cennetimi gördüler mi diye sorar. Onlar: Hayır Rabbimiz derler. Yüce Allah: Peki ya görseler nasıl olacak buyurur. Onlar: Bir de senden eman diliyorlar derler. Allah: Benden neyin emanını

diliyorlar buyurur. Onlar: Ateşinden Rabbimiz derler. Yüce Allah: Peki ateşimi gördüler mi buyurur. Onlar: Hayır derler. Allah: Peki ya ateşimi görseler nasıl olacak buyurur. Melekler: Senden mağfiret de diliyorlar derler. Allah: Ben de onlara mağfiret ettim. Dilediklerini onlara verdim. Eman diledikleri şeyden onlara eman verdim buyurur. Melekler: Rabbim aralarında çok günahkar bir kul olan filan kişi vardır, o oradan geçerken onlarla birlikte oturdu derler. Yüce Allah: Ona da mağfiret ettim. Çünkü onlar onlarla aynı mecliste oturanın bedbaht olmayacağı bir topluluktурlar buyurur."[119]

Şerh

"Şüphesiz yüce Allah'ın gezgin ve sayıları çok fazla melekleri vardır. Zikir meclislerini araştırırlar." Hadisteki "seyyare: gezgin" yeryüzünde gezip dolaşan melekler demektir. "Fudulan: Sayıları çok fazla" kelimesini raviler çeşitli şekillerde zaptetmişlerdir:

1. Bizim diyarımızda daha tercih edilen ve daha meşhur olan rivayet fe ve dat harfleri ötreli olmak üzere "fudulan" rivayeti.

2. Fe harfi ötreli, dat sakin (fudlan) rivayeti. Bazıları bunu tercih etmiş hatta en çok ve en doğru rivayetin bu olduğunu ileri sürmüştür.

3. Fe harfi fethalı dat harfi sakin (fadlan) rivayeti. Kadı Iyaz dedi ki: Buhari ve Müslim'de üstadımız olan çoğunluğun nezdindeki rivayet bu şekildedir.

4. Fe ve dat harfleri ötreli, sondaki lam harfi de merfu (fudulun) şeklinde hazfedilmiş bir müptedanın haberi olarak nakledilen rivayet.

5. "Fâdıl"ın çoğulu olarak med ile "fudalâ" rivayeti. İlim adamları der ki: Bütün rivayetlere göre manası bunların hafaza melekleri ile yaratılmışlarla bulunmakla görevli diğer meleklerden fazla olanlar demektir. İşte bu gezgin meleklerin herhangi bir görevleri yoktur. Onların bütün maksatları zikir halkalarında bulunmaktır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: "Yebtegune: araştırırlar" lafzını da iki şekilde zaptetmişlerdir:

1. Birincisi ayn harfi ile bir şeyi araştırmak, teftiş etmek anlamındaki "tetebbu"den gelen bir fiil olarak "yetetebbaune: araştırırlar, teftiş ederler" zaptı.

2. İstemek, aramak/araştırmak anlamındaki "ibtiğa"den gelen "yebteğune: araştırırlar" zaptı. Her ikisi de sahihtir.

"Zikir yapılan bir meclis buldukları taktirde onlarla birlikte otururlar ve birbirlerini kuşatırlar." Bu ibare diyarımızdaki nüshaların bir çoğunda bu şe-

119 Buhari, 6408 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12704

kilde "haffe: kuşatır" şeklinde fe iledir. Bazılarında ise dat ile "hadda" yani orada bulunmaya ve dinlemeye teşvik ettiler anlamındadır. Kadı Iyaz diyarlarındaki bazı ravilerden tı harfi ile "hatta" diye bir rivayet nakletmektedir. Hatta Kadı Iyaz bunu tercih etmiş ve şöyle demiştir: Bu da birbirlerine inmek için işaret ettiler anlamındadır. Bu rivayeti de Buhari'de bundan sonra: *"haydi istediğinizi buldunuz gelin"* ibaresi desteklemektedir. Birinci rivayet olan "haffe: kuşatırlar" rivayetini de Buhari'deki: *"Kanatları ile etraflarını kuşatırlar"* ibaresidir. Yani onların etraflarını sararlar, onları çepeçevre kuşatırlar, daire oluştururlar. Yine aynı manadaki "yehufu ba'duhu ba'dan" ibaresi de böyledir.

"Ateşinden emanını diliyorlar." Yani ateşten kendilerine eman vermeni istiyorlar.

"Günahkar bir kul" hataları, günahları pek çok kul demektir.

Bu hadisten anlaşılan hükümlere gelince:

1. Zikrin fazileti

2. Zikir meclislerinin fazileti

3. Zikir ehli kimselerle -onlarla ortak halde olmasa bile- oturup kalkmak

4. Salih kimselerle oturup kalkmanın fazileti ve onların bereketi. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Şanı yüce Allah'ı zikretmek iki türlüdür: Biri kalbin zikri diğeri dilin zikri. Kalbin zikri de iki türdür:

1. Bu da zikirlerin en yücesi ve en değerlisidir. Şanı yüce Allah'ın azameti, celaleti, ceberrutu, melekutu (egemenliği), göklerde ve yerdeki ayetleri üzerinde tefekkür etmektir. *"Zikrin hayırlısı hafi (gizli) olanıdır"* hadisi bu türdendir. Bu hadisle kastedilen bu tür tefekkürdür.

2. Emir ve yasaklar ile ilgili kalp ile O'nu zikretmek ve böylelikle O'nun emri ne ise onu yerine getirip yasakladığını terk etmek, içinden çıkamadığı (hüküm veremediği) hususlarda da durup onları yapmamaktır.

Soyut bir şekilde dil ile Allah'ı anmak ise zikirlerin en zayıf halidir. Ama hadis-i şeriflerde belirtildiği gibi bunun dahi pek büyük bir fazileti vardır. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: İbn Cerir, et-Taberi ve başkaları selefin kalbin zikri mi dilin zikri mi daha faziletli olduğu hususunda ihtilaf olduğunu sözkonusu etmişlerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Bana göre görüş ayrılığı ancak sırf kalbin tesbih, tehlil ve buna benzer zikirleri yapması halinde düşünülebilir. Bu hususta onların açıklamaları da buna delil teşkil etmektedir. Yoksa onlar sözünü ettiğimiz şekilde gizli zikir hususunda ihtilaf etmemişlerdir. Çünkü dil

ile zikrin ona yaklaşması dahi sözkonusu değilken ondan daha üstün olması nasıl düşünülebilir. O halde görüş ayrılığı sadece kalbin mücerred tesbih ve buna benzer zikirleri hakkındadır. Dilin zikrinden kasıt ise onunla birlikte kalbin uyanık ve şuur halinde olmasıdır. Eğer kalp bu durumda başka şeylerle oyalanıyorsa bu olmaz. Kalbin zikrini tercih edenler gizli amelin daha faziletli olduğunu, dilin zikrini tercih edenler ise çünkü bu durumda amel daha fazladır. Dilin kullanılması ile amel daha fazla olduğu taktirde ecrin de daha fazla olmasını gerektirir derler.

Kadı Iyaz dedi ki: Meleklerin kalbin zikrini yazıp yazmadıkları hususunda ihtilaf etmişlerdir. Meleklerin onu yazdığı ve yüce Allah'ın bu hususta onlara kalbin zikrini kendisi ile tanıyacakları bir alamet halk ettiği söylendiği gibi onu yazmadıkları da söylenmiştir. Çünkü o zikri yüce Allah'tan başkası bilemez. Derim ki: Doğrusu onların o zikri yazdıklarıdır. Ve kalbin uyanıklığı ve huzuru ile birlikte dilin zikri yalnızca kalbin zikrinden daha faziletlidir. Allah en iyi bilendir.

٩/٩- بَاب فَضْلِ الدُّعَاءِ بِاللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

9/9- "ALLAH'IM DÜNYADA BİZE BİR GÜZELLİK, AHİRETTE DE BİZE BİR GÜZELLİK VER VE BİZİ ATEŞ AZABINDAN KORU" DUASINI YAPMANIN FAZİLETİ BABI

٦٧٨١-١/٢٦- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ ابْنُ صُهَيْبٍ قَالَ سَأَلَ قَتَادَةُ أَنَسًا أَيُّ دَعْوَةٍ كَانَ يَدْعُو بِهَا النَّبِيُّ ﷺ أَكْثَرَ قَالَ كَانَ أَكْثَرُ دَعْوَةٍ يَدْعُو بِهَا يَقُولُ اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ قَالَ وَكَانَ أَنَسٌ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ بِدَعْوَةٍ دَعَا بِهَا فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ بِدُعَاءٍ دَعَا بِهَا فِيهِ

6781-26/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize İsmail -yani b. Uleyye- Abdulaziz'den -ki o b. Suhayb'dir- tahdis edip dedi ki: Katâde Enes'e: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) en çok hangi duayı yapardı diye sordu. Enes şöyle dedi: Onun en çok yaptığı dua şu idi: *"Allah'ım dünyada bize bir güzellik, ahirette de bize bir güzellik ver ve bizi ateş azabından koru."*

(Katâde) dedi ki: Enes de bir dua yapmak istediği zaman bu duayı yapardı. Bir dua yapmak istediği zaman duasının arasında bunu da yapardı dedi.[120]

120 Ebu Davud, 1519; Tuhfetu'l-Eşrâf, 996

٦٧٨٢-٢٧/٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

6782-27/2- Bize Ubeydullah b. Muâz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Sâbit'den tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle derdi: *"Rabbimiz dünyada bize bir güzellik ver ahirette de bize bir güzellik ver ve bizi ateş azabından koru."*[121]

Şerh

Bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in en çok yaptığı duanın bu olduğu zikredilmektedir. Buna sebep ise bu hadisin ahiret ve dünya hayırlarını bir arada toplamasıdır. Az önce açıklaması geçti. Allah en iyi bilendir.

١٠/١٠- بَاب فَضْلِ التَّهْلِيلِ وَالتَّسْبِيحِ وَالدُّعَاءِ

10/10- TEHLİLİN (LÂ İLÂHE İLLALLAH DEMENİN) TESBİHİN (SUBHANALLAH DEMENİN) VE DUANIN FAZİLETİ BABI

٦٧٨٣-٢٨/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقَابٍ وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنْ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمْسِيَ وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ وَمَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطَايَاهُ وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ

6783-28/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Sumey'den rivayetini okudum, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim bir günde yüz defa O'ndan başka hiçbir ilah yoktur, bir ve tektir, ortağı yoktur, mülk onundur, hamd ona mahsustur ve o her şeye gücü yetendir diyecek olursa bu onun için on köle (azad etme)ye denk olur. Ona yüz hasene yazılır. Ondan yüz seyyie (günah) silinir ve bu onun için o gününün akşamını edinceye kadar şeytana karşı bir himaye olur. Bundan daha fazlasını yapan bir kimse müstesna*

121 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 445

hiç kimse de onun yaptığından daha faziletlisini yapamaz. Kim de bir günde yüz defa Allah'ı hamdi ile her türlü eksiklikten tenzih ederim derse onun da günahları denizin köpükleri gibi dahi olsa dökülür."[122]

٦٧٨٤-٢٩/٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الأُمَوِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ وَحِينَ يُمْسِي سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةَ مَرَّةٍ لَمْ يَأْتِ أَحَدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا أَحَدٌ قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ أَوْ زَادَ عَلَيْهِ

6784-29/2- Bana Muhammed b. Abdulmelik el-Ümevî tahdis etti, bize Abdulaziz b. el-Muhtar, Suheyl'den tahdis etti, o Sumey'den, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her kim sabahlayınca ve akşamı edince yüz defa Allah'ı hamdi ile her türlü eksiklikten tenzih ederim diyecek olursa, kıyamet gününde onun dediğinin aynısını yapan yahut da ondan fazlasını yapan kimse dışında hiçbir kimse onun yaptığından daha faziletlisini yaparak gelmiş olamaz."*[123]

Şerh

(6783-6784 numaralı hadisler)

(6783) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir günde *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, bir ve tektir, onun ortağı yoktur, mülk onundur, hamd yalnız onadır... diyecek olursa..."* hadisi böyle bir kimse bu tehlili bir günde yüz defadan daha çok söylerse ona hadis-i şerifte yüz defa söylemek için sözkonusu edilen ecir ile birlikte bu fazlalık için de ayrıca bir başka sevabının olacağına delil vardır. Sözkonusu edilen bu sınırlar aşılması yasaklanmış fazlasının yapılmaması istenmiş, fazlasının yapılmasında fazilet bulunmayan yahut da -taharet alırken öngörülen sayılar ile namaz rekatlerinin sayılarında olduğu gibi fazlalığın ameli iptal ettiği- türden bir sınır aşması değildir. Bununla birlikte burada maksadın bizzat tehlilin (Lâ ilâhe illallah... demenin) kendisinden değil de diğer hayırlı amellerden fazlalığın kastedilmiş olma ihtimali de vardır. İster tehlil türünden ister başkasından yahut kendisinden ve başkasından olsun arada bir fark olmadan mutlak olarak fazlalık da kastedilmiş olabilir. Bu son ihtimal daha güçlü görülmektedir.

Hadisin mutlak olarak zikredilmesinin zahirinden anlaşıldığına göre hadis-i şerifte sözkonusu edilen ecir, bu tehlili bir günde yüz defa söyleyen

122 Buhari, 3293, 6402; Tirmizi, 6468; İbn Mace, 3798; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12571

123 Ebu Davud, 5091; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3469; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12560

kimse tarafından elde edileceğidir. Bunları ister arka arkaya söylesin, ister değişik meclislerde dağınık olarak söylesin, ister bir kısmını gündüzün ilk vakitlerinde, bir kısmını sonunda söylesin farketmez. Ama daha faziletli olanı bunları arka arkaya ve gündüzün ilk vakitlerinde söylemesidir. Böylelikle bu bütün gününde onun için bir himaye, bir koruma olur.

Yine tehlil hadisinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onun yüz günahı silinir"* tesbih hadisinde (6784) *"deniz köpükleri gibi dahi olsa günahları dökülür"* ifadelerinin zahirinden anlaşıldığı üzere tesbih daha faziletlidir. Halbuki tehlil ile ilgili hadiste ise: *"Kimse onun yaptığından daha faziletli olanı yapmış olamaz"* buyurulmaktadır. Kadı Iyaz bu hususa cevap olarak şunları söylemektedir: Sözkonusu edilen tehlil daha faziletlidir. Bu durumda sözkonusu edilen hasenatın çoğalması, kötülüklerin silinmesi, köle azad etme fazileti, şeytana karşı bir himaye olması da tesbihin faziletine, günahların keffaretine nisbetle fazlalık olur. Çünkü Sâbit olduğu üzere bir köleyi hürriyetine kavuşturan bir kimsenin Allah da o kölenin her bir organı karşılığında onu hürriyete kavuşturanın bir organını ateşten kurtarır. Böylelikle tek bir köleyi hürriyete kavuşturmak sureti ile bütün günahların keffareti (affı) mevzubahis olur. Ayrıca bir de tek bir köleden fazla diğer köleleri hürriyete kavuşturması da onun için ayrı bir fazilet olarak kalır. Bununla birlikte bir de yüz derecenin yükselmesi, şeytana karşı himaye olması da sözkonusudur. Bunu da bundan sonra gelen *"en faziletli zikrin tehlil olduğu"* hadisi ile diğer hadisteki: *"Benim benden önceki nebilerle birlikte söylediğim en faziletli söz "Lâ ilâhe illallah vahdehula şerikeleh" Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, O bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur"* hadisi de bunu desteklemektedir. Hatta bunun Allah'ın ism-i azamı olduğu söylenmiştir. İhlâs kelimesi de budur. Allah en iyi bilendir.

Tesbihin şanı yüce Allah'ı kendisine yakışmayan ortak, evlat, eş, mutlak olarak bütün eksiklikler ve mutlak olarak hâdis olmanın bütün niteliklerinden tenzih edilmesi demek olduğu da geçmiş bulunmaktadır.

٦٧٨٥-٣٠/٣- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ أَبُو أَيُّوبَ الْغَيْلَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ يَعْنِي الْعَقَدِيَّ حَدَّثَنَا عُمَرُ وَهُوَ ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ قَالَ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ عَشْرَ مِرَارٍ كَانَ كَمَنْ أَعْتَقَ أَرْبَعَةَ أَنْفُسٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَعِيلَ وَقَالَ سُلَيْمَانُ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ حَدَّثَنَا عُمَرُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي السَّفَرِ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ رَبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ بِمِثْلِ ذَلِكَ قَالَ فَقُلْتُ لِلرَّبِيعِ مِمَّنْ سَمِعْتَهُ قَالَ مِنْ عَمْرِو بْنِ

مَيْمُونٍ قَالَ فَأَتَيْتُ عَمْرَو بْنَ مَيْمُونٍ فَقُلْتُ مِمَّنْ سَمِعْتَهُ قَالَ مِنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ فَأَتَيْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى فَقُلْتُ مِمَّنْ سَمِعْتَهُ قَالَ مِنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ يُحَدِّثُهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

6785-30/3- Bize Süleyman b. Ubeydullah Ebu Eyyub el-Ğaylânî tahdis etti, bize Ebu Âmir -yani el-Akadi- tahdis etti, bize Ömer -ki o İbn Ebu Zâide'dir- Ebu İshak'dan tahdis etti, o Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti: "*Her kim on defa Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur, mülk yalnız O'nundur, hamd yalnız O'nadır, O her şeye gücü yetendir diyecek olursa İsmail soyundan gelmiş dört nefsi hürriyetine kavuşturmuş gibi olur.*"

Yine Süleyman dedi ki: Bize Ömer tahdis etti, bize Abdullah b. Ebu Sefer, Şa'bî'den tahdis etti, o Rabi' b. Huseyn'den öncekinin aynısını tahdis etti. (Şa'bî) dedi ki: Bunun üzerine ben Rabi'e: Bunu kimden işittin dedim. O: Amr b. Meymûn'dan dedi. (Şa'bî) dedi ki: Bu sefer Amr b. Meymûn'a gittim. Ona: Bunu kimden dinledin dedim. O: İbn Ebu Leylâ'dan dedi. (Şa'bî) dedi ki: Bu sefer İbn Ebu Leylâ'ya gittim, bunu kimden dinledin dedim. O: Ebu Eyyub el-Ensârî'den, o bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ediyordu dedi.[124]

Şerh

On defa tehlil getirmek hadisinde "bize Abdullah b. Ebu Sefer Şa'bî'den tahdis etti, o Rabi' b. Huseyn'den, o Amr b. Meymûn'dan, o İbn Ebu Leylâ'dan, Ebu Eyyub el-Ensârî (radıyallâhu anhum)'dan" şeklindeki bu hadisin senedinde birbirinden rivayet nakleden tabiînden dört kişi vardır. Bunlar da Şa'bî, Rabî', Amr ve İbn Ebu Leylâ'dır. Burada sözü geçen İbn Ebu Leylâ'nın adı Abdurrahman'dır.

İbn Ebu Sefer'e gelince fe harfi fethalıdır. Mağrib'li üstadlardan bazıları bunu sakin olarak (Ebu Sefr diye) zaptetmiş ise de doğrusu fethalı söyleyiştir.

٦٧٨٦-٣١/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ طَرِيفٍ الْبَجَلِيُّ قَالُوا حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ

124 Buhari, 6404; Tirmizi, 3553; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3471

6786-31/4- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr, Zuheyr b. Harb, Ebu Kureyb ve Muhammed b. Tarif el-Becelî tahdis edip dedi ki: Bize İbn Fudayl, Umare b. el-Ka'kâ''dan tahdis etti. O Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Dile hafif gelen terazide ağır basan Rahman tarafından sevilen iki kelime vardır: Allah'ı hamd ile tesbih ederim. Azimuşşan Allah'ı tesbih ederim."*[125]

٦٧٨٧-٣٢/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَأَنْ أَقُولَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ

6787-32/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti. O Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih ederim. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve Allah en büyüktür demeyi üzerinde güneşin doğduğu her bir şeyden daha çok severim"* buyurdu.[126]

٦٧٨٨-٣٣/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ مُوسَى الْجُهَنِيِّ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا مُوسَى الْجُهَنِيُّ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ عَلِّمْنِي كَلَامًا أَقُولُهُ قَالَ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ قَالَ فَهَؤُلَاءِ لِرَبِّي فَمَا لِي قَالَ قُلْ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي قَالَ مُوسَى أَمَّا عَافِنِي فَأَنَا أَتَوَهَّمُ وَمَا أَدْرِي وَلَمْ يَذْكُرْ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فِي حَدِيثِهِ قَوْلَ مُوسَى

6788-33/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ali b. Mushir ve İbn Numeyr, Musa el-Cühenî'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Musa el-Cühenî, Mus'ab b. Sa'd'dan tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Bir bedevi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Bana söyleyeceğim bir söz öğret dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, O bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Allah'ı*

125 Buhari, 6406, 7563, 6682; Tirmizi, 3467; İbn Mace, 3806; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14900
126 Tirmizi, 3797; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12512

büyük olarak anarım. Allah'a pek çok hamd olsun. Âlemlerin Rabbi Allah her türlü eksiklikten münezzehtir. İtaati yapabilecek güç, masiyetten uzak duracak kuvvet ancak aziz, hakim Allah iledir de" buyurdu.

Bedevi: Bunlar Rabbim içindir. Kendim için ne diyeyim dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım bana günahlarımı bağışla, bana merhamet buyur, beni doğru yola ilet, beni rızıklandır de"* buyurdu.

Musa dedi ki: Ama *"bana afiyet ver"* lafzı hususunda pek emin değilim ve bilmiyorum dedi. İbn Ebu Şeybe de hadisinde Musa'nın bu sözünü zikretmedi.[127]

Şerh

"Allahuekber kebira: Allah'ı büyük olarak anarım" lafzı hazfedilmiş bir fiil ile nasb edilmiştir. Yani ben büyük olanı büyük olarak andım yahut büyük olanı andım demek olur.

٦٧٨٩-٣٤/٧- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ حَدَّثَنَا أَبُو مَالِكٍ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُعَلِّمُ مَنْ أَسْلَمَ يَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي

6789-34/7- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî tahdis etti, bize Abdulvahid -yani b. Ziyad- tahdis etti, bize Ebu Malik el-Eşcaî babasından şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müslüman olanlara öğretiyor ve: "Allah'ım bana mağfiret buyur, bana rahmet ihsan eyle, beni doğru yola ilet ve beni rızıklandır" buyururdu.[128]

٦٧٩٠-٣٥/٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَزْهَرَ الْوَاسِطِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مَالِكٍ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْلَمَ عَلَّمَهُ النَّبِيُّ ﷺ الصَّلَاةَ ثُمَّ أَمَرَهُ أَنْ يَدْعُوَ بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاهْدِنِي وَعَافِنِي وَارْزُقْنِي

6790-35/8- Bize Said b. Ezher el-Vâsıtî tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti, bize Ebu Malik el-Eşcaî babasından şöyle dediğini tahdis etti: Bir adam müslüman oldumu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona namazı öğretirdi. Sonra da kendisine şu sözlerle dua etmesini emrederdi: *"Allah'ım bana mağfiret buyur, bana rahmetini ihsan et, beni doğru yola ilet, bana afiyet ver ve beni rızıklandır."*[129]

127 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3940

128 İbn Mace, 3845; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4977

129 6789 numaralı hadisin kaynakları

٦٧٩١-٣٦/٩- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا أَبُو مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ وَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ أَقُولُ حِينَ أَسْأَلُ رَبِّي قَالَ قُلْ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَعَافِنِي وَارْزُقْنِي وَيَجْمَعُ أَصَابِعَهُ إِلَّا الْإِبْهَامَ فَإِنَّ هَؤُلَاءِ تَجْمَعُ لَكَ دُنْيَاكَ وَآخِرَتَكَ

6791-36/9- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Ebu Malik babasından haber verdiğine göre o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir adam gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Aziz ve celil Rabbinden dilekte bulunacağım zaman nasıl söyleyeyim demesi üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu dinlemiştir: *"Allah'ım bana günahlarımı bağışla. Bana rahmetini ihsan buyur. Bana afiyet ver ve beni rızıklandır de"* bu arada baparmağı dışında diğer parmaklarını kapatıyordu. *"Muhakkak bunlar senin için dünyanı da ahiretini de bir araya getirirler."*[130]

٦٧٩٢-٣٧/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ وَعَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ مُوسَى الْجُهَنِيِّ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا مُوسَى الْجُهَنِيُّ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَكْسِبَ كُلَّ يَوْمٍ أَلْفَ حَسَنَةٍ فَسَأَلَهُ سَائِلٌ مِنْ جُلَسَائِهِ كَيْفَ يَكْسِبُ أَحَدُنَا أَلْفَ حَسَنَةٍ قَالَ يُسَبِّحُ مِائَةَ تَسْبِيحَةٍ فَيُكْتَبُ لَهُ أَلْفُ حَسَنَةٍ أَوْ يُحَطُّ عَنْهُ أَلْفُ خَطِيئَةٍ

6792-37/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Mervân ve Alî b. Mushir, Musa el-Cühenî'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Musa el-Cühenî, Mus'ab b. Sa'd'dan tahdis etti, bana babam tahdis edip dedi ki: Biz, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında idik, O şöyle buyurdu: *"Sizden herhangi bir kimse her gün bin hasene kazanmaktan aciz midir"* buyurdu. Onun meclisinde oturanlardan birisi: Birimiz nasıl bin hasene kazanacak dedi. O: *"Yüz defa tesbih getirir (subhanallah der), ona bin hasene yazılır. Yahut ondan bin günah indirilir"* buyurdu.[131]

Şerh

"Yüz defa tesbih getirir, ona bin hasene yazılır yahut ondan bin günah indirilir." Müslim nüshalarının genelinde bu şekilde "ev: yahut" lafzı kullanı-

---

130 6789 numaralı hadisin kaynakları

131 Tirmizi, 3463; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3933

larak "evyuhattu: yahut indirilir" şeklindedir. Bazılarında ise vav harfi ile "ve yuhattu: ve indirilir" şeklindedir. Humeydi ise el-Cem Beyne Sahihayn'de şunları söylemektedir: Lafız Müslim'in kitabında bu şekilde "ev" lafzı ile "ev yuhattu" şeklindedir. el-Burkani dedi ki: Bunu Şu'be, Ebu Avane ve Yahya el-Kattan Müslim'in onun cihetinden rivayet ettiği Yahya'dan rivayet etmiş ve vav ile "ve yuhattu: ve indirilir" demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

١١/١١- بَاب فَضْلِ الِاجْتِمَاعِ عَلَى تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَعَلَى الذِّكْرِ

11/11- KUR'AN-I KERİM TİLAVET ETMEK VE ZİKRETMEK ÜZERE TOPLANMANIN FAZİLETİ BABI

٦٧٩٣-١/٣٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيَا نَفَّسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ يَسَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمْ السَّكِينَةُ وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ وَذَكَرَهُمْ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ وَمَنْ بَطَّأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ

6793-38/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. el-Alâ el-Hemdani -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya bize Ebu Muaviye A'meş'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. O Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Kim, mümin bir kimsenin dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını giderirse, Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Zorluk çeken bir kimseye kolaylık sağlayana Allah da dünyada da ahirette de kolaylık sağlar. Kim, müslüman bir kimsenin (kusurunu) örterse Allah da dünyada da ahirette de onu (kusurunu) örter. Kul, kardeşine yardımcı olmaya devam ettiği sürece Allah da kulun yardımcısıdır. Kim bir yolu izleyip o yolda bir ilim ararsa, Allah da ona bununla cennete giden bir yolu kolaylaştırır. Bir topluluk Allah'ın evlerinden*

bir evde toplanarak Allah'ın kitabını okuyup kendi aralarında onu müzakere ederlerse, mutlaka üzerlerine sekinet (huzur) iner, rahmet onları kaplar, melekler onları kuşatır, Allah kendi nezdindekiler arasında onları anar. Amelinin kendisini geciktirdiği kimseyi de nesebi hızlandırmaz."[132]

Şerh

Bu babta Ebu Hureyre'nin: *"Bir müminin dünya sıkıntılarından bir sıkıntıyı gideren bir kimsenin..."* hadisi yer almaktadır. Bu türlü ilimleri temel esasları ve pek çok edebi bir arada zikreden pek büyük bir hadistir. Hadisin çeşitli bölümlerinin ayrı ayrı şerhleri önceden geçti.

"Sıkıntının giderilmesi" onun ortadan kaldırılması, izale edilmesi demektir. Buradan da müslümanların ihtiyaçlarını görmenin, ilim, mal, yardım, bir maslahatı göstermek, nasihat ve daha başka insanın kolayına gelen herhangi bir yolla onlara faydalı olmanın faziletine dikkat çekildiği gibi müslümanın kusurunu örtmenin fazileti de sözkonusu edilmektedir. Buna dair etraflı açıklama daha önceden yapılmıştı. Aynı şekilde zorluk çeken (yani borcunu ödemekte zorlanan) borçluya mühlet vermenin fazileti, ilim tahsil etmek için gitmenin fazileti de anlaşılmaktadır. Bu ise şanı yüce Allah'ın rızasını gözetmek şartı ile şer'i ilimlerle uğraşmayı gerektirir. Bu her ne kadar bütün ibadetlerde bir şart ise de ilim adamlarının bu meseleyi özellikle bu kayıt ile birlikte zikretmeleri bir adetleridir. Çünkü bu hususta bazı kimseler işi gevşek tutabilir ve ilme yeni başlayan bazı kimseler ve benzerleri bundan gaflete düşebilirler.

"Bir topluluk yüce Allah'ın kitabını okumak ve onu kendi aralarında müzakere etmek üzere Allah'ın evlerinden bir evde toplanırlarsa..." Burada sözü edilen "sekinet"in rahmet olduğu söylenmiştir. Kadı Iyaz'ın tercih ettiği de budur. Ama devamında "rahmet"in ona atfedilmesi dolayısı ile zayıf bir görüştür. Bunun itminan (huzur) ve vakar olduğu da söylenmiştir. Bu daha güzel bir açıklamadır.

Bu, mescitte Kur'an tilavet etmek üzere toplanıp bir araya gelmenin faziletine bir delildir. Bizim ve cumhurun benimsediği kanaat budur. Malik mekruhtur demiş, onun mezhebine mensup bazı kimseler de bunu te'vil etmişlerdir. Bu fazileti elde edebilmek bakımından bir medrese, bir ribatta ve bunlara benzer bir yerde toplanıp bir araya gelmek de mescit kapsamındadır -inşaallah-. Buna bundan sonraki hadis de delil teşkil etmektedir. Çünkü o hadis her yeri kapsayan mutlak bir ifade ihtiva etmektedir. Bu durumda birinci hadisteki kayıt çoğunlukla görülen durum için zikredilmiş olur. Özellikle de o zamanda bu böyle idi. Dolayısıyla bunun gereğince amel etmeyi gerektiren bir anlamı olmaz.

132 Ebu Davud, 4946; İbn Mace, 225; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12510

"Amelinin kendisini geciktirdiği kimseyi nesebi hızlandırmaz." Yani ameli eksik olan bir kimseyi nesebi amel eden kimselerin mertebesine ulaştıramaz. O halde bir kimsenin nesebinin şerefine atalarının faziletine bel bağlayarak amel etmekte kusur etmemesi gerekir.

٦٧٩٤-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَاه نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَا حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ وَفِي حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ صَخِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ أَبِي أُسَامَةَ لَيْسَ فِيهِ ذِكْرُ التَّيْسِيرِ عَلَى الْمُعْسِرِ

6794-.../2- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bunu bize Nasr b. Ali el-Cahdamî de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti (Numeyr ile birlikte) dediler ki: Bize A'meş tahdis etti, bize İbn Numeyr, Ebu Salih'den tahdis etti, Ebu Üsâme'nin hadisinde ise şöyle denilmektedir: Bize Ebu Salih, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip Ebu Muaviye'nin hadisini aynen rivayet etti. Şu kadar var ki Ebu Üsâme'nin hadisinde zorluk çeken kimseye kolaylık sağlamak sözkonusu edilmemiştir.[133]

٦٧٩٥-٣٩/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَقَ يُحَدِّثُ عَنْ الْأَغَرِّ أَبِي مُسْلِمٍ أَنَّهُ قَالَ أَشْهَدُ عَلَى أَبِي هُرَيْرَةَ وَأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُمَا شَهِدَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَا يَقْعُدُ قَوْمٌ يَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا حَفَّتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ وَنَزَلَتْ عَلَيْهِمْ السَّكِينَةُ وَذَكَرَهُمْ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ

6795-39/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti: Ebu İshak'ı el-Eğarr Ebu Müslim'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Ebu Hureyre ile Ebu Said el-Hudrî hakkında tanıklık ederim ki her ikisi de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğuna dair tanıklık ettiler: *"Bir topluluk aziz ve celil Allah'ı zikretmek için oturursa mutlaka melekler onları kuşatır, rahmet onları kaplar, üzerlerine sekinet iner ve Allah onları kendi nezdindekiler arasında anar."*[134]

133 Tirmizi, 2646 -muhtasar olarak-, 2945; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12486

134 Tirmizi, 3378; İbn Mace, 3791; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3964

٦٧٩٦-.../٤- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

6796-.../4- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti.[135]

٦٧٩٧-٤٠/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مَرْحُومُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِي نَعَامَةَ السَّعْدِيِّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ خَرَجَ مُعَاوِيَةُ عَلَى حَلْقَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ مَا أَجْلَسَكُمْ قَالُوا جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللهَ قَالَ آللهِ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ قَالُوا وَاللهِ مَا أَجْلَسَنَا إِلَّا ذَاكَ قَالَ أَمَا إِنِّي لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ تُهْمَةً لَكُمْ وَمَا كَانَ أَحَدٌ بِمَنْزِلَتِي مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَقَلَّ عَنْهُ حَدِيثًا مِنِّي وَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَرَجَ عَلَى حَلْقَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ مَا أَجْلَسَكُمْ قَالُوا جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللهَ وَنَحْمَدُهُ عَلَى مَا هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ وَمَنَّ بِهِ عَلَيْنَا قَالَ آللهِ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ قَالُوا وَاللهِ مَا أَجْلَسَنَا إِلَّا ذَاكَ قَالَ أَمَا إِنِّي لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ تُهْمَةً لَكُمْ وَلَكِنَّهُ أَتَانِي جِبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُبَاهِي بِكُمُ الْمَلَائِكَةَ

6797-40/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Merhum b. Abdulaziz, Ebu Neame es-Sa'di'den tahdis etti, o Ebu Osman'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Muaviye mescitte bulunan bir halkanın yanına çıktı ve: Oturmanıza sebep ne dedi. Onlar: Allah'ı zikredelim diye oturduk dediler. Muaviye: Allah aşkına bundan başka oturmanızın bir sebebi yok mu dedi. Onlar: Allah adına yemin ederiz ki bundan başka bir sebeple oturmadık dediler. O: Benim size yemin ettirmemin sebebi şüphesiz sizi itham ettiğim için değildir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e benim kadar yakın olup da O'ndan benden daha az hadis rivayet eden yoktur.[136] Ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabından bir halkanın yanına çıkıp: *"Oturmanıza sebep ne"* diye sordu. Onlar: Biz Allah'ı zikretmek ve bizi İslam'a hidayet etti, onunla bize lütufda bulunduğu için O'na hamd etmek üzere oturduk dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah aşkına bundan başka oturmanıza sebep yok mu"* buyurdu. Onlar: Allah'a yemin olsun bundan başka bir sebeple oturmadık dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben sizi itham ettiğim için size yemin vermedim. Ama*

135 6795 numaralı hadisin kaynakları

136 Bu son cümlenin tercümesi el-Mübarek Furi'nin Tuhfetu'l-Ahfezi adındaki Tirmizi Şerhi'ndeki açıklamaları göz önünde bulundurularak yapılmıştır. (Çeviren)

gerçek şu ki Cebrail bana gelip aziz ve celil Allah'ın meleklere karşı sizlerle öğündüğünü haber verdi."[137]

Şerh

"Sizi itham ettiğim için size yemin vermedim." "Tühme: İtham" kelimesi he harfi fethalı (tuheme) ve sakin (tühme) olarak okunabilir. "Vehim"den gelmektedir. Baştaki te vavdan bedeldir. Bir kimse hakkında (kötü zan) beslenmesi halinde itham etmek fiili kullanılır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz aziz ve celil Allah meleklere karşı sizinle övünüyor"* buyruğu şu demektir: Sizin faziletinizi onlara gösteriyor, güzel amelinizi onlara göstererek onların arasında sizi övüyor. Yubahi fiilinden" beha: güzellik demektir. Filan kişi malı ile ve çoluk çocuğu ile övünüyor derken bu fiilin kullanılması onlarla böbürleniyor, onları göstererek başkalarına karşı güzelliğini ortaya koyuyor, güzelliklerini izhar ediyor demektir.

١٢/١٢- بَاب اسْتِحْبَابِ الِاسْتِغْفَارِ وَالِاسْتِكْثَارِ مِنْهُ

12/12- İSTİĞFARIN VE ÇOKÇA İSTİĞFAR ETMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٦٧٩٨-١/٤١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ جَمِيعًا عَنْ حَمَّادٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ الْأَغَرِّ الْمُزَنِيِّ وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِي وَإِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ

6798-41/1- Bize Yahya b. Yahya, Kuteybe b. Said ve Ebu Rabi el-Atekî birlikte Hammâd'dan tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Sâbit'den haber verdi, o Ebu Burde'den, o el-Eğarr el- Atekî den -ki onun sahabiliği vardır- rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz benim kalbime de gaflet ârız oluyor ve muhakkak ben bir günde yüz defa Allah'tan mağfiret diliyorum."*[138]

Şerh

"Şüphesiz benim kalbime de gaflet arız oluyor..." Dil bilginleri der ki: gayn yahut gaym aynı anlamdadır. Burada maksat kalbi örten perdeleyen şeydir.

137 Tirmizi, 3379; Nesai, 5441 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11416

138 Ebu Davud, 1515; Tuhfetu'l-Eşrâf, 162

Kadı Iyaz dedi ki: Burada maksadın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in özelliği olan zikri sürekli yapmaktan gaflete düştüğü ve ara verdiği dönemlerdir. Zikre ara verdiği yahut ondan gaflette kaldığı bu hallerini günah saymış ve ondan dolayı mağfiret dilemiştir. Bir diğer görüşe göre bu ümmeti sebebi ile ve kendisinden sonra ümmetinin kendisine gösterilen halleri sebebi ile duyduğu üzüntü ve onlar için mağfiret dilemesidir. Bir diğer açıklamaya göre bunun sebebi ümmetinin maslahatına olan işlerle diğer işleri ile, düşmanlarla savaş, düşmanı idare etmek, kalpleri ısındırılacak olanların kalplerini ısındırmak ve benzeri hususlar ile uğraşması idi. O bütün bu hususlar en büyük itaatlerden ve en faziletli amellerden olmakla birlikte kendi büyük konumuna nisbetle bir günah olarak görüyordu. Bu O'nun için yüksek derecesinden ve yüce Allah ile birlikte huzurda bulunmak, O'nu müşahede etmek, O'nun murakebesi altında bulunmak ve O'nun dışındaki her şeyden uzak kalmak şeklindeki pek yüksek makamdan bir iniş olarak değerlendiriyordu. İşte bundan dolayı mağfiret diliyordu.

Bir diğer açıklama da şöyledir: Belki de bu *"ârız olan gaflet"* O'nun kalbini bürüyen sekinet idi. Çünkü yüce Allah: *"Bu sebeple onların üzerine sekineti indirdi."* (Feth, 18) buyurmuştur. Buna göre O'nun mağfiret dilemesi kulluğunu Allah'a muhtaç oluşunu, sürekli huşu içerisinde oluşunu ve kendisine ihsan ettiklerine şükür ettiğini açığa vurmak içindi. el-Muhasibi dedi ki: Nebilerin ve meleklerin korkusu -yüce Allah'ın azabından emin olmakla birlikte- bir ta'zim korkusudur. Bir diğer görüşe göre bu ârız olan gaflet kalbi bürüyen bir haşyet ve bir ta'zim hali olması ihtimali de vardır. Buna göre O'nun mağfiret dilemesi az önce geçtiği üzere bir şükür olur. Başka bir görüşe göre bu nefsin içinden geçirdiklerinden ötürü safi kalplere ârız olan ve onları başka şeylerle meşgul eden bir şeydir denilmiştir. Allah en iyi bilendir.

٦٧٩٩-٤٢/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ قَالَ سَمِعْتُ الْأَغَرَّ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ يُحَدِّثُ ابْنَ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا أَيُّهَا النَّاسُ تُوبُوا إِلَى اللَّهِ فَإِنِّي أَتُوبُ فِي الْيَوْمِ إِلَيْهِ مِائَةَ مَرَّةٍ

6799-42/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Gunder, Şu'be'den tahdis etti, o Amr b. Murre'den, o Ebu Burde'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben el-Eğarr'ı -ki Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabındandı- İbn Ömer'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey insanlar! Allah'a tevbe ediniz. Çünkü şüphesiz ben bir günde O'na yüz defa tevbe ederim"* buyurdu.[139]

139 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 163

٦٨٠٠-.../٣- حَدَّثَنَاه عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ

6800-.../3- Bunu bize Ubeydullah b. Muâz tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Davud ve Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, hepsi Şu'be'den bu isnad ile rivayet etti.[140]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ey insanlar! Allah'a tevbe edin..."* şeklindeki bu tevbe etme emri yüce Allah'ın: *"Ey müminler! Hep birlikte Allah'a tevbe edin"* (Nur, 31) buyruğu ile *"Ey iman edenler! Allah'a nasuh bir tevbe ile tevbe edin"* (Tahrim, 8) buyruklarına uygundur. Bundan önceki babta (hadiste) mağfiret dilemesinin ve tevbe etmesinin sebebini açıklamış bulunuyor. Bizlerin ise mağfiret dilemeye, tevbe etmeye ihtiyacı daha büyüktür. Mezhep âlimlerimiz ve onlardan başka ilim adamları der ki: Tevbe etmenin üç şartı vardır. Masiyetten vazgeçmek, onu yaptığına pişman olmak ve benzerine ebediyyen bir daha dönmemek üzere kesin bir şekilde karar vermek. Eğer masiyet bir kul hakkı ile ilgili ise onun da dördüncü bir şartı daha vardır. O da haksızlık yaptığı kişiye hakkını ödemesi yahut ondan ibra tahsil etmesidir. (Yani hakkını bir şekilde bağışlatmasıdır). Tevbe İslam temellerinin en önemlilerindendir ve ahiret yolunu izleyenlerin birinci makamıdır.

٦٨٠١-٤٣/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ يَعْنِي سُلَيْمَانَ بْنَ حَيَّانَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا حَفْصٌ يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو خَيْثَمَةَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ تَابَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا تَابَ اللهُ عَلَيْهِ

6801-43/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Halid -yani Süleyman b. Hayyan- tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bana Ebu Said el-Eşec de tahdis etti, bize Hafs -yani b. Giyâs tahdis etti- hepsi Hişâm'dan rivayet etti. (H.) Bana Ebu Hayseme Zuheyr b. Harb da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim, Hişâm b. Hassan'dan tahdis etti, o Muhammed b. Şîrîn'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem):

140 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 163

"Kim güneş battığı yerden doğmadan önce tevbe ederse yüce Allah da tevbesini kabul eder" buyurdu.[141]

Şerh

"Kim güneş battığı yerden doğmadan önce tevbe ederse Allah da tevbesini kabul eder." İlim adamları der ki: Bu tevbenin kabul edilmesinin sınırıdır. Sahih hadiste de "tevbenin açık duran bir kapısının bulunduğu ve güneş battığı yerden doğdu mu bu kapının kapatılacağı ve bundan önce tevbe etmemiş olan kimseler için tevbe etme imkânının kalmayacağı" belirtilmiştir. Bu da yüce Allah'ın: *"Rabbinin ayetlerinden biri geldiği gün daha önce iman etmemiş yahut imanında bir hayır kazanmamış kimseye imanı fayda vermez."* (Enam, 158) buyruğu ile aynı anlamdadır.

"Yüce Allah onun tevbesini kabul eder." Yani onun tevbesinden razı olur. Tevbenin bir diğer şartı daha vardır ki o da sahih hadiste geldiği üzere "gargara" halinden önce tevbe etmiş olmasıdır. Gargara hali ise ruhun alınma halidir. Böyle bir durumda kişinin tevbesi de başka bir ameli da kabul edilmez, vasiyeti de, başka tasarrufları da geçerli olmaz.

١٣/١٣- بَاب اسْتِحْبَابِ خَفْضِ الصَّوْتِ بِالذِّكْرِ

13/13- ZİKRİ [TELBİYE GETİRMEK VE BUNA BENZER SESİ YÜKSELTMENİN ŞERİATTE SÖZKONUSU EDİLDİĞİ YERLER DIŞINDA] ALÇALTMANIN MÜSTEHAP OLDUĞU [VE LA HAVLE VELA KUVVETE İLLA BİLLAH SÖZÜNÜ ÇOKÇA SÖYLEMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU] BABI[142]

٦٨٠٢-١/٤٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَجْهَرُونَ بِالتَّكْبِيرِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَيُّهَا النَّاسُ ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ إِنَّكُمْ لَيْسَ تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وَهُوَ مَعَكُمْ قَالَ وَأَنَا خَلْفَهُ وَأَنَا أَقُولُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ فَقُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ قُلْ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

6802-44/1- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Fudayl ve Ebu Muaviye Âsım'dan tahdis etti, o Ebu Osman'dan, o Ebu

141 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14511, 14518, 14570, 14574

142 Babta köşeli parantez arasındaki ifadeler Nevevi Şerhi'nde yer alan bu başlıktan eklenmiştir. (Çeviren)

Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir seferde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. İnsanlar yüksek sesle tekbir getirmeye başladılar. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey insanlar! Kendinize acıyın. Şüphesiz siz ne sağır birisine ne de gaib birisine dua ediyorsunuz. Sizler her şeyi işiten, pek yakın olan ve sizinle beraber olana dua ediyorsunuz"* buyurdu. (Ebu Musa) dedi ki: Ben de O'nun arkasında idim ve ben: La havle vela kuvvete illa billah diyordum. Bunun üzerine: *"Ey Abdullah b. Kays! Ben sana cennet hazinelerinden bir hazineyi göstereyim mi?"* buyurdu. Ben: buyur ey Allah'ın Rasûlü! dedim. O: *"La havle vela kuvvete illa billah"* de buyurdu.[143]

٦٨٠٣-.../٢- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ جَمِيعًا عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ عَنْ عَاصِمٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

6803-.../2- Bize İbn Numeyr, İshak b. İbrahim ve Ebu Said el-Eşec birlikte Hafs b. Giyâs'dan tahdis etti. O Âsım'dan bu isnad ile buna yakın olarak rivayet etti.[144]

٦٨٠٤-٤٥/٣- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّهُمْ كَانُوا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُمْ يَصْعَدُونَ فِي ثَنِيَّةٍ قَالَ فَجَعَلَ رَجُلٌ كُلَّمَا عَلَا ثَنِيَّةً نَادَى لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ قَالَ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِنَّكُمْ لَا تُنَادُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا قَالَ فَقَالَ يَا أَبَا مُوسَى أَوْ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى كَلِمَةٍ مِنْ كَنْزِ الْجَنَّةِ قُلْتُ مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

6804-45/3- Bize Ebu Kâmil Fudayl b. Hüseyn tahdis etti, bize Yezid -yani b. Zurey'- tahdis etti, bize et-Teymî, Ebu Osman'dan tahdis etti, onun Ebu Musa'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idiler. O sırada bir tepeye çıkıyorlardı. Aralarından bir adam her bir tepenin üzerine çıktıkça yüksek sesle Lâ ilâhe illallah vallahu ekber diyordu. Bunun üzerine Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Gerçek şu ki sizler ne sağır ne de gaib birisine nida ediyorsunuz."* Sonra: *"Ey Ebu Musa -yahut Abdullah b. Kays- sana cennet hazinelerinden bir kelimeyi öğreteyim mi"* buyurdu. Ben: O hangisidir ey Allah'ın Rasûlü! dedim. O: *"La havle vela kuvvete illa billah'tır"* buyurdu.[145]

---

143 Buhari, 4205, 6384, 6409, 6610, 7386; Ebu Davud, 1526, 1527, 1528; Tirmizi, 3461; İbn Mace, 3824, 9017

144 6802 numaralı hadisin kaynakları

145 6802 numaralı hadisin kaynakları

٦٨٠٥-.../٤- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ نَحْوَهُ

6805-.../4- Bunu bize Muhammed b. Abdula'lâ da tahdis etti, bize el-Mu'temir babasından tahdis etti, bize Ebu Osman, Ebu Musa'dan şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)... iken deyip hadisi buna yakın olarak zikretti.[146]

٦٨٠٦-.../٥- حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ عَاصِمٍ

6806-.../5- Bize Halef b. Hişâm ve Ebu Rabi' tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan tahdis etti, o Ebu Osman'dan, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir seferde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik deyip Âsım'ın hadisine yakın olarak hadisi zikretti.[147]

٦٨٠٧-٤٦/٦- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الثَّقَفِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزَاةٍ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ وَقَالَ فِيهِ وَالَّذِي تَدْعُونَهُ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ عُنُقِ رَاحِلَةِ أَحَدِكُمْ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِ ذِكْرُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

6807-46/6- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize es-Sekafî haber verdi, bize Halid el-Hazzâ, Ebu Osman'dan tahdis etti, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir gazada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik deyip hadisi zikretti ve hadiste şunları da söyledi: *"Kendisine dua ettiğiniz kimsenin birinize yakınlığı, birinizin devesinin boynundan daha fazladır"* buyurdu ve onun rivayet ettiği hadiste *"la havle ve la kuvvete illa billah"* kısmı yer almamaktadır.[148]

٦٨٠٨-٤٧/٧- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ وَهُوَ ابْنُ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ قَالَ لِي

146 6802 numaralı hadisin kaynakları
147 6802 numaralı hadisin kaynakları
148 6802 numaralı hadisin kaynakları

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى كَلِمَةٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ أَوْ قَالَ عَلَى كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ فَقُلْتُ بَلَى فَقَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

6808-47/7- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti[149] bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi bize Osman -ki o b. Giyâs'dır- tahdis etti, bize Ebu Osman, Ebu Musa el-Eş'arî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Sana cennet hazinelerinden bir sözü -ya da cennet hazinelerinden bir hazineyi buyurdu- göstereyim mi?"* buyurdu. Ben elbette deyince O: *"La havle vela kuvvete illa billah'tır"* buyurdu.[150]

٦٨٠٩-٤٨/٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلِّمْنِي دُعَاءً أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي قَالَ قُلْ اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَبِيرًا وَقَالَ قُتَيْبَةُ كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي رَجُلٌ سَمَّاهُ وَعَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ يَقُولُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلِّمْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ دُعَاءً أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي وَفِي بَيْتِي ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ ظُلْمًا كَثِيرًا

6809-48/8- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Yezid b. Ebu Habib'den haber verdi, o Ebu'l-Hayld'den, o Abdullah b. Amr'dan, o Ebu Bekr'den Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şöyle dediğini rivayet etti: Bana namazımda dua ederken söyleyeceğim bir dua öğret. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"De ki: Allah'ım ben nefsime pek büyük zulmettim -Kuteybe: pek çok dedi- günahları da senden başka kimse bağışlamaz. Bana nezdinden bir mağfiret ile beni bağışla, bana rahmet buyur. Şüphesiz sen günahları çokça bağışlayan ve çokça merhamet edensin."*

Bunu bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi bana -adını verdiği bir adam- ve Amr b. el-Hâris, Yezid b. Ebu Habib'den haber verdi, o Ebu'l-Hayr'den rivayet ettiğine göre Abdullah b. Amr b. el-As'ı şöyle derken dinlemiştir: Ebu Bekir es-Sıddîk Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

149 Tuhfetu'l-Eşrâf yazmasından "İshak b. İbrahim" yerine İshak b. Mansur kaydedilmiştir.

150 6802 numaralı hadisin kaynakları

sellem)'e: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana namazımda ve evimde dua ederken söyleyeceğim bir dua öğret dedi. Sonra Leys'in hadisinin aynısını zikretti. Yalnız o: *"Pek çok zulüm"* dedi.[151]

Şerh

(6802-6809 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüksek sesle tekbir getirmeleri üzerine insanlara *"Ey insanlar! Kendinize acıyın. Çünkü siz ne sağır birisine ne de gaib birisine dua ediyorsunuz. Şüphesiz ki siz her şeyi işiten, pek yakın olan ve sizinle birlikte olana dua ediyorsunuz."* Buradaki "irbaû: acıyın" fiili vasl hemzesi ile ve be harfi fethalı iledir. Kendinize acıyın ve seslerinizi kısın demektir. Çünkü sesi yükseltmeyi ancak insan hitap ettiği kimsenin uzak olmasından ötürü sesini işittirmek için yaptığı bir iştir. Siz ise yüce Allah'a dua ediyorsunuz. Yüce Allah da ne sağırdır, ne gaibdir. Aksine O her şeyi işiten (semi) ve pek yakın olan (garib)dir. O ilmiyle sizi kuşatmasıyla sizinle birliktedir.

Bu hadis ile sesi yükseltmeye ihtiyaç yoksa zikrederken sesi kısmaya teşvik vardır. Çünkü kişinin sesini kısması O'na saygı ve ta'zimde daha ileri bir noktadır. Şayet sesi yükseltmeye ihtiyaç olursa o zaman bu husustaki çeşitli hadislerde belirtildiği gibi sesini (ihtiyaç kadarı) yükseltir.

Diğer rivayette (6708) *"kendisine dua ettiğinizin size yakınlığı, birinizin devesinin boynuna yakınlığından fazladır"* buyruğu da az önce geçen manadadır. Bu husustaki açıklamaların özeti de bu ifadenin de bir mecaz olduğudur. Tıpkı yüce Allah'ın: *"Ve biz ona şah damarından daha yakınız."* (Kaf, 16) buyruğu gibidir. Anlatılmak istenen ise yapılan duanın muhakkak işitildiğidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"La havle vela kuvvete illa billah, cennet hazinelerinden bir hazinedir"* buyruğuna gelince, ilim adamları şu açıklamayı yapmışlardır. Bunun sebebi bu kelimenin bir teslimiyet ve işleri yüce Allah'a havale etmek (tevfiz), O'na boyun eğmenin itirafı, O'ndan başka bir yaratıcı, O'nun emrini reddedecek kimsenin olmadığının itirafı, kulun hiçbir şeye malik olmadığının dile getirilmesidir. Burada "hazine"nin anlamı ise cennette saklanan sevaptır. Bu ise oldukça nefis bir sevaptır. Tıpkı hazinenin sizin mallarınızın en nefisi olduğu gibi.

Dil bilginleri der ki: Havl hareket ve çare demektir. Yani yüce Allah'ın dilemesi olmadan ne bir hareket ne bir işe güç yetirebilmek ne de bir çare sözkonusudur. Bunun şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bir şerrin önlenme-

151 Buhari, 834, 6336; Tirmizi, 3531; Nesai, 1301; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6606

sinde bir güce, bir hayrın elde edilmesinde bir takate ancak Allah'ın yardımı ile sahip olunabilir demektir. Bir diğer açıklamaya göre Allah'ın koruması olmadan Allah'a isyandan uzak durma gücüne sahip olunamaz. Onun yardımı olmadan da hiçbir taate güç yetirilemez. Hatta bu açıklama İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan nakledilmiştir. Bütün bu açıklamalar birbirine yakındır.

Dil bilginleri der ki: Bu kelimeye (la havle vela kuvvete illa billah demeye) "havkale" ve "havleka" denilir. Ezheri ve cumhur kesin olarak birincisinin kullanılacağını söylerken Cevheri ikincisi olduğunu söylemiştir.

Cevheri'nin ve başkasının naklettiği garib bir söyleyişte de (la havle yerine) lahile vela kuvvete de denilirmiş.

١٤/١٤- بَاب التَّعَوُّذِ مِنْ شَرِّ الْفِتَنِ وَغَيْرِهَا

14/14- FİTNELERİN VE BAŞKA ŞEYLERİN ŞERRİNDEN SIĞINMA BABI

٦٨١٠-٤٩/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَدْعُو بِهَؤُلَاءِ الدَّعَوَاتِ اللَّهُمَّ فَإِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِنَى وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْفَقْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلْجِ وَالْبَرَدِ وَنَقِّ قَلْبِي مِنْ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنْ الدَّنَسِ وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ اللَّهُمَّ فَإِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ وَالْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ

6810-49/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb -lafız Ebu Bekr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize Hişâm babasından tahdis etti, o Âişe'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu duaları yapardı: *"Allah'ım ateş fitnesinden, ateş azabından, kabir fitnesinden, kabir azabından, zenginlik fitnesinin şerrinden, fakirlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım. Mesih deccal'in fitnesinin şerrinden de sana sığınırım. Allah'ım günahlarımı kar ve dolu suyu ile yıka. Beyaz elbiseyi kirden arındırdığın gibi benim kalbimi de günahlardan arındır. Benimle günahlarımın arasını doğu ile batı arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır. Allah'ım tembellikten, ihtiyarlıktan, günah işlemekten ve borçlanmaktan sana sığınırım."*[152]

152 İbn Mace, 3838; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16988

٦٨١١-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6811-.../2- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Muaviye ve Veki', Hişâm'dan bu isnad ile tahdis etti.[153]

١٥/١٥- بَاب التَّعَوُّذِ مِنْ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَغَيْرِهِ

15/15- ACİZLİKTEN, TEMBELLİKTEN VE BAŞKA ŞEYLERDEN SIĞINMA BABI

٦٨١٢-٥٠/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ قَالَ وَأَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ وَالْبُخْلِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ

6812-50/1- Bize Yahya b. Eyyub tahdis etti, bize İbn Uleyye tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman et-Teymî de haber verdi, bize Enes b. Mâlik tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, acizlikten, tembellikten , korkaklıktan, ihtiyarlıktan, cimrilikten sana sığınırım. Allah'ım kabir azabından, yaşamanın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım"* derdi.[154]

٦٨١٣-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ كِلَاهُمَا عَنْ التَّيْمِيِّ عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّ يَزِيدَ لَيْسَ فِي حَدِيثِهِ قَوْلُهُ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ

6813-.../2- Bize Ebu Kâmil de tahdis etti, bize Yezid b. Zurey" tahdis etti. (H.) Bize Muhamed b. Abdula'lâ da tahdis etti, bize Mu'temir tahdis etti, ikisi Teymî'den, o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti. Ancak Yezid'in hadisinde *"yaşamanın ve ölümün fitnesinden"* ibaresi yoktur.[155]

---

153 Ebu Kureyb'in Muaviye'den hadisini Buhari, 6377; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17199'da; Ebu Kureyb'in Veki'den hadisini Buhari, 6275; İbn Mace, 3838; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17260'da rivayet etmişlerdir.

154 Buhari, 2823, 6367; Ebu Davud, 1540; Nesai, 5467; Tuhfetu'l-Eşrâf, 873

155 6812 numaralı hadisin kaynakları

٦٨١٤-٥١/٣- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ أَخْبَرَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ تَعَوَّذَ مِنْ أَشْيَاءَ ذَكَرَهَا وَالْبُخْلِ

6814-51/3- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti, bize İbn Mübârek, Süleyman et-Teymî'den haber verdi, o Enes b. Mâlik'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zikrettiği şeylerden ve bir de cimrilikten sığındığını haber verdi.[156]

٦٨١٥-٥٢/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ الْعَمِّيُّ حَدَّثَنَا هَارُونُ الْأَعْوَرُ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ الْحَبْحَابِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَدْعُو بِهَؤُلَاءِ الدَّعَوَاتِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْبُخْلِ وَالْكَسَلِ وَأَرْذَلِ الْعُمُرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ وَفِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ

6815-52/4- Bize Ebu Bekr b. Nâfi el-Abdî tahdis etti... Enes dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu duaları yapardı: *"Allah'ım ben cimrilikten, tembellikten, ömrün en rezil halinden, kabir azabından, yaşamanın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım."*[157]

Şerh

(6810-6815 numaralı hadisler)

Daha önce namaz kitabında ve başka bölümlerde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabir fitnesinden, kabir azabından, mesih deccal'in fitnesinden, günahların su ile, kar ile yıkanmasından bahsedilmiş idi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zenginliğin fitnesi ile fakirliğin fitnesinden Allah'a sığınmasına gelince, bu iki halin tahammülsüzlük, az sabır, harama düşmek yahut ihtiyaç dolayısı ile haram şüphesi olanları işlemek fitnesinden, zenginlikte de azmak, şımarmak, maldaki haklar sebebi ile cimrilik göstermekten yahut israf olan bâtıl olan alanlarda ya da başkalarına karşı övünmek için harcanmasından korkulduğundan dolayıdır.

Tembelliğe gelince, o nefsin hayra kalkışmaması ve hayır işleme imkânı olmakla birlikte ona rağbetin, yapma arzusunun az olması demektir.

Acizlik de hayrı işleyecek kudrete sahip olmamak demektir. Acizliğin yapılması gerekeni terk edip onu sonraya ertelemek yoluna gitmektir. Her ikisinden de Allah'a sığınmak müstehaptır.

156 6812 numaralı hadisin kaynakları

157 Buhari, 4707; Tuhfetu'l-Eşrâf, 913

Hattâbi dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisinden Allah'a sığındığı fakirlik, malın azlığı şeklindeki fakirlik değil ancak nefsin fakirliğidir.

Kadı İyaz dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sığındığı mali fakirlik de olabilir. O durumda kasıt ona tahammül edememek, ona az rıza göstermek hususundaki fitnedir. Bundan dolayı *"fakirlik fitnesi"* buyurmuş ve (yalnızca) "fakirlik" buyurmamıştır. Sahih'de yer alan pek çok hadiste de fakirliğin fazileti dile getirilmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ihtiyarlıktan sığınmasına gelince, bundan maksat da bundan sonra gelen (6815) rivayette de yer aldığı gibi "erzeli ömür: ömrün en rezil, en aciz hali"nden Allah'a sığınmaktır. Buna sebep ise bu haldeki bunama akli dengenin, duyu organlarının bozulması, kendisini tutamaması, kavrayamaması, yanlış görmeler ve pek çok itaati işlemekten aciz kalış, bazılarında da gevşeklik gösterme hallerinin sözkonusu olmasından dolayıdır.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in borç demek olan "mağram"dan sığınmasına gelince bunu daha önce Namaz Kitabı'nda geçen *"adam borçlandı mı konuşur, yalan söyler, söz verir sözünde durmaz"* diye açıklamasıdır. Ayrıca bazı hallerde (ödeme imkânı olduğu halde) borcunu savsaklayabilir. Borçlu alacaklısına hakkını ödemeyi geciktirebilir, kalbi onunla meşgul olabilir, bazı hallerde borcunu ödemeden önce ölüp, onun zimmeti borcu dolayısı ile rehin altında kalabilir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in korkaklıktan ve cimrilikten sığınmasına gelince; her ikisi de görevlerin eda edilmesinde yüce Allah'ın haklarının gereği gibi yerine getirilmesinde münkerin ortadan kaldırılıp isyankârlara karşı gerekli tepkinin gösterilmesinde kusura sebep olmalarıdır. Ayrıca nefsin şecaati ve mutedil olan gücü sayesinde ibadetler tamam olabilir. Mazluma yardımcı olur, cihad yapabilir. Cimrilikten kurtulmak sureti ile malın üzerindeki hakları yerine getirebilir, infâka, cömertliğe, üstün ahlaki değerlere yükselir, kendisine ait olmayan şeyleri tamah edip onlara göz dikmekten uzak kalabilir.

İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu gibi şeylerden Allah'a sığınması bütün hallerinde ve şeriatinde de (ümmetine) öğretmek sureti ile niteliklerinin kemale ermesidir.

Bu hadis-i şeriflerden, dua etmenin müstehap olduğu ve sözü geçen bütün bu hususlardan ve bunların benzerlerinden Allah'a sığınmanın müstehap olduğuna delil vardır.

İlim adamlarının ve çeşitli bölgelerdeki fetvaya ehil kimselerin icma ile kabul ettikleri husus budur.

Zahidlerden ve marifet ehlinden bir kesim ise kaza ve takdire teslimiyet göstererek duayı terk etmek daha faziletlidir, onlardan bir kısmı ise: Müslümanlara dua etmek güzeldir, kendisine dua etmeye gelince, daha uygunu onu terk etmektir. Onlardan bir başka kesim ise eğer içinde dua etmeye iten bir duygu görürse dua yapması müstehaptır, değilse değildir demişlerdir. Fukahanın delili Kur'an ve Sünnette yer alan dua etme emirleri, bunun fiilen yapılması, diğer nebilerin de -Allah'ın salât ve selâmları hepsine olsun- bunu yapmış olmalarıdır.

Bu hadis-i şeriflerde sözü geçen mesen isim (günah)ın kendisidir. Yine bu hadislerde mahya ve memat: yaşamanın ve ölmenin fitnesinden söz edilmektedir ki bu da hayatın ve ölümün fitnesi demektir.

١٦/١٦- بَاب فِي التَّعَوُّذِ مِنْ سُوءِ الْقَضَاءِ وَدَرَكِ الشَّقَاءِ وَغَيْرِهِ

16/16- KÖTÜ KAZADAN/HÜKÜMDEN, BEDBAHTLIĞIN ERİŞMESİNDEN VE BAŞKA HUSUSLARDAN ALLAH'A SIĞINMA HAKKINDA BİR BAB

٦٨١٦-١/٥٣- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنِي سُمَيٌّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَعَوَّذُ مِنْ سُوءِ الْقَضَاءِ وَمِنْ دَرَكِ الشَّقَاءِ وَمِنْ شَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ وَمِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ قَالَ عَمْرٌو فِي حَدِيثِهِ قَالَ سُفْيَانُ أَشُكُّ أَنِّي زِدْتُ وَاحِدَةً مِنْهَا

6816-53/1- Bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, bana Sumey, Ebu Salih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kötü hükümden, bedbahtlığın yetişmesinden, başına gelene düşmanların sevinmesinden ve meşakkatli halden (Allah'a) sığınırdı.

Amr hadisinde dedi ki: Süfyan: Ben bunlardan birisini ziyade etmiş olmamdan şüphe ediyorum dedi.[158]

٦٨١٧-٢/٥٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ الْحَارِثِ بْنِ يَعْقُوبَ أَنَّ يَعْقُوبَ بْنَ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ بُسْرَ بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي

158 Buhari, 6341, 6616; Nesai, 5506, 5507; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12557

وَقَّاصٍ يَقُولُ سَمِعْتُ خَوْلَةَ بِنْتَ حَكِيمٍ السُّلَمِيَّةَ تَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا ثُمَّ قَالَ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْتَحِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ

6817-54/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Leys, Yezid b. Ebu Habib'den haber verdi. O Hâris b. Yakub'dan rivayet ettiğine göre Yakub b. Abdullah da kendisine Busr b. Said'i şöyle derken dinlediğini tahdis etmiştir: Sa'd b Ebu Vakkas'ı şöyle derken dinledim: Hakim kızı Havle es-Sülemîye'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kim bir yerde inip konaklar, sonra da: Allah'ın eksiksiz kelimeleri ile yarattıklarının şerrinden sığınırım derse, konakladığı o yerden ayrılıp gidinceye kadar hiçbir şey ona zarar vermez."*[159]

٦٨١٨-٥٥/٣- وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ وَأَبُو الطَّاهِرِ كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ وَهْبٍ وَاللَّفْظُ لِهَارُونَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ وَأَخْبَرَنَا عَمْرٌو وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ أَنَّ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ وَالْحَارِثَ بْنَ يَعْقُوبَ حَدَّثَاهُ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمٍ السُّلَمِيَّةِ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا نَزَلَ أَحَدُكُمْ مَنْزِلًا فَلْيَقُلْ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْتَحِلَ مِنْهُ قَالَ يَعْقُوبُ وَقَالَ الْقَعْقَاعُ بْنُ حَكِيمٍ عَنْ ذَكْوَانَ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَقِيتُ مِنْ عَقْرَبٍ لَدَغَتْنِي الْبَارِحَةَ قَالَ أَمَا لَوْ قُلْتَ حِينَ أَمْسَيْتَ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ تَضُرَّكَ

6818-55/3- Bize Harun b. Maruf ve Ebu't-Tâhir ikisi İbn Vehb'den -lafız Harun'a ait olmak üzere- de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Amr -ki o b. el-Hâris'dir- de haber verdiğine göre Yezid b Ebu Habib ve el-Hâris b. Yakub kendisine Yakub b. Abdullah b. el-Eşec'den tahdis ettiler. O Busr b. Said'den, o Sa'd b. Ebu Vakkas'dan, o Hakim kızı Havle el-Sülemîye'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"Sizden biriniz bir yere inip konaklayacak olursa: Allah'ın eksiksiz kelimeleri ile yarattıklarının şerrinden sığınırım desin. Oradan ayrılıp gidinceye kadar hiç bir şey ona zarar vermez."*

159 Tirmizi, 3437; İbn Mace, 3447; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15826

Yakub dedi ki: el-Ka'kâ' b. Hakim de Zekvân b. Ebu Salih'den rivayetle dedi ki: O Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Dün beni sokan bir akrepten neler çektim dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer akşamı ettiğin zaman: Allah'ın eksiksiz kelimeleri ile yarattıklarından şerrinden sığınırım demiş olsaydın sana zarar vermezdi"* buyurdu.[160]

٦٨١٩-.../٤- وَحَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ حَمَّادٍ الْمِصْرِيُّ أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ يَعْقُوبَ أَنَّهُ ذَكَرَ لَهُ أَنَّ أَبَا صَالِحٍ مَوْلَى غَطَفَانَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَدَغَتْنِي عَقْرَبٌ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ وَهْبٍ

6819-.../4- Bana İsa b. Hammâd el-Mısrî de tahdis etti, bana Leys, Yezid b. Ebu Habib'den haber verdi, o Cafer'den, o Yakub'dan rivayet ettiğine göre kendisine Gatafanlıların azadlısı Ebu Salih'in şunu haber verdiğini zikretti: O Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni bir akrep soktu deyip İbn Vehb'in hadisinin aynısını rivayet etti.[161]

Şerh

(6816-6819 numaralı hadisler)

(6816) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kötü hükümden, bedbahtlığın yetişmesinden, başına gelenlere düşmanlarının sevinmesinden ve meşakkatli halden Allah'a sığınırdı." Burada "kötü halin yetişmesi" anlamındaki "derekuşşekâ" anlamındaki ibarenin söylenişinde meşhur olan re harfinin fethalı telaffuzudur. Kadı Iyaz ve başkalarının naklettiklerine göre bazı Müslim ravileri bunu "derk" diye sakin olarak rivayet etmişlerdir. Bu da bir söyleyiştir.

"Meşakkatli hal" anlamındaki "cehdül bela" de cim harfi fethalı ve ötreli "cuhd" olarak zaptedilmiştir. Fethalı daha meşhur ve daha fasihtir.

"Kötü hüküm"den sığınmaya gelince, bunun kapsamına dinde, dünyada, bedende, malda ve ehil hakkında kötü hüküm (kaza) girer. Bazen bu kaza (hüküm) son nefes ile dünyadan ayrılış hakkında da sözkonusu olabilir.

"Bedbahtlığın yetişmesi (derekkuşeka) aynı şekilde ahirete ve dünya işleri hakkında da sözkonusu olabilir. Hadisin anlamı da şu olur: Bir bedbahtlığın düşmanlarımın başıma gelene sevinmelerinden Allah'a sığınırım. Buradaki şematetul egda: düşmanların sevinmesi bir düşmanın düşmanı olan bir diğerinin başına gelen belaya sevinmesi demektir. Bu anlamda olmak üzere

160 6817 numaralı hadisin kaynakları

161 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12758

mim harfi kesreli şemite ve şemete şeklinde kullanılır. Düşmanın başına gelene sevinene de "şâmit" denilir.

"Cehdül bela" a gelince, İbn Ömer'den rivayete göre o bunu mal azlığı ile birlikte bakımı gereken çoluk çocuk ve aile fertlerinin çokluğu diye açıklamıştır. Başkası ise bu meşakkatli hal ve durum demektir demiştir.

(Diğer hadislerdeki) *"Allah'ın eksiksiz kelimeleri ile sığınırım"*ın anlamının şu olduğu söylenmiştir: Herhangi bir kusurun ve eksikliğin dahlinin olmadığı tam eksiksiz kelimeler demektir. Faydalı ve şifa verici kelimeler oldukları söylendiği gibi burada kelimelerden kastın Kur'an olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

١٧/١٧ - بَاب مَا يَقُولُ عِنْدَ النَّوْمِ وَأَخْذِ الْمَضْجَعِ

17/17- UYURKEN VE YATAĞA YATARKEN KİŞİNİN NE SÖYLEYECEĞİ BABI

٦٨٢٠-١/٥٦- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِعُثْمَانَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ حَدَّثَنِي الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا أَخَذْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وُضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ ثُمَّ قُلْ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْلَمْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ وَاجْعَلْهُنَّ مِنْ آخِرِ كَلَامِكَ فَإِنْ مُتَّ مِنْ لَيْلَتِكَ مُتَّ وَأَنْتَ عَلَى الْفِطْرَةِ قَالَ فَرَدَّدْتُهُنَّ لِأَسْتَذْكِرَهُنَّ فَقُلْتُ آمَنْتُ بِرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ قَالَ قُلْ آمَنْتُ بِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ

6820-56/1- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim -lafız Osman'a ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Cerir, Mansur'dan haber verdi derken Osman tahdis etti dedi. O Sa'd b. Ubeyde'den rivayet etti: Bana el-Berâ b. Âzib'in tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yatağına yatacağın zaman namaz için aldığın abdest gibi abdest al. Sonra sağ yanına yat sonra: Allah'ım ben yüzümü sana teslim ettim. İşimi sana havale ettim. Senden ümit ile ve senden korkarak sırtımı sana dayadım. Senden yine ancak sana sığınılır, senden kurtuluş da yine sendendir. İndirdiğin kitabına, gönderdiğin nebine iman ettim de ve son söyleyeceğin sözler bunlar olsun. Eğer o gecende ölürsen fıtrat üzere olduğun halde ölürsün."*

Berâ b. Âzib dedi ki: Ben bunları hatırlamak için tekrarlayınca gönderdiğin Rasûlü'ne iman ettim dedim. O: *"Gönderdiğin nebine iman ettim de"* buyurdu.[162]

٦٨٢١-.../٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ يَعْنِي ابْنَ إِدْرِيسَ قَالَ سَمِعْتُ حُصَيْنًا عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ غَيْرَ أَنَّ مَنْصُورًا أَتَمُّ حَدِيثًا وَزَادَ فِي حَدِيثِ حُصَيْنٍ وَإِنْ أَصْبَحَ أَصَابَ خَيْرًا

6821-.../2- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize Abdullah -yani b. İdris- tahdis edip dedi ki: Husayn'ı Said b. Ubeyde'den rivayet ederken dinledim. O Berâ b. Âzib'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivayet etti. Ancak Mansur'un hadisi rivayeti daha tamdır. Husayn'ın hadisinde: "Eğer sabahı ederse hayırla karşılaşır" ibaresini ekledi.[163]

٦٨٢٢-٥٧/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَأَبُو دَاوُدَ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ عُبَيْدَةَ يُحَدِّثُ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ رَجُلًا إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنْ اللَّيْلِ أَنْ يَقُولَ اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ فَإِنْ مَاتَ مَاتَ عَلَى الْفِطْرَةِ وَلَمْ يَذْكُرْ ابْنُ بَشَّارٍ فِي حَدِيثِهِ مِنْ اللَّيْلِ

6822-57/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H.) Bize İbn Beşşâr da tahdis etti, bize Abdurrahman ve Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Amr b. Murre'den şöyle dediğini tahdis etti: Sa'd b. Ubeyde'yi el-Berâ b. Âzib'den tahdis ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adama geceleyin yatağına çekildiği vakit şöyle demesini emir buyurdu: *"Allah'ım nefsimi sana teslim ettim, yüzümü sana çevirdim, sırtımı sana dayadım, senden ümid ederek ve senden korkarak işimi sana havale ettim. Senden başka sığınak, senden başka kurtuluş yoktur. İndirdiğin kitabına, gönderdiğin Rasûlü'ne iman ettim. Eğer ölürse fıtrat üzere ölür"*

---

162 Buhari, 247, 6311; Ebu Davud, 5046, 5047, 5048; Tirmizi, 3394 -muallak olarak-, 3574; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1763

163 6820 numaralı hadisin kaynakları

İbn Beşşâr hadisinde "geceleyin" lafzını zikretmedi.[164]

٦٨٢٣-٥٨/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِرَجُلٍ يَا فُلَانُ إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ فَإِنْ مُتَّ مِنْ لَيْلَتِكَ مُتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ وَإِنْ أَصْبَحْتَ أَصَبْتَ خَيْرًا

6823-58/4- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Ebu'l-Ahvas, Ebu İshak'dan haber verdi, o el-Berâ b. Âzib'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adama: *"Ey filan! Yatağına çekildiğin vakit"* buyurdu deyip Amr b. Murre'nin hadisini aynı şekilde rivayet etti. Ancak o rivayetinde şöyle dedi: *"gönderdiğin nebine de (iman ettim). Eğer o gece ölürsen fıtrat üzere ölürsün ve eğer sabahı edersen hayırla karşılaşırsın"* dedi.[165]

٦٨٢٤-.../٥- حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ أَنَّهُ سَمِعَ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا بِمِثْلِهِ وَلَمْ يَذْكُرْ وَإِنْ أَصْبَحْتَ أَصَبْتَ خَيْرًا

6824-.../5- Bize İbnu'l Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İshak'dan tahdis ettiğine göre o el-Berâ b. Âzib'i şöyle derken dinlemişti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adama emretti deyip hadisi aynı şekilde rivayet etti ve: *"ve eğer sabahı edersen hayırla karşılaşırsın"* sözlerini zikretmedi.[166]

٦٨٢٥-٥٩/٦- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي السَّفَرِ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مُوسَى عَنْ الْبَرَاءِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ قَالَ اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَحْيَا وَبِاسْمِكَ أَمُوتُ وَإِذَا اسْتَيْقَظَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ

6825-59/6- Bize Ubeydullah b. Muâz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Abdullah b. Ebu Sefer'den tahdis etti, o Ebu Bekr b. Ebu Musa'dan, o el-Berâ'dan rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yatağına yattığı zaman: *"Allah'ım senin adınla dirilirim, senin adınla ölürüm"*

164 6820 numaralı hadisin kaynakları

165 Buhari, 7488; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1860

166 Buhari, 6313; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1876

derdi. Uyandığı zaman da: *"Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah'a hamd olsun. Ölümden sonra diriliş de yalnız O'na (huzuruna gitmek üzere olacak) dır"* buyururdu.[167]

٦٨٢٦-٦٠/٧- حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خَالِدٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَارِثِ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ أَمَرَ رَجُلًا إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ قَالَ اللَّهُمَّ خَلَقْتَ نَفْسِي وَأَنْتَ تَوَفَّاهَا لَكَ مَمَاتُهَا وَمَحْيَاهَا إِنْ أَحْيَيْتَهَا فَاحْفَظْهَا وَإِنْ أَمَتَّهَا فَاغْفِرْ لَهَا اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ أَسَمِعْتَ هَذَا مِنْ عُمَرَ فَقَالَ مِنْ خَيْرٍ مِنْ عُمَرَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ ابْنُ نَافِعٍ فِي رِوَايَتِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ وَلَمْ يَذْكُرْ سَمِعْتُ

6826-60/7- Bize Ukbe b. Mukrem el-Ammî ve Ebu Bekr b. Nâfi tahdis edip dedi ki: Bize Gunder tahdis etti, bize Şu'be, Halid'den şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. el-Hâris'i Abdullah b. Ömer'den tahdis ederken dinledim. Buna göre o bir adama yatağına yattığı zaman şöyle demesini emretti: *"Allah'ım nefsimi sen yarattın, onu alacak da sensin. Ölümü de senin hayatı da senindir. Eğer onu yaşatırsan onu koru, eğer onu öldürürsen ona mağfiret buyur. Allah'ım şüphesiz ben senden afiyeti dilerim."* Adam ona: Sen bunu Ömer'den mi dinlemiştin dedi. O: Ömer'den daha hayırlı olandan. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dedi.

İbn Nâfi rivayetinde: Abdullah b. el-Hâris'den dedi ve "dinledim" ibaresini zikretmedi.[168]

Şerh

(6820-6826 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in el-Berâ'nın rivayet ettiği hadiste (6820) *"yatağına yattığın zaman namaz için aldığın abdest gibi abdest al..."* hadisindeki *"yatağına yattığın zaman"* ifadesi yatağında yatıp uyumak istediğin taktirde abdest al demektir. Bu hadiste vacip olmayan müstehap üç önemli sünnet vardır:

1. Uyumak istendiği zaman abdest almak. Eğer abdestli ise o abdesti onun için yeterlidir. Çünkü maksat o gece ölmek korkusu ile abdestli olarak ölmektir. Ayrıca göreceği rüyanın daha doğru çıkması, rüyasında şeytanın onunla uyuyup onu korkutma ihtimalinin uzaklaştırılması içindir.

167 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1925

168 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12599

2. Sağ yanının üzerine uyumak. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sağ ile iş yapmayı sağdan başlamayı severdi. Diğer taraftan sağ yanı üzerinde uyumak uyanmayı çabuklaştırır.

3. Son ameli o olsun diye yüce Allah'ı zikretmek.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ım yüzümü sana teslim ettim."* Diğer rivayette (6822) *"Nefsimi sana teslim ettim"* şeklindedir. Yani ben sana teslimiyet gösterdim, kendimi senin emrine uyan hükmüne itaat eden hale getirdim. İlim adamları der ki: Burada vech (yüz) ve nefs zatın tamamı anlamındadır. Selleme, esleme ve istesleme fiilleri hep aynı anlamda (teslim oldu, teslimiyet gösterdi) demektir.

"Sırtımı sana dayadım" ise sana tevekkül ettim, bütün işlerimde sana güvenip dayandım. Tıpkı bir insanın sırtını dayadığı bir yere güvenmesi gibi.

"Ümit ederek ve korkarak" yani sevabını ümit ederek, azabından korkarak (böyle yapıyorum).

"Fıtrat üzere ölürsün" İslam üzere ölürsün demektir.

"Sabahı edersen hayırla karşılaşırsın." Yani bu sünnetlerin sevabını hayra gösterdiğin önemin Allah'ın ve Rasûlü'nün emrine tabi olmanın sevabını elde etmiş olursun.

Berâ b. Âzib (radıyallâhu anh)'ın: "Onları hatırlamak üzere tekrar ettim ve: Gönderdiğin Rasûlü'ne iman ettim dedim, O hayır, gönderdiğin nebine iman ettim de buyurdu.

İlim adamları burada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun sözünü kabul etmeyişinin sebebi ve söylemesi gereken lafzı ona tekrar etmesinin sebebi hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bir açıklamaya göre onu reddetmesinin sebebi "Rasûlü'ne iman ettim" sözünün lafız bakımından Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den başkasının anlaşılma ihtimali dolayısıyladır. el-Mâzerî ve başkaları ise onun sözünü düzeltmesinin sebebinin bu zikir ve duada harfiyyen varid olmuş lafızları söylemek ve başka bir şey eklememek gerektiğinden dolayıdır. Çünkü bazen mükâfat bu harflerle alakalı olabilir. Belki de yüce Allah bu kelimeleri O'na vahiy ile bildirmiştir. Böylelikle bunların harfiyyen söylenmesi bir zorunluluk olur. Bu da güzel bir açıklamadır.

Bir diğer açıklamaya göre ise *"gönderdiğin nebin"* de söz sanatı açısından bir akıcılık taşımaktadır. Ayrıca hem nübüvvet hem de risalet bir arada zikredilmiş olur. Ama gönderdiğin Rasûl'ün demesi halinde "rasul ve erselte: gönderdiğin" lafzı (aynı kökten gelen iki kelime olarak) tekrar edilmesi dolayısıyla belagat ehlinin ayıpladığı bir kullanımdır. Diğer taraftan bu kitabın

mukaddimesinin şerhinin baş taraflarında risaletin nübüvveti gerektirmediği aksinin de böyle olduğunu açıklamış idik.

Bazı ilim adamları da bu hadisi, mana ile rivayetin kabul edilmeyeceğine delil göstermişlerdir. Ama onların çoğunluğu bilen kişinin bu rivayetinin caiz olduğu kanaatindedir. Bu hadise de burada mananın farklılık arzettiğini söyleyerek cevap vermişlerdir. Çünkü mananın değişmesi halinde mana yolu ile rivayetin kabul edilmeyeceği hususunda da görüş ayrılığı yoktur.

"Yatağına çekildiğin zaman" yani yatağına gidip yattığın zaman. Nitekim bundan sonraki diğer rivayette (6825) *"yatağına yatacağı zaman"* denilmiştir. Yine bundan sonra gelen bir başka hadiste (6832) *"yatağına çekildiğin zaman bize yediren, içiren, bize yeten, bizi barındıran Allah'a hamd olsun derdi"* denilmektedir. Yatağa çekilmek anlamındaki "eva" kasr iledir. "Âvâ: barındırdı" ise medlidir. Sahih, fasih ve meşhur olan söyleyiş budur. Ama her ikisinin de kasır ile söylendiği de nakledilmiştir. Defalarca açıklaması daha önceden geçti. Burada "âvânâ: bizi barındıran" lafzının bize rahmet buyuran anlamında olduğu da söylenmiştir.

(6825) *"Allah'ım senin adınla ölürüm, senin adınla yaşarım."* Bunun hayatta kaldığım sürece senin adını anarak yaşarım ve senin adın üzere ölürüm anlamında olduğu söylendiği gibi *"seninle yaşarım"* yani bana hayat veren sensin, beni öldüren sensin demektir. Burada isim müsemmanın kendisidir.

"Bizi öldürdükten sonra bizi dirilten Allah'a hamd olsun, ölümden sonra diriliş de O'nadır." Burada bizi öldürmekten kasıt uykudur. Ölümden sonra diriliş "nuşu" ise kıyamet gününde ölümden sonra diriliş için hayat vermek, diriltmek demektir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) böylelikle ölümü andıran uykudan sonra uyanmayı ölümden sonra dirilişin isbatına dikkat çekmektedir. İlim adamları der ki: Uyumak isterken dua etmenin hikmeti daha önce geçtiği gibi amellerinin Hâtimesinin (sonunun, kapanmasının) o olmasının istenmesinden dolayıdır. Sabah bu duanın yapılmasının hikmeti ise ameline tevhidi zikrederek ve güzel sözleri anarak başlamasıdır.

(6826) *"Allah'ım nefsimi (beni) sen yarattın, onu alacak olan sensin, ölümü de senin, hayatı da senindir."* Yani hayatı, ölümü ve bütün işleri sana aittir, senin kudretinle ve senin egemenliğin ile olur.

٦٨٢٧-٦١/٨- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ قَالَ كَانَ أَبُو صَالِحٍ يَأْمُرُنَا إِذَا أَرَادَ أَحَدُنَا أَنْ يَنَامَ أَنْ يَضْطَجِعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى وَمُنْزِلَ التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ أَنْتَ

آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ اقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ وَكَانَ يَرْوِي ذَلِكَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

6827-61/8- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Cerir, Suheyl'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Salih bize birimiz uyumak istediği zaman sağ yanı üzerine yatmasını emreder sonra şöyle derdi: *"Allah'ım göklerin Rabbi, yerin Rabbi, pek büyük arşın Rabbi. Bizim Rabbimiz ve her şeyin Rabbi. Taneyi ve çekirdeği çatlatan, Tevrat'ı, İncil'i ve Furkan'ı indiren, alnından yakaladığın her bir şeyin şerrinden sana sığınırım. Allah'ım sen ilksin, senden önce hiçbir şey yok, sen ahirsin, senden sonra hiçbir şey yok. Sen zahirsin, senin üstünde hiçbir şey yok. Sen bâtınsın, senin ötende hiçbir şey yok. Borcumuzu öde ve bizi fakirlikten kurtarıp zengin kıl."* O bunu Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet ederdi.[169]

٦٨٢٨-٦٢/٩- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ بَيَانٍ الْوَاسِطِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي الطَّحَّانَ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُنَا إِذَا أَخَذْنَا مَضْجَعَنَا أَنْ نَقُولَ بِمِثْلِ حَدِيثِ جَرِيرٍ وَقَالَ مِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا

6828-62/9- Bana Abdulhamid b. Beyân el-Vâsıtî de tahdis etti, bize Halid -yani et-Tahhan- Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize yattığımız zaman şöyle dememizi emrederdi deyip Cerir'in hadisini aynen rivayet etti ve: *"Alnından yakaladığın her bir hayvanın şerrinden"* dedi.[170]

٦٨٢٩-٦٣/١٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُبَيْدَةَ حَدَّثَنَا أَبِي كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَتَتْ فَاطِمَةُ النَّبِيَّ ﷺ تَسْأَلُهُ خَادِمًا فَقَالَ لَهَا قُولِي اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ بِمِثْلِ حَدِيثِ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ

6829-63/10- Bize Ebu Kuruyeb Muhammed b. el-Alâ da tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebu Ubeyde tahdis etti, bize babam tahdis etti, ikisi A'meş'den, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Fatıma, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e O'ndan bir hizmetçi istemek üzere

169 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12599

170 Ebu Davud, 5051; Tirmizi, 3400; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12631

geldi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: "*Ey yedi göğün Rabbi Allah'ım... de*" buyurdu ve hadisi Suheyl'in babasından rivayet ettiği gibi rivayet etti.[171]

٦٩٣٠-١١/٦٤- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَأْخُذْ دَاخِلَةَ إِزَارِهِ فَلْيَنْفُضْ بِهَا فِرَاشَهُ وَلْيُسَمِّ اللَّهَ فَإِنَّهُ لَا يَعْلَمُ مَا خَلَفَهُ بَعْدَهُ عَلَى فِرَاشِهِ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَضْطَجِعَ فَلْيَضْطَجِعْ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ وَلْيَقُلْ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبِّي بِكَ وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَاغْفِرْ لَهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ

6830-64/11- Bize İshak b. Musa el-Ensârî de tahdis etti... Ebu Hureyre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Biriniz yatağına yatmak istediği zaman izarının iç tarafını alarak onunla yatağını silkelesin. Allah'ın adını ansın. Çünkü döşeği üzerinde kendisinden sonra ne olduğunu bilmez. Yatmak istediği zaman da sağ yanı üzerine yatsın ve şöyle desin: Seni her eksiklikten tenzih ederim Allah'ım. Rabbim, senin ile yanımı koydum, seninle onu kaldırırım. Eğer canımı alıkoyarsan ona mağfiret buyur. Eğer salarsan onu salih kullarını ne ile koruyorsan onunla koru.*"[172]

٦٨٣١-.../١٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ ثُمَّ لْيَقُلْ بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي فَإِنْ أَحْيَيْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا

6831-.../12- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Abde, Ubeydullah b. Ömer'den bu isnad ile tahdis edip dedi ki: "*Sonra da: Senin adınla Rabbim yanımı koydum. Eğer nefsime hayat verirsen ona rahmet buyur desin*" demiştir.[173]

٦٨٣٢-١٣/٦٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا وَآوَانَا فَكَمْ مِمَّنْ لَا كَافِيَ لَهُ وَلَا مُؤْوِيَ

---

171 Ebu Kureyb ve Muhammed b. el-Ala'nın hadisini Tirmizi, 3481; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12485'de; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb'in hadisini de İbn Mace, 3831; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12499'da rivayet etmişlerdir.

172 Buhari, 6320; Ebu Davud, 5050; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14306

173 6830 numaralı hadisin kaynakları

6832-65/13- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Yezid b. Harun, Hammâd b. Seleme'den tahdis etti, o Sâbit'den, o Enes'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yatağına çekildiği zaman şöyle derdi: *"Bizi yediren, içiren, bize kifayet edecek şeyleri veren ve bizi barındıran Allah'a hamd olsun. Nice kimseler var ki ona yetecek şeyleri verecek, onu barındıracak kimseleri yoktur."*[174]

Şerh

(6827-6832 numaralı hadisler)

(6827) *"Alnından yakaladığın her bir şeyin şerrinden sana sığınırım."* Yani yaratılmışların hepsinin şerrinden sana sığınırım, çünkü onların hepsi O'nun saltanat ve egemenliği altındadır ve hepsinin alnından yakalamıştır.

"Allah'ım sen ilksin, senden önce hiçbir şey yoktur... Borcumuzu öde." Burada borçtan maksadın bütün yönleri ile yüce Allah'ın hakları ile kulların hakları olma ihtimali vardır. Yüce Allah'ın isimlerinden birisi olarak zahir ise kahretmek, galip gelmek, kemal derecesinde kudret sahibi olmak anlamında üstün olmaktan (zuhur) gelmektedir. Nitekim filan kişi filana zahir oldu (galip geldi) ifadesi de buradan gelmektedir. Kesin delillerle zahir (açıkça varlığı görülen, bilinen) anlamında olduğu da söylenmiştir. Bâtın ise mahlukatı tarafından görünemeyen, hicab arkasında bulunan demektir. Gizlilikleri bilen anlamında olduğu da söylenmiştir.

Şanı yüce Allah'a "Âhir" adının verilmesi ile ilgili olarak da imam Ebu Bekir el-Bakillânî şunları söylemektedir: Bu O'nun ilim, kudret ve daha başka ezelden beri sahip olduğu sıfatları ile bâki olduğu ve yaratılmışların ölümünden sonra onların ilimlerinin kaderlerinin, duyularının kaybolup cesetlerinin darmadağın olmasından sonra da böyle devam edecek olan demektir. (Bakillânî devamla) dedi ki: Mutezile bu ismi ileri sürerek cisimlerin yok olup büsbütün kaybolup gitmeleri şeklindeki görüşlerine delil göstermişlerdir ve bunun manası yarattıklarının yok oluşundan fena bulmasından sonra baki kalması demektir demişlerdir. Ancak hak ehlinin görüşü bundan farklıdır, onların sıfatlarının kaybolup gitmesinden sonra kendi sıfatları ile ahir olduğunun kastedildiğini söylemişlerdir. Bundan sonra filan oğullarından en son (ahir) kalan kişi filandır denilirken hayatta kalan kişi kastedilir. Yoksa onların ölülerinin cisimlerinin yok olup kaybolması kastedilmez. İbnu'l Bakillânî'nin açıklamaları bunlardır.

(6832) *"Sizden biriniz yatağına çekildiği vakit izarının iç tarafını alsın..."* İzarın iç tarafı ucu demektir. Yani yatağına girmeden önce yatağını bu şekilde

174 Ebu Davud, 5053; Tirmizi, 3396; Tuhfetu'l-Eşrâf, 311

silkelemesi müstehaptır. Böylelikle yatağında bir yılan, bir akrep ya da daha başka eziyet verici şeyler kalmamış olur. Eli ile onu silkelerken izarının ucu ile elini örtmeli ki eğer yatağında hoşlanılmayan bir şey varsa eline hoşlanmayacağı bir şey isabet etmesin.

"Kendisini barındıracak kimsesi olmayan nice kimse vardır." Yani kendisine merhamet edecek, kendisine şefkat edecek kimsesi olmayan nice kimse. Vatanı ve barınacak bir meskeni olmayan kimse diye de açıklanmıştır.[175]

١٨/١٨- بَاب التَّعَوُّذِ مِنْ شَرِّ مَا عُمِلَ وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ يُعْمَلْ

18/18- İŞLEDİKLERİNİN ŞERRİNDEN VE İŞLEMEDİKLERİNİN ŞERRİNDEN (ALLAH'A) SIĞINMA BABI

٦٨٣٣-١/٦٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ هِلَالٍ عَنْ فَرْوَةَ بْنِ نَوْفَلٍ الْأَشْجَعِيِّ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَمَّا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُو بِهِ اللَّهَ قَالَتْ كَانَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ

6833-66/1- Bize Yahya b. Yahya ve İshak b. İbrahim -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Cerir, Mansur'dan haber verdi, o Hilal'den, o Ferve b. Nevfel Eşcaî'den şöyle dediğini rivayet etti: Âişe'ye Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ne diyerek dua ettiğini sordum. O bana şu cevabı verdi: *"Allah'ım, ben işlediklerimin şerrinden ve işlemediklerimin şerrinden sana sığınırım"* buyururdu.[176]

٦٨٣٤-...-٢/- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ هِلَالٍ عَنْ فَرْوَةَ بْنِ نَوْفَلٍ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنْ دُعَاءٍ كَانَ يَدْعُو بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ كَانَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ وَشَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ

175 Bu son paragraf tercümeye esas aldığımız baskımızda 6825 numaralı hadisin şerhi arasında yer almaktadır. Ancak orada bulunmasının şerh olarak fazla bir anlamı yoktur. Doğrudan doğruya görüldüğü gibi bu hadis ile alakalıdır. Nitekim muhterem Dr. Mustafa Dib el-Buğa'nın hazırladığı baskıda (Dımaşk 1428/2007) da burada yer almaktadır. (Çeviren)

176 Ebu Davud, 1550; Nesai, 1306, 5540, 5541; İbn Mace, 3839; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17430

6834-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: ... Ferve b. Nevfel dedi ki: Âişe'ye Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı bir dua rivayet etmesini istedim. O dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, yaptıklarımın şerrinden ve yapmadıklarımın şerrinden sana sığınırım"* derdi.[177]

٦٨٣٥-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ حُصَيْنٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ

6835-.../3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Amr b. Cebele de tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Cafer- tahdis etti, (Ebu Adiyy ile birlikte) ikisi Şu'be'den, o Husayn'den bu isnad ile aynısını rivayet etti. Ancak Muhammed b. Cafer'in hadisinde: *"Ve yapmadığımın şerrinden"* demiştir.[178]

٦٨٣٦-٦٧/٤- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَاشِمٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ عَبْدَةَ بْنِ أَبِي لُبَابَةَ عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ عَنْ فَرْوَةَ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ وَشَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ

6836-67/3- Bana Abdullah b. Haşim tahdis etti... Ferve b. Nevfel'in Âişe'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) duasında şöyle derdi: *"Allah'ım, gerçekten ben yaptıklarımın şerrinden ve yapmadıklarımın şerrinden sana sığınırım"* derdi.[179]

Şerh

(6833-6836 numaralı hadisler)

"Allah'ım yaptıklarımın şerrinden ve yapmadıklarımın şerrinden sana sığınırım." İlim adamları anlamı şudur demişlerdir. Dünyada bir cezayı gerektirmesi mümkün olan ahirette de -kastetmesem dahi- eksiklik gerektiren kazandığım amellerin şerrinden sığınırım.

Bununla ümmete nasıl dua edeceğinin öğretilmesinin kastedilmiş olma ihtimali de vardır.

177 6833 numaralı hadisin kaynakları

178 6833 numaralı hadisin kaynakları

179 6833 numaralı hadisin kaynakları

٦٨٣٧-٦٨/٥- حَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ حَدَّثَنِي ابْنُ بُرَيْدَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُضِلَّنِي أَنْتَ الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ يَمُوتُونَ

6837-68/5- Bize Haccac b. eş-Şair tahdis etti... İbn Abbas'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle derdi: *"Allah'ım sana teslim oldum, sana iman ettim, sana tevekkül ettim, sana döndüm. Ancak seninle düşmana karşı mücadele ettim. Allah'ım beni dalalete düşürmenden izzetine sığınırım. Senden başka ilah yoktur. Sen ölmeyen hayysın, cinler ve insanlar ise ölürler."*[180]

Şerh

"Allah'ım sana teslim oldum, sana iman ettim." Yani sana (emrine) uydum ve seni tasdik ettim. Bu ifadede iman ile İslam arasında fark bulunduğuna bir işaret vardır. İman Kitabı'nın baş taraflarında açıklaması geçmiş bulunmaktadır.

"Yalnız sana tevekkül ettim." Yani işimi sana havale ettim. "Sana döndüm" gayretim ve itaatim ile sana yöneldim, senden başka her şeyden yüz çevirdim.

"Senin ile düşmana karşı mücadele ettim." Yani ben senin ile delil gösteririm, savaşırım ve savunurum.

٦٨٣٨-٦٩/٦- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا كَانَ فِي سَفَرٍ وَأَسْحَرَ يَقُولُ سَمِعَ سَامِعٌ بِحَمْدِ اللهِ وَحُسْنِ بَلَائِهِ عَلَيْنَا رَبَّنَا صَاحِبْنَا وَأَفْضِلْ عَلَيْنَا عَائِذًا بِاللهِ مِنَ النَّارِ

6838-69/6- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seferde bulunursa ve seher vaktinde kalkarsa şöyle derdi: *"(Bu sözümü) işiten biri (başkasına) işittirsin. Biz Allah'a nimetlerinden ve güzel imtihanından dolayı hamd ederiz. Rabbimiz bizimle beraber ol. Bize lütfeyle. (Bu sözlerimi) ateşten Allah'a sığınarak (söylüyorum)."*[181]

180 Buhari, 7383; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6500
181 Ebu Davud, 5086; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12669

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seferde ise ve seher vakti kalktığında... derdi." Hadiste geçen "eshara: seher vakti kalktığında" ya seher vakti kalktığı zaman yahut da yolculuğu esnasında seher vaktine geldiği zaman demektir. Seher de gecenin son zamanlarıdır.

"*İşiten işittirsin*" anlamındaki "semmea sâmiun" iki şekilde rivayet edilmiştir. Birisi semia"den mim harfi fethalı ve şeddeli olmak üzere "semmea: işittirdi, işittirsin, ikincisi ise mim şeddesiz ve kesreli olarak (semia: işitti) şeklidir. Kadı Iyaz burada ve Meşarikul Envar adlı eserinde bir de Metali sahibi şeddeli okuyuşu tercih etmiş ve Müslim'in ravilerinin çoğunluğunun rivayetinin bu olduğuna işaret edip şöyle demişlerdir: Yani benim bu sözümü işiten bir kimse onu başkasına tebliğ edip bildirsin. Bunun aynısını da seher vaktinde zikre ve bu şekilde duaya dikkat çekmek için söylemiştir.

Hattabi ve başkaları ise bu kelimeyi kesreli ve şeddesiz (semia: işitti) diye zaptetmiştir. Hattabi dedi ki: Bu da bir tanık bizim yüce Allah'a nimetleri ve bizi güzel şekilde sınaması dolayısıyla hamd ettiğimize tanıklık etsin demektir. *"Rabbimiz bizimle beraber ol ve bize lütufta bulun"* yani bizi koru, bizi kolla, bizi muhafaza buyur, pek çok nimetlerinle bize lütfunu ihsan et, hoşumuza gitmeyen her şeyi de bizden uzaklaştır.

"Ateşten Allah'a sığınarak (söylüyorum)" Burada (aizen: sığınarak) hal olarak nasb edilmiştir. Yani ben bunu istiaze eden (Allah'a sığınan) ve cehennem ateşinden Allah'ın himayesine giren birisi olarak söylüyorum.

٦٨٣٩-٧/٧٠- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي جِدِّي وَهَزْلِي وَخَطَئِي وَعَمْدِي وَكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

6839-70/7- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti... Ebu Burde b. Ebu Musa el-Eş'arî babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiğine göre şu duayı yapardı: *"Allah'ım günahımı, bilgisizliğimi, işimde aşırı kaçışımı, kendisini benden daha iyi bildiğin her bir şeyi bana bağışla. Allah'ım ciddi hâlimi, şakamı, hatamı, kasten yaptığımı -ki bütün bunlar bende var- bana mağfiret buyur. Allah'ım önden gönderdiklerimi de geri bırak-*

tıklarımı da açıkladıklarımı da gizlediklerimi de benden daha iyi bildiklerini de bana bağışla. Öne geçiren de sensin, geri bırakan da sensin. Sen her şeye gücü yetensin."[182]

٦٨٤٠-.../٨- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ الصَّبَّاحِ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ فِي هَذَا الإِسْنَادِ

6840-.../8- Bunu bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Abdulmelik b. es-Sabbah el-Mismai tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile rivayet etti.[183]

Şerh

"Allah'ım günahımı, bilgisizliğimi, işimde aşırı gidişimi... bana bağışla ki bunların hepsi bende var." Yani ben bütün bu nitelikleri taşıyan birisiyim. Bunları bana bağışla. Denildiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözlerini mütevazilik olsun diye söylemiş ve kemali kaçırmayı nefsi aleyhine günahlar olarak değerlendirmiştir. Bir diğer görüşe göre yanılma sonucu yaptıklarını kastetmiştir. Bir başka açıklamaya göre nübüvvetten önceki halini kastetmiştir. Durum ne olursa olsun o geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanmış birisidir. Bu duaları ve başka duaları mütevazilik olmak üzere yapmıştır. Çünkü dua bir ibadettir.

Dil bilginlerinin dediklerine göre israf (işte aşırı gitmek) haddi aşmak, sınırı aşmak demektir.

"Öne geçiren de sensin geri bırakan da sensin." Şanı yüce Allah yarattıklarından dilediklerini kendi ihsan ettiği tevfiki ile rahmetine yakınlaştırır, dilediği kimseleri de yardımsız bıraktığı için geri bırakır.

٦٨٤١-٧١/٩- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ حَدَّثَنَا أَبُو قَطَنٍ عَمْرُو بْنُ الْهَيْثَمِ الْقُطَعِيُّ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ الْمَاجِشُونِ عَنْ قُدَامَةَ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيهَا مَعَادِي وَاجْعَلْ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ وَاجْعَلْ الْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ

6841-71/9- Bize İbrahim b. Dinar tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle derdi: *"Allah'ım, işimi helake gö-*

182 Buhari, 6398, 6398 -muallak olarak-, 6399; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9116

183 6839 numaralı hadisin kaynakları

türmekten koruyan dinimi benim için ıslah et. İçinde geçimimin bulunduğu dünyamı benim için ıslah et. Dönüşümün kendisine olacağı ahiretimi benim için ıslah et. Hayatı benim için her türlü hayrın artışı ölümü benim için her bir şerden rahata kavuşmak (sebebi) kıl."[184]

٦٨٤٢-٧٢/١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ اللهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى

6842-72/10- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: ... Abdullah'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayetine göre O: *"Allah'ım senden hidayet, takvalı olmak, iffetli olmak ve zenginlik dilerim"* derdi.[185]

٦٨٤٣-.../١١- وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ ابْنَ الْمُثَنَّى قَالَ فِي رِوَايَتِهِ وَالْعِفَّةَ

6843-.../11- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrahman, Süfyan'dan tahdis etti, o Ebu İshak'dan bu isnad ile aynısını rivayet etti ancak İbnu'l Müsennâ rivayetinde: *"Ve iffeti"* dedi.[186]

Şerh

"Allah'ım ben senden hidayet, takva, iffetli olmak ve zenginlik dilerim." Afaf ve iffet mübah olmayan şeylerden kendisini korumak ve onlardan vazgeçmek demektir. Buradaki zenginlikten kasıt nefis zenginliği ve insanlara onların ellerinde bulunanlara ihtiyaç eğilimi duymamak demektir.

٦٨٤٤-٧٣/١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ وَعَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ لَا أَقُولُ لَكُمْ إِلَّا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ كَانَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَالْهَرَمِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي

184 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12857

185 Tirmizi, 3489; İbn Mace, 3832; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9507

186 6842 numaralı hadisin kaynakları

تَقْوَاهَا وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلَاهَا اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا

6844-73/12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr -lafız İbn Numeyr'e ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Ebu Muaviye Asım'dan haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. O Abdullah b. el-Hâris'den, o Ebu Osman en-Nehdî'den, o Zeyd b. Erkam'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben size ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediği gibi söylüyorum. O şöyle derdi: *"Allah'ım acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, ihtiyarlıktan ve kabir azabından sana sığınırım. Allah'ım nefsime takvasını ver ve onu tertemiz et. Sen onu tertemiz edenlerin en hayırlısısın. Sen onun hem velisisin hem mevlasısın. Allah'ım ben fayda vermeyen ilimden, huşu duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kendisine icabet olunmayan (kabul olunmayan) bir duadan sana sığınırım."*[187]

Şerh

"Allah'ım nesfime takvasını ver... ve doymayan nefisden... sana sığınırım." Bu hadis ve bundan başka seci'li diğer hadisler ilim adamlarının şu şekildeki görüşlerinin lehine bir delildir: Dua esnasında yerilen seci'li sözler zorlanarak yapılan seci'lerdir. Çünkü böyle bir zorlama huşuu, huzuu, İhlâsı giderir, Allah'a yalvarıp yakarmaktan, O'na ihtiyacı arz etmekten alıkoyar, kalbi başka şeylerle meşgul eder. Fakat fasahatın mükemmelliği ve buna benzer özellikler dolayısıyla ayrıca düşünmeden ve zorlamadan söylenen yahut da ezberlenmiş olan seci'li sözlerle dua etmekte bir sakınca yoktur. Hatta bu güzeldir.

*"Doymayan nefis"*den maksat hırs, tamah, açgözlülük ve nefsin uzak emellere bağlanmasından Allah'a sığınmak demektir. *"Onu teskiye eden"* onu temizleyip arındıran demektir. Burada "en hayırlı" tafdil (sıfat üstünlük derecesi) için değildir. Aksine bu onu senden başka temizleyecek kimse yoktur anlamındadır. Nitekim: *"onun velisi ancak sensin"* buyurmuştur.

٦٨٤٥-١٣/٧٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُوَيْدٍ النَّخَعِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَمْسَى قَالَ أَمْسَيْنَا وَأَمْسَى الْمُلْكُ لِلَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ قَالَ الْحَسَنُ فَحَدَّثَنِي الزُّبَيْدُ

187 Nesai, 5473; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3668

أَنَّهُ حَفِظَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ فِي هَذَا لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اللَّهُمَّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَسُوءِ الْكِبَرِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ وَعَذَابٍ فِي الْقَبْرِ

6845-74/13- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Abdullah b. Mesud dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) akşamı ettiği zaman: *"Akşamı ettik, mülk de Allah'ın olduğu halde akşam oldu. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur"* derdi.

el-Hasen dedi ki: Bana ez-Zübeydî İbrahim'den bu duada şunu da hıfzettiğini tahdis etti: *"Mülk yalnız O'nundur, hamd de yalnız O'nadır. O her şeye gücü yetendir. Allah'ım senden bu gecenin hayrını dilerim. Bu gecenin şerrinden ve ondan sonrakinin şerrinden sana sığınırım. Allah'ım tembellikten, kötü yaşlanmaktan sana sığınırım. Allah'ım cehennem ateşindeki bir azaptan ve kabirdeki bir azaptan sana sığınırım."*[188]

Şerh

"Allah'ım tembellikten ve kötü yaşlanmaktan sana sığınırım." Kadı Iyaz dedi ki: Buradaki el-kibr kelimesini be harfini sakin ve fethalı (el-kibar) diye rivayet ettik. Be harfi sakin olarak insanlara karşı büyüklenmek anlamındadır. Be harfi fethalı olarak yaşlanmak, bunamak ve erzeli ömre (ömrün en kötü haline) döndürülmek demektir. Başka hadiste geçtiği gibi. Kadı Iyaz dedi ki: Bu açıktır ve öncekine göre daha meşhurdur. (Devamla) dedi ki: Fethalı rivayeti el-Herevî zikretmekle birlikte Hattabi her iki şekilde de bunu zikretmiş ve fethalı okuyuşu (yaşlılık) doğru bulmuştur. Nesai'nin *"ömrün kötü hali"* şeklindeki rivayeti de bunu desteklemektedir.

٦٨٤٦-٧٥/١٤- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَمْسَى قَالَ أَمْسَيْنَا وَأَمْسَى الْمُلْكُ لِلَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ قَالَ أُرَاهُ قَالَ فِيهِنَّ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ رَبِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَسُوءِ الْكِبَرِ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ وَعَذَابٍ فِي الْقَبْرِ وَإِذَا أَصْبَحَ قَالَ ذَلِكَ أَيْضًا أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمُلْكُ لِلَّهِ

188 Ebu Davud, 5071; Tirmizi, 3390; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9386

6846-75/14- Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Cerîr, Hasan b. Ubeydullah'dan tahdis etti, o İbrahim b. Suveyd'den, o Abdurrahman b. Yezid'den, o Abdullah'dan şöyle rivayet etti: Allah'ın nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) akşamı ettiği zaman: *"Akşamı ettik, mülk de Allah'ın olduğu halde akşam oldu. Hamd Allah'a mahsustur, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, O bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur"* derdi. (Devamla) dedi ki: Zannederim bunlar arasında şunları da söyledi: *"Mülk yalnız O'nundur, hamd yalnız O'nundur. O her şeye gücü yetendir. Rabbim bu gecedeki hayrı ve bundan sonrakilerdeki hayrı senden dilerim. Bu gecedeki şerden ve bundan sonrakilerin şerrinden sana sığınırım. Tembellikten, kötü yaşlanmaktan sana sığınırım. Rabbim cehennem ateşindeki bir azaptan ve kabirdeki bir azabtan sana sığınırım."* Sabahı ettiği zaman da yine bunu: *"Sabahı ettik ve mülk Allah'ın olduğu halde sabah oldu"* derdi.[189]

٦٨٤٧-١٥/٧٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَمْسَى قَالَ أَمْسَيْنَا وَأَمْسَى الْمُلْكُ لِلَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَخَيْرِ مَا فِيهَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ وَسُوءِ الْكِبَرِ وَفِتْنَةِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْقَبْرِ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ وَزَادَنِي فِيهِ زُبَيْدٌ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَفَعَهُ أَنَّهُ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

6847-76/15- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Huseyn b. Ali, Zâide'den tahdis etti, o Hasan b. Ubeydullah'dan, o İbrahim b. Suveyd'den, o Abdurrahman b. Yezid'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) akşamı ettiği zaman şöyle derdi: *"Akşamı ettik ve mülk Allah'ın olduğu halde akşam oldu. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O bir ve tektir, Onun ortağı yoktur. Allah'ım senden bu gecenin içindeki hayırdan ve içindeki şeylerin hayrından dilerim. Onun şerrinden ve onun içindekilerin şerrinden sana sığınırım. Allah'ım tembellikten, ihtiyarlamaktan, kötü yaşlanmaktan, dünya fitnesinden ve kabir azabından sana sığınırım."*

Hasan b. Ubeydullah dedi ki: Bu hadiste bana Zubeyr, İbrahim b. Suveyd'den, o Abdurrahman b. Yezid'den, o Abdullah'dan hadisi (Nebi

189 6845 numaralı hadisin kaynakları

(sallallâhu aleyhi ve sellem))'e ref ederek şöyle buyurduğunu zikretti: *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, O bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Mülk yalnız O'nundur. Hamd yalnız O'nadır. O her şeye gücü yetendir."*[190]

٦٨٤٨-٧٧/١٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ أَعَزَّ جُنْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَغَلَبَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ فَلَا شَيْءَ بَعْدَهُ

6848-77/16- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle derdi: *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O bir ve tektir. Askerlerini aziz kıldı, kuluna yardım etti, tek başına bütün hiziblere galip geldi. Ondan sonra hiçbir şey yoktur."*[191]

Şerh

"Hiziblere tek başına galip geldi." Yani kendilerine karşı hizipler halinde gelen kâfir kabileleri yalnız o bozguna uğrattı. Bu da insanların savaşmaları sözkonusu olmadan aksine üzerlerine bir rüzgar ve görmediğiniz ordular göndermek sureti ile onları yendi demektir.

"Ondan sonra" yani ondan başka *"bir şey yoktur"*.

٦٨٤٩-٧٨/١٧- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ قَالَ سَمِعْتُ عَاصِمَ بْنَ كُلَيْبٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْ اللَّهُمَّ اهْدِنِي وَسَدِّدْنِي وَاذْكُرْ بِالْهُدَى هِدَايَتَكَ الطَّرِيقَ وَالسَّدَادِ سَدَادَ السَّهْمِ

6849-78/17- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti... Ali dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana şöyle buyurdu: *"Allah'ım bana hidayet ver. Beni doğru yolda yürüt. Hidayet ile sana doğru yolu gösterdiğini, doğru yolda yürütmek ile okun doğrultulup düzeltilmesini hatırla"* buyurdu.[192]

٦٨٥٠-.../١٨- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ يَعْنِي ابْنَ إِدْرِيسَ أَخْبَرَنَا عَاصِمُ بْنُ كُلَيْبٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالسَّدَادَ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِهِ

190 6845 numaralı hadisin kaynakları
191 Buhari, 1414; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14312
192 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10319; Baş tarafları Ebu Davud, 4225'de; aynı şekilde baş tarafları Nesaı, 5227'de ve 5391'de yer almaktadır.

6850-.../18- Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Abdullah -yani b. İdris- tahdis etti, bize Asım b. Kuleyb bu isnad ile tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Allah'ım senden bana hidayet vermeni ve beni doğru yolda yürütmeni dilerim de"* buyurdu. Sonra aynısını zikretti.[193]

Şerh

"Allah'ım bana hidayet ver, beni doğru yolda yürüt..." Burada "sedad: doğruluk" sin harfi fethalı söylenir. Sedatüssehm: okun doğrultulması, düzeltilmesidir. Beni doğru yolda yürüt de bütün işlerimde istikamet üzere yürüyen dosdoğru kimse kıl demektir. Çünkü "sedad"in asıl anlamı istikamet ve işlerde doğru (ve mutedil) olmak demektir. Burada "hüda: hidayet" ise doğru yolda olmaktır. Müzekker ve müennes olabilir.

"Hüda ile seni doğru yola iletmesini, sedad ile de oku doğrultmayı hatırlat" buyruğunun anlamı da şudur: sen bunu dua ettiğin zaman bu iki lafzı hatırına getirmek sureti ile hatırla. Çünkü doğru yolu gösterenin kendisi doğru yoldan sapmaz. Oku doğrultan kişi de oku dosdoğru yapmaya gayret gösterir ve oku doğrultmadıkça atışı da doğru gitmez. Bu şekilde dua eden kimsenin de ilmini düzeltip doğrultmaya ve sünnete bağlı kalmaya çokça gayret göstermesi gerekir.

Bir diğer açıklamaya göre bu lafız ile doğru yolda yürümeyi ve hidayeti -unutmaması için- hatırlasın (onunla çağrıştırsın) demektir.

١٩/١٩- بَاب التَّسْبِيحِ أَوَّلَ النَّهَارِ وَعِنْدَ النَّوْمِ

19/19- GÜNÜN BAŞINDA VE UYUYACAĞI ZAMAN TESBİH GETİRME BABI

٦٨٥١-١/٧٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ مَوْلَى آلِ طَلْحَةَ عَنْ كُرَيْبٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ جُوَيْرِيَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا بُكْرَةً حِينَ صَلَّى الصُّبْحَ وَهِيَ فِي مَسْجِدِهَا ثُمَّ رَجَعَ بَعْدَ أَنْ أَضْحَى وَهِيَ جَالِسَةٌ فَقَالَ مَا زِلْتِ عَلَى الْحَالِ الَّتِي فَارَقْتُكِ عَلَيْهَا قَالَتْ نَعَمْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَقَدْ قُلْتُ بَعْدَكِ أَرْبَعَ كَلِمَاتٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَوْ وُزِنَتْ بِمَا قُلْتِ مُنْذُ الْيَوْمِ لَوَزَنَتْهُنَّ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ وَرِضَا نَفْسِهِ وَزِنَةَ عَرْشِهِ وَمِدَادَ كَلِمَاتِهِ

193 6849 numaralı hadisin kaynakları

6851-79/1- Bize Kuteybe b. Said, Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer -lafız İbn Ebu Ömer'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, Âlu Talha'nın azadlısı Muhammed b. Abdurrahman'dan tahdis etti, o Kureyb'den, o İbn Abbas'dan, o Cuveyriye'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazını kıldığı zaman erken vakitte yanımdan çıktı. Kendisi de mescidinde idi. Sonra kuşluk vaktinden sonra -kendisi de oturmakta iken- geri döndü ve: "Sen hâlâ yanından ayrıldığım zamanki halde misin" buyurdu. Cuveyriye: Evet deyince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz ben senden sonra üç defa dört kelime söyledim. Eğer bugünün başından beri söylediklerinle tartılsa onlardan ağır gelir: Allah'ı yarattıkları sayısınca nefsi razı oluncaya kadar arşı ağırlığınca kelimelerinin sayısınca hamd ile her türlü eksiklikten tenzih ederim."*[194]

٦٨٥٢-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بِشْرٍ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي رِشْدِينَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ جُوَيْرِيَةَ قَالَتْ مَرَّ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ صَلَّى صَلَاةَ الْغَدَاةِ أَوْ بَعْدَ مَا صَلَّى الْغَدَاةَ فَذَكَرَ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ رِضَا نَفْسِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ زِنَةَ عَرْشِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ

6852-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İshak, Muhammed b. Bişr'den tahdis etti, o Misar'den, o Muhammed b. Abdurrahman'dan, o Ebu Rişdîn'den, o İbn Abbas'dan, o Cüveyriye'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazını kıldığı zaman yahut sabah namazını kıldıktan sonra yanına uğradı deyip hadisi ona yakın olarak zikretti. Ancak o rivayetinde şöyle dedi: *"Allah'ı yarattıkları sayısınca her türlü eksiklikten tenzih ederim. Allah'ı nefsi (zatı) razı oluncaya kadar her türlü eksiklikten tenzih ederim. Allah'ı arşının ağırlığınca her türlü eksiklikten tenzih ederim. Allah'ı kelimelerinin sayısınca her türlü eksiklikten tenzih ederim."*[195]

Şerh

(6851-6852 numaralı hadisler)

"O mescidinde iken" kasıt namaz kıldığı yerdir.

"Allah'ı kelimelerinin sayısınca hamd ile her türlü eksiklikten tenzih ederim." Buradaki "midad: sayısınca" mim harfi kesrelidir. Sayıca onun kadar

194 Cuveyriye'nin hadisini Tirmizi, 3555; Nesai, 1351; İbn Mace, 3808; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15788'de; İbn Abbas'ın hadisinin kaynakları da daha önce 5571'de gösterilmiş bulunmaktadır.

195 6851 numaralı hadisin kaynakları

demek olduğu söylendiği gibi bitip tükenmemesi bakımından onun gibi diye de açıklanmıştır. Sevap bakımından da onun gibi diye açıklanmıştır. Murada "midad" mastardır. Meded anlamındadır. Bu da bir şeyi kendisi ile artırıp çoğalttığın şey demektir. İlim adamları der ki: Bu kelimenin burada kullanılması bir mecazdır. Çünkü yüce Allah'ın kelimeleri saymakla da başka bir yolla da tahdid edilemez. Maksat ise çokluğunu mübalağalı bir şekilde anlatmaktır. Çünkü önce yaratılmışların sayısınca sayısı çok fakat yine sınırlı olan bir şekilde hamdi ve tesbihi zikretti. Sonra arşın ağırlığınca dedi. Sonra da bundan daha da büyük olana yükselerek bunu da bu şekilde ifade etti. Yani yüce Allah'ın kelimeleri nasıl sayısız ise bu zikir de herhangi bir şekilde sayılamayacak kadar olsun.

(6852) "Ebu Rişdîn" re harfi kesreli olup birinci rivayette sözü geçen Kureyb'in kendisidir.

٦٨٥٣-٨٠/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى حَدَّثَنَا عَلِيٌّ أَنَّ فَاطِمَةَ اشْتَكَتْ مَا تَلْقَى مِنْ الرَّحَى فِي يَدِهَا وَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ سَبْيٌ فَانْطَلَقَتْ فَلَمْ تَجِدْهُ وَلَقِيَتْ عَائِشَةَ فَأَخْبَرَتْهَا فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ عَائِشَةُ بِمَجِيءِ فَاطِمَةَ إِلَيْهَا فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْنَا وَقَدْ أَخَذْنَا مَضَاجِعَنَا فَذَهَبْنَا نَقُومُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى مَكَانِكُمَا فَقَعَدَ بَيْنَنَا حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَ قَدَمِهِ عَلَى صَدْرِي ثُمَّ قَالَ أَلَا أُعَلِّمُكُمَا خَيْرًا مِمَّا سَأَلْتُمَا إِذَا أَخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُمَا أَنْ تُكَبِّرَا اللَّهَ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ وَتُسَبِّحَاهُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَتَحْمَدَاهُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمَا مِنْ خَادِمٍ

6853-80/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be Hakem'den şöyle dediğini tahdis etti: İbn Ebu Leylâ'yı şöyle derken dinledim: Ali'nin bize tahdis ettiğine göre Fatıma el değirmeninden dolayı elinde çektiği sıkıntıdan şikayet etti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e de bir savaştan alınan esirler getirilmişti. Fatıma (radıyallâhu anhâ) gitti ama O'nu bulamadı. Âişe (radıyallâhu anhâ)'yı gördü, ona haber verdi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldiğinde Âişe kendisine Fatıma'nın yanına geldiğini haber verdi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize geldi. Bizler yatağımıza yatmıştık. Kalkmak istedik. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Yerinizde kalın*" buyurdu. Sonra aramızda oturdu. Hatta ben O'nun ayağının serinliğini göğsümün üzerinde hissettim. Sonra: "*Ben size istediğinizden daha hayırlı bir şeyi öğreteyim mi: Yatacağınız zaman otuzdört defa Allahu-*

ekber, otuzüç defa subhanallah, otuz üç defa elhamdulillah deyin. Bu ikiniz için de bir hizmetçiden hayırlıdır" buyurdu.[196]

٦٨٥٤-.../٤- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ مُعَاذٍ أَخَذْتُمَا مَضْجَعَكُمَا مِنْ اللَّيْلِ

6854-.../4- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l Müsennâ da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti, hepsi Şu'be'den bu isnad ile rivayet etti. Muâz'ın hadisinde: *"Geceleyin yatağınıza çekildiğiniz vakit"* dedi.[197]

٦٨٥٥-.../٥- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَعُبَيْدُ بْنُ يَعِيشَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ عَلِيٍّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِ الْحَكَمِ عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ قَالَ عَلِيٌّ مَا تَرَكْتُهُ مُنْذُ سَمِعْتُهُ مِنْ النَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ وَلَا لَيْلَةَ صِفِّينَ قَالَ وَلَا لَيْلَةَ صِفِّينَ وَفِي حَدِيثِ عَطَاءٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ قُلْتُ لَهُ وَلَا لَيْلَةَ صِفِّينَ

6855-.../5- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Ubeydullah b. Ebu Yezid'den tahdis etti, o Mücahid'den, o İbn Ebu Leylâ'dan, o Ali b. Ebu Talib'den rivayet etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Ubeyb b. Yaiş de Abdullah b. Numeyr'den tahdis etti. Bize Abdulmelik Ata b. Ebu Rebah'dan tahdis etti, o Mücahid'den, o İbn Ebu Leylâ'dan, o Ali'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den el-Hakem'in İbn Ebu Leylâ'nın hadisine yakın olarak rivayet etti ve hadiste şunları ekledi: Ali dedi ki: Ben bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlediğimden bu yana terk etmedim. Ona: Sıffin gecesinde de mi diye soruldu. O Sıffin gecesinde de dedi.

Ata'nın Mücahid'den diye rivayet ettiği hadisinde o İbn Ebu Leylâ'nın şöyle dediğini nakletti: Ben ona: Sıffin gecesindede mi dedim.[198]

196 Buhari, 3113, 3705, 5360, 5362, 6318; Ebu Davud, 5062; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10210

197 6853 numaralı hadisin kaynakları

198 Buhari, 5362; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10220

٦٨٥٦-٨١/٦- حَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ الْعَيْشِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ وَهُوَ ابْنُ الْقَاسِمِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ فَاطِمَةَ أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ تَسْأَلُهُ خَادِمًا وَشَكَتْ الْعَمَلَ فَقَالَ مَا أَلْفَيْتِيهِ عِنْدَنَا قَالَ أَلَا أَدُلُّكِ عَلَى مَا هُوَ خَيْرٌ لَكِ مِنْ خَادِمٍ تُسَبِّحِينَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَتَحْمَدِينَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَتُكَبِّرِينَ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ حِينَ تَأْخُذِينَ مَضْجَعَكِ

6856-81/6- Bize Umeyye b. Bistam el-Ayşî tahdis etti, bize Yezid -yani b. Züreyh- tahdis etti, bize Ravh -ki o b. el-Kasım'dır- Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Fatıma Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek O'ndan bir hizmetçi istedi ve çalışmaktan şikayet edince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu yanımızda bulamayacaksın"* buyurdu. Sonra şöyle buyurdu: *"Ben sana senin için bir hizmetçiden hayırlı olanı söyleyeyim mi? Yatağına yattığın zaman otuzüç defa subhanallah, otuzüç defa elhamdulillah, otuz dört defa Allahuekber de."*[199]

٦٨٥٦م-.../٧- وَحَدَّثَنِيهِ أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا سُهَيْلٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6856m-.../7- Bunu bana Ahmed b. Said ed-Dârimî de tahdis etti, bize Habbân tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti, bize Suheyl bu isnad ile tahdis etti.[200]

Şerh

(6853-6856 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ali ve Fatıma (radıyallâhu anhumâ) hadisinde geçen "hatta ayağının serinliğini göğsümün üzerinde hissettim" ibaresi Müslim'in nüshalarında bu şekilde "ayağı" anlamındaki lafız tekildir. Buhari'de ise ikil olarak "iki ayağının" şeklindedir. Bu da sika bir ravinin ziyadesidir. Birincisine de aykırı değildir.

"Ali (radıyallâhu anh)'a: bunları Sıffin gecesinde de mi terk etmedin denilince o: Sıffin gecesinde de" dedi. Yani o durum ve içinde bulunduğum meşguliyet dahi beni bunları söylemekten alıkoymadı. Sıffin gecesi ise Sıffin diye bilinen savaşın gecesidir. Sıffin ise Fırat yakınlarında bir yerdir. Kendisi ile Şam'lılar arasında büyük bir savaş olmuştu.

199 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16647
200 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12760

٢٠/٢٠- بَاب اسْتِحْبَابِ الدُّعَاءِ عِنْدَ صِيَاحِ الدِّيكِ

20/20- HOROZUN ÖTMESİ ESNASINDA DUA ETMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٦٨٥٧-١/٨٢- حَدَّثَنِي قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيكَةِ فَاسْأَلُوا اللهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهِيقَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهَا رَأَتْ شَيْطَانًا

6857-82/1- Bana Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre'nin rivayetine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Horozların ötüşünü işittiğiniz zaman Allah'tan lütfundan isteyin. Çünkü onlar bir melek görmüşlerdir. Eşeğin anırmasını işittiğiniz zaman şeytandan Allah'a sığının. Çünkü o bir şeytan görmüştür."*[201]

Şerh

"Horozların ötüşünü işittiğiniz zaman..." Kadı Iyaz dedi ki: Bu duanın sebebi meleklerin duaya amin demeleri, mağfiret dilemeleri, niyaza ve İhlâsa tanıklık olmaları ümididir. Hadisten, salihlerin bulundukları sırada dua etmenin ve onların bereketlerinden yararlanmak istemenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

٢١/٢١- بَاب دُعَاءِ الْكَرْبِ

21/21- SIKINTI DUASI BABI

٦٨٥٨-١/٨٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ سَعِيدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْكَرْبِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ

6858-83/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ, İbn Beşşâr ve Ubeydullah b. Said -lafız İbn said'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, bana babam Katâde'den tahdis etti, o Ebu'l Aliye'den o

201 Buhari, 3303; Ebu Davud, 5102; Tirmizi, 3459; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13629

İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre Allah'ın nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sıkıntı duyması halinde: "*Pek büyük ve hâlim olan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Pek büyük arşın Rabbi Allah'tan başka ilah yoktur. Göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve kerim arşın Rabbi Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur*" derdi.[202]

٦٨٥٩-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَحَدِيثُ مُعَاذِ بْنِ هِشَامٍ أَتَمُّ

6859-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki', Hişâm'dan bu isnad ile tahdis etti, Muâz b. Hişâm'ın hadisi ise daha tamdır.[203]

٦٨٦٠-.../٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ أَنَّ أَبَا الْعَالِيَةِ الرِّيَاحِيَّ حَدَّثَهُمْ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَدْعُو بِهِنَّ وَيَقُولُهُنَّ عِنْدَ الْكَرْبِ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مُعَاذِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ قَتَادَةَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

6860-.../3- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr el-Abdî haber verdi, bize Said b. Ebu Arûbe'nin Katâde'den haber verdiğine göre Ebu'l Aliye el-Reyahi kendilerine İbn Abbas'dan tahdis etti. Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sıkıntı halinde bunlarla dua eder ve bunları söylerdi deyip Muâz b. Hişâm'ın babasından onun Katâde'den diye rivayet ettiği hadisin aynısını zikretti, ancak o rivayetinde: "*Göklerin ve yerin Rabbi*" dedi.[204]

٦٨٦١-.../٤- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ أَخْبَرَنِي يُوسُفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ قَالَ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مُعَاذٍ عَنْ أَبِيهِ وَزَادَ مَعَهُنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ

6861-.../4- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bana Yusuf b. Abdullah b. el-Hâris, Ebu'l Aliye'den haber verdi, o İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'dan rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) zor ve sıkıntılı bir işle karşılaştığı vakit...

202 Buhari, 6345, 6346, 7426, 7431; Tirmizi, 3435; İbn Mace, 3883, Tuhfetu'l Eşrâf, 5420

203 6858 numaralı hadisin kaynakları

204 6858 numaralı hadisin kaynakları

derdi deyip Muâz'ın babasından diye rivayet ettiği hadisin aynısını zikretti ve onlarla birlikte: *"Kerim arşın Rabbi Allah'tan başka ilah yoktur"* lafızlarını ekledi.[205]

Şerh

(6858-6861 numaralı hadisler)

Bu babta İbn Abbas'ın rivayet ettiği hadis yer almaktadır. Bu gereği gibi itina gösterilmesi gereken sıkıntılı zamanlarda ve büyük işlerle karşı karşıya kalındığında çokça söylenmesi gereken pek üstün bir hadistir.

Taberi dedi ki: Selef bu duayı yapar ve buna sıkıntı duası adını verirlerdi.

Eğer: Bu bir zikirdir, bunda dua ifadeleri yoktur denilmesine karşı iki meşhur cevap verilmiştir:

Birincisi, bu zikir ile duaya başlanır. Sonra dilediği duayı yapar.

İkincisi, Süfyan b. Uyeyne'nin verdiği cevap olup o şöyle demiştir: Sen yüce Allah'ın (kudsi hadiste): *"Zikrimle meşgul olduğu için benden dilekte bulunamayan kimseye ben dileyenlere verdiğimin en faziletlisini veririm"* buyruğunu bilmiyor musunuz? Şair de şöyle demiştir:

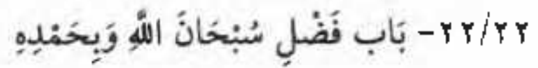
"Kişi bir gün seni övecek olursa eğer

Ona seni övmeye kalkışması dahi yeter."

(6861) "Sıkıntılı bir durum ile karşılaştığı vakit" burada "hazebe" ha ve ze harfleri fethalı olup son harfi be'dir. Yani başına bir sıkıntı yahut zorlu bir hal geldiği vakit anlamındadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Kimi ilim adamı şöyle demiştir: Bu zikirlerde sözkonusu edilen faziletler ancak dinde şeref ve büyük günahlardan tertemiz olan kimseler içindir. Bunlar üzerinde ısrar edenler ve başkaları için sözkonusu değildir. Kadı Iyaz ise şöyle demiştir: Ama bu su götürür bir iddiadır. Hadis-i şerifler umumidir.

Derim ki: Sahih olan bunların özel olmadıklarıdır. Allah en iyi bilendir.

22/22- "ALLAH'I HAMD İLE HER TÜRLÜ EKSİKLİKTEN TENZİH EDERİM" DEMENİN FAZİLETİ BABI

٦٨٦٢-١/٨٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ الْجِسْرِيِّ عَنِ ابْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ

205 6858 numaralı hadisin kaynakları

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سُئِلَ أَيُّ الْكَلَامِ أَفْضَلُ قَالَ مَا اصْطَفَى اللَّهُ لِمَلَائِكَتِهِ أَوْ لِعِبَادِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ

6862-84-1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti... Ebu Zer'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Hangi söz daha faziletlidir diye soruldu. O: *"Allah'ın melekleri -yahut kulları- için seçtiği Allah'ı hamd ile her türlü eksiklikten tenzih ederim (sözü)'dür"* buyurdu.[206]

٦٨٦٣-٨٥/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْجِسْرِيِّ مِنْ عَنَزَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَحَبِّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي بِأَحَبِّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ فَقَالَ إِنَّ أَحَبَّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ

6863-85/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ebu Zer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sana Allah'ın en sevdiği sözü haber vereyim mi"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın en sevdiği sözü bana haber ver dedim. O: *"Şüphesiz Allah'ın en sevdiği söz Allah'ı hamd ile her türlü eksiklikten tenzih ederim (sözü)dür"* buyurdu.[207]

Şerh

(6862-6863 numaralı hadisler)

(6862) "Ebu Abdullah el-Cesrî" cim harfi fethalı ve kesreli (el-Cisri) diye söylenir. Adı Himyer'dir. Daha sahih ve meşhur olan da budur. Humeyd b. Beşir olduğu da söylenmiştir. el-Anezi el-Cesri de denilir. Cesroğullarına mensuptur. Cesroğulları ise Anezeoğullarının bir koludur. Cesr'in nesebi ile adı şöyledir: Cesr b. Teym b. el-Kadem b. Aneze b. Esed b. Rabia b. Dirar b. Maad b. Adnan'dır. Semani ve başkaları bunu böylece zikretmişlerdir.

(6863) *"Allah'ın en sevdiği söz Allah'ı hamd ile her türlü eksiklikten tenzih ederim (sözü)dür."* Bir (önceki) rivayette ise *"en faziletli"* şeklindedir. Bu, insanın sözleri için yorumlanır. Yoksa Kur'an daha faziletlidir. Aynı şekilde Kur'an okumak da mutlak olarak tesbih getirmek ve tehlil getirmekten faziletlidir. Belli bir vakit ya da bir durum ve buna benzer husus hakkında nakledilmiş olan tesbih ve tehlil ile uğraşmak ise daha faziletlidir. Allah en iyi bilendir.

206 Tirmizi, 3593; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11949
207 6862 numaralı hadisin kaynakları

٢٣/٢٣- بَاب فَضْلِ الدُّعَاءِ لِلْمُسْلِمِينَ بِظَهْرِ الْغَيْبِ

23/23- MÜSLÜMANLARA GIYABLARINDA DUA ETMENİN FAZİLETİ BABI

٦٨٦٤-١/٨٦- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ حَفْصٍ الْوَكِيعِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ كَرِيزٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يَدْعُو لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ إِلَّا قَالَ الْمَلَكُ وَلَكَ بِمِثْلٍ

6864-86/1- Bana Ahmed b. Ömer b. Hafs el-Vekii tahdis etti, bize Muhammed b. Fudayl tahdis etti, bize babam Talha b. Ubeydullah b. Kerîz'den tahdis etti, o Um ed-Derda'dan, o Ebu'd-Derda'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Gıyabında kardeşine dua eden her bir müslüman kula mutlaka melek de: Sana da onun misli olsun der."*[208]

٦٨٦٥-٢/٨٧- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ سَرْوَانَ الْمُعَلِّمُ حَدَّثَنِي طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ كَرِيزٍ قَالَ حَدَّثَتْنِي أُمُّ الدَّرْدَاءِ قَالَتْ حَدَّثَنِي سَيِّدِي أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ دَعَا لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ قَالَ الْمَلَكُ الْمُوَكَّلُ بِهِ آمِينَ وَلَكَ بِمِثْلٍ

6865-87/2- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi, bize Musa b. Servân el-Muallim tahdis etti, bana Talha b. Ubeydullah b. Kerîz tahdis edip dedi ki: Bana Um ed-Derda tahdis edip dedi ki: Bana efendimin tahdis ettiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"Kim kardeşine gıyabında dua ederse onunla görevli olan melek: Amin, sana da onun misli olsun der."*[209]

٦٨٦٦-٣/٨٨- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ صَفْوَانَ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ صَفْوَانَ وَكَانَتْ تَحْتَهُ الدَّرْدَاءُ قَالَ قَدِمْتُ الشَّامَ فَأَتَيْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ فِي مَنْزِلِهِ فَلَمْ أَجِدْهُ وَوَجَدْتُ أُمَّ الدَّرْدَاءِ فَقَالَتْ أَتُرِيدُ الْحَجَّ الْعَامَ فَقُلْتُ نَعَمْ قَالَتْ فَادْعُ اللهَ لَنَا بِخَيْرٍ

208 Ebu Davud, 1534; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10988

209 6864 numaralı hadisin kaynakları

فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُدَعْوَةُ الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ مُسْتَجَابَةٌ عِنْدَ رَأْسِهِ مَلَكٌ مُوَكَّلٌ كُلَّمَا دَعَا لِأَخِيهِ بِخَيْرٍ قَالَ الْمَلَكُ الْمُوَكَّلُ بِهِ آمِينَ وَلَكَ بِمِثْلٍ قَالَ فَخَرَجْتُ إِلَى السُّوقِ فَلَقِيتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ فَقَالَ لِي مِثْلَ ذَلِكَ يَرْوِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ

6866-88/3- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Isa b. Yunus haber verdi, bize Abdulmelik b. Ebu Süleyman, Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Safvan'dan -ki o b. Abdullah b. Safvan'dır Derda da onun zevcesi idi- dedi ki: Şam'a geldim. Ebu Derda'ya evine gittim. Onu bulamadım. Um ed-Derda'yı buldum. O: Bu sene hacc etmek istiyor musun dedi? Ben evet dedim. Um ed-Derda: O halde bize hayır ile dua et dedi. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururdu: *"Müslüman kişinin kardeşine gıyabında yaptığı dua kabul olunur. Onun başının yanında görevli bir melek olur. Kardeşine hayır ile her dua ettiğinde onunla görevli olan melek de: Amin, sana da onun misli olsun der."*

(Safvan) dedi ki: Çarşıya çıktım. Ebu Derda ile karşılaştım. O da bana o sözün aynısını Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet ederek söyledi.[210]

٦٨٦٧-.../٤- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَفْوَانَ

6867-.../4- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yezid b. Harun, Abdulmelik b. Ebu Süleyman'dan bu isnad ile aynısını tahdis etti ve: Safvan b. Abdullah b. Safvan'dan dedi.[211]

Şerh

(6864-6867 numaralı hadisler)

(6864) "Talha b. Ubeydullah b. Kerîz"deki "Kerîz" isminde kef harfi fethalıdır.

"Kardeşine gıyabında dua eden müslüman bir kul..." Bir diğer rivayette (6865) *"Onunla görevli olan melek: Amin, sana da onun misli der."* Bir rivayette de (6866) *"Müslüman kimsenin kardeşine gıyabında dua etmesi..."*

"Gıyabında" lafzının anlamı kendisine dua edilenin hazır olmadığı halde ve kendi içinde dua etmesi demektir. Çünkü bu şekilde bir dua İhlâs bakımından daha ileridir.

210 İbn Mace, 2895; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10939, 10987

211 6866 numaralı hadisin kaynakları

"Bimislin: Onun misli" mim harfi kesreli, se harfi sakindir. Meşhur rivayet böyledir. Kadı Iyaz dedi ki: Biz bunu se harfi fethalı olarak da rivayet ettik. "Misluhu mesîluhu" de -peltek ze'den sonra ye ziyadesi ile- denilir ki onun dengi aynısı anlamındadır.

Bu hadisten, müslüman kardeşine gıyabında dua etmenin fazileti anlaşılmaktadır. Müslümanlardan bir topluluk için dua etse yine bu fazilet elde edilir. Bütün müslümanlara dua etse zahir (güçlü) olana göre yine bu fazilet hâsıl olur.

Seleften kimileri kendisine dua etmek istediği zaman kardeşine de kendisi için yapmak istediği aynı duayı yapardı. Çünkü bu dua kabul edilir ve ona da onun misli verilir.

(6865) "Bize Musa b. Servan el-Muallim tahdis etti." Genellikle ravilerin rivayeti bu şekildedir. Bizim diyarımızdaki nüshaların tamamı da fethalı sin ile "servan" şeklindedir, Kadı Iyaz da genel olarak üstadlarından böylece nakletmiş ve şunları söylemiştir: İbn Mâhan'dan ise (sin yerine) peltek se iledir. Buhari ve Hâkim hakkında her ikisi de söylenir, ikisi de sahihtir demişlerdir. Bazıları ise fe harfi ile Ferdân demişlerdir. Kendisi Ensar'dan ve İcli (İcloğullarına mensup) dir.

(6866) "Bana Um ed-Derda tahdis edip dedi ki: Bana efendim tahdis etti." Bu sözleri ile kocası Ebu Derda'yı kastetmektedir. Buradan da kadının kocasına "efendim" demesinin ve onu büyültücü ifade ile anmasının caiz olduğu anlaşılmaktadır. Burada adı geçen "Um ed-Derda" tabiinden olan küçük Um ed-Derda'dır. Adı Huceyme'dir. Cüheyme olduğu da söylenmiştir.

٢٤/٢٤ - بَاب اسْتِحْبَابِ حَمْدِ اللهِ تَعَالَى بَعْدَ الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ

24/24- YEMEK VE İÇMEKTEN SONRA YÜCE ALLAH'A HAMD ETMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٦٨٦٨-٨٩/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ عَنْ زَكَرِيَّاءَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ اللهَ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ فَيَحْمَدَهُ عَلَيْهَا أَوْ يَشْرَبَ الشَّرْبَةَ فَيَحْمَدَهُ عَلَيْهَا وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْرَقُ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6868-89/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr -lafız İbn Numeyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Üsâme ve Muhammed b. Bişr, Zekeriya b. Ebu Zâide'den tahdis etti, o Said b. Ebu Burde'den, o Enes b. Mâlik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz Allah, kulun bir yemek yeyip bundan dolayı ona hamd etmesinden yahut bir şey içip ondan dolayı ona hamd etmesinden dolayı kulundan razı olur"* buyurdu.

Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İshak b. Yusuf el-Ezrak tahdis etti, bize Zekeriya bu isnad ile tahdis etti.[212]

Şerh

"Şüphesiz Allah... razı olur." Burada "ekle: bir yemek" hemze fethalıdır. Bir defa yemek yemek demektir. Öğlen ve akşam yemeği gibi.

Hadisten, yedikten ve içtikten sonra Allah'a hamd etmenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Buhari'de nasıl hamd edileceği de şöylece açıklanmıştır: "(الحمد لله حمدا كثيرا طيبا مباركا فيه غير مكفي ولا مودع ولا مستغنا عنه ربنا) Allah'a pek çok, pek hoş ve Mübârek kılınmış bir hamd ile hamd ederiz. Ondan başka rızık verenimiz yok. Ondan isteklerimizi bırakmayız, istekte bulunmayı terk etmeyiz, O'ndan müstağni olamayız ey Rabbimiz! (kabul buyur)" Daha başka dualar da gelmiştir. Bununla birlikte yalnızca "elhamdulillah" denilse sünnetin aslı gerçekleştirilmiş olur.

٢٥/٢٥- بَاب بَيَانِ أَنَّهُ يُسْتَجَابُ لِلدَّاعِي مَا لَمْ يَعْجَلْ فَيَقُولُ دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي

25/25- DUA EDEN BİR KİMSE ACELE EDEREK: "DUA ETTİM DE DUAM KABUL OLUNMADI" DEMEDİĞİ SÜRECE DUASININ KABUL OLUNACAĞINI BEYÂN BABI

٦٨٦٩-١/٩٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ فَيَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ فَلَا أَوْ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي

6869-90/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihab'dan rivayetini okudum, o İbn Ezher'in azadlısı Ebu Ubeyd'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden*

212 Tirmizi, 1816; Tuhfetu'l-Eşrâf, 857

birinizin duası, acele edip de ben dua ettim ama duam kabul olunmuyor, yahut kabul olunmadı demedikçe duası kabul olunur" buyurdu.[213]

٦٨٧٠-٩١/٢- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ لَيْثٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّهُ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو عُبَيْدٍ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَكَانَ مِنْ الْقُرَّاءِ وَأَهْلِ الْفِقْهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ فَيَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ رَبِّي فَلَمْ يَسْتَجِبْ لِي

6870-91/2- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. Leys tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Ukeyl b. Hâlid, İbn Şihab'dan şöyle dediğini tahdis etti: Bana Abdurrahman b. Avf'ın azadlısı Ebu Ubeyd -ki o hem Kur'an okuyan kurradan hem fıkıh ehlindendi- tahdis edip dedi ki: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz acele edip de ben Rabbime dua ettim ama duamı kabul etmedi demediği sürece duası kabul olunur."*[214]

٦٨٧١-٩٢/٣- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ وَهُوَ ابْنُ صَالِحٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَا يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ مَا لَمْ يَسْتَعْجِلْ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الِاسْتِعْجَالُ قَالَ يَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ وَقَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ أَرَ يَسْتَجِيبُ لِي فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ وَيَدَعُ الدُّعَاءَ

6871-92/3- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Muaviye -ki o b. Salih'dir- Rabia b. Yezid'den haber verdi, o Ebu İdris el-Havlani'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Kul bir günah yahut akrabalık bağını kopartmaya matuf bir duada bulunmadıkça acele de etmedikçe duası hep kabul olunur."* Ey Allah'ın Rasûlü! Acele etmek ne demek diye soruldu. Şöyle buyurdu: *"Dua ettim dua ettim. Duamın kabul olunduğunu görmedim deyip işte o vakit duayı terk etmesidir."*[215]

---

213 Buhari, 6340; Ebu Davud, 1484; Tirmizi, 3387; İbn Mace, 3387; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12929

214 6869 numaralı hadisin kaynakları

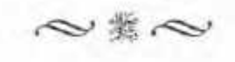
215 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13548

Şerh

(6869-6871 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6869) "acele edip de... duası kabul olunur." Bir rivayette ise: (6871) *"Kul günah ya da akrabalık bağını koparmayı gerektiren... ey* Allah'ın Rasûlü acele etmek ne demektir denildi. O: *Ve dua etmeyi bırakmasıdır* buyurdu." Dil bilginleri der ki: "hasera ve istehsera" bitkin düşüp bir şeyi kesmek, ona son vermek demektir. Burada ise duayı bırakması, terk etmesi kastedilmiştir. Yüce Allah'ın: *"Ona ibadete karşı büyüklenmezler ve usanmazlar"* (Enbiya, 19) buyruğunda da bu anlamdadır. Yani O'na ibadeti sonlandırmazlar, kesmezler.

Hadiste, duayı devam ettirmenin ve duanın kabul edilmesinin geciktiğini düşünmemenin gerektiği anlaşılmaktadır.

.../... - كِتَاب الرِّقَاقِ

.../... KALBİ İNCELTEN/YUMUŞATAN HADİSLER KİTABI

٢٦/٢٦- بَاب أَكْثَرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْفُقَرَاءُ وَأَكْثَرُ أَهْلِ النَّارِ النِّسَاءُ وَبَيَانِ الْفِتْنَةِ بِالنِّسَاءِ

26/26- CENNETLİKLERİN ÇOĞUNLUĞUNUN FAKİRLER, CEHENNEMİN ÇOĞUNLUĞUNUN KADINLAR OLDUĞU VE KADINLARLA FİTNEYE DÜŞMENİN BEYÂNI BABI

٦٨٧٢-١/٩٣- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ كُلُّهُمْ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ فَإِذَا عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا الْمَسَاكِينُ وَإِذَا أَصْحَابُ الْجَدِّ مَحْبُوسُونَ إِلَّا أَصْحَابَ النَّارِ فَقَدْ أُمِرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ وَقُمْتُ عَلَى بَابِ النَّارِ فَإِذَا عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا النِّسَاءُ

6872-93/1- Bize Heddâb b. Halid tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Muâz b. Muâz el-Anberî tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Abdula'lâ da tahdis etti, bize Mu'temir tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bice Cerir haber verdi. Hepsi Süleyman et-Teymî'den rivayet etti. (H.) Bize Ebu Kâmil Fudayl b. Husayn -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize Yezid b. Zurey'' tahdis etti, bize et-Teymî, Ebu Osman'dan tahdis etti, o Üsâme b. Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennetin kapısında durdum. Cennete girenlerin çoğunlukla yoksullar olduğunu gördüm. Bir de varlıklı kimselerin alıkonulduklarını gördüm. An-*

cak cehennem ashabı hakkında da cehenneme götürülmeleri emri verilmişti. Cehennemin kapısında durdum, ona girenlerin çoğunluğunun da kadınlar olduğunu gördüm."[216]

٦٨٧٣-٩٤/٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي رَجَاءٍ الْعُطَارِدِيِّ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ قَالَ مُحَمَّدٌ ﷺ اطَّلَعْتُ فِي الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا الْفُقَرَاءَ وَاطَّلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ

6873-94/2- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim, Eyyub'dan tahdis etti, o Ebu Reca el-Utaridi'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"cenneti gördüm, cennetliklerin çoğunluğunun fakirler olduğunu gördüm. Cehennemi de gördüm, cehennemliklerin çoğunluğunun kadınlar olduğunu gördüm."*[217]

٦٨٧٤-.../٣- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الثَّقَفِيُّ أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6874-.../3- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize es-Sekafi haber verdi, bize Eyyub bu isnad ile haber verdi.[218]

٦٨٧٥-.../٤- وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْهَبِ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اطَّلَعَ فِي النَّارِ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَيُّوبَ

6875-.../4- Bize Şeyban b. Ferruh da tahdis etti, bize Ebu'l Eşhed tahdis etti, bize Ebu Reca, İbn Abbas'dan tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), cehennem'i gördü... deyip Eyyub'un hadisinin aynısını zikretti.[219]

٦٨٧٦-.../٥- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ سَمِعَ أَبَا رَجَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ مِثْلَهُ

6876-.../5- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Said b. Ebu Arûbe'den tahdis ettiğine göre Ebu Reca'yı İbn Abbas'dan şöyle dedi diye rivayet ederken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu, deyip aynısını zikretti.[220]

216 Buhari, 5196; Tuhfetu'l-Eşrâf, 100
217 Buhari, 6449 -muallak olarak-, Tirmizi, 2602; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6317
218 6873 numaralı hadisin kaynakları
219 6873 numaralı hadisin kaynakları
220 6873 numaralı hadisin kaynakları

٦٨٧٧-٩٥/٦- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ قَالَ كَانَ لِمُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ امْرَأَتَانِ فَجَاءَ مِنْ عِنْدِ إِحْدَاهُمَا فَقَالَتِ الْأُخْرَى جِئْتَ مِنْ عِنْدِ فُلَانَةَ فَقَالَ جِئْتُ مِنْ عِنْدِ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ فَحَدَّثَنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ أَقَلَّ سَاكِنِي الْجَنَّةِ النِّسَاءُ

6877-95/6- Bize Ubeydullah b. Muâz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Ebu Teyyâh'dan şöyle dediğini tahdis etti: Mutarrif b. Abdullah'ın iki hanımı vardı. Onlardan birisinin yanından geldi, diğeri: Filan kadının yanından mı geldin dedi. O: İmran b. Husayn'ın yanından geldim. Bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu diye tahdis etti: *"Muhakkak cennet sakinlerinin en azı kadınlardır"* dedi.[221]

٦٨٧٨-.../٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ قَالَ سَمِعْتُ مُطَرِّفًا يُحَدِّثُ أَنَّهُ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ بِمَعْنَى حَدِيثِ مُعَاذٍ

6878-.../7- Bize Muhammed b. el-Velid b. Abdulhamid de tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'dan şöyle dediğini tahdis etti: Mutarrif'i tahdis ederken dinledim: Onun iki hanımı vardı, deyip Muâz'ın hadîsi ile aynı manada rivayet etti.[222]

Şerh

(6872-6878 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6872) *"bir de varlıklıların alıkonulduklarını gördüm."* Burada "elced: varlıklı" kelimesinde cim harfi fethalıdır. Bundan kastedilenlerin dünyada bahtlı ve pay sahibi kabul edilen varlıklı ve yine dünyada kendilerine itibar edilen kimseler oldukları söylenmiştir. Bir diğer görüşe göre ise maksat kamu görevlisi, yetkili kimselerdir. Hadis, bunların hesaplarının görülmesi için alıkonulacakları fakirlerin de hadiste geçtiği gibi onlardan beşyüzyıl önce cennete girecekleri anlamındadır.

"Ancak cehennemlikler hakkında cehenneme götürülmeleri için emir verilmişti." Yani varlıklı kimseler arasından küfürleri yahut masiyetleri sebebi ile cehennemi hak eden kimselerin cehenneme götürülmesi emri verilmişti.

Bu hadiste, fakirliğin zenginlikten faziletli olduğu ve fakirler ile mustazafların fazileti ifade edilmektedir.

221 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10854

222 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10854

٦٨٧٩-٩٦/٨- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ أَبُو زُرْعَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ مِنْ دُعَاءِ رَسُولِ اللهِ ﷺ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفُجَاءَةِ نِقْمَتِكَ وَجَمِيعِ سَخَطِكَ

6879-96/8- Bize Ubeydullah b. Abdulkerim Ebu Zür'a tahdis etti, bize Ebu Bukeyr tahdis etti. Bana Yakub b. Abdurrahman, Musa b. Ukbe'den tahdis etti, o Abdullah b. Dinar'dan, o Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in duaları arasında şu da vardı: *"Allah'ım, ben nimetinin zevalinden, afiyetinin değişmesinden, intikamının aniden gelmesinden ve her türlü gazabından sana sığınırım."*[223]

Şerh

"Allah'ım nimetinin zeval bulmasından... sana sığınırım." Fe harfi fethalı, cim harfi sakin ve maksur bir kelime olarak "fec'e" kelimesi aniden demektir. Fe harfi ötreli, cim harfi fethalı ve medli olarak "fucae" de bir diğer söyleyiştir. Bu da aynı anlamdadır.

Bu hadisi Müslim, kadınlar ile ilgili hadisler arasına koymuştur. Bunu bütün hadislerden öne alması gerekirdi.

Bu hadisi Müslim, İslam hafızlarından ve hıfzı en çok olanlarından birisi olan Ebu Zür'a er-Razi'den rivayet etmiştir. Müslim, Sahih'inde ondan bu hadisten başkasını rivayet etmemiştir. Kendisi de Müslim'in akranındandır. Müslim'den üç yıl sonra 264 yılında vefat etmiştir.

٦٨٨٠-٩٧/٩- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ وَمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً هِيَ أَضَرُّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ

6880-97/9- Bize Said b. Mansur tahdis etti, bize Süfyan ve Mu'temir b. Süleyman, Süleyman et-Teymî'den tahdis etti, o Ebu Osman en-Nehdi'den, o Üsâme b. Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Benden sonra erkeklere kadınlardan daha çok zarar verecek bir fitne bırakmadım"* buyurdu.[224]

223 Ebu Davud, 1545; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7255

224 Buhari, 5096; Tirmizi, 2780; İbn Mace, 3998, Tuhfetu'l-Eşrâf, 99

٦٨٨١-٩٨/١٠- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى جَمِيعًا عَنْ الْمُعْتَمِرِ قَالَ ابْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ قَالَ أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَسَعِيدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ أَنَّهُمَا حَدَّثَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِي النَّاسِ فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنْ النِّسَاءِ

6881-98/10- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî, Süveyd b. Said ve Muhammed b. Abdula'lâ birlikte el-Mu'temir'den tahdis etti. İbn Muâz dedi ki: Bize el-Mu'temir b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Babam dedi ki: Bize Ebu Osman, Üsâme b. Zeyd b. Hâris'e ve Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl'den tahdis ettiğine göre her ikisi de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu tahdis etti: *"İnsanlar arasında benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım."*[225]

٦٨٨٢-.../١١- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ كُلُّهُمْ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

6882-.../11- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Halid el-Ahmer tahdis etti. (H.) bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Huşeym haber verdi. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir haber verdi, hepsi Süleyman et-Teymî'den bu isnad ile aynısını rivayet etti.[226]

٦٨٨٣-٩٩/١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا نَضْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ الدُّنْيَا حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ وَإِنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ فَاتَّقُوا الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النِّسَاءَ فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةِ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ فِي النِّسَاءِ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ بَشَّارٍ لِيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ

6883-99/12- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu Mesleme'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Nadra'yı, Ebu Said el-Hudrî'den

225 6880 numaralı hadisin kaynakları

226 6880 numaralı hadisin kaynakları

tahdis ederken dinledim. O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Şüphesiz dünya tatlıdır, yeşildir ve muhakkak Allah sizi orada halife kılmıştır. Sizin nasıl amel edeceğinize bakar. Bu sebeple dünyadan da sakının, kadınlardan da sakının. Çünkü şüphesiz İsrailoğullarının ilk fitnesi kadınlar hakkında olmuştu."* İbn Beşşâr'ın hadisinde: *"Nasıl amel edeceğinize bakmak için"* şeklindedir.[227]

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz dünya yeşildir, tatlıdır..."* hadis bu şekilde bütün nüshalarda böyledir. *"Dünyadan sakının."* Yani dünya fitnesine, kadınlar fitnesine kapılmaktan uzak durun. Kadınların kapsamı içerisine zevceler de başkaları da girer. En çok fitneye düşürenler ise zevcelerdir. Fitneleri sürekli olan ve insanların çoğunluğunun sınanmaları da onlar iledir.

"Dünyanın yeşil, tatlı" olmasının anlamına gelince, bununla iki şeyin kastedilmiş olma ihtimali vardır:

1. Nefislere güzel gelmesi, göz alıcı görünmesi ve lezzeti yeşil ve tatlı meyve gibidir. Canlar onu ısrarla arzu eder. Dünya da böyledir.

2. Çabucak hızlı bir şekilde yok olması. Tıpkı bu iki vasıf bakımından yeşil olan bir şey gibidir.

*"Sizi orada halife kılması"*nın anlamı ise O sizi sizden önceki nesillerin yerine halef olarak yaratmıştır. Böylelikle O'na itaat olan işleri mi yoksa masiyet olan işleri ve şehvet ve arzularınızın gereği olanları mı yapacağınıza bakacaktır.

٢٧/١- بَاب قِصَّةِ أَصْحَابِ الْغَارِ الثَّلَاثَةِ وَالتَّوَسُّلِ بِصَالِحِ الْأَعْمَالِ

27/1- MAĞARAYA SIĞINAN ÜÇ KİŞİNİN KISSASI VE SALİH AMELLERLE TEVESSÜL BABI[228]

٦٨٨٤-١٠٠/١ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَقَ الْمُسَيَّبِيُّ حَدَّثَنِي أَنَسٌ يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ أَبَا ضَمْرَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ بَيْنَمَا ثَلَاثَةُ نَفَرٍ يَتَمَشَّوْنَ أَخَذَهُمُ الْمَطَرُ فَأَوَوْا إِلَى غَارٍ فِي جَبَلٍ

227 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4345

228 Tercümeye esas aldığımız baskıda Tuhfetu'l-Eşrâf'dan hareketle bu babtan önce köşeli parantez arasında [.../38 Tevbe Kitabı] diye bir başlık eklenmiştir. Biraz sonra yine Tevbe Kitabı Müslim'in aslına uygun olarak zikredileceğinden eseri baskıya hazırlayıp tahkik eden muhterem Şîhâ'nın Tuhfetu'l-Eşrâf'dan hareketle metne koyduğu ve oradan aldığı notu düştüğü bu başlığı biz ayrıca koymaya gerek görmedik. (Çeviren)

فَانْحَطَّتْ عَلَى فَمِ غَارِهِمْ صَخْرَةٌ مِنْ الْجَبَلِ فَانْطَبَقَتْ عَلَيْهِمْ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ انْظُرُوا أَعْمَالًا عَمِلْتُمُوهَا صَالِحَةً لِلَّهِ فَادْعُوا اللَّهَ تَعَالَى بِهَا لَعَلَّ اللَّهَ يَفْرُجُهَا عَنْكُمْ فَقَالَ أَحَدُهُمْ اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَ لِي وَالِدَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ وَامْرَأَتِي وَلِي صِبْيَةٌ صِغَارٌ أَرْعَى عَلَيْهِمْ فَإِذَا أَرَحْتُ عَلَيْهِمْ حَلَبْتُ فَبَدَأْتُ بِوَالِدَيَّ فَسَقَيْتُهُمَا قَبْلَ بَنِيَّ وَأَنَّهُ نَأَى بِي ذَاتَ يَوْمٍ الشَّجَرُ فَلَمْ آتِ حَتَّى أَمْسَيْتُ فَوَجَدْتُهُمَا قَدْ نَامَا فَحَلَبْتُ كَمَا كُنْتُ أَحْلُبُ فَجِئْتُ بِالْحِلَابِ فَقُمْتُ عِنْدَ رُءُوسِهِمَا أَكْرَهُ أَنْ أُوقِظَهُمَا مِنْ نَوْمِهِمَا وَأَكْرَهُ أَنْ أَسْقِيَ الصِّبْيَةَ قَبْلَهُمَا وَالصِّبْيَةُ يَتَضَاغَوْنَ عِنْدَ قَدَمَيَّ فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ دَأْبِي وَدَأْبَهُمْ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ لَنَا مِنْهَا فُرْجَةً نَرَى مِنْهَا السَّمَاءَ فَفَرَجَ اللَّهُ مِنْهَا فُرْجَةً فَرَأَوْا مِنْهَا السَّمَاءَ وَقَالَ الْآخَرُ اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَتْ لِيَ ابْنَةُ عَمٍّ أَحْبَبْتُهَا كَأَشَدِّ مَا يُحِبُّ الرِّجَالُ النِّسَاءَ وَطَلَبْتُ إِلَيْهَا نَفْسَهَا فَأَبَتْ حَتَّى آتِيَهَا بِمِائَةِ دِينَارٍ فَتَعِبْتُ حَتَّى جَمَعْتُ مِائَةَ دِينَارٍ فَجِئْتُهَا بِهَا فَلَمَّا وَقَعْتُ بَيْنَ رِجْلَيْهَا قَالَتْ يَا عَبْدَ اللَّهِ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَفْتَحْ الْخَاتَمَ إِلَّا بِحَقِّهِ فَقُمْتُ عَنْهَا فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ لَنَا مِنْهَا فُرْجَةً فَفَرَجَ لَهُمْ وَقَالَ الْآخَرُ اللَّهُمَّ إِنِّي كُنْتُ اسْتَأْجَرْتُ أَجِيرًا بِفَرَقِ أَرُزٍّ فَلَمَّا قَضَى عَمَلَهُ قَالَ أَعْطِنِي حَقِّي فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ فَرَقَهُ فَرَغِبَ عَنْهُ فَلَمْ أَزَلْ أَزْرَعُهُ حَتَّى جَمَعْتُ مِنْهُ بَقَرًا وَرِعَاءَهَا فَجَاءَنِي فَقَالَ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَظْلِمْنِي حَقِّي قُلْتُ اذْهَبْ إِلَى تِلْكَ الْبَقَرِ وَرِعَائِهَا فَخُذْهَا فَقَالَ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَسْتَهْزِئْ بِي فَقُلْتُ إِنِّي لَا أَسْتَهْزِئُ بِكَ خُذْ ذَلِكَ الْبَقَرَ وَرِعَاءَهَا فَأَخَذَهُ فَذَهَبَ بِهِ فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ لَنَا مَا بَقِيَ فَفَرَجَ اللَّهُ مَا بَقِيَ

6884-100/1- Bana Muhammed b. İshak el-Müseyyebi tahdis etti, bana Enes -yani b. İyaz Ebu Damra- Musa b. Ukbe'den tahdis etti, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Üç kişi beraber yürümekte iken yağmura tutuldular. Bunun üzerine bir dağdaki bir mağaraya sığındılar. Mağaranın ağzına dağdan kopan bir kaya parçası düştü ve üzerlerini kapattı. Biri diğerine: Allah için yaptığınız salih amellere bir bakın. Onları vesile ederek yüce Allah'a dua edin. Belki Allah bu kayayı üzerinizden açar dediler.*

Bunun üzerine birileri şöyle dedi: Allah'ım durum şu ki benim oldukça yaşlı anne babam vardı. Karım ve küçük çocuklarım vardı. Onlar için

(develerimi) otlatırdım. Davarlarımı meradan geri getirdiğimde süt sağar ve önce annem babamla başlar çocuklarımdan önce onlara süt içirirdim. Bir gün ağaçlık (otlak olarak) bir yer bulamadığım için uzağa gittim. Bu sebeple akşam oluncaya kadar gelemedim. Onların uyuduklarını gördüm. Önceden (davarlarımı) sağdığım şekilde sağdım ve içinde sağdığım süt bulunan kabı getirdim. Onları uyandırmak istemediğimden ötürü başlarının ucunda durdum. Aynı şekilde onlardan önce çocuklara içirmek de hoşuma gitmedi. Çocuklar ise ayaklarımın yanında açlıktan bağırışıyorlardı. Fecr doğuncaya kadar benim de hâlim bu şekilde onların da hâli bu şekilde devam etti. (Rabbim) eğer benim bu işi senin rızan için yaptığımı biliyorsan bu kayayı üzerimizden bir miktar aç. O açılan yerden semayı görelim dedi. Hemen Allah kayayı bir miktar açtı. O açılan yerden semayı gördüler.

Diğeri dedi ki: Allah'ım gerçek şu ki benim bir amca kızım vardı. Onu erkeklerin kadınları sevdikleri en aşırı derecede sevdim. Kendisinden nefsini (bana ait olmasını) istedim. O kendisine yüz dinar getirmediğim sürece kabul etmedi. O yüz dinarı toplayıncaya kadar çok yoruldum. O yüz dinarı ona getirdim. Ayaklarının arasına çöktüğüm zaman ey Allah'ın kulu! Allah'tan kork ve haksız bir şekilde mührü açma dedi. Derhal onun üzerinden kalktım. (Rabbim) Eğer sen benim bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan bunun bir kısmını bize aç dedi. (Allah) onlara açtı.

Diğeri şöyle dedi: Allah'ım ben bir ölçek pirinç karşılığında bir işçi çalıştırmıştım. İşini bitirince bana hakkımı ver dedi. Ben ölçeğini arz edince onu kabul etmek istemedi. Ben de onun o ölçeğini ekip durdum. Nihayet o pirinçten çobanları ile birlikte bir sürü inek topladım. O adam bana gelerek: Allah'tan kork ve bana hakkımda zulmetme dedi. Ben: Şu ineklerin ve çobanlarının yanına git, onları al dedim. Adam: Allah'tan kork ve benimle alay etme dedi. Ben: Seninle alay etmiyorum. O inekleri ve çobanlarını al dedim. O da onları alıp götürdü. Eğer benim bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan kapalı kalan kısmı da bizim için aç dedi. Allah da kalan kısmı açtı."[229]

Şerh

"Bir dağdaki bir mağaraya sığındılar." Mağara dağdaki oyuk demektir. "Evev: sığındılar" fiilinde hemze kasr iledir. Bununla birlikte az önce açıklaması geçen az kullanılan bir söyleyişte fethalı söyleyiş (âvev) şekli de caizdir.

"İşlediğiniz salih amellere bir bakın. Onları zikrederek Allah'a dua edin, belki bunu üzerinizden açar." Mezhep âlimlerimiz insanın sıkıntılı hallerinde istiska (yağmur) duasında ve daha başka dualarda salih amellerini sözkonusu ederek dua edip o salih ameli ile Allah'a tevessül etmesinin müstehap

229 Buhari, 2215, 2333; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8461

olduğuna delil göstermişlerdir. Çünkü bunlar böyle bir iş yaptılar ve onların duaları kabul edildi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bunu kendilerinden övgüyle ve faziletlerinin güzelliğini dile getirerek zikretmiştir.

Bu hadisten ayrıca şu hususlar da anlaşılmaktadır:

1. Anne ve babaya iyi davranmanın, onlara hizmet etmenin, çocuk, eş ve onların dışında kalan diğerlerine anne babayı tercih etmenin fazileti

2. İffetli durmanın, haramlardan uzak kalmanın, özellikle de onları işleyebilecek güce sahipken ve onları yapmayı da kararlaştırmışken vazgeçmenin yüce Allah için İhlâsla bunu terk etmenin fazileti

3. İcare akdi caizdir.

4. Ahdine güzel bir şekilde bağlı kalmak, emanetin gereğini eksiksiz yerine getirmek, karşılıklı ilişkilerde müsamahakar davranmak

5. Velilerin kerametlerinin Sâbit olduğu ki hak ehlinin mezhebi budur.

"Develerimi meradan geri getirdiğimde süt sağardım." Yani develerimi meradan onların yanına ve gece kalacakları yere geri getirdiğimde demektir.

"Ağaçlık (otlak) bir yer bulamadığım için uzağa gittim." Bazı nüshalarda (uzağa gittim anlamındaki lafız: neabi lafzı) nâebi şeklindedir. Birincisi hemzeyi eliften önce kaydeder. Nitekim kıraat-i seb'a okuyucuları çoğunlukla böyle okumuşlardır. İkincisi ise bunun aksi söyleyiştedir. Her ikisi de iki ayrı söyleyiş ve iki ayrı kıraattir. Uzak düştü anlamındadır.

"İçinde süt bulunan kabı getirdi." Hilâb kelimesi ha harfi kesreli olarak içine süt sağılan ve bir sağımlık deve sütü alan bir kaptır. Buna mihleb de denilir. Burada "hilâb" ile sağılmış sütü kastetmiş olabilir.

"Küçük çocuklar açlıktan bağırışıyorlardı." Feryad ediyorlar, açlıktan ağlaşıyorlardı demektir.

"Ben hep bu hâlimde kaldım." Bu hâlimi sürdürdüm. Fe harfi ötreli furce ve fethalı ferce gedik açıklık demektir. Daha önce defalarca açıklandı.

"Ayakları arasına çöktüm" yani cima için erkeğin oturduğu şekilde oturdum.

"Haksız yere mühürü açma." Burada mühür bakireliğinden kinayedir. "Hakkı" ise zina ile değil nikah ile olması demektir.

"Bir ölçek pirinç" ferak: ölçek re harfi fethalı ve sakin (fark) söylenir. İki ayrı söyleyiştir, fethalı söyleyiş daha güzel ve daha meşhurdur. Bu da üç sa' alan bir kaptır. Taharet kitabında açıklaması geçti.

"Onu kabul etmedi." Yani beğenmedi, onu almayıp gitti.

٦٨٨٥-.../٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ ح وَحَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ طَرِيفٍ الْبَجَلِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ حَدَّثَنَا أَبِي وَرَقَبَةُ بْنُ مَسْقَلَةَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَحَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنُونَ ابْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي ضَمْرَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ وَزَادُوا فِي حَدِيثِهِمْ وَخَرَجُوا يَمْشُونَ وَفِي حَدِيثِ صَالِحٍ يَتَمَاشَوْنَ إِلَّا عُبَيْدَ اللَّهِ فَإِنَّ فِي حَدِيثِهِ وَخَرَجُوا وَلَمْ يَذْكُرْ بَعْدَهَا شَيْئًا

6885-.../2- Bize İshak b. Mansur ve Abd b. Humeyd de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım, İbn Cureyc'den haber verdi bana Musa b. Ukbe haber verdi. (H.) Bana Suveyd b. Said de tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Ubeydullah'dan tahdis etti. (H.) Bana Ebu Kureyb ve Muhammed b. Tarif el-Becelî de tahdis edip dediler ki: Bize İbn Fudayl tahdis etti, bize babam ve Rakabe b. Meskale tahdis etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb, Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de tahdis edip dedi ki: Bize Yakub -yani b. İbrahim b. Sa'd- bize babam Salih b. Keysân'dan tahdis etti, hepsi Nâfi'den o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ebu Damra'nın Musa b. Ukbe'den rivayet ettiği hadis ile aynı manada rivayet etti. Hadislerinde fazladan *"çıkıp yürüdüler"* dediler. Salih'in hadisinde *"beraberce yürüyorlardı"* denilmektedir. Ubeydullah müstesna. Onun hadisinde *"çıktılar"* demiş ve ondan sonra bir şey zikretmemiştir.[230]

٦٨٨٦-.../٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَهْرَامَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ قَالَ ابْنُ سَهْلٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ انْطَلَقَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَتَّى آوَاهُمْ الْمَبِيتُ إِلَى غَارٍ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ اللَّهُمَّ كَانَ لِي أَبَوَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ فَكُنْتُ لَا أَغْبِقُ قَبْلَهُمَا أَهْلًا

230 İshak b. Mansur'un hadisinin kaynakları 6884 numaralı hadisin kaynakları ile aynıdır. Suveyd b. Said'in hadisini Buhari, 3465; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8066'da; Ebu Kureyb ile Zuheyr b. Harb'ın hadisini yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7663 ve 8687

وَلَا مَالًا وَقَالَ فَامْتَنَعَتْ مِنِّي حَتَّى أَلَمَّتْ بِهَا سَنَةٌ مِنَ السِّنِينَ فَجَاءَتْنِي فَأَعْطَيْتُهَا عِشْرِينَ وَمِائَةَ دِينَارٍ وَقَالَ فَثَمَّرْتُ أَجْرَهُ حَتَّى كَثُرَتْ مِنْهُ الْأَمْوَالُ فَارْتَعَجَتْ وَقَالَ فَخَرَجُوا مِنَ الْغَارِ يَمْشُونَ

6886-.../3- Bana Muhammed b. Sehl et-Temîmî, Abdullah b. Abdurrahman b. Behram ve Ebu Bekr b. İshak tahdis etti. İbn Sehl bize Ebu'l-Yeman tahdis etti derken diğer ikisi haber verdi dedi: Bize Şuayb Zührî'den haber verdi, bana Sâlim b. Abdullah'ın haber verdiğine göre Abdullah b. Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Sizden öncekilerden üç kişi yola çıktı. Nihayet geceyi bir mağarada geçirmek zorunda kaldılar."* Sonra hadisi Nâfi'in İbn Ömer'den diye rivayet ettiği hadis ile aynı manada zikretti. Ancak o rivayetinde şunları söyledi: Onlardan bir adam: *"Allah'ım benim yaşlı ihtiyar bir ebeveynim vardı. Akşam sütünü onlardan önce ne aile halkımdan, ne malımdan birisine içirmezdim."* Yine şunları söyledi: *"Amcamın kızı benden kendisini uzak tuttu. Nihayet kıtlık yıllarından bir yıla düştü. Bana geldi. Ben de ona yüzyirmi dinar verdim."* Yine şunları söyledi: *"Onun ücretini onun için çalıştırdım. Nihayet ondan çokça mal çoğaldı da dalga dalga büyüdü"* ve *"mağaradan çıkıp yürüyüp gittiler"* dedi.[231]

Şerh

"Akşam sütünü onlardan önce... kimseye içirmezdim." Buradaki "la egbuku: içirmezdim" fiilinde hemze fethalı, be ötrelidir. Yani akşam sütü paylarını içmekte kimseyi öncelemezdim. Gabuk akşam içmek, sabuh ise günün ilk vakitlerinde içmek demektir...[232] Benim bu kelimenin zaptı ile alakalı olarak söylediklerim lugat kitapları ve garibu'l-hadis kitapları ile şerhlerde ittifakla kabul edilmiş hususlardır. Bu hususta ünsiyeti bulunmayan bazı kimseler bu lafzı bazen tashif edebilir ve (hemze fethalı be ötreli olmak üzere egbuku diyecek yerde) hemze ötreli, be kesreli (uğbiku) diye zapteder. Bu ise yanlıştır.

"Onun ücreti" yani emeğinin karşılığı olan hakkını "onun için çalıştırırım."

"Nihayet onlardan mallar çoğaldı da dalga dalga büyüdü." Buradaki "irtecaat: dalga dalga büyüdü" ayn ve cim iledir. Yani hareketi, kımıldanışı açıkça görülünceye kadar ve çokluğundan ötürü dalga dalga bir hal alıncaya kadar çoğaldı. Çünkü "irtiâc" sarsılmak ve hareket etmek demektir.

231 Buhari, 2272; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6839

232 Merhum Nevevi bundan sonra bu fiilin çeşitli kullanışları ile alakalı lugat bilgileri vermektedir. (Çeviren)

Hanefî mezhebi âlimleri -ve onların dışında- başkasının malını satmayı ve mal sahibinin izni olmadan malında tasarruf etmeyi -bundan sonra sahibinin geçerli kabul etmesi şartı ile- caiz kabul edenler bu hadisi delil göstermişlerdir. Bu hadiste bu görüşlerine delil olan nokta ise *"ben o pirinci ekip durdum. Nihayet ondan çobanları ile birlikte bir sürü inek topladım"* ifadesidir. Buhari'nin rivayetinde ise *"onun ücretini ondan mallar çoğalıncaya kadar çalıştırdım, nemalandırdım ve: Gördüğün bütün bu develer, inekler, koyunlar, köleler senin ücretindendir dedim"* denilmektedir.

Bizim mezhep âlimlerimiz ile sözü geçen tasarrufu caiz kabul etmeyen diğerleri şöyle cevap verirler: Bu bizden öncekilerin şeriati hakkında verilen bir haberdir. Bizden öncekilerin şeriatinin bizim için şeriat olması hususunda ise usûl âlimlerinin meşhur görüş ayrılıkları vardır. Eğer o bizim için bir şeriat değildir diyecek olursak zaten delil olmaz. Bu görüşü kabul etmesek o taktirde bu borç olmak üzere bir miktar pirinç karşılığında onu ücretle çalıştırdı. Fakat bu ücretini ona teslim etmeyip aksine almasını teklif ettiği halde o değersiz bulduğundan ötürü bunu kabul etmemiş, dolayısıyla sahih bir kabz olmadan muayyen olarak ecri tayin edilmemiş oldu. Böylelikle o ücreti onun ücretle tutanın mülkü olarak kaldı. Çünkü zimmette (borç) olan bir şey ancak sahih bir kabz ile muayyen olur. Diğer taraftan ücretle tutan kişi bunda kendi mülkiyetinde olduğu halde tasarrufta bulunmuştur. Böylelikle o malda onun tasarrufu sahih olur. Onun kendisine ait olduğuna inanması ile işçinin hakkı olduğuna inanması arasında bir fark yoktur. Sonra da o ücret malından meydana gelen deve, inek, koyun ve köleleri her ikisinin de rızasıyla çalıştırdığı işçiye teberru olarak bağışladı. Allah en iyi bilendir.

٤٩/... - كِتَاب التَّوْبَةِ

49/... TEVBE KİTABI

Tevbe:

"Tevbe"nin sözlükteki asıl anlamı dönmektir. Teabe ve peltek se ile sâbe ve âbe aynı anlamda döndü demektir.

Burada tevbeden kasıt ise günahtan dönmektir. İman Kitabı'nda tevbenin üç rüknünün olduğu belirtilmişti: Günahtan vazgeçmek, o masiyeti işlemeye pişman olmak ve ebediyyen bir daha ona dönmemek üzere kesin karar vermek. Eğer masiyet bir insan hakkı ile alakalı ise o taktirde dördüncü bir rüknü (esası) daha vardır. O da hak sahibinin hakkını helal etmesini sağlamaktır.

Tevbenin aslı pişmanlıktır ve tevbenin en büyük esası budur.

İlim adamları bütün masiyetlerden tevbe etmenin vacip (farz) olduğu ve geciktirilmesi caiz olmamak üzere derhal yapılmasının vacip olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. Masiyetin küçük ya da büyük olması arasında fark yoktur.

Tevbe, İslam'ın oldukça önemli ve sağlam temellerinden birisidir. Ehl-i sünnete göre tevbenin vacip (farz) oluşu şeriatin delilleri ile Sâbittir. Mutezileye göre ise akıl ile Sâbittir. Yüce Allah'ın da şartları ile yerine getirilmesi halinde onu kabul etmesi -ehl-i sünnete göre aklen- vacip değildir. Ama şanı yüce Allah tevbeyi lütfu ve keremi ile kabul eder. Tevbenin kabul edileceğini -mutezileye aykırı olarak- şeriat ve icma ile öğrenmiş bulunuyoruz.

Bir günahtan tevbe ettikten sonra o günahını tekrar hatırlayacak olursa yeniden pişmanlık duyması gerekir mi? Bu hususta mezhep âlimlerimizin de ehl-i sünnete mensup diğer âlimlerin de görüş ayrılığı vardır. İbnu'l Enbari gerekir derken İmamul Harameyn gerekmez demiştir.

Bir başka günah üzerinde ısrar etmekle birlikte bir günahtan tevbe sahih olur. Şartları ile sahih bir tevbe yapıp sonra aynı günaha bir daha dönecek olursa bu sefer ona bu ikinci günah yazılır. Ama tevbesi de iptal olmaz. Her iki mesele hakkında ehl-i sünnetin kabul ettiği görüş budur. Bu iki meselede mutezile muhalefet etmişlerdir. Mezhep âlimlerimiz: Tevbe tekrar tekrar yapıl-

sa ve bununla birlikte (aynı) günaha dönülse yine sahih olur. Diğer taraftan kâfirin küfründen tevbe etmesinin kabul olunacağı kesindir. Bunun dışındaki diğer tevbe çeşitlerinin kabul edileceği kesin mi yoksa zanni mi olduğu hususunda ehl-i sünnetin görüş ayrılığı vardır. İmamul Harameyn kabul olunacağının zannolunduğu görüşünü tercih etmiştir. Daha sahih olan da odur. Allah en iyi bilendir.

١/٢- بَاب فِي الْحَضِّ عَلَى التَّوْبَةِ وَالْفَرَحِ بِهَا

1/2- TEVBE ETMENİN TEŞVİK EDİLMESİ VE TEVBE DOLAYISIYLA SEVİNMEK HAKKINDA BİR BAB

٦٨٨٧-١/١- حَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ حَيْثُ يَذْكُرُنِي وَاللَّهِ لَلَّهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ يَجِدُ ضَالَّتَهُ بِالْفَلَاةِ وَمَنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَمَنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا وَإِذَا أَقْبَلَ إِلَيَّ يَمْشِي أَقْبَلْتُ إِلَيْهِ أُهَرْوِلُ

6887-1/1- Bana Suveyd b. Said tahdis etti, bize Hafs b. Meysere tahdis etti, bana Zeyd b. Eslem, Ebu Salih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Aziz ve celil Allah buyurdu ki: Ben kulumun benim hakkındaki zannının yanındayım. Beni zikrettiği zaman ben onunla beraberim. Allah'a yemin olsun ki Allah'ın kulunun tevbe etmesine sevinmesi herhangi birisinin kaybettiği devesini uçsuz bucaksız bir çölde bulmasından daha fazladır. Bana bir karış yaklaşana ben bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaşana ben bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak gelirim."*[233]

٦٨٨٨-٢/٢- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ أَحَدِكُمْ مِنْ أَحَدِكُمْ بِضَالَّتِهِ إِذَا وَجَدَهَا

6888-2/2- Bana Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Ka'nebi tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden birinizin tevbesine Allah'ın sevinmesi birinizin kaybettiği devesini bulması halindekinden kesinlikle daha çoktur"* buyurdu.[234]

---

233 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12320

234 Tirmizi, 3538; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13880

٦٨٨٩-.../٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَاهُ

6889-.../3- Bize Muhammed b. Râfi'' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu manada rivayet etti.[235]

Şerh

(6887-6889 numaralı hadisler)

"Yüce Allah buyurdu ki: Ben kulumun benim hakkındaki zannının yanındayım..." Hadisin bu bölümü Zikir Kitabı'nın baş taraflarında açık bir şekilde şerh edilmiş idi. Nüshalarda hadisin buradaki rivayetinde "haysu yezkirüni: beni zikrettiği zaman" ibaresinde peltek se ile "haysu" kaydedilmiştir. Ama bundan önceki hadislerde orada son harf peltek se değil de nun ile "hîne" diye kaydedilmiştir. Her ikisi de Ebu Hureyre'nin rivayeti ile olmakla birlikte "nun" rivayeti meşhur olandır. Bununla birlikte her ikisi de sahihtir ve manası açıktır.

"Kulunun tevbe etmesi dolayısıyla Allah'ın sevinmesi.. daha çoktur." İlim adamları der ki: Yüce Allah'ın sevinmesi O'nun rızası demektir.

el-Mâzerî dedi ki: Sevinmek bir kaç kısma ayrılır. Birisi sürur (sevinç) dır. Sürura yakın da kendisi sebebi ile sevinilen şeyden razı olmaktır. Burada maksat ise şanı yüce Allah'ın kulunun tevbesine rıza göstermesinin kaybettiği hayvanını çölde bulan bir kimsenin rızasından (hoşnutluğundan) daha fazla olduğunu anlatmaktır. Burada rıza (razı oluş) sevinç ile ifade edilerek işitenin nefsindeki "razı oluş" anlamı daha vurgulanmak ve bunun yer etmesini sağlamak için daha ileriye gidilmek istenmiştir.

٦٨٩٠-٤/٣- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِعُثْمَانَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللهِ أَعُودُهُ وَهُوَ مَرِيضٌ فَحَدَّثَنَا بِحَدِيثَيْنِ حَدِيثًا عَنْ نَفْسِهِ وَحَدِيثًا عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ مِنْ رَجُلٍ فِي أَرْضٍ دَوِّيَّةٍ مَهْلِكَةٍ مَعَهُ رَاحِلَتُهُ عَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَنَامَ فَاسْتَيْقَظَ وَقَدْ ذَهَبَتْ فَطَلَبَهَا حَتَّى أَدْرَكَهُ الْعَطَشُ ثُمَّ قَالَ أَرْجِعُ

235 Yalnız Müslim rivayet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 14779

إِلَى مَكَانِيَ الَّذِي كُنْتُ فِيهِ فَأَنَامُ حَتَّى أَمُوتَ فَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَى سَاعِدِهِ لِيَمُوتَ فَاسْتَيْقَظَ وَعِنْدَهُ رَاحِلَتُهُ وَعَلَيْهَا زَادُهُ وَطَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَاللَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ الْعَبْدِ الْمُؤْمِنِ مِنْ هَذَا بِرَاحِلَتِهِ وَزَادِهِ

6890-3/4- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim -lafız Osman'a ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Cerir, A'meş'den haber verdi derken Osman tahdis etti dedi. O Umare b. Umeyr'den, o el-Hâris b. Suveyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Hasta iken onu ziyaret etmek üzere Abdullah'ın yanına girdim. Bize biri kendisinden, biri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den olmak üzere iki hadis nakletti. Dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: "*Şüphesiz Allah'ın mümin kulunun tevbe etmesi dolayısıyla sevinmesi kurak, ıssız ve ölümcül bir arazide beraberinde üzerinde yiyecek ve içeceği bulunan devesi olan sonra uyuyup uyandığı zaman da çekip gittiğini gördüğü için onu aramaya koyulan, nihayet oldukça susadıktan sonra daha önce bulunduğum yerime döneyim de ölünceye kadar uyuyayım deyip ölmek için başını kolunun üzerine koyan, uyandığında ise devesini üzerinde azığı, yiyeceği ve içeceği de bulunduğu halde yanı başında bulan bir adamın sevinmesinden daha fazladır. Evet, Allah'ın mümin kulun tevbesi dolayısıyla sevinmesi hiç şüphesiz bu adamın devesini ve azığını bulması dolayısıyla sevinmesinden çok daha fazladır.*"[236]

٦٨٩١-.../٥- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ عَنْ قُطْبَةَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ مِنْ رَجُلٍ بِدَاوِيَّةٍ مِنْ الْأَرْضِ

6891-.../5- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem, Kutbe b. Abdulaziz'den tahdis etti, o A'meş'den bu isnad ile rivayet etti ve: "("Kurak ıssız bir yerdeki bir adam" anlamındaki ibareyi) (مِنْ رَجُلٍ بِدَاوِيَّةٍ مِنَ الأَرْضِ) diye ifade etmiştir."[237]

٦٨٩٢-٤٠٠/٦- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ عُمَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ الْحَارِثَ بْنَ سُوَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ حَدِيثَيْنِ أَحَدُهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَالْآخَرُ عَنْ نَفْسِهِ فَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ بِمِثْلِ حَدِيثِ جَرِيرٍ

236 Buhari, 6308; Tirmizi, 2497, 2498; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9190

237 6890 numaralı hadisin kaynakları

6892-4/6- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize A'meş tahdis etti, bize Umare b. Umeyr tahdis edip dedi ki: el-Hâris b. Suveyd'i şöyle derken dinledim: Bana Abdullah, biri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diğeri kendisinden olmak üzere iki hadis nakledip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Andolsun Allah'ın mü'min kuluna sevinmesi... daha fazladır"* diye Cerir'in hadisini aynı şekilde rivayet etti.[238]

Şerh

(6890-6892 numaralı hadisler)

"Kurak, ıssız, ölümcül bir yerde" ibaresindeki "deviyye" lafzının dal şeddeli vav ve ya harfleri ile ve hepsinin fethalı olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. (Kurak, ıssız anlamındadır) Müslim ise bundan sonraki rivayet olan Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivayetinde (6891) "dâviyye" diye dal harfinden sonra bir elif ziyadesi ile kaydetmiştir. Her ikisi de sahihtir. Dil bilginleri der ki: Bu, kurak arazi ve ıssız geniş düzlük yer demektir. Halil ise dağ arasındaki ölümcül geçit diye açıklamıştır. Dil bilginlerinin dediklerine göre (aynı anlamı vermek üzere) "devviyyeh ve dâviyyeh" denilir. "Devviyyeh" vav harfi şeddeli olarak "dev"e mensuptur. Bu da bitki bulunmayan çöl demektir. "Dâviyyeh" ise iki vavdan birisi elife dönüştürülmüş şeklidir.

"Mehleke: Ölümcül" lafzında mim fethalıdır, lam fethalı ve kesreli (mehlike) diye söylenir. Helak olma korkusu olan yer demektir. Böyle bir yere "mefaze: ölümcül geçit" de denilir. Denildiğine göre bu helak olması halini anlatmak üzere Arapların kullandıkları "fazerrecül" tabirlerinden alınmıştır. Bir diğer görüşe göre bu onun umduğunu elde etmesi (fevz) ve o tehlikeden kurtulmasının tefeüllen beklenmesi, ümid edilmesi anlamında söylenmiştir. Tıpkı zehirli bir hayvan tarafından sokulmuş olan kimseye (sözlük anlamı itibari ile ledîğ: zehirli hayvan tarafından sokulmuş kimse) yerine "selim" denilmesi gibidir.

"Hasta iken ziyaret etmek üzere Abdullah'ın yanına girdim..." Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisini zikrettiği halde Abdullah'ın kendisi hakkındaki hadisini zikretmedi. Buhari Sahihi'nde Tirmizi ve başkaları ise bunun şu sözleri olduğunu zikretmektedirler: "Mü'min günahlarını her an üstüne devrilecek bir dağın altında oturmak gibi algılar. Fâcir ise günahlarını burnuna konan bir sinek gibi düşünür"

(6891) Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivayetinde *"kurak, ıssız bir yerdeki bir adamdan"* ifadesi nüshalarda bu şekilde nun ile "min: den dan" ile kaydedilmiştir. Doğrusu da budur. Kadı İyaz dedi ki: Bazı nüshalarda re harfi

238 6890 numaralı hadisin kaynakları

ile "merra: geçti" diye kaydedilmiştir. Bu ise bir tashiftir. Çünkü Müslim'in maksadı buradaki "devviyyeh ve dâviyyeh" arasında lafız farklılığını Beyân etmek istemiştir. Hadisteki "min" lafzı ise her iki rivayette ittifakla kaydedilmiş bir lafızdır. Burada re harfi ile rivayetin bir anlamı yoktur.

٦٨٩٣-٥/٧- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو يُونُسَ عَنْ سِمَاكٍ قَالَ خَطَبَ النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ فَقَالَ لَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ رَجُلٍ حَمَلَ زَادَهُ وَمَزَادَهُ عَلَى بَعِيرٍ ثُمَّ سَارَ حَتَّى كَانَ بِفَلَاةٍ مِنْ الْأَرْضِ فَأَدْرَكَتْهُ الْقَائِلَةُ فَنَزَلَ فَقَالَ تَحْتَ شَجَرَةٍ فَغَلَبَتْهُ عَيْنُهُ وَانْسَلَّ بَعِيرُهُ فَاسْتَيْقَظَ فَسَعَى شَرَفًا فَلَمْ يَرَ شَيْئًا ثُمَّ سَعَى شَرَفًا ثَانِيًا فَلَمْ يَرَ شَيْئًا ثُمَّ سَعَى شَرَفًا ثَالِثًا فَلَمْ يَرَ شَيْئًا فَأَقْبَلَ حَتَّى أَتَى مَكَانَهُ الَّذِي قَالَ فِيهِ فَبَيْنَمَا هُوَ قَاعِدٌ إِذْ جَاءَهُ بَعِيرُهُ يَمْشِي حَتَّى وَضَعَ خِطَامَهُ فِي يَدِهِ فَلَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ الْعَبْدِ مِنْ هَذَا حِينَ وَجَدَ بَعِيرَهُ عَلَى حَالِهِ قَالَ سِمَاكٌ فَزَعَمَ الشَّعْبِيُّ أَنَّ النُّعْمَانَ رَفَعَ هَذَا الْحَدِيثَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَأَمَّا أَنَا فَلَمْ أَسْمَعْهُ

6893-5/7- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ebu Yunus, Simak'den şöyle dediğini tahdis etti: en-Numan b. Beşir hutbe verip dedi ki: "Şüphesiz Allah'ın kulunun tevbesine sevinmesi azığını ve kırbasını bir deveye yükledikten sonra yola koyulan nihayet düz bir yere varınca kaylule (öğle dinlenme) vaktine giren bu sebeple inip de bir ağacın altında kaylule uykusuna yatan gözü kendisine galib gelince (uyuyunca) devesi de sıvışıp giden, uyandığında koşup bir tepeye çıktığı halde bir şey görmeyen, sonra koşup ikinci bir tepeye çıkan yine bir şey görmeyen, sonra koşup üçüncü bir tepeye çıktığı halde yine bir şey görmediği için geri dönerek kaylule uykusuna yattığı yerine geri dönen, kendisi oturmakta iken ansızın devesi yürüyerek kendisine gelen ve nihayet yularını sahibinin eline bıraktığı adamın sevinmesinden daha fazladır. Yemin olsun ki Allah'ın kulunun tevbesi dolayısıyla sevinmesi o hali üzere devesini bulduğu o zamandan daha fazladır." Simak dedi ki: Şa'bî, Numan'ın bu hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ref ettiğini ileri sürmüştür. Ben ise bunu duymadım.[239]

Şerh

"Azığını ve kırbasını yükledi." Buradaki "mezâd: kırba" mim harfi fethalıdır. Kadı Iyaz dedi ki: Bu büyük kırba anlamına gelen "mezâdeh"nin cins ismi gibidir. Ona bu adın veriliş sebebi bir başka deriden ona parça eklenmesinden dolayıdır.

"İnselle" gizlice çekip gitmek (sıvışmak) demektir.

239 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11630

Koşup bir tepeye çıktığı halde bir şey göremeyen" Kadı Iyaz dedi ki: Burada "şeref: (tercümede tepe)" ile bir merhale ve bir ok atımlık mesafeyi kastetmiş olma ihtimali vardır. Diğer hadisteki "festennet şerefen ev şerefeyni" yani bir ya da iki ok atımlık mesafe kadar yol aldı" denilmiştir. Bununla birlikte burada onu görür mü diye bakmak üzere yerin yüksekçe kısmı (tepe) yi kastetme ihtimali vardır. Hatta bu daha güçlüdür.

٦٨٩٤-٦/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَجَعْفَرُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ جَعْفَرٌ حَدَّثَنَا وَقَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ إِيَادِ بْنِ لَقِيطٍ عَنْ إِيَادٍ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَيْفَ تَقُولُونَ بِفَرَحِ رَجُلٍ انْفَلَتَتْ مِنْهُ رَاحِلَتُهُ تَجُرُّ زِمَامَهَا بِأَرْضٍ قَفْرٍ لَيْسَ بِهَا طَعَامٌ وَلَا شَرَابٌ وَعَلَيْهَا لَهُ طَعَامٌ وَشَرَابٌ فَطَلَبَهَا حَتَّى شَقَّ عَلَيْهِ ثُمَّ مَرَّتْ بِجِذْلِ شَجَرَةٍ فَتَعَلَّقَ زِمَامُهَا فَوَجَدَهَا مُتَعَلِّقَةً بِهِ قُلْنَا شَدِيدًا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمَا وَاللَّهِ لَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ الرَّجُلِ بِرَاحِلَتِهِ قَالَ جَعْفَرٌ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ إِيَادٍ عَنْ أَبِيهِ

6894-6/8- Bize Yahya b. Yahya ve Cafer b. Humeyd tahdis etti -Cafer bize Ubeydullah b. İyad b. Lakid İyad'dan tahdis etti derken Yahya haber verdi dedi. O (İyad) Berâ b. Âzib'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yiyecek ve içecek bulunmayan çorak bir yerde üzerinde yiyeceği ve içeceği bulunan devesi elinden kurtulup yularını sürükleyerek kaçan sonra da onu yoruluncaya kadar arayan sonra bir ağacın dibinden geçerken yuları ağaca takılan ve devesini o ağacın dibine takılmış olduğu halde bulan adamın sevincinin nasıl olacağı hakkında ne dersiniz?"* Biz: İleri derecede sevinir ey Allah'ın Rasûlü! dedik. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ama Allah'a yemin ederim ki Allah'ın kulunun tevbe etmesinden dolayı sevinmesi bu adamın devesi (ni bulması) dolayısıyla sevinmesinden çok daha fazladır"* buyurdu.

Cafer dedi ki: Bize Ubeydullah b. İyad babasından tahdis etti.[240]

Şerh

"Bir ağacın dibinden geçerken" anlamındaki ibarede geçen "cizl: (ağacın) dibi" kelimesi cim harfi kesrelidir. Fethalı (cezl) de söylenir. Bu ağacın yere yıkılmamış olan dibi demektir.

"Biz çok sevinir dedik." Yani bizim görüşümüze göre ileri derecede fazla sevinir demektir.

240 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1751

"Bize Yahya ve Cafer b. Humeyd tahdis etti." Doğrusu bu şekilde İbn Humeyd'dir. Bazı nüshalarda tashif edilmiştir. Hafız dedi ki: Müslim'in Sahihi'nde burada anılan Cafer'den bu hadisten başka bir rivayet yoktur.

٦٨٩٥-٧/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ وَهُوَ عَمُّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ حِينَ يَتُوبُ إِلَيْهِ مِنْ أَحَدِكُمْ كَانَ عَلَى رَاحِلَتِهِ بِأَرْضِ فَلَاةٍ فَانْفَلَتَتْ مِنْهُ وَعَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَأَيِسَ مِنْهَا فَأَتَى شَجَرَةً فَاضْطَجَعَ فِي ظِلِّهَا قَدْ أَيِسَ مِنْ رَاحِلَتِهِ فَبَيْنَا هُوَ كَذَلِكَ إِذَا هُوَ بِهَا قَائِمَةً عِنْدَهُ فَأَخَذَ بِخِطَامِهَا ثُمَّ قَالَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ اللَّهُمَّ أَنْتَ عَبْدِي وَأَنَا رَبُّكَ أَخْطَأَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ

6895-7/9- Bize Muhammed b. es-Sabbah ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Ömer b. Yunus tahdis etti, bize İkrime b. Ammar tahdis etti, bize İshak b. Abdullah b. Ebu Talha tahdis etti, bize Enes b. Mâlik -ki onun amcasıdır- tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın kulu kendisine tevbe edip döndüğü zaman kulun tevbe etmesi dolayısı ile sevinmesi, sizden devesi üzerinde çorak bir arazide bulunurken üzerinde yiyeceği ve içeceği bulunan devesi elinden kaçıp kurtuları, onu bulmaktan ümit kesince bir ağacın yanına varıp gölgesinde devesinden ümit kesmiş olduğu halde yatan kendisi bu halde iken ansızın yanıbaşında ayakta durduğunu görüp onu yularından yakalayan, sonra da aşırı sevincinden ötürü: Allah'ım sen benim kulumsun ben senin Rabbinim diyerek aşırı sevinçten şaşıran bir adamın sevincinden çok daha fazladır."*[241]

٦٨٩٦-٨/١٠- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ إِذَا اسْتَيْقَظَ عَلَى بَعِيرِهِ قَدْ أَضَلَّهُ بِأَرْضِ فَلَاةٍ وَحَدَّثَنِيهِ أَحْمَدُ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

6896-8/10- Bize Heddâb b. Halid tahdis etti... Enes b. Mâlik'in rivayetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Allah'ın kulunun tevbesi dolayısı ile sevinmesi, devesini çorak bir arazide kaybetmiş bir kimsenin uyanıp da devesi ile karşılaşırkenki sevincinden çok daha fazladır."*

241 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 191

Bunu bana Ahmed ed-Dârimî de tahdis etti, bize Habbân tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katâde tahdis etti, bize Enes b. Mâlik, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını tahdis etti.[242]

Şerh

Heddâb b. Halid'in rivayeti ile gelen Enes (radıyallâhu anh)'ın hadisinde: "Allah'ın kulunun tevbesi dolayısı ile sevinmesi..." bütün nüshalarda "uyanıp devesi ile karşılaşırken..." anlamındaki ibare (إذا اسْتَيْقَظَ عَلَى بعيره) şeklindedir. Kadı Iyaz da böyle demiş ve Sahih-i Müslim ravilerinin bu şekilde ittifakla rivayet ettiklerini söylemiştir. Bazıları ise şöyle demiştir: Bu bir yanılmadır. Doğrusu: (إذا سقط على بعيره) şeklindedir. Yani uyanınca devesini buldu ve kasti olmayarak ona rast geldi demektir.

Kadı Iyaz dedi ki: Başka hadiste İbn Mesud'dan şöyle dediği nakledilmektedir: "Bari daha önce bulunduğum yere gideyim, ölünceye kadar uyuyayım dedi ve başını sağ koluna ölmek üzere koydu (uyudu). Uyandığında devesinin yanıbaşında olduğunu gördü." Buhari'nin kitabında da "*bir miktar uyuduktan sonra başını kaldırınca devesinin yanıbaşında olduğunu gördü*" denilmektedir. Kadı Iyaz dedi ki: İşte bu da "uyandı" rivayetinin sahih olduğunu göstermektedir. Ama ifadelerin doğru anlaşılması ve akışı Buhari'nin rivayet ettiği şekilde (olup) burada düşmüş ibarelerin olduğuna delildir.

٣/٢- بَاب سُقُوطِ الذُّنُوبِ بِالِاسْتِغْفَارِ تَوْبَةً

2/3- TEVBE EDEREK MAĞFİRET DİLEMEKLE GÜNAHLARIN DÜŞMESİ BABI

٦٨٩٧-١/٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ قَاصِّ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِي صِرْمَةَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ أَنَّهُ قَالَ حِينَ حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ كُنْتُ كَتَمْتُ عَنْكُمْ شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَوْلَا أَنَّكُمْ تُذْنِبُونَ لَخَلَقَ اللَّهُ خَلْقًا يُذْنِبُونَ يَغْفِرُ لَهُمْ

6897-9/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, Muhammed b. Kays'dan tahdis etti, o Ömer b. Abdulaziz'in kâsından (kıssacısından), o Ebu Sırma'dan, o Ebu Eyyub'dan vefatının yaklaştığı sırada şöyle dediğini rivayet etti: Ben sizden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olduğum bir şeyi gizlemiştim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: "*Eğer siz günah işlemeseniz Allah günah işleyen ve kendilerine mağfiret edeceği kimseler yaratırdı.*"[243]

242 Buhari, 6309; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1403

243 Tirmizi, 3539; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3500

٦٨٩٨-٢/١٠- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي عِيَاضٌ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْفِهْرِيُّ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ رِفَاعَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ عَنْ أَبِي صِرْمَةَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَوْ أَنَّكُمْ لَمْ تَكُنْ لَكُمْ ذُنُوبٌ يَغْفِرُهَا اللَّهُ لَكُمْ لَجَاءَ اللَّهُ بِقَوْمٍ لَهُمْ ذُنُوبٌ يَغْفِرُهَا لَهُمْ

6898-10/2- Bize Harun b. Said el-Eylî tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana İyaz -ki o b. Abdullah el-Fihri'dir- tahdis etti, bana İbrahim b. Ubeyd b. Rifaa, Muhammed b. Kab el-Kurazi'den tahdis etti, o Ebu Sırma'dan, o Eyyub el-Ensârî'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Eğer sizin Allah'ın size bağışlayacağı günahlarınız olmasaydı şüphesiz Allah günahları olan ve kendilerine günahlarını bağışlayacağı bir kavim getirirdi."*[244]

٦٨٩٩-٣/١١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ جَعْفَرٍ الْجَزَرِيِّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ وَلَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ فَيَغْفِرُ لَهُمْ

6899-11/3- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Cafer el-Cezeri'den haber verdi, o Yezid b. el-Asam'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki eğer günah işlemeseniz Allah sizi yok eder ve günah işleyen sonra Allah'tan mağfiret diledikleri için kendilerine mağfiret ettiği bir kavim getirir."*[245]

Şerh

(6897-6899 numaralı hadisler)

(6897) "Muhammed b. Kays'den, o Ömer b. Abdulaziz'in kâsından (kıssacısından)" diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde kasas (kıssa anlatmak)dan şeddeli sad ile "kâss" (kıssacı) şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bazıları bunu dat harfi ile "kâdi (hakim)" diye rivayet etmişlerdir. Her iki şekilde onun hakkında zikredilmiş bulunmaktadır. Her ikisini zikredenler arasında Tarihi'nde Buhari de vardır. Ondan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ben Ömer b. Abdulaziz Medine valisi iken onun kıssacısı idim.

244 6897 numaralı hadisin kaynakları

245 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14829

"Vefatının yaklaştığı sırada Ebu Eyyub'dan: Sizden bir şey gizlemiştim..." Önce insanların yüce Allah'ın rahmetinin genişliğine bel bağlayacağından ve masiyetlere dalmalarından korkarak onu gizlemişti. Vefatı esnasında onu tahdis etmesi ise ilmi gizleyen birisi olmaması içindi. Çünkü bir ihtimal o hadisi ondan başka bir kimse bellemiş olmayabilirdi. Bundan dolayı bizzat kendisinin muayyen olarak o hadisi eda etmesi (rivayet etmesi) gerekmişti. Bu da diğer hadiste yer alan: "Muâz ölümüne yakın günahtan korktuğu için bunu haber verdi hadisine yakındır. Yani ilmi gizlemekle günaha girmekten korktuğu için açıklamıştı. Bu hadisin de şerhi İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٤/٣- بَاب فَضْلِ دَوَامِ الذِّكْرِ وَالْفِكْرِ فِي أُمُورِ الْآخِرَةِ وَالْمُرَاقَبَةِ وَجَوَازِ تَرْكِ ذَلِكَ فِي بَعْضِ الْأَوْقَاتِ وَالِاشْتِغَالِ بِالدُّنْيَا

3/4- AHİRET İŞLERİNİ SÜREKLİ HATIRLAYIP ONLAR HAKKINDA DÜŞÜNMENİN VE MURAKABENİN FAZİLETİ İLE BAZI HALLERDE BUNU BIRAKIP DÜNYA İLE UĞRAŞMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

٦٩٠٠-١٢/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّيْمِيُّ وَقَطَنُ بْنُ نُسَيْرٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ إِيَاسٍ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ حَنْظَلَةَ الْأُسَيِّدِيِّ قَالَ وَكَانَ مِنْ كُتَّابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ لَقِيَنِي أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ كَيْفَ أَنْتَ يَا حَنْظَلَةُ قَالَ قُلْتُ نَافَقَ حَنْظَلَةُ قَالَ سُبْحَانَ اللهِ مَا تَقُولُ قَالَ قُلْتُ نَكُونُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ يُذَكِّرُنَا بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ حَتَّى كَأَنَّا رَأْيُ عَيْنٍ فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ وَالْأَوْلَادَ وَالضَّيْعَاتِ فَنَسِينَا كَثِيرًا قَالَ أَبُو بَكْرٍ فَوَاللهِ إِنَّا لَنَلْقَى مِثْلَ هَذَا فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ قُلْتُ نَافَقَ حَنْظَلَةُ يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَمَا ذَاكَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ نَكُونُ عِنْدَكَ تُذَكِّرُنَا بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ حَتَّى كَأَنَّا رَأْيُ عَيْنٍ فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ وَالْأَوْلَادَ وَالضَّيْعَاتِ نَسِينَا كَثِيرًا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنْ لَوْ تَدُومُونَ عَلَى مَا تَكُونُونَ عِنْدِي وَفِي الذِّكْرِ لَصَافَحَتْكُمُ الْمَلَائِكَةُ عَلَى فُرُشِكُمْ وَفِي طُرُقِكُمْ وَلَكِنْ يَا حَنْظَلَةُ سَاعَةً وَسَاعَةً ثَلَاثَ مَرَّاتٍ

6900-12/1- Bize Yahya b. Yahya et-Teymî ve Katan b. Nuseyr -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti, bize Cafer b. Süleyman, Said b. İyaz el-Cureyrî'den haber verdi, o Ebu Osman en-Nehdi'den, o Hanzala el-Useyyidî'den -ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kâtiplerindendi- şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Bekir ile karşılaştım. Bana: Nasılsın ey Hanzala dedi. Ben: Hanzala münafıklık etti dedim. O: Subhanallah ne diyorsun dedi. Ben: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda oluyoruz, O bize cehennemi ve cenneti hatırlatıyor. Hatta onları görüyor gibi oluyoruz. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından çıkıp da eşlerimizle, çocuklarımızla, işimizle, gücümüzle uğraşınca bu sefer çok şeyi unutuyoruz dedim. Ebu Bekir: Allah'a yemin olsun ki gerçekten biz de aynısı ile karşı karşıya bulunuyoruz dedi. Bunun üzerine ben ve Ebu Bekir gittik ve nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdik. Ben: Hanzala münafıklık etti ey Allah'ın Rasûlü! dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O ne oluyor"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz senin yanında olduğumuz zaman bize ateşi ve cenneti hatırlatıyorsun. Hatta onları görür gibi oluyoruz. Senin yanından çıktıktan sonra eşlerimizle, çoluk çocuğumuzla, işimizle gücümüzle uğraşıyoruz ve pek çok şeyi unutuyoruz dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki eğer sizler benim yanımda olduğunuz hâli ve zikir içerisinde devam ederseniz gerçekten melekler siz yataklarınız üzerinde iken yollarınızda iken sizinle tokalaşırlardı. Ama ey Hanzala! Bazen şöyle bazen böyle"* buyurdu ve üç defa tekrarladı.[246]

٦٩٠١ ٢/١٣- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ حَنْظَلَةَ قَالَ كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَوَعَظَنَا فَذَكَّرَ النَّارَ قَالَ ثُمَّ جِئْتُ إِلَى الْبَيْتِ فَضَاحَكْتُ الصِّبْيَانَ وَلَاعَبْتُ الْمَرْأَةَ قَالَ فَخَرَجْتُ فَلَقِيتُ أَبَا بَكْرٍ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ وَأَنَا قَدْ فَعَلْتُ مِثْلَ مَا تَذْكُرُ فَلَقِينَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ نَافَقَ حَنْظَلَةُ فَقَالَ مَهْ فَحَدَّثْتُهُ بِالْحَدِيثِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَأَنَا قَدْ فَعَلْتُ مِثْلَ مَا فَعَلَ فَقَالَ يَا حَنْظَلَةُ سَاعَةً وَسَاعَةً وَلَوْ كَانَتْ تَكُونُ قُلُوبُكُمْ كَمَا تَكُونُ عِنْدَ الذِّكْرِ لَصَافَحَتْكُمُ الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُسَلِّمَ عَلَيْكُمْ فِي الطُّرُقِ

6901-13/2- Bana İshak b. Mansur tahdis etti... Ebu Osman en-Nehdî Hanzala'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında idik. Bize öğüt verdi, cehennemi hatırlattı. Sonra eve geldim, ço-

246 Tirmizi, 2452 -muhtasar olarak-, 2514; İbn Mace, 4249; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3448

cuklarla gülüştüm, eşimle oynaştım. Derken dışarı çıktığımda Ebu Bekir ile karşılaştım. Bu durumu ona anlattım. O da: Ben de senin dediğinin aynısını yaptım dedi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile karşılaştık. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Hanzala münafık oldu dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ne diyorsun"* buyurdu. Ben durumu ona anlattım. Bu sefer Ebu Bekir: Ben de aynısını yaptım deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Hanzala! Bazen öyle bazen böyle. Eğer kalpleriniz zikir sırasında olduğu gibi hep olursa şüphesiz melekler sizlerle tokalaşır hatta yollarda size selâm verirdi"* buyurdu.[247]

٦٩٠٢-.../٣- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَعِيدٍ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ حَنْظَلَةَ التَّمِيمِيِّ الْأُسَيِّدِيِّ الْكَاتِبِ قَالَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَّرَنَا الْجَنَّةَ وَالنَّارَ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمَا

6902-.../3- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize el-Fadl b. Dukeyn tahdis etti, bize Süfyan, Said el-Cureyrî'den tahdis etti, o Ebu Osman en-Nehdi'den, o (vahiy) katibi Hanzala et-Temîmî el-Üseyyidi'den şöyle dediğini tahdis etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında idik. Bize cenneti ve cehennemi hatırlattı deyip ikisinin hadisine yakın olarak zikretti.[248]

Şerh

(6900-6902 numaralı hadisler)

(6900) "Hanzala el-Üseyyidî'den" bunu iki şekilde zaptetmişlerdir. En doğru ve meşhur olanları hemze ötreli, sin fethalı, şeddeli ye, kesreli söyleyiştir. İkinci şekil de böyle olmakla birlikte ye harfi sakîn (el-useydi)dir. Kadı Iyaz ise sadece bu ikinci şekli zikretmiştir. Kendisi Temimoğulları'ndan bir kol olan Üseyyidoğullarına mensuptur.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in katiplerindendi." Diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz ise bunu bazı üstadlarından bu şekilde böyle zikretmiş olmakla birlikte çoğunluğundan ise "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabındandı" diye zikretmiştir. Her ikisi de doğru olmakla birlikte rivayet bakımından birincisi daha meşhurdur, anlam bakımından da daha açıktır. Nitekim bundan sonraki rivayette (6902) "(vahiy) katibi Hanzala'dan" denilmektedir.

"Bize cehennemi ve cenneti hatırlatıyor. Adeta onları görür gibi oluyoruz." Kadı Iyaz dedi ki: "Biz bunu "ra'yul ayn: görür gibi" diye ref ile zaptet-

247 6900 numaralı hadisin kaynakları

248 6900 numaralı hadisin kaynakları

tik. Yani biz adeta onları gözü ile gören kimsenin hâli gibi bir halde oluyoruz. Bununla birlikte mastar olmak üzere nasb edilmesi (ra'yel ayn) de sahih olur. Yani onu gözümüzle görürüz anlamındadır.

"Eşlerimizle, çocuklarımızla, işimiz gücümüzle uğraşıyoruz." Burada (âfese: uğraştı fiili) fe ve sin harfi iledir. Herevî ve başkalarının dediklerine göre bunlar için çabaladığımız zaman, uğraştığımız zaman onlarla meşgul olduğumuz zaman demektir. Yani geçimimizle zevklerimizle uğraştığımız demek olur.

"Day'at: işler güçler" "day'ah"ın çoğuludur. Bu da kişinin geçimini sağladığı mal, meslek, ya da sanatı demektir. Hattabi bu kelimeyi "ânesna" diye rivayet etmiş ve bu "oynaştığımız zaman demektir" demiştir. Kuteybe ise bunu şin harfi ile (âneşna) diye rivayet etmiş ve kucaklaştığımız zaman demiştir. Ama bilinen birincisidir ve o daha geneldir.

"Hanzala münafık oldu" yani Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in meclisinde iken havf (korku) edip Allah'ın murakabası altında olmakla birlikte tefekkürle, ahirete yönelmekle birlikte bu hali açıkça görüldüğü için, dışarı çıkınca da eşi ve çocukları ile dünya geçimi ile uğraşmaya koyulduğundan münafık birisi olduğundan korktu.

Nifak (münafıklık)ın aslı ise içinde gizlediği kötülüğün zıddını açığa vurmaktır. İşte o bu hâlin bir münafıklık olacağından korktu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onlara bunun bir münafıklık olmadığını ve onların bu hâlde sürekli kalmakla yükümlü olmadıklarını, bazen böyle bazen öyle olabileceklerini kendilerine bildirdi.

(6901) "Ey Allah'ın Rasûlü! Hanzala münafık oldu dedim. O: Ne o buyurdu." Kadı İyaz dedi ki: "neh: ne o" soru anlamındadır. Yani ne diyorsun demektir. Sondaki he burada sekt he'si (susuş he'si)dir. Bu işten vazgeç anlamında azar ve bu işin pek büyük bir şey görülmesi anlamında olma ihtimali de vardır.

٤/٥- بَاب فِي سِعَةِ رَحْمَةِ اللهِ تَعَالَى وَأَنَّهَا سَبَقَتْ غَضَبَهُ

4/5- YÜCE ALLAH'IN RAHMETİNİN GENİŞLİĞİ VE RAHMETİNİN GAZABINI GEÇTİĞİ HAKKINDA BİR BAB

٦٩٠٣-١/١٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَمَّا خَلَقَ اللهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي

6903-14/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Muğire -yani el-Hizâmî- Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah mahlukatı yarattığı zaman kendi nezdinde arşın üstünde bulunan kendi kitabında: Muhakkak rahmetim gazabıma galip gelir diye yazdı"* buyurdu.[249]

٦٩٠٤-٢/١٥- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي

6904-15/2- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti... Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Aziz ve celil Allah: Rahmetim gazabımı geçmiştir buyurdu"* buyruğunu rivayet etti.[250]

٦٩٠٥-٣/١٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا أَبُو ضَمْرَةَ عَنْ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَطَاءِ بْنِ مِينَاءَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمَّا قَضَى اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ عَلَى نَفْسِهِ فَهُوَ مَوْضُوعٌ عِنْدَهُ إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي

6905-16/3- Bize Ali b. Haşrem tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah mahlukatı yarattığı zaman kendi nezdinde bulunan kitabında kendisi üzerine: Şüphesiz rahmetim gazabımı geçer diye yazdı"* buyurdu.[251]

Şerh

(6903-6905 numaralı hadisler)

(6903) yüce Allah'ın: *"Muhakkak rahmetim gazabıma galib gelir"* bir rivayette de (6904) *"rahmetim gazabımı geçmiştir"* buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları der ki: Yüce Allah'ın gazabı ve rızası iradesinin ihtiva ettiği anlama racidir (onun çerçevesi içerisindedir). Çünkü O'nun itaatkâr olana sevap vermek ve kula fayda sağlamak iradesine rıza ve rahmet denilir. İsyankârı cezalandırıp onu ilahi tevfikten mahrum bırakma iradesine de gazap denilir. Şanı yüce Allah'ın iradesi ise bütün muradları (irade olunan her şeyi) kendisi ile dilediği kadim bir sıfatıdır. İlim adamları der ki: "geçmek ve galip gelmek"den buradaki maksat rahmetin çokluğu ve kapsayıcılığıdır. Nitekim filan kişiye keremkârlık ve kahramanlık galip gelmiştir ifadeleri onun bu halleri çokça görüldüğü zaman kullanılır.

249 Buhari, 3194; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13873

250 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13706

251 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14210

٦٩٠٦-١٧/٤- حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا فَمِنْ ذَلِكَ الْجُزْءِ تَتَرَاحَمُ الْخَلَائِقُ حَتَّى تَرْفَعَ الدَّابَّةُ حَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا خَشْيَةَ أَنْ تُصِيبَهُ

6906-17/4- Bize Harmele b. Yahya et-Tucîbî tahdis etti... Said b. el-Müseyyeb'in haber verdiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Allah rahmeti yüz cüz olarak takdir buyurdu. Doksan dokuzunu kendi nezdinde alıkoydu. Yere de sadece bir bölümünü indirdi. İşte yaratılmışlar kendi aralarında bu bölümden birbirlerine merhamet etmektedirler. Hatta hayvan üzerine basar korkusuyla tırnağını yavrusunun üzerinden kaldırır."*[252]

٦٩٠٧-١٨/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ خَلَقَ اللَّهُ مِائَةَ رَحْمَةٍ فَوَضَعَ وَاحِدَةً بَيْنَ خَلْقِهِ وَخَبَأَ عِنْدَهُ مِائَةً إِلَّا وَاحِدَةً

6907-18/5- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip dedi ki: ... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah yüz rahmet yarattı. Birisini yarattıkları arasına koydu, bir eksiği ile yüz tanesini de alıkoydu"* buyurdu.[253]

٦٩٠٨-١٩/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ لِلَّهِ مِائَةَ رَحْمَةٍ أَنْزَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالْبَهَائِمِ وَالْهَوَامِّ فَبِهَا يَتَعَاطَفُونَ وَبِهَا يَتَرَاحَمُونَ وَبِهَا تَعْطِفُ الْوَحْشُ عَلَى وَلَدِهَا وَأَخَّرَ اللَّهُ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ بِهَا عِبَادَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

6908-19/6- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti... Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Şüphesiz Allah'ın yüz rahmeti vardır. Bunlardan bir tanesini cinler, insanlar, hayvanlar ve haşerat arasına indirdi. İşte onun sayesinde birbirlerine şefkat*

252 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13369

253 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14006

ederler, birbirlerine merhamet ederler. Vahşi hayvanlar onunla çocuklarına şefkat gösterir. Diğer taraftan Allah doksan dokuz rahmeti erteledi. Onunla kıyamet gününde kullarına merhamet buyuracaktır."[254]

٦٩٠٩-٢٠/٧- حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ النَّهْدِيُّ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ لِلَّهِ مِائَةَ رَحْمَةٍ فَمِنْهَا رَحْمَةٌ بِهَا يَتَرَاحَمُ الْخَلْقُ بَيْنَهُمْ وَتِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ

6909-20/7- Bana el-Hakem b. Musa tahdis etti, bize Muâz b. Muâz tahdis etti, bize Süleyman et-Teymî tahdis etti, bize Osman en-Nehdi, Selmân el-Farisi'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz Allah'ın yüz rahmeti vardır. Bundan bir rahmet sayesinde yaratılmışlar kendi aralarında birbirlerine merhamet ederler. Doksan dokuz (rahmet) ise kıyamet günü içindir"* buyurdu.[255]

٦٩١٠-.../٨- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6910-.../8- Bunu bize Muhammed b. Abdula'lâ da tahdis etti, bize Mu'temir babasından bu isnad ile tahdis etti.[256]

٦٩١١-٢١/٩- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِائَةَ رَحْمَةٍ كُلُّ رَحْمَةٍ طِبَاقُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ فَجَعَلَ مِنْهَا فِي الْأَرْضِ رَحْمَةً فَبِهَا تَعْطِفُ الْوَالِدَةُ عَلَى وَلَدِهَا وَالْوَحْشُ وَالطَّيْرُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ أَكْمَلَهَا بِهَذِهِ الرَّحْمَةِ

6911-21/9- Bize İbn Numeyr tahdis etti... Selmân dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Allah gökleri ve yeri yarattığı gün yüz rahmet yarattı. Her bir rahmet gök ile yer arası kadardır. Bunlardan bir rahmeti yerde kıldı. Onun sayesinde anne yavrusuna, yırtıcı hayvanlar, kuşlar birbirlerine merhamet gösterirler. Kıyamet günü geleceğinde de bu rahmet ile onları (yüze) tamamlayacaktır."*[257]

254 İbn Mace, 4293; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14183
255 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4500
256 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4500
257 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4500

Şerh

(6906-6911 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah rahmeti yüz cüz... olarak yaratmıştır."* Bu hadisler, müslümanlara reca ve müjde bahşeden hadislerdendir. İlim adamları der ki: Çünkü şu kederler üzerine bina edilmiş olan bu dünya yurdunda tek bir rahmetten İslam, Kur'an, namaz, kalbindeki merhamet ve bunun dışında yüce Allah'ın ihsan ettiği nimetler elde edilirse ahiret yurdundaki yüz rahmet hakkında ne düşünülebilir? O ahiret yurdu ki ebedi karargâhtır ve amellerin karşılığının görüleceği yurttur. Allah en iyi bilendir.

Bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda "rahmet" lafzının sonunda he (yuvarlak te) iledir. Kadı Iyaz ise sondaki he (yuvarlak te) harfi olmadan re harfi ötreli olarak "erruh" diye zikretmiştir ve biz bunu re harfi ötreli olarak rivayet ettik. Fethalı olması da caizdir. Rahmet anlamındadır demiştir.

٦٩١٢-٢٢/١٠- حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ وَاللَّفْظُ لِحَسَنٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّهُ قَالَ قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِسَبْيٍ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنْ السَّبْيِ تَبْتَغِي إِذَا وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِبَطْنِهَا وَأَرْضَعَتْهُ فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَتَرَوْنَ هَذِهِ الْمَرْأَةَ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ قُلْنَا لَا وَاللَّهِ وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لَا تَطْرَحَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَلَّهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بِوَلَدِهَا

6912-22/10- Bana Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Muhammed b. Sehl et-Temîmî -lafız Hasen'e ait olmak üzere- tahdis etti, bize İbn Ebu Meryem tahdis etti, bize Ebu Gassan tahdis etti, bana Zeyd b. Eslem babasından tahdis etti, o Ömer b. el-Hattab'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e esir alınanlar getirilmişti. Bir de baktık ki esirler arasından bir kadın aranıp duruyor. Esir çocuklar arasından bir sabi buldumu hemen onu alıp göğsüne yapıştırıp onu emziriyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize: *"Bu kadının çocuğunu ateşe atması sizce mümkün müdür?"* buyurdu. Biz: Allah'a yemin olsun ki o onu atmamak gücüne sahipken asla atmaz dedik. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz Allah'ın kullarına merhameti bu kadının yavrusuna olan merhametinden çok daha fazladır"* buyurdu.[258]

---

258 Buhari, 5999; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10388

٦٩١٣-٢٣/١١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعُقُوبَةِ مَا طَمِعَ بِجَنَّتِهِ أَحَدٌ وَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ مَا قَنَطَ مِنْ جَنَّتِهِ أَحَدٌ

6913-23/11- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr birlikte İsmail b. Cafer'den tahdis etti. İbn Eyyub dedi ki: Bize İsmail tahdis etti, bana el-Alâ babasından haber verdi, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eğer mümin Allah'ın nezdindeki cezayı bilse kimse O'nun cennetini ümit etmez. Ve eğer kâfir Allah nezdindeki rahmeti bilse kimse O'nun cennetinden ümit kesmez."*[259]

Şerh

(6912-6913 numaralı hadisler)

(6912) "Esirlerden bir kadın bir şeyler aranıyordu..." Müslim Sahihi'nin bütün nüshalarında bu şekilde "ibtiğa: aramak, aranmak"den gelen bir kelime olarak "tebteği" şeklindedir. Bu da aramak demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu bir yanılmadır. Doğrusu Buhari'nin rivayetindeki şekli ile sa'y etmek (koşmak)den gelen "tes'a" koşuyordu şeklidir.

Derim ki: İkisi de doğrudur, bir yanılma yoktur. Çünkü kadın hem koşarak hem aranarak oğlunu bulmaya çalışıyordu. Allah en iyi bilendir.

٦٩١٤-٢٤/١٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَرْزُوقٍ بْنِ بِنْتِ مَهْدِيِّ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ قَالَ رَجُلٌ لَمْ يَعْمَلْ حَسَنَةً قَطُّ لِأَهْلِهِ إِذَا مَاتَ فَحَرِّقُوهُ ثُمَّ اذْرُوا نِصْفَهُ فِي الْبَرِّ وَنِصْفَهُ فِي الْبَحْرِ فَوَاللَّهِ لَئِنْ قَدَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ لَيُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا لَا يُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ فَلَمَّا مَاتَ الرَّجُلُ فَعَلُوا مَا أَمَرَهُمْ فَأَمَرَ اللَّهُ الْبَرَّ فَجَمَعَ مَا فِيهِ وَأَمَرَ الْبَحْرَ فَجَمَعَ مَا فِيهِ ثُمَّ قَالَ لِمَ فَعَلْتَ هَذَا قَالَ مِنْ خَشْيَتِكَ يَا رَبِّ وَأَنْتَ أَعْلَمُ فَغَفَرَ اللَّهُ لَهُ

6914-24/12- Bana Mehdi b. Meymûn'un kızının oğlu Muhammed b. Merzuk tahdis etti, bize Ravh tahdis etti, bize Malik, Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Hiçbir iyilik yapmamış bir adam aile halkına: Ölürse kendisini yakmalarını, sonra yarısını karaya yarısını denize savurmalarını söyledi. Çünkü Allah'a yemin olsun ki eğer Allah'ın ona gücü*

259 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14007

yeterse kendisini kesinlikle âlemlerden hiçkimseyi azaplandırmadığı bir azap ile azaplandıracaktır. Adam ölünce kendilerine verdiği emri yerine getirdiler. Allah karaya emir buyurdu, içindekileri toplayıp bir araya getirdi. Denize de emir buyurdu, o da içindekileri toplayıp bir araya getirdi. Sonra: Bunu niçin yaptın dedi. O: Senin haşyetinden (korkundan) Rabbim ki zaten sen daha iyi bilirsin dedi. Yüce Allah da ona mağfiret buyurdu."[260]

Şerh

Burada hiçbir iyilik yapmamış bir adamın çocuklarına kendisini yakmaları ve külünü karada ve denizde savurmalarını emrettiğine ve o adamın: Allah'a yemin olsun ki eğer Rabbim bana kâdir olursa hiç kimseye yapmayacağı bir azap ile beni azaplandıracağını söylediği ve hadisin sonunda: Bunu neden yaptın sorusu üzerine haşyetinden (korkundan) Rabbim. Sen zaten en iyi bilensin deyip ona mağfiret buyurduğu ile ilgili bu hadisin te'vili hususunda ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. Bir kesim bu hadisi onun yüce Allah'ın kudretini reddetmek istediği şeklinde yorumlanması sahih olamaz. Çünkü yüce Allah'ın kudreti hakkında şüphe eden bir kimse kâfirdir. Zaten hadisin sonunda da bunu ancak yüce Allah'ın haşyetinden/korkusundan yaptığını ifade etmiştir. Kâfir bir kimse ise Allah'tan korkmaz, Allah da ona mağfiret buyurmaz demişlerdir. Bu kanaat sahipleri şöyle demektedir: Bu durumda hadisin iki te'vili vardır:

1. Bir te'vile göre hadis: Eğer hakkımda azabı takdir buyurursa yani beni azaplandırmaya hükmederse anlamındadır. Nitekim bu anlamda olmak üzere şeddesiz olarak "kadere" ve şeddeli olarak "kaddere" de denilir, her ikisi de aynı anlamdadır.

2. İkinci yoruma göre burada "inkadere: (güç yetirirse değil de) beni sıkıştırırsa" anlamındadır. Nitekim yüce Allah: *"Onun aleyhine rızkını daralttı"* (Fecr, 16) buyurmaktadır. Bu aynı zamanda yüce Allah'ın: *"Bizim onu sıkıştırmayacağımızı zannetti."* (Enbiya, 87) buyruğu ile ilgili görüşlerden birisi de budur.

Bir diğer kesim buradaki lafız zahiri anlamı iledir. Ama bu adam bu sözlerini ifadelerini iyice kontrol etmeden ve anlamının gerçek mahiyetini kastetmeyip ona inanmadan söylemiştir. Aksine o bu sözlerini dehşetin korkunun ve aşırı tahammülsüzlüğün kendisine uyanıklığını ve söylediklerini düşünmesini ortadan kaldıracak şekilde kendisine baskın geldiği bir halde söylemiştir. Böylelikle o gaflet içinde olan, unutan bir kişi durumuna gelmiştir. Böyle bir durumda ise kişi sorumlu tutulmaz. Bu da kaybettiği devesini bulduğu zaman aşırı sevincin etkisi altında kalarak "sen benim kulumsun ben de senin Rab-

260 Buhari, 7506, Tuhfetu'l-Eşrâf, 13810

binim" demesine benzer bir sözdür. O bu dehşet ve sevincin baskın geldiği yanılmanın sözkonusu olduğu bu halinde kâfir olmamıştır demişlerdir.

Bu hadis-i şerif Müslim'den başka kaynaklarda: *"Belki Allah'ın gözünden kaybolurum"* demiştir. Bu da onun: *"Eğer Allah bana güç yetirirse"* sözünün zahir anlamı üzerinde olduğuna delildir.

Bir başka kesim de şöyle demiştir: Bu Arapların mecazi ifadelerinden ve onların harika (bedi) kullanımlarından birisidir. Onlar bu kullanıma "mezcuş-şekki bil yakin: şüpheyi yakine karıştırmak" adını verirler. Yüce Allah'ın: *"Ben yahut siz, ya bir hidayet üzereyiz..."* (Sebe, 24) buyruğuna benzer. Şekli itibari ile şüphe ve tereddüt ifade eder. Ama maksat kesin inanışı ifade etmektir.

Bir başka kesim de şöyle demiştir: Bu adam yüce Allah'ın sıfatlarından bir sıfatı bilmiyordu. İlim adamları sıfatı bilmeyen kimsenin tekfiri hususunda ihtilaf etmişlerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Bundan dolayı kişiyi kâfir edenlerden birisi de İbn Cerir et-Taberi'dir. Ebu'l-Hasan el-Eş'arî de önceleri bu kanaatte idi. Başkaları ise sıfatın bilinmemesi sebebi ile kâfir olmaz. Bundan dolayı o kişi -sıfatı inkâr edenin aksine- bununla iman adının dışına çıkmaz. Ebu'l Hasan el-Eş'arî de sonra bu kanaate dönmüş ve bu husustaki görüşü bunda karar kılmıştır. Çünkü böyle bir kimse (bu bilgisizlik halinde) bunu kesin olarak doğru kabul ettiği din olarak ve şeriat olarak benimsediği bir inanç olmak üzere inanmamıştır. Ama söylediğinin gerçek olduğuna inanan bir kimse ancak kâfir olur. Bu kanaat sahipleri der ki: Eğer insanlara sıfatlara dair soru sorulacak olursa bunları bilen insanların da çok az olduğu görülecektir.

Bir diğer kesim de şöyle demiştir: Bu adam sırf tevhidin fayda vereceği bir zaman diliminde (fetret zamanında) yaşamıştı. Bu husustaki sahih kanaate göre şeriatin gelmesinden önce teklifin sözkonusu olmadığı bir zamanda yaşamıştı. Çünkü yüce Allah: *"Biz bir rasul göndermedikçe azaplandırıcılar değiliz"* (İsra, 15) buyurmaktadır.

Başka bir kesim de şöyle demiştir: Böyle bir kimsenin şeriatlerinde bizim şeriatimizden farklı olarak kâfirin affedilmesinin mümkün (caiz) olduğu bir zamanda yaşamış olması ihtimali vardır. Bu ise ehl-i sünnetin kanaatine göre aklen caiz kabul olunan hususlardandır. Bizim şeriatimizde ise biz şeriatimiz dolayısı ile bunu kabul etmiyoruz. Çünkü yüce Allah'ın: *"Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını mağfiret buyurmaz"* (Nisa, 116) buyruğu ve diğer deliller bunu ifade etmektedir. Allah en iyi bilendir.

Bir görüşe göre de onun böyle bir vasiyette bulunması, kendisini tahkir etmek ve isyankârlığı sebebi ile günahta aşırılığa gitmesi sebebi ile kendisine bir ceza olması içindir. Böylelikle yüce Allah'ın kendisine rahmet buyurmasını ümit etmiştir.

٦٩١٥-٢٥/١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ قَالَ قَالَ لِي الزُّهْرِيُّ أَلَا أُحَدِّثُكَ بِحَدِيثَيْنِ عَجِيبَيْنِ قَالَ الزُّهْرِيُّ أَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ أَسْرَفَ رَجُلٌ عَلَى نَفْسِهِ فَلَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ أَوْصَى بَنِيهِ فَقَالَ إِذَا أَنَا مُتُّ فَأَحْرِقُونِي ثُمَّ اسْحَقُونِي ثُمَّ اذْرُونِي فِي الرِّيحِ فِي الْبَحْرِ فَوَاللَّهِ لَئِنْ قَدَرَ عَلَيَّ رَبِّي لَيُعَذِّبُنِي عَذَابًا مَا عَذَّبَهُ بِهِ أَحَدًا قَالَ فَفَعَلُوا ذَلِكَ بِهِ فَقَالَ لِلْأَرْضِ أَدِّي مَا أَخَذْتِ فَإِذَا هُوَ قَائِمٌ فَقَالَ لَهُ مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ فَقَالَ خَشْيَتُكَ يَا رَبِّ أَوْ قَالَ مَخَافَتُكَ فَغَفَرَ لَهُ بِذَلِكَ قَالَ الزُّهْرِيُّ وَحَدَّثَنِي حُمَيْدٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ دَخَلَتْ امْرَأَةٌ النَّارَ فِي هِرَّةٍ رَبَطَتْهَا فَلَا هِيَ أَطْعَمَتْهَا وَلَا هِيَ أَرْسَلَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ حَتَّى مَاتَتْ هَزْلًا قَالَ الزُّهْرِيُّ ذَلِكَ لِئَلَّا يَتَّكِلَ رَجُلٌ وَلَا يَيْأَسَ رَجُلٌ

6915-25/13- Bize Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd tahdis etti, Abd bize Abdurrezzak haber verdi derken İbn Râfi' -ki lafız ona aittir- tahdis etti dedi. Bize Ma'mer haber verip dedi ki: Bana ez-Zührî dedi ki: Sana hayret verici iki hadis nakledeyim mi? Zührî dedi ki: Bana Humeyd b. Abdurrahman, Ebu Hureyre'den haber verdi, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Bir kişi kendi aleyhine aşırıya giderek çokça günah işledi. Ölümü yaklaşınca oğullarına vasiyette bulunarak şöyle dedi: Ben öldükten sonra beni yakın. Sonra beni ezip toz haline getirin. Sonra denizdeki rüzgarda beni savurun. Allah'a yemin ederim eğer Rabbimin bana kudreti yeterse, kesinlikle hiçkimseye yapmadığı bir azap ile beni azaplandıracaktır. Onlar da onun dediğini ona yaptılar. Allah yere: Aldığını eksiksiz ver buyurdu. Adam ayakta dikiliverdi. Ona: Bu yaptığına seni iten ne oldu dedi. O senin haşyetin (korkun) Rabbim dedi. Ya da: Senden korktuğum için dedi. Bundan dolayı da ona mağfiret buyurdu."*

Zührî dedi ki: Bana Humeyd de Ebu Hureyre'den tahdis etti, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Bir kadın bağladığı bir kedi sebebi ile cehennem ateşine girdi. Ne kendisi ona yiyecek verdi ne de yer haşeratından yesin diye onu saldı. Nihayet zayıflıktan öldü."*

Zührî dedi ki: Bu bir kimsenin bir şeylere güvenerek yanlış bir tevekküle kapılmaması ve bir diğerinin de ümit kesmemesi içindir.[261]

261 Buhari, 3481; Nesai, 2078; İbn Mace, 4255; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12280

٦٩١٦-١٤/٢٦ - حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنِي الزُّبَيْدِيُّ قَالَ الزُّهْرِيُّ حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ أَسْرَفَ عَبْدٌ عَلَى نَفْسِهِ بِنَحْوِ حَدِيثِ مَعْمَرٍ إِلَى قَوْلِهِ فَغَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ حَدِيثَ الْمَرْأَةِ فِي قِصَّةِ الْهِرَّةِ وَفِي حَدِيثِ الزُّبَيْدِيِّ قَالَ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِكُلِّ شَيْءٍ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا أَدِّ مَا أَخَذْتَ مِنْهُ

6916-26/14- Bana Ebu Rabi' Süleyman b. Davud tahdis etti, bize Muhammed b. Harb tahdis etti, bana ez-Zübeydî tahdis etti, ez-Zührî dedi ki: Bana Humeyd b. Abdurrahman b. Avf, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Bir kul kendi aleyhine olmak üzere günah işlemekte aşırıya gitti"* diyerek Ma'mer'in hadisine yakın olarak *"ve Allah ona mağfiret buyurdu"* buyruğuna kadar rivayet etti ve kedi kıssasında kadın ile ilgili hadisi zikretmedi.

ez-Zübeydî'nin hadisinde de şunları söyledi: *"Aziz ve celil Allah: Ondan azıcık bir şey dahi almış olan her bir şeye: Ondan aldığını tastamam ver buyurdu"* demiştir.[262]

Şerh

(6915-6916 numaralı hadisler)

(6915) *"Bir adam kendi aleyhine olmak üzere günah işlemekte aşırıya gitti."* Yani masiyetlerde mübalağa etti ve oldukça ileri gitti. Çünkü "seref" haddi aşmaktır.

İbn Şihab'ın bu hadisi zikrettiğini belirttikten sonra cehenneme giren ve açlığından ölünceye kadar hapsettiği bir kedi sebebi ile azap gören bir kadını zikredip sonra da İbn Şihab'ın: "Bir adam yanlış bir şekilde tevekkül etmesin, bir diğeri de ümit kesmesin diye" şeklinde kaydettiği sözlerinin anlamı şudur: İbn Şihab ilk hadisi zikredince o hadisi işiten bir kimsenin yüce Allah'ın rahmetinin genişliğine ümitvar olmanın azametine bakarak, yanlış bir tevekküle kapılmaması için hemen onun arkasından bunun zıddı olan korkutucu bir mahiyet arzeden kedi ile ilgili hadisi ekleyiverdi. Böylelikle korku ve ümit bir arada bulunsun. İşte "birisi yanlış bir tevekküle kapılmasın diğeri ümitsizliğe kapılmasın" sözünün anlamı budur. Nitekim Kur'an-ı Azimuşşan'ın ayetlerinin bir çoğu böyledir. Onlarda korku ve ümit bir aradadır. Nitekim ilim adamları da böyle demişlerdir: Vaaz edip öğüt veren kimsenin verdiği vaazda korku ile ümidi (havf ve recayı) birlikte sözkonusu etmesi müstehaptır. Böylelikle kimse ümitsizliğe kapılmasın, kimse de yanlış bir tevekküle yönelme-

262 6915 numaralı hadisin kaynakları

sin. Yine ilim adamları der ki: Korkutma daha çok olmalıdır. Çünkü nefisler ümide, rahata güven duymaya ve bazı amelleri ihmal etmeye daha eğilimli olduğundan ötürü korkutmaya daha bir muhtaçtır.

Kedi ile ilgili hadisin de şerhi daha önce yerinde geçmiş bulunmaktadır.

٦٩١٧-١٥/٢٧ - حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ سَمِعَ عُقْبَةَ بْنَ عَبْدِ الْغَافِرِ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَجُلًا فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَاشَهُ اللَّهُ مَالًا وَوَلَدًا فَقَالَ لِوَلَدِهِ لَتَفْعَلُنَّ مَا آمُرُكُمْ بِهِ أَوْ لَأُوَلِّيَنَّ مِيرَاثِي غَيْرَكُمْ إِذَا أَنَا مُتُّ فَأَحْرِقُونِي وَأَكْثَرُ عِلْمِي أَنَّهُ قَالَ ثُمَّ اسْحَقُونِي وَاذْرُونِي فِي الرِّيحِ فَإِنِّي لَمْ أَبْتَهِرْ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرًا وَإِنَّ اللَّهَ يَقْدِرُ عَلَيَّ أَنْ يُعَذِّبَنِي قَالَ فَأَخَذَ مِنْهُمْ مِيثَاقًا فَفَعَلُوا ذَلِكَ بِهِ وَرَبِّي فَقَالَ اللَّهُ مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا فَعَلْتَ فَقَالَ مَخَافَتُكَ قَالَ فَمَا تَلَافَاهُ غَيْرُهَا

6917-27/15- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti. Bize babam tahdis etti, bize Şu'be Katâde'den tahdis ettiğine göre o Ukbe b. Abdulgafir'i şöyle derken dinlemiştir: Ebu Said el-Hudrî'yi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye şunu tahdis ederken dinledim: "*Sizden öncekiler arasından bir adama Allah çokça mal ve evlat vermiş idi. Çocuklarına dedi ki: Ya size emrettiğimi yaparsınız yahut da mirasımı sizden başkasına bırakırım. Ben öldükten sonra beni yakınız -daha çok bildiğime göre o şöyle demiştir: Sonra beni öğütünüz ve rüzgara karşı savurun. Çünkü ben Allah nezdinde hayır namına önceden bir şey işlemedim ve şüphesiz Allah bana azap etmeye kâdirdir. Böyle diyerek onlardan and aldı. Onlar da bunu -Rabbime yemin olsun ki- ona yaptılar. Yüce Allah da: O yaptığına seni ne itti buyurdu. O adam: Senden korkmak dedi. Bu söylediğinden başka bir şey onun kusurlarını telafi etmedi.*"[263]

٦٩١٨-١٦/٢٨ - وَحَدَّثَنَاهُ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ قَالَ لِي أَبِي حَدَّثَنَا قَتَادَةُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ ذَكَرُوا جَمِيعًا بِإِسْنَادِ شُعْبَةَ نَحْوَ حَدِيثِهِ وَفِي حَدِيثِ شَيْبَانَ وَأَبِي عَوَانَةَ أَنَّ رَجُلًا مِنَ النَّاسِ رَغَسَهُ اللَّهُ مَالًا وَوَلَدًا وَفِي حَدِيثِ التَّيْمِيِّ فَإِنَّهُ لَمْ يَبْتَئِرْ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرًا قَالَ فَسَّرَهَا قَتَادَةُ لَمْ يَدَّخِرْ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرًا وَفِي حَدِيثِ شَيْبَانَ فَإِنَّهُ وَاللَّهِ مَا ابْتَأَرَ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرًا وَفِي حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ مَا امْتَأَرَ بِالْمِيمِ

263 Buhari, 3874 -muhtasar olarak-, 6481, 7508; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4247

6918-28/16- Bunu bize Yahya b. Habib el-Hârisi de tahdis etti, bize Mu'temir b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Bana babam dedi ki: Bize Katâde tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Hasan b. Musa tahdis etti, bize Şeyban b. Abdurrahman tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu'l-Velid tahdis etti, bize Ebu Avane tahdis etti, (Şeyban ile) ikisi Katâde'den rivayet etti, sonra hepsi Şu'be'nin isnadı ile onun hadisine yakın olarak zikretti. Şeyban ve Ebu Avane'nin hadisinde: *"Allah'ın kendisine mal ve evlat verdiği insanlardan bir adam"* denilmektedir. et-Teymî'nin hadisinde de: "Çünkü o Allah nezdinde hayır diye bir şey önceden yapmadı" dedi. Sonra Katâde bunu açıklayarak Allah nezdinde hayır namına bir şey biriktirmedi dedi. Şeyban'ın hadisinde ise: *"Çünkü o Allah'a yemin olsun ki Allah nezdinde hayır namına bir şey önceden göndermedi."* Ebu Avane'nin rivayetinde ise "maibteera" kelimesi "maimteera: önceden bir şey göndermedi" şeklinde mim harfi iledir.[264]

Şerh

(6917-6918 numaralı hadisler)

(6917) *"Sizden öncekilerden Allah'ın çokça mal ve evlat vermiş olduğu bir adam"* buradaki "raşehu: kendisine çokça verdiği" lafzı Müslim'in Sahihi'nde iki şekilde rivayet edilmiştir: Birisi hemzesiz ve harf-i med olarak elif ile ve şin ile "râşehu" şeklinde ikincisi ise hemzeli ve sin ile "ra'sehu" diye rivayet edilmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Doğrusu olan birincisidir, cumhurun rivayeti de bu şekildedir, anlamı Allah'ın kendisine mal ve evlat verdiği demektir. Burada bunun sin ile rivayetinin açıklanır bir tarafı yoktur. Nitekim başkası da aynı şekilde bunun burada açıklanır bir tarafı yoktur demiştir.

"Şüphesiz ki ben Allah nezdinde hayır namına önceden bir şey göndermedim." Bazı nüshalarda ve bazı ravilerin rivayetinde bu lafız "ebteir" şeklinde te'den sonra hemze iledir, birçoğunda ise te'den sonra he ile "ebtehir" şeklindedir. Her ikisi de sahihtir. He hemzeden bedeldir. Her ikisinin de anlamı önceden hayır namına bir şey göndermedim, hayır diye bir şey biriktirmedim demektir. Katâde bunu kitapta açıklamış bulunmaktadır. Bir rivayette ise (6918) lem yebteir: (o) hayır namına bir şey göndermedi şeklindedir. Bu bütün nüshalarda bu şekildedir. Bir rivayette ise "maimteere" şeklinde yine mim ile ve hemzeli olarak kaydedilmiştir. Burada da mim be'den bedeldir.

"Ve muhakkak Allah beni azaplandırmaya kâdirdir." Diyarımızdaki nüshaların bir çoğunda bu şekildedir. Raviler ve nüshalar buradaki bu ibarede "elif nun"ın iki defa tekrar edildiğini ittifakla nakletmiş olmakla birlikte ikinci

264 6917 numaralı hadisin kaynakları

"elif nun" itimat olunur bazı nüshalarda düşmüştür. Buna göre birinci elif nun şart edatı olur. İfadenin takdiri: Eğer Allah'ın bana kudreti olursa (eline geçersem) beni azaplandırır" şeklindedir. Bu da önceki rivayete uygundur. Cumhurun rivayetine göre ise ikincisi ile birlikte birincisi de Sâbittir. Bunun takdirinde ihtilaf edilmiştir. Kadı Iyaz Bu sözde bir telfik vardır. Eğer zahirine göre alınıp şanı yüce Allah'ın adı nasb edilerek "inne"ın haberi yerinde uygun bir takdir yapılırsa lafız düzelir ve doğru bir anlam kazanır. Ama daha önce kudret hakkında zahiri itibari ile şüphe ettiğini ortaya koyan sözlerine aykırı olur. Bazıları da doğrusu buradaki ikinci elif nun'un hazfedilmesi birincisinin de şeddesiz olması ve lafzatullahın merfu okunmasıdır. Nitekim bunu bazı ravilerden bu şekilde zaptetmiş bulunuyoruz. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Bir diğer görüşe göre ifade zahirinde görüldüğü gibi her iki yerde de "elif nun" harfinin Sâbit olması iledir. Birincisi de şeddelidir. Bunun da anlamı: Şüphesiz Allah bana azap etmeye kâdirdir demek olur. Bu da birinci rivayeti "kadere" fiilini daralttı anlamında yorumlayanların yahut da ondan başka Allah'ın kudretini gerçek mana nefyetmediği şeklinde te'vil edenlerin görüşüne uygundur. Zahirinden anlaşılan anlam üzere olması da -bu görüşu nakledenin söylediği gibi- mümkündür. Ama buradaki sözünün anlamı da şu olur: Şuphesiz Allah, beni bu hâlimle defnedecek olursanız azaplandırma kudretine sahiptir. Ama şayet beni öğütüp karada ve denizde savuracak olursanız bana güç yetiremez. Bunun da cevabı daha önce geçtiği gibi verilir. Böylelikle rivayetler bir arada cem ve telif edilmiş olur. Allah en iyi bilendir.

"Onlardan ant aldı, onlar da bu dediğini ona yaptılar. Ve Rabbime yemin olsun." Müslim'in bütün nushalarında bu şekilde yemin olmak üzere "ve Rabbi: ve Rabbime yemin olsun" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyaz da aynı şekilde Müslim'in kitabında bunda ittifak olduğunu naklederek şunları söylemiştir: Bu onlar hakkında bu durumu haber verenin verdiği haberin doğruluğunu anlatmak için yaptığı bir yemindir. Buhari'nin Sahihi'nde ise *"onlardan Rabbim adına yemin olsun diye ant aldı, onlar da ona bu dediğini yaptılar"* şeklindedir. Kimileri doğrusu budur demiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Hayır, bu iki rivayet hem anlam hem yemin itibari ile birbirine yakındır. Ben bunu Müslim Sahihi'nin bazı nüshalarında ama üstatlarımızdan -et-Temîmî dışında- herhangi birisinini rivayeti olmamak üzere İbnu'l Hazzân'ın rivayetinde şöyle olduğunu gördüm: *"Bu ona yapıldı ve külü savruldu."* Sonra şunları söylemektedir: Eğer bu rivayet sahih ise ifadenin uygun açıklaması budur. Çünkü o kendilerine kendisini savurmalarını emretmişti. Muhtemelen müstehsinlerden birisinden "savuruldu anlamındaki zürriye kelimesinin" zel harfi düşmüş, diğerleri de ona tabi olmuşlardır. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Sözü edilen üç rivayet mana itibari ile doğru ve açıktır. Ayrıca bunların birisinin yanlış olduğunu söylemenin açıklanır bir tarafı yoktur. Allah en iyi bilendir.

"Bu söylediğimden başka bir şey onun kusurunu telafi etmedi." Yani onun eksiğini tamamlamadı.

(6918) *"İnsanlardan bir adama Allah çokça mal ve evlat vermişti."* Burada resega: verdi ve verdiğini ona Mübârek kıldı anlamındadır.

٥/٦- بَاب قَبُولِ التَّوْبَةِ مِنْ الذُّنُوبِ وَإِنْ تَكَرَّرَتْ الذُّنُوبُ وَالتَّوْبَةُ

5/6- GÜNAHLAR VE TEVBE, TEKRAR TEKRAR YAPILSA DAHİ GÜNAHLARDAN TEVBENİN KABUL EDİLECEĞİ BABI

٦٩١٩-١/٢٩- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ فِيمَا يَحْكِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ أَذْنَبَ عَبْدٌ ذَنْبًا فَقَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ أَيْ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَبْدِي أَذْنَبَ ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ أَيْ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ اعْمَلْ مَا شِئْتَ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ قَالَ عَبْدُ الْأَعْلَى لَا أَدْرِي أَقَالَ فِي الثَّالِثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ اعْمَلْ مَا شِئْتَ قَالَ أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زَنْجُويَةَ الْقُرَشِيُّ الْقُشَيْرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ النَّرْسِيُّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6919-29/1- Bana Abdula'lâ b. Hammâd tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, İshak b. Abdullah b. Ebu Talha'dan tahdis etti, o Abdurrahman b. Ebu Amre'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) aziz ve celil Rabbinden naklettikleri arasında şöyle buyurdu: *"Bir kul bir günah işledi ve: Allah'ım bana günahımı bağışla dedi. Şanı yüce ve Mübârek olan da: Kulum bir günah işledi. Kendisinin günahı bağışlayan ve günahtan dolayı da sorumlu tutan bir Rabbinin olduğunu bildi buyurur. Sonra bir daha dönüp günah işledi ve: Rabbim bana gunahımı bağışla dedi. Şanı yüce ve Mübârek Rabbi: Kulum bir günah işledi ve kendisinin günahı bağışlayan ve*

günahtan dolayı sorumlu tutan bir Rabbinin olduğunu bildi dedi. Sonra bir daha dönüp günah işledi ve: Rabbim bana günahımı bağışla dedi: Şanı yüce ve Mübârek Rabbi de: Kulum bir günah işledi ve kendisinin günahı bağışlayan, günahtan dolayı da sorumlu tutan bir Rabbinin olduğunu bildi. İstediğin ameli yap. Ben sana mağfiret buyurdum dedi."

Abdula'lâ dedi ki: Üçüncüsünde mi yoksa dördüncüsünde mi *"istediğin ameli yap"* dediğini bilmiyorum.

Ebu Ahmed dedi ki: Bana Muhammed b. Zencüveyh el-Kuraşi el-Kuşeyri tahdis etti, bize Abdula'lâ b. Hammâd en-Nersî bu isnad ile tahdis etti.[265]

٦٩٢٠-٣٠/٢- حَدَّثَنِي عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنِي أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ قَالَ كَانَ بِالْمَدِينَةِ قَاصٌّ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ قَالَ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ عَبْدًا أَذْنَبَ ذَنْبًا بِمَعْنَى حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ وَذَكَرَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَذْنَبَ ذَنْبًا وَفِي الثَّالِثَةِ قَدْ غَفَرْتُ لِعَبْدِي فَلْيَعْمَلْ مَا شَاءَ

6920-30/2- Bana Abd b. Humeyd tahdis etti, bana Ebu'l-Velid tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize İshak b. Abdullah b. Ebu Talha tahdis edip dedi ki: Medine'de Abdurrahman b. Ebu Amra denilen bir kıssacı vardı. Ben onu şöyle derken dinledim: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Şüphesiz bir kul bir günah işledi..."* deyip Hammâd b. Seleme'nin hadisi ile aynı manada rivayet etti ve üç defa bir günah işledi diye zikretti. Dördüncüsünde de: *"Kuluma mağfiret ettim, dilediği ameli yapsın"* buyurdu dedi.[266]

٦٩٢١-٣١/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عُبَيْدَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا

6921-31/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Amr b. Murre'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Ubeyde'yi Ebu Musa'dan diye tahdis ederken dinledim, o Nebi (sallallâhu

265 Buhari, 7507; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13602

266 6919 numaralı hadisin kaynakları

aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Şüphesiz aziz ve celil Allah, gündüzün günahkarının tevbe etmesi için geceleyin elini uzatır. Gece günahkarının tevbe etmesi için de gündüzün elini uzatır. Ta ki güneş battığı yerden doğuncaya kadar.*"[267]

٦٩٢٢-.../٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

6922-.../4- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile buna yakın olarak rivayet etti.[268]

Şerh

(6919-6922 numaralı hadisler)

Bu mesele Tevbe Kitabı'nın baş taraflarında geçti. Bu hadisler de onun lehine açıkça delalet eden hadislerdir. Aynı şekilde bir günah yüz defa yahut bin defa ya da daha fazla tekrarlansa ve her seferinde tevbe etse tevbesinin kabul edileceğine, günahlarının da düşeceğine delildir. Eğer bütün günahları işledikten sonra hepsinden bir defa tevbe ederse yine tevbesi sahihtir.

(6919) Aziz ve celil Allah'ın tekrar tekrar günah işleyen kimse için "*dilediğin ameli yap sana mağfiret buyurdum*" buyruğunun anlamı şudur: Sen günah işleyip sonra da tevbe ettiğin sürece sana mağfiret buyurdum. Bu ise sözünü ettiğimiz kaideye göre gerçekleşir.

(6921) "*Şüphesiz aziz ve celil Allah, gündüzün günahkarının tevbe etmesi için geceleyin elini uzatır...*" Tevbenin kabul edilmesi için özel bir zamanı yoktur. Mesele daha önceden geçti.

Elini açması tevbenin kabul edilmesine dair bir istiareli anlatımdır. el-Mâzerî dedi ki: Bundan maksat tevbenin kabul edileceğidir. Lafız "elin uzatılması" ile varid olmuştur. Çünkü araplardan bir kimse bir şeyden hoşnut oldumu onu kabul ettiğini ifade etmek için elini uzatır. Hoşlanmadımı da elini ondan geri çeker. Böylelikle onların anlayacakları maddi bir husus ile kendilerine hitap edilmiştir. İfade ayrıca mecazi bir ifadedir. Çünkü bildiğimiz organ olan el, şanı yüce Allah hakkında imkânsızdır.

267 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9145

268 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9145

٦/٧- بَاب غَيْرَةِ اللهِ تَعَالَى وَتَحْرِيمِ الْفَوَاحِشِ

6/7- YÜCE ALLAH'IN GAYRETİ VE HAYASIZLIKLARIN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٩٢٣-١/٣٢- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنْ اللهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ وَلَيْسَ أَحَدٌ أَغْيَرَ مِنْ اللهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ

6923-32/1- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Cerir A'meş'den haber verdi derken Osman tahdis etti dedi. O Ebu Vail'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Övülmeyi Allah'tan daha çok seven hiçkimse yoktur. Bundan dolayı kendi zatını övmüştür. Allah'tan daha çok da gayret sahibi (kıskanç) kimse yoktur. Bundan dolayı fuhşiyatı (hayasızlıkları) haram kılmıştır."*[269]

٦٩٢٤-٢/٣٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا أَحَدٌ أَغْيَرَ مِنْ اللهِ وَلِذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنْ اللهِ

6924-33/2- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de -lafız kendisine ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr ve Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Şakik'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'tan daha gayret sahibi (kıskanç) kimse yoktur. Bundan dolayı gizli olanı ile açık olanı ile hayasızlıkları haram etti. Allah'tan daha çok da övülmeyi seven kimse yoktur."*[270]

---

269 Buhari, 5220, 7403; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9256

270 6923 numaralı hadisin kaynakları

٦٩٢٥-٣/٣٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ يَقُولُ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ قُلْتُ لَهُ آنْتَ سَمِعْتَهُ مِنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ نَعَمْ وَرَفَعَهُ أَنَّهُ قَالَ لَا أَحَدٌ أَغْيَرَ مِنْ اللهِ وَلِذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنْ اللهِ وَلِذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ

6925-34/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Amr b. Murre'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Vail'i şöyle derken dinledim: Abdullah b. Mesud'u şöyle derken dinledim: Ben (Amr b. Murre) ona: Bunu Abdullah'dan sen mi dinledin dedim. O evet hem de onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ref edip isnad ederek şöyle buyurdu dedi: *"Allah'tan daha gayret sahibi (kıskanç) kimse yoktur. Bundan dolayı gizlisi ile açığı ile fuhşiyatı haram kılmıştır. Yüce Allah'tan daha çok da methedilmeyi seven kimse yoktur. Bundan dolayı kendi zatını meth etmiştir."*[271]

٦٩٢٦-٤/٣٥- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنْ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ وَلَيْسَ أَحَدٌ أَغْيَرَ مِنْ اللهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ وَلَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْعُذْرُ مِنْ اللهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ أَنْزَلَ الْكِتَابَ وَأَرْسَلَ الرُّسُلَ

6926-35/4- Bize Osman b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Cerir, A'meş'den haber verdi dedi. Diğer ikisi tahdis etti dedi. O Malik b. el-Hâris'den, o Abdurrahman b. Yezid'den, o Abdullah b. Mesud'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil Allah'tan daha çok methedilmeyi seven hiç kimse yoktur. Bundan dolayı kendi zatını methetmiştir. Allah'tan da daha gayretli (kıskanç) kimse yoktur. Bundan dolayı hayâsızlıkları haram kılmıştır. Allah'tan daha çok (ileri sürülebilecek bir mazeret) bırakmamayı seven kimse yoktur. Bundan dolayı kitabı indirdi, rasulleri gönderdi."*[272]

---

271 Buhari, 4634, 4637; Tirmizi, 3530; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9287

272 Yalnız Müslim rivayet etmiştir: Tuhfetu'l-Eşrâf, 9396

Şerh

(6923-6926 numaralı hadisler)

Şanı yüce Allah'ın gayreti (kıskanması)nın açıklaması daha önce Sa'd b. Ubâde'nin hadisinde (3743) ve başkasında geçmiş bulunmaktadır. Yine *"Allah'tan daha gayretli hiçbir şey yoktur"* buyruğunun da açıklaması geçmişti. Gayn harfi fethalı olarak "gayret" bizim hakkımızda kendisine bir şeyi yedirememesi demektir. Aziz ve celil Allah hakkında ise burada (bu babta) Amr en-Nâkid'in (6926) rivayet ettiği hadiste *"Allah'ın gayreti ise müminin Allah'ın kendisine haram kıldığı şeyleri yapmasıdır"* diye açıklamıştır. Yani O'nun gayreti, men etmesi ve haram kılmış olmasıdır.

(6924) *"Yüce Allah'tan daha çok methedilmeyi seven hiç kimse yoktur."* Bunun gerçek mahiyeti kullar için bir maslahat olmasından ibarettir. Çünkü onlar şanı yüce Allah'ı överler, O'da kendilerine sevap verir böylelikle bundan fayda görürler. Şanı yüce Allah'ın ise âlemlere ihtiyacı yoktur. Onların kendisini övmesinin O'na bir faydası olmadığı gibi bunu terk etmeleri halinde de O'na bir zararı olmaz.

Hadiste şanı yüce Allah'ı övmenin, O'nu tesbih etmenin, tehlilin, tahmidin, tekbirin ve sair zikirlerin faziletine dikkat çekilmektedir.

(6926) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"(İleri sürülebilecek) bir mazeret bırakmamayı aziz ve celil Allah'tan daha çok kimse sevmez. Bunun için..."* Kadı İyaz dedi ki: Burada i'tizar (özür dilemek, mazeret Beyân etmek) ile kulların kusurlarından O'na mazeretlerini Beyân edip özür dilemeleri ve masiyetlerinden O'na tevbe edip kendilerine günahlarını bağışlaması olma ihtimali vardır. Nitekim yüce Allah: *"Kullarının tevbesini kabul eden O'dur"* (Şura, 25) buyurmaktadır.

٦٩٢٧-٥/٣٦- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ عُلَيَّةَ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ قَالَ يَحْيَى وَحَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ يَغَارُ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ وَغَيْرَةُ اللَّهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ عَلَيْهِ قَالَ يَحْيَى وَحَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ حَدَّثَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَيْسَ شَيْءٌ أَغْيَرَ مِنْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

6927-36/5- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim b. Uleyye, Haccac b. Ebu Osman'dan tahdis edip dedi ki: Yahya dedi ki: Bana Ebu Seleme de Ebu Hureyre'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Allah da gayret eder, mümin de*

gayret eder (kıskanır). Allah'ın gayreti ise müminin Allah'ın kendisine haram kıldıklarını yapmasıdır."

Yahya dedi ki: Bana Ebu Seleme'nin de tahdis ettiğine göre Urve b. ez-Zubeyr'in kendisine tahdis ettiğine göre Ebu Bekir kızı Esma da kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlediğini tahdis etti: *"Aziz ve celil Allah'tan daha çok gayret eden bir şey yoktur."*[273]

٦٩٢٨–.../٦– حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ وَحَرْبُ بْنُ شَدَّادٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ رِوَايَةِ حَجَّاجٍ حَدِيثَ أَبِي هُرَيْرَةَ خَاصَّةً وَلَمْ يَذْكُرْ حَدِيثَ أَسْمَاءَ

6928-.../6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Ebân b. Yezid ve Harb b. Şeddad, Yahya b. Ebu Kesir'den tahdis etti, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Haccac'ın rivayetinin aynısını özel olarak Ebu Hureyre'nin hadisi diye rivayet etti ve Esma'nın hadisini (tahdis ettiğini) zikretmedi.[274]

٦٩٢٩–٣٧/٧– وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ عَنْ هِشَامٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ أَسْمَاءَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَا شَيْءَ أَغْيَرُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

6929-37/7- Bize Muhammed b. Ebu Bekir el-Mukaddemî de tahdis etti, bize Bişr b. el-Mufaddal, Hişâm'dan tahdis etti, o Yahya b. Ebu Kesir'den, o Ebu Seleme'den, o Urve'den, o Esma'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Aziz ve celil Allah'tan daha gayretli (kıskanç) bir şey yoktur"* buyurduğunu rivayet etti.[275]

٦٩٣٠–٣٨/٨– حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ الْمُؤْمِنُ يَغَارُ وَاللَّهُ أَشَدُّ غَيْرًا

6930-38/8- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed- Ala'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mümin gayret eder (kıskançlık yapar). Allah'ın gayreti ise daha şiddetlidir"* buyurdu.[276]

273 Buhari, 5222, 5223; Tirmizi, 1168; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15363, 15726

274 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15357, 15366

275 6928 numaralı hadisin kaynakları

276 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14064

٦٩٣١-.../٩- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ الْعَلَاءَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6931-.../9- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: el-Alâ'yı bu isnad ile (rivayeti naklederken) dinledim.[277]

Şerh

(6927-6931 numaralı hadisler)

(6930) *"Allah'ın gayreti ise daha şiddetlidir"* ibaresi nüshalarda bu şekilde gayn harfi fethalı, ye harfi sakin ve elif ile mansup (gayran) şeklindedir. Bu da gayret demektir. Dil bilginlerinin dediklerine göre gayret, gayr ve gaar aynı anlamdadır. Allah en iyi bilendir.

٨/٧- بَاب قَوْله تَعَالَى إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ

7/8- *"MUHAKKAK İYİLİKLER KÖTÜLÜKLERİ GİDERİR"* (HUD, 114) BUYRUĞU BABI

٦٩٣٢-١/٣٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ كِلَاهُمَا عَنْ يَزِيدَ بْنِ زُرَيْعٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كَامِلٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ حَدَّثَنَا التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَجُلًا أَصَابَ مِنْ امْرَأَةٍ قُبْلَةً فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ قَالَ فَنَزَلَتْ أَقِمْ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ أَلِيَ هَذِهِ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ لِمَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ أُمَّتِي

6932-39/1- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu Kâmil Fudayl b. Husayn el-Cahderî ikisi Yezid b. Zurey''den -lafız Ebu Kâmil'e ait olmak üzere- tahdis etti, bize Yezid tahdis etti, bize et-Teymî Ebu Osman'dan tahdis etti, o Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet ettiğine göre bir adam bir kadını öptü. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip O'na bunu söyledi. Bunun üzerine: *"Gündüzün iki tarafında gecenin de birbirine yakın saatlerinde dosdoğru namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu iyi düşünenler için bir öğüttür."* (Hud, 114) ayeti nazil oldu. Bunun üzerine o adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu benim için mi dedi. Allah Rasûlü: ***"Ümmetimden onunla amel eden kimseler içindir"*** buyurdu.[278]

277 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14032

278 Buhari, 526, 4287; Tirmizi, 3113; İbn Mace, 1398, 4254; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9376

٦٩٣٣-٢/٤٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ أَنَّهُ أَصَابَ مِنْ امْرَأَةٍ إِمَّا قُبْلَةً أَوْ مَسًّا بِيَدٍ أَوْ شَيْئًا كَأَنَّهُ يَسْأَلُ عَنْ كَفَّارَتِهَا قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ يَزِيدَ

6933-40/2- Bize Muhammed b. el-Alâ tahdis etti... İbn Mesud'dan rivayete göre bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek bir kadını ya öptüğünü yahut eli ile dokunduğunu yahut ona bir şey yaptığını söyledi. Sanki bunun keffaretinin ne olduğunu sormak istiyordu. Bunun üzerine aziz ve celil Allah (buyruğunu) indirdi. Sonra da Yezid'in hadisinin aynısını rivayet etti.[279]

٦٩٣٤-٣/٤١- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ أَصَابَ رَجُلٌ مِنْ امْرَأَةٍ شَيْئًا دُونَ الْفَاحِشَةِ فَأَتَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَعَظَّمَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَتَى أَبَا بَكْرٍ فَعَظَّمَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ يَزِيدَ وَالْمُعْتَمِرِ

6934-41/3- Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Cerir, Süleyman et-Teymî'den bu isnad ile tahdis etti. Dedi ki: Bir adam bir kadından Zinâdan daha aşağı bir şeyler elde etti. Sonra Ömer b. el-Hattab'a gitti. O bu işi ona çokça büyülttü. Sonra Ebu Bekir'e gitti. O da ona büyülttü. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gitti deyip Yezid ve Mu'temir'in hadislerinin aynısını zikretti.[280]

Şerh

(6932-6934 numaralı hadisler)

(6932) Bir kadını öpen adam hakkında yüce Allah'ın: *"Çünkü iyilikler kötülükleri giderir"* buyruğunu indirmesi ile ilgili hadis iyiliklerin kötülüklere keffaret olduğu hususunda açık bir ifadedir. Burada sözü edilen "hasenat: iyilikler"den kastın ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. es-Sa'lebî müfessirlerin çoğunun bunların beş vakit namaz olduğunu söylediklerini nakletmektedir. İbn Cerir de ondan başka imamlar da bunu tercih etmiştir. Mücahid ise şöyle demiştir: Bu kulun: subhanallahi velhamdülillahi ve lailahe illallah vallahuekber: Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih ederim, hamd Allah'a mahsustur, Allah'tan başka ilah yoktur, Allah en büyüktür demesidir demiştir. Mutlak olarak hasenatın kastedilmiş olma ihtimali de vardır. Daha

279 6932 numaralı hadisin kaynakları
280 6932 numaralı hadisin kaynakları

önce taharet ve namaz kitabında namazın keffaret olduğu masiyetlerden söz edilmişti. Yine değişik yerlerde yüce Allah'ın: *"Gecenin de birbirine yakın saatlerinde"* buyruğundan gecenin birbirine yakın vakitlerinin kastedildiği de geçmişti. Gündüzün iki tarafının kapsamına sabah, öğle ve ikindi namazları girer. Gecenin birbirine yakın saatlerinin kapsamına da akşam ve yatsı namazları girer.

(6934) *"Zinanın dışında ondan yararlandı."* Yani ferede zina dışında ondan yararlandı.

٦٩٣٥-٤٢/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ وَالْأَسْوَدِ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي عَالَجْتُ امْرَأَةً فِي أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَإِنِّي أَصَبْتُ مِنْهَا مَا دُونَ أَنْ أَمَسَّهَا فَأَنَا هَذَا فَاقْضِ فِيَّ مَا شِئْتَ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ لَقَدْ سَتَرَكَ اللهُ لَوْ سَتَرْتَ نَفْسَكَ قَالَ فَلَمْ يَرُدَّ النَّبِيُّ ﷺ شَيْئًا فَقَامَ الرَّجُلُ فَانْطَلَقَ فَأَتْبَعَهُ النَّبِيُّ ﷺ رَجُلًا دَعَاهُ وَتَلَا عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةَ أَقِمْ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ الْقَوْمِ يَا نَبِيَّ اللهِ هَذَا لَهُ خَاصَّةً قَالَ بَلْ لِلنَّاسِ كَافَّةً

6935-42/4- Bize Yahya b. Yahya, Kuteybe b. Said ve Ebu Bekir b. Ebu Şeybe -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya bize Ebu'l-Ahvas Simak'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. O İbrahim'den, o Alkame ve Esved'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben Medine'nin uzak bir yerinde bir kadından yararlandım. Kendisine dokunmadan (zina etmeden) ondan istifade ettim. İşte ben buradayım. Hakkımda dilediğin hükmü ver.

Bunun üzerine Ömer ona: Gerçekten Allah senin kusurunu örtmüş bulunuyor. Keşke sen de kendi kusurunu saklamış olsaydın dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiçbir cevap vermedi. Adam kalkıp gidince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasından bir adam gönderip onu çağırdı ve kendisine şu: *"gündüzün iki tarafında gecenin de birbirine yakın saatlerinde dosdoğru namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu iyi düşünenler için bir öğüttür."* (Hud, 114) ayetini okudu. Bunun üzerine orada bulunanlardan bir adam: Ey Allah'ın Nebisi! Bu özel olarak onun için mi dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır, bütün insanlar içindir"* buyurdu.[281]

281 Ebu Davud, 4468; Tirmizî, 3116; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9162

٦٩٣٦-٤٣/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ الْحَكَمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعِجْلِيُّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ يُحَدِّثُ عَنْ خَالِهِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي الْأَحْوَصِ وَقَالَ فِي حَدِيثِهِ فَقَالَ مُعَاذٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا لِهَذَا خَاصَّةً أَوْ لَنَا عَامَّةً قَالَ بَلْ لَكُمْ عَامَّةً

6936-43/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Ebu Numan, el-Hakem b. Abdullah el-İcli tahdis etti, bize Şu'be, Simak b. Harb'den şöyle dediğini tahdis etti: İbrahim'i dayısı Esved'den tahdis ederken dinledim, o Abdullah'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ebu'l-Ahvas'ın hadisi ile aynı manada rivayet etti ve hadisinde şunları da söyledi: Bunun üzerine Muâz: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu özellikle bunun için mi yoksa genel olarak bizim mi dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır genel olarak sizindir"* buyurdu.[282]

Şerh

(6935-6936 numaralı hadisler)

"Bir kadından yararlandım ve ona dokunmadan (cima etmeden) ondan yararlandım." Yani ona yaklaştı, ondan yararlandı. Burada dokunmaktan kasıt cimadır. Demek istediği şu ki: Ondan öperek, kucaklaşarak ve bunun dışında cima hariç bütün yararlanma şekilleri ile yararlandım demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Hayır bütün insanlar içindir"* buyurması da "bütün anlamındaki" kaffeten lafzı bu şekilde hal olarak kullanılır. Hepsi (için) demektir ve muzaf yapılarak "insanların hepsi de başına elif lam getirilerek "el-kaffe" de denilmez. Bu şekilde bir kullanım avamın ve onlara benzerlerin yaptıkları tashifler arasında sayılır.

٦٩٣٧-٤٤/٦- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمْهُ عَلَيَّ قَالَ وَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمْ فِيَّ كِتَابَ اللَّهِ قَالَ هَلْ حَضَرْتَ الصَّلَاةَ مَعَنَا قَالَ نَعَمْ قَالَ قَدْ غُفِرَ لَكَ

6937-44/6- Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî de tahdis etti, bize Amr b. Asım tahdis etti, bize Hemmâm, İshak b. Abdullah b. Ebu Talha'dan tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e

282 6935 numaralı hadisin kaynakları

gelerek dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben bir had (gerektiren) bir iş işledim. O haddi bana uygula dedi. Bu sırada namaz vakti geldi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kıldı. Namazı bitirince adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben had (gerektiren bir iş) işledim. Bana Allah'ın kitabındaki hükmü uygula dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bizimle beraber namazda bulundun mu"* buyurdu. Adam: Evet deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Günahın bağışlandı"* buyurdu.[283]

٦٩٣٨-٤٥/٧- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا شَدَّادٌ حَدَّثَنَا أَبُو أُمَامَةَ قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ وَنَحْنُ قُعُودٌ مَعَهُ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمْهُ عَلَيَّ فَسَكَتَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ أَعَادَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمْهُ عَلَيَّ فَسَكَتَ عَنْهُ وَأُقِيمَتْ الصَّلَاةُ فَلَمَّا انْصَرَفَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَبُو أُمَامَةَ فَاتَّبَعَ الرَّجُلُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حِينَ انْصَرَفَ وَاتَّبَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْظُرُ مَا يَرُدُّ عَلَى الرَّجُلِ فَلَحِقَ الرَّجُلُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمْهُ عَلَيَّ قَالَ أَبُو أُمَامَةَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرَأَيْتَ حِينَ خَرَجْتَ مِنْ بَيْتِكَ أَلَيْسَ قَدْ تَوَضَّأْتَ فَأَحْسَنْتَ الْوُضُوءَ قَالَ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ثُمَّ شَهِدْتَ الصَّلَاةَ مَعَنَا فَقَالَ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لَكَ حَدَّكَ أَوْ قَالَ ذَنْبَكَ

6938-45/7- Bize Nasr b. Ali el-Cehdami ve Zuheyr b. Harb -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Ömer b. Yunus tahdis etti, bize İkrime b. Ammar tahdis etti, bize Şeddad tahdis etti, bize Ebu Umame tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescitte iken biz de O'nunla birlikte oturuyorken bir adam geliverdi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben had (gerektiren) bir iş yaptım. Onu bana uygula dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bir şey demeyip sustu. Adam bir daha: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben had (gerektiren) bir iş yaptım, onu bana uygula dedi. Yine susup ona bir cevap vermedi. Derken namaz için kamet getirildi. Allah'ın nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı bitirince -Ebu Umame dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı bitirdiği zaman adam arkasından gitti. Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i adama ne cevap verecek diye bakmak için takip ettim. Nihayet adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yetişti ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben had gerektiren bir iş yaptım, onu bana uygula dedi. Ebu Uma-

283 Buhari, 6823; Tuhfetu'l-Eşrâf, 212

me dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona şöyle dedi: *"Evinden çıktığın zaman -söyle bana- güzel bir şekilde abdest almadın mı"* dedi. Adam, aldım ey Allah'ın Rasûlü! dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sonra bizimle beraber namazda bulundun mu"* buyurdu. Adam, evet ey Allah'ın Rasûlü dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Şüphesiz Allah senin haddini -ya da günahını buyurdu- sana mağfiret buyurdu"* dedi.[284]

Şerh

(6937-6938 numaralı hadisler)

(6937) "Haddi gerektiren bir iş işledim, onu bana uygula... günahın bağışlandı buyurdu." Burada haddin anlamı ta'ziri (hafif cezayı, azarlamayı) gerektiren masiyetlerden herhangi bir masiyettir. Burada küçük günahlardan bir günah kastedilmiştir. Çünkü namaz buna keffaret olmuştur. Eğer haddi gerektiren ya da gerektirmeyen büyük bir günah olsaydı namaz ile düşmezdi. Çünkü ilim adamlarının icma ettiklerine göre hadleri gerektiren masiyetlerin hadleri namazla düşmez. Bu hadisin açıklamasında sahih olan budur.

Kadı Iyaz, kimi ilim adamından hadden maksadın bilinen had olduğunu söylediklerini nakletmiştir. Ama ona had uygulamamıştır. Çünkü haddi gerektiren günahı açıklamamıştır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onun halini örtüp gizlemek kastı ile açıklamasını istememiştir. Aksine haddi gerektiren günahı açık bir şekilde itiraf etmek yerine bu itirafından dönmeyi telkin etmek müstehap görülmüştür.

٨/٩- بَاب قَبُولِ تَوْبَةِ الْقَاتِلِ وَإِنْ كَثُرَ قَتْلُهُ

8/9- KATİLİN -ÖLDÜRDÜĞÜ KİŞİ SAYISI ÇOK OLSA DAHİ- TEVBESİNİN KABUL EDİLMESİ BABI

٦٩٣٩-٤٦/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الصِّدِّيقِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا فَسَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الْأَرْضِ فَدُلَّ عَلَى رَاهِبٍ فَأَتَاهُ فَقَالَ إِنَّهُ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ فَقَالَ لَا فَقَتَلَهُ فَكَمَّلَ بِهِ مِائَةً ثُمَّ سَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الْأَرْضِ فَدُلَّ عَلَى رَجُلٍ عَالِمٍ فَقَالَ إِنَّهُ قَتَلَ مِائَةَ نَفْسٍ فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ

284 Ebu Davud, 4381; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4878

فَقَالَ نَعَمْ وَمَنْ يَحُولُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ التَّوْبَةِ انْطَلِقْ إِلَى أَرْضِ كَذَا وَكَذَا فَإِنَّ بِهَا أُنَاسًا يَعْبُدُونَ اللَّهَ فَاعْبُدْ اللَّهَ مَعَهُمْ وَلَا تَرْجِعْ إِلَى أَرْضِكَ فَإِنَّهَا أَرْضُ سَوْءٍ فَانْطَلَقَ حَتَّى إِذَا نَصَفَ الطَّرِيقَ أَتَاهُ الْمَوْتُ فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعَذَابِ فَقَالَتْ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ جَاءَ تَائِبًا مُقْبِلًا بِقَلْبِهِ إِلَى اللَّهِ وَقَالَتْ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ إِنَّهُ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ فَأَتَاهُمْ مَلَكٌ فِي صُورَةِ آدَمِيٍّ فَجَعَلُوهُ بَيْنَهُمْ فَقَالَ قِيسُوا مَا بَيْنَ الْأَرْضَيْنِ فَإِلَى أَيَّتِهِمَا كَانَ أَدْنَى فَهُوَ لَهُ فَقَاسُوهُ فَوَجَدُوهُ أَدْنَى إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي أَرَادَ فَقَبَضَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ قَالَ قَتَادَةُ فَقَالَ الْحَسَنُ ذُكِرَ لَنَا أَنَّهُ لَمَّا أَتَاهُ الْمَوْتُ نَأَى بِصَدْرِهِ

6939-46/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, bize babam Katâde'den tahdis etti, o Ebu Sıddîk'den, o Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiğine göre Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden öncekiler arasında doksan dokuz can öldürmüş bir adam vardı. Yeryüzünün en âlim kişisini sordu. Ona bir rahip gösterildi. O da onun yanına gitti ve kendisinin doksan dokuz can öldürdüğünü, tevbesinin mümkün olup olmadığını sordu. Rahip hayır deyince onu da öldürdü ve onunla yüze tamamladı. Sonra yine yeryüzündekilerin en âlimini sordu. Ona âlim bir adam gösterildi. Ona kendisinin yüz kişi öldürdüğünü, tevbe etmesinin mümkün olup olmadığını sordu. Adam: Elbette olur dedi. Kendisi ile tevbesi arasına kim girebilir ki (diye ekledi ve şöyle devam etti): Şimdi şöyle şöyle bir yere git. Orada Allah'a ibadet eden insanlar var. Sen de onlarla birlikte Allah'a ibadet et. Kendi topraklarına geri dönme. Çünkü orası bir kötülük yeridir. O da yola koyuldu. Yolun ortasına varınca eceli geldi. Rahmet melekleri ile azap melekleri onun hakkında anlaşmazlığa düştüler. Rahmet melekleri: Bu kalbi ile Allah'a yönelmiş olarak tevbe ederek geldi dediler. Azab melekleri: O hiçbir hayır işlemedi dedi. Bunun üzerine bir insan suretinde bir melek onlara geldi. Onu aralarında hakem yaptılar. O da: Her iki yer arasını ölçün. Hangisine daha yakın ise o oraya aittir dedi. Onlar da ölçtüler, onun gitmek istediği yere daha yakın olduğunu gördüler. Böylelikle onu rahmet melekleri aldı."*

Katâde dedi ki: Hasan dedi ki: Bize zikrolunduğuna göre ölüm ona gelince göğsü ile (gideceği yere doğru) kendisini yakınlaştırdı.[285]

285 Buhari, 3470; İbn Mace, 2622; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3973

٦٩٤٠-٤٧/٢- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا الصِّدِّيقِ النَّاجِيَّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَجُلًا قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا فَجَعَلَ يَسْأَلُ هَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ فَأَتَى رَاهِبًا فَسَأَلَهُ فَقَالَ لَيْسَتْ لَكَ تَوْبَةٌ فَقَتَلَ الرَّاهِبَ ثُمَّ جَعَلَ يَسْأَلُ ثُمَّ خَرَجَ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَى قَرْيَةٍ فِيهَا قَوْمٌ صَالِحُونَ فَلَمَّا كَانَ فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَنَأَى بِصَدْرِهِ ثُمَّ مَاتَ فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعَذَابِ فَكَانَ إِلَى الْقَرْيَةِ الصَّالِحَةِ أَقْرَبَ مِنْهَا بِشِبْرٍ فَجُعِلَ مِنْ أَهْلِهَا

6940-47/2- Bana Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den tahdis ettiğine göre o Ebu Sıddîk en-Naci'yi (şöyle derken) dinlemiştir: Ebu Said el-Hudrî, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiğine göre *"Doksan dokuz can öldürmüş bir adam vardı. Tevbesi olur mu diye sormaya başladı. Bir rahibe gitti. Ona sordu, rahip: Senin tevben yoktur dedi. Bunun üzerine rahibi de öldürdü. Sonra yine soruşturmaya başladı. Sonra bir şehirden salih bir topluluğun bulunduğu başka bir şehire çıkıp gitti. Yolun bir yerinde iken eceli geldi. Göğsü ile kendisini itti, sonra öldü. Rahmet melekleri ile azap melekleri onun hakkında anlaşmazlığa düştü. Salih kimselerin bulunduğu şehre öbüründen bir karış daha yakın idi. Böylelikle oranın halkından sayıldı."*[286]

٦٩٤١-٤٨/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ مُعَاذِ بْنِ مُعَاذٍ وَزَادَ فِيهِ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى هَذِهِ أَنْ تَبَاعَدِي وَإِلَى هَذِهِ أَنْ تَقَرَّبِي

6941-48/3- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den bu isnad ile Muâz b. Muâz'ın hadisine yakın olarak rivayet etti ve rivayetinde şunları ekledi: *"Allah buna uzaklaş diye diğerine de yakınlaş diye vahyetti."*[287]

Şerh

(6939-6941 numaralı hadisler)

(6941) "Doksan dokuz can öldürmüş bir adamın sonradan bir kişi daha öldürüp yüze tamamlaması sonra âlim bir kişinin tevbesinin kabul olacağını" bildirdiği hadis. İlim adamlarının kanaati budur. Onlar kasten öldüren

286 6939 numaralı hadisin kaynakları

287 6939 numaralı hadisin kaynakları

kimsenin tevbesinin sahih olacağı üzerinde icma etmişlerdir. Bu hususta İbn Abbas dışında aralarından muhalefet eden yoktur. Seleften bazılarından buna muhalif olarak gelen nakillerde bu görüş sahibinin maksadı tevbenin sebebinden (yani öldürmekten) vazgeçirmek, alıkoymaktır. Yoksa tevbesinin kabul olunmayacağına inandığından değildir. Bu hususta da bu hadis gayet açıktır. Her ne kadar bu bizden öncekilerin şeriati olup, bizden öncekilerin şeriatinin delil olup olmayacağı hususunda görüş ayrılığı varsa da bu görüş ayrılığının olduğu nokta değildir. Görüş ayrılığının noktası bizim şeriatimizde ona uygun hükmün ve onu doğru kabul eden hükmün varid olmaması halinde sözkonusudur. Eğer aynı husus bizim için de bir şeriat olarak gelirse bizim de şeriatimizin o olduğunda şüphe yoktur. İşte bu hususta da bizim şeriatimizde hüküm varid olmuş bulunmaktadır. Bu da yüce Allah'ın: *"Onlar ki Allah ile birlikte başka bir ilaha (dua ve ibadet) etmezler ve öldürmezler... Tevbe edenler müstesna"* (Furkan, 68) buyruğudur. Yüce Allah'ın: *"Kim kasten bir mümini öldürürse onun cezası içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir"* (Nisa, 93) buyruğuna gelince, bunun anlamı hakkındaki doğru açıklama onun cezasının cehennem olduğudur. Bununla birlikte ona bu cezanın verilmesi de mümkündür, başka bir ceza ile cezalandırılması da mümkündür. Ona hiç ceza verilmeyip af edilmesi de mümkündür.

Eğer haksız yere helal kabul ederek ve herhangi bir te'vili de bulunmaksızın kasten öldürürse şüphesiz ki bu kişi kâfirdir, mürteddir ve bundan dolayı da cehennemde ebedi kalacağı icma ile kabul edilmiştir. Eğer onu öldürmeyi helal kabul etmeyip aksine haram olduğuna da inanıyorsa bu kişi fasıktır, isyankârdır, büyük bir günah işlemiştir. Onun cezası cehennemde ebediyyen kalmaktır. Fakat yüce Allah lütfu ile daha sonra muvahhid olarak ölen bir kimsenin orada ebediyyen kalmayacağını haber verdiği için bu da orada ebediyyen bırakılmayacaktır. Aksine af edilebilir. Hiçbir şekilde cehenneme de girmeyebilir. Af edilmeyerek aksine diğer isyankâr muvahhidler gibi de azaplandırılabilir, sonra da onlarla birlikte cennete gitmek üzere çıkar. Bir daha da cehenneme girmez. Ayetin anlamı hakkında doğru olan budur. Katilin özel bir ceza ile cezalandırılmayı hak etmesi bu (ebedi cehennemde kalmak) cezasının kesin olmasını gerektirmez. Diğer taraftan ayet-i kerimede o kimsenin cehennemde ebedi bırakılacağı haber verilmemektedir. Ayette cezasının bu olduğu söylenmektedir. Yani böyle bir cezayı hak eder demektir.

Bir diğer görüşe göre maksat helal olduğuna inanarak öldüren kişidir. Bir diğer açıklamaya göre ayet muayyen bir kişi hakkındadır. Başka bir görüşe göre ebediyyen kalmaktan kasıt devamlılık değil uzun bir süre kalmaktır. Bunun eğer ona ceza verecek olursa cezası budur anlamında olduğu da söylenmiştir. Ama bütün bu açıklamalar zayıf ya da tutarsızdır. Çünkü ayetin

lafızlarının gerçek manalarına muhaliftir. Bu (son) görüş ise bir çok kimsenin dilinde yaygın olmakla birlikte bu da tutarsız bir görüştür. Çünkü bu görüşe göre eğer onu af edecek olursa cehennemin ceza olma durumu sözkonusu olmaz. Halbuki cehennem onun için bir cezadır ama Allah onu affedip lütuf ve keremi ile onu cezalandırmamış olur. Fakat doğrusu bizim yaptığımız ilk açıklamadır. Allah en iyi bilendir.

"Şöyle şöyle bir yere git. Orada Allah'a ibadet eden insanlar var. Sen de onlarla birlikte Allah'a ibadet et..." İlim adamları der ki: Bu ifadelerde tevbe eden kimsenin günah işlediği yerlerden ve bu günaha yardımcı olan arkadaşlardan ayrılmasının onların halleri bu olduğu sürece onlarla ilişkilerini koparmasının, onların yerine hayırlı, salih, âlim, ibadet eden vera ve takva sahibi kendilerine uyulan arkadaşlıklarından yararlanılan kimselerle arkadaşlık etmelidir. Bununla tevbesi daha da sağlamlaşır.

"Yola koyuldu. Nihayet yolun ortasına gelince eceli geldi." Buradaki "nısb: yarısı" kelimesinde sad harfi şeddesizdir. Yolun yarısına vardığı zaman demektir.

"Göğsü ile kendisini itti." Yani o tarafa doğru kendisini götürmeye çalıştı.

Meleklerin her iki kasaba arasını ölçüp kendi aralarına hakem yaptıkları meleğin de verdiği bu hükme gelince, bu da yüce Allah'ın o adamın durumu hakkında melekler şüpheye ve anlaşmazlığa düşünce, kendilerine yanlarından geçecek bir adamı hakem yapmalarını emrettiği ve meleğin de bir adam suretinde geçip bu hükmü verdiği şeklinde açıklanır.

٦٩٤٢-٤/٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ دَفَعَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى كُلِّ مُسْلِمٍ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا فَيَقُولُ هَذَا فِكَاكُكَ مِنَ النَّارِ

6942-49/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Talha b. Yahya'dan tahdis etti, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde aziz ve celil Allah her bir müslümana bir yahudi yahut bir nasrani verir ve: Bu senin cehennem ateşinden kurtuluşundur buyurur."*[288]

٦٩٤٣-٥/٥٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ أَنَّ عَوْنًا وَسَعِيدَ بْنَ أَبِي بُرْدَةَ حَدَّثَاهُ أَنَّهُمَا شَهِدَا أَبَا بُرْدَةَ يُحَدِّثُ

288 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9102

عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَمُوتُ رَجُلٌ مُسْلِمٌ إِلَّا أَدْخَلَ اللَّهُ مَكَانَهُ النَّارَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا قَالَ فَاسْتَحْلَفَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَحَلَفَ لَهُ قَالَ فَلَمْ يُحَدِّثْنِي سَعِيدٌ أَنَّهُ اسْتَحْلَفَهُ وَلَمْ يُنْكِرْ عَلَى عَوْنٍ قَوْلَهُ

6943-50/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Affân b. Müslim tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katâde'nin tahdis ettiğine göre Avn ve Said b. Ebu Burde kendisine şunu tahdis etti: Her ikisi de Ebu Burde'nin Ömer b. Abdulaziz'e babasından (Burde'den) o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Müslüman bir adam ölürse, mutlaka Allah cehenneme onun yerine bir yahudi ya da hristiyanı koyar."* (Katâde) dedi ki: Bunun üzerine Ömer b. Abdulaziz ona (Said'e) üç defa kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a babasının bu hadisi kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet ettiğine dair yemin ettirdi. O da ona yemin etti. (Katâde) dedi ki: Said bana kendisine yemin ettirdiğini söylemedi. Bununla birlikte Avn'ın sözünü de reddetmedi.[289]

٦٩٤٤-.../٦- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ عَبْدِ الْوَارِثِ أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ عَفَّانَ وَقَالَ عَوْنُ بْنُ عُتْبَةَ

6944-.../6- Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. el-Müsennâ birlikte Abdussamed b. Abdulvâris'den tahdis etti. Bize Hemmâm haber verdi, bize Katâde bu isnad ile Affân'ın hadisine yakın olarak tahdis etti ve: Avn b. Utbe dedi.[290]

٦٩٤٥-٥١/٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ حَدَّثَنَا شَدَّادٌ أَبُو طَلْحَةَ الرَّاسِبِيُّ عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَاسٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ بِذُنُوبٍ أَمْثَالِ الْجِبَالِ فَيَغْفِرُهَا اللَّهُ لَهُمْ وَيَضَعُهَا عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى فِيمَا أَحْسِبُ أَنَا قَالَ أَبُو رَوْحٍ لَا أَدْرِي مِمَّنِ الشَّكُّ قَالَ أَبُو بُرْدَةَ فَحَدَّثْتُ بِهِ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَقَالَ أَبُوكَ حَدَّثَكَ هَذَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قُلْتُ نَعَمْ

289 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9090, 9121

290 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9090, 9121

6945-51/7- Bize Muhammed b. Amr b. Abbad b. Cebele b. Ebu Revvad tahdis etti, bize Harami b. Umare tahdis etti, bize Şeddad Ebu Talha er-Rasimi, Gaylan b. Cerid'den tahdis etti, o Ebu Burde'den, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Kıyamet gününde müslümanlardan bazı kimseler dağlar gibi günahlarla gelecek. Allah da bu günahları onlara bağışlayıp yahudilerle hristiyanların üzerine koyacak."* Ben böyle zannediyorum (dedi).

Ebu Ravf dedi ki: Şüphenin kimden kaynaklandığını bilmiyorum.

Ebu Burde dedi ki: Ben bu hadisi Ömer b. Abdulaziz'e naklettim de o: Senin baban mı bunu sana Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis etti dedi. Ben: Evet dedim.[291]

Şerh

(6942-6945 numaralı hadisler)

(6942) *"Kıyamet gününde yüce Allah her bir müslümana bir yahudi ya da bir hristiyan verecek ve: Bu senin cehennemden kurtuluşundur buyuracak."* Bir rivayette de (6943) *"Müslüman bir adam ölürse mutlaka Allah'da onun yerine cehenneme ya bir yahudi ya da bir hristiyanı koyar."* Öbür rivayette ise (6945) *"Kıyamet gününde müslümanlardan bazı kimseler dağlar gibi günahlarla gelecek..."* buyurulmaktadır.

Fe harfi fethalı olmak üzere fekak: kurtuluş, kurtarıcı vasıta kesreli olarak da (fikak şeklinde) söylenmekle birlikte fethalı söyleyiş daha fasih ve daha meşhurdur. Kurtuluş ve fidye anlamındadır.

Bu hadisin manasına Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği şu hadis açıklık getirmektedir: "Herkesin cennette kalacağı bir yeri, cehennemde de kalacağı bir yeri vardır. Mümin cennete girdiği taktirde küfrü sebebi ile kâfirler böyle bir şeyi hak ettiğinden ötürü onun cehennemdeki yerine geçecektir."

"Bu senin cehennemden kurtuluşundur" yani sen cehenneme girmek istemiyordun. Bu da senin oradan kurtulman için senin fidyendir. Çünkü yüce Allah orası için onu dolduracak sayıda kimseleri takdir buyurmuştur. Kâfirler küfürleri ve günahları sebebi ile cehenneme girdikleri vakit de müslümanlar için bir kurtuluş vesilesi, bir fidye gibi olurlar.

(6945) *"Kıyamet gününde müslümanlardan bazı kimseler dağlar gibi günahlar ile gelecek"* rivayetinin anlamı da şudur: Şanı yüce Allah müslümanlara o günahları bağışlayacak ve üzerlerinden kaldırıp küfürleri ve günahları sebebi ile o günahların mislini yahudilerle hristiyanlar üzerine koyacak ve onları kendi amelleri ile cehenneme sokacaktır. Müslümanların günahı ile de-

291 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9124

ğil. Böyle bir te'vil kaçınılmazdır, çünkü yüce Allah'ın: *"Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını yüklenmez"* (En'am, 164) buyruğu bunu gereklirmektedir. Buna göre *"o günahları onların üzerine koyması"* mecazi bir ifadedir. Yani belirttiğimiz gibi günahları sebebi ile onların bir benzerini üzerlerine koyar. Ama şanı yüce Allah müslümanların günahlarını kaldırıp kâfirlerin günahlarını olduğu gibi bırakınca bu durumda her iki kesimin günahını kendileri taşımış gibi olurlar. Çünkü onlar kalıcı bir günah olan kendi günahlarını taşırlar.

Bununla birlikte şunun da kastedilmiş olma ihtimali vardır: Kâfirler bu günahların işlenmesini ilk başlatanlar olmak sureti ile bir sebep teşkil etmiş olabilirler. Bu durumda bu günahlar yüce Allah'ın affetmesi ile müslümanlardan düşer ve kendileri bu günahları işlemenin yolunu açtıkları için o günahların misli kâfirlerin üzerine konulur. Çünkü kötü bir yol açan kimseye onun gereğince iş yapanların günahının aynısı konulur. Allah en iyi bilendir.

(6943) "Ömer b. Abdulaziz... yemin ettirdi." Ona yemin ettirmesi daha emin ve daha rahat ve huzurlu olmak içindi. Ayrıca bütün müslümanlar için bu pek büyük müjdeden dolayı ileri derecede sevinmiş olmasından dolayı idi. Bir diğer sebep de eğer bu hususta herhangi bir şüphesi, bir yanlışlık, bir unutma, bir tereddüt ve buna benzer bir hal varsa o taktirde yemin etmekte tereddüt gösterirdi. Yemin ettikten sonra da bütün bu hususların olmadığı kesinlikle ortaya çıkar ve böylelikle hadisin sahih olduğunu öğrenmiş olur.

Ömer b. Abdulaziz ve Şafii'den -yüce Allah'ın rahmeti onlara-: Bu hadis, müslümanlar için en ümit verici hadistir dedikleri rivayet edilmiştir. Her müslümanın bir fidyesinin olacağı ve fidyenin genel olduğunu ihtiva ettiğinden ötürü hadis dedikleri gibidir. Hamd Allah'a mahsustur.

٦٩٤٦-٥٢/٨- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هِشَامٍ الدَّسْتَوَائِيِّ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ قَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عُمَرَ كَيْفَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فِي النَّجْوَى قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ يُدْنَى الْمُؤْمِنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى يَضَعَ عَلَيْهِ كَنَفَهُ فَيُقَرِّرُهُ بِذُنُوبِهِ فَيَقُولُ هَلْ تَعْرِفُ فَيَقُولُ أَيْ رَبِّ أَعْرِفُ قَالَ فَإِنِّي قَدْ سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَإِنِّي أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ فَيُعْطَى صَحِيفَةَ حَسَنَاتِهِ وَأَمَّا الْكُفَّارُ وَالْمُنَافِقُونَ فَيُنَادَى بِهِمْ عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ

6946-52/8- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim, Hişâm ed-Destevâî'den tahdis etti, o Katâde'den, o Safvan b. Muharriz'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam İbn Ömer'e: Sen, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

sellem)'in necva (gizli konuşma) hakkında nasıl bir söz söylediğini dinlemiştin dedi. İbn Ömer şu cevabı verdi: Ben O'nu şöyle buyururken dinledim: "*Kıyamet gününde mümin aziz ve celil Rabbine yakınlaştırılır. Nihayet örtüsünü onun üzerine koyar ve ona günahlarını söyleterek: Biliyor musun der. O, evet Rabbim biliyorum der. Yüce Allah da: Ben bunları dünyada iken senin için örttüm. Bugün de bu günahlarını sana bağışlıyorum buyurur ve hasenatının yazılı olduğu sahife ona verilir. Kâfirlerle münafıklara gelince, bütün yaratılmışların başucunda: Bunlar Allah'a yalan söyleyenlerdir diye yüksek sesle seslenilir.*"[292]

Şerh

"*Kıyamet gününde mümin Rabbine yakınlaştırılır...*" "Kenef: fethalı nun ile olup örtmek, setretmek, affetmek demektir. Burada yakınlaştırılmaktan maksat da keramet ve ihsan anlamındaki yakınlaştırmadır. Mesafe itibari ile bir yakınlaştırma değildir. Zaten aziz ve celil Allah mesafeden münezzehtir, mesafenin yakınlaştırılması O'nun hakkında sözkonusu değildir.

٩/١٠- بَاب حَدِيثِ تَوْبَةِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ وَصَاحِبَيْهِ

9/10- KA'B B. MALİK'İN VE İKİ ARKADAŞININ TEVBE ETMESİ HADİSİ BABI

٦٩٤٧-٥٣/١- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ مَوْلَى بَنِي أُمَيَّةَ أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ ثُمَّ غَزَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَزْوَةَ تَبُوكَ وَهُوَ يُرِيدُ الرُّومَ وَنَصَارَى الْعَرَبِ بِالشَّامِ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ كَانَ قَائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ حَدِيثَهُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ قَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ لَمْ أَتَخَلَّفْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا قَطُّ إِلَّا فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ غَيْرَ أَنِّي قَدْ تَخَلَّفْتُ فِي غَزْوَةِ بَدْرٍ وَلَمْ يُعَاتِبْ أَحَدًا تَخَلَّفَ عَنْهُ إِنَّمَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْمُسْلِمُونَ يُرِيدُونَ عِيرَ قُرَيْشٍ حَتَّى جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ وَلَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ حِينَ تَوَاثَقْنَا عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَا أُحِبُّ أَنَّ لِي بِهَا مَشْهَدَ بَدْرٍ وَإِنْ كَانَتْ بَدْرٌ أَذْكَرَ فِي النَّاسِ مِنْهَا وَكَانَ مِنْ خَبَرِي

292 Buhari, 6441, 4685, 6070, 7514; İbn Mace, 183; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7096

حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ أَنِّي لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْهُ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ وَاللهِ مَا جَمَعْتُ قَبْلَهَا رَاحِلَتَيْنِ قَطُّ حَتَّى جَمَعْتُهُمَا فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ فَغَزَاهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حَرٍّ شَدِيدٍ وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا وَمَفَازًا وَاسْتَقْبَلَ عَدُوًّا كَثِيرًا فَجَلَا لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ لِيَتَأَهَّبُوا أُهْبَةَ غَزْوِهِمْ فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِمْ الَّذِي يُرِيدُ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ كَثِيرٌ وَلَا يَجْمَعُهُمْ كِتَابُ حَافِظٍ يُرِيدُ بِذَلِكَ الدِّيوَانَ قَالَ كَعْبٌ فَقَلَّ رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ يَظُنُّ أَنَّ ذَلِكَ سَيَخْفَى لَهُ مَا لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ وَحْيٌ مِنْ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَغَزَا رَسُولُ اللهِ ﷺ تِلْكَ الْغَزْوَةَ حِينَ طَابَتْ الثِّمَارُ وَالظِّلَالُ فَأَنَا إِلَيْهَا أَصْعَرُ فَتَجَهَّزَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ وَطَفِقْتُ أَغْدُو لِكَيْ أَتَجَهَّزَ مَعَهُمْ فَأَرْجِعُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا وَأَقُولُ فِي نَفْسِي أَنَا قَادِرٌ عَلَى ذَلِكَ إِذَا أَرَدْتُ فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ يَتَمَادَى بِي حَتَّى اسْتَمَرَّ بِالنَّاسِ الْجِدُّ فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ غَادِيًا وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ وَلَمْ أَقْضِ مِنْ جَهَازِي شَيْئًا ثُمَّ غَدَوْتُ فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ يَتَمَادَى بِي حَتَّى أَسْرَعُوا وَتَفَارَطَ الْغَزْوُ فَهَمَمْتُ أَنْ أَرْتَحِلَ فَأُدْرِكَهُمْ فَيَا لَيْتَنِي فَعَلْتُ ثُمَّ لَمْ يُقَدَّرْ ذَلِكَ لِي فَطَفِقْتُ إِذَا خَرَجْتُ فِي النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَحْزُنُنِي أَنِّي لَا أَرَى لِي أُسْوَةً إِلَّا رَجُلًا مَغْمُوصًا عَلَيْهِ فِي النِّفَاقِ أَوْ رَجُلًا مِمَّنْ عَذَرَ اللهُ مِنْ الضُّعَفَاءِ وَلَمْ يَذْكُرْنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى بَلَغَ تَبُوكَ فَقَالَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ بِتَبُوكَ مَا فَعَلَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلِمَةَ يَا رَسُولَ اللهِ حَبَسَهُ بُرْدَاهُ وَالنَّظَرُ فِي عِطْفَيْهِ فَقَالَ لَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بِئْسَ مَا قُلْتَ وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا فَسَكَتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذَلِكَ رَأَى رَجُلًا مُبَيِّضًا يَزُولُ بِهِ السَّرَابُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ كُنْ أَبَا خَيْثَمَةَ فَإِذَا هُوَ أَبُو خَيْثَمَةَ الْأَنْصَارِيُّ وَهُوَ الَّذِي تَصَدَّقَ بِصَاعِ التَّمْرِ حِينَ لَمَزَهُ الْمُنَافِقُونَ فَقَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ فَلَمَّا بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ تَوَجَّهَ قَافِلًا مِنْ تَبُوكَ حَضَرَنِي بَثِّي فَطَفِقْتُ أَتَذَكَّرُ الْكَذِبَ وَأَقُولُ بِمَ أَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ غَدًا وَأَسْتَعِينُ عَلَى ذَلِكَ كُلَّ ذِي رَأْيٍ مِنْ أَهْلِي فَلَمَّا قِيلَ لِي إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ أَظَلَّ قَادِمًا زَاحَ عَنِّي الْبَاطِلُ حَتَّى عَرَفْتُ أَنِّي لَنْ أَنْجُوَ مِنْهُ بِشَيْءٍ أَبَدًا فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ وَصَبَّحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَادِمًا وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَرَكَعَ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ فَلَمَّا فَعَلَ ذَلِكَ

جَاءَهُ الْمُخَلَّفُونَ فَطَفِقُوا يَعْتَذِرُونَ إِلَيْهِ وَيَحْلِفُونَ لَهُ وَكَانُوا بِضْعَةً وَثَمَانِينَ رَجُلًا فَقَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَانِيَتَهُمْ وَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَوَكَلَ سَرَائِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ حَتَّى جِئْتُ فَلَمَّا سَلَّمْتُ تَبَسَّمَ تَبَسُّمَ الْمُغْضَبِ ثُمَّ قَالَ تَعَالَ فَجِئْتُ أَمْشِي حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لِي مَا خَلَّفَكَ أَلَمْ تَكُنْ قَدْ ابْتَعْتَ ظَهْرَكَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي وَاللَّهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا لَرَأَيْتُ أَنِّي سَأَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ بِعُذْرٍ وَلَقَدْ أُعْطِيتُ جَدَلًا وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَئِنْ حَدَّثْتُكَ الْيَوْمَ حَدِيثَ كَذِبٍ تَرْضَى بِهِ عَنِّي لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يُسْخِطَكَ عَلَيَّ وَلَئِنْ حَدَّثْتُكَ حَدِيثَ صِدْقٍ تَجِدُ عَلَيَّ فِيهِ إِنِّي لَأَرْجُو فِيهِ عُقْبَى اللَّهِ وَاللَّهِ مَا كَانَ لِي عُذْرٌ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْكَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمَّا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ فَقُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِيكَ فَقُمْتُ وَثَارَ رِجَالٌ مِنْ بَنِي سَلِمَةَ فَاتَّبَعُونِي فَقَالُوا لِي وَاللَّهِ مَا عَلِمْنَاكَ أَذْنَبْتَ ذَنْبًا قَبْلَ هَذَا لَقَدْ عَجَزْتَ فِي أَنْ لَا تَكُونَ اعْتَذَرْتَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمَا اعْتَذَرَ بِهِ إِلَيْهِ الْمُخَلَّفُونَ فَقَدْ كَانَ كَافِيَكَ ذَنْبَكَ اسْتِغْفَارُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَكَ قَالَ فَوَاللَّهِ مَا زَالُوا يُؤَنِّبُونَنِي حَتَّى أَرَدْتُ أَنْ أَرْجِعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأُكَذِّبَ نَفْسِي قَالَ ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ هَلْ لَقِيَ هَذَا مَعِي مِنْ أَحَدٍ قَالُوا نَعَمْ لَقِيَهُ مَعَكَ رَجُلَانِ قَالَا مِثْلَ مَا قُلْتَ فَقِيلَ لَهُمَا مِثْلُ مَا قِيلَ لَكَ قَالَ قُلْتُ مَنْ هُمَا قَالُوا مُرَارَةُ بْنُ الرَّبِيعَةِ الْعَامِرِيُّ وَهِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ الْوَاقِفِيُّ قَالَ فَذَكَرُوا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ قَدْ شَهِدَا بَدْرًا فِيهِمَا أُسْوَةٌ قَالَ فَمَضَيْتُ حِينَ ذَكَرُوهُمَا لِي قَالَ وَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمُسْلِمِينَ عَنْ كَلَامِنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ مِنْ بَيْنِ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ قَالَ فَاجْتَنَبَنَا النَّاسُ وَقَالَ تَغَيَّرُوا لَنَا حَتَّى تَنَكَّرَتْ لِي فِي نَفْسِيَ الْأَرْضُ فَمَا هِيَ بِالْأَرْضِ الَّتِي أَعْرِفُ فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلِكَ خَمْسِينَ لَيْلَةً فَأَمَّا صَاحِبَايَ فَاسْتَكَانَا وَقَعَدَا فِي بُيُوتِهِمَا يَبْكِيَانِ وَأَمَّا أَنَا فَكُنْتُ أَشَبَّ الْقَوْمِ وَأَجْلَدَهُمْ فَكُنْتُ أَخْرُجُ فَأَشْهَدُ الصَّلَاةَ وَأَطُوفُ فِي الْأَسْوَاقِ وَلَا يُكَلِّمُنِي أَحَدٌ وَآتِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأُسَلِّمُ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي مَجْلِسِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَأَقُولُ فِي نَفْسِي هَلْ حَرَّكَ شَفَتَيْهِ بِرَدِّ السَّلَامِ أَمْ لَا ثُمَّ أُصَلِّي قَرِيبًا مِنْهُ وَأُسَارِقُهُ النَّظَرَ فَإِذَا أَقْبَلْتُ عَلَى صَلَاتِي نَظَرَ إِلَيَّ وَإِذَا الْتَفَتُّ نَحْوَهُ أَعْرَضَ عَنِّي حَتَّى إِذَا طَالَ ذَلِكَ عَلَيَّ مِنْ جَفْوَةِ الْمُسْلِمِينَ مَشَيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ جِدَارَ حَائِطِ أَبِي قَتَادَةَ وَهُوَ ابْنُ عَمِّي

وَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَوَاللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبَا قَتَادَةَ أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمَنَّ أَنِّي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ قَالَ فَسَكَتَ فَعُدْتُ فَنَاشَدْتُهُ فَسَكَتَ فَعُدْتُ فَنَاشَدْتُهُ فَقَالَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ فَفَاضَتْ عَيْنَايَ وَتَوَلَّيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ الْجِدَارَ فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِي فِي سُوقِ الْمَدِينَةِ إِذَا نَبَطِيٌّ مِنْ نَبَطِ أَهْلِ الشَّامِ مِمَّنْ قَدِمَ بِالطَّعَامِ يَبِيعُهُ بِالْمَدِينَةِ يَقُولُ مَنْ يَدُلُّ عَلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ فَطَفِقَ النَّاسُ يُشِيرُونَ لَهُ إِلَيَّ حَتَّى جَاءَنِي فَدَفَعَ إِلَيَّ كِتَابًا مِنْ مَلِكِ غَسَّانَ وَكُنْتُ كَاتِبًا فَقَرَأْتُهُ فَإِذَا فِيهِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا أَنَّ صَاحِبَكَ قَدْ جَفَاكَ وَلَمْ يَجْعَلْكَ اللَّهُ بِدَارِ هَوَانٍ وَلَا مَضْيَعَةٍ فَالْحَقْ بِنَا نُوَاسِكَ قَالَ فَقُلْتُ حِينَ قَرَأْتُهَا وَهَذِهِ أَيْضًا مِنَ الْبَلَاءِ فَتَيَامَمْتُ بِهَا التَّنُّورَ فَسَجَرْتُهَا بِهَا حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ مِنَ الْخَمْسِينَ وَاسْتَلْبَثَ الْوَحْيُ إِذَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَأْتِينِي فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَزِلَ امْرَأَتَكَ قَالَ فَقُلْتُ أُطَلِّقُهَا أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ قَالَ لَا بَلِ اعْتَزِلْهَا فَلَا تَقْرَبَنَّهَا قَالَ فَأَرْسَلَ إِلَى صَاحِبَيَّ بِمِثْلِ ذَلِكَ قَالَ فَقُلْتُ لِامْرَأَتِي الْحَقِي بِأَهْلِكِ فَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ قَالَ فَجَاءَتْ امْرَأَةُ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ شَيْخٌ ضَائِعٌ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ فَهَلْ تَكْرَهُ أَنْ أَخْدُمَهُ قَالَ لَا وَلَكِنْ لَا يَقْرَبَنَّكِ فَقَالَتْ إِنَّهُ وَاللَّهِ مَا بِهِ حَرَكَةٌ إِلَى شَيْءٍ وَ وَاللَّهِ مَا زَالَ يَبْكِي مُنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا قَالَ فَقَالَ لِي بَعْضُ أَهْلِي لَوْ اسْتَأْذَنْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي امْرَأَتِكَ فَقَدْ أَذِنَ لِامْرَأَةِ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ قَالَ فَقُلْتُ لَا أَسْتَأْذِنُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَمَا يُدْرِينِي مَاذَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اسْتَأْذَنْتُهُ فِيهَا وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ قَالَ فَلَبِثْتُ بِذَلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ فَكَمُلَ لَنَا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ نُهِيَ عَنْ كَلَامِنَا قَالَ ثُمَّ صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ صَبَاحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنَّا قَدْ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِي وَضَاقَتْ عَلَيَّ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أَوْفَى عَلَى سَلْعٍ يَقُولُ بِأَعْلَى صَوْتِهِ يَا كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ أَبْشِرْ قَالَ فَخَرَرْتُ سَاجِدًا وَعَرَفْتُ أَنْ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ قَالَ فَآذَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّى صَلَاةَ الْفَجْرِ فَذَهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُونَنَا فَذَهَبَ قِبَلَ صَاحِبَيَّ مُبَشِّرُونَ وَرَكَضَ رَجُلٌ إِلَيَّ فَرَسًا وَسَعَى سَاعٍ مِنْ أَسْلَمَ قِبَلِي وَأَوْفَى الْجَبَلَ

فَكَانَ الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ فَلَمَّا جَاءَنِي الَّذِي سَمِعْتُ صَوْتَهُ يُبَشِّرُنِي فَنَزَعْتُ لَهُ ثَوْبَيَّ فَكَسَوْتُهُمَا إِيَّاهُ بِبِشَارَتِهِ وَاللَّهِ مَا أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذٍ وَاسْتَعَرْتُ ثَوْبَيْنِ فَلَبِسْتُهُمَا فَانْطَلَقْتُ أَتَأَمَّمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَتَلَقَّانِي النَّاسُ فَوْجًا فَوْجًا يُهَنِّئُونِي بِالتَّوْبَةِ وَيَقُولُونَ لِتَهْنِئْكَ تَوْبَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وَحَوْلَهُ النَّاسُ فَقَامَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ يُهَرْوِلُ حَتَّى صَافَحَنِي وَهَنَّأَنِي وَاللَّهِ مَا قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ قَالَ فَكَانَ كَعْبٌ لَا يَنْسَاهَا لِطَلْحَةَ قَالَ كَعْبٌ فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَهُوَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ مِنَ السُّرُورِ وَيَقُولُ أَبْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مُنْذُ وَلَدَتْكَ أُمُّكَ قَالَ فَقُلْتُ أَمِنْ عِنْدِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَقَالَ لَا بَلْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سُرَّ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ كَأَنَّ وَجْهَهُ قِطْعَةُ قَمَرٍ قَالَ وَكُنَّا نَعْرِفُ ذَلِكَ قَالَ فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمْسِكْ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ قَالَ فَقُلْتُ فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِيَ الَّذِي بِخَيْبَرَ قَالَ وَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا أَنْجَانِي بِالصِّدْقِ وَإِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ لَا أُحَدِّثَ إِلَّا صِدْقًا مَا بَقِيتُ قَالَ فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ أَنَّ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَبْلَاهُ اللَّهُ فِي صِدْقِ الْحَدِيثِ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى يَوْمِي هَذَا أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلَانِي اللَّهُ بِهِ وَاللَّهِ مَا تَعَمَّدْتُ كَذِبَةً مُنْذُ قُلْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى يَوْمِي هَذَا وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَحْفَظَنِي اللَّهُ فِيمَا بَقِيَ قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ حَتَّى بَلَغَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ قَالَ كَعْبٌ وَاللَّهِ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ بَعْدَ إِذْ هَدَانِي اللَّهُ لِلْإِسْلَامِ أَعْظَمَ فِي نَفْسِي مِنْ صِدْقِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ لَا أَكُونَ كَذَبْتُهُ فَأَهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا إِنَّ اللَّهَ قَالَ لِلَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أَنْزَلَ الْوَحْيَ شَرَّ مَا قَالَ لِأَحَدٍ وَقَالَ اللَّهُ سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا

عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ قَالَ كَعْبٌ كُنَّا خُلِّفْنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ عَنْ أَمْرِ أُولَئِكَ الَّذِينَ قَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ حَلَفُوا لَهُ فَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَأَرْجَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمْرَنَا حَتَّى قَضَى فِيهِ فَبِذَلِكَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا وَلَيْسَ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ مِمَّا خُلِّفْنَا تَخَلُّفَنَا عَنِ الْغَزْوِ وَإِنَّمَا هُوَ تَخْلِيفُهُ إِيَّانَا وَإِرْجَاؤُهُ أَمْرَنَا عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ وَاعْتَذَرَ إِلَيْهِ فَقَبِلَ مِنْهُ

6947-53/1- Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Abdullah b. Amr b. Ferruh -Umeyyeoğulları'nın azadlısı- tahdis etti, bana İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihab'dan şöyle dediğini haber verdi: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebûk gazvesine çıktı. O, Rumların ve Şam'daki hristiyan arapların üzerine gitmek istiyordu.

İbn Şihab dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'in haber verdiğine göre Abdullah b. Ka'b gözlerini kaybettikten sonra oğulları arasında Ka'b, yedicisi (onu elinden tuturup gezdiren kişi) idi. Dedi ki: Ka'b b. Mâlik'i Tebûk gazvesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den geri kaldığı zaman ile ilgili başından geçenleri tahdis ederken dinledim.

Ka'b b. Mâlik dedi ki: Tebûk gazvesi dışında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çıktığı hiçbir gazadan geri kalmış değilim. Ancak Bedir gazvesine de katılmamıştım. Fakat kendisinden geri kalan kimseye bundan dolayı sitem etmemişti. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Müslümanlar, ancak Kureyş kervanını ele geçirmek maksadı ile çıkmışlardı. Nihayet Allah onları bu hususta herhangi bir sözleşme olmadan düşmanları ile bir araya getirdi. Hem ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Akabe gecesinde İslam üzere ahitleştiğimiz zaman tanık olmuştum. Bunun yerine Bedir'e katılmış olmayı tercih etmem. Her ne kadar Bedir insanlar arasında ondan daha ünlü ise de. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Tebûk Gazvesinde geri kaldığım zaman benim ile ilgili haberlerin bir kısmı şu idi: Ben, Tebûk gazvesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den geri kaldığım zaman o gazvede O'ndan geri kaldığım vakittekine göre asla daha önce ne güçlü ne de varlıklı olmamıştım. O gazveden önce hiç bir zaman aynı anda iki deveye sahip olmamıştım. Ama o gazvede bir arada iki deveye sahiptim.

Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aşırı sıcak bir zamanda o gazaya çıktı. Karşısında pek uzun bir yolculuk oldukça tehlikeli yollar ve geçitler vardı. Sayısı kalabalık düşmanla karşılaşacaktı. Bunun için müslümanlara bu gazaları için hakkı ile hazırlanmaları maksadıyla durumlarını açık seçik onlara gösterdi ve gitmek istediği istikameti onlara haber verdi. Rasûlullah

(sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte olan müslümanlar ise sayıca pek çoktu. Herhangi bir belleyicinin kitabı onları bir arada toplamıyordu -bununla divanı kastetmektedir-.

(Devamla) Ka'b dedi ki: Bu gazadan kaçmak isteyip de bunun -bu hususta aziz ve celil Allah'tan kendisine bir vahiy inmediği sürece- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gizli [kalmayacağını][293] sanan adam sayısı oldukça azdı. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) meyvelerin olgunlaştığı gölgelerin hoş olduğu bir zamanda bu gazaya çıktı. Ben de ona meyilli idim. Bu sebeple Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de teçhizatını hazırladı, O'nunla birlikte müslümanlar da. Ben de sabah erkenden onlarla birlikte teçhizatımı hazırlamak istedim. Fakat hiçbir şey yapmadan geri döndüm. Kendi kendime de: Ben istersem buna gücüm yeter diyordum. Benim bu şekilde işi savsaklayışım sürüp gitti. Nihayet insanlar da gayretlerini devam ettirdi ve bir sabah Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müslümanlar da O'nunla birlikte olduğu halde yola çıktı. Ben ise henüz teçhizatlanma namına hiçbir şey yapmamıştım. Sonra yine çıktım tekrar hiçbir şey yapmadan geri döndüm. Benim bu hâlim sürüp gitti. Nihayet onlar hızlandılar ve (gaziler) gaza yolunda ilerlediler. Bineğimi hazırlayıp onlara yetişmek geçti içimden. Keşke yapmış olsaydım. Sonra bunu yapmak benim için mukadder olmadı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çıkıp gitmesinden sonra ben de insanlar arasına çıktığım vakit aleyhinde münafıklık ithamı bulunan yahut Allah'ın mazeretli kabul ettiği zayıflardan bir adam dışında benim gibi hiçbir kimseyi görmemek beni üzüyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Tebûk'e varıncaya kadar beni anmadı. Gaziler arasında Tebûk'de otururyorken: *"Ka'b b. Mâlik ne yaptı acaba"* dedi. Selimeoğullarından bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Onu iki elbisesi ve (kibirli bir şekilde) yanlarına bakması alıkoydu dedi. Bunun üzerine Muâz b. Cebel o adama: Ne kötü bir söz söyledin. Allah'a yemin olsun ey Allah'ın Rasûlü! Biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmedik dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise sustu. O bu halde iken serapta hareket eden beyaz elbiseli bir adam gördü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Ebu Hayseme olasın"* buyurdu. Gerçekten ensardan Ebu Hayseme olduğunu gördüler. O ise münafıkların kendisini ayıpladıkları sırada bir avuç hurma tasadduk eden kişi idi.

Ka'b b. Mâlik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in artık Tebûk'den Medine'ye doğru geri geldiği haberini aldığım zaman tasam her yanımı sardı.

293 Köşeli parantez arasındaki kelime merhum Nevevi'nin bu ibarelerin şerhinde de açıkladığı gibi Buhari'de bulunan ve anlamın düzgün bir şekilde ortaya çıkması için zorunlu olan bir ibaredir. (Çeviren)

Bu sefer söyleyeceğim yalanı hatırıma getirmeye koyuldum ve (kendi kendime) yarın O'nun gazabından nasıl kurtulabilirim demeye başladım. Bunun için de yakınlarımdan sağlam görüş sahibi herkesin yardımını istedim. Bana artık Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi gelecek denilince bâtıl da benden uzaklaşıp gitti ve böylelikle ben ebediyyen hiçbir şeyle kendisinden kurtulamayacağımı anladım. Bu sebeple O'na doğru söylemeyi kararlaştırdım. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye gelmiş olarak sabahı etti. O bir yolculuktan döndü mü önce mescide gider orada iki rekat namaz kılar sonra insanlar için otururdu. Bu adeti gereği oturunca geri bırakılanlar huzuruna geldi, O'na mazeretlerini söylemeye, O'na yemin etmeye başladılar. Seksen küsür kişi idiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onların açıkladıkları hallerini kabul etti, onlarla beyatleşti, onlar için mağfiret diledi. İçlerinde gizlediklerini de Allah'a havale etti. Nihayet ben de geldim, selâm verince kızgın bir kimsenin gülümseyişi ile gülümsedikten sonra *"gel"* buyurdu. Ben de önünde oturuncaya kadar yürüyerek geldim. Bana: *"Geri kalmana sebep nedir. Daha önce bineğini satın almamış mıydın"* buyurdu.

(Ka'b devamla) dedi ki: Ben dedim ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Gerçek şu ki Allah'a yemin ederim eğer senden başka dünya ehlinden birisinin yanında otursam ve bir mazeret belirterek onun gazabından kurtulacağımı görsem -esasen bana bir tartışma gücü de verilmiştir- (bunu yapardım). Ama ben Allah'a yemin ederim ki gerçekten şunu biliyorum: Eğer bugün ben kendisi sebebi ile benden hoşnut olacağın yalan bir söz söyleyecek olursam aradan fazla zaman geçmeden kesinlikle Allah senin bana gazab etmeni sağlayacaktır. Ve eğer ben sana doğru bir söz söyleyip bundan dolayı bana kızacaksan şüphesiz bu hususta Allah'tan benim için güzel bir akıbet takdir edeceğini ümit ederim. Allah'a yemin ederim ki hiçbir mazeretim yoktu. Vallahi senden geri kaldığım zamandan daha geniş imkânlı bir halde ve daha güçlü asla olmadım.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Buna bakın. Bu doğru söyledi. Allah hakkında hüküm verinceye kadar kalk (git)"* buyurdu. Ben de kalktım. Selimeoğulları'ndan bazı kimseler derhal ayağa kalkarak arkamdan geldiler ve bana: Allah'a yemin olsun ki biz bundan önce senin bir günah işlediğini bilmedik. Şimdi de geri bırakılanların ileri sürdükleri gibi bir mazeret sürerek Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e mazeretini açıklamakta acze düştün. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in senin için mağfiret dilemesi bu günahına karşılık sana yeterdi dediler.

(Ka'b devamla) dedi ki: Allah'a yemin olsun bana öyle sitem edip durdular ki nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geri dönüp kendimi yalanlamak istedim. Sonra onlara: herhangi bir kimse benimle bu durumla

karşılaştı mı dedim. Onlar: Evet seninle birlikte iki adam daha bu durumla karşılaştı. Onlar da senin dediklerinin aynısını söylediler. Kendilerine de sana söylenenin aynısı söylendi dediler. Ben: Bu iki kişi kimdir dedim. Bana: Murâra b. Rabia el-Âmirî ile Hilal b. Umeyye el-Vâkıfî'dir dediler. Böyle diyerek bana Bedir'e katılmış ve durumları benim gibi olan (ve bana örnek olabilecek) salih iki adamın adını verdiler. Bu ikisinin adını bana söyledikleri zaman ben de yoluma devam ettim.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), müslümanlara bizlerle yani O'ndan geri kalanlar arasından biz bu üç kişi ile konuşmayı yasakladı.

Bu sebeple insanlar bizden uzak durdular. Bize karşı değiştiler. Öyle ki kendi içimde yeryüzünü dahi tanımaz oldum. Benim bildiğim yer değildi artık. Bu halde elli gün devam ettik. Diğer iki arkadaşım ise boyun eğdiler, evlerinde oturup ağlamaya başladılar. Ben ise onların en gençleri ve en güçlüleri idim. Bu sebeple dışarı çıkar, namaza iştirak eder, çarşı pazarlarda dolaşırdım. Ama kimse de benimle konuşmuyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gider, namazdan sonra O oturduğu yerde iken O'na selâm verirdim de kendi içimden: Selâmımı almak için dudaklarını kıpırdattı mı kıpırdatmadı mı derdim. Sonra O'na yakın bir yerde namaz kılar, gizliden O'na bakardım. Ben namazıma yönelince O'da bana bakardı. Kendisine dönüp baktığım zaman yüzünü benden çevirirdi. Nihayet müslümanların benden uzak durmaları benim için uzadı. Yürüyüp gittim ve Ebu Katâde'nin bahçe duvarına tırmandım. O benim amcaoğlu olur. En sevdiğim insandır. Ona selâm verdim vallahi selâmımı almadı. Bunun üzerine ona: Ey Ebu Katâde! Allah adına sana ant veriyorum. Gerçekten benim Allah'ı ve Rasûlü'nü sevdiğimi biliyor musun dedim. O sustu. Tekrar ona aynı şekilde ant verdim yine sustu. Bir daha ona aynı andı verdim bu sefer: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedi. Gözlerimden yaş boşaldı. Sonra gerisin geri dönüp tekrar duvarı aştım (ve oradan ayrıldım).

Bir ara Medine çarşısında yürürken, Medine'de satmak üzere yiyecek (buğday) getirmiş olanlar arasından Şam halkı nabatilerden bir nabatinin: Ka'b b. Mâlik'i kim gösterir diyordu. İnsanlar ona beni işaret etmeye başladılar. Nihayet yanıma geldi ve bana Gassan Hükümdarından bir mektup uzattı. Ben (okur) yazar idim. Mektubu okudum. Mektupta şunların yazılı olduğunu gördüm: İmdi bize senin arkadaşının sana cefa ettiği (seni dışladığı) haberi ulaştı. Halbuki Allah seni aşağılanacağın ve hakkının kaybolacağı bir yurtta (kalmak zorunda) bırakmamıştır. Bize gel katıl. Seninle sahip olduklarımızı paylaşalım diyordu. Bunu okuduğum zaman bu da aynı şekilde beladan (sınavdan) bir parçadır dedim ve derhal onu alıp tandıra yöneldim ve o mektubu tandırda yaktım. Derken elli günün kırk günü geçti. Vahyin gelmesi

de gecikti. Bir de baktım ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elçisi bana gelerek: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sana zevcenden uzak durmanı emrediyor dedi. Ben: Onu boşayayım mı yoksa ne yapayım dedim. O hayır ondan uzak dur, ona sakın yaklaşma dedi.

(Devamla Ka'b) dedi ki: Benim diğer iki arkadaşıma da bunun aynısını haber olarak gönderdi. Ben de zevceme: Ailenin yanına git, Allah bu iş hakkında hüküm verinceye kadar onların yanında kal dedim.

Hilal b. Umeyye'nin hanımı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip O'na: Ey Allah'ın Rasûlü! Şüphesiz Hilal b. Umeyye aciz bir ihtiyardır. Onun bir hizmetçisi yoktur. Benim ona hizmet etmemi hoş karşılamaz mısın dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır (hizmet edebilirsin) ama sakın sana yaklaşmasın"* buyurdu. Hanımı: Gerçek şu ki Allah'a yemin ederim onda hiçbir şeye karşı bir hareket yoktur. Allah'a yemin ederim ki başına gelenlerin geldiğinden beri bugüne kadar hep ağlayıp duruyor dedi.

Bunun üzerine benim de bir yakınım bana: Hanımın hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istesen (nasıl olur) çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hilal b. Umeyye'nin hanımının ona hizmet etmesine izin verdi dedi. Ben: Hanımımın bana hizmet etmesi için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istemem. Hem onun için izin isteyecek olursam -ve ben genç bir adam olduğum halde- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ne söyleyeceğini nereden bileyim dedim.

Bu şekilde on gün daha geçti. Böylelikle bizimle konuşmanın yasaklandığı zamandan itibaren elli gün tamamlanmış oldu.

Sonra ellinci günün sabahında sabah namazını evlerimizden (odalarımızdan) birisinin damı üzerinde kıldım. Ben, aziz ve celil Allah'ın hakkımızda sözünü ettiği o halde oturmakta iken hem nefsim bana dar gelmişken hem de bütün genişliği ile yer bana daralmışken Selh tepesine çıkmış bir kişinin avazı çıktığı kadar yüksek sesle: Ey Ka'b b. Mâlik! Müjde diyordu. Ben derhal secdeye kapandım ve artık kurtuluşun geldiğini anladım.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de sabah namazını kıldığı zaman insanlara Allah'ın tevbemizi kabul ettiğini ilan ettiğinden insanlar da bizleri müjdelemeye gittiler. Diğer iki arkadaşıma doğru da müjdeciler gitti. Bir adam da bineği üzerinde bana doğru koşturup geldi. Eslemlilerden birisi de koşup geldi ve dağın tepesine çıktı. Böylelikle ses attan daha hızlı ulaştı. Bana müjdeyi veren sesini işittiğim kişi yanıma gelince üzerimdeki iki elbiseyi çıkartıp onları kendisine müjdelik olarak verdim. Allah'a yemin olsun o gün onlardan başka bir elbisem yoktu. Emaneten iki elbise alıp onları giyindim ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gitmek maksadıyla yola

koyuldum. İnsanlar kalabalıklar halinde beni karşılıyor, tevbemin kabul edilmesi dolayısı ile beni tebrik ederek Allah'ın tevbemi kabul etmesi dolayısı ile sana ne mutlu diyorlardı. Nihayet mescide girdim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in insanlar etrafında olduğu halde mescitte oturmakta olduğunu gördüm. Talha b. Ubeydullah kalktı ve koşarak geldi. Benimle tokalaştı ve beni tebrik etti. Allah'a yemin ederim muhacirler arasından ondan başka kalkan olmadı.

(Ka'b'ın oğlu) dedi ki: Ka'b, Talha'nın bu yaptığını hiç unutmadı.

(Devamla) Ka'b dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e selâm verdiğimde -ki yüzü de sevinçten parıldıyordu- şöyle buyurdu: *"Annenin seni doğurduğu günden bu yana gördüğün en hayırlı günün müjdesini sana veriyorum"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Senden mi yoksa Allah'tan mı dedim. O: *"Hayır hayır Allah'tan"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevindiği zaman yüzü nurlanırdı. Adeta bir ay parçasını andırırdı. Ve biz bunu görüp anlardık.

Önüne oturunca: Ey Allah'ın Rasûlü! Tevbemin bir kısmı da Allah'a ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadaka olmak üzere malımı elimden çıkarmaktır dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Malının bir kısmını (elinde) tut. O senin için daha hayırlıdır"* buyurdu. Bu sefer ben de: O halde Hayber'deki payımı tutuyorum dedim. Yine şunları söyledim: Ey Allah'ın Rasûlü! Şüphesiz Allah beni ancak doğrulukla kurtardı ve yine tevbemin bir gereği de hayatta kaldığım sürece doğrudan başka bir söz söylememektir. (Ka'b devamla) dedi ki: Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e o sözlerimi söylediğimden bu yana bugünüme kadar doğru sözlülükten ötürü Allah'ın beni sınadığından daha güzel bir şekilde hiçkimseyi sınamış olduğunu bilmiyorum. Allah'a yemin ederim ki ben o sözleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söylediğimden itibaren bu günüme kadar bir defa dahi kasten yalan söylemeye kalkışmadım. Hayatımın geri kalan kısmında da Allah'ın beni korumasını ümit ederim.

(Devamla) Ka'b dedi ki: Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Andolsun ki Allah peygamberini de içlerinden bir grubun gönülleri az kalsın eğrilmek üzere iken dar zamanda O'na tabi olan muhacirlerle ensarı da tevbeye muvaffak etti. Sonra onların bu tevbelerini kabul buyurdu. Çünkü o onları çok esirgeyendir, çok bağışlayandır.*

Geri bırakılan üç kişinin de (tevbesini kabul buyurdu). Öyle ki yeryüzü bunca genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları da kendilerini sıktıkça sıkmıştı." (Tevbe, 117-118) buyruklarını *"ey İman edenler Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun"* (Tevbe, 119) ayetine kadar indirdi.

Ka'b dedi ki: Allah'a yemin ederim ki Allah beni İslam hidayeti ile şereflendirdikten sonra bana göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e doğruyu söylemekten daha büyük bir nimet ihsan buyurmamıştır. Çünkü O'na yalan söylemiş olsaydım yalan söyleyenlerin helak olduğu gibi helak olacaktım. Gerçek şu ki Allah da vahyi indirdiği zaman yalan söyleyen kimselere herhangi bir kimseye söylediklerinin en kötüsünü söylemiştir. Yüce Allah: *"Yanlarına döndüğünüzde onlar(ı azarlamak)dan vazgeçmeniz için önünüzde Allah'a yemin edeceklerdir. O halde siz de onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardırlar. Kazandıklarının cezası olarak varacakları yer de cehennemdir. Kendilerinden hoşnut olmanız için size yemin ederler. Siz onlardan hoşnut olsanız da şüphesiz Allah o fasıklar topluluğundan hoşnut olmaz"* (Tevbe, 95-96) buyurdu.

(Devamla) Ka'b dedi ki: Bizler ise yani bu üç kişi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yemin ettikleri zaman yeminlerini kabul edip kendileri ile beyatleştiği, kendileri için mağfiret dilediği o kimselerin durumuna göre geri bırakıldık ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizim durumumuzu Allah hakkında hüküm verinceye kadar geciktirdi. İşte bundan dolayı aziz ve celil Allah: *"Geri bırakılan üç kişinin de (tevbesini kabul buyurdu)"* buyurmuştur. Yoksa burada Allah'ın sözünü ettiği bizim geri bırakılmamız gazadan geri kalışımız değildir. Bu O'nun bizi kendisine yemin edip özür açıklayıp da özrünü kabul ettiği kişilerden ayrı olarak işimizi geri bırakması ve ertelemesidir.[294]

٦٩٤٨-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُجَيْنُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِإِسْنَادِ يُونُسَ عَنْ الزُّهْرِيِّ سَوَاءً

6948-.../2- Bunu bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Huceyn b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Leys, Ukayl'den tahdis etti, o İbn Şihab'dan Yunus'un ez-Zührî'den isnadı ile aynı şekilde rivayet etti.[295]

٦٩٤٩-٥٤/٣- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ ابْنُ أَخِي الزُّهْرِيِّ عَنْ عَمِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ وَكَانَ قَائِدَ كَعْبٍ حِينَ عَمِيَ قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ حَدِيثَهُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَزَادَ فِيهِ

294 Buhari, 4418, 3951, 2757, 2947, 3556, 3889, 4673, 4676, 4677, 4678, 6255, 6690, 7225 -buna yakın-; Ebu Davud, 2202; Nesai, 3423, 3424, 3425; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11131

295 6947 numaralı hadisin kaynakları

عَلَى يُونُسَ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَلَّمَا يُرِيدُ غَزْوَةً إِلَّا وَرَّى بِغَيْرِهَا حَتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِ ابْنِ أَخِي الزُّهْرِيِّ أَبَا خَيْثَمَةَ وَلُحُوقَهُ بِالنَّبِيِّ ﷺ

6949-54/3- Bana Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bize ez-Zührî'nin kardeşinin oğlu Muhamemd b. Abdullah b. Müslim, amcası Muhammed b. Müslim ez-Zührî'den tahdis etti, bana Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'in haber verdiğine göre Ubeydullah b. Ka'b b. Mâlik -ki Ka'b'ın gözleri kör olduğu zaman onu yeden kişi o idi- haber verip dedi ki: Ben, Ka'b b. Mâlik'i Tebûk gazvesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den geri kaldığı zaman ile ilgili hadisini tahdis ederken dinledim deyip hadisi zikretti ve hadisinde Yunus'un rivayetindekine göre fazladan şunları ekledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir gazaya çıkmak istediği zaman başka bir yere gidecekmiş gibi bir izlenim vermediği pek azdı. Ta ki bu gazve oluncaya kadar.

Zührî'nin kardeşinin oğlunun rivayet ettiği hadiste de Ebu Hayseme'yi ve onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yetişmesini zikretmedi.[296]

٦٩٥٠-٥٥/٤- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ وَهُوَ ابْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عَمِّهِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ وَكَانَ قَائِدَ كَعْبٍ حِينَ أُصِيبَ بَصَرُهُ وَكَانَ أَعْلَمَ قَوْمِهِ وَأَوْعَاهُمْ لِأَحَادِيثِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ وَهُوَ أَحَدُ الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ تِيبَ عَلَيْهِمْ يُحَدِّثُ أَنَّهُ لَمْ يَتَخَلَّفْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا قَطُّ غَيْرَ غَزْوَتَيْنِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَقَالَ فِيهِ وَغَزَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِنَاسٍ كَثِيرٍ يَزِيدُونَ عَلَى عَشَرَةِ آلَافٍ وَلَا يَجْمَعُهُمْ دِيوَانُ حَافِظٍ

6950-55/4- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize Hasan b. A'yen tahdis etti, bize Makil -ki o b. Ubeydullah'dır- Zührî'den tahdis etti, bana Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik amcası Ubeydullah b. Ka'b'dan tahdis etti, -ki o gözlerini kaybettiği zaman Ka'b'ın yedicisi idi ve kavmi arasında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının hadislerini en iyi bilen ve en çok belleyen o idi- dedi ki: Ben, babam Ka'b b. Mâlik'i -ki o tevbeleri kabul edilen üç kişiden biri idi- şunu tahdis ederken dinledim: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in katılmış olduğu hiçbir gazadan -iki gaza dışında- geri kalmamıştı deyip hadisi rivayet etti ve rivayetinde şunları

296 Yalnız Müslim rivayet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 11157

da söyledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiçbir belleyicinin divanının hepsini toplu olarak kaydetmediği onbin kişiden fazla sayıda çok kimse ile gazaya katıldı.[297]

Şerh

(6947-6950 numaralı hadisler)

(6947) "Akabe gecesinde İslam üzere ahitleştiğimiz zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bulundum." Yani İslam üzere beyatleştiğimiz ve ahidleştiğimiz zaman Akabe gecesinde O'nunla beraber bulundum. Akabe gecesi ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ensar ile İslam üzere onu barındırıp ona yardım etmek üzere bey'atleştiği gecedir. Burası ise Akabe cemresinin kendisine izafe edildiği Mina tarafındaki akabedir. Akabe bey'ati iki yılda iki defa gerçekleşmişti. Birinci yılda on iki kişi, ikinci yılda ise hepsi ensar (radıyallâhu anh) olmak üzere yetmiş kişi idiler.

"Bedir daha çok biliniyor ise de" yani fazileti insanlar arasında daha meşhur olmakla birlikte.

"Uzak ve tehlikeli geçitleri olan bir yola çıkacaktı." Yani helak olma korkusu bulunan suyu az, uzun bir çölde yolculuk yapacaktı. Az önce böyle bir yere (ölümcül geçitlere) neden mefaze ve mefaz adlarının verildiği ile alakalı farklı açıklamalar geçmiş bulunmaktadır.

"Bu sebeple müslümanlara durumlarını açıkça gösterdi." Yani durumlarını açıkça gösterdi, Beyân etti, açıkladı. Herhangi bir farklı istikamete gidilecek izlenimini vermeden gideceği yolu onlara bildirdi.

"Gazaları için gerekli hazırlıkları yapmaları için" hemze ötreli he harfi sakin olmak üzere "uhbe: hazırlık" diye kullanılır. Yani bu yolculuklarında ihtiyaç duyacakları şeyleri hazırlamak için böyle yaptı.

Onlara gidecekleri istikameti haber verdi" nereye gitmek istediklerini gösterdi.

"Bununla divanı kastediyor." Divan kelimesi meşhur olan söyleyişe göre dal harfi kesrelidir. Fethalı söyleyiş (deyvan) da nakledilmiştir. Arapçalaştırılmış farsça bir kelimedir. Arapça olduğu da söylenir.

"Bu gazadan kaçmak isteyip de bunun -bu hususta aziz ve celil Allah'tan kendisine bir vahiy indirmediği sürece- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gizli (kalmayacağını) adam sayısı oldukça azdı." Kadı Iyaz dedi ki: Müslim'in bütün nüshalarında bu şekildedir.[298] Doğrusu ise araya "ella" lafzının kayde-

297 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11157

298 köşeli parantez arasında metinde de kaydettiğimiz üzere eklediğimiz ibare olmaksızın (çeviren)

dilmesidir. Nitekim Buhari de bunu böylece rivayet etmiştir. "Teçhizatımdan hiçbir şey hazırlamadan" buradaki teçhizat (cihaz) cim harfi fethalı (cehaz diye) ve kesreli olarak söylenir. Sefer için gerekli hazırlıklar demektir.

"(Gaziler) gazada durmadan ilerlediler." Yani gaziler ilerlediler ve bizi oldukça geride bıraktılar.

"Münafıklıkla itham edilen bir adam." "Mağmuz: itham edilen" gayn ve sad harfi iledir.

"Tebûk'e varıncaya kadar beni anmadı." Nüshaların çoğunda "Tebûken" diye nasb ile kaydedilmiştir. Buhari nüshalarında da böyledir. Sanki bölge değil de belli bir yeri kastettiği için bunu munsarıf zikretmiş gibidir.

"İki yanına bakması" bu onun kendisini ve elbisesini beğendiğine bir işarettir.

Muâz b. Cebel ona: Ne kötü söyledin dedi." Bu açıktan açığa bâtılı işlemeyen müslümanın gıybetinin red olunacağına bir delildir. Böyle bir tutum da en önemli edeplerden ve İslam'ın haklarındandır.

"Serapta hareket eden beyaz elbiseli bir adam gördü." Mubeyyid: Be harfi kesreli olmak üzere beyaz elbise giyen demektir. Mubeyyida ve müsevvide de beyaz ve siyah elbise giyenler için kullanılır.

"Serapta hareket eden" hareket eden, yürüyen demektir. Serap ise çöllerde sıcak öğle vakitlerinde insana su gibi görünen şeydir.

"Ebu Hayseme olasın." Bunun, sen Ebu Hayseme'sin anlamında olduğu söylenmiştir. Sa'leb dedi ki: Araplar: "Zeyd olasın" diyerek sen Zeyd'sin demek isterler. Kadı Iyaz dedi ki: Bana göre daha doğru görünen burada "kün: olasın" tahkik ve varlık anlamındadır. Yani ey gelen şahıs sen gerçekten Ebu Hayseme ol. Kadı Iyaz'ın bu açıklaması doğru olandır. Nitekim et-Tahrir sahibinin sözlerinin anlamı da budur. Ona göre ifadenin takdiri şudur: Allah'ım bu Ebu Hayseme olsun şeklindedir. Burada adı geçen Ebu Hayseme'nin adı da Abdullah b. Hayseme'dir. Malik b. Kays olduğu da söylenmiştir. Bazı hafızlar: Ashab-ı kiram arasında Ebu Hayseme künyeli sadece iki kişi vardır. Onlardan biri budur ikincisi ise Abdurrahman b. Ebu Sebre el-Cufi'dir.

"Münafıkların ayıpladığı..." yani münafıkların kendisini (Ebu Hayseme'yi) ayıplayıp hakir gördükleri, küçümsedikleri kişi demektir.

"Tasam her yanımı sardı." En ileri derecede kederlendim.

"Artık geri dönmeye başladı denilince bâtıl da benden uzaklaştı." Burada ezalle: döndü, adeta gölgesini bırakmış gibi yaklaştı demektir.

"Ona doğru söylemeyi kararlaştırdım." Bunu azmettim. Nitekim ecmae emrehu ecmae ala emrihi ve azeme aleyhi aynı anlamda olmak üzere bir şeyi kararlaştırdı, bir şeye azmetti demektir.

"Bana bir tartışma gücü verildi." Yani bana bir fesahat, güçlü söz söyleme ve meramımı açık anlatma imkânı öyle verildi ki eğer istersem bana nisbet edilenlerin sorumluluğunun altından kalkabilirim."

Kendisinden dolayı bana kızacağın (bir doğru söz söylemek)" buradaki "tecidu" cim harfi kesreli, dal şeddesiz kızacağın anlamındadır.

Ben bu hususta Allah'tan güzel akıbeti ümit ediyorum" yani sonunda Allah'ın bana hayır vereceğini ve bu hayır üzerinde bana sebat vereceğini ümit ediyorum.

"Allah'a yemin ederim ki bana öyle sitem edip durdular ki..." yani olabildiği kadar ağır bir şekilde beni kınadılar, sitem ettiler.

Kâb ile aynı durumda olan iki arkadaşından birisinin "Murare b. Rabia el-Âmirî" olduğu belirtilmektedir. Müslim'in bütün nüshalarında bu şekilde nisbeti "el-Âmirî"dir. Ama ilim adamları bunu kabul etmeyerek şöyle demişlerdir: Bu yanlıştır. Doğrusu ayn harfi fethalı, mim sakin olarak el-Amri olduğudur. Çünkü o Amr b. Avfoğullarındandır. Nitekim Buhari de onu böylece zikrettiği gibi Muhammed b. İshak, İbn Abdilberr ve onlardan başka diğer imamlar da onun nisbetini böylece zikretmişlerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Her ne kadar el-Kâbisi ben onun nisbetinin ancak el-Âmirî olduğunu biliyorum demiş ise de doğrusu budur (el-Amri nisbetidir). Çünkü ondan başkaları olan cumhurun söylediği daha sahihtir.

"Murare b. Rabia" adına gelince, Müslim'in nüshalarında da bu şekilde kaydedilmiştir. Kadı Iyaz da Müslim nüshalarından böylece nakletmiştir. Fakat Buhari'de b. er-Rabi diye geçmektedir. İbn Abdilberr dedi ki: Her iki şekilde de söylenir.

Murare ise mim harfi ötreli ve iki re iledir.

Hilal b. Umeyye el-Vâkıfî" ise "Vâkıf" e mensuptur. Ensar'ın bir koludur. Adı Hilal b. Umeyye b. Âmir b. Kays b. Abdula'lâ b. Âmir b. Ka'b b. Vâkıf'dır. Vakıf'ın adı da Malik b. İmruul Kays b. Mâlik b. Evs'dir. el-Ensârî nisbetlidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlerle yani bizim üçümüzle konuşmayı nehyetti." Kadı Iyaz dedi ki: Buradaki "eyyuha" lafzan merfu olmakla birlikte ihtisas olarak nasb mahallindedir. Sibeveyh araplardan naklen: "Allahummağfirlena eyyetuhel isabe: Allah'ım bize yani şu topluluğa mağfiret buyur" dediklerini nakletmektedir. Bu da onun gibidir.

Bu ifadeden bid'at ve masiyet ehlinden dargın durmak hükmü anlaşılmaktadır.

"Öyle ki kendi içimde yeri dahi tanımaz oldum. Bilip tanıdığım yer değildi artık." Yani yere varıncaya kadar her şey bana değişik görünmeye başladı. Yer benim için yabanileşti. Hepsi adeta bana yabancı göründüğü için tanımadığım bir yere dönüştü.

"Diğer iki arkadaşım ise boyun eğdiler." Denileni kabullenip uydular.

"Onların en genci ve en güçlüleri idim." Yaşça en küçükleri idim, hepsinden kuvvetli idim.

"Ebu Katâde'nin bahçe duvarını aştım." "Tesevvertuhû: Üstüne çıktım" demektir. Buradan bir kimsenin nazının geçtiği, rahatsız olmayacağını bildiği arkadaşının ve yakınının bahçesine izni olmadan girmesinin caiz olduğuna delil vardır. Ancak orada üstü başı açık bir kadının -ve benzerlerinin- bulunmadığını bilmesi de şarttır.

"Ona selâm verdim. Allah'a yemin ederim selâmımı almadı." Çünkü onlarla konuşma yasağı genel idi. Buradan da bid'atçilere ve benzeri durumdakilere selâm verilmeyeceğine, selâmın da bir söz olduğuna, bir kimse ile konuşmayacağına dair yemin edip ona selâm verse yahut selâmını alsa yeminini bozmuş olacağına delil vardır.

"Sana Allah adına ant veriyorum." Yani Allah adına sana soruyorum demektir.

"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir." Kadı İyaz dedi ki: Muhtemelen Ebu Katâde onunla konuşmayı kastetmemiş olabilir. Çünkü onunla konuşmak yasaklanmıştı. O kendisine Allah adına ant verince bu sözü kendi kendisine söylemiş olmalıdır. Bundan dolayı Ebu Katâde de onun işitmesi için değil de kendi inandığını, kanaatini açığa vurmak için bu sözü söylemiştir. Bir kimse, bir kimse ile konuşmamak üzere yemin etse o adam da kendisine herhangi bir hususa dair soru sorarsa o da ona sesini işittirmek ve cevap vermek maksadıyla Allahu âlem; Allah en iyi bilir derse yeminini bozmuş olur.

"Şam ahilisi nabatilerinden bir nabati" nabat enbat ve nabit arap olmayanların çiftçilerine denilir.

"Allah seni aşağılanacağın bir yerde ve kaybolacağın bir yerde kılmamıştır. Bize katıl, biz seni görüp gözetiriz." "Madyaa: kaybolunulacak yer" lafzının iki türlü söyleyişi vardır. Birisi dat harfi kesreli, ye harfi sakin (madia) ikincisi ise dat harfi sakin ye harfi fethalı (madyaa) şeklidir. Bu da hakkının zayi olacağı bir yer ve bir durumda değilsin demektir.

"Seni kollar gözetiriz" anlamındaki lafız bazı nüshalarda "nuvasik" şeklinde, bazılarında da sinden sonra ye harfi ziyadesi ile nuvâsîk şeklindedir. Bu da sahihtir. Seni kollarız gözetiriz demektir. Ye harfinin yazılmaması ise emrin cevabı olması halinde sözkonusu olur. Yanımızda bulunanları seninle paylaşırız demektir.

"Ben de onu alıp tandıra gittim ve onu yaktım." Diyarımızdaki bütün nüshalarda "teyâmentu: gittim" şeklindedir. Bu da "teyemmemtu"in bir söyleyişidir. Kastettim, yöneldim anlamındadırlar. "Onu yaktım" fiilinde müennes zamir kullanması mektup ile "sahife"yi kastetmiş olmasından dolayıdır.

"Ben de eşime ailenin yanına git. Allah bu hususta hüküm verinceye kadar onların yanında kal dedim." Bu, bu lafzın talak hususunda sarih olmadığına bir kinaye olduğuna, bu sözleri ile talakı niyet etmediğine ve bundan dolayı talakın gerçekleşmediğine delildir.

"ve ben genç bir adamım" yani kendi işimi görebilecek durumdayım. Bununla birlikte gençlik hâlim dolayısı ile kendimi tutamayıp eşime yaklaŞa'bilirim. Halbuki bu bana yasaklanmış bulunuyor demek istemiştir.

"Bütün genişliğine rağmen yer bana dar geldi." Yani yer oldukça geniş olmakla birlikte bana dar geldi.

"Selh tepesine çıkmış birisinin yüksek sesle bağırdığını işittim." Selh sin harfi fethalı lam harfi sakindir. Medine'de bilinen bir dağdır.

"Ey Ka'b b. Mâlik müjde sana" ile "insanlar bizi müjdelemeye başladılar" ifadelerinde görünür yeni bir nimete mazhar olan yahut ağır bir sıkıntısı kalkan ve buna benzer durumlarla karşı karşıya kalan kimseleri müjdeleyip tebrik etmenin müstehap olduğuna delildir. Bu mustehaplık elde edilen her bir nimet ve dağılan her bir sıkıntı dolayısıyla geneldir. İster din ile ilgili bir husus olsun ister dünya ile farketmez.

"Derhal secdeye kapandım." Meydana gelen yeni her bir nimet yahut da bertaraf olan her bir sıkıntı sebebi ile şükür secdesi yapmanın müstehap olduğu hususunda Şafii'ye ve ona muvafakat edenlere bir delildir.

"Buna karşılık ona iki elbisemi çıkardım ve bana getirdiği müjde dolayısı ile o iki elbiseyi giymesi için ona verdim." Bu da bir armağan ile -yoksa başka bir şey ile- ödüllendirmenin müstehap olduğuna delildir. Ama bir armağan vermek daha güzeldir çünku alışılagelen de budur.

"Emanet iki elbise alıp onları giydim." Buradan da ariyet (emanet almak)in caiz olduğuna, giyinmek üzere elbiseyi emanet vermenin caiz olduğuna delil vardır.

"Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e doğru gittim. İnsanlar kalabalıklar (gruplar) halinde beni karşılıyorlardı." Burada "fevc: cemaat, topluluk" demektir.

"Hemen Talha b. Ubeydullah kalkıp koştu ve nihayet benimle tokalaştı ve beni tebrik etti." Yeni gelen ile tokalaşmanın, ona ikram olmak üzere ayağa kalkmanın, güler bir yüzle ve sevinçle onu karşılamak üzere hızlıca yürümenin müstehap olduğuna delil vardır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Annenin seni doğurduğu günden bu yana üzerinden geçen en hayırlı gün ile müjdeliyorum."* Bu da senin müslüman olduğun günün dışındaki gün anlamındadır. Onu istisna etmeyişinin sebebi zorunlu olarak bilinen bir husus olduğundan dolayıdır.

"Tevbemin bir gereği olarak Allah'a ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhı ve sellem)'e bir sadaka olmak üzere malımı elimden çıkarmaktır..." Malımı elimnden çıkarmaktan kastı onu tasadduk etmektir. Buradan yeni karşılaşılan nimetler dolayısı ile şükür olmak üzere sadaka vermenin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Özellikle karşı karşıya kalınan bu yeni nimet büyük ise. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona malının bir kısmını sadaka vermek ile yetinmesini emretmesi, fakirlikten dolayı zarar görmesinden ve darlığa katlanamayacağından korkmasından dolayıdır. Durumun böyle olması Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın malının tamamını tasadduk etmesine aykırı değildir. Çünkü o sabreden haline rıza gösteren birisi idi.

Eğer: Daha önce ben elbisemi çıkarıp verdim, Allah'a yemin olsun onlardan başkasına da sahip değildim" demiş olmakla birlikte malımın tümünü elimden çıkarıyorum deyip kendisinin bir malı olduğunu nasıl söylemiştir denilecek olursa cevap şudur: Burada malımı elimden çıkartmak istiyorum derken kastettiği arazi ve akar (taşınmaz) mallarıdır. Bundan dolayı "Hayber'deki payımı alıkoyuyorum" demiştir. "Onlardan başkasına sahip değildim" sözünden maksat ise elbise ve buna benzer armağan olarak ve müjdeciye verilebilecek elbise ve benzeri şeyleri kastetmiştir.

Bu ifadede yeminin niyet ile tahsis edilebileceğine (anlamının özelleştirilip daraltılabileceğine) delil vardır. Bizim mezhebimizin görüşü de budur. Bir kimse malının olmadığına dair yemin ederse ve bu arada bir tür malı niyet ederse başka türden sahip olduğu mal sebebi ile yemini yalan olmaz. Yahut da yememeye yemin edip hurma yemiyeceğini niyet ederse ekmek yediği taktirde yeminini bozmuş olmaz.

"Allah'a yemin ederim ki ben Allah'ın doğru sözlülük sebebi ile beni sınadığından daha güzel müslümanlardan kimseyi sınamış olduğunu bilmiyorum." sözleri de şu demektir: Yani bu hususta Allah'ın bana verdiği nimet

gibi bir nimeti kimseye verdiğini bilmiyorum. Burada bela ve ibla (sınav ve sınamak) hayır ve şer için de kullanılır. Ama mutlak olarak kullanılırsa çoğunlukla şer hakkında kullanılır. Eğer bu lafız ile hayır kastedilecek olursa burada olduğu gibi onu kayıtlı olarak zikreder. Nitekim burada da: Beni sınadığından daha güzel" demiştir.

"Allah bana İslam'a hidayet verdikten sonra kendi kanaatime göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yalan söyleyip de helake maruz kalmamış olmaktan daha büyük bir nimet vermemiştir." İbare Müslim'in bütün nüshalarında ve Buhari rivayetlerinin bir çoğunda bu şekildedir. İlim adamları der ki: Buradaki "enlaekune" deki "la" lafzı zaiddir. Yani O'na yalan söyleyip de helak olmamak demektir. Bu da yüce Allah'ın: *"Sana emrettiğim zaman secde etmene ne engel oldu"* (Araf, 12) buyruğunda zikredilen ve zaid olan "la" gibidir.

(6949) "ez-Zühri'nin kardeşinin oğlunun amcasından o Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b'dan, o Ubeydullah b. Ka'b'dan" diye naklettiği rivayetine gelince, bu rivayette bu şekilde ayn harfi ötreli olarak küçültme ismi olmak üzere "Ubeydullah" demiştir. Yine bundan sonraki (6950) Makil b. Ubeydullah'ın, ez-Zühri'den, onun Abdurrahman b. Ubeydullah b. Ka'b'dan rivayetinde de bu şekilde küçültme ismidir. Halbuki bu iki rivayetten önce hadisin baş tarafında zikredilen Yunus'un Zühri'den rivayetinde o Abdullah b. Ka'b" demiş ve ayn harfi fethalı olarak büyültme ismi şeklinde zikretmiştir. Nitekim Ukayl'in Zühri'den, o Abdullah b. Ka'b'dan rivayetinde de bu şekilde büyültme ismidir. Darakutni dedi ki: Doğrusu ayn harfi fethalı olarak büyültme ismi diye "Abdullah" diyenlerin rivayetidir. Buhari Sahih'de ise "Abdullah"'ın rivayetini hadisi tekrar etmekle birlikte hep büyültme ismi olarak zikretmiştir.

(6949) "Bir gazaya çıkmak isteyip de başka bir yere gitmek istiyormuş gibi izlenimini vermediği pek azdı." Yani başka bir yere gidecekmiş gibi bir izlenim verirdi.

(6950) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının hadislerini en iyi bilenleri idi." Yani bu hadisleri en iyi hıfzedenleri idi.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı gazvelerden iki gazve dışında hiç geri kalmamıştır." (Ka'b b. Mâlik'in) geri kaldığı söylenen iki gazveden kasıt Bedir gazvesi ile Tebûk gazvesidir. Birinci rivayette açıkça ifade ettiği gibi.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onbin kişiden fazla çok sayıda insanla gazaya çıktı." Burada bu şekilde "onbin kişiden fazla" diye kaydedilmiş ve fazlalığın ne kadar olduğunu Beyân etmemiştir. Ebu Zür'a er-Razi ise: Yetmiş

bin kişi olduklarını söylerken İshak otuzbin kişi idiler demiştir. Bu daha meşhurdur. Bazı imamlar ise bu iki rivayeti Ebu Zür'a tabi olanı da kendisine tabi olunanı da saymıştır. İbn İshak ise sadece kendisine tabi olunanı saymıştır diyerek cem ve telif etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

Şunu da bilelim ki Ka'b b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ın bu hadis-i şerifinden çıkartılacak pek çok hüküm vardır:

1. Ganimet bu ümmete mübah kılınmıştır. Çünkü "müslümanlar Bedir'de Kureyş kervanını ele geçirmek isteği ile çıkmıştı" demiştir.

2. Bedir'e ve Akabe beyatine katılanların üstün bir fazileti vardır.

3. Kadı nezdindeki davaların dışındaki durumlarda yemin istenmeden yemin etmek caizdir.

4. Ordu komutanı gazaya çıkmak istediği vakit, casusları ve benzeri kimselerin karşı tarafı erken davranıp uyarmamaları için başka bir yere gidiyormuş izlenimi vermesi gerekir. Ancak gidilecek yolculuk eğer uzak ise o taktirde gerektiği gibi hazırlanabilmeleri için onlara yolun uzaklığını bildirmesi müstehap olur.

5. Elden kaçırılan, yapılamayan hayır için üzülmek ve üzülen kimsenin keşke yapsaydım demesi caizdir. Çünkü burada: Keşke yapmış olsaydım demiştir.

6. Muâz'ın: Ne kötü söyledin demesinden ötürü müslümanın gıybetini reddedip (gıybet yapana) cevap vermek gerekir.

7. Doğruluğun ve doğruluğa devamlı bağlı kalmanın fazileti büyüktür. Bunda zorluk olsa dahi şüphesiz akıbeti hayırlıdır ve elbette doğruluk iyiliğe götürür. İyilik de cennete götürür. Sahih hadiste Sâbit olduğu gibi.

8. Yolculuktan gelen bir kimsenin her şeyden önce gelir gelmez mahallesinin mescidinde iki rekat namaz kılması müstehaptır.

9. Yolculuktan gelen bir kimsenin eğer insanların kendisine selâm vermek maksadıyla gelip karşılayacakları meşhur bir kimse ise onlar için ulaşılmaları kolay görünür bir yerde oturması müstehaptır.

10. Hüküm zahire göre verilir. Gizliliklerden dolayı hesaba çekmek Allah'a aittir. Münafıkların ve benzerlerinin mazeretleri de bundan dolayı bir kötülük doğmadığı sürece kabul edilir.

11. Bid'atçi kimseler ile açıktan masiyet işleyen kimselerden darılmak, onlara selâm vermemek, onlarla ilişkiyi koparmak -onları küçük düşürmek ve bu işten vazgeçmelerini sağlamak için- darılmak müstehaptır.

12. Bir kimsenin kendisi musibet sayılacak bir hata işleyecek olursa, kendisi için ağlaması müstehaptır.

13. Namaz esnasında gizlice bakmak ve hafifçe yan bakmak namazı bozmaz.

14. Selâma da "söz" denildiği gibi selâmı almak da böyledir. Bir kimse bir başkası ile konuşmayacağına yemin edip de ona selâm verse yahut selâmını alsa yeminini bozmuş olur.

15. Yüce Allah'a ve Rasûlü'ne itaati arkadaşın, yakının ve benzerlerinin sevgisinden üstün tutmak gerekir. Nitekim Ebu Katâde'ye Ka'b selâm verdiği zaman böyle yapmış ve onunla konuşması yasak olduğu zaman da selâmını almamıştır.

16. Bir kimse bir başkası ile konuşmayacağına yemin etse ve onunla konuşmak kastı ile değil de başkası ile konuşmak maksadı ile konuşursa ve kendisi ile konuşmayacağına dair yemin ettiği kişi de onun bu konuşmasını işitirse, yemin eden kişi yeminini bozmuş olmaz. Çünkü "Allahuâlem: Allah daha iyi bilir" demesi bunu gösterir. Bu sözü, onun daha önce geçtiği gibi onunla konuşmayı kastettiği şeklinde yorumlanır.

17. Bir maslahat için yüce Allah'ın zikrinin yazılı olduğu bir kağıdı yakmak caizdir. Nitekim Osman ve ashab-ı kiram (radıyallâhu anhum), ashab-ı kiramın üzerinde icma ettiği kendi mushafı dışındaki mushafları böylece yakmışlardır. Bu ise mushafı tam olarak korumak maksadıyla yapılmıştı. Bu sebeple bu bir ihtiyaçdır. Ka'b'ın hadisinden buna delil olan kısım ise onun içinde "Allah seni aşağılanacağın bir yerde bırakmamıştır" ibaresi olduğu halde mektubu yakmasıdır.

18. Açıklanmasının kötülüğe sebep olmasından korkulan bir şeyi gizlemek ve telef etmek uygundur.

19. Hanımına: "Ailenin yanına git" demesi açık bir talak sözü değildir. Talak niyeti yoksa hiçbir şey olmaz.

20. Kadının kendi rızası ile kocasına hizmet etmesi de kocanın bunu kabul etmesi de icma ile caizdir. Bu hizmeti yapmak için onu zorlaması ise caiz değildir.

21. Kadınlar ile ve benzeri şeylerle yararlanmak ile ilgili lafızlar hususunda kinayeli lafızları kullanmak müstehaptır.

22. Yasak olan bir işe götürmesinden korkulan herhangi bir husustan uzak kalmak sureti ile ihtiyatlı olmak ve vera göstermek de müstehaptır. Çünkü o, eşinin kendisine hizmet etmesine izin vermeyerek kendisinin genç

olduğunu buna gerekçe göstermiştir. Yani karısına yaklaşması yasaklanmış olduğu halde ona yaklaşmaktan emin olamazdı.

23. Açık bir nimetin yeni elde edilmesi yahut açık bir belanın uzaklaşması halinde şükür secdesi müstehaptır. Bu da Şafii'nin ve bir kesimin benimsediği bir görüştür. Ebu Hanife ve bir başka kesim ise bunun meşru olmadığını söylemişlerdir.

24- Hayır ile müjdelemek müstehaptır.

25. Allah'ın kendisine açık bir hayır nasip ettiği yahut kendisinden açık bir şerri uzaklaştırdığı kimseleri tebrik etmek müstehaptır.

26. Müjde veren kimseyi bir armağan ve benzeri bir şey ile taltif etmek müstehaptır.

27. Niyet ile yeminin tahsis edilmesi (özelleştirilmesi) caizdir. Malının olmadığına dair yemin etse ve bu arada belli bir türü niyet etse, sahip olduğu başka mallar dolayısı ile yeminini bozmuş olmaz. Ekmek yemiyeceği niyeti ile yemin etse et, hurma ve diğer yenilecek şeyleri yemekle yeminini bozmuş olmaz. Ancak o niyet ettiği türü yerse yeminini bozmuş olur. Aynı şekilde Zeyd ile konuşmamaya niyet etse ve bu arada özel bir konuşmayı niyet etse özel olarak niyet ettiği sözden başka sözler ile onunla konuşursa yeminini bozmuş olmaz. Bütün bu hususlar bizim mezhep âlimlerimiz arasında ittifakla kabul edilmiştir. Bunların bu hadisten delili iki elbisesi hakkında: "Allah'a yemin olsun bunlardan başkasına sahip değildim" demesi bundan sonra ise bir vakitte "malımı sadaka olmak üzere elimden çıkarmak tevbenin kısmıdır/ gereğidir" demesi ondan sonra da Hayber'deki payımı elimde tutuyorum demesi delildir.

28. Ariyet (emanet almak) caizdir.

29. Giyinmek maksadıyla ariyet (emanet) elbise almak caizdir.

30. İstişare, müjde ve buna benzer önemli işler dolayısı ile insanların imamlarının ve büyük saydıkları zatın yanında toplanmaları müstehaptır.

31. Dışarıdan gelene ikram olmak üzere ayağa kalkmak -eğer hangi türden olursa olsun fazilet ehli bir kimse ise- müstehaptır. Bu hususta çeşitli hadisler gelmiş bulunmaktadır. Ben bunları bu hususta ruhsat bulunduğunu ortaya koymak üzere bağımsız bir cüzde bir araya getirip topladım. Ayrıca buna aykırı sanılan diğer hususlara da cevap verdim.

32. Karşılaşmak esnasında musafahalaşmak (tokalaşmak) müstehaptır. Bunun sünnet olduğunda görüş ayrılığı yoktur.

33. İmamın ve kavmin büyüğü olan zatın, arkadaşlarını ve kendisine tabi olanları sevindiren hususlar sebebi ile sevinmesi müstehaptır.

34. Açık bir nimete mazhar olan yahut üzerinden açık bir sıkıntının uzaklaştığı kimsenin uygun olan malından yüce Allah'a bu ihsanı dolayısı ile şükür olmak üzere bir şeyler tasadduk etmesi müstehaptır. Mezhep âlimlerimiz böyle bir kimsenin şükür secdesi de yapmasının sadaka vermesinin de birlikte müstehap olduğunu söylemişlerdir. Bu iki husus da hadiste bir arada sözkonusu olmuştur.

35. Darlığa sabredemeyeceğinden korkan kimsenin malının tamamını sadaka olarak vermemesi müstehaptır. Hatta bunu yapması onun için mekruhtur.

36. Malının tamamını tasadduk etmek isteyen bir kimseyi gören kimse, eğer darlığa sabredemeyeceğinden korkarsa bu işi yapmamasını söylemesi ve bir kısmını sadaka olarak dağıtmasını ona yol göstermek üzere belirtmesi müstehaptır.

37. Hayırlı bir sebep dolayısı ile tevbe eden bir kimsenin o hayırlı sebebi sürdürmesi müstehaptır. Çünkü bu, Allah'ın haramlarını ta'zim bakımından daha ileridir. Nitekim doğru söylemek hususunda Ka'b (radıyallâhu anh) böyle yapmıştır. Allah en iyi bilendir.

١٠/١١- بَاب فِي حَدِيثِ الْإِفْكِ وَقَبُولِ تَوْبَةِ الْقَاذِفِ

10/11- İFK (ÂİŞE -R.ANHÂ- VALİDEMİZE İFTİRA) HADİSİ VE İFTİRA EDENİN TEVBESİNİN KABULU HAKKINDA BİR BAB

٦٩٥١-٥٦/١- حَدَّثَنَا حِبَّانُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ الْأَيْلِيُّ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ وَالسِّيَاقُ حَدِيثُ مَعْمَرٍ مِنْ رِوَايَةِ عَبْدٍ وَابْنِ رَافِعٍ قَالَ يُونُسُ وَمَعْمَرٌ جَمِيعًا عَنْ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ وَعَلْقَمَةُ بْنُ وَقَّاصٍ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الْإِفْكِ مَا قَالُوا فَبَرَّأَهَا اللهُ مِمَّا قَالُوا وَكُلُّهُمْ حَدَّثَنِي طَائِفَةً مِنْ حَدِيثِهَا وَبَعْضُهُمْ كَانَ أَوْعَى لِحَدِيثِهَا مِنْ بَعْضٍ وَأَثْبَتَ اقْتِصَاصًا وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ الْحَدِيثَ الَّذِي حَدَّثَنِي وَبَعْضُ حَدِيثِهِمْ يُصَدِّقُ بَعْضًا ذَكَرُوا أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ سَفَرًا أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ فَأَيَّتُهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ مَعَهُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَأَقْرَعَ بَيْنَنَا

فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا فَخَرَجَ فِيهَا سَهْمِي فَخَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَذٰلِكَ بَعْدَ مَا أُنْزِلَ الْحِجَابُ فَأَنَا أُحْمَلُ فِي هَوْدَجِي وَأُنْزَلُ فِيهِ مَسِيرَنَا حَتَّى إِذَا فَرَغَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ غَزْوِهِ وَقَفَلَ وَدَنَوْنَا مِنَ الْمَدِينَةِ آذَنَ لَيْلَةً بِالرَّحِيلِ فَقُمْتُ حِينَ آذَنُوا بِالرَّحِيلِ فَمَشَيْتُ حَتَّى جَاوَزْتُ الْجَيْشَ فَلَمَّا قَضَيْتُ مِنْ شَأْنِي أَقْبَلْتُ إِلَى الرَّحْلِ فَلَمَسْتُ صَدْرِي فَإِذَا عِقْدِي مِنْ جَزْعِ ظَفَارِ قَدِ انْقَطَعَ فَرَجَعْتُ فَالْتَمَسْتُ عِقْدِي فَحَبَسَنِي ابْتِغَاؤُهُ وَأَقْبَلَ الرَّهْطُ الَّذِينَ كَانُوا يَرْحَلُونَ لِي فَحَمَلُوا هَوْدَجِي فَرَحَلُوهُ عَلَى بَعِيرِيَ الَّذِي كُنْتُ أَرْكَبُ وَهُمْ يَحْسِبُونَ أَنِّي فِيهِ قَالَتْ وَكَانَتِ النِّسَاءُ إِذْ ذَاكَ خِفَافًا لَمْ يُهَبَّلْنَ وَلَمْ يَغْشَهُنَّ اللَّحْمُ إِنَّمَا يَأْكُلْنَ الْعُلْقَةَ مِنَ الطَّعَامِ فَلَمْ يَسْتَنْكِرِ الْقَوْمُ ثِقَلَ الْهَوْدَجِ حِينَ رَحَلُوهُ وَرَفَعُوهُ وَكُنْتُ جَارِيَةً حَدِيثَةَ السِّنِّ فَبَعَثُوا الْجَمَلَ وَسَارُوا وَوَجَدْتُ عِقْدِي بَعْدَ مَا اسْتَمَرَّ الْجَيْشُ فَجِئْتُ مَنَازِلَهُمْ وَلَيْسَ بِهَا دَاعٍ وَلَا مُجِيبٌ فَتَيَمَّمْتُ مَنْزِلِي الَّذِي كُنْتُ فِيهِ وَظَنَنْتُ أَنَّ الْقَوْمَ سَيَفْقِدُونِي فَيَرْجِعُونَ إِلَيَّ فَبَيْنَا أَنَا جَالِسَةٌ فِي مَنْزِلِي غَلَبَتْنِي عَيْنِي فَنِمْتُ وَكَانَ صَفْوَانُ بْنُ الْمُعَطَّلِ السُّلَمِيُّ ثُمَّ الذَّكْوَانِيُّ قَدْ عَرَّسَ مِنْ وَرَاءِ الْجَيْشِ فَادَّلَجَ فَأَصْبَحَ عِنْدَ مَنْزِلِي فَرَأَى سَوَادَ إِنْسَانٍ نَائِمٍ فَأَتَانِي فَعَرَفَنِي حِينَ رَآنِي وَقَدْ كَانَ يَرَانِي قَبْلَ أَنْ يُضْرَبَ الْحِجَابُ عَلَيَّ فَاسْتَيْقَظْتُ بِاسْتِرْجَاعِهِ حِينَ عَرَفَنِي فَخَمَّرْتُ وَجْهِي بِجِلْبَابِي وَ وَاللهِ مَا يُكَلِّمُنِي كَلِمَةً وَلَا سَمِعْتُ مِنْهُ كَلِمَةً غَيْرَ اسْتِرْجَاعِهِ حَتَّى أَنَاخَ رَاحِلَتَهُ فَوَطِئَ عَلَى يَدِهَا فَرَكِبْتُهَا فَانْطَلَقَ يَقُودُ بِيَ الرَّاحِلَةَ حَتَّى أَتَيْنَا الْجَيْشَ بَعْدَ مَا نَزَلُوا مُوغِرِينَ فِي نَحْرِ الظَّهِيرَةِ فَهَلَكَ مَنْ هَلَكَ فِي شَأْنِي وَكَانَ الَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَاشْتَكَيْتُ حِينَ قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ شَهْرًا وَالنَّاسُ يُفِيضُونَ فِي قَوْلِ أَهْلِ الْإِفْكِ وَلَا أَشْعُرُ بِشَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ وَهُوَ يَرِيبُنِي فِي وَجَعِي أَنِّي لَا أَعْرِفُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ اللُّطْفَ الَّذِي كُنْتُ أَرَى مِنْهُ حِينَ أَشْتَكِي إِنَّمَا يَدْخُلُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَيُسَلِّمُ ثُمَّ يَقُولُ كَيْفَ تِيكُمْ فَذَاكَ يَرِيبُنِي وَلَا أَشْعُرُ بِالشَّرِّ حَتَّى خَرَجْتُ بَعْدَ مَا نَقَهْتُ وَخَرَجَتْ مَعِي أُمُّ مِسْطَحٍ قِبَلَ الْمَنَاصِعِ وَهُوَ مُتَبَرَّزُنَا وَلَا نَخْرُجُ إِلَّا لَيْلًا إِلَى لَيْلٍ وَذٰلِكَ قَبْلَ أَنْ نَتَّخِذَ الْكُنُفَ قَرِيبًا مِنْ بُيُوتِنَا وَأَمْرُنَا أَمْرُ الْعَرَبِ الْأُوَلِ فِي التَّنَزُّهِ وَكُنَّا نَتَأَذَّى بِالْكُنُفِ أَنْ نَتَّخِذَهَا عِنْدَ بُيُوتِنَا فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ وَهِيَ بِنْتُ أَبِي رُهْمِ بْنِ

الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ وَأُمُّهَا ابْنَةُ صَخْرِ بْنِ عَامِرٍ خَالَةُ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ وَابْنُهَا مِسْطَحُ بْنُ أُثَاثَةَ بْنِ عَبَّادِ بْنِ الْمُطَّلِبِ فَأَقْبَلْتُ أَنَا وَبِنْتُ أَبِي رُهْمٍ قِبَلَ بَيْتِي حِينَ فَرَغْنَا مِنْ شَأْنِنَا فَعَثَرَتْ أُمُّ مِسْطَحٍ فِي مِرْطِهَا فَقَالَتْ تَعِسَ مِسْطَحٌ فَقُلْتُ لَهَا بِئْسَ مَا قُلْتِ أَتَسُبِّينَ رَجُلًا قَدْ شَهِدَ بَدْرًا قَالَتْ أَيْ هَنْتَاهْ أَوَ لَمْ تَسْمَعِي مَا قَالَ قُلْتُ وَمَاذَا قَالَ قَالَتْ فَأَخْبَرَتْنِي بِقَوْلِ أَهْلِ الْإِفْكِ فَازْدَدْتُ مَرَضًا إِلَى مَرَضِي فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ كَيْفَ تِيكُمْ قُلْتُ أَتَأْذَنُ لِي أَنْ آتِيَ أَبَوَيَّ قَالَتْ وَأَنَا حِينَئِذٍ أُرِيدُ أَنْ أَتَيَقَّنَ الْخَبَرَ مِنْ قِبَلِهِمَا فَأَذِنَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَجِئْتُ أَبَوَيَّ فَقُلْتُ لِأُمِّي يَا أُمَّتَاهْ مَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ فَقَالَتْ يَا بُنَيَّةُ هَوِّنِي عَلَيْكِ فَوَاللَّهِ لَقَلَّمَا كَانَتْ امْرَأَةٌ قَطُّ وَضِيئَةٌ عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا وَلَهَا ضَرَائِرُ إِلَّا كَثَّرْنَ عَلَيْهَا قَالَتْ قُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَقَدْ تَحَدَّثَ النَّاسُ بِهَذَا قَالَتْ فَبَكَيْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَصْبَحْتُ لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ ثُمَّ أَصْبَحْتُ أَبْكِي وَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَأُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ حِينَ اسْتَلْبَثَ الْوَحْيُ يَسْتَشِيرُهُمَا فِي فِرَاقِ أَهْلِهِ قَالَتْ فَأَمَّا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَأَشَارَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالَّذِي يَعْلَمُ مِنْ بَرَاءَةِ أَهْلِهِ وَبِالَّذِي يَعْلَمُ فِي نَفْسِهِ لَهُمْ مِنْ الْوُدِّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هُمْ أَهْلُكَ وَلَا نَعْلَمُ إِلَّا خَيْرًا وَأَمَّا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ لَمْ يُضَيِّقْ اللَّهُ عَلَيْكَ وَالنِّسَاءُ سِوَاهَا كَثِيرٌ وَإِنْ تَسْأَلْ الْجَارِيَةَ تَصْدُقْكَ قَالَتْ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَرِيرَةَ فَقَالَ أَيْ بَرِيرَةُ هَلْ رَأَيْتِ مِنْ شَيْءٍ يَرِيبُكِ مِنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَهُ بَرِيرَةُ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنْ رَأَيْتُ عَلَيْهَا أَمْرًا قَطُّ أَغْمِصُهُ عَلَيْهَا أَكْثَرَ مِنْ أَنَّهَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ تَنَامُ عَنْ عَجِينِ أَهْلِهَا فَتَأْتِي الدَّاجِنُ فَتَأْكُلُهُ قَالَتْ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ فَاسْتَعْذَرَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَيٍّ ابْنِ سَلُولَ قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ يَعْذِرُنِي مِنْ رَجُلٍ قَدْ بَلَغَ أَذَاهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا وَلَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا وَمَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا مَعِي فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ أَنَا أَعْذِرُكَ مِنْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ كَانَ مِنْ الْأَوْسِ ضَرَبْنَا عُنُقَهُ وَإِنْ كَانَ مِنْ إِخْوَانِنَا الْخَزْرَجِ أَمَرْتَنَا فَفَعَلْنَا أَمْرَكَ قَالَتْ فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَهُوَ سَيِّدُ الْخَزْرَجِ وَكَانَ رَجُلًا صَالِحًا وَلَكِنْ اجْتَهَلَتْهُ الْحَمِيَّةُ فَقَالَ لِسَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ لَا

تَقْتُلُهُ وَلَا تَقْدِرُ عَلَى قَتْلِهِ فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ وَهُوَ ابْنُ عَمِّ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَقَالَ لِسَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ لَنَقْتُلَنَّهُ فَإِنَّكَ مُنَافِقٌ تُجَادِلُ عَنِ الْمُنَافِقِينَ فَثَارَ الْحَيَّانِ الْأَوْسُ وَالْخَزْرَجُ حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَقْتَتِلُوا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ عَلَى الْمِنْبَرِ فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُخَفِّضُهُمْ حَتَّى سَكَتُوا وَسَكَتَ قَالَتْ وَبَكَيْتُ يَوْمِي ذَلِكَ لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ ثُمَّ بَكَيْتُ لَيْلَتِي الْمُقْبِلَةَ لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ وَأَبَوَايَ يَظُنَّانِ أَنَّ الْبُكَاءَ فَالِقٌ كَبِدِي فَبَيْنَمَا هُمَا جَالِسَانِ عِنْدِي وَأَنَا أَبْكِي اسْتَأْذَنَتْ عَلَيَّ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَذِنْتُ لَهَا فَجَلَسَتْ تَبْكِي قَالَتْ فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَلَّمَ ثُمَّ جَلَسَ قَالَتْ وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِي مُنْذُ قِيلَ لِي مَا قِيلَ وَقَدْ لَبِثَ شَهْرًا لَا يُوحَى إِلَيْهِ فِي شَأْنِي بِشَيْءٍ قَالَتْ فَتَشَهَّدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ جَلَسَ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ يَا عَائِشَةُ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي عَنْكِ كَذَا وَكَذَا فَإِنْ كُنْتِ بَرِيئَةً فَسَيُبَرِّئُكِ اللَّهُ وَإِنْ كُنْتِ أَلْمَمْتِ بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبٍ ثُمَّ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَتْ فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَقَالَتَهُ قَلَصَ دَمْعِي حَتَّى مَا أُحِسُّ مِنْهُ قَطْرَةً فَقُلْتُ لِأَبِي أَجِبْ عَنِّي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِيمَا قَالَ فَقَالَ وَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ لِأُمِّي أَجِيبِي عَنِّي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ وَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ لَا أَقْرَأُ كَثِيرًا مِنَ الْقُرْآنِ إِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَرَفْتُ أَنَّكُمْ قَدْ سَمِعْتُمْ بِهَذَا حَتَّى اسْتَقَرَّ فِي نُفُوسِكُمْ وَصَدَّقْتُمْ بِهِ فَإِنْ قُلْتُ لَكُمْ إِنِّي بَرِيئَةٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ لَا تُصَدِّقُونِي بِذَلِكَ وَلَئِنْ اعْتَرَفْتُ لَكُمْ بِأَمْرٍ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ لَتُصَدِّقُونَنِي وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَجِدُ لِي وَلَكُمْ مَثَلًا إِلَّا كَمَا قَالَ أَبُو يُوسُفَ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ قَالَتْ ثُمَّ تَحَوَّلْتُ فَاضْطَجَعْتُ عَلَى فِرَاشِي قَالَتْ وَأَنَا وَاللَّهِ حِينَئِذٍ أَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ مُبَرِّئِي بِبَرَاءَتِي وَلَكِنْ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنْ يُنْزَلَ فِي شَأْنِي وَحْيٌ يُتْلَى وَلَشَأْنِي كَانَ أَحْقَرَ فِي نَفْسِي مِنْ أَنْ يَتَكَلَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيَّ بِأَمْرٍ يُتْلَى وَلَكِنِّي كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّوْمِ رُؤْيَا يُبَرِّئُنِي اللَّهُ بِهَا قَالَتْ فَوَاللَّهِ مَا رَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَجْلِسَهُ وَلَا خَرَجَ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ أَحَدٌ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ فَأَخَذَهُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ مِنَ الْبُرَحَاءِ عِنْدَ الْوَحْيِ حَتَّى إِنَّهُ لَيَتَحَدَّرُ مِنْهُ مِثْلُ الْجُمَانِ مِنَ الْعَرَقِ فِي الْيَوْمِ

الشَّاتِ مِنْ ثِقَلِ الْقَوْلِ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْهِ قَالَتْ فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَضْحَكُ فَكَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا أَنْ قَالَ أَبْشِرِي يَا عَائِشَةُ أَمَّا اللَّهُ فَقَدْ بَرَّأَكِ فَقَالَتْ لِي أُمِّي قُومِي إِلَيْهِ فَقُلْتُ وَاللَّهِ لَا أَقُومُ إِلَيْهِ وَلَا أَحْمَدُ إِلَّا اللَّهَ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ بَرَاءَتِي قَالَتْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ عَشْرَ آيَاتٍ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَؤُلَاءِ الْآيَاتِ بَرَاءَتِي قَالَتْ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ وَفَقْرِهِ وَاللَّهِ لَا أُنْفِقُ عَلَيْهِ شَيْئًا أَبَدًا بَعْدَ الَّذِي قَالَ لِعَائِشَةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى إِلَى قَوْلِهِ أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ قَالَ حِبَّانُ بْنُ مُوسَى قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ هَذِهِ أَرْجَى آيَةٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَاللَّهِ إِنِّي لَأُحِبُّ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِي فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحٍ النَّفَقَةَ الَّتِي كَانَ يُنْفِقُ عَلَيْهِ وَقَالَ لَا أَنْزِعُهَا مِنْهُ أَبَدًا قَالَتْ عَائِشَةُ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَأَلَ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ أَمْرِي مَا عَلِمْتِ أَوْ مَا رَأَيْتِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحْمِي سَمْعِي وَبَصَرِي وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ إِلَّا خَيْرًا قَالَتْ عَائِشَةُ وَهِيَ الَّتِي كَانَتْ تُسَامِينِي مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ فَعَصَمَهَا اللَّهُ بِالْوَرَعِ وَطَفِقَتْ أُخْتُهَا حَمْنَةُ بِنْتُ جَحْشٍ تُحَارِبُ لَهَا فَهَلَكَتْ فِيمَنْ هَلَكَ قَالَ الزُّهْرِيُّ فَهَذَا مَا انْتَهَى إِلَيْنَا مِنْ أَمْرِ هَؤُلَاءِ الرَّهْطِ وَقَالَ فِي حَدِيثِ يُونُسَ احْتَمَلَتْهُ الْحَمِيَّةُ

6951-56/1- Bize Hibbân b. Musa tahdis etti, bize Abdullah b. el-Mübârek haber verdi, bize Yunus b. Yezid el-Eylî haber verdi. (H.) Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de tahdis etti. İbn Râfi' bize Abdurrezzak tahdis etti derken diğer ikisi haber verdi dedi. Bize Ma'mer haber verdi -anlatım ise Ma'mer'in Abd ve İbn Râfi''den rivayet ettiği hadisin anlatımıdır. Yunus ve Ma'mer birlikte Zührî'den naklen dediler ki: Bana Said b. el-Müseyyeb, Urve b. ez-Zubeyr, Alkame b. Vakkas ve Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesine iftira edenler onun hakkında söylediklerini söyleyip Allah'ın da onların söylediklerinden kendisini temize çıkardığı vakite dair hadisini haber verdiler. Bunların hepsi hadisin birer bölümünü bana tahdis etti. Bunların kimi diğerine göre hadisini daha iyi bellemiş, anlatımı itibari ile de daha sağlam anlatmıştı. Ben de onların her birinden bana tahdis ettiği hadisi iyice belledim. Aynı zamanda onların hadisi nakletmeleri birbirini tasdik edici mahiyettedir. Zikrettiklerine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe dedi ki: Rasûlullah

(sallallâhu aleyhi ve sellem) bir sefere çıkmak istediği zaman hanımları arasında kur'a çekerdi. Kur'a hangisine çıkarsa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu beraber alarak çıkardı.

Âişe dedi ki: Çıktığı bir gazada aramızda kur'a çekti. O gazada kur'a benim payıma çıktı. Bu sebeple Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte (sefere) ben çıktım. Bu olay hicab (emrin)in indirilmesinden sonra olmuştu. Ben yolculuğumuz boyunca hevdecin içinde olduğum halde taşınıyor ve yine onun içinde olduğum halde indiriliyordum. Nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gazasını bitirip geri döndüğü ve Medine'ye yaklaştığımız bir sırada bir gece yola koyulmak üzere ilan verdi. Onların yolculuğa çıkılması ilanını verdikleri zamanda ben de kalktım ve ordu karargâhının dışına çıkıncaya kadar yürüdüm. İşimi gördükten sonra hevdecime geri döndüm. Göğsüme dokunduğum zaman zafar boncuğumdan gerdanlığımın kopmuş olduğunu gördüm. Hemen geri dönüp gerdanlığımı aradım. Onu arayışım beni (onlarla birlikte gitmekten) alıkoydu. Benim hevdecimi taşıyan kimseler gelip hevdecimi taşıyıp onu yolculuğumda bindiğim deveme yüklediler. Benim de içinde olduğumu sanıyorlardı.

(Âişe (radıyallâhu anhâ)) devamla dedi ki: O sırada kadınlar hafifti. Kilo alarak ağırlaşmamış, et onları kaplamamıştı. Ancak pek az yerlerdi. Bu sebeple hevdeci taşıyanlar onu kaldırıp deveye yüklediklerinde ağırlığını yadırgamamışlardı. Ben de henüz yaşı küçük bir kızdım. Görevliler deveyi kaldırıp yola koyuldular. Ordu yola devam ettikten sonra gerdanlığımı buldum. Karargâhlarına geldiğimde orada ne çağıran vardı ne de cevap veren. (Oradan elin ayağın çekilmiş) olduğunu gördüm. Ben de önceden kaldığım yere doğru gittim. Benim yokluğumu fark edip, beni almak için geri döneceklerini anladım. Ben konaklamış olduğum yerde oturmakta iken gözüme yenik düştüm ve uyudum. Safvân b. Muvattal es-Sülemî -sonra ez-Zekvani- ordunun arkasından gecenin son vakitlerinde konaklamış sonra da yola koyulmuştu. Sabahı da benim konakladığım yerde edince uyuyan bir insanın karartısını gördü. Yanıma geldiğinde beni tanıdı. Ben hicabın arkasına alınmadan önce beni görürdü. Beni tanıdığı zaman istircada bulunması (innâ lillah... demesi) üzerine uyandım. Cilbabımla yüzümü örttüm. Allah'a yemin olsun ki ne benimle bir kelime konuştu ne de istircaından başka ondan ben bir kelime işittim. Nihayet devesini çöktürdü ve o da devenin ön ayağına bastı. Ben de deveye bindim. Bindiğim devenin yularını çekerek yola koyuldu. Nihayet sıcak iyice bastırdıktan sonra öğle vaktinde konaklamalarından sonra biz de orduya yetiştik. İşte benim hakkımda helak olan kimseler de bunun sebebi ile helak oldu. Bu işin en büyük payını Abdullah b. Ubey b. Selûl yük-

lenmişti. Sonra Medine'ye geldik. Medine'ye geldiğimiz zaman bir ay hasta yattım. İnsanlar ise o ifk ehlinin (iftiracıların) sözlerini dillerine alabildiğine dolamışlardı. Bense bunların hiç farkında değildim. Diğer taraftan bu hasta hâlimde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den daha önceleri hastalandığım sırada gördüğüm şefkatli ilgiyi bu hastalığımda görmediğim için şüpheleniyordum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadece bulunduğum yere girer, selâm verir sonra da: *"Nasılsınız"* diyordu. İşte bu beni şüphelendiriyordu. Fakat kötülüğün hiç farkında değildim. Nihayet nekaHâtimden sonra menası tarafına dışarı çıktım -burası bizim hela olarak kullandığımız yerdi- Um Mistah da benimle birlikte çıkmıştı. (İhtiyacımızı görmek için) ancak geceden geceye çıkardık. Bu ise evlerimize yakın yerde kenefler edinmeden önce idi. Bizlerin durumu ihtiyacımızı görmek üzere dışarı çıkmak hususunda ilk arapların durumu ile aynı idi. Evlerimizin yakınlarında kenef (hela) edinmekten rahatsızlanırdık. Ben ve Mistah'ın annesi -ki o Ebu Rumh b. el-Muttalib b. Abdimenaf'ın kızı idi, annesi ise Ebu Bekir es-Sıddîk'in teyzesi Sahr b. Âmir'in kızı idi, oğlu ise Mistah b. Usase b. Abbad b. el-Muttalib idi- çıktık. Sonra ben ve Ebu Rumh'un kızı -ihtiyacımızı bitirdikten sonra- evime doğru döndüm. Mistah'ın annesi çarşafına basarak tökezledi ve kahrolası Mistah dedi. Ben ona: Ne kötü bir söz söyledin. Sen Bedir'e katılmış bir adama böyle ağır söz mü söyledin dedim. O: Ey kızcağızım! Ne söylediklerini duymadın mı dedi. Ben: Ne dedi ki dedim. Bunun üzerine o da ifk ehlinin (iftiracıların) söylediklerini bana haber verince hastalığıma hastalık katılarak daha da ağırlaştım. Evime döndüğüm zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma girdi, selâm verdi sonra da: *"Nasılsınız"* buyurdu. Ben: Annem ve babamın yanına gitmem için bana izin verir misin dedim. Bu sırada ise ben onlar tarafından bu haberden kesin olarak emin olmak istiyordum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana izin verdi. Ben de anne babamın yanına gelerek anneme: Anneciğim, insanlar neden bahsediyorlar dedim. O şöyle dedi: Kızcağızım sakin ol. Kendisini seven bir kocası olan kumaları da bulunan güzel bir kadın aleyhine çok söz söylememeleri pek az rastlanılır bir durumdur dedi. Ben: Subhanallah! İnsanlar bunu da mı konuştular dedim. Sonra o gece sabah oluncaya kadar hep ağladım. Ne gözümün yaşı dindi ne de gözüme uyku girdi. Sonra ağlayarak sabahı ettim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise vahyin gelmesi gecikince Ali b. Ebu Talib'i ve Üsâme b. Zeyd'i ailesinden ayrılmak hususunda ikisi ile danışmak üzere davet etti. (Âişe) dedi ki: Üsâme b. Zeyd, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ailesinin tertemiz oluşu ile ilgili bildiklerini söyleyerek ve kendi içinde onlara beslediği sevgiye uygun kanaat belirterek şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar senin ailendir. Ve biz hayırdan başka bir şey bilmiyoruz.

Ali b. Ebu Talib'e gelince, o şöyle dedi: "Allah senin aleyhine olmak üzere işi daraltmamıştır. Onun dışında da kadınlar pek çoktur. Eğer cariyeye sorarsan o sana doğruyu söyleyecektir" dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Berire'yi çağırdı ve: Ey Berire! Âişe'den seni şüphelendiren bir şey gördün mü buyurdu.

Berire O'na: Seni hak ile gönderene yemin ederim ki ondan kendisini ayıplayacağım hiç bir husus görmüş değilim. Gördüğüm ise şundan ibarettir: O henüz yaşı küçük bir kızcağızdır. Ailesi için hamur yoğururken uyur da koyun gelir onu yer dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), minber üzerinde ayakta durarak Abdullah b. Ubeyy b. Selûl'e yapacaklarından dolayı mazur görülmeyi istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) minber üzerinde olduğu halde şunları söyledi: *"Aile halkıma eziyeti bu dereceye varmış bir adama hak ettiği muameleyi yapmamdan ötürü kim beni mazur görmez? Allah'a yemin olsun ki ben ailem hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Yine hakkında hayırdan başka bir şey bilmediğim ve ailemin yanına ancak benimle beraber iken giren bir adamı sözkonusu ettiler."*

Bunun üzerine Sa'd b. Muâz el-Ensârî ayağa kalktı ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Ona karşı ben sana yardımcı olurum. Eğer evslilerden ise onun boynunu vururuz. Eğer kardeşlerimiz hazreclilerden ise bize emir buyur emrettiğini yaparız dedi. Bunun üzerine Hazreclilerin efendisi olan Sa'd b. Ubâde ayağa kalktı. Aslında kendisi salih bir adamdı. Fakat hamiyet duygusu onu bilgisizce bir davranışa itti ve Sa'd b. Muâz'a: Yalan söyledin. Allah'a and olsun ki onu öldürmeyeceksin, öldürmeye gücün de yetmez dedi. Bunun üzerine Sa'd b. Muâz'ın amcasının oğlu olan Useyd b. Hudayr ayağa kalktı ve Sa'd b. Ubâde'ye: Yalan söyledin. Allah'a yemin ederiz ki andolsun biz onu öldüreceğiz. Çünkü sen münafık birisisin, münafıklar adına mücadele ediyorsun dedi. Böylelikle her iki kabile evsliler ve hazrecliler galeyana geldi ve hatta birbirleri ile vuruşmak istediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de minber üzerinde ayakta duruyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları teskin edip durdu. Sonunda onlar da sustular, kendisi de sustu.

(Âişe devamla) dedi ki: O günümde hep ağladım. Ne gözyaşım dindi ne de gözüme uyku girdi. Sonra ertesi gece de ağladım. Yine gözyaşım dinmiyor, gözüme uyku girmiyordu. Annem babam ise ağlayışımın ciğerimi parçalayacak sanıyorlardı. Her ikisi yanımda oturuyorken ve ben de ağlıyorken ensardan bir kadın yanıma girmek için izin istedi. Ben de ona izin verdim. Oturup ağlamaya başladı. Bizler bu durumda iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza girdi. Selâm verdikten sonra oturdu. Bana dair söyle-

nenlerin söylendiğinden bu yana yanımda oturmamıştı. Bir ay geçtiği halde benim hakkımda ona hiçbir vahiy gelmemişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturunca teşehhüdde bulundu, sonra şöyle buyurdu: *"İmdi ey Âişe! Senin hakkında bana şunlar şunlar ulaştı. Eğer suçsuz iken Allah pek yakında suçsuz olduğunu bildirecektir. Ve eğer bir günah işledinse Allah'tan mağfiret dile ve O'na tevbe et. Çünkü şüphesiz kul bir günahı itiraf ettikten sonra tevbe ederse Allah da tevbesini kabul eder."*

Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözlerini bitirince gözyaşım dindi. Hatta ondan bir damla dahi hissetmez oldum. Babama: Benim adıma söylediklerine karşılık Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sen cevap ver dedim. O: Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ne söyleyeceğimi bilmiyorum dedi. Bu sefer anneme: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e benim adıma sen cevap ver dedim. O da: Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ne cevap vereceğimi bilemiyorum dedi. Bunun üzerine henüz yaşı küçük bir kız olup Kur'an-ı Kerim'den fazla bir şey bilmediğim halde şöyle dedim: Allah'a yemin ederim şüphesiz ben sizin bu sözleri işittiğinizi ve nihayet bunu nefislerinizden yer edip onu tastik ettiğinizi biliyorum. Eğer ben size kesinlikle suçsuzum -ki Allah benim muhakkak suçsuz olduğumu biliyor- desem dahi siz böyle olduğumu doğru kabul etmeyeceksiniz. Ve eğer size bir hususu itiraf edecek olursam -ki Allah benim suçsuz olduğumu biliyor- muhakkak beni tasdik edeceksiniz. Ben ise Allah'a yemin ederim ki benimle sizin için bulabildiğim tek örnek Yusuf'un babasının söylediği şu sözler gibidir: Bana düşen güzelce sabretmektir. Söylediklerinize karşı kendisinden yardım dilediğim Allah'tır dedim.

(Âişe devamla) dedi ki: Sonra dönerek yatağıma yattım. Allah'a yemin ederim ki o zaman ben kesinlikle suçsuz olduğumu biliyordum, suçsuz olmam sebebi ile Allah'ın da beni temize çıkartacağını biliyordum. Allah'a yemin ederim benim hakkımda tilavet olunacak bir vahiy indirileceğini sanmıyordum. Kendime göre benim durumumu aziz ve celil olan Allah'ın benim hakkımda tilavet olunan buyruklar indirecek kadar değerli görmüyordum. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah'ın beni kendisi ile temize çıkartacağı bir rüya göreceğini ümit ediyordum. Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturduğu yerden daha ayrılmadan ve aile halkından hiçkimse çıkmadan aziz ve celil Allah nebisine (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahiy indirdi. Vahiy esnasında O'nu yakalayan şiddetli hal O'nu yakaladı. Öyle ki O'na indirilen sözün ağırlığından ötürü kış gününde dahi O'ndan inci taneleri gibi ter yuvarlanırdı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vahiy hali geçti. O ise gülüyordu. Söylediği ilk söz de: *"Müjde sana ey Âişe! Allah senin suçsuz olduğunu buyurdu"* dedi.

Bu sefer annem bana: Kalk O'nun yanına git dedi. Ben: Allah'a yemin olsun kalkıp O'nun yanına gitmem. Allah'tan başkasına da hamd etmem. Çünkü benim suçsuz olduğumu indiren odur dedim. Aziz ve celil Allah da: *"Şüphesiz o iftirayı uyduranlar sizden bir topluluktur."* (Nur, 11) den itibaren on ayet-i kerime indirdi. Böylelikle aziz ve celil Allah, suçsuzluğum ile ilgili bu ayetleri indirdi.

Ebu Bekir ise kendisine akraba olduğu ve fakir olduğu için Mistah'a infâkta bulunuyordu. Bunun üzerine: Allah'a yemin ederim ki Âişe hakkında bu söylediklerini söyledikten sonra ebediyyen ona bir şey harcamayacağım dedi. Bunun üzerine aziz ve celil Allah da: *"Sizden fazilet sahibi ve bolluk içerisinde olan kimseler akrabaya bir şeyler vermeyeceklerine dair yemin etmesinler"* (Nur, 22) ayetini *"Allah'ın size mağfiret buyurmasını arzu etmez misiniz"* buyruğuna kadar indirdi.

Hibbân b. Musa dedi ki: Abdullah b. el-Mübârek: Bu, Allah'ın kitabında en ümit verici ayettir dedi.

Bunun üzerine Ebu Bekir dedi ki: Allah'a yemin olsun ki Allah'ın bana mağfiret buyurmasını severim dedi ve daha önce Mistah'a verdiği nafakayı tekrar vermeye başladı ve: Bunu ebediyyen ondan çekmeyeceğim dedi.

Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Cahş kızı Zeyneb'e de benim durumum hakkında: *"Ne biliyorsun yahut ne gördün"* diye sormuştu da o: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben gözümü ve kulağımı koruyorum. Allah'a yemin olsun ki hayırdan başka bir şey bilmiyorum dedi.

Âişe dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevceleri arasında benimle yarıŞa'bîlecek kadın o idi. Allah onu vera sayesinde korudu. Kızkardeşi Cahş kızı Hamne ise onun lehine mücadele vermeye kalkıştı ve bunun sonunda o da helak olanlarla helak oldu.

Zührî dedi ki: İşte bu sözünü ettiğimiz ravilerden bize ulaşan haber budur.

Yunus'un hadisinde ise (Sa'd b. Ubâde hakkında söylediği: hamiyet onu bilgisizce söz söylemeye iterek... sözü yerine): hamiyet duygusu onu... itti" demiştir.[299]

٦٩٥٢-٥٧/٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ ح وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ

299 Buhari, 4025. 4690, 4750, 6662, 6679. 7369. 2879, 7500, 7545; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16126

حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ وَمَعْمَرٍ بِإِسْنَادِهِمَا وَفِي حَدِيثِ فُلَيْحٍ اجْتَهَلَتْهُ الْحَمِيَّةُ كَمَا قَالَ مَعْمَرٌ وَفِي حَدِيثِ صَالِحٍ احْتَمَلَتْهُ الْحَمِيَّةُ كَقَوْلِ يُونُسَ وَزَادَ فِي حَدِيثِ صَالِحٍ قَالَ عُرْوَةُ كَانَتْ عَائِشَةُ تَكْرَهُ أَنْ يُسَبَّ عِنْدَهَا حَسَّانُ وَتَقُولُ فَإِنَّهُ قَالَ فَإِنَّ أَبِي وَوَالِدَهُ وَعِرْضِي لِعِرْضِ مُحَمَّدٍ مِنْكُمْ وِقَاءُ وَزَادَ أَيْضًا قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ وَاللهِ إِنَّ الرَّجُلَ الَّذِي قِيلَ لَهُ مَا قِيلَ لَيَقُولُ سُبْحَانَ اللهِ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا كَشَفْتُ عَنْ كَنَفِ أُنْثَى قَطُّ قَالَتْ ثُمَّ قُتِلَ بَعْدَ ذَلِكَ شَهِيدًا فِي سَبِيلِ اللهِ وَفِي حَدِيثِ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ مُوعِرِينَ فِي نَحْرِ الظَّهِيرَةِ وَقَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ مُوغِرِينَ قَالَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قُلْتُ لِعَبْدِ الرَّزَّاقِ مَا قَوْلُهُ مُوغِرِينَ قَالَ الْوَغْرَةُ شِدَّةُ الْحَرِّ

6952-57/2- Bana Ebu Rabi' el-Atekî de tahdis etti, bize Fuleyh b. Süleyman tahdis etti. (H.) Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de tahdis edip dedi ki: Bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bize babam Salih b. Keysân'dan tahdis etti, ikisi Zühri'den Yunus ve Ma'mer'in hadisinin aynısını kendi isnadları ile rivayet etti.

Fuleyh'in hadisi rivayetinde Ma'mer'in dediği gibi "hamiyet onu cahilce... itti" demiştir.

Salih'in hadisinde ise Yunus'un dediği gibi hamiyet onu... itti demiştir. Salih'in hadisinde de şu ilave vardır: Urve dedi ki: Âişe huzurunda Hassan'a ağır söz söylenmesini hoş görmez ve şöyle derdi: Şüphesiz ki o: "Muhakkak benim babam ve onun babası ve hem de benim ırzım -size karşı Muhammed'in ırzı için bir kalkandır" demiştir.

Yine şunları ilave etmiştir: Urve dedi ki: Âişe dedi ki: Allah'a yemin olsun ki kendisi hakkında o söylenmiş sözlerin söylendiği o adam şöyle diyordu: Subhanallah! Nefsim elinde olana yemin ederim ki ben hiçbir zaman bir kadının elbisesini asla açmış değilim derdi. (Âişe devamla) dedi ki: Sonra daha sonraları Allah yolunda şehid olarak öldürüldü.

Yakub b. İbrahim'in hadisinde öğle vakti aşırı sıcakta (ibaresinde muğirine yerine ayn harfi ile muirine) denilmektedir.

Abdurrezzak ise aynı kelimeyi ayn harfi ile muirine diye rivayet etmiştir.

Abd b. Humeyd dedi ki: Abdurrezzak'a: "Muğirine" sözü ne demektir dedim. O: Veğra: Aşırı sıcak demektir dedi.[300]

300 6951 numaralı hadisin kaynakları

٦٩٥٣-٣/٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا ذُكِرَ مِنْ شَأْنِي الَّذِي ذُكِرَ وَمَا عَلِمْتُ بِهِ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَطِيبًا فَتَشَهَّدَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ أَشِيرُوا عَلَيَّ فِي أُنَاسٍ أَبَنُوا أَهْلِي وَايْمُ اللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي مِنْ سُوءٍ قَطُّ وَأَبَنُوهُمْ بِمَنْ وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَطُّ وَلَا دَخَلَ بَيْتِي قَطُّ إِلَّا وَأَنَا حَاضِرٌ وَلَا غِبْتُ فِي سَفَرٍ إِلَّا غَابَ مَعِي وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ وَفِيهِ وَلَقَدْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْتِي فَسَأَلَ جَارِيَتِي فَقَالَتْ وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا عَيْبًا إِلَّا أَنَّهَا كَانَتْ تَرْقُدُ حَتَّى تَدْخُلَ الشَّاةُ فَتَأْكُلَ عَجِينَهَا أَوْ قَالَتْ خَمِيرَهَا شَكَّ هِشَامٌ فَانْتَهَرَهَا بَعْضُ أَصْحَابِهِ فَقَالَ اصْدُقِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَتَّى أَسْقَطُوا لَهَا بِهِ فَقَالَتْ سُبْحَانَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا إِلَّا مَا يَعْلَمُ الصَّائِغُ عَلَى تِبْرِ الذَّهَبِ الْأَحْمَرِ وَقَدْ بَلَغَ الْأَمْرُ ذَلِكَ الرَّجُلَ الَّذِي قِيلَ لَهُ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا كَشَفْتُ عَنْ كَنَفِ أُنْثَى قَطُّ قَالَتْ عَائِشَةُ وَقُتِلَ شَهِيدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَفِيهِ أَيْضًا مِنَ الزِّيَادَةِ وَكَانَ الَّذِينَ تَكَلَّمُوا بِهِ مِسْطَحٌ وَحَمْنَةُ وَحَسَّانُ وَأَمَّا الْمُنَافِقُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ فَهُوَ الَّذِي كَانَ يَسْتَوْشِيهِ وَيَجْمَعُهُ وَهُوَ الَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ وَحَمْنَةُ

6953-58/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. el-Alâ tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Üsâme, Hişâm b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Benim hakkımda o söylenenler söylenip de ben de onları öğrendiğim zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hutbe vermek üzere ayağa kalktı. Teşehhüd getirdikten sonra Allah'a layık olduğu vechi ile hamd-u senada bulundu sonra şöyle buyurdu: *"İmdi siz bana aileme iftirada bulunan bir takım kimseler hakkında bana kanaatinizi belirtin. Ben ailem aleyhine asla kötülük namına bir şey bilmiyorum. Onları kiminle itham ettiler, Allah'a yemin ederim ki hakkımda hiçbir kötülük bilmediğim ve evime ben bulunmadıkça asla girmemiş ve bir seferde bulunmadımsa mutlaka benimle birlikte bulunmamış bir kimse (ile itham ettiler)."* Sonra hadisi olayı ile zikretti. Rivayetinde şunlar da vardır: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) evime girdi ve cariyeme sordu. O "Allah'a yemin olsun onun aleyhine kusur bilmiyorum. Ancak o koyun içeri girip onun hamurunu yiyecek kadar uykuya dalardı" dedi. Yahut da: Mayasını dedi. -Şüphe eden Hişâm'dır- Bunun üzerine ashabından birisi ona kızdı ve: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

sellem)'e doğru söyle dedi. Sonunda ona durumu açıkladıklarında: Subhanallah! Allah'a yemin olsun ki ben onun aleyhine kuyumcu kimsenin som kırmızı altın hakkında bildiklerinden başka bir şey bilmiyorum dedi.

Bu husus, kendisi hakkında (bunların) söylendiği o adama da ulaşmıştı da: Subhanallah! Allah'a yemin ederim ki asla bir kadının elbisesini açmış değilim dedi.

Âişe: Allah yolunda da şehid olarak öldürüldü dedi.

Yine bu rivayette şu fazlalık vardır: Bu iftiraları dillerine dolayan kimseler Mistah, Hamne ve Hassan idi. Münafık Abdullah b. Ubeyy'e gelince bu sözleri etrafa yayan ve toplayan o idi. Onun büyük kısmını üzerine alan kendisi ve Hamne idi.[301]

Şerh

(6951-6953 numaralı hadisler)

"Bize Hibbân b. Musa tahdis etti." Burada "Hibbân" isminde ha harfi kesrelidir. Müslim'in Sahihi'nde buradan başka bir yerde adı geçmemektedir. Buhari ise Sahihi'nde ondan çokça rivayet etmiştir.

"Zühri dedi ki: ... onların bir kısmının hadisi diğerininkini doğruluyor." Zühri'nin burada sözünü ettiği hadisi bu kimselerden toplaması caizdir ve bunun önünde bir mani yoktur, mekruh da değildir. Çünkü kendisi birbirlerinden hadis naklettiklerini ve bir kısmının diğerinden rivayet edildiğini açıklamış bulunmaktadır. Ayrıca bu dört zat, imam ve hafız ravilerdir, sikadırlar, tabiinin en üstünlerindendir. Bu hadisteki bir lafız bundan mı öbüründen mi nakledildiğinde tereddüd olsa bile bunun bir zararı olmaz ve onu delil olarak göstermek de caizdir. Çünkü her iki ravi de sikadır. Nitekim ilim adamları da eğer: Bana Zeyd yahut Amr tahdis etti dese ve her ikisi de sika bir ravi olup muhatab tarafından sika oldukları biliniyorsa onu delil göstermenin caiz olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir.

"Onların bazısı onun (Âişe'nin) hadisini diğerinden daha iyi bellemiş ve olayı daha sağlam anlatmıştır" sözüne gelince daha iyi bellemiş, daha güzel hadisi zikredip daha güzel bir şekilde serdetmiştir demiştir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir sefere çıkmak istediği zaman zevceleri arasında kur'a çekerdi." Bu eşler arasında köleleri hürriyete kavuşturmakta, vasiyette, paylaştırmada ve buna benzer hususlarda kur'a ile amel edilebileceğine dair Malik, Şafii, Ahmed ve ilim adamlarının çoğunluğunun lehine bir delildir. Nitekim bu hususta sahihte meşhur çok sayıda hadis-i şe-

301 Buhari, 7369 -muallak olarak-, 4757; Tirmizi, 3180; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16798

rif gelmiş bulunmaktadır. Ebu Ubeyd dedi ki: Nebilerden -Allah'ın salât ve selâmları hepsine olsun- üç kişi kur'a ile amel etmiştir. Yunus, Zekeriya ve Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem).

İbnu'l Munzir dedi ki: Kur'an'ın kullanılabileceği adeta icma gibidir. Onu reddedenin görüşünün bir anlamı yoktur. Ebu Hanife'den meşhur olan kanaat ise bunun bâtıl olduğudur. Bunu caiz gördüğü de ondan rivayet edilmiştir.

İbnu'l Munzir ve başkaları şöyle demektedir: Kıyas Kur'an'ın terk edilmesini gerektirir. Fakat biz bu husustaki rivayetler dolayısı ile onunla amel etmekteyiz.

Yine bu hadiste birileri ile sefere çıkılmak istenmesi halinde eşler arasında kur'a çekilebileceği ve kur'asız onlardan birisini alıp götürmenin caiz olmadığı hükmü anlaşılmaktadır. Mezhebimizin görüşü budur. Ebu Hanife ve başkaları da böyle demiştir. Bu aynı zamanda Malik'den gelen bir rivayettir. Ondan gelen bir başka rivayete göre kur'a çekmeksizin eşlerinden dilediği ile yolculuk yapabilir. Çünkü beraberinde götüreceği, yolunda ona daha faydalı olabilir. Diğeri ise evinde ve malında (o yokken kalması halinde) daha faydalı olabilir.

"Bir gece yolculuğa çıkılacağını ilan etti." Azene: İlan etti" med ile ve zel harfi şeddesiz olarak rivayet edildiği gibi kasr ile ve zel harfi şeddeli (ezzene) diye de rivayet edilmiştir ki bildirdi, ilan etti demektir.

"Zafar boncuğundan gerdanlığım koptu." İbt (gerdanlık)ın ne olduğu bilinir. Cim harfi fethalı, ze harfi sakin olarak "cez" ise bir Yemen boncuğudur. Zafâr ise Yemen'deki bir kasaba adıdır.

"Benim hevdecimi taşıyanlar geldi... devemi yola koydular." Nüshaların bir çoğunda "yerhalunei: hevdecimi taşıyanlar" nüshaların çoğunda "li" ile gelmiş bazı nüshalarda ise be harfi ile "bi" kullanılmıştır. Lam harfi ile kullanılması daha güzeldir. Maksat hevdeci devenin üzerine koyanlar demektir. Zaten "onu deveye yüklediler" sözünden kasıt da odur. "Raht: kimseler" ise ondan az topluluk hakkında kullanılır. Hevdec ise kadınların içine bindikleri vasıtalardandır.

"O sırada kadınlar hafifti... Çok az yemek yerlerdi." Yühebbenne: et toplayarak kiloları ağırlaşmamıştı" demektir. aynı kelimenin "yehbenne" okunuşu da vardır, üçüncüsü ise "yehbulne" okuyuşudur. Dil bilginlerinin dediklerine göre et ve yağ toplayıp ağırlaşmak halini anlatmak için kullanılır.

Buhari'nin rivayetinde ise "lemyeskunne: ağırlaşmamışlardı" şeklindedir. Bu da önceki ile aynı anlamdadır. "Azıcık yerlerdi" yani ölmeyecek kadar (ya da zayıf düşürmeyecek kadar) çok az yerlerdi.

"Safvân b. el-Muattal" burada (Muattal isminde) tı harfinin fethalı okunacağında ihtilaf yoktur. Ebu Hilal el-Askeri ve Kadı Iyaz da el-Meşarik'de ve başkaları bu şekilde zaptetmişlerdir.

"Ordunun arkasından gecenin geç vaktinde konaklamış ve gecenin sonlarında yol almıştı." Bu ibarede geçen ta'riz: seferde uyumak yahut dinlenmek için gecenin son vakitlerinde inmek demektir. Ebu Zeyd dedi ki: Hangi vakit olursa olsun inip konaklamaktır ama meşhur olan birincisidir.

"İddenece" dal harfi şeddeli olarak gecenin son vakitlerinde yol almak demektir.

"Bir insan karartısı" onun şahsını "gördü"

Onun istircada bulunması üzerine uyandım." Yani onun inna lillah ve inna ileyhi raciun demesi üzerine uyandım.

"Öğle sıcağında indiler." Buradaki "muğir -ğayn harfi ile- aşırı sıcak zamanında inen kimse" demektir. Nitekim bu kitapta bu hadisin sonunda bunu böylece açıklamış ve orada ravilerden birinin bunu ayn harfi ile "muirin" diye söylemiştir. Bu ise zayıf bir şekildir. "Öğle vakti"den kasıt ise kaylule (öğle dinlenmesi) zamanı ve aşırı sıcak zamanı demektir.

Onun büyük bir kısmını üstlenen kişi" onun Muâzzam olan kısmını üstlenen kişi demektir. Buradaki "kibr" kelimesi meşhur kıraate göre kesrelidir. Şaz kıraatlerde ise "kubr" diye de okunmuştur. Bu da bir söyleyiştir.

"Abdullah b. Ubeyy b. Selûl" buradaki "İbn Selûl" lafzında "ibn" kelimesi ref ile okunur ve başına elif yazılır. Abdullah'a sıfattır. Buna dair açıklama daha önce defalarca geçtiği gibi İman Kitabı'nda el-Mikdad'ın rivayet ettiği hadiste benzerleri ile birlikte açıklaması da geçmiş bulunmaktadır.

İnsanlar ise ifk ehli (denilen iftiracıların) sözlerini dillerine dolamışlardı." Yani o sözlere dalıp gitmişlerdi.

"İfk: iftira" meşhur söyleyişe göre hemze kesreli fe harfi sakindir. Kadı Iyaz her ikisinin de fethalı "efek" söyleneceğini nakletmiş ve bunlar iki ayrı söyleyiştir demiştir.

"Hastalığım esnasında kendisinden görmeye alıştığım şefkat ve ilgiyi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den görmeyişim beni şüpheye düşürüyordu." Buradaki "lutf" lam harfi ötreli tı harfi sakindir. Her ikisi fethalı (letaf) da söylenebilir. İki ayrı söyleyiştir. İyilik ve yumuşaklık (şefkat) anlamındadır.

"Sonra: Nasılsınız derdi." Buradaki dişil ikinci çoğul şahısa işaret zamiri "tikum" müennese işarettir. Müzekker için kullanılan "zalikum" gibidir.

"Nekahet" ise hastalıktan iyileşmek ile birlikte henüz tam sağlığını kazanamamış kimse demektir.

"Mistah'ın annesi ile birlikte menasıa doğru çıktım." Mistah isminde mim harfi kesrelidir. Menasıa da ise mim harfi fethalıdır. Burası hela ihtiyaçlarını görmek üzere gittikleri Medine dışındaki yerlerin adıdır.

"Kenefleri edinmeden önce" buradaki "künüf" kenîf'in çoğuludur. Dil bilginlerinin dediklerine göre kenif, kayıtsız ve şartsız olarak örtücü her bir şeye denilir.

"İhtiyaçlarımızı görmek hususunda durumumuz ilk arapların durumu gibi idi." Burada "tenezzüh: ihtiyaçları görmek sahraya çıkmak sureti ile nezih olan hali istemek demektir.

"O Ebu Ruhm'un kızı idi, oğlu da Mistah b. Usase idi." "Ruhm" isminde re harfi ötreli he sakindir. "Usase"de ise hemze ötrelidir. Mistah lakaptır. Adı Âmir'dir. Avf olduğu da söylenmiştir. Künyesi Ebu Abbad'dır. Ebu Abdullah olduğu da söylenmiştir. 37 yılında vefat etmiştir. 34 yılında vefat ettiği de söylenir. Mistah'ın annesinin adı ise Selma'dır.

"Mistah'ın annesi çarşafına basarak tökezledi ve: Kahrolası Mistah dedi." Bu ibaredeki "aseret: tökezledi" kelimesi se fethalıdır. "Tease: kahrolası" ise ayn harfi fethalı ve kesreli (taise) olmak üzere iki meşhur söyleyişi vardır. Cevheri yalnızca fethalı söyleyişi, Kadı Iyaz kesreli söyleyişi zikretmekle yetinmiş, bazıları kesreli bazıları fethalı söyleyişi tercih etmiştir. Anlamı ise tökezlesin şeklindedir. Helak olsun anlamında şer ondan ayrılmasın, uzak olsun, özel olarak da yüzü ile düşsün (itibarsızlaşsın) anlamlarında olduğu söylenmiştir.

Mim harfi kesreli "mırt: çarşaf" yünden bir örtüdür. Bazen başka malzemelerden de yapılabilir.

"Ey hentah: kızcağızım" lafzında nun sakin ve fethalı (henetâh) diye söylenir, sakin söyleyiş daha meşhurdur...[302] Bu lafız özel olarak nida halinde kullanılır. Ey bu demektir. Ey kadın anlamında olduğu, ey gafil anlamında olduğu da söylenmiştir. Sanki insanların hileleri, kötülüklerini az bildiğini anlatmak istemiş gibidir. Bu hususta bu lafzın zikredildiği rivayetlerden birisi de es-Subey b. Ma'bed ile ilgili hadiste yer alan: Ey henâh: ey adam ben cihad etmeyi de çok arzu ediyorum dedi ifadesi de bu kabildendir. Allah en iyi bilendir.

"Kendisini seven bir kocası olan kumaları da bulunan güzel bir kadın aleyhine çok söz söylememeleri pek az rastlanılan bir şeydir." Buradaki -hemzeli ve medli olarak- "vadie: güzel kadın" demektir. Vedaet de güzellik anlamındadır. İbn Mâhan'ın rivayetinde "haziyye" diye geçmektedir ki bu da

302 Bundan sonra bu lafız ile alakalı çeşitli kullanım kuralları ve şekillerine dair açıklamalar yer almaktadır. (Çeviren)

değer vermek, itibar etmek, konumunun yüksek olması anlamındadır. "Darre: Kuma"nın çoğulu ise darâir diye gelir. Bu da kocanın diğer zevceleri demektir. Kumaya darre denilmesinin sebebi birinin diğerinin kıskançlığından, gün paylaşımından ve başka şeylerden zarar görmesi dolayısıyladır. Bunun ismi ise dat harfi kesreli olarak "eddır"dir. Ötreli olarak (eddur) söyleneceği de nakledilmiştir. Buradaki "aleyhine çok söz söylemeleri" yani onu tenkit etmek ve eksikliğini söylemek hususunda aleyhinde çokça söz söylerler demektir.

"Gözümün yaşı dinmiyor" kesilmiyordu demektir.

"Gözüme uyku girmiyor (hadis metnindeki lafzi anlamı: uyku sürmesini gözüme çekmiyordum)" uyumuyordum demektir.

"Vahyin gecikmesi" bu hususta vahyin inmemesi anlamındadır.

"Ali b. Ebu Talib ise: Allah aleyhine olmak üzere işi daraltmamıştır. Onun dışında da kadınlar pek çoktur" sözlerine gelince. Ali (radıyallâhu anh)'ın söylediği bu sözler kendi açısından doğru olan sözlerdi. Çünkü o bunun maslahat olduğunu ve kendi kanaatine göre böylelikle Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e öğüt verdiğine inanıyordu. Halbuki gerçekte durum böyle değildi. Onun böyle davranmasının sebebi ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu işten dolayı çok rahatsız ve huzursuz olduğunu görmesi idi. Onu rahatlatmak istemişti. Bu da (ona göre) başka hususlardan daha önemli idi.

"Seni hak ile gönderene yemin olsun ki: Kesinlikle onun aleyhinde onu tenkit edeceğim bir husus görmüş değilim. Bütün gördüğüm ise onun yaşı küçük bir kız olmasından ibarettir. O ailesinin hamurunu yoğururken uyur, koyun gelir onu yer." Burada geçen dâcin: eve alışan (evcil) ve meraya çıkmayan koyun demektir. Sözlerin anlamı da şudur: Onda sizin hakkında soru sorduğunuz hususlarla alakalı hiçbir kusur yoktur ve onda kusur diye bir şey varsa o da hamurunu bırakıp uyumasından ibarettir.

"Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) minbere çıktı ve Abdullah b. Ubeyy b. Selûl'e yapacaklarından dolayı mazur görünmesini istedi." Buradaki "Ubeyy" ismi tenvinlidir. "İbn Selûl" deki "ibn" lafzı başında elif ile yazılır, az önce açıklaması geçti. Buradaki "mazur görmek"in anlamı da onun: Ailem hakkında bana eziyet veren bu kişi hakkında beni kim mazur görür demektir. Nitekim hadiste bu hususta Beyân edilmiştir. *"Beni kim mazur görür"*ün anlamı ise eğer ben onun yaptığı çirkin işe karşılık verecek olursam kim beni mazur görür, bundan dolayı beni kınamaz. Bunun: Kim bana yardım eder anlamında olduğu da söylenmiştir. Çünkü (aynı kökten gelen) azir: yardım eden, destekleyen demektir.

"Bunun üzerine Sa'd b. Muâz ayağa kalktı ve: Ona karşı ben sana yardımcı olurum dedi." Kadı İyaz dedi ki: Bu kimsenin hakkında söz söylemediği, açıklaması zor (müşgil) bir ifadedir. Bu da Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın söylediği: "Bunun üzerine Sa'd b. Muâz kalkarak: Ona karşı ben sana yardımcı olurum" demiş olmasıdır. Bu olay Müreysi gazvesinde olmuştu. Bu da Mustalıkoğulları gazvesinin bir diğer adıdır. İbn İshak'ın zikrettiğine göre altıncı yılda olmuştur. Oysa bilindiği gibi Sa'd b. Muâz kendisine isabet eden bir oktan ötürü hendek gazasının akabinde ölmüştü. Bu da siyer âlimlerinin icmaı ile dördüncü yılda gerçekleşmişti. Bundan tek istisna yalnızca Vakidi'nin görüşüdür.

(Devamla) Kadı İyaz dedi ki: Bizim bazı üstadlarımız da şöyle demiştir: Burada Sa'd b. Muâz'ın adının geçmesi bir yanılmadır. Daha doğruya yakını bunun başkası olduğudur. Bu sebeple İbn İshak siyerde bunu zikretmemiş sadece: İlk ve son olarak konuşan kişinin Üseyd b. Hudayl olduğunu belirtmiştir. (Yine) Kadı İyaz dedi ki: Musa b. Ukbe ise Mureysi gazvesinin dördüncü yılda olduğunu zikretmiştir. Bu da Hendek gazvesinin meydana geldiği yıldır. Buhari ise İbn İshak ve İbn Ukbe'nin ihtilafını zikretmiştir. Kadı İyaz dedi ki: Bu durumda Müreysi gazvesi ile ifk hadisesinin hendek olayından önce ve dördüncü yılda meydana gelmiş olma ihtimali vardır.

Kadı İyaz dedi ki: Taberi de Vakidi'den Müreysi gazvesinin 5. yılda olduğunu zikretmiştir. Ayrıca Kurayzaoğulları gazvesinin Hendek gazvesinden sonra olduğunu da ifade etmiştir. Kadı İyaz ise bu hususta ihtilaf olduğunu zikretmekte ve şunları söylemektedir: Daha uygun olanı Müreysi gazvesinin hendek gazasından önce meydana gelmiş olmasıdır. (Devamla) Kadı İyaz dedi ki: Buna sebep ise ifk kıssasında Sa'd'ın sözkonusu edilmesidir. İfk hadisesi ise Müreysi gazvesinde olmuştu. İşte buna göre bu hadisede Sa'd b. Muâz'ın adının geçmesinde bir problem olmaz. Sahih'de olan ifade de budur. İbn İshak'dan başkalarının Müreysi gazvesi dışındakiler hakkındaki söyledikleri daha sahihtir. Kadı İyaz'ın açıklamaları bunlardır ve bunlar doğru olandır.

"Ama hamiyet duygusu onu cahilce bir davranışa itti." Müslim Sahihi'nin ravilerinin çoğunluğuna göre ifade burada bu şekildedir. "İctehelethu: Cahilce davranışa itti" şeklindedir. Yani onu acele hareket etmeye itti, kızdırdı ve bilgisizce iş yapmaya itti. İbn Mâhan'ın buradaki rivayeti ise "ihtemelethu: onu böyle yapmaya itti" şeklindedir. Nitekim Müslim de bundan sonra Yunus ve Salih'den gelen rivayet olarak böylece zikretmiştir. Buhari de bu şekilde rivayet etmiştir. Bu da: onu kızdırdı anlamındadır. Her iki rivayet de sahihtir.

"Bunun üzerine her iki kabile evs ve hazrec galeyana geldi." Yani tartışmaya ve taassub ile taraftarlık ederek birbirlerine karşı çıkmaya koyuldular. Nitekim: "Neredeyse çarpışacaklardı" demiştir.

"Eğer bir günah işledinse Allah'tan mağfiret dile" yani esasen senin böyle bir adetin olmamakla birlikte bir günah işledinse (mağfiret dile) demektir. Çünkü lememin asıl anlamı budur.

"Gözyaşlarım kesildi" yani bana ayıp isnadında bulunan bu sözü çok büyük gördüğü için gözyaşı kesildi.

Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın anne babasına "adıma cevap verin" demesinden sözün büyüklere bırakılması hukmü anlaşılmaktadır. Çünkü onlar söylenecek sözün maksatlarını ve daha uygun ve konuma göre hangi sözün söyleneceğini daha iyi bilirler. Üstelik anne babası onun durumunu da bilir. Anne babasının: Ne söyleyeceğimizi bilmiyoruz demelerinin anlamı da şudur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine sorduğu durum ile ilgili olarak vahyin inişinden önce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun hakkında beslediği güzel zandan fazla bir bilgiye sahip değildirler. Gizli durumları bilmek ise yüce Allah'a aittir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturduğu yerden daha ayrılmadan... vahiy esnasında onu alan şiddetli hal aldı." Buradaki "buraha: şiddetli hal" be harfi ötreli re harfi fethalı ve sonu medlidir.

"Ondan inci taneleri gibi ter dökülüyordu." Yetehadderu; dökülür, dökülüyor, cuman -cim harfi ötreli, mim şeddesiz- inci demektir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ter tanelerini berraklık ve güzelliği bakımından inci tanelerine benzetmektedir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o hali gidince" yani açılınca, ortadan kalkınca demektir.

"Annem bana ona kalk (git) dedi. Ben: Allah'a yemin ederim... başkasına hamdetmem" ibaresinin anlamı şudur: Annesi ona: Kalk O'nu hamd et, başını öp, sana müjdelemiş olduğu Allah'ın nimeti sebebi ile O'na teşekkür et dedi. Âişe (radıyallâhu anhâ) ise o sözlerini ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nazlanmak için ve zâlim bir topluluğun iftira edip uydurduğu herhangi bir delili olmayan hatta şüpheyi gerektiren bir halin dahi bulunmadığı o durumdan pek üstün olduğunu, izlediği yolunun ve hallerinin pek güzel olduğunu bilmekle birlikte durumunda tereddüde düşmelerinden ötürü onlara sitem olmak üzere söylemişti. Bunun için: Ben ancak benim suçsuzluğumu indiren ve hiç beklemediğim böyle bir nimeti bana ihsan eden şanı yüce Rabbime hamd ederim demişti. Nitekim "yüce Allah'ın benim hakkımda li-

lavet olunacak bir buyruk ile hâlimi sözkonusu etmeye değmez görüyordum" demiştir.

Yüce Allah'ın: *"Aranızdan fazilet sahibi olan kimseler... yemin etmesin"* buyruğunda geçen "yemin etmesinler" anlamındaki fiilin kökü olan "el-eliyyetu" yemin demektir. Açıklaması daha önce geçti.

"Kulağımı ve gözümü korurum." Yani ben duymadığım halde duydum, görmediğim halde gördüm demekten kulağımı ve gözümü korurum, himaye ederim demektir.

"Benimle boy ölçüşebilen oydu" yani bana karşı övünebilen güzelliği Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nezdindeki konumu itibari ile bana yakın olan benzeyen oydu demektir. Yükselmek, yükseğe çıkmak anlamındaki "sümu"den mufaale veznindedir.

"Kızkardeşi Hamne ise onun lehine mücadele vermeye kalkıştı." Yani kızkardeşi Hamne onun lehine taassuba kapılmaya ve ifk işine dalanların söylentilerini nakletmeye koyuldu.

(6952) "Hiçbir kadının elbisesini açmadım." Burada kaf ve nun harfleri fethalı olarak "kenef" örten elbise demektir. Bu sözleri ile hiçbir kadınla cima etmemiş olduğunu, onlarla birlikte bulunmadığını kinayeli olarak anlatmaktadır.

"Yakub'un hadisinde ise muirin şeklindedir." Bununla kastettiği muirin lafzının gayn yerine (ayn ile) söylendiğini anlatmaktır. Daha önce açıklandı.

Abdurrezzak'ın bu kelimeyi açıklaması ile ilgili olarak "vegra" aşırı derecede sıcak demektir. İbaresinde ise gayn harfi sakindir. Açıklaması daha önce geçti.

(6953) *"Ailemi itham eden kimseler hakkında bana görüşünüzü söyleyin"* buyruğunda "ebene: itham etti" demektir. Hemze fethalı olarak ebene muzariinde ötreli yebunu ve kesreli yebini şekilleri kötü bir hasletle birisini itham etmeyi anlatmak için kullanılır. Böyle bir ithama ve iftiraya uğrayan kimseye de "me'bûn" denilir. Bunun hemze ötreli be fethalı (uben)den türemiş olduğunu söylemişlerdir. Bu ise yaylarda olan, yayı bozan ve bundan dolayı kusurlu kılan boğumlar anlamındadır.

"Sonunda ona durumu açıkladılar. O: Subhanallah dedi." Bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde "lehabihi" diye harf-i cer olan be ve müzekker zamiri ile zikretmişlerdir. Kadı Iyaz da el-Culudi'den rivayetinde böylece nakletmiş ve şunları söylemiştir: İbn Mâhan rivayetinde ise "lehâtihe" diye te iledir. Cumhur dedi ki: Bu ise bir yanlıştır ve tashiftir. Doğrusu da birincisidir ve "ona durumu açıkça söylediler" demektir. Bundan

dolayı böyle bir işi pek büyük (bir iftira) gördüğünden subhanallah demiştir. Bir diğer açıklamaya göre onlar ona soru sorarken düşük ifadeler kullandılar, onu azarladılar. Çünkü "eskata: düşürdü" ve sekata: düştü, sakıt oldu fiilleri konuşma esnasında değersiz ifadeler kullanmak hakkında kullanılır. Konuşmasında hata ettiği anlamında olduğu da söylenmiştir. İbn Mâhan'ın rivayetine göre ise -eğer sahih ise- onu susturdular demek olur. Bu ise zayıftır. Çünkü kendisi susmamış aksine: Subhanallah, Allah'a yemin ederim ki ben onun aleyhinde kuyumcunun som altın hakkında bildiğinden başka bir şey bilmiyorum" demiştir. Kibr (som) ise katıksız parça demektir.

"Münafık Abdullah b. Ubeyy ise bu sözü yayan kişi idi." Yani araştırarak ve soruşturarak bunu zorla çıkartıyor, sonra yayıp yaygınlaştırıyor, tahrik ediyor, dinmesine fırsat vermemek için sürekli körüklüyordu. Allah en iyi bilendir.

Hadisten Anlaşılan Hükümler

Şunu bilelim ki ifk hadisinden pek çok hüküm anlaşılmaktadır.

1. Bir hadisi bir topluluktan her birisinden hangisi kesin olarak belli olmayan bir bölüm halinde rivayet etmek caizdir. Bu her ne kadar tek başına Zührî'nin yaptığı bir uygulama ise de müslümanlar bu rivayet şeklinin ondan kabul edileceğini ve bunun delil gösterileceğini icma ile kabul etmişlerdir.

2. Kadınlar arasında köleyi hürriyete kavuşturmakta ve bunun dışında hadisin baş tarafında sözünü ettiğimiz şekilde -ilim adamlarının bu hususta görüş ayrılıkları bulunmakla birlikte- kur'a çekmek sahihtir.

3. Birileri ile yolculuğa çıkılmak istenmesi halinde zevceler arasında kur'a çekmek vaciptir.

4. Yolculuğa çıkmayan kadınlar lehine yolculuk süresinin (hak ettikleri gecelemenin) kaza edilmesi vacip değildir. Eğer yolculuk uzunsa hükmün bu olduğu icma ile kabul edilmiştir. Sahih olan kanaate göre kısa yolculuğun hükmü de uzun yolculuğun hükmü gibidir. Ama bazı mezhep âlimlerimiz bu hususta muhalefet etmişlerdir.

5. Erkeğin zevcesi ile yolculuk yapması caizdir.

6. Kadınların gaza etmeleri caizdir.

7. Kadınların hevdec içinde binmeleri caizdir.

8. Bu yolculuklar esnasında erkeklerin kadınlara hizmet etmeleri caizdir.

9. Askerlerin konakladıkları yerlerden yola koyulmaları, komutanın emrine bağlıdır.

10. Kadının insanın ihtiyacını karşılaması için kocanın izni olmadan çıkması caizdir. Bu (izin almayı gerektiren hususlardan) istisna olunanlardandır.

11. Kadınların yolculuk esnasında da tıpkı ikamet halinde olduğu gibi gerdanlık takmaları caizdir.

12. Kadını deveye ve başkalarına bindirmekle görevli olan kimse mahrem değilse ihtiyaç olmadıkça onunla konuşmaz. Çünkü burada bu görevliler hevdeci yüklemekle birlikte içinde bulunduğu sandıkları kimse ile konuşmamışlardır.

13. Kadınların ve başkalarının yemek hususunda az ile yetinmeleri ve kilo almalarına teşkil edecek şekilde çokça yememeleri bir fazilettir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanında kadınların durumu bu idi. Şüphesiz onun zamanında olan hususlar kâmil, faziletli ve tercih edilen hususlardır.

14. Askerlerin bazılarının karşı karşıya kalınan ihtiyaçlar sebebi ile eğer birlikte olmaları için de bir zorunluluk yoksa ordudan bir süre geri kalmaları caizdir.

15. Çaresiz kalmış kimseye yardımcı olmak, yolda kalmışa yardım etmek, kaybolmuş olanı kurtarmak, değerli kimselere gerektiği gibi ikram etmek gerekir. Tıpkı bütün bu hususlarda Safvân (radıyallâhu anh)'ın yaptığı gibi.

16. Yabancı kadınlarla özellikle çölde ya da başka bir yerde zaruret halinde onlarla başbaşa kalınması (halvet) halinde güzel edep takınmak gerekir. Nitekim Safvân konuşmadan bir şey sormadan deveyi çöktürürken böyle yapmıştır. Bu durumda kadının yanında ve arkasında değil de önünde yürümesi gerekir.

17. Safvân'ın yaptığı gibi binmek ve benzeri hususlarda diğerini kendisine tercih etmek müstehaptır.

18. İster din, ister dünya hususunda ister kişinin kendi başına ister değerli bildiği kimsenin başına gelmiş olsun musibetler esnasında istircada bulunmak (inna lillah ve inna ileyhi raciun demek) müstehaptır.

19. Kadın, yabancı kimsenin bakmasına karşın salih olsun ya da olmasın yüzünü örter.

20. Yemin teklif edilmeden yemin etmek caizdir.

21. Zikredilmesinde bir fayda bulunmaması halinde bir kimse hakkında söylenen şeyleri saklamak müstehaptır. Nitekim Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan bu söylentileri bir ay saklayıp söylememişlerdir. O bu süreden sonra ise bunu ancak arızi bir olay sebebi ile duymuştur. O da Mistah'ın annesinin Mistah helak olsun sözüdür.

22. Erkeğin eşine şefkatli davranması, onunla güzel geçinmesi müstehaptır.

23. Erkek, zevcesi hakkında bir şeyler işittiği ya da buna benzer bir durum gibi arızî bir hal ortaya çıkacak olursa, bu arızi durumu fark etmesi için zevcesine karşı olan şefkat ve güzel davranışlarını ve benzeri hallerini azaltır. Böylelikle onun sebebini sorup bu sebebi ortadan kaldırmasına zemin hazırlar.

24. Hasta olanın halini sormak müstehaptır.

25. Kadının bir ihtiyaç için dışarı çıkmayı istemesi halinde onunla birlikte yolunda teselli bulacağı ve herhangi bir kimsenin ona sataşmaması için bir yol arkadaşı ile birlikte çıkması da müstehaptır.

26. Bir kimse fazilet ehli olan birisine eziyet edecek ya da buna benzer çirkin bir iş yapacak olursa -Mistah'ın annesinin oğluna beddua etmesi halinde olduğu gibi- arkadaşının ve yakınındaki kimsenin yaptığından hoşlanmadığını ortaya koyar.

27. Bedir'e katılanların fazileti büyük olup onları savunmak gerekir. Nitekim Âişe'nin Mistah'ı savunurken yaptığı budur.

28. Zevce, anne babasının evine ancak kocasının izni ile gider.

29. Subhanallah lafzı ile hayreti ifade etmek caizdir. Bu hadiste ve başkalarında tekraren geçmiştir.

30. Bir kimsenin yakın sırdaşları ile aile halkı ve arkadaşları ile karşı karşıya kaldığı zor ve sıkıntılı hallerde istişarede bulunması müstehaptır.

31. Bir kimsenin kendisi ile alakası olan kimseler hakkında işittiği hususlara dair araştırıp soruşturması caizdir. Başkası ile ilgili ise yasaklanmıştır. Bu bir tecessüsdür ve fuzuli bir iştir.

32. Önemli bir durum ile karşı karşıya kalınması halinde imam insanlara hitap eder.

33. Veliyyül emrin (yöneticinin) kendisi, aile halkı ve başkalarına hücum eden kimselerin bu hücumundan müslümanlara şikayet etmesi ve kendisine yapmak istediği eziyet hususunda (ona yapacakları dolayısıyla) mazur görünmesini istemesi (uygundur, yerindedir).

34. Safvân b. Muattal (radıyallâhu anh)'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun lehine yaptığı şahitlik ve Âişe (radıyallâhu anhâ)'ı deveye bindirmekteki güzel davranışı ve genel olarak bu meselede güzel bir edeble hareket etmesi dolayısıyla açık faziletleri görülmektedir.

35. Sa'd b. Muâz'ın ve Useyd b. Hudayr (radıyallâhu anhumâ)'nın fazileti dile getirilmektedir.

36. Fitneleri düşmanlıkları, anlaşmazlıkları sona erdirmek için ve kızgınlıkları sakinleştirmek için eli çabuk tutmak gerekir.

37. Tevbenin kabulü ve tevbeye teşvik.

38. Söz söylemeyi küçüklere değil de büyüklere havale etmek yerindedir. Çünkü onlar daha iyi bilirler.

39. Kur'an-ı Azimuşşan'ın ayetlerini delil göstermek caizdir. Caiz olduğunda da görüş ayrılığı yoktur.

40. Besbelli bir nimet ile yeniden karşılaşan yahut apaçık bir bela kendisinden uzaklaştırılan kimseyi müjdelemekte eli çabuk tutmak müstehaptır.

41. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın ifkten (iftiradan) uzak ve beri olduğu dile getirilmektedir. Bu ise Kur'an-ı Azimuşşan'ın nassı ile kesin bir beraettir. Bir kimse bu hususta -maazallah- şüphe ve tereddüde düşecek olursa müslümanların icmaı ile kâfir ve mürted olur. İbn Abbas ve başkaları: Nebilerden hiçbir nebinin -Allah'ın salât ve selâmları hepsine olsun- hanımı asla zina etmemiştir. Bu ise yüce Allah'ın onlara bir ikramıdır.

42. Yeni nimetler ile karşılaşılması halinde şanı yüce Allah'a da yeniden şükretmek sözkonusudur.

43. Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın yüce Allah'ın: "*Sizden fazilet sahibi olan kimseler... yemin etmesin*" (Nur, 22) buyruğu sebebi ile çeşitli faziletleri ortaya konulmaktadır.

44. Kötülük yapsalar dahi akrabalara iyilik yapmak, onların akrabalıklarını gözetmek müstehaptır.

45. Kötülük yapanı affetmek, onu bağışlamak (müstehaptır).

46. Hayırlı yollarda sadaka ve infâk müstehaptır.

47. Bir hususa dair yemin edip de başkasının ondan hayırlı olduğunu gören bir kimsenin hayırlı olanı yapıp yemininin keffaretini yerine getirmesi müstehaptır.

48. Müminlerin annesi Zeyneb (radıyallâhu anhâ)'nın fazileti ifade edilmektedir.

49. Şahitlik hususunda oldukça emin olmak gerekir.

50. Sevilen kimsenin arkadaşlarına hizmetinde bulunanlara yahut kendisine itaat edenlere gözkulak olup onları gözetmesi sureti ile ikramda bulunmaya dikkat etmesi gerekir. Nitekim Âişe (radıyallâhu anhâ) Hassan'ı kollamış ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ikram olmak üzere ona da ikramda bulunmuştur.

51. Hutbeye yüce Allah'a layık olduğu şekilde hamd ve sena ile başlanır.

52. Hutbelerde hamd ve senadan sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e salavat getirmek, kelime-i şehadetleri getirmek ve emma bağdu (imdi) demek müstehaptır. Bu hususta sahih hadisler pek çoktur.

53. Emirlerinin hürmet edilmesi gereken haklarının çiğnenmesi halinde müslümanlar gazab eder ve bu ithamları önlemeyi çokça önemserler.

54. Bâtıl peşinde olan bir kimseye taassub göstererek bağlı kalan kimseye sebbetmek (ağır sözler söylemek) caizdir. Nitekim Useyd b. Hudayr da münafık (İbn Ubeyy) lehine taassub gösterip savunması üzerine Sa'd b. Ubâde'ye ağır sözler söylemiş ve sen münafık birisisin ve münafıkları savunuyorsun demiştir. Bu sözleri ile ise münafıklara yakışan bir iş yapıyorsun demek istemiştir. Gerçek manada münafıklığı kastetmemiştir.

١١/١٢- بَاب بَرَاءَةِ حَرَمِ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ الرِّيبَةِ

11/12- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN HAREMİNİN HER TÜRLÜ ŞÜPHE'DEN UZAK OLDUĞU BABI

٦٩٥٤-١/٥٩- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَجُلًا كَانَ يُتَّهَمُ بِأُمِّ وَلَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِعَلِيٍّ اذْهَبْ فَاضْرِبْ عُنُقَهُ فَأَتَاهُ عَلِيٌّ فَإِذَا هُوَ فِي رَكِيٍّ يَتَبَرَّدُ فِيهَا فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ اخْرُجْ فَنَاوَلَهُ يَدَهُ فَأَخْرَجَهُ فَإِذَا هُوَ مَجْبُوبٌ لَيْسَ لَهُ ذَكَرٌ فَكَفَّ عَلِيٌّ عَنْهُ ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ لَمَجْبُوبٌ مَا لَهُ ذَكَرٌ

6954-59/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Affân tahdis etti bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bize Sâbit'in Enes'den haber verdiğine göre bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir um veledi (kendisinden çocuk doğurmuş bir cariyesi) ile itham edilmişti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ali'ye: *"Git ve onun boynunu vur"* buyurdu. Ali (radıyallâhu anh) ona gidince onun bir kuyu içerisinde serinlemekte olduğunu görünce ona: Çık demiş ve elini ona verip dışarı çıkarmış. Onun erkeklik organı olmayan mecbub birisi olduğunu görünce ona ilişmemiş. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! O kişi mecbubdur. Onun erkeklik organı yoktur diye haber verdi.[303]

303 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 369

Şerh

Bu babta Enes (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği bir adamın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir um veledi ile itham edilmesi üzerine Ali (radıyallâhu anh)'a boynunu vurmak için gitmesini emrettiği, gidince onun bir kuyuda yıkanmakta olduğunu ve erkeklik organının olmadığını görmesi üzerine de ona ilişmediğine dair hadisi zikretmektedir. Denildiğine göre bu kişi münafık olabilir ve bir başka yol ile öldürülmeyi hak etmiş olabilir. Böylelikle bu münafıklığı yahut da başka bir sebeple öldürülmeyi harekete geçirmiş bir sebep olabilir. Yoksa zina sebebi ile bu hüküm verilmemiştir. Ali (radıyallâhu anh) ise öldürme hükmünün zina sebebi ile verilmiş olduğu esasına dayanarak ona ilişmemiştir. Çünkü böylelikle zina ithamının sözkonusu olmayacağını da öğrenmiş oldu. Allah en iyi bilendir.

٥٠/...- كِتَاب صِفَاتِ الْمُنَافِقِينَ وَأَحْكَامِهِمْ

50/... MÜNÂFİKLARIN NİTELİKLERİ VE HÜKÜMLERİ KİTABI

.../١٣- باب صِفَاتِ الْمُنَافِقِينَ وَأَحْكَامِهِمْ

.../13- MÜNÂFİKLARIN NİTELİKLERİ VE HÜKÜMLERİ BABI[304]

٦٩٥٥-١/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَقَ أَنَّهُ سَمِعَ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ يَقُولُ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ أَصَابَ النَّاسَ فِيهِ شِدَّةٌ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ لِأَصْحَابِهِ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِهِ قَالَ زُهَيْرٌ وَهِيَ قِرَاءَةُ مَنْ خَفَضَ حَوْلَهُ وَقَالَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ قَالَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ بِذَلِكَ فَأَرْسَلَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَيٍّ فَسَأَلَهُ فَاجْتَهَدَ يَمِينَهُ مَا فَعَلَ فَقَالَ كَذَبَ زَيْدٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَوَقَعَ فِي نَفْسِي مِمَّا قَالُوهُ شِدَّةٌ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقِي إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالَ ثُمَّ دَعَاهُمْ النَّبِيُّ ﷺ لِيَسْتَغْفِرَ لَهُمْ قَالَ فَلَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَقَوْله كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ وَقَالَ كَانُوا رِجَالًا أَجْمَلَ شَيْءٍ

6955-1/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Hasan b. Musa tahdis etti, bize Zuheyr b. Muaviye tahdis etti, bize Ebu İshak'ın tahdis ettiğine göre o Zeyd b. Erkam'ı şöyle derken dinlemiştir: Bir seferde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkmıştık. Bu seferde insanlar kıtlık ile karşılaştılar. Abdullah b. Ubey de arkadaşlarına: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanındakilere infâk etmeyin ki O'nun etrafından dağılsınlar dedi.

Zuheyr dedi ki: Bu (minhavli şeklindeki okuyuş) "havlehu: etrafındaki" lafzı cer ile okuyanların kıraatidir.

Yine (İbn Ubeyy) dedi ki: Andolsun eğer Medine'ye dönersek kesinlikle daha aziz olan oradan daha zelil olanı çıkartacaktır.

304 Tuhfetu'l-Eşrâf'dan eklenmiştir

Zeyd dedi ki: Bunun üzerine ben de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip O'na bunu haber verdim. O da Abdullah b. Ubeyy'e birisini gönderdi ve ona sordu. Olabildiğince bu işi yapmadığına dair yemin etti ve: Zeyd, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yalan söyledi dedi. Onların bu söylediklerinden dolayı da içime büyük bir sıkıntı düştü. Sonunda Allah beni tasdik etmek üzere: *"Münafıklar sana geldiği vakit"* buyruğunu indirdi.

Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerini onlara mağfiret dilemek üzere çağırdı ama onlar başlarını çevirdiler. Yüce Allah'ın: *"Onlar sanki dayandırılmış kütüklerdir"* buyruğu (indi). Onlar her şeyden güzel (görünümlü) adamlardı dedi.[305]

٦٩٥٦-٢/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ ابْنُ عَبْدَةَ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ أَتَى النَّبِيُّ ﷺ قَبْرَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَيٍّ فَأَخْرَجَهُ مِنْ قَبْرِهِ فَوَضَعَهُ عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَنَفَثَ عَلَيْهِ مِنْ رِيقِهِ وَأَلْبَسَهُ قَمِيصَهُ فَاللَّهُ أَعْلَمُ

6956-2/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve Ahmed b. Abde ed-Dabbî -lafız İbn Ebu Şeybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti. İbn Abde bize Süfyan b. Uyeyne Amr'dan haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. Buna göre o (Amr) Câbir'i şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), Abdullah b. Ubeyy'in kabrine gitti, onu kabrinden çıkartıp dizlerinin üzerine koydu, üzerine tükürüğünden üfledi ve ona gömleğini giydirdi. Bu sebeple Allah en iyi bilendir.[306]

٦٩٥٧-.../٣- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَيٍّ بَعْدَ مَا أُدْخِلَ حُفْرَتَهُ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ سُفْيَانَ

6957-.../3- Bana Ahmed b. Yunus el-Ezdî tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Amr b. Dinar haber verip dedi ki: Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), Abdullah b. Ubeyy'e mezarına konulduktan sonra geldi deyip Süfyan'ın hadisini aynı şekilde zikretti.[307]

---

305 Buhari, 4900, 4901, 4903, 4904; Tirmizi, 3312; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3678

306 Buhari, 1270, 1350 -uzunca-, 3008, 5795; Nesai, 1900, 1901, 2018; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2531

307 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2560

٦٩٥٨-٣/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ لَمَّا تُوُفِّيَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ جَاءَ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ قَمِيصَهُ يُكَفِّنُ فِيهِ أَبَاهُ فَأَعْطَاهُ ثُمَّ سَأَلَهُ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَامَ عُمَرُ فَأَخَذَ بِثَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُصَلِّي عَلَيْهِ وَقَدْ نَهَاكَ اللَّهُ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّمَا خَيَّرَنِي اللَّهُ فَقَالَ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً وَسَأَزِيدُهُ عَلَى سَبْعِينَ قَالَ إِنَّهُ مُنَافِقٌ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ

6958-3/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ubeyy b. Selûl ölünce oğlu Abdullah b. Abdullah, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek O'ndan kendisi ile babasını kefenlemek üzere gömleğini kendisine vermesini istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona (gömleğini) verdi. Sonra üzerine namaz kılmasını istedi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını kılmak üzere kalkınca Ömer ayağa kalkıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elbisesinden tuttu ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bunun üzerine mi namaz kılacaksın? Halbuki Allah sana onun üzerine namaz kılmanı nehyetmiş bulunuyor deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah beni ancak muhayyer bırakmış ve: Onlar için ister mağfiret dile ister mağfiret dileme, onlara yetmiş defa mağfiret dilesen dahi buyurdu ben de yetmişden fazlasını dileyeceğim"* buyurdu. Ömer: Şüphesiz ki o bir münafıktır dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise namazını kıldı. Aziz ve celil Allah da: *"Onlardan ölen bir kimsenin üzerine ebediyyen namaz kılma, onun kabri başında da durma"* (Tevbe, 84) buyruğunu indirdi.[308]

٦٩٥٩-٤/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَزَادَ قَالَ فَتَرَكَ الصَّلَاةَ عَلَيْهِمْ

6959-4/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Yahya -ki o el-Kattan'dır- Ubeydullah'dan bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti ve: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazlarını kılmayı terk etti dedi ibaresini ekledi.[309]

308 6157 numaralı hadisin kaynakları

309 6158 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(6955-6959 numaralı hadisler)

(6955) "Etrafından dağılıncaya kadar" yani hepsi tek başlarına kalıncaya kadar demektir.

"Zuheyr: Bu "havlehû" lafzını mecrur olarak okuyanların kıraatinde böyledir" sözleri ile "min havlihî" diye cer harfi sebebi ile "havlihî" lafzını cer ile okuyanların kıraatidir. Böylelikle "men havlehû" şeklindeki fethalı olarak şaz kıraati dışarıda tutmak istemiştir.

"Onlar başlarını çevirdiler" yedi kıraatte "levvev" lafzı vav harfi şeddeli ve şeddesiz olarak (levev) diye okunmuştur.

"Huşub: keresteler, kütükler" şin harfi ötreli ve sakin (huşn) diye okunur, ötreli okunuş çoğunluğun kıraatidir.

Zeyd b. Erkam'ın bu hadisinden anlaşıldığı üzere imamı ilgilendiren bir hususu yahut ona benzer büyük mertebedeki yöneticileri ilgilendiren bir hususu işitip de bunun müslümanlara zarar vereceğinden korkarsa o işittiğini -ona karşı tedbir alması için- ona bildirmesi gerekir. Ayrıca bu hadiste Zeyd'in bir menkıbesi vardır.

(6956-6958) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münafık Abdullah b. Ubeyy'in namazını kılması, ona gömleğini giydirmesi, onun için mağfiret dilemesi, tükürüğünden üzerine üflemesi hadisinin şerhi daha önce geçti. Bundan muhtasar olan hadiste de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu oğluna ikram olmak üzere yaptığı ve oğlunun salih birisi olduğu belirtilmektedir.

Müslim, rivayetlerinde oğlunun bunu istediğini açıkça ifade etmiştir. Ayrıca bu, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üstün ahlakından ve kendisine sahabilik yapan kimselere müntesib olan kimselere güzel davranmasından kaynaklanır. Bu şekildeki namaz ise şanı yüce Allah'ın: *"Onlardan ölmüş bir kimsenin üzerine ebediyyen namaz kılma, onun kabri başında da durma"* (Tevbe, 84) buyruğunun inişinden önce idi. Nitekim bu hadis-i şerifte de bunu açıkça ifade etmiştir.

Denildiğine göre ona gömleğini giydirmesi vakti ile Abbas'a kendisinin giydirdiği bir gömleğe mükâfat olmak üzeredir.

٦٩٦٠-٥/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ اجْتَمَعَ عِنْدَ الْبَيْتِ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ قُرَشِيَّانِ وَثَقَفِيٌّ أَوْ ثَقَفِيَّانِ وَقُرَشِيٌّ قَلِيلٌ فِقْهُ قُلُوبِهِمْ كَثِيرٌ شَحْمُ بُطُونِهِمْ فَقَالَ أَحَدُهُمْ

أَتُرَوْنَ اللهَ يَسْمَعُ ما نَقُولُ وَقَالَ الْآخَرُ يَسْمَعُ إِنْ جَهَرْنَا وَلَا يَسْمَعُ إِنْ أَخْفَيْنَا وَقَالَ الْآخَرُ إِنْ كَانَ يَسْمَعُ إِذَا جَهَرْنَا فَهُوَ يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنَا فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ الْآيَةَ

6960-5/6- Bize Muhammed b. Ebu Ömer el-Mekkî tahdis etti, bize Süfyan, Mansur'dan tahdis etti, o Mücahid'den, o Ebu Ma'mer'den, o İbn Mesud'dan şöyle dediğini rivayet etti: Kalplerinin fıkhı az, karınlarının yağı bol iki kureyşli bir sakifli yahut iki sakifli bir kureyşli olmak üzere üç kişi Beyt'in yanında bir araya geldi. Onlardan biri: Ne dersiniz Allah söylediğimizi işitiyor mu dedi. Diğeri yüksek sesle konuşursak işitir, gizli konuşursak işitmez dedi. Diğeri: Yüksek sesle konuştuğumuzda işitiyorsa gizlediğimiz taktirde de O işitir dedi. Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Siz kulaklarınız, gözleriniz, derileriniz aleyhinizde şahitlik eder diye gizlenmiyordunuz."* (Fussilet, 22) ayetini indirdi.[310]

Şerh

"Kalplerinin fıkhı az, karınlarının yağı çok..." Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Bu, şişmanlıkla birlikte ince kavrayış ve zekanın çok az bulunabileceğine dair dikkat çekmek özelliğini de taşımaktadır.

٦٩٦١-.../٧- وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ وَهْبِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ ح وَقَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بِنَحْوِهِ

6961-.../7- Bana Ebu Bekir b. Hallad el-Bahili de tahdis etti, bize Yahya -yani b. Said- tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, bana Süleyman, Umare b. Umeyr'den tahdis etti, o Vehb b. Rabia'dan, o Abdullah'dan (H.) Yine dedi ki: Bize Yahya da tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, bize Mansur, Mücahid'den tahdis etti, o Ebu Ma'mer'den, o Abdullah'dan buna yakın olarak rivayet etti.[311]

٦٩٦٢-٦/٨- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ يَزِيدَ يُحَدِّثُ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ

310 Buhari, 4816, 4817, 7521; Tirmizi, 3248; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9335

311 Ebu Bekir b. Hallad el-Bahili'nin hadisini Tirmizi, 3250; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9599'da; Ebu Ma'mer'in hadisinin kaynakları da daha önce 6960 numarada gösterilmiş bulunmaktadır.

النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ إِلَى أُحُدٍ فَرَجَعَ نَاسٌ مِمَّنْ كَانَ مَعَهُ فَكَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ فِيهِمْ فِرْقَتَيْنِ قَالَ بَعْضُهُمْ نَقْتُلُهُمْ وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا فَنَزَلَتْ فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ

6962-6/8- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti... Zeyd b. Sâbit'den rivayete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud'a çıktı. Onunla birlikte olanlardan bir takım insanlar da geri döndü. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı onlar hakkında iki fırkaya ayrıldılar. Bazıları: Onları öldürelim dediler. Bazıları hayır deyince *"Ne oluyor size ki münafıklar hakkında iki fırkaya ayrıldınız..."* (Nisa, 88) ayeti nazil oldu.[312]

Şerh

"*Size ne oluyor ki münafıklar hakkında iki fırkaya ayrıldınız.*" Arapça dil bilginlerinin dediklerine göre bu şu demektir: Onların durumu hakkında ihtilaf etmenizde sizin lehinize ne var? "Şieteyn: iki fırka" demektir. Basralılara göre hal olarak nasbedilmiştir. Sibeveyh dedi ki: Neyin var, ayaktasın dediğin taktirde neden kalktın anlamında olup sen bunu hal olarak nasb edersin. Ferra ise: Bu hazfedilmiş (gizli) bir "kâne"in haberi olarak nasbedilmiştir. Buna göre "neden ayaktasın" (anlamındaki maleke kaimen)in takdiri "limekunte kaimen: neden ayakta idin" takdirindedir.

٦٩٦٣-.../٩- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

6963-.../9- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, Bize Yahya b. Said tahdis etti. (H.) Bana Ebu Bekr b. Nâfi de tahdis etti, bize Gunder tahdis etti, her ikisi Şu'be'den bu isnad ile buna yakın olarak rivayet etti.[313]

٦٩٦٤-٧/١٠- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رِجَالًا مِنَ الْمُنَافِقِينَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانُوا إِذَا خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الْغَزْوِ تَخَلَّفُوا عَنْهُ وَفَرِحُوا بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِذَا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ اعْتَذَرُوا إِلَيْهِ وَحَلَفُوا وَأَحَبُّوا أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَنَزَلَتْ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ

312 Daha önce Hacc Kitabı'nda 3343 numaralı hadisin kaynakları

313 6962 numaralı hadisin kaynakları

6964-7/10- Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Muhammed b. Sehl et-Temîmî tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebu Meryem tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer haber verdi, bana Zeyd b. Eslem, Ata b. Yesar'dan haber verdi, o Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında münafıklardan bazı kimseler vardı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) gazaya çıktığı zaman O'nunla birlikte çıkmaz geri kalırlar ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e muhalefet ederek geri kalıp oturmaktan da sevinirlerdi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi mi de gider O'ndan özür diler ve yemin eder, yapmadıkları işlerden ötürü de övülmeyi arzu ederlerdi. Bundan dolayı: *"Getirdikleri ile mağrur ve yapmadıkları ile övülmekten hoşlanan kimselerin azaptan kurtulacaklarını kesinlikle sanma"* (Alı İmran, 188) ayeti nazil oldu.[314]

٦٩٦٥-١١/٨- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ مَرْوَانَ قَالَ اذْهَبْ يَا رَافِعُ لِبَوَّابِهِ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْ لَئِنْ كَانَ كُلُّ امْرِئٍ مِنَّا فَرِحَ بِمَا أَتَى وَأَحَبَّ أَنْ يُحْمَدَ بِمَا لَمْ يَفْعَلْ مُعَذَّبًا لَنُعَذَّبَنَّ أَجْمَعُونَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ مَا لَكُمْ وَلِهَذِهِ الْآيَةِ إِنَّمَا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي أَهْلِ الْكِتَابِ ثُمَّ تَلَا ابْنُ عَبَّاسٍ وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ هَذِهِ الْآيَةَ وَتَلَا ابْنُ عَبَّاسٍ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ سَأَلَهُمْ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ شَيْءٍ فَكَتَمُوهُ إِيَّاهُ وَأَخْبَرُوهُ بِغَيْرِهِ فَخَرَجُوا قَدْ أَرَوْهُ أَنْ قَدْ أَخْبَرُوهُ بِمَا سَأَلَهُمْ عَنْهُ وَاسْتَحْمَدُوا بِذَلِكَ إِلَيْهِ وَفَرِحُوا بِمَا أَتَوْا مِنْ كِتْمَانِهِمْ إِيَّاهُ مَا سَأَلَهُمْ عَنْهُ

6965-8/11- Bize Zuheyr b. Harb ve Harun b. Abdullah -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Haccac b. Muhammed, İbn Cureyc'den tahdis etti, bana İbn Ebu Müleyke'nin haber verdiğine göre Humeyd b. Abdurrahman b. Avf kendisine şunu haber verdi: Mervân: -kapıcısı- ne: ey Râfi" İbn Abbas'a git ve ona şöyle de: Eğer yaptığından ötürü sevinen, yapmadığı için de övülmeyi seven her birimiz azaba uğratılacaksa mutlaka hepimiz azaba uğratılacağız demektir dedi. Bunun üzerine İbn Abbas: Bu ayet ile sizin alakanız ne ki? Bu ayet-i kerime kitap ehli hakkında indirildi. Sonra İbn Abbas: *"Hani bir zamanlar Allah kendilerine kitap verilenlerden onu muhakkak insanlara açıklayıp anlatacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz diye söz almıştı"*

314 Buhari, 4567; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4170

(Ali İmran, 187) ayetini okudu. Sonra İbn Abbas: *"Getirdikleri ile mağrur ve yapmadıkları ile övülmekten hoşlanan kimselerin azabtan kurtulacaklarını kesinlikle sanmayasın"* (Ali İmran, 188) ayetini okudu. İbn Abbas şunları da söyledi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara bir şey sordu, onlar da onu gizleyip O'na söylemediler kendisine başka bir şeyi bildirdiler. Dışarı çıktıklarında kendisine, kendilerine sorduğu şeyi haber verdikleri izlenimini verdiler ve bundan dolayı kendilerini övmesini istediler. Kendilerine sorduğu hususu da O'ndan gizlemiş olduklarından ötürü de gurura kapıldılar.[315]

٦٩٦٦-٩/١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ الْحَجَّاجِ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ قَيْسٍ قَالَ قُلْتُ لِعَمَّارٍ أَرَأَيْتُمْ صَنِيعَكُمْ هَذَا الَّذِي صَنَعْتُمْ فِي أَمْرِ عَلِيٍّ أَرَأْيًا رَأَيْتُمُوهُ أَوْ شَيْئًا عَهِدَهُ إِلَيْكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مَا عَهِدَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا لَمْ يَعْهَدْهُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً وَلَكِنْ حُذَيْفَةُ أَخْبَرَنِي عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فِي أَصْحَابِي اثْنَا عَشَرَ مُنَافِقًا فِيهِمْ ثَمَانِيَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ثَمَانِيَةٌ مِنْهُمْ تَكْفِيكَهُمُ الدُّبَيْلَةُ وَأَرْبَعَةٌ لَمْ أَحْفَظْ مَا قَالَ شُعْبَةُ فِيهِمْ

6966-9/12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Esved b. Âmir tahdis etti, bize Şu'be b. el-Haccac, Katâde'den tahdis etti, o Ebu Nadra'dan, o Kays'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ammar'a: Ali'nin işinde bu yaptığınız işi, siz kendi uygun gördüğünüz bir görüşe dayanarak mı yaptınız, yoksa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in size ahdettiği (tavsiye edip emrettiği) bir şey olarak mı yaptınız dedim. Ammar: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bütün insanlara yapmadığı bir tavsiyeyi (emri) bize yapmış değildir. Ama Huzeyfe bana Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu haber verdi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ashabım arasında on iki münafık vardır. Bunların sekizi deve iğne deliğinden geçmedikçe cennete girmeyecekler. Onların sekizine de dubeyle yeter. Dört kişi ise"* sonra ben Şu'be'nin onlar hakkında neler söylediğini bellemedim.[316]

٦٩٦٧-١٠/١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ قَالَ قُلْنَا لِعَمَّارٍ أَرَأَيْتَ قِتَالَكُمْ أَرَأْيًا رَأَيْتُمُوهُ فَإِنَّ الرَّأْيَ يُخْطِئُ وَيُصِيبُ أَوْ عَهْدًا عَهِدَهُ إِلَيْكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مَا عَهِدَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا لَمْ يَعْهَدْهُ

315 Buhari, 4568; Tirmizi, 3014; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5414

316 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3377

إِلَى النَّاسِ كَافَّةً وَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ فِي أُمَّتِي قَالَ شُعْبَةُ وَأَحْسِبُهُ قَالَ حَدَّثَنِي حُذَيْفَةُ وَقَالَ غُنْدَرٌ أُرَاهُ قَالَ فِي أُمَّتِي اثْنَا عَشَرَ مُنَافِقًا لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدُونَ رِيحَهَا حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ثَمَانِيَةٌ مِنْهُمْ تَكْفِيكَهُمُ الدُّبَيْلَةُ سِرَاجٌ مِنَ النَّارِ يَظْهَرُ فِي أَكْتَافِهِمْ حَتَّى يَنْجُمَ مِنْ صُدُورِهِمْ

6967-10/13- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b Beşşâr -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti, o Ebu Nadra'dan, o Kays b. Abbad'dan şöyle dediğini söyledi: Ammar'a savaşmanız hakkındaki kanaatiniz nedir? Kendi uygun bulduğunuz bir görüş müydü? Şüphe görüş hata da edebilir isabet de edebilir. Yoksa bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in size verdiği bir ahit (bir emir)miydi? Ammar: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bütün insanlara ahdetmediği bir şeyi (vermediği bir emri) bize ahdetmiş değildir. Ayrıca şunları da söyledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz ümmetim arasında.. vardır"* buyurdu.

Şu'be dedi ki: Zannederim: Bana Huzeyfe tahdis etti dedi.

Gunder de şöyle dedi: Kanaatime göre şöyle dedi: *"Ümmetim arasında on iki münafık kişi vardır ki bunlar deve iğne deliğinden girmedikçe cennete girmeyecekler, kokusunu dahi alamayacaklar. Onlardan sekizine senin namına dubeyle kâfi gelecektir. O ise omuzları arasında görünecek ve göğüslerinden yükselecek bir kandildir."*[317]

Şerh

(6966) *"Ashabım arasında"* (6967) *"on iki münafık vardır... yükselecektir."* Hadiste *"ashabım arasında"* buyurması benim ashabıma nisbet olunanlar arasında demektir. Nitekim ikinci rivayette *"ümmetim arasında"* buyurmuştur. Semmul hiyad: İğne deliği sin harfi fethalı ötreli (sum) ve kesreli (sim) diye de söylenir. Fethalı söyleyiş daha güzeldir. Yedi kıraat imamı böyle okumuşlardır. İğnenin deliği demektir. Yani onlar, devenin iğne deliğinden girmesi ebediyyen mümkün olmadığı gibi cennete de ebediyyen giremeyeceklerdir.

"Dubeyle" yi hadiste "ateşten bir kandil" diye tefsir etmiştir. Yencimu ise görünür ve yükselir demektir. "Tekfikehum: Senin namına onlara yeter" anlamındaki lafız "tekfihim" diye (onlara yeter) diye ikinci kafın hazfiyle de rivayet edilmiştir. Toplayıp bir araya getirmek ve setretmek anlamındaki "keft" den gelen "tekfitihum" diye de rivayet edilmiştir ki kabirlerinde onları toplayıp bir araya getirip onları gizler, örter demektir.

317 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3377

٦٩٦٨-١١/١٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْكُوفِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ جُمَيْعٍ حَدَّثَنَا أَبُو الطُّفَيْلِ قَالَ كَانَ بَيْنَ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْعَقَبَةِ وَبَيْنَ حُذَيْفَةَ بَعْضُ مَا يَكُونُ بَيْنَ النَّاسِ فَقَالَ أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ كَمْ كَانَ أَصْحَابُ الْعَقَبَةِ قَالَ فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ أَخْبِرْهُ إِذْ سَأَلَكَ قَالَ كُنَّا نُخْبَرُ أَنَّهُمْ أَرْبَعَةَ عَشَرَ فَإِنْ كُنْتَ مِنْهُمْ فَقَدْ كَانَ الْقَوْمُ خَمْسَةَ عَشَرَ وَأَشْهَدُ بِاللَّهِ أَنَّ اثْنَيْ عَشَرَ مِنْهُمْ حَرْبٌ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الأَشْهَادُ وَعَذَرَ ثَلاثَةً قَالُوا مَا سَمِعْنَا مُنَادِيَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَا عَلِمْنَا بِمَا أَرَادَ الْقَوْمُ وَقَدْ كَانَ فِي حَرَّةٍ فَمَشَى فَقَالَ إِنَّ الْمَاءَ قَلِيلٌ فَلَا يَسْبِقْنِي إِلَيْهِ أَحَدٌ فَوَجَدَ قَوْمًا قَدْ سَبَقُوهُ فَلَعَنَهُمْ يَوْمَئِذٍ

6968-11/14- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Ebu Ahmed el-Kufi tahdis etti, bize Velid b. Cumey' tahdis etti, bize Ebu Tufeyl tahdis edip dedi ki: Akabelilerden bir adam ile Huzeyfe arasında insanlar arasında görülen olaylardan bir olay olmuştu. Bunun üzerine: Allah aşkına bana söyle. Akabe ashabı kaç kişi idiler dedi. Orada bulunanlar bunun üzerine ona: Sana sorduğuna göre ona haber ver dediler. Huzeyfe şöyle dedi: Bize onların on dört kişi oldukları haber veriliyordu. Eğer sen de onlardan biri idiysen onlar on beş kişi olurlar. Allah adına şahitlik ederim ki onların on ikisi dünya hayatında ve şahitlerin ayağa kalkacakları günde Allah'a ve Rasûlü'ne savaş açmış kimselerdi. Onların üçünü de mazur görmüştür. Oradakiler: Bizler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ne münadisini işittik ne de onların ne istediklerini öğrenebildik. O sırada bir harrede (karataşlık bir yerde) idi. Yürüdü ve: "*Şüphesiz su pek azdır. Benden başka kimse ona gitmesin*" buyurdu. Bir topluluğun kendisinden önce varmış olduklarını buldu. O gün onlara lanet okudu.[318]

Şerh

"Akabelilerden bir adam ile Huzeyfe arasında... şahitlik ederim." Burada sözü geçen Akabe, Ensar (radıyallâhu anh)'ın bey'atleştikleri yer olan Mina'daki meşhur akabe değildir. Bu akabe Tebûk yolu üzerinde bir akabedir. Münafıklar burada Tebûk gazvesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e suikast yapmak üzere toplanmışlardı. Allah O'nu kendilerine karşı korumuştu.

٦٩٦٩-١٢/١٥- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ يَصْعَدُ الثَّنِيَّةَ

318 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3360

ثَنِيَّةَ الْمُرَارِ فَإِنَّهُ يُحَطُّ عَنْهُ مَا حُطَّ عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ فَكَانَ أَوَّلَ مَنْ صَعِدَهَا خَيْلُنَا خَيْلُ بَنِي الْخَزْرَجِ ثُمَّ تَتَامَّ النَّاسُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكُلُّكُمْ مَغْفُورٌ لَهُ إِلَّا صَاحِبَ الْجَمَلِ الْأَحْمَرِ فَأَتَيْنَاهُ فَقُلْنَا لَهُ تَعَالَ يَسْتَغْفِرْ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ وَاللَّهِ لَأَنْ أَجِدَ ضَالَّتِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لِي صَاحِبُكُمْ قَالَ وَكَانَ رَجُلٌ يَنْشُدُ ضَالَّةً لَهُ

6969-12/15- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti... Câbir b. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim o yola yani Murar yoluna çıkarsa, şüphesiz onun üzerinden İsrailoğulları üzerinden indirilen şey indirilir"* buyurdu. Oraya ilk çıkan bizim atlılar hazrecoğulları atlıları oldu. Sonra insanların hepsi geldi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kırmızı deve sahibi dışında hepinize günahlarınız bağışlandı"* buyurdu. Bunun üzerine biz de ona gidip kendisine: Gel, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) senin için mağfiret dilesin dedik. O: Allah'a yemin olsun ki kaybettiğimi bulmayı, arkadaşınızın benim için mağfiret dilemesinden daha çok severim dedi.

(Câbir) dedi ki: Adam kaybettiği devesini arayan birisi idi.[319]

٦٩٧٠-١٣/١٦- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا قُرَّةُ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ يَصْعَدُ ثَنِيَّةَ الْمُرَارِ أَوْ الْمَرَارِ بِمِثْلِ حَدِيثِ مُعَاذٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَإِذَا هُوَ أَعْرَابِيٌّ جَاءَ يَنْشُدُ ضَالَّةً لَهُ

6970-13/16 Bunu bize Yahya b. Habib el-Hârisi de tahdis etti... Câbir b. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim murar yahut merar yoluna çıkarsa"* deyip Muâz'ın (bir önceki) hadisin aynısını rivayet etti. Ancak o: Meğer o kaybettiği hayvanını aramaya gelmiş bir bedevi imiş dedi.[320]

Şerh

(6969-6970 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kim tepeye, murar tepesine çıkarsa"* buyruğu ilk rivayette bu şekilde mim harfi ötreli re harfi şeddesiz olarak "murar" şeklindedir. İkinci rivayette ise "murar" kelimesi mim harfi ötreli

319 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2906

320 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2902

yahut fethalı (merar) diye şek ile rivayet edilmiştir. Bazı nüshalarda ise ötreli (murar) yahut kesreli (mirar) şeklindedir. Allah en iyi bilendir.

Murar ise acı bir ağaçtır. Seniyenin asıl anlamı iki dağ arasındaki yoldur. Bu seniye ise Hudeybiye yanındadır. el-Hâzimi dedi ki; İbn İshak dedi ki; Burası Hudeybiye'den iniştedir.

"Kaybettiğim hayvanımı bulmayı... adam kendisine ait bir hayvanı arıyordu." Bu ibaredeki "yenşudu: arıyor, soruyor" demektir. Kadı Iyaz dedi ki; Denildiğine göre bu adamın adı münafık el-Ced b. Kays'dır.

٦٩٧١-١٧/١٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ وَهُوَ ابْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ مِنَّا رَجُلٌ مِنْ بَنِي النَّجَّارِ قَدْ قَرَأَ الْبَقَرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ وَكَانَ يَكْتُبُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَانْطَلَقَ هَارِبًا حَتَّى لَحِقَ بِأَهْلِ الْكِتَابِ قَالَ فَرَفَعُوهُ قَالُوا هَذَا قَدْ كَانَ يَكْتُبُ لِمُحَمَّدٍ فَأُعْجِبُوا بِهِ فَمَا لَبِثَ أَنْ قَصَمَ اللَّهُ عُنُقَهُ فِيهِمْ فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ فَأَصْبَحَتْ الْأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَى وَجْهِهَا ثُمَّ عَادُوا فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ فَأَصْبَحَتْ الْأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَى وَجْهِهَا ثُمَّ عَادُوا فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ فَأَصْبَحَتْ الْأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَى وَجْهِهَا فَتَرَكُوهُ مَنْبُوذًا

6971-14/17- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Ebu Nadr tahdis etti... Enes b. Mâlik dedi ki: Bizden Neccaroğullarından bir adam vardı. Bakara ve Ali İmran surelerini okumuştu (öğrenmişti). Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e de katiplik yapardı. Derken kaçarak gitti ve kitap ehline katıldı. Onlar onu (mertebesini) yüksek tuttular. Bu Muhammed'e katiplik yapıyordu deyip onu beğendiler ama fazla zaman geçmeden onların aralarında iken Allah onun boynunu kırdı. Onun için bir çukur kazıp onu gömdüler. Fakat sabah olunca yer onu üzerine çıkarmıştı. Sonra tekrar onun için bir çukur kazdılar ve onu gömdüler. Yine sabah olduğunda yer onu üzerine çıkarmıştı. Sonra bir daha onun için kazdılar ve onu gömdüler. Sabah olunca yer onu üzerine çıkarmıştı. Onlar da onu o çıkarılmış halinde terk ettiler.[321]

Şerh

"Yer onu üzerine attı" yani görenlere ibret olmak üzere yerin üzerine çıkardı.

"Allah onun boynunu kırdı" yani helak etti.

321 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 425

٦٩٧٢-١٥/١٨- حَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا حَفْصٌ يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ فَلَمَّا كَانَ قُرْبَ الْمَدِينَةِ هَاجَتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ تَكَادُ أَنْ تَدْفِنَ الرَّاكِبَ فَزَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ بُعِثَتْ هَذِهِ الرِّيحُ لِمَوْتِ مُنَافِقٍ فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَإِذَا مُنَافِقٌ عَظِيمٌ مِنْ الْمُنَافِقِينَ قَدْ مَاتَ

6972-15/18- Bana Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti... Câbir'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seferden döndü. Medine'ye yaklaştığı vakit neredeyse süvariyi dahi gömecek kadar şiddetli bir rüzgar çıktı. Câbir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu rüzgar bir münafıkın ölümü sebebi ile gönderildi"* buyurdu. Medine'ye geldiği zaman münafıklardan büyük bir münafıkın ölmüş olduğunu gördü.[322]

Şerh

"Neredeyse süvariyi gömecek kadar bir rüzgar çıktı." Bütün nüshalarda bu şekilde fe ile "tedvunu: defnedecek, gömecek" diye kaydedilmiştir. Yani şiddetli olduğundan ötürü insanların gözünden onu uzaklaştıracak, alıp götürecek kadar şiddetli idi.

"Bu rüzgar bir münafıkın ölümü dolayısı ile gönderildi." Yani ona ceza olmak, ölümüne alamet olmak, ülkeye ve kullara ondan yana rahat vermek için gönderildi.

٦٩٧٣-١٦/١٩- حَدَّثَنِي عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ النَّضْرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى الْيَمَامِيُّ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ حَدَّثَنَا إِيَاسٌ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ عُدْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مَوْعُوكًا قَالَ فَوَضَعْتُ يَدِي عَلَيْهِ فَقُلْتُ وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ رَجُلًا أَشَدَّ حَرًّا فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشَدَّ حَرًّا مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ هَذَيْنِكَ الرَّجُلَيْنِ الرَّاكِبَيْنِ الْمُقَفِّيَيْنِ لِرَجُلَيْنِ حِينَئِذٍ مِنْ أَصْحَابِهِ

6973-16/19- Bana Abbas b. Abdulazim el-Anberî tahdis etti. Bize Ebu Muhammed en-Nadr b. Muhammed b. Musa el-Yemami tahdis etti, bize İkrime tahdis etti, bize İyaz tahdis etti, bize babam tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte sıtma olmuş bir adamı ziyarete gittik. Ben elimi onun üzerine koydum ve: Allah'a yemin ederim ki bugün gibi harareti bundan daha şiddetli bir adam görmedim dedim. Bunun üzerine Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben size kıyamet gününde*

322 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2324

harareti bundan daha şiddetli olanı haber vereyim mi? Bunlar arkalarını dönüp giden binekli o iki adamdır." Bunu o sırada ashabından olan iki adam için söylemişti.[323]

Şerh

"Arkalarını dönmüş iki binekli" arkalarını dönüp giden iki kişi anlamındadır.

"O gün için ashabından olan iki adamı kastediyordu. Müslüman olduklarını, ashabtan olduklarını dışa vurdukları için onlara ashabından demiştir. Yoksa sahabilik faziletini elde eden kimselerden değillerdi.

٦٩٧٤-١٧/٢٠- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَا حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي الثَّقَفِيَّ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَثَلِ الشَّاةِ الْعَائِرَةِ بَيْنَ الْغَنَمَيْنِ تَعِيرُ إِلَى هَذِهِ مَرَّةً وَإِلَى هَذِهِ مَرَّةً

6974-17/20- Bana Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, ikisi dedi ki: Bize Ubeydullah tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abdulvehhab -yani es-Sekafi- haber verdi, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Münafıkın misali iki koyun sürüsü arasındaki koyuna benzer. Bir defasında bu sürüye öbüründe öbür sürüye katılır."*[324]

٦٩٧٥-.../٢١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ تَكِرُّ فِي هَذِهِ مَرَّةً وَفِي هَذِهِ مَرَّةً

6975-.../21- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Kari- Musa b. Ukbe'den tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti. Yalnız o: *"Bir defasında buna bir diğerinde de buna hücum eder"* demiştir.[325]

323 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4526

324 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7868, 8002, 8043

325 Müslim, 5052; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8472

Şerh

(6974-6975 numaralı hadisler)

(6974) "Münafıkın misali..." 'Âire: hangi sürüye uyamayacağını bilemeyen şaşkın koyun demektir.

İkinci rivayette (6975) *"Bir defasında buna bir defasında öbürüne hücum eder."* Yani buna da yönelir, buna da yönelir. Bu hadisteki "tekirru: hücum eder" ile önceki hadisteki "tairu" fiilleri anlam itibari ile birbirine yakındır.

.../١٤- كِتَاب صِفَةِ الْقِيَامَةِ وَالْجَنَّةِ وَالنَّارِ

.../14- KIYAMETİN, CENNETLE CEHENNEMİN SIFATI KİTABI

٦٩٧٦-١٨/١- حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنِي الْمُغِيرَةُ يَعْنِي الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّهُ لَيَأْتِي الرَّجُلُ الْعَظِيمُ السَّمِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ اقْرَءُوا فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا

6976-18/1- Bana Ebu Bekr b. İshak tahdis etti... Ebu Hureyre, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Şüphesiz kıyamet gününde pek büyük ve pek şişman adam gelir de Allah nezdinde bir sivrisinek kanadı kadar bir ağırlığı olmaz. -Dilerseniz-*[326] *"Biz kıyamet gününde onlar için ölçü tutmayacağız"* (Kehf 105) *ayetini okuyunuz."*[327]

٦٩٧٧-١٩/٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ حَدَّثَنَا فُضَيْلٌ يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبِيدَةَ السَّلْمَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ جَاءَ حَبْرٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ أَوْ يَا أَبَا الْقَاسِمِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى إِصْبَعٍ وَالْأَرَضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ وَالْجِبَالَ وَالشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ وَالْمَاءَ وَالثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ وَسَائِرَ الْخَلْقِ عَلَى إِصْبَعٍ ثُمَّ يَهُزُّهُنَّ فَيَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ أَنَا الْمَلِكُ فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَعَجُّبًا مِمَّا قَالَ الْحَبْرُ تَصْدِيقًا لَهُ ثُمَّ قَرَأَ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

326 Yazma nüshadan eklenmiştir.

327 Buhari, 4729; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12877

6977-19/2- Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus tahdis etti. Bize Fudayl –yani b. İyâz- Mansur'dan tahdis etti. O, İbrahim'den, o Abîde es-Selmânî'den, o Abdullah b. Mesud'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir (yahudi) âlim, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: Ey Muhammed -yahut ey Ebu'l-Kasım- şüphesiz yüce Allah kıyamet gününde gökleri bir parmak, yerleri bir parmak, dağları ve ağaçları bir parmak, suyu, toprağı bir parmak ve diğer mahlukatı bir parmak üzerinde tutacak. Sonra onları sarsarak: Ben melik olanım, ben melik olanım buyuracak dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu âlimin dediğine şaşarak ve onun söylediklerini tasdik ederek güldü sonra: *"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Halbuki kıyamet gününde arz bütünü ile onun kabzasındadır. Gökler ise onun sağ eli ile dürülmüş olacaktır. O şirk koştuklarından münezzehtir ve çok yücedir."* (Zümer, 67) ayetini okudu.[328]

٦٩٧٨-٢٠/٣- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ عَنْ مَنْصُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ جَاءَ حَبْرٌ مِنْ الْيَهُودِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ فُضَيْلٍ وَلَمْ يَذْكُرْ ثُمَّ يَهُزُّهُنَّ وَقَالَ فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ تَعَجُّبًا لِمَا قَالَ تَصْدِيقًا لَهُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَتَلَا الْآيَةَ

6978-20/3- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim ikisi Cerîr'den tahdis etti, o Mansur'dan bu isnad ile rivayet edip şöyle dedi: Yahudilerden bir âlim, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi ve Fudayl'ın hadisinin aynısını rivayet etmekle birlikte *"sonra onları sallayacak"* ibaresini zikretmedi.

Ayrıca (Abdullah b. Mesud) dedi ki: Andolsun, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in âlimin söylediğine şaşarak ve O'nu tasdik etmek üzere azı dişleri görününceye kadar güldüğünü gördüm. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler"* buyurdu ve ayeti okudu.[329]

٦٩٧٩-٢١/٤- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ يَقُولُ سَمِعْتُ عَلْقَمَةَ يَقُولُ قَالَ عَبْدُ اللهِ جَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ إِنَّ اللهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ وَالْأَرَضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ وَالشَّجَرَ وَالثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ وَالْخَلَائِقَ عَلَى إِصْبَعٍ

328 Buhari, 4811, 7414, 7513; Tirmizi, 3238, 3239; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9404

329 6977 numaralı hadisin kaynakları

ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ أَنَا الْمَلِكُ قَالَ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ ثُمَّ قَرَأَ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ

6979-21/4- Bize Ömer b. Hafs b. Ğiyâs tahdis etti. Bize babam tahdis etti, bize A'meş tahdis edip dedi ki: İbrahim'i şöyle derken dinledim: Alkameyi şöyle derken dinledim. Abdullah dedi ki: Kitap ehlinden bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Ebu'l-Kasım! Şüphesiz Allah gökleri bir parmak üzerinde, yerleri bir parmak üzerinde, ağaçları ve toprağı bir parmak üzerinde, diğer mahlukatı da bir parmak üzerinde tutacak sonra da: Ben el-Melik'im, ben el-Melik'im buyuracak dedi. (Abdullah) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in azı dişleri görününceye kadar güldüğünü gördüm sonra: *"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler"* buyruğunu okudu.[330]

٦٩٨٠-٢٢/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا وَالشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ وَالثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ وَالْخَلَائِقَ عَلَى إِصْبَعٍ وَلَكِنْ فِي حَدِيثِهِ وَالْجِبَالَ عَلَى إِصْبَعٍ وَزَادَ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ تَصْدِيقًا لَهُ تَعَجُّبًا لِمَا قَالَ

6980-22/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Ali b. Haşrem tahdis edip (Ebu Muaviye ile birlikte) dediler ki: Bize İsa b. Yunus haber verdi. (H.) Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Cerir tahdis etti, hepsi A'meş'den bu isnad ile rivayet etti. Ancak hepsinin hadislerinde: Ağaçlar bir parmak üzerinde, toprak bir parmak üzerinde denilmektedir. Cerir'in hadisinde bütün yaratıklar bir parmak üzerinde ibaresi yoktur. Ama onun hadisinde: Dağlar da bir parmak üzerinde denilmektedir. Cerir'in hadisinde ayrıca: Onu tasdik etmek üzere ve söylediklerine hayret ederek ibaresini eklemiştir.[331]

٦٩٨١-٢٣/٦- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي ابْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْبِضُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى الْأَرْضَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَطْوِي السَّمَاءَ بِيَمِينِهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ

330 Buhari, 7415, 7451; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9422

331 6979 numaralı hadisin kaynakları

6981-23/6- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yunus İbn Şihab'dan haber verdi, bana İbnu'l Müseyyeb'in tahdis ettiğine göre Ebu Hureyre şöyle derdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şanı yüce ve Mübârek Allah kıyamet gününde arzı kabzasına alacak, göğü sağı ile katlayıp dürecek. Sonra ben melikim nerede yeryüzünün melikleri buyuracak"* buyurdu.[332]

Şerh

(6976-6981 numaralı hadisler)

"Allah nezdinde sivrisinek kanadı kadar ağırlığı olmayan" yani değer itibari ile mevkisi itibari ile ona denk olmayan demektir. Bu da onun hiçbir değeri yoktur anlamındadır. Bu hadiste şişmanlık yerilmektedir.

Habr ve ha harfi kesreli olarak hibr diye de söylenir. Fethalı söyleyiş (habr) daha fasihtir. Âlim kimse demektir.

(6977) *"Şüphesiz Allah gökleri bir parmak üzerinde... sonra onları sallar."* Bu hadis-i şerif sıfat hadislerindendir. Daha önce belirtildiği gibi bunlar ile ilgili iki görüş vardır. Bir görüşe göre bunlar te'vil edilir. Diğer bir görüşe göre bunların zahirlerinin kastedilmediğine inanılmakla birlikte bunlara iman edilip te'vil cihetine gidilmez. Te'vili kabul edenlerin görüşüne göre burada parmaklar güç ve iktidar diye te'vil ederler. Yani yüce Allah bunları büyüklüklerine, Muâzzamlıklarına rağmen yorulmadan, usanmadan yaratmıştır. İnsanlar da mübalağa ve önemsemeyişi anlatmak için bu gibi durumlarda parmağı sözkonusu eder ve herhangi bir kimse ben parmağımla dahi Zeyd'i öldürebilirim der. Yani onu öldürmek bana zor değildir. Burada yarattıklarından bazılarının parmağının kastedilmiş olma ihtimali vardır. Bu da imkânsız bir şey değildir. Kısacası maksat (cenab-ı Allah hakkında) organ olarak elin kastedilmesi imkânsızdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), (yahudi) âlimin dediğine şaşarak ve onu tasdik etmek üzere güldü sonra da... ayetini okudu." Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) âlimin: Yüce Allah gökleri, yeri ve yaratılmışları parmağı üzerine alacağı şeklindeki sözünü doğrulamış bulunmakta, sonra da onun söylediklerine yakın işaret ihtiva eden ayeti okumuş olmaktadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bazı kelamcılar şöyle demiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gülmesi, şaşması ve ayeti okuması yahudi âlimini tasdik etmek maksadıyla değildi. Aksine onun sözünü reddetmek, onu kabul etmemek ve kötü inanışına hayret edip şaşırmaktır. Çünkü yahudilerin kanaatleri tecsim

332 Buhari, 6519, 7382; İbn Mace, 192; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13322

doğrultusundadır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onun bu maksadını anlamış oldu.

"Onu tasdik etmek üzere" ifadesi ise ancak ravinin kendi anlayışına göre söylediği bir sözdür.

Bununla birlikte birinci açıklama daha güçlüdür.

٦٩٨٢-٢٤/٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَمْزَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَطْوِي اللهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُهُنَّ بِيَدِهِ الْيُمْنَى ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ الْجَبَّارُونَ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ ثُمَّ يَطْوِي الْأَرَضِينَ بِشِمَالِهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ الْجَبَّارُونَ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ

6982-24/7- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Ömer b. Hamza'dan tahdis etti, o Sâlim b. Abdullah'dan rivayet etti: Bana Abdullah b. Ömer haber verip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil Allah kıyamet gününde gökleri katlar sonra onları sağ eline alır sonra ben melikim nerede cebbarlar, nerede mütekebbirler buyurur. Sonra yerleri de solu ile dürüp katlar sonra: Ben el-Melikim nerede cebbarlar, nerede mütekebbirler buyurur."*[333]

٦٩٨٣-٢٥/٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مِقْسَمٍ أَنَّهُ نَظَرَ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ كَيْفَ يَحْكِي رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ يَأْخُذُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ سَمَاوَاتِهِ وَأَرَضِيهِ بِيَدَيْهِ فَيَقُولُ أَنَا اللهُ وَيَقْبِضُ أَصَابِعَهُ وَيَبْسُطُهَا أَنَا الْمَلِكُ حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى الْمِنْبَرِ يَتَحَرَّكُ مِنْ أَسْفَلِ شَيْءٍ مِنْهُ حَتَّى إِنِّي لَأَقُولُ أَسَاقِطٌ هُوَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ

6983-25/8- Bize Said b. Mansur tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman- tahdis etti, bana Ebu Hâzim, Ubeydullah b. Miksem'den tahdis ettiğine göre o Abdullah b. Ömer'in Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i nasıl taklit ettiğine baktı, buyurdu ki: "Aziz ve celil Allah göklerini ve yerlerini ellerine alır ve: -parmaklarını kapatıp açarak- ben Allah'ım ben el-Melikim der." O kadar ki minbere baktım da O'nun alt tarafından hareket ettiğini gördüm. Hatta ben: Acaba Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i düşürecek mi dedim.[334]

333 Buhari, 7413 -muallak olarak-; Ebu Davud, 4732; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6774

334 İbn Mace, 198, 4275; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7315

٦٩٨٤-٢٦/٩- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مِقْسَمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ وَهُوَ يَقُولُ يَأْخُذُ الْجَبَّارُ عَزَّ وَجَلَّ سَمَاوَاتِهِ وَأَرَضِيهِ بِيَدَيْهِ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ يَعْقُوبَ

6984-26/9- Bize Said b. Mansur tahdis etti... Abdullah b. Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i minber üzerinde şöyle buyururken gördüm: *"Aziz ve celil Cebbar göklerini ve yerlerini ellerine alır"* sonra Yakubun hadisine yakın olarak hadisi zikretti.[335]

Şerh

(6982-6984 numaralı hadisler)

(6982) *"Allah kıyamet gününde gökleri katlayıp dürer..."* Bir rivayette (6983) İbn Miksem, İbn Ömer'e Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i nasıl taklit ediyor diye baktı. Şöyle buyurdu: ... hareket ediyordu."

İlim adamları der ki: Burada parmaklarını kapatıp açtığından söz edilen kişi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir. Bundan dolayı şöyle demiştir: İbn Miksem İbn Ömer'e Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i nasıl taklit ediyor diye baktı denilmiştir.

Şanı yüce Allah hakkında ellerin kullanılmasına gelince, bu da kudreti diye te'vil edilir. Bunu da iki el kinayesi ile ifade etmiştir. Çünkü bizim fiillerimiz ellerle meydana gelir. Daha açık ve nefislerde daha pekişmesi için bizim anlayacağımız bir suretle bize hitap edilmiştir. Ayrıca misalin tamamlanması için de sağ ve sol elden söz edilmiştir. Çünkü bizler ikram ettiğimiz değer verdiğimiz şeyleri sağ elimizle, ondan daha aşağı mertebede olanlarını da sol elimizle alırız. Ayrıca biz sağ elimizle sol elimizle yapmaya güç yetiremediğimiz şeyleri yapabiliriz. Bilindiği gibi gökler yerden daha Muâzzamdır. Bundan dolayı onları sağa izafe etmiş, yerleri de sola izafe etmiştir. Böylelikle istiarede yakınlaştırıcı ifade de ortaya çıkmış olmaktadır. Bununla birlikte şanı yüce Allah için bir şeyin daha hafif, bir başkasının daha ağır olmakla nitelendirilmesi sözkonusu değildir. Bunlar el-Mâzerî'nin bu husustaki açıklamalarının özetidir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadiste üç lafız vardır: İçine alır, katlar ve alır. Hepsi toplayıp bir araya getirmek anlamındadır. Çünkü gökler yayılmış vaziyettedir. Yer de donatılmış ve uzatılmış bir surettedir. Sonra bunlar kaldırmak, izale etmek, yeri ve gökleri farklı şekilde değiştirmek anlamına gelir. Böyle-

335 6983 numaralı hadisin kaynakları

likle bütün anlamlar bunların birbirlerine katılması, kaldırılması, başkaları ile değiştirilmesi noktasında birleşir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in parmaklarını açıp kapatması ise bu yaratılmışların elin içine alınıp önceleri yayılmış ve açılmış iken bunların toplanıp bir araya getirilmesi için bir temsil ile açılmış ve yayılmış olan ile kapatılıp dürülen için bir anlatım, bir hikayedir. Yoksa bu katlayıp düren ve yayan yüce Allah'ın sıfatı olan kabz ve bastına (katlayıp dürmesine ve yaymasına) bir işaret değildir. Herhangi bir şekilde organ olmayan el denilen yüce Allah'ın sem'i sıfatının misallendirilmesi de değildir.

Minber hakkında: "Altından hareket ediyordu" ifadesi ise aşağıdan yukarıya doğru hareket ediyordu demektir. Çünkü aşağının hareketi ile yukarı hareket eder. Bununla birlikte onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu işaretinin hareketi ile hareket etme ihtimali vardır. Kadı Iyaz dedi ki: Bununla birlikte kütüğün inlemesi gibi bu işittiklerinin heybetine kapılarak kendisinin hareket etmiş olma ihtimali de vardır. Sonra Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Bu hadiste varid olmuş müşkil ifadelerden nebisinin maksadının ne olduğunu en iyi bilen Allah'tır. Bizler yüce Allah'a ve O'nun sıfatlarına iman ederiz. Hiçbir şeyi O'na benzetmeyiz. Onu da bir şeye benzetmeyiz: *"Onun gibi hiçbir şey yoktur, O her şeyi işitendir, her şeyi görendir."* (Şura. 11) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediği ve O'ndan Sâbit olan ise haktır ve doğrudur. Bilgisini idrak ettiğimizi yüce Allah'ın lütfu ile idrak etmiş oluruz. Bize gizli kalanına da iman ederiz, ilmini yüce Allah'a havale ederiz. Lafzını da kendisi ile bize hitap edilen arap dilinde yorumlanması mümkün olan şekilde yorumlarız ama şanı yüce Allah'ı zahir anlamından anlaşılan manadan tenzih ettikten sonra her iki anlamdan herhangi birisinin kesin olduğunu da söylemeyiz. Başarı Allah'tandır.

"Ağaçlar ve toprak da bir parmak üzerinde olacaktır." Buradaki essera nemli toprak demektir.

١/١٥- بَاب ابْتِدَاءِ الْخَلْقِ وَخَلْقِ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَام

1/15- YARATMAYA BAŞLAMAK VE ÂDEM ALEYHİSSELÂM'IN YARATILMASI BABI

٦٩٨٥-١/٢٧- حَدَّثَنِي سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَا حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي إِسْمَعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَافِعٍ مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي فَقَالَ خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ التُّرْبَةَ يَوْمَ السَّبْتِ وَخَلَقَ فِيهَا الْجِبَالَ يَوْمَ الْأَحَدِ

وَخَلَقَ الشَّجَرَ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ وَخَلَقَ الْمَكْرُوهَ يَوْمَ الثُّلَاثَاءِ وَخَلَقَ النُّورَ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ وَبَثَّ فِيهَا الدَّوَابَّ يَوْمَ الْخَمِيسِ وَخَلَقَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَام بَعْدَ الْعَصْرِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فِي آخِرِ الْخَلْقِ فِي آخِرِ سَاعَةٍ مِنْ سَاعَاتِ الْجُمُعَةِ فِيمَا بَيْنَ الْعَصْرِ إِلَى اللَّيْلِ قَالَ إِبْرَاهِيمُ حَدَّثَنَا الْبِسْطَامِيُّ وَهُوَ الْحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى وَسَهْلُ بْنُ عَمَّارٍ وَإِبْرَاهِيمُ ابْنُ بِنْتِ حَفْصٍ وَغَيْرُهُمْ عَنْ حَجَّاجٍ بِهَذَا الْحَدِيثِ

6985-27/1- Bana Sureyc b. Yunus ve Harun b. Abdullah tahdis edip dedi ki: Bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana İsmail b. Umeyye, Eyyub b. Halid'den haber verdi, o Um Seleme'nin azadlısı Abdullah b. Râfi"den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elimden tutup şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil Allah toprağı cumartesi günü yarattı. Orada dağları pazar günü yarattı. Ağaçları pazartesi günü yarattı. Hoş olmayan şeyi salı günü yarattı. Nuru çarşamba günü yarattı. Orada canlıları perşembe günü yaydı. Âdem (aleyhisselâm)*'ı *cuma gününde ikindiden sonra mahlukatın sonunda cuma saatlerinden son saat içerisinde ikindi ile gece arasındaki vakitte yarattı."*

İbrahim dedi ki: Bize el-Bistani -ki o Hüseyn b. İsa'dır- Sehl b. Ammar ve Hafs'ın kızı İbrahim ile başkaları Haccac'dan bu hadisi tahdis etti.[336]

Şerh

"Hoş olmayan şeyi salı günü yarattı." [Müslim'de bu şekildedir. Başkasında ise: "Tukan"ı da salı günü yarattı şeklindedir].[337] Bunu Sâbit b. Kasım bu şekilde rivayet etmiş ve: Bu da "tukan" mÂişetin kendisi ile ayakta durduğu ve işlerin kendisi ile düzene konulabildiği şeylerdir. Demir ve bunun dışında yeryüzündeki cevherler (madenler) ile herhangi bir şeyin salahı kendisi ile mümkün olan her bir şeye "tukna" denilir. Bir şeyin itkan edilmesi de buradan gelmektedir ki sapasağlam yapılması anlamındadır.

Derim ki her iki rivayet arasında bir aykırılık yoktur. Çünkü her ikisi de salı günü yaratılmış olmaktadır.

"Nuru da çarşamba günü yarattı." Müslim'in Sahihi'nde bu şekilde "nur" kelimesi re harfi iledir. Sâbit b. Kasım'ın rivayetinde ise sonu nun ile "en-

336 Yalnız Müslim rivayet etmiştir: Tuhfetu'l-Eşrâf, 13557

337 Köşeli parantez arasındaki ibareyi sadece Dr. Mustafa Dib el-Buga'nın baskıya hazırladığı nüshada tespit edebildik. Hemen akabinde gelecek açıklamalar nazar-ı itibara alınacak olursa olması gereken bu ibarenin elimizin altındaki diğer baskılardan düşmüş olduğu kolaylıkla anlaşılır. (Çeviren)

nun" şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki; Müslim'in Sahihi'nin kimi ravisi de bunu böylece rivayet etmiştir. Bu da balık demektir. Yine de bununla da bir aykırılık yoktur. Çünkü her ikisi de çarşamba günü yaratılmıştır. Arbia (çarşamba) hemze fethalı, be harfi kesrelidir. Aynı zamanda be harfi fethalı (arbaa) ve ötreli (erbua) diye de söylenir. Bunlar üç ayrı söyleyiş olup el-Muhkem sahibi bunları nakletmiş bulunmaktadır. Çoğulu ise erbavaat diye gelir. "erâbi" diye de nakledilmiştir.

٢/١٦- بَاب فِي الْبَعْثِ وَالنُّشُورِ وَصِفَةِ الْأَرْضِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

2/16- ÖLÜMDEN SONRA DİRİLİŞ, NÜŞUR VE KIYAMET GÜNÜNDE YERYÜZÜNÜN NİTELİĞİ HAKKINDA BİR BAB

٦٩٨٦-١/٢٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمِ بْنُ دِينَارٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقُرْصَةِ النَّقِيِّ لَيْسَ فِيهَا عَلَمٌ لِأَحَدٍ

6986-28/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Sehl b. Sa'd dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kıyamet gününde insanlar beyaz, kırmızıya çalan beyaz, beyaz undan yapılmış ekmeği andıran ve üzerinde kimseye ait bir alametin bulunmadığı bir yer üzerinde haşredileceklerdir"* buyurdu.[338]

٦٩٨٧-٢/٢٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ دَاوُدَ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ فَأَيْنَ يَكُونُ النَّاسُ يَوْمَئِذٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ عَلَى الصِّرَاطِ

6987-29/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e aziz ve celil Allah'ın: *"O gün yer başka bir yerle değiştirilecektir. Gökler de"* (İbrahim, 48) buyruğu hakkında sordum. İnsanlar o gün nerede olacaklar ey Allah'ın Rasûlü! dedim. O: *"Sırat üzerinde"* buyurdu.[339]

338 Buhari 6521; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4748

339 Tirmizi, 3121; İbn Mace, 4279; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17617

Şerh

(6986-6987 numaralı hadisler)

(6986) *"İnsanlar kıyamet gününde beyaz, kırmızıya çalan beyaz ekmek gibi üzerinde kimsenin alameti bulunmayan bir yer üzerinde haşredileceklerdir."* Hadisteki afra: kırmızıya çalan beyaz demektir. Nun harfi ve kesreli kaf ile sonundaki ye şeddeli olmak üzere naki ise beyaz un demektir. Buna dermek de denilir. Bu da çok iyi yer, arazi anlamındadır. Kadı Iyaz dedi ki: Sanki ateş yeryüzünün beyaz olan rengini kırmızıya doğru değiştirmiş gibidir.

"Kimsenin bir alametinin bulunmadığı" yani orada mesken yahut bir yapı alameti bir iz olmayacaktır.

٣/١٧ - بَاب نُزُلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ

3/17- CENNETLİKLERE YAPILACAK İKRAM BABI

٦٩٨٨-٣٠/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ تَكُونُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُبْزَةً وَاحِدَةً يَكْفَؤُهَا الْجَبَّارُ بِيَدِهِ كَمَا يَكْفَأُ أَحَدُكُمْ خُبْزَتَهُ فِي السَّفَرِ نُزُلًا لِأَهْلِ الْجَنَّةِ قَالَ فَأَتَى رَجُلٌ مِنْ الْيَهُودِ فَقَالَ بَارَكَ الرَّحْمَنُ عَلَيْكَ أَبَا الْقَاسِمِ أَلَا أُخْبِرُكَ بِنُزُلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ بَلَى قَالَ تَكُونُ الْأَرْضُ خُبْزَةً وَاحِدَةً كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَنَظَرَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكَ بِإِدَامِهِمْ قَالَ بَلَى قَالَ إِدَامُهُمْ بَالَامُ وَنُونٌ قَالُوا وَمَا هَذَا قَالَ ثَوْرٌ وَنُونٌ يَأْكُلُ مِنْ زَائِدَةِ كَبِدِهِمَا سَبْعُونَ أَلْفًا

6988-30/1- Bize Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys tahdis etti... Ebu Said el Hudrî Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Yer kıyamet gününde -cennetliklere ikram olmak üzere- tek bir ekmek gibi olacaktır. Cebbar (Allah) onu eli ile birinizin yolculuk halinde ekmeğini evirip çevirmesi gibi evirip çevirecektir."*

(Ebu Said devamla) dedi ki: Derken yahudilerden bir adam geldi ve: Rahman seni Mübârek kılsın ey Ebu'l-Kasım! Sana kıyamet gününde cennetliklere ilk olarak ne ikram edileceğini haber vereyim mi dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ver"* buyurdu. Şöyle dedi: Yer bir ekmek (gibi) olacaktır -tıpkı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buyurduğu gibi- Rasûlullah

(sallallâhu aleyhi ve sellem) bize baktı sonra azı dişleri görününceye kadar güldü. Gelen adam: Sana onların katıklarının ne olacağını haber vereyim mi dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ver"* buyurdu. O da: Onların katıkları bâlâm ve nundur dedi. Ashab: Bu nedir dediler. O: Öküz ve balıktır. Her ikisinin karaciğerlerinin sarkan parçasından yetmiş bin kişi yiyecektir dedi.[340]

٦٩٨٩-٢/٣١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا قُرَّةُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَوْ تَابَعَنِي عَشَرَةٌ مِنْ الْيَهُودِ لَمْ يَبْقَ عَلَى ظَهْرِهَا يَهُودِيٌّ إِلَّا أَسْلَمَ

6989-31/2- Bize Yahya b. Habib el-Hârisi tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yahudilerden on kişi bana uysa onun (yerin) üzerinde müslüman olmadık bir yahudi kalmazdı"* buyurdu.[341]

Şerh

(6988) *"Kıyamet gününde yer... bir ekmek gibi olacaktır..."* Nun ve ze harfleri ötreli olarak "nüzül" misafire konakladığı zaman ilk olarak hazırlanıp getirilen ikramdır. Hı harfi ötreli olarak "hubze" hakkında da dil bilginleri şunu söylemişlerdir: Bu, sıcak kül üzerine konulan ekmektir.

"Yolcu ekmeği" ise yolcunun bu şekilde sıcak külün üzerine bıraktığı ve eli ile evirip çevirdiği yani toplanıp kendisine gelinceye ve pişinceye kadar elden ele evirip çevirdiği ekmeğe denilir. Çünkü bu hali ile ekmek yufka ve benzeri şeyler gibi açık ve yayılmış değildir.

Yüce Allah hakkında el ile ilgili açıklamalar ve bunun te'vili az önce geçmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte yüce Allah'ın hakkında organ olarak elin kesinlikle sözkonusu olmayacağı da belirtildi. *"Onun gibi hiçbir şey yoktur"* (Şura, 11)

Hadisin anlamına gelince: Şanı yüce Allah yeri bir büyük ekmek gibi bir hale getirecektir. Bu da cennetlikler için ilk ikram ve yiyecek olacaktır. Allah her şeye kâdir olandır.

"Onların katıkları bâlam ve nun olacaktır..." Nun ilim adamlarının ittifakı ile balık demektir. Bâlam'ın anlamı hususunda ise farklı görüşler vardır. Bu görüşler arasında sahih olan Kadı Iyaz'ın ve ondan başka muhakkiklerin tercih ettiklerine göre bunun ibranice bir kelime olup, arapça öküz demek olduğudur. Zaten bunu bu şekilde açıklamıştır. Bundan dolayı yahudiye açıklamasını sordular. Eğer arapça bir kelime olsaydı ashab bunu bilir ayrıca ona

340 Buhari, 6520; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4169
341 Buhari, 3941; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14499

bu kelimeyi sorma ihtiyaçları olmazdı. Bu kelimenin açıklaması hakkında tercih olunan budur.

Hattabi dedi ki: Belki de yahudi onlarla muammalı bir şekilde konuşmak istemiş ve harflerin sıralarını değiştirip iki harften birini diğerinin önüne geçirmiştir. Bu harfler ise lam, elif ve ya dır. O bununla lea vezninde "lea"yı kastetmiştir. Bu da yabani öküz demektir. Ama ravi ye harfini tashife uğratarak bunu be harfine dönüştürmüştür. Hattabi devamla dedi ki: Bu, bu hususta yapılabilecek doğruya en yakın açıklamadır. Allah en iyi bilendir.

"Karaciğerin sarkan parçası"na gelince: Bu, karaciğerde asılı duran ayrı bir parçadır. Ciğerin en lezzetli kısmı odur. "Ondan yetmiş bin kişi yiyecektir" sözü hakkında da Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Bunların hesapsız olarak cennete girecek yetmiş bin kişi olmaları ihtimali vardır. Böylelikle en güzel ikram onlara özel olarak yapılmış olacaktır. Bununla birlikte yetmiş bin ile sayıca pek çok kimseyi kastetmiş ve onları sadece bu miktar ile sınırlandırmak istememiş olma ihtimali de vardır. Böyle bir kullanım zaten arapçada bilinen bir husustur. Allah en iyi bilendir.

٤/١٨ - بَاب سُؤَالِ الْيَهُودِ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ الرُّوحِ وَقَوْله تَعَالَى يَسْأَلُونَكَ عَنْ الرُّوحِ الْآيَةَ

4/18- YAHUDİLERİN NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'E RUH HAKKINDA SORU SORMALARI VE YÜCE ALLAH'IN: *"SANA RUH HAKKINDA SORARLAR"* BUYRUĞU BABI

٦٩٩٠-١/٣٢ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَرْثٍ وَهُوَ مُتَّكِئٌ عَلَى عَسِيبٍ إِذْ مَرَّ بِنَفَرٍ مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ سَلُوهُ عَنْ الرُّوحِ فَقَالُوا مَا رَابَكُمْ إِلَيْهِ لَا يَسْتَقْبِلُكُمْ بِشَيْءٍ تَكْرَهُونَهُ فَقَالُوا سَلُوهُ فَقَامَ إِلَيْهِ بَعْضُهُمْ فَسَأَلَهُ عَنْ الرُّوحِ قَالَ فَأَسْكَتَ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ شَيْئًا فَعَلِمْتُ أَنَّهُ يُوحَى إِلَيْهِ قَالَ فَقُمْتُ مَكَانِي فَلَمَّا نَزَلَ الْوَحْيُ قَالَ وَيَسْأَلُونَكَ عَنْ الرُّوحِ قُلْ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا

6990-32/1- Bize Ömer b. Hafs b. Ğiyâs tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize A'meş tahdis etti, bana İbrahim Alkame'den tahdis etti, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir tarlada yürüyordum. Kendisi bir hurma dalına dayanıyordu. Yahudilerden birkaç

kişi yanından geçince birbirlerine: Ona ruha dair soru sorun dediler. Sonra: Ona soru sormaya sizi iten nedir? Size hoşunuza gitmeyecek bir karşılık vermesin dediler. Sonra haydi sorun dediler. Onlardan biri onun yanına gidip kendisine ruha dair soru sordu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir süre sustu. O kişiye hiçbir cevap vermedi. Ben O'na vahiy gelmekte olduğunu bildim. Hemen yerimde durdum. Vahiy nazil olunca: *"Bir de sana ruhu soruyorlar. De ki: Ruh Rabbimin emrindendir. Size bilgiden ancak pek az bir şey verilmiştir"* (İsra, 85) buyurdu.[342]

٦٩٩١-٣٣/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَرْثٍ بِالْمَدِينَةِ بِنَحْوِ حَدِيثِ حَفْصٍ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ وَكِيعٍ وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا وَفِي حَدِيثِ عِيسَى بْنِ يُونُسَ وَمَا أُوتُوا مِنْ رِوَايَةِ ابْنِ خَشْرَمٍ

6991-33/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Said el-Eşec tahdis edip dedi ki: Bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî ve Ali b. Haşrem de tahdis edip dediler ki: Bize İsa b. Yunus haber verdi (Veki' ile) ikisi A'meş'den, o İbrahim'den, o Alkame'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Medine'deki bir tarlada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yürüyordum deyip Hafs'ın hadisine yakın olarak rivayet etti. Ancak Veki'in hadisinde *"size bilgiden ancak pek az bir şey verilmiştir"* buyruğu, İsa b. Yunus'un hadisinde ise İbn Haşrem'in rivayetinden olmak üzere "vemautu: onlara verilmemiştir" şeklindedir.[343]

٦٩٩٢-٣٤/٣- حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ إِدْرِيسَ يَقُولُ سَمِعْتُ الْأَعْمَشَ يَرْوِيهِ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي نَخْلٍ يَتَوَكَّأُ عَلَى عَسِيبٍ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ عَنْ الْأَعْمَشِ وَقَالَ فِي رِوَايَتِهِ وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا

6992-34/3- Bize Ebu Said el-Eşec tahdis edip dedi ki: Abdullah b. İdris'i şöyle derken dinledim: A'meş'i bunu Abdullah b. Murre'den diye rivayet ederken dinledim, o Mesruk'dan, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hurmalık içerisinde bir hurma dalına da-

342 Buhari, 125, 4721, 7297, 7456, 7462; Tirmizi, 3141; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9419

343 6990 numaralı hadisin kaynakları

yanıyor iken deyip, sonra da hadisi öncekilerin A'meş'den rivayet ettikleri hadislerine yakın olarak zikretti ve rivayetinde: *"Size bilgiden ancak pek az bir şey verilmiştir"* dedi.[344]

٦٩٩٣-٣٥/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ وَاللَّفْظُ لِعَبْدِ اللهِ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ خَبَّابٍ قَالَ كَانَ لِي عَلَى الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ دَيْنٌ فَأَتَيْتُهُ أَتَقَاضَاهُ فَقَالَ لِي لَنْ أَقْضِيَكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ إِنِّي لَنْ أَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ حَتَّى تَمُوتَ ثُمَّ تُبْعَثَ قَالَ وَإِنِّي لَمَبْعُوثٌ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ فَسَوْفَ أَقْضِيكَ إِذَا رَجَعْتُ إِلَى مَالٍ وَوَلَدٍ قَالَ وَكِيعٌ كَذَا قَالَ الْأَعْمَشُ قَالَ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا إِلَى قَوْلِهِ وَيَأْتِينَا فَرْدًا

6993-35/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Abdullah b. Said el-Eşec -lafız Abdullah'a ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Veki' tahdis etti, bize A'meş, Ebu Duha'dan tahdis etti, o Mesruk'dan, o Habbâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: el-As b. Vail üzerinde bir alacağım vardı. Ona alacağımı ödemesini istemek üzere gittim. O da bana: Muhammed'i inkâr etmediğin sürece borcumu ödemeyeceğim dedi. Ben de ona: Sen ölünce sonra da diriltilinceye kadar dahi Muhammed'i asla inkâr etmeyeceğim dedim. O: Ben ölümden sonra diriltilecek miymişim. O halde mala ve çoluk çocuğa döneceğim zaman senin de borcunu ödeyeceğim dedi.

Veki' dedi ki: A'meş böyle dedi. Bunun üzerine şu: *"O ayetlerimizi inkâr eden ve: Elbette bana mal ve evlat verilecektir diyen kimseyi gördün mü"* buyruğundan itibaren *"ve bize tek başına gelecektir"* (Meryem, 77-80) ayeti nazil oldu dedi.[345]

٦٩٩٤-٣٦/٥- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ وَكِيعٍ وَفِي حَدِيثِ جَرِيرٍ قَالَ كُنْتُ قَيْنًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَعَمِلْتُ لِلْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ عَمَلًا فَأَتَيْتُهُ أَتَقَاضَاهُ

6994-36/5- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir haber verdi. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tah-

344 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9571

345 Buhari, 2091, 2275, 4732, 4733, 4734, 4735; Tirmizi, 3162; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3520

dis etti, bize Süfyan tahdis etti, hepsi A'meş'den bu isnad ile Veki'in hadisine yakın olarak rivayet etti. Cerir'in hadisinde şöyle denilmektedir: (Habbâb) dedi ki: Cahiliye döneminde demirci idim. As b. Vail'e bir iş yapmıştım. Ona gidip ondan alacağımı ödemesini istedim.[346]

Şerh

(6990-6994 numaralı hadisler)

(6990) "Bir tarlada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yürüyordum. O da bir hurma dalına dayanıyordu."

Hars (tarla) ekin ekilen yerdir. Diğer rivayetteki (6992) "hurmalıkta" ifadesi ile de kastedilen aynı şeydir. Müslim'in sahihinin bütün nüshaları "hars"in üç noktalı peltek se ile ittifak halinde kaydetmişlerdir. Buhari de bir kaç yerde bunu böylece rivayet etmiştir. Ama kitabın baş taraflarında: *"Size ancak ilimden pek az bir şey verilmiştir"* (Isra, 85) de "hirab: harabeler" denilmektedir fakat ilim adamları birincisi daha doğrudur, diğerinin de açıklanabilir bir tarafı vardır. O yerde her iki niteliğin de bulunması da mümkündür demişlerdir.

Asib (hurma dalı) ise kuru hurma dalına denilir.

"Ona ruha dair soru sorun. Onlar... hoşunuza gitmeyecek bir şeyle karşılık vermesin dediler." Bütün nüshalarda bu şekilde "merabekum ileyhi: sizi O'na soru sormaya iten nedir" şeklindedir. Yani sizi O'na soru sormaya iten yahut O'nun hakkında sizi tereddüte düşüren ne oldu ki O'na soru sorma gereğini duydunuz. Yahut da sizi kötü sonucundan korktuğunuz bir soru sormaya iten nedir demektir.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu." Başını önüne eğdi, ondan yüz çevirdi diye de açıklanmıştır.

"Vahiy nazil olunca *"sana ruha dair soru soruyorlar..."* buyurdu." Buhari de bu hadisi zikrettiği babların birçoğunda bunu bu şekilde zikretmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu bir yanılmadır. Doğrusu ise daha önce İbn Mâhan'ın rivayetinde geçen: "Vahiy hali ondan açılınca/gidince" ifadeleridir. Nitekim Buhari de bir yerde bunu böyle rivayet etmiştir. Bir yerde de "vahiy hali kalkınca" diye rivayet etmiş ve: uygun şekil budur demiştir. Çünkü bundan önce üzerine vahyin nüzulünü zikretmiştir.

Derim ki: Bununla birlikte bütün rivayetler sahihtir. Müslim'in rivayetinin anlamı: Vahiy nazil olunca ifadesinde sözün tamam olduğu, sonra da yüce Allah'ın: *"De ki: Ruh Rabbimin emrindendir, size ilimden ancak pek azı veril-*

346 6993 numaralı hadisin kaynakları

miştir" (İsra, 85) buyruğu nazil olmuştur. Nitekim bazı nüshalarda da -meşhur kıraate uygun olarak- "size ... verilmiştir" şeklindedir. Buhari ve Müslim'in nüshalarının bir çoğunda da: *"Size ilimden ancak pek az bir pay verilmiştir"* şeklindedir.

el-Mâzerî dedi ki: Ruh ve nefis hakkında söz söylemek kapalı ve hassas konulardan birisidir. Bununla birlikte insanlar bu hususta çokça söz söylemiş ve eserler telif etmişlerdir. Ebu'l Hasan el-Eşari dedi ki: Ruh iç ve dış nefis demektir. İbnu'l Bakillânî ise Eşari'nin bu söyledikleri ile hayat olduğu arasında müteredditdir. Ruhun zahir cisimler ve zahir organlar ile ortak latif bir cisim olduğu söylendiği gibi kimisi de ruhu yüce Allah'tan başkası bilmez demiştir. Çünkü yüce Allah: *"De ki: Ruh Rabbimin emrindendir."* (İsra, 85) buyurmuştur.

Cumhur ise şöyle demektedir: Ruh bilinen bir şeydir. Fakat sözü geçen bu görüşler çerçevesinde hakkında ihtilaf etmişlerdir. Onun kan olduğu söylendiği gibi başka şeyler de söylenmiştir. Ayet-i kerimede onun bilinmeyeceğine ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de bunu bilmediğine delil bulunmamaktadır. Ama O ancak ayet-i kerimede bulunan ifadelerle cevap vermiştir. Çünkü kendilerine göre eğer ruhu açıklayacak şekilde cevap verirse nebi değildi.

Ruhun iki söylenişi vardır. Müzekker ve müennes olarak kullanılır. Allah en iyi bilendir.

١٩/٥- بَاب فِي قَوْله تَعَالَى وَمَا كَانَ اللهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ

5/19- YÜCE ALLAH'IN: *"SEN İÇLERİNDE İKEN ALLAH ONLARA AZAP EDECEK DEĞİLDİR"* (ENFAL, 33) BUYRUĞU HAKKINDA BİR BAB

٦٩٩٥-١/٣٧- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ الزِّيَادِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ قَالَ أَبُو جَهْلٍ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنْ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ فَنَزَلَتْ وَمَا كَانَ اللهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمْ اللهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنْ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ

6995-37/1- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be Abdulhamid el-Ziyadi'den tahdis ettiğine göre o Enes b. Mâlik'i şöyle derken dinlemiştir: Ebu Cehil: Allah'ım! Eğer bu senden ge-

len hak ise üzerimize semadan taş yağdır yahut bize can yakıcı bir azap getir dedi. Bunun üzerine: *"Halbuki sen içlerinde iken Allah onlara azap verecek değildir. Onlar istiğfar edip dururken de Allah onları azaplandıracak değildir. Onlar mescid-i haramdan alıkoyup durdukları halde Allah onları ne diye azap etmesin ki"* (Enfal, 33-34) buyruğu ayetin sonuna kadar nazil oldu.[347]

٦/٢٠- بَاب قَوْله إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَى أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى

6/20- YÜCE ALLAH'IN: *"ÇÜNKÜ İNSAN GERÇEKTEN AZAR KENDİSİNİ MÜSTAĞNİ GÖRDÜ DİYE"* (ALAK-6-7) BUYRUĞU HAKKINDA BİR BAB

٦٩٩٦-١/٣٨- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْقَيْسِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ حَدَّثَنِي نُعَيْمُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ أَبُو جَهْلٍ هَلْ يُعَفِّرُ مُحَمَّدٌ وَجْهَهُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ قَالَ فَقِيلَ نَعَمْ فَقَالَ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى لَئِنْ رَأَيْتُهُ يَفْعَلُ ذَلِكَ لَأَطَأَنَّ عَلَى رَقَبَتِهِ أَوْ لَأُعَفِّرَنَّ وَجْهَهُ فِي التُّرَابِ قَالَ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي زَعَمَ لِيَطَأَ عَلَى رَقَبَتِهِ قَالَ فَمَا فَجِئَهُمْ مِنْهُ إِلَّا وَهُوَ يَنْكُصُ عَلَى عَقِبَيْهِ وَيَتَّقِي بِيَدَيْهِ قَالَ فَقِيلَ لَهُ مَا لَكَ فَقَالَ إِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُ لَخَنْدَقًا مِنْ نَارٍ وَهَوْلًا وَأَجْنِحَةً فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ دَنَا مِنِّي لَاخْتَطَفَتْهُ الْمَلَائِكَةُ عُضْوًا عُضْوًا قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا نَدْرِي فِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ أَوْ شَيْءٌ بَلَغَهُ كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَى أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَى أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى عَبْدًا إِذَا صَلَّى أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى يَعْنِي أَبَا جَهْلٍ أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ كَلَّا لَا تُطِعْهُ زَادَ عُبَيْدُ اللَّهِ فِي حَدِيثِهِ قَالَ وَأَمَرَهُ بِمَا أَمَرَهُ بِهِ وَزَادَ ابْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ يَعْنِي قَوْمَهُ

6996-38/1- Bize Ubeydullah b. Muâz ve Muhammed b. Abdula'lâ el-Kaysi tahdis edip dedi ki: Bize el-Mu'temir, babasından tahdis etti, bana Nuaym b. Ebu Hind, Ebu Hâzim'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Cehil dedi ki: Muhammed aranızda yüzünü toprağa koyuyor mu dedi. Evet denilince o: Lat ve Uzza'ya and ederim eğer ben O'nun bunu yaptığını görecek olursam yemin ederim boynunun üzeri-

347 Buhari, 4648, 4649; Tuhfetu'l-Eşrâf, 979

ne basarım -yahut da yüzünü toprağa değdiririm- dedi. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kılmakta iken yanına vardı ve boynuna basmaya kalkıştı. Etraftakiler ansızın onun topukları üzerine gerisin geri gitmekte iken elleri ile de kendisini korumaya çalıştığını gördüler. Kendisine: Neyin var diye soruldu. O: Şüphesiz benim ile O'nun arasında ateşten bir hendek ve dehşet bir hal ve kanatlar var dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana yaklaşmış olsaydı melekler onu uzuvlarını birer birer koparırlardı"* buyurdu.

Ravi dedi ki: Aziz ve celil Allah -bu Ebu Hureyre'nin hadisinde mi var yoksa ona ulaşmış bir şey midir bilmiyoruz-: *"Sakın, çünkü insan gerçekten azar kendisini müstağni gördü diye. Şüphe yok ki dönüş ancak Rabbinedir. Bir kulu namaz kılarken engelleyeni gördün mü? Gördün mü ya o namaz kılan doğru yol üzerinde ise, yahut takvayı emretti ise. Gördün mü (bu engelleyen) yalanlayıp yüz çevirdi ise. Allah'ın muhakkak gördüğünü hiç bilmez mi? Sakınsın. Eğer vazgeçmez ise -andolsun ki- şiddetle yakalayıp çekeriz alnından. O yalancı ve günahkar alnından. O halde çağırıversin meclisini. Biz de çağırıveririz zEbânileri. Hayır ona itaat etme"* (Alak, 6/19) buyruklarını indirdi.

Ubeydullah hadisinde şunu ekledi: Ve ona neyi emretti ise onu emretti dedi.

İbn Abdula'lâ da şunu ekledi: O meclisini çağırsın, yani kavmini çağırsın demektir.[348]

Şerh

"Muhammed yüzünü toprağa değdiriyor mu" yani secde ediyor mu? "Yuaffiru: yüzünü afere yapıştırması demektir" Afer de topraktır.

"Ansızın onu ökçeleri üzerine gerisin geri döndüğünü gördüler." Ökçeleri üzerinde geriye doğru döndüğünü gördüler.

"Benimle O'nun arasında ateşten bir hendek, dehşetli bir hal ve -meleklerin kanatları gibi- kanatlar vardı." Bu hadisin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ebu Cehil'den ve onun dışında ona zarar vermek isteyen başka kimselerden korunmasına dair çok sayıda benzeri örnekler vardır. Yüce Allah da: *"Allah seni insanlardan koruyacaktır"* (Maide, 67) buyurmaktadır. Bu ayet-i kerime hicretten sonra inmiştir. Allah en iyi bilendir.

348 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13436

٧/٢١- بَاب الدُّخَانِ

7/21- DUHAN (DUMAN) BABI

٦٩٩٧-١/٣٩- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ عَبْدِ اللهِ جُلُوسًا وَهُوَ مُضْطَجِعٌ بَيْنَنَا فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّ قَاصًّا عِنْدَ أَبْوَابِ كِنْدَةَ يَقُصُّ وَيَزْعُمُ أَنَّ آيَةَ الدُّخَانِ تَجِيءُ فَتَأْخُذُ بِأَنْفَاسِ الْكُفَّارِ وَيَأْخُذُ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ كَهَيْئَةِ الزُّكَامِ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ وَجَلَسَ وَهُوَ غَضْبَانُ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللهَ مَنْ عَلِمَ مِنْكُمْ شَيْئًا فَلْيَقُلْ بِمَا يَعْلَمُ وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلْ اللهُ أَعْلَمُ فَإِنَّهُ أَعْلَمُ لِأَحَدِكُمْ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا يَعْلَمُ اللهُ أَعْلَمُ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ لِنَبِيِّهِ ﷺ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمَّا رَأَى مِنَ النَّاسِ إِدْبَارًا فَقَالَ اللَّهُمَّ سَبْعٌ كَسَبْعِ يُوسُفَ قَالَ فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَصَّتْ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى أَكَلُوا الْجُلُودَ وَالْمَيْتَةَ مِنَ الْجُوعِ وَيَنْظُرُ إِلَى السَّمَاءِ أَحَدُهُمْ فَيَرَى كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ فَأَتَاهُ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ جِئْتَ تَأْمُرُ بِطَاعَةِ اللهِ وَبِصِلَةِ الرَّحِمِ وَإِنَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا فَادْعُ اللهَ لَهُمْ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ إِلَى قَوْلِهِ إِنَّكُمْ عَائِدُونَ قَالَ أَفَيُكْشَفُ عَذَابُ الْآخِرَةِ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ فَالْبَطْشَةُ يَوْمَ بَدْرٍ وَقَدْ مَضَتْ آيَةُ الدُّخَانِ وَالْبَطْشَةُ وَاللِّزَامُ وَآيَةُ الرُّومِ

6997-39/1- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Cerir, Mansur'dan haber verdi, o Ebu Duha'dan, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah'ın yanında oturuyordum. O da aramızda uzanmış yatıyordu. Bir adam ona geldi ve: Ey Abdurrahman'ın babası! Kinde kapılarının yakınında bir kıssacı kıssa anlatıyor ve duhan ayetinin (alametinin) gelip de kâfirlerin canlarını alacağını, müminleri de ondan dolayı nezleye yakalanmış gibi bir hale sokacağını iddia ediyor dedi. Bunun üzerine Abdullah -kızgın bir halde oturarak- ey insanlar Allah'tan korkun. Sizden bir şey bilen varsa bildiğini söylesin. Bilmeyen ise Allah en iyi bilir desin. Çünkü şüphesiz birinizin bilmediği bir şey için Allah en iyi bilir demesi onun için en büyük bir ilimdir. Muhakkak aziz ve celil Allah nebisine (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"De ki: Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum ve ben kendimi zorlayarak bir şeyler uyduranlardan değilim"* (Sad, 86) buyurmuştur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanların yüz çevirdiklerini görünce *"Allah'ım Yusuf'un yedi yılı gibi*

yedi yıl olsun" buyurdu. Bunun üzerine her şeyi kökten imha eden bir kıtlık onları gelip buldu. Hatta açlıktan derileri leşleri yediler. Onlardan herhangi bir kimse semaya bakıyor, duman gibi bir şeyler görüyordu. Derken Ebu Süfyan O'na geldi ve: Ey Muhammed! Gerçek şu ki sen Allah'a itaati, akrabalık bağını gözetmeyi emrederek geldin. Senin kavmin ise helak oldular. Onlar için Allah'a dua et dedi. Aziz ve celil Allah da: *"O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü bekle. İnsanları bürüyecektir o. O pek acıklı bir azaptır"* buyruklarını: *"... fakat şüphesiz siz yine geri dönenlersiniz"* (Duhan, 15) buyruğuna kadar indirdi. (Abdullah devamla) dedi ki: Ahiret azabı hiç açılır mı (kaldırılır mı) *"o en büyük yakalayışla yakalayacağımız gün şüphesiz biz intikam alıcılarız."* (Duhan, 16)

(En büyük yakalayış olan) Batşe Bedir günüdür. Duhan (duman ayeti-alameti) de batşe (en büyük yakalayış) da lizam da rum ayeti (nin işaret ettiği mucize)[349] de geçmiş (ortaya çıkmış) bulunmaktadır.[350]

٦٩٩٨-٢/٤٠ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صُبَيْحٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ جَاءَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ رَجُلٌ فَقَالَ تَرَكْتُ فِي الْمَسْجِدِ رَجُلًا يُفَسِّرُ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ يُفَسِّرُ هَذِهِ الْآيَةَ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ قَالَ يَأْتِي النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ دُخَانٌ فَيَأْخُذُ بِأَنْفَاسِهِمْ حَتَّى يَأْخُذَهُمْ مِنْهُ كَهَيْئَةِ الزُّكَامِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ مَنْ عَلِمَ عِلْمًا فَلْيَقُلْ بِهِ وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ مِنْ فِقْهِ الرَّجُلِ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا عِلْمَ لَهُ بِهِ اللَّهُ أَعْلَمُ إِنَّمَا كَانَ هَذَا أَنَّ قُرَيْشًا لَمَّا اسْتَعْصَتْ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ دَعَا عَلَيْهِمْ بِسِنِينَ كَسِنِي يُوسُفَ فَأَصَابَهُمْ قَحْطٌ وَجَهْدٌ حَتَّى جَعَلَ الرَّجُلُ يَنْظُرُ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرَى بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ مِنْ الْجَهْدِ وَحَتَّى أَكَلُوا الْعِظَامَ فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَغْفِرْ اللَّهَ لِمُضَرَ فَإِنَّهُمْ قَدْ هَلَكُوا فَقَالَ لِمُضَرَ إِنَّكَ لَجَرِيءٌ قَالَ فَدَعَا اللَّهَ لَهُمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ قَالَ فَمُطِرُوا

---

349 Nizam ile furkan, 75. ayete, Rum ayeti ile de Rum, 2-4. ayetlere işaret etmektedir. (Çeviren)

350 Buhari, 1007 -muhtasar olarak-, 1020 -muhtasar olarak-, 4809, 4774, 4821 -muhtasar olarak-, 4822 -muhtasar olarak-, 4823 -muhtasar olarak-, 4824; Tirmizi, 3254; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9574

فَلَمَّا أَصَابَتْهُمُ الرَّفَاهِيَةُ قَالَ عَادُوا إِلَى مَا كَانُوا عَلَيْهِ قَالَ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ قَالَ يَعْنِي يَوْمَ بَدْرٍ

6998-40/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Muaviye ve Veki' tahdis etti. (H.) Bana Ebu Said el-Eşec de tahdis etti, bize Veki' haber verdi. (H.) Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Cerir tahdis etti, hepsi A'meş'den rivayet etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Kureyb de -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Müslim b. Subeyh'den, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah'a bir adam gelerek şöyle dedi: Mescitte Kur'an'ı kendi kişisel görüşü ile tefsir eden bir adam bırakıp geldim. O şu ayeti: *"O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü"* (Duhan, 10) ayetini tefsir ediyor ve şöyle diyordu: Kıyamet gününde insanlara bir duman gelecek, onların canlarını alacak. Hatta o dumandan dolayı onları nezleye yakalanmış gibi bir hale sokacak.

Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi: Bir ilmi bilen bir kimse onu söylesin. Bilmeyen kimse de Allah en iyi bilir desin. Şüphesiz ki kişinin hakkında bilgisi olmayan bir şey için Allah daha iyi bilir demesi o kişinin fıkhından ileri gelir. Bu ancak şuna işarettir: Kureyşliler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı isyanını sürdürmeye devam edince O'da onlara Yusuf'un kıtlık yılları gibi yılların gelmesi için beddua etti. Onlara kıtlık ve pek çok ağır meşakket isabet etti. Öyle ki adam semaya bakıyor, kendisi ile sema arasında çektiği meşakkatten dolayı duman gibi bir şey görüyordu. Hatta kemikleri yediler. Bir adam bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Mudarlılara Allah'tan mağfiret dile. Çünkü gerçekten onlar helak oldular dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mudarlılara mı? Şüphesiz sen çok cüretkâr birisisin"* buyurdu. Akabinde onlara dua etti. Aziz ve celil Allah da: *"Biz o azabı az bir zaman açıp kaldıracağız fakat şüphesiz siz yine geri dönenlersiniz."* (Duhan, 15) ayetini indirdi. Onlara yağmur yağdırıldı. Bu sefer bollukla karşılaştılar. Ama yine de eski hallerine geri döndüler. Aziz ve celil Allah da: *"O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü bekle. İnsanları bürüyecektir o. Bu pek acıklı bir azaptır"* (Duhan, 10-11); *"O en büyük yakalayışla yakalayacağımız gün şüphe yok ki biz intikam alıcılarız"* (Duhan, 16) buyruklarını indirdi. Bununla da Bedir gününü kastediyor.[351]

351 6997 numaralı hadisin kaynakları

٦٩٩٩-٤١/٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ خَمْسٌ قَدْ مَضَيْنَ الدُّخَانُ وَاللِّزَامُ وَالرُّومُ وَالْبَطْشَةُ وَالْقَمَرُ

6999-41/3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Duha'dan, o Mesruk'dan, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Beş şey geçmiş bulunmaktadır: Duhan, Lizam, Rum, Batşe ve Kamer.[352]

٧...-.../٤- حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

7000-.../4- Bize Ebu Said el-Eşec tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, bize A'meş bu isnad ile aynısını tahdis etti.[353]

٧٠٠١-٤٢/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عَزْرَةَ عَنِ الْحَسَنِ الْعُرَنِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْجَزَّارِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ قَالَ مَصَائِبُ الدُّنْيَا وَالرُّومُ وَالْبَطْشَةُ أَوِ الدُّخَانُ شُعْبَةُ الشَّاكُّ فِي الْبَطْشَةِ أَوِ الدُّخَانِ

7001-42/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize Gunder, Şu'be'den tahdis etti, o Katâde'den, o Azre'den, o Hasan el-Urani'den, o Yahya b. el-Cezzar'dan, o Abdurrahman b. Ebu Leylâ'dan, o Ubey b. Ka'b'dan aziz ve celil Allah'ın: *"Andolsun ki biz onlara -belki dönerler diye- en büyük azaptan önce yakın azaptan mutlaka tattıracağız"* (Secde, 21) ayeti hakkında şunları söylediğini rivayet etti: (Bunlar) dünya musibetleri, Rum(ların yenilgiye uğraması), batşe (şiddetli yakalayış) yahut duhan (duman)dır. -Batşe yahut Duman hususunda şüphe eden Şu'be'dir-[354]

352 Buhari, 4767, 4822, 4825; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9576

353 6999 numaralı hadisin kaynakları

354 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 61

Şerh

(6997-7001 numaralı hadisler)

(6997) "Kinde kapıları yanında bir kıssacı" burası Kufe'deki bir kapıdır.

"Her şeyi kökten imha eden bir kıtlık onları yakaladı." Sene: kıtlık ve kuraklık demektir. Yüce Allah'ın: *"Andolsun Firavun hanedanını kıtlık yılları ile yakaladık"* (Araf, 130) buyruğunda da bu anlamdadır.

"Hassa" ise ha ve şeddeli sad iledir. Kökten imha etmek, kökten mahvetmek demektir.

"Ahiret azabı hiç kaldırılır mı" bu ikinci rivayette de açıkça ifade ettiği gibi duhan (duman) azabının kıyamet gününde olacağını söyleyenin kanaatini reddetmek anlamında bir soru (inkâr sorusu)dur. Böylelikle İbn Mesud bu bâtıl bir görüştür demiş olmaktadır. Çünkü yüce Allah: *"Biz o azabı az bir zaman açıp kaldıracağız. Fakat şüphesiz siz yine geri dönenlersiniz."* (Duhan, 15) buyurmaktadır. Bilindiği gibi azabın açılıp kaldırılması sonra onların tekrar eski hallerine dönmesi ahirette olmayacak bir şeydir. Bu ancak dünyada olur.

(6998) "Onlara bir kıtlık ve büyük bir meşakket isabet etti." Cehd, cim harfi fethalı olarak aşırı meşakkat ve zorluk demektir. Ötreli söyleyiş (cühd) olarak da nakledilmiştir.

"Ey Allah'ın Rasûlü! Mudar için Allah'tan mağfiret dile dedi." Müslim'in bütün nüshalarında bu şekilde Mudarlılar için Allah'tan mağfiret dile şeklindedir. Buhari'de ise Mudarlılar için Allah'tan yağmur dile (isteski) şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Kimisi yağmur yağması için dua et demesi duruma daha uygun olan doğru şekildir. Çünkü onlar kâfirdirler, günahlarının bağışlanması için onlara dua edilmez demiştir.

Derim ki her ikisi de doğrudur. Çünkü istiska onlar için yağmur yağmasını ve su ihtiyaçlarının karşılanmasının istenmesi demektir. "İstiğfar et"de "onlar için istiğfarı arkasından getirecek hidayeti bulmaları için dua et" demektir.

(6999) "Duhan, batşe, nizam ve Rum ayeti geçti." Bunların hepsini kitapta açıkladı. Nizam dışında. Bundan kasıt ise yüce Allah'ın: *"Yakında nizam olacaktır"* (Furkan, 77) buyruğudur. Yani azap lazım gelecektir. onların yakasını bırakmayacaktır. İlim adamlarının dediklerine göre de bu Bedir gününde onlardan bir çok kimsenin öldürülüp esir alınması hadisesidir. Büyük yakalayış (batşe-i kübra) da odur.

٨/٢٢- بَاب انْشِقَاقِ الْقَمَرِ

8/22- AYIN YARILMASI BABI

٧٠٠٢-٤٣/١- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِشِقَّتَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اشْهَدُوا

7002-43/1- Bize Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, İbn Ebu Necih'den tahdis etti, o Mücahid'den, o Ebu Ma'mer'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında ay iki parçaya ayrıldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: "*Şahid olun*" buyurdu.[355]

٧٠٠٣-٤٤/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنَا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ التَّمِيمِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا ابْنُ مُسْهِرٍ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِمِنًى إِذَا انْفَلَقَ الْقَمَرُ فِلْقَتَيْنِ فَكَانَتْ فِلْقَةٌ وَرَاءَ الْجَبَلِ وَفِلْقَةٌ دُونَهُ فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ اشْهَدُوا

7003-44/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim birlikte Ebu Muaviye'den tahdis etti. (H.) Bize Ömer b. Hafz b. Ğiyâs da tahdis etti, bize babam tahdis etti, (Ebu Muaviye ile) ikisi A'meş'den rivayet etti. (H.) Bize Mincab b. el-Hâris et-Temîmî de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize İbn Mushir, A'meş'den haber verdi, o İbrahim'den, o Ebu Ma'mer'den, o Abdullah b. Mesud'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bizler Mina'da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bulunuyor iken ay iki parçaya ayrıldı. Bir parçası dağın arka tarafında, bir parçası da beri tarafında idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize: "*Şahit olun*" buyurdu.[356]

٧٠٠٤-٤٥/٣- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى

355 Buhari, 3636, ???, 3871 -muhtasar olarak-, 4864, 4865; Tirmizi, 3285, 3286; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9336

356 7002 numaralı hadisin kaynakları

عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِلْقَتَيْنِ فَسَتَرَ الْجَبَلُ فِلْقَةً وَكَانَتْ فِلْقَةٌ فَوْقَ الْجَبَلِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اللَّهُمَّ اشْهَدْ

7004-45/3- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti... Abdullah b. Mesud dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde ay iki parçaya ayrıldı. Dağ onun bir parçasını örttü, diğer parçası ise dağın üstünde idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Allah'ım şahit ol"* buyurdu.[357]

٧٠٠٥-.../٤- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَ ذَلِكَ

7005-.../4- Bize Ubeydullah b. Muâz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be A'meş'den tahdis etti, o Mücahid'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bunun aynısını rivayet etti.[358]

Şerh

(7002-7005 numaralı hadisler)

Kadı Iyaz dedi ki: Ayın yarılması Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mucizelerinin en önemlilerindendir. Ayet-i kerimenin zahir anlamı ve siyakı ile birlikte ashab-ı kiramdan pek çok kişi de (radıyallâhu anhum) rivayet etmişlerdir. Zeccac dedi ki: Millete (dine) muhalif olan başkalarını taklit eden bid'atçi bazı kimseler bu mucizeyi inkâr etmişlerdir. Buna sebep ise Allah'ın böylelerinin kalbini köreltmiş olduğundan dolayıdır. Aklın böyle bir şeyi inkâr edebilmesi de sözkonusu değildir. Çünkü ay, yüce Allah'ın bir mahlukudur. Onda dilediğini yapar. Nitekim onu sonunda yok edecek onu tortop edip yuvarlayacaktır.

Bazı inkârcıların eğer böyle bir şey olsaydı mütevatir olarak nakledilmesi gerekirdi ve yeryüzündekilerin tamamının bunu bilmesi ortak noktaları olurdu. Bu özel olarak Mekkelilerin bildiği bir şey olmazdı demişse de ilim adamları kendilerine şöyle cevap vermişlerdir: Ay'ın bu şekilde ikiye yarılması geceleyin gerçekleşmiştir. İnsanların çoğu uyku ve gaflet halinde idiler, kapılar kapalıydı, insanlar elbiseleri ile örtülü idi. Sema hakkında düşünen yahut semaya bakan -pek az istisnalar dışında- oldukça azdı. Yine tanık olunan ve alışılmış hadiselerden birisi de ay'ın tutulması ve daha başka hayret verici hususlar doğup yükselen nurlar pek Muâzzam gök alevleri ve daha başka geceleyin semada meydana gelen diğer olaylar olup bittiği halde ancak belli sayıdaki bazı kimseler onu sözkonusu etmekte, onlardan başkaları dediğimiz

357 7002 numaralı hadisin kaynakları

358 Tirmizi, 2182, 3288; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7390

sebepten dolayı bunları bilmemektedir. Ay'ın bu şekilde yarılması ise gece zamanında böyle bir mucize isteyen ve onu görmeyi teklif eden kimselere gösterildi. Bu sebeple onlardan başkalarının dikkatini de çekmedi. Diğer taraftan ay, o zaman bazı ufuklarda görünüp diğer bazılarında görünmediği bir konaklama zamanında da olabilir. Nitekim ay, bazıları tarafından görülürken bazıları için kaybolmuş olabilir. Ay tutulmasının bir bölgede görülürken bir başkasında görülmemesi gibi. Allah en iyi bilendir.

٧٠٠٦-.../٥- وَحَدَّثَنِيهِ بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ بِإِسْنَادِ ابْنِ مُعَاذٍ عَنْ شُعْبَةَ نَحْوَ حَدِيثِهِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ ابْنِ أَبِي عَدِيٍّ فَقَالَ اشْهَدُوا اشْهَدُوا

7006-.../5- Bunu bana Bişr b. Halid de tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer haber verdi. (H.) Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti, ikisi Şu'be'den İbn Muâz'ın Şu'be'den isnadı ile onun hadisine yakın olarak rivayet etti ancak İbn Ebu Adiyy'in hadisinde: *"Şahit olun, şahit olun"* buyurdu denilmektedir.[359]

Şerh

"Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti. İkisi Şu'be'den İbn Muâz'ın isnadı ile..." Genellikle nüshalarda bu şekilde "İbn Muâz'ın isnadı ile" denilmektedir. Bazılarında ise Muâz'ın iki isnadı ile şeklindedir. Kadı Iyaz ve başkaları dedi ki: Bunun doğru olma ihtimali daha yüksektir. Çünkü bundan önce Muâz'ın iki isnadını zikretti. Birincisi de aynı şekilde sahih bir isnattır. Çünkü her iki isnatta İbn Muâz'ın babasından (Muâz'dan) rivayeti ile gelmiştir.

٧٠٠٧-٤٦/٦- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً فَأَرَاهُمْ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ مَرَّتَيْنِ

7007-46/6- Bana Zuheyr b. Harb ve Abd b. Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Yunus b. Muhammed tahdis etti, bize Şeyban tahdis etti, bize Katâde Enes'den tahdis ettiğine göre Mekkeliler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den kendilerine bir ayet (alamet, mucize) göstermesini istediler. O da onlara iki defa ay'ın yarılmasını gösterdi.[360]

359 7005 numaralı hadisin kaynakları
360 Buhari, 3637, 4867; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1297

٧٠٠٨-.../٧- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ بِمَعْنَى حَدِيثِ شَيْبَانَ

7008-.../7- Bunu bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Katâde'den haber verdi, o Enes'den Şeyban'ın hadisinin manasında rivayet etti.[361]

٧٠٠٩-٤٧/٨- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَأَبُو دَاوُدَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَأَبُو دَاوُدَ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ فِرْقَتَيْنِ وَفِي حَدِيثِ أَبِي دَاوُدَ انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

7009-47/8- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer ve Ebu Davud tahdis etti. (H.) Bize İbn Beşşâr da tahdis etti, bize Yahya b. Said, Muhammed b. Cafer ve Ebu Davud, hepsi Şu'be'den tahdis etti o Katâde'den, o Enes'den: Ay iki fırkaya (parçaya) yarılıp ayrıldı dedi.

Ebu Davud'un hadisi rivayetinde: Ay, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında yarıldı şeklindedir.[362]

٧٠١٠-٤٨/٩- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ قُرَيْشٍ التَّمِيمِيُّ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ بَكْرِ بْنِ مُضَرَ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ إِنَّ الْقَمَرَ انْشَقَّ عَلَى زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

7010-48/9- Bize Musa b. Kureyş et-Temîmî tahdis etti... Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesud, İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Muhakkak ay, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında yarıldı.[363]

361 Tirmizi, 3686; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1324
362 Buhari, 4864; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1266
363 Buhari, 3638, 3870, 4866; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8731

٩/٢٣- بَاب لَا أَحَدَ أَصْبَرُ عَلَى أَذًى مِنْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

9/23- AZİZ VE CELİL ALLAH'TAN DAHA ÇOK EZAYA SABREDECEK HİÇ KİMSE YOKTUR BABI

٧٠١١-١/٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا أَحَدَ أَصْبَرُ عَلَى أَذًى يَسْمَعُهُ مِنْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّهُ يُشْرَكُ بِهِ وَيُجْعَلُ لَهُ الْوَلَدُ ثُمَّ هُوَ يُعَافِيهِمْ وَيَرْزُقُهُمْ

7011-49/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ebu Musa dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İşittiği bir eziyete aziz ve celil Allah'tan daha çok sabreden hiçkimse yoktur. Çünkü O'na ortak koşulmakta, O'nun evladının olduğu ileri sürülmekte, sonra O kendilerine afiyet vermekte, onları rızıklandırmaktadır."*[364]

٧٠١٢-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ إِلَّا قَوْلَهُ وَيُجْعَلُ لَهُ الْوَلَدُ فَإِنَّهُ لَمْ يَذْكُرْهُ

7012-.../2- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Ebu Said el-Eşec tahdis edip dedi ki: ... Ebu Musa, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den *"Onun evladı olduğu iddia edilmekte"* sözü hariç aynısını rivayet etti. O bu sözü zikretmedi.[365]

٧٠١٣-٣/٥٠- وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أَحَدٌ أَصْبَرَ عَلَى أَذًى يَسْمَعُهُ مِنْ اللَّهِ تَعَالَى إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ لَهُ نِدًّا وَيَجْعَلُونَ لَهُ وَلَدًا وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ يَرْزُقُهُمْ وَيُعَافِيهِمْ وَيُعْطِيهِمْ

7013-50/3- Bana Ubeydullah b. Said de tahdis etti, Abdullah b. Kays dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İşittiği bir eziyete karşı yüce Allah'tan daha çok sabreden kimse yoktur. Çünkü onlar O'na*

364 Buhari, 6099, 7378, Tuhfetu'l-Eşrâf, 9015

365 7011 numaralı hadisin kaynakları

eş koşuyorlar, O'nun çocuğu olduğunu söylüyorlar. Bununla birlikte O kendilerini rızıklandırmakta, onlara afiyet vermekte, onlara (daha nice şeyler) vermektedir."[366]

Şerh

(7011-7013 numaralı hadisler)

"İşittiği bir eziyete aziz ve celil Allah'tan daha çok sabreden kimse yoktur. Çünkü O'na ortak koşulmakta, O'na çocuk isnad edilmekte sonra da O kendilerine afiyet vermekte, kendilerini rızıklandırmaktadır." İlim adamları der ki: Hadisin anlamı şudur: Şanı yüce Allah O'na evlat ve eş nisbet eden kâfire karşı dahi hilmi pek geniş olandır.

el-Mâzerî dedi ki: Sabrın gerçek mahiyeti kişinin kendisini ya da başkasını intikam almaktan alıkoymasıdır. Buna göre sabır kişinin bir şeyi yapmamasının bir sonucudur. İşte yüce Allah hakkında da (intikam) almaması için kullanılmıştır. Bundan dolayı Kadı Iyaz şöyle demiştir: "essabur: (çok sabırlı)" yüce Allah'ın isimlerindendir. Bu ise isyankârlardan alelacele intikam almayan kimse demektir. Şanı yüce Allah'ın isimleri arasında "el-hâlim" ile aynı anlamdadır. Hâlim ise intikam alabilme gücüne sahip olmakla birlikte çokça affedip bağışlayan kişi demektir.

١٠/٢٤- بَاب طَلَبِ الْكَافِرِ الْفِدَاءَ بِمِلْءِ الْأَرْضِ ذَهَبًا

10/24- KÂFİRİN YERYÜZÜ DOLUSU ALTINI FİDYE OLARAK VERMEYİ İSTEYECEĞİ BABI

٧٠١٤-١/٥١- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِأَهْوَنِ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا لَوْ كَانَتْ لَكَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا أَكُنْتَ مُفْتَدِيًا بِهَا فَيَقُولُ نَعَمْ فَيَقُولُ قَدْ أَرَدْتُ مِنْكَ أَهْوَنَ مِنْ هَذَا وَأَنْتَ فِي صُلْبِ آدَمَ أَنْ لَا تُشْرِكَ أَحْسِبُهُ قَالَ وَلَا أُدْخِلَكَ النَّارَ فَأَبَيْتَ إِلَّا الشِّرْكَ

7014-51/1- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti... Enes b. Mâlik, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Şanı yüce ve Mübârek Allah cehennemlikler arasında azabı en hafif olana: Dünya ve içindekiler senin olsaydı onu fidye olarak verir miydin buyuracak. Kâfir: Evet diyecek. Yüce Allah: Sen Âdem'in sülbünde iken ben senden bundan*

366 7011 numaralı hadisin kaynakları

kolayını (bana) şirk koşmamanı -zannederim şöyle dedi- ve seni cehenneme koymamamı istedim. Ama sen şirk koşmaktan başkasını kabul etmedin buyuracak."[367]

٧٠١٥-.../٢- حَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ إِلَّا قَوْلَهُ وَلَا أُدْخِلَكَ النَّارَ فَإِنَّهُ لَمْ يَذْكُرْهُ

7015-.../2- Bunu bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti... Enes b. Mâlik, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den *"ve seni cehenneme koymamamı"* buyruğu dışında aynısını tahdis etti. Ancak bu ibareyi zikretmedi.[368]

٧٠١٦-٣/٥٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ يُقَالُ لِلْكَافِرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ مِلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا أَكُنْتَ تَفْتَدِي بِهِ فَيَقُولُ نَعَمْ فَيُقَالُ لَهُ قَدْ سُئِلْتَ أَيْسَرَ مِنْ ذَلِكَ

7016-52/3- Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî tahdis etti... Enes b. Mâlik'in tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde kâfire: Eğer yeryüzü dolusu altının olsa ne dersin onu fidye olarak verir miydin denilecek. O: Evet diyecek. Bu sefer ona: Senden bundan daha kolayı istenmişti denilecek."*[369]

٧٠١٧-٤/٥٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ ح وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ زُرَارَةَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي ابْنَ عَطَاءٍ كِلَاهُمَا عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَيُقَالُ لَهُ كَذَبْتَ قَدْ سُئِلْتَ مَا هُوَ أَيْسَرُ مِنْ ذَلِكَ

7017-53/4- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Ravh b. Ubâde tahdis etti. (H.) Bana Amr b. Zurare de tahdis etti, bize Abdulvehhab -yani b. Ata- haber verdi (Ravh ile) ikisi Said b. Ebu Arûbe'den, o Katâde'den, o

367 Buhari, 3334, 6557; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1071

368 7014 numaralı hadisin kaynakları

369 Buhari, 6538; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1359

Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti, ancak rivayetinde şöyle buyurduğunu söyledi: *"Bunun üzerine ona: Yalan söyledin. Senden bundan daha kolayı istenmişti denilecek."*[370]

Şerh

Burada birinci rivayette: *"İstedim, istemiştim"*in anlamı senden daha kolayını talep etmiştim, sana daha kolay olanını emretmiştim demektir. Nitekim son iki rivayette: *"Senden daha kolayı istenmişti"* ifadesi ile buna izah getirilmiş bulunmaktadır. Böylelikle burada istedim (irade ettim)in te'vili rivayetlerin arasını cem ve telif etmek için ancak bu şekilde sözkonusu olabilmektedir. Çünkü hak ehline göre yüce Allah'ın bir şeyi dilemesi irade etmesi ve bunun meydana gelmemesi imkânsızdır. Hak ehlinin benimsediği görüşe göre şanı yüce Allah hayrı ile şerri ile butün var olan şeyleri irade edip isteyendir. İman ve küfür de bunlar arasındadır. Şanı yüce Allah müminin iman etmesini de kâfirin kâfir olmasını da irade edendir. Halbuki Mutezile muhalefet ederek, o kâfirin de iman etmesini istemiş, kâfir olmasını istememiştir demişlerdir. Şanı yüce Allah onların bu batıl sözlerinden münezzehtir. Çünkü onların bu görüşleri şanı yüce Allah'ın aciz olmasını kabul etmeyi ve O'nun mülkünde irade etmediği şeylerin meydana gelmesini gerektirir. Bu hadise gelince, bunun da nasıl te'vil edilmesi gerektiğini açıklamış bulunuyoruz.

"Kâfire yalan söyledin" sözüne gelince, zahirden anlaşıldığı üzere anlamı şudur: Ona, seni dünyaya geri döndürsek ve dünyanın tamamı senin olsa onu fidye olarak verirmisin. O evet diyecek. Bunun üzerine kendisine: Yalan söyledin. Çünkü senden bundan daha kolayı istenmişti. Kabul etmemiştin. Bu da şanı yüce Allah'ın: *"Eğer geri döndürülürlerse yine kendilerine yasak olana geri dönerler."* (Enam, 28) buyruğunun anlamı içerisinde yerini alır. Bunun ile yüce Allah'ın: *"Eğer yeryüzünde olanların hepsi ve onunla birlikte bir o kadarı daha zulmedenlerin olsa, kıyamet gününde azabın şiddetinden onları muhakkak fidye vererek kurtulmak isteyeceklerdi."* (Zümer, 47) buyruğunu cem ve telif etmek için mutlaka gereklidir Yani kıyamet gününde yeryüzündekilerin tamamı onunla birlikte bir o kadarı olsa ve bunu fidye olarak verme imkânları olsa şüphesiz onu fidye olarak verirlerdi.

Bu hadis-i şerifte insanın: Allah şöyle buyuruyor demesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Seleften bazıları bunu kabul etmeyerek Allah böyle buyuruyor demeyi mekruh görmüşlerdir. Bunun yerine ancak: Allah buyurdu denilir derler. Bu kanaatin tutarsızlığını daha önceden belirttik ve doğru olanın böyle demenin caiz olduğunu açıkladık. Nitekim selef ve haleften genel olarak ilim adamları da böyle demişlerdir, Kur'an-ı Azimuşşanda da aziz ve celil

370 Buhari, 6538; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1182

Allah: *"Allah hakkı buyuruyor"* (Ahzab, 4) buyruğu yer almaktadır. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde de bunun gibi pek çok hadis-i şerif vardır. Allah en iyi bilendir.

١١/٢٥- بَاب يُحْشَرُ الْكَافِرُ عَلَى وَجْهِهِ

11/25- KÂFİRİN YÜZ ÜSTÜ HAŞREDİLECEĞİ BABI

٧٠١٨-١/٥٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يُحْشَرُ الْكَافِرُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ أَلَيْسَ الَّذِي أَمْشَاهُ عَلَى رِجْلَيْهِ فِي الدُّنْيَا قَادِرًا عَلَى أَنْ يُمْشِيَهُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ قَتَادَةُ بَلَى وَعِزَّةِ رَبِّنَا

7018-54/1- Bana Zuheyr b. Harb ve Abd b. Humeyd -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Yunus b. Muhammed tahdis etti, bize Şeyban, Katâde'den tahdis etti, bize Enes b. Mâlik'in tahdis ettiğine göre bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Kâfir kıyamet gününde nasıl yüzüstü haşredilecek dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dünyada onu ayakları üzerinde yürüten kıyamet günü yüz üstü yürütmeye kâdir değil midir"* buyurdu.

Katâde: Rabbimizin izzeti hakkı için elbette kâdirdir dedi.[371]

١٢/٢٦- بَاب صَبْغِ أَنْعَمِ أَهْلِ الدُّنْيَا فِي النَّارِ وَصَبْغِ أَشَدِّهِمْ بُؤْسًا فِي الْجَنَّةِ

12/26- DÜNYA EHLİNİN EN BOL NİMETE SAHİP OLANLARININ CEHENNEME DALDIRILMASI VE EN FAZLA SIKINTI ÇEKENLERİNİN CENNETE DALDIRILMASI BABI

٧٠١٩-١/٥٥- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُؤْتَى بِأَنْعَمِ أَهْلِ الدُّنْيَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُصْبَغُ فِي النَّارِ صَبْغَةً ثُمَّ يُقَالُ يَا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ خَيْرًا قَطُّ هَلْ مَرَّ بِكَ نَعِيمٌ قَطُّ فَيَقُولُ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ وَيُؤْتَى بِأَشَدِّ النَّاسِ بُؤْسًا فِي الدُّنْيَا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيُصْبَغُ صَبْغَةً فِي الْجَنَّةِ فَيُقَالُ لَهُ يَا ابْنَ آدَمَ هَلْ

371 Buhari, 4760, 6523; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1296

رَأَيْتَ بُؤْسًا قَطُّ هَلْ مَرَّ بِكَ شِدَّةٌ قَطُّ فَيَقُولُ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ مَا مَرَّ بِي بُؤْسٌ قَطُّ وَلَا رَأَيْتُ شِدَّةً قَطُّ

7019-55/1- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti... Enes b. Mâlik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde cehennem ehlinden olan ve dünya ehlinin en çok nimet içerisinde olanları getirilir. Ateşe bir defa daldırılır sonra da: Ey Âdemoğlu sen hayır namına hiçbir şey gördünmü? Senin semtine hiç nimet uğradı mı denilir. O: Hayır, Allah'a yemin olsun Rabbim der. Cennet ehlinden olup dünyada iken en şiddetli sıkıntı çekmiş insan getirilir o da cennete bir defa daldırıldıktan sonra ona: Ey Âdemoğlu sen hiç sıkıntı diye bir şey gördün mü? Sana hiç sıkıntı uğradı mı denilir. O: Hayır Allah'a yemin olsun ki Rabbim bana hiçbir sıkıntı uğramadı ve ben hiçbir sıkıntı görmedim der."*[372]

Şerh

"Cehenneme bir defa daldırılır" Burada "sabğa: daldırma" sad harfi fethalı okunur, bir defa daldırıp çıkarmayı ifade eder. Hemzeli olarak "bu's" ise sıkıntı ve meşakkat demektir. Allah en iyi bilendir.

١٣/٢٧- بَاب جَزَاءِ الْمُؤْمِنِ بِحَسَنَاتِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَتَعْجِيلِ حَسَنَاتِ الْكَافِرِ فِي الدُّنْيَا

13/27- MÜMİNİN HASENATI KARŞILIĞINDA DÜNYA VE AHİRETTE MÜKÂFATLANDIRILMASI HASENATININ DA DÜNYADA ACİLEN VERİLMESİ BABI

٧٠٢٠-١/٥٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مُؤْمِنًا حَسَنَةً يُعْطَى بِهَا فِي الدُّنْيَا وَيُجْزَى بِهَا فِي الْآخِرَةِ وَأَمَّا الْكَافِرُ فَيُطْعَمُ بِحَسَنَاتِ مَا عَمِلَ بِهَا لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا حَتَّى إِذَا أَفْضَى إِلَى الْآخِرَةِ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَةٌ يُجْزَى بِهَا

7020-56/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Hârun tahdis etti, bize Hemmâm b. Yahya, Katâde'den haber verdi, o Enes b. Mâlik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah*

372 Nesai, 3160; Tuhfetu'l-Eşrâf, 336

bir mümine bir hasene ile dahi zulmetmez. Onun karşılığında dünyada ona verilir, ahirette de ona onun mükâfatı verilir. Kâfire gelince, dünyada Allah için işledikleri hasenat karşılığında kendisine yemek yedirilir. Nihayet ahirete geleceği zaman onun karşılığında mükâfat alacağı hiçbir hasenesi kalmaz."[373]

٧٠٢١-٥٧/٢- حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّيْمِيُّ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ حَدَّثَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِنَّ الْكَافِرَ إِذَا عَمِلَ حَسَنَةً أُطْعِمَ بِهَا طُعْمَةً مِنَ الدُّنْيَا وَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَإِنَّ اللَّهَ يَدَّخِرُ لَهُ حَسَنَاتِهِ فِي الْآخِرَةِ وَيُعْقِبُهُ رِزْقًا فِي الدُّنْيَا عَلَى طَاعَتِهِ

7021-57/2- Bize Asım b. en-Nadr et-Teymî tahdis etti... Enes b. Mâlik, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (şöyle buyurduğunu) tahdis etti: *"Şüphesiz kâfir bir hasene işlediği taktirde karşılığında ona dünyadan bir nimet yedirilir. Mümine gelince; Allah onun için hasenatını ahirette biriktirir ve itaatine karşılık da dünyada ona akabinde bir rızık ihsan eder."*[374]

٧٠٢٢-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرُّزِّيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِهِمَا

7022-.../3- Bize Muhammed b. Abdullah er-Ruzzi tahdis etti... Enes, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den önceki ikisinin hadisi ile aynı manada rivayet etti.[375]

Şerh

(7020-7022 numaralı hadisler)

(7020) *"Muhakkak Allah bir mümine bir hasene dahi zulmetmez..."* Bir rivayette de (7021) *"şüphesiz kâfir bir hasene işleyecek olursa..."* buyurulmaktadır.

İlim adamlarının icma ettiklerine göre küfür üzere ölen kâfirin ahirette hiçbir sevabı yoktur. Yüce Allah'a yakınlaşmak maksadıyla dünyada yapmış olduğu hiçbir işi dolayısı ile ona mükâfat verilmez. Bu hadis-i şerifte de yapmış olduğu hasenat karşılığında dünyada kendisine yedirildiğinden (nimet verildiğinden) bahsedilmektedir. Yani sahih olması için ayrıca niyete ihtiyacı olmayan yüce Allah'a yakınlaşmak maksadıyla yaptığı işlerin karşılığında bir mükâfat alamaz.

373 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1419

374 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1233

375 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1210

Bunlar da akrabalık bağını gözetmek, sadaka, köle azad etmek, misafir ağırlamak, hayırları kolaylaştırmak ve benzeri işlerdir.

Mümine gelince, onun hasenatı ve amellerinin sevabı kendisi için ahirete biriktirilip saklanır. Bununla birlikte dünya hayatında da bunlara karşılık ona mükâfat verilir. Yaptığı iyiliklere karşılık dünyada da ahirette de mükâfat verilmesinin bir engeli yoktur. Şeriatte bunun böyle olacağı belirtildiği için buna inanmak gerekir.

Hadisteki "*yüce Allah mümine bir hasene ile dahi zulmetmez*" sözünün anlamı da şudur: Yaptığı hasenatın herhangi bir şeyi karşılıksız bırakılmaz. Çünkü zulüm, eksik vermek anlamında da kullanılır. Zulmün gerçek manası ise yüce Allah hakkında imkânsızdır. Daha önceden açıklandığı gibi.

"Nihayet ahirete gittiği zaman" oraya vardığı zaman demektir.

Eğer kâfir bu gibi hasenatı işlemekle birlikte sonradan müslüman olursa, sahih kanaate göre ahirette bunlara karşılık ona sevap verilecektir. Mesele daha önce İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

١٤/٢٨- بَاب مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالزَّرْعِ وَمَثَلُ الْكَافِرِ كَشَجَرِ الْأَرْزِ

14/28- "MÜMİNİN MİSALİ EKİNE BENZER, KÂFİRİN MİSALİ DE ERZ (SEDİR) AĞACI GİBİDİR" BABI

٧٠٢٣-١/٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الزَّرْعِ لَا تَزَالُ الرِّيحُ تُمِيلُهُ وَلَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ يُصِيبُهُ الْبَلَاءُ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَثَلِ شَجَرَةِ الْأَرْزِ لَا تَهْتَزُّ حَتَّى تَسْتَحْصِدَ

7023-58/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müminin misali ekine benzer. Onu eğer durur. Mümine bela da hep gelip çatar. Münafıkın misali ise sedir ağacına benzer. Kökünden biçilinceye kadar hiç sallanmaz."*[376]

٧٠٢٤-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ مَكَانَ قَوْلِهِ تُمِيلُهُ تُفِيئُهُ

376 Tirmizi, 2866; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13279

7024-.../2- Bize Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de Abdurrezzak'dan tahdis etti, bize Ma'mer, Zührî'den bu isnad ile tahdis etmekle birlikte Abdurrezzak'ın hadisi rivayetinde "tümîluhu: onu eğer" yerine "tüfîuhû: onu yana yatırır" lafzını kullanmıştır.[377]

٧٠٢٥-٥٩/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنِي ابْنُ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ كَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْخَامَةِ مِنْ الزَّرْعِ تُفِيئُهَا الرِّيحُ تَصْرَعُهَا مَرَّةً وَتَعْدِلُهَا أُخْرَى حَتَّى تَهِيجَ وَمَثَلُ الْكَافِرِ كَمَثَلِ الْأَرْزَةِ الْمُجْذِيَةِ عَلَى أَصْلِهَا لَا يُفِيئُهَا شَيْءٌ حَتَّى يَكُونَ انْجِعَافُهَا مَرَّةً وَاحِدَةً

7025-59/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ka'b b. Mâlik'in oğlu babası Ka'b'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müminin misali rüzgarın yan yatırdığı bir demet ekin gibidir. Bir defasında onu yere yatırır diğerinde onu doğrultur. Sonunda kurur. Kâfirin misali ise kökü üzerinde dimdik duran sedir ağacı gibidir. Hiçbir şey onu yana yatırmaz. Nihayet bir defada sökülür gider."*[378]

٧٠٢٦-٦٠/٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ السَّرِيِّ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْخَامَةِ مِنْ الزَّرْعِ تُفِيئُهَا الرِّيَاحُ تَصْرَعُهَا مَرَّةً وَتَعْدِلُهَا حَتَّى يَأْتِيَهُ أَجَلُهُ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ مَثَلُ الْأَرْزَةِ الْمُجْذِيَةِ الَّتِي لَا يُصِيبُهَا شَيْءٌ حَتَّى يَكُونَ انْجِعَافُهَا مَرَّةً وَاحِدَةً

7026-60/4- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müminin misali rüzgarların yana yatırdığı ekin demeti gibidir. Bir seferinde rüzgarlar onu yıkar, bir seferinde doğrultur. Nihayet ona eceli gelir. Münafıkın misali ise kendisine hiçbir şey isabet etmeyen dimdik duran sedir ağacı gibidir. Nihayet bir defada sökülür gider."*[379]

377 7023 numaralı hadisin kaynakları

378 Buhari, 5643; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11133

379 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11150

٧٠٢٧-٦١/٥- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَمَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَا حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ غَيْرَ أَنَّ مَحْمُودًا قَالَ فِي رِوَايَتِهِ عَنْ بِشْرٍ وَمَثَلُ الْكَافِرِ كَمَثَلِ الْأَرْزَةِ وَأَمَّا ابْنُ حَاتِمٍ فَقَالَ مَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَا قَالَ زُهَيْرٌ

7027-61/5- Bunu bana Muhammed b. Hâtim ve Mahmud b. Gaylan da tahdis edip dediler ki: Bize Bişr b. es-Serri tahdis etti, bize Süfyan, Sa'd b. İbrahim'den tahdis etti, o Abdullah b Ka'b b. Mâlik'den o babasından o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet etti. Ancak Mahmud Bişr'den rivayetinde: *"Kâfirin misali ise sedir ağacına benzer"* demiş, İbn Hâtim ise Zuheyr'in dediği gibi *"münafıkın misali"* demiştir.[380]

٧٠٢٨-٦٢/٦- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَاشِمٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ ابْنُ هَاشِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ وَقَالَ ابْنُ بَشَّارٍ عَنْ ابْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ وَقَالَا جَمِيعًا فِي حَدِيثِهِمَا عَنْ يَحْيَى وَمَثَلُ الْكَافِرِ مَثَلُ الْأَرْزَةِ

7028-62/6- Bunu bize Muhammed b. Beşşâr ve Abdullah b. Haşim de tahdis edip dediler ki: Bize Yahya -ki o el-Kattan'dır- Süfyan'dan, o Said b. İbrahim'den tahdis etti. İbn Haşim dedi ki: Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'den, o babasından rivayet etti. İbn Beşşâr da dedi ki: Ka'b b. Mâlik'in oğlundan o babasından o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den deyip öncekilerin hadisine yakın olarak rivayet ettiler. Her ikisi de hadisi Yahya'dan rivayetlerinde: *"Kâfirin misali ise sedir ağacı gibidir"* demişlerdir.[381]

Şerh

(7023-7028 numaralı hadisler)

(7023) *"Müminin misali ekinin misali gibidir... Münafıkın misali de sedir ağacı gibidir..."* Bir rivayette de (7025) *"müminin misali rüzgarın yan yatırdığı bir demet ekine benzer... kâfirin misali ise..."*

Hadiste geçen "hâme: demet" hı harfi ile ve mim şeddesizdir. Demet ve yumuşak ekin demeti demektir.

380 7025 numaralı hadisin kaynakları

381 7025 numaralı hadisin kaynakları

"Eğer, yana yatırır" aynı anlamdadır. Yani rüzgar o ekini sağa sola evirip çevirir. *"Onu yere yıkar"* yani oldukça aşağıya doğru eğer. Te harfi fethalı, dal harfi kesreli olmak üzere: Ta'dilu ise kaldırır demektir. "tehicu: kurur" anlamındadır.

"Testahsidu" başı fethalı sad kesreli olarak zaptetmiş bulunuyoruz. Kadı Iyaz da bunu çoğunluktan böylece rivayet etmiş bulunmaktadır. Bazılarından ise ilk harfi ötreli, sad harfi fethalı meçhul bir fiil olarak (tüstehsadu) diye zaptettiklerini nakletmektedir. Yani sonunda kuruyan ekin gibi o da bir defada sökülünceye kadar değişikliğe uğramaz.

"Erze: sedir ağacı" hemze fethalı, re harfi sakin ve re'den sonra da ze iledir. Kelimenin zaptında meşhur olan budur. Rivayetlerde ve garibu'l-hadis kitaplarında bilinen şekil de budur. el-Cevheri ile en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis eserinin müellifi aynı zamanda bunun re harfi fethalı olarak (ereze) söyleneceğini de nakletmişlerdir. en-Nihaye'de şunları da söylemektedir: Bazılarının dediklerine göre de med ile ârize de denilir. Ancak Ebu Ubeyd bu söyleyişi kabul etmemektedir. Dil bilginleri ise med ile "ârize" yerinde Sâbit duran anlamındadır demişlerdir. Bu anlam burada doğrudur. Ebu Ubeyd'in bunu kabul etmeyişi ise rivayetini kabul etmeyişi şeklinde yorumlanır. Aynı şekilde anlamının doğruluğunu reddetmenin bir anlamı yoktur.

Dil bilginleri ve garibu'l-hadis bilginleri der ki: Bu kendisine erzen denilen ve sad harfi fethalı olarak Şam topraklarında ve Ermenistan diyarında yetişen büyük bir çam ağacı türüdür.

"Mucziye: dimdik, sapasağlam duran" kelimesinde mim harfi ötreli, cim harfi sakin ve kesreli zel iledir. Sâbit ve dimdik ayakta duran demektir.

İn'icâf da sökülmek demektir.

İlim adamları der ki: Hadisin manası şudur: Müminin bedeninde, aile halkında ya da malında çektiği acılar pek çok olur. Bu ise onun günahlarına keffarettir, derecesini yükseltir. Kâfirin ise musibetleri pek azdır. Herhangi bir musibet ile karşılaşsa bile bu onun günahlarından herhangi bir kısmına keffaret olmaz. Aksine o kıyamet gününe günahları eksiksiz olarak gelir.

١٥/٢٩- بَاب مَثَلُ الْمُؤْمِنِ مَثَلُ النَّخْلَةِ

15/29- MÜMİNİN MİSALİ HURMA AĞACI GİBİDİR BABI

٧٠٢٩-١/٦٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ

دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ مِنْ الشَّجَرِ شَجَرَةً لَا يَسْقُطُ وَرَقُهَا وَإِنَّهَا مَثَلُ الْمُسْلِمِ فَحَدِّثُونِي مَا هِيَ فَوَقَعَ النَّاسُ فِي شَجَرِ الْبَوَادِي قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَوَقَعَ فِي نَفْسِي أَنَّهَا النَّخْلَةُ فَاسْتَحْيَيْتُ ثُمَّ قَالُوا حَدِّثْنَا مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَقَالَ هِيَ النَّخْلَةُ قَالَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعُمَرَ قَالَ لَأَنْ تَكُونَ قُلْتَ هِيَ النَّخْلَةُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كَذَا وَكَذَا

7029-63/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr es-Sa'dî -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -yani b. Cafer- tahdis etti, bana Abdullah b. Dinar'ın haber verdiğine göre o Abdullah b. Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ağaçlar arasında yaprakları düşmeyen bir ağaç vardır ve o müslümana bir misaldir. Bana onun ne olduğunu söyleyin"* buyurdu. İnsanlar vadinin ağaçlarını söylemeye koyuldular.

Abdullah dedi ki: Benim içime de onun hurma ağacı olduğu düştü ama utandım. Sonra: Bize onun ne olduğunu söyle ey Allah'ın Rasûlü! dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"o hurma ağacıdır"* buyurdu.

Ben bunu (babam) Ömer'e söylediğimde o: Onun hurma ağacı olduğunu söylemiş olmanı şundan ve şundan daha çok severdim dedi.[382]

٧٠٣٠-٢/٦٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ الضُّبَعِيِّ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا لِأَصْحَابِهِ أَخْبِرُونِي عَنْ شَجَرَةٍ مَثَلُهَا مَثَلُ الْمُؤْمِنِ فَجَعَلَ الْقَوْمُ يَذْكُرُونَ شَجَرًا مِنْ شَجَرِ الْبَوَادِي قَالَ ابْنُ عُمَرَ وَأُلْقِيَ فِي نَفْسِي أَوْ رُوعِيَ أَنَّهَا النَّخْلَةُ فَجَعَلْتُ أُرِيدُ أَنْ أَقُولَهَا فَإِذَا أَسْنَانُ الْقَوْمِ فَأَهَابُ أَنْ أَتَكَلَّمَ فَلَمَّا سَكَتُوا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هِيَ النَّخْلَةُ

7030-64/2- Bana Muhammed b. Ubeyd el-Ğuberî tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, bize Eyyub Ebu'l-Halil ed-Dubaî'den tahdis etti, o Mücahid'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Misali mümine benzeyen bir ağacın bana haberini verin"* buyurdu. Oradakiler çöllerdeki ağaçlardan her bir ağacı saymaya koyuldular.

382 Buhari, 61; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7126

İbn Ömer dedi ki: Benim içime yahut kalbime onun hurma ağacı olduğu düştü. Onu söylemek istedimse de kavmin yaşlıları dolayısıyla konuşmaktan çekindim. Onlar susunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O hurma ağacıdır"* buyurdu.[383]

٧٠٣١-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ صَحِبْتُ ابْنَ عُمَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ فَمَا سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا حَدِيثًا وَاحِدًا قَالَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأُتِيَ بِجُمَّارٍ فَذَكَرَ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمَا

7031-.../3- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe ve İbn Ebu Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, İbn Ebu Necih'den tahdis etti, o Mücahid'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer'e Medine'ye gitmek üzere arkadaşlık ettim. Onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ancak bir hadis rivayet ettiğini dinledim. Dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında idik. Bir hurma ağacının özü getirildi. Sonra önceki ikisinin hadisine yakın olarak hadisi zikretti.[384]

٧٠٣٢-.../٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا سَيْفٌ قَالَ سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِجُمَّارٍ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

7032-.../4- Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Seyf tahdis edip dedi ki: Mücahid'i şöyle derken dinledim: İbn Ömer'i şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hurma ağacının özü getirildi deyip öncekilerin hadisine yakın olarak hadisi zikretti.[385]

٧٠٣٣-.../٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَخْبِرُونِي بِشَجَرَةٍ شِبْهِ أَوْ كَالرَّجُلِ الْمُسْلِمِ لَا يَتَحَاتُّ وَرَقُهَا قَالَ إِبْرَاهِيمُ لَعَلَّ مُسْلِمًا قَالَ وَتُؤْتِي أُكُلَهَا وَكَذَا وَجَدْتُ عِنْدَ غَيْرِي أَيْضًا وَلَا تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ قَالَ ابْنُ عُمَرَ فَوَقَعَ فِي نَفْسِي أَنَّهَا النَّخْلَةُ وَرَأَيْتُ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ لَا يَتَكَلَّمَانِ فَكَرِهْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ أَوْ أَقُولَ شَيْئًا فَقَالَ عُمَرُ لَأَنْ تَكُونَ قُلْتَهَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كَذَا وَكَذَا

383 Buhari, 61, 2209 -muhtasar olarak-, 5444, 5448 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7389

384 7030 numaralı hadisin kaynakları

385 7030 numaralı hadisin kaynakları

7033-.../5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında idik. *"Bana yaprakları dökülmeyen müslüman adama benzeyen -yahut onun gibi olan- bir ağacı haber verin"* buyurdu. İbrahim dedi ki: Muhtemelen Müslim: "Yemişlerini de verir" dedi. Ama ben benden başkalarının yanında da "her zaman yemişlerini vermez" diye buldum.

İbn Ömer dedi ki: İçime onun hurma ağacı olduğu düştü. Ebu Bekir ve Ömer'in de konuşmadıklarını görünce konuşmak -yahut bir şey söylemek- hoşuma gitmedi. Ömer ise: Onu söylemiş olmanı şundan şundan daha çok severdim dedi.[386]

Şerh

(7029-7033 numaralı hadisler)

(7029) *"Ağaçlardan yaprağı düşmeyen bir ağaç vardır...* Şundan şundan daha çok severdim." Bu hadisteki "leentekune: ... olman" ifadesinde lam fethalıdır.

Bazı nüshalarda (7030) "elbevâdi: çöller" kelimesinin sonuda ye harfi kaydedilmiş olmakla birlikte bazılarında ise ye harfi hazfedilmiştir. Bu da bir söyleyiştir.

Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. İlim adamının arkadaşlarına anlayışlarını sınamak, onları düşünmeye ve dikkate teşvik etmek için bir mesele ortaya atması müstehaptır.

2. Örnekler ve benzerlikler verilerek konu anlatılabilir.

3. İbn Ömer'in yaptığı gibi büyüklere saygı gösterilir. Ama büyüklerin meseleyi bilmemeleri halinde onu bilen yaşı küçük kimsenin onu söylemesi gerekir.

4. Bir kimsenin çocuğunun üstünlüğü ve güzel kavrayışı sebebi ile sevinmesi güzeldir. Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "Onun hurma ağacı olduğunu söylemeni şundan daha çok severim" demekle de bununla Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in oğluna dua etmesini, anlayışının ve kavrayışının güzelliğini öğrenmiş olmasını arzu etmiş olmasından dolayıdır.

5. Hurma ağacının üstünlüğü de anlaşılmaktadır.

İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hurma ağacını hayrının çokluğu, gölgesinin sürekliliği, meyvesinin tatlılığı, sürekli bulunması

386 Buhari, 4698; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7827

bakımından müslümana benzetmiştir. Çünkü hurma ağacının meyvesi çıktığı andan itibaren kuruyuncaya kadar ondan faydalı pek çok şey edinilir. Ayrıca kerestesinden, yaprağından, dallarından da yararlanılır, kütük olarak, odun olarak, sopa olarak, baston olarak, hasır, ip, kapkacak ve daha başka şeyler yapılarak kullanılır. En son yararlanılacak şeyi ise çekirdeğidir. O da develere yem olarak verilir. Diğer taraftan hurma ağacı bitki olarak da güzeldir. Meyvesinin şekli de güzeldir. Bu sebeple o her şeyiyle faydadır, hayırdır, güzelliktir. Nitekim mümin de çokça itaat etmesi, ahlakının güzelliği, namazına, orucuna, Kur'an okumaya, zikire, sadakaya, akrabalık bağını gözetmeye, diğer itaatlere ve daha başka şeylere devam etmesi bakımından bütünüyle bir hayırdır. İşte benzetme yönü ile alakalı doğru açıklama budur. Benzeme yönünün hurma ağacının başının kesilmesi halinde ölmesi olduğu da söylenmiştir. Bu yönüyle diğer ağaçlara benzemez. Hurma ağacının aşılanmadıkça meyve taşımadığı olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

"İnsanlar çöllerin ağaçlarına daldılar." Yani düşünceleri çöllerdeki ağaçlara gitti. Her bir kişi de bunu çöl ağaçlarından bir ağaç türü ile açıklamaya başladı. Hurma ağacı hatırlarına gelmedi.

(7030) "İbn Ömer dedi ki: İçime yahut kalbime onun hurma ağacı olduğu düştü." Burada erru ile nefis kalp ve insanın içi demektir. "Kavmin yaşlıları" ise onların yaşça büyükleri ve ihtiyarları demektir.

(7031) "Hurma ağacının özü" cummar cim harfi ötreli, mim şeddelidir. Bu da hurma ağacının kalbinde (içinde) olup yenilen bir şeydir. Yumuşaktır.

(7032) "Bize Seyf tahdis edip dedi ki: Mücahidi dinledim" Doğrusu bu şekilde "seyf"dir. Kadı Iyaz dedi ki: Bir nüshada bu isim "Süfyan" olarak kaydedilmiş ise de o yanlıştır aksine doğrusu "seyf"dir. Buhari dedi ki: Veki' der ki: O seyf Ebu Süleyman'dır. İbnu'l Mübârek ise: O Seyf b. Ebu Süleyman'dır demiştir. Yahya b. el-Kattan ise: Seyf b. Süleyman'dır demiştir.

(7033) "*Yaprakları dökülmeyen*" yaprakları dağılmayan ve dökülmeyen demektir.

"İbrahim dedi ki: Muhtemelen Müslim: Yemişlerini verir dedi. Benden başkasında da aynı şekilde "her zaman yemişlerini vermez" diye buldum." Bunun anlamı şudur: Müslim'in arkadaşı İbrahim b. Sufyan'ın rivayetinde ve aynı şekilde Müslim'den nakleden ondan başka ravilerin rivayetinde "*yaprakları da düşmez, her zaman yemişlerini de vermez*" şeklindedir. İbrahim b. Süfyan ise bunu "ve yemişlerini vermez" sözünü diğer rivayetlerden farklı olarak açıklanmasını zor bulduğundan ötürü "muhtemelen Müslim bunu "la...mez"i düşürerek ve verir diye söylemiştir. Ben ve başkaları ise buraya "la"ı koymakla hata etmiş olabiliriz.

Kadı İyaz ve ondan başka imamlar ise şöyle demektedir: Bu, İbrahim'in sandığı gibi yanlış değildir. Aksine Müslim'in sahihinde bulunduğu şekli ile "la" harfi ile doğru olandır. Nitekim Buhari de bunu bu şekilde rivayet etmiştir. Bunun açıklaması da şöyledir: Buradaki olumsuzluk edatı "vermesi" ile ilgili değildir. Aksine hazfedilmiş bir lafız ile alakalıdır. Bu lafzın takdiri de şöyledir: Bunun yaprakları da düşmez... şu da olmaz. Yani bu ağaç şu hal ile de bu hal ile de karşılaşmaz demektir. Ama ravi bu şekilde atfedilen lafızları tek tek zikretmeyip sonradan yine söze başlayıp: "Yemişini de her zaman verir" demiştir.

١٦/٣٠- بَاب تَحْرِيشِ الشَّيْطَانِ وَبَعْثِهِ سَرَايَاهُ لِفِتْنَةِ النَّاسِ وَأَنَّ مَعَ كُلِّ إِنْسَانٍ قَرِينًا

16/30- ŞEYTANIN KÖTÜLÜĞÜ KIŞKIRTMASI, BİRLİKLERİNİ İNSANLARI FİTNEYE DÜŞÜRMEK İÇİN SALMASI VE HER BİR İNSAN İLE BİRLİKTE BİR ŞEYTAN BULUNMASI BABI

٧٠٣٤-١/٦٥- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ أَيِسَ أَنْ يَعْبُدَهُ الْمُصَلُّونَ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَلَكِنْ فِي التَّحْرِيشِ بَيْنَهُمْ

7034-65/1- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti, İshak bize Cerir, A'meş'den haber verdi derken Osman tahdis etti dedi. O Ebu Süfyan'dan, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: "*Şüphesiz şeytan namaz kılanların kendisine arap yarımadasında ibadet etmelerinden ümidini kesmiştir. Ama aralarında kötülüğü kışkırtmaya çalışır.*"[387]

٧٠٣٥-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

7035-.../2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti (Veki) ile ikisi A'meş'den bu isnad ile rivayet etti.[388]

387 Tirmizi, 1937; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2302

388 7034 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Şüphesiz şeytan... ümidini kesmiştir..." Bu hadis, nübüvvetin mucizelerindendir. Arap yarımadası (Ceziretü'l-Arap) ile ilgili açıklama daha önce geçti.

Hadisin anlamı da şudur: Arap yarımadası halkının kendisine ibadet etmelerinden yana ümit kesmiştir. Ama o aralarında düşmanlıkları, kinleri, savaşları, fitneleri ve benzerlerini kışkırtmaya çalışıp durur.

٧٠٣٦-٦٦/٣- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ إِنَّ عَرْشَ إِبْلِيسَ عَلَى الْبَحْرِ فَيَبْعَثُ سَرَايَاهُ فَيَفْتِنُونَ النَّاسَ فَأَعْظَمُهُمْ عِنْدَهُ أَعْظَمُهُمْ فِتْنَةً

7036-66/3- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak, bize Cerir, A'meş'den haber verdi derken Osman, tahdis etti dedi. O Ebu Süfyan'dan, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Şüphesiz iblisin tahtı denizin üstündedir. O birliklerini gönderir, onlar da insanları fitneye düşürürler. Aralarında onun nezdinde en büyükleri en büyük fitne çıkartanlarıdır."*[389]

Şerh

"Şüphesiz iblisin tahtı denizin üstündedir..." Arş (taht) hükümdarlık tahtıdır. Yani onun merkezi denizdir. Yerin çeşitli yerlerine birliklerini oradan gönderir.

٧٠٣٧-٦٧/٤- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ قَالَا أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ إِبْلِيسَ يَضَعُ عَرْشَهُ عَلَى الْمَاءِ ثُمَّ يَبْعَثُ سَرَايَاهُ فَأَدْنَاهُمْ مِنْهُ مَنْزِلَةً أَعْظَمُهُمْ فِتْنَةً يَجِيءُ أَحَدُهُمْ فَيَقُولُ فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا فَيَقُولُ مَا صَنَعْتَ شَيْئًا قَالَ ثُمَّ يَجِيءُ أَحَدُهُمْ فَيَقُولُ مَا تَرَكْتُهُ حَتَّى فَرَّقْتُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ امْرَأَتِهِ قَالَ فَيُدْنِيهِ مِنْهُ وَيَقُولُ نِعْمَ أَنْتَ قَالَ الْأَعْمَشُ أُرَاهُ قَالَ فَيَلْتَزِمُهُ

7037-67/4- Bize Ebu Kureyb, Muhammed b. el-Alâ ve İshak b. İbrahim -lafız Ebu Kureyb'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye

389 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2318

haber verdi, bize A'meş Ebu Süfyan'dan tahdis etti, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz İblis tahtını su üzerine koyar. Sonra birliklerini gönderir. Aralarında konumu kendisine en yakın olanları en büyük fitne çıkartanlarıdır. Birileri gelir şunu şunu yaptım der, hiçbir şey yapmadın der. Sonra onlardan birisi gelir ve: Ben onun ile karısının arasına ayrılık sokuncaya kadar yakasını bırakmadım der. Bu sefer bunu kendisine yaklaştırır ve: Sen ne iyisin der."*

A'meş dedi ki: Zannederim *"ayrıca onu bağrına basıp kucaklar"* dedi.[390]

Şerh

"Onu kendisine yakınlaştırır ve sen ne iyisin der." Buradaki "ni'me: övgü için kullanılan bir lafızdır. Yaptığını beğendiğinden ve istediği amaca ulaştığından ötürü onu över. *"Onu bağrına basıp kucaklar"* onu kucaklar, boynuna sarılır.

٧٠٣٨–٦٨/٥– حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ يَبْعَثُ الشَّيْطَانُ سَرَايَاهُ فَيَفْتِنُونَ النَّاسَ فَأَعْظَمُهُمْ عِنْدَهُ مَنْزِلَةً أَعْظَمُهُمْ فِتْنَةً

7038-68/5- Bana Seleme b. Şebib tahdis etti... Câbir, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledi: *"Şeytan birliklerini gönderir, onlar da insanı fitneye düşürürler. Onun nezdinde konumu en büyük olanları en büyük fitne çıkartanlarıdır."*[391]

٧٠٣٩–٦٩/٦– حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ وُكِّلَ بِهِ قَرِينُهُ مِنَ الْجِنِّ قَالُوا وَإِيَّاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَإِيَّايَ إِلَّا أَنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ فَلَا يَأْمُرُنِي إِلَّا بِخَيْرٍ

7039-69/6- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Cerir, Mansur'dan haber verdi derken Osman tahdis etti dedi. O Sâlim b. Ebu'l-Ca'dden, o babasından, o Abdullah b. Mesud'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aranızda kendisi ile bulunmak üzere görevlendirilmiş cinlerden bir arkadaşı bulunma-*

390 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2318

391 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9601

yan yoktur." Ashab: Senin de mi ey Allah'ın Rasûlü! dediler. O: "*Benimle de. Ancak Allah ona karşı bana yardımcı oldu. O da müslüman oldu. Bu sebeple bana hayırdan başkasını emretmiyor*" buyurdu.[392]

Şerh

"*Aranızdan kendisi için görevlendirilmiş cinlerden bir arkadaşı bulunmayan bir kimse yoktur... bana hayırdan başkasını emretmez.*" Buradaki (فَأَسْلَم) kelimesinde mim harfi ötreli ve fethalı okunabilir. Her iki şekil meşhur iki ayrı rivayettir. Ötreli okuyan anlamı ben onun şerrinden ve fitnesinden esenliğe kavuşuyorum anlamındadır derken fethalı okuyanlar: Benimle birlikte bulunan şeytan müslüman olmuştur demektir. Bu da İslam'a girmekten gelen fiil olup İslam'a girmiş ve mümin olmuş. Bu sebeple bana hayırdan başkasını emretmiyor demek olur.

Bu iki şekilden hangisinin tercihe değer olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Hattabi dedi ki: Doğru olan ve tercih olunan ref ile okuyuştur. Kadı Iyaz ise fethalı okuyuşu tercih etmiş ve tercih olunan odur demiştir. Buna sebep ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: "*Bana hayırdan başkasını emretmiyor*" buyurmuş olmasıdır.

Fethalı rivayet hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Buradaki "esleme"in teslimiyet gösterdi ve itaat etti anlamında olduğu söylenmiştir. Nitekim Müslim'in Sahihi'nde başka yerlerde bu şekilde "festesleme: teslimiyet göstermişlir" diye kaydedilmiştir. Bir diğer açıklamaya göre o müslüman ve mümin olmuştur demektir. Zahir olan anlam da budur. Kadı Iyaz dedi ki: Şunu da bilelim ki ümmet, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in cisminde hatırından geçenlerde ve dilinde şeytandan korunmuş olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Bu hadis-i şerifte de kişi ile birlikte bulunan şeytanın fitnesinden vesvese ve iğvâsından sakındırmaya işaret bulunmakta ve ondan imkânlarımız ölçüsünde korunmak için onun bizimle birlikte olduğunu haber vermiş bulunmaktadır.

٧٠٤٠-.../٧- حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِيَانِ ابْنَ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ رُزَيْقٍ كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ بِإِسْنَادِ جَرِيرٍ مِثْلَ حَدِيثِهِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ وَقَدْ وُكِّلَ بِهِ قَرِينُهُ مِنَ الْجِنِّ وَقَرِينُهُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ

7040-.../7- Bize İbnu'l Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman -yani b. Mehdi- Süfyan'dan tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem, Ammar b. Züreyk'den tahdis

392 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9601

etti, (Süfyan ile) ikisi Mansur'dan Cerir'in isnadı ile onun hadisini aynı şekilde rivayet etti. Ancak Süfyan'ın hadisinde: "*(Mutlaka) cinlerden olan arkadaşı ile meleklerden olan arkadaşı onun için görevlendirilmiştir*" demiştir.[393]

٧٠٤١-٧٠/٨- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أَبُو صَخْرٍ عَنْ ابْنِ قُسَيْطٍ حَدَّثَهُ أَنَّ عُرْوَةَ حَدَّثَهُ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ حَدَّثَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا لَيْلًا قَالَتْ فَغِرْتُ عَلَيْهِ فَجَاءَ فَرَأَى مَا أَصْنَعُ فَقَالَ مَا لَكِ يَا عَائِشَةُ أَغِرْتِ فَقُلْتُ وَمَا لِي لَا يَغَارُ مِثْلِي عَلَى مِثْلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَقَدْ جَاءَكِ شَيْطَانُكِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْ مَعِيَ شَيْطَانٌ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ وَمَعَ كُلِّ إِنْسَانٍ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ وَمَعَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ وَلَكِنْ رَبِّي أَعَانَنِي عَلَيْهِ حَتَّى أَسْلَمَ

7041-70/8- Bana Harun b. Said el-Eylî tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Ebu Sahr İbn Kusayt'dan haber verdiğine göre kendisine Urve tahdis etti, ona tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe de kendisine şunu tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gece yanımdan çıktı. (Âişe) dedi ki: Ben de O'nu kıskandım. Gelince benim ne yaptığımı gördü ve: "*Neyin var ey Âişe kıskandın mı*" buyurdu. Ben: Benim gibi birisi senin gibi birisini ne diye kıskanmasın ki dedim. Bunun üzerine: "*Sana şeytanın mı geldi*" buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Benimle beraber bir şeytan mı var dedim. O: "*Evet*" buyurdu. Ben: Her insanla beraber var mı dedim. O: "*Evet*" buyurdu. Ben: Seninlede beraber var mı ey Allah'ın Rasûlü! dedim. O "*Evet ama Rabbim ona karşı bana yardımcı oldu ve nihayet müslüman oldu*" buyurdu.[394]

Şerh

"Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Sahr, İbn Kusayt'dan haber verdi." Burada "Kusayt" isminde kaf harfi ötreli, sin harfi fethalı, ye harfi sakindir. Adı Yezid b. Abdullah b. Kusayt b. Üsâme b. Umeyr el-Leysi el-Medeni'dir. Künyesi Ebu Abd olup tabiindendir. Burada adı geçen Ebu Sahr'ın adı ise Humeyd b. Ziyad el-Harrad el-Medeni olup Mısır'da yerleşmiştir. Allah en iyi bilendir.

393 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9601

394 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17366

١٧/٣١- بَاب لَنْ يَدْخُلَ أَحَدٌ الْجَنَّةَ بِعَمَلِهِ بَلْ بِرَحْمَةِ اللهِ تَعَالَى

17/31- HİÇKİMSENİN KENDİ AMELİ İLE CENNETE ASLA GİREMEYECEĞİ, ANCAK YÜCE ALLAH'IN RAHMETİ İLE GİREBİLECEĞİ BABI

٧٠٤٢-١/٧١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ بُكَيْرٍ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَنْ يُنْجِيَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ قَالَ رَجُلٌ وَلَا إِيَّاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَلَا إِيَّايَ إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ وَلَكِنْ سَدِّدُوا

7042-71/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, Bukeyr'den tahdis etti, o Busr b. Said'den, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Sizden hiçbirinizi kendi ameli asla kurtaramaz."* Bir adam: Seni de mi ey Allah'ın Rasûlü dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın beni kendinden bir rahmet ile kaplaması hali müstesna beni dahi. Ama doğruyu yapmaya çalışın"* buyurdu.[395]

٧٠٤٣-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّدَفِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَلَمْ يَذْكُرْ وَلَكِنْ سَدِّدُوا

7043-.../2- Bunu bana Yunus b. Abdula'lâ es-Sadafi de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Amr b. el-Hâris, Bukeyr b. el-Eşec'den bu isnad ile haber verdi ancak o: *"Ondan bir rahmet ve bir lütuf ile"* dedi ve *"ama doğruyu yapmaya çalışın"* ibaresini zikretmedi.[396]

٧٠٤٤-٣/٧٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَا مِنْ أَحَدٍ يُدْخِلُهُ عَمَلُهُ الْجَنَّةَ فَقِيلَ وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي رَبِّي بِرَحْمَةٍ

7044-72/3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- Eyyub'dan tahdis etti, o Muhammed'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Amelinin kendisini cennete sokacağı hiçbir kimse yoktur"* buyurdu. Bunun üzerine: Seni de mi ey Allah'ın

395 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12210

396 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12210

Rasûlü! diye soruldu. O: *"Rabbimin beni bir rahmet ile bürümesi dışında beni dahi"* buyurdu.[397]

٧٠٤٥-٤/٧٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْكُمْ يُنْجِيهِ عَمَلُهُ قَالُوا وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَرَحْمَةٍ وَقَالَ ابْنُ عَوْنٍ بِيَدِهِ هَكَذَا وَأَشَارَ عَلَى رَأْسِهِ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَرَحْمَةٍ

7045-73/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Aranızda amelinin kendisini kurtaracağı bir kimse yoktur"* buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Seni de mi dediler. O: *"Allah'ın beni kendinden bir mağfiret ve bir rahmete bürümesi hali dışında beni de"* buyurdu.

İbn Avn da eli ile böyle yaptı ve başına işaret ederek: *"Allah'ın kendinden bir rahmet ve bir mağfiret ile beni bürümesi hali dışında beni de"* dedi.[398]

٧٠٤٦-٥/٧٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْسَ أَحَدٌ يُنْجِيهِ عَمَلُهُ قَالُوا وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَدَارَكَنِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ

7046-74/5- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Amelinin kendisini kurtaracağı hiçkimse yoktur"* buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Seni de mi diye sordular. O: *"Allah'ın kendinden bir rahmet ile bana yetişmesi dışında beni de"* buyurdu.[399]

٧٠٤٧-٦/٧٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَبَّادٍ يَحْيَى بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَنْ يُدْخِلَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ الْجَنَّةَ قَالُوا وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِفَضْلٍ وَرَحْمَةٍ

397 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14422

398 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14474

399 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12205

7047-75/6- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden hiçbirinizi kendi ameli cennete sokamaz"* buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Seni de mi dediler. O: *"Allah'ın kendinden bir lütuf ve bir rahmet ile beni bürümesi hali dışında beni de"* buyurdu.[400]

٧٠٤٨-٧/٧٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَارِبُوا وَسَدِّدُوا وَاعْلَمُوا أَنَّهُ لَنْ يَنْجُوَ أَحَدٌ مِنْكُمْ بِعَمَلِهِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْتَ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ

7048-76/7- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Doğruya yaklaşın, doğruyu yapmaya çalışın. Şunu da bilin ki sizden hiçbir kimse asla kendi ameli ile kurtulamaz"* buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Sen de mi dediler. O: *"Allah'ın beni kendinden bir rahmet ve bir lütuf ile kaplaması hali dışında beni de"* buyurdu.[401]

٧٠٤٩-.../٨- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

7049-.../8- Bize İbn Numeyr de tahdis etti... Câbir, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[402]

٧٠٥٠-.../٩- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا كَرِوَايَةِ ابْنِ نُمَيْرٍ

7050-.../9- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den her iki isnad ile birlikte İbn Numeyr'in rivayeti gibi rivayet etti.[403]

٧٠٥١-.../١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ وَزَادَ وَأَبْشِرُوا

400 Buhari, 5673; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12932
401 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12427
402 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2326
403 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12347

7051-.../10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti ve: *"Ve size müjde olsun"* ibaresini ekledi.[404]

٧٠٥٢-٧٧/١١- حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا يُدْخِلُ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ الْجَنَّةَ وَلَا يُجِيرُهُ مِنَ النَّارِ وَلَا أَنَا إِلَّا بِرَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ

7052-77/11- Bana Seleme b. Şebib tahdis etti... Câbir dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Sizden hiçbirinizi kendi ameli ne cennete sokar ne de onu cehennemden korur. Beni dahi. Allah'tan bir rahmet ile olması hali müstesnadır."*[405]

٧٠٥٣-٧٨/١٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا فَإِنَّهُ لَنْ يُدْخِلَ الْجَنَّةَ أَحَدًا عَمَلُهُ قَالُوا وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ وَاعْلَمُوا أَنَّ أَحَبَّ الْعَمَلِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهُ وَإِنْ قَلَّ

7053-78/12- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Abdulaziz b. Muhammed haber verdi, bize Musa b. Ukbe haber verdi. (H.) Bana Muhammed b. Hâtim de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti, bize Musa b. Ukbe tahdis edip dedi ki: Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf'ı, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe'den tahdis ederken dinledim. O şöyle derdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Doğruya yaklaşın, doğruyu yapmaya çalışın ve size müjde olsun. Gerçek şu ki hiçbirinizi kendi ameli cennete sokamaz."* Ashab: Seni de mi ey Allah'ın Rasûlü! dediler. O: *"Allah'ın beni kendinden bir rahmet ile kaplaması hali dışında beni de. Şunu da bilin ki Allah'ın en sevdiği amel az dahi olsa devamlı olanıdır"* buyurdu.[406]

404 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12532

405 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2963

406 Buhari, 6464, 6467; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17775

٧٠٥٤-.../١٣- وَحَدَّثَنَاه حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُطَّلِبِ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ وَأَبْشِرُوا

7054-.../13- Bunu bize Hasan el-Hulvânî de tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bize Abdulaziz b. el-Muttalib, Musa b. Ukbe'den bu isnad ile tahdis etti ve "*size müjde olsun*" ibaresini zikretmedi.[407]

Şerh

(7042-7054 numaralı hadisler)

(7042) "Sizden hiçbirinizi kendi ameli kurtaramaz... ama doğruyu yapmaya çalışın." Bir rivayette (7043) "Ondan bir rahmet ve lütuf ile" bir diğer rivayette (7045) "bir mağfiret ve bir rahmet ile" bir rivayette (7046) "Allah'ın kendinden bir rahmet ile bana yetişmesi müstesna" buyurulmaktadır.

Şunu bilelim ki ehl-i sünnetin mezhebine göre akıl yoluyla ne sevap ne ikab ne vacip ne haram ne de bunların dışında herhangi bir mükellefiyet türleri Sâbit olur. Bunların hepsi de daha başkaları da ancak şeriat ile Sâbit olur. Yine ehl-i sünnet mezhebine göre şanı yüce Allah'a herhangi bir yükümlülük vacip değildir. Aksine âlemin tamamı O'nun mülküdür. Dünya da ahirette O'nun egemenliği altındadır. Bunlarda dilediğini yapar. Bütün itaatkârları ve salih kimseleri azaplandırsa onları ateşe koysa bu O'nun adaleti ile olur. Onlara ikramda bulunup nimetler ihsan edip cennete koysa da bu da O'nun bir lütfudur. Kâfirlere nimet ihsan edip onları cennete koymak istese bunu da yapabilir. Ama O'nun haber verdiğine göre -ki O'nun haberi doğrudur- bunu yapmayacaktır. Aksine müminlere mağfiret buyurup rahmeti ile onları cennete koyacak. Münafıkları azablandırıp O'nun adaleti gereği de onları cehennemde ebediyyen bırakacaktır.

Mutezile ise şer'i hükümlerin akıl ile sabit olduğunu, amellerin sevabının verilmesinin de vacip vacip olduğunu, (kul için) daha uygun olanı yaratmanın da vacip kabul ederlerken bunun aksini ise kabul etmezler. Bu hususları onlar uçsuz bucaksız yanlış bir takım açıklamalarla savunmaya kalkışmışlardır. Şanı yüce Allah şeriatın naslarını bir kenara iten bâtıl uydurmalarından yüce ve münezzehtir.

Bu hadislerin zahirleri ise hak ehlinin lehine delalet ihtiva etmektedir. Buna göre hiçkimse kendi itaati ile sevap ve cenneti hak etmez.

407 7053 numaralı hadisin kaynakları

Yüce Allah'ın: *"Amel edegeldikleriniz karşılığında cennete girin"* (Nahl, 32); *"İşte amel edegeldikleriniz karşılığında size miras olarak verilen cennet"* (Zuhruf, 72) buyrukları ile buna benzer ameller ile cennete girileceğine delalet eden diğer ayet-i kerimelerle bu hadisler arasında bir tearuz (çelişki) yoktur. Aksine ayetlerin anlamı şudur: Cennete girmek ameller sebebi ile diğer taraftan o amellere muvaffak kılınmak, o amellerde İhlâs sahibi olma hidayetini bulmak, yüce Allah'ın rahmet ve lütfu ile onların kabul edilmesi ile mümkündür. Böylelikle yalnızca amel ile cennete girilmediği anlamı sahih olarak ortaya çıkar. Hadislerin maksadı da budur. Aynı zamanda ameller ile cennete girmek yani onlar sebebi ile cennete girmek de sahih bir mana olur ve bu da yüce Allah'ın rahmetindendir.

*"Rahmeti ile beni bürümesi, beni kaplaması"*nın anlamı ise onu bana giydirmesi, rahmeti ile beni kaplaması demektir. Nitekim kılıcını kınına sokmayı anlatmak ve kılıcını kını içerisinde gizlemeyi ifade etmek için de aynı fiil kullanılır.

"Doğruyu yapmaya çalışın, doğruya yaklaşın" da doğru yapmayı isteyin, onun gereğince amel edin. Onu yapamayacak olursanız ona yaklaşmaya çalışın demektir. Sedat: Doğru olan demektir. İfrat ile tefrit arasıdır. O halde aşırıya da gitmeyin, kusurlu da kalmayın.

١٨/٣٢- بَاب إِكْثَارِ الأَعْمَالِ وَالِاجْتِهَادِ فِي الْعِبَادَةِ

18/32- AMELLERİ ÇOĞALTMAK VE İBADETTE GAYRETLİ OLMAK BABI

٧٠٥٥-١/٧٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى حَتَّى انْتَفَخَتْ قَدَمَاهُ فَقِيلَ لَهُ أَتَكَلَّفُ هَذَا وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ فَقَالَ أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا

7055-79/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Ebu Avane, Ziyad b. İlaka'dan tahdis etti, o Muğire b. Şu'be'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), ayakları şişene kadar namaz kıldı. Ona: Bunun için kendini mi zorluyorsun, halbuki Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını mağfiret buyurmuştur denilince O: *"O halde şükreden bir kul olmayayım mı"* buyurdu.[408]

408 Buhari, 1130, 4736, 6471; Tirmizi, 412; Nesai, 1643; İbn Mace, 1419; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11498

٧٠٥٦-٨٠/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ سَمِعَ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى وَرِمَتْ قَدَمَاهُ قَالُوا قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا

7056-80/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Ziyad b. İlaka'dan tahdis ettiğine göre o Muğire b. Şu'be'yi şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayakları şişinceye kadar namaz kıldı. Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır dediler. O: *"Öyleyse şükreden bir kul olmayayım mı"* buyurdu.[409]

٧٠٥٧-٨١/٣- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ وَهَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أَبُو صَخْرٍ عَنِ ابْنِ قُسَيْطٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا صَلَّى قَامَ حَتَّى تَفَطَّرَ رِجْلَاهُ قَالَتْ عَائِشَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَصْنَعُ هَذَا وَقَدْ غُفِرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ فَقَالَ يَا عَائِشَةُ أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا

7057-81/3- Bize Harun b. Maruf ve Harun b. Said el-Eylî tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Ebu Sahr, İbn Kusayt'dan haber verdi, o Urve b. ez-Zubeyr'den o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kıldığı zaman ayakları çatlayıncaya kadar ayakta namaz kılardı. Âişe: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamışken mi böyle yapıyorsun deyince O: *"Ey Âişe, öyleyse şükreden bir kul olmayayım mı"* buyurdu.[410]

Şerh

(7055-7057 numaralı hadisler)

(7055) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayakları şişinceye kadar namaz kıldı... *o halde şükreden bir kul olmayayım mı* buyurdu." Bir rivayette (7057) "Ayakları çatlayıncaya kadar" denilmektedir. Buradaki "çatlayıncaya: yarılıncaya, çatlak çatlak oluncaya kadar" demektir. Nitekim oruçlunun orucunu açması hakkında da aynı fiil kullanılır. Çünkü o böylelikle orucunu açmış ve çatlatmış (ara vermiş) olur.

Kadı Iyaz dedi ki: Şükür, iyilik yapanın iyiliğini bilmek ve onu dile getirmektir. Yapılan güzel bir işe karşılık mükâfat vermeye de "şükür" denilir.

409 7055 numaralı hadisin kaynakları

410 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17365

Çünkü bu da o iyiliği yapana övgüyü ihtiva eder. Kulun yüce Allah'a şükretmesi, O'nun nimetlerini itiraf etmesi ve nimetlerine karşılık O'nu övmesi, O'na sürekli itaati tam anlamı ile sürdürmesi demektir. Şanı yüce Allah'ın kullarının yaptıklarına şükretmesi ise onlara amellerinin karşılığında mükâfat vermesi, onlara verdiği sevabı katlandırmasıdır. Kendilerine ihsan etmiş olduğu nimetler ile onları övmesidir. Buna göre veren de O'dur, öven de O'dur. O her türlü eksiklikten münezzehtir. Şekur da bu anlamı ile şanı yüce Allah'ın isimlerindendir. Allah en iyi bilendir.

١٩/٣٣- بَاب الِاقْتِصَادِ فِي الْمَوْعِظَةِ

19/33- ÖĞÜT VERMEKTE ORTA YOLU TUTTURMAK BABI

٧٠٥٨-١/٨٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ بَابِ عَبْدِ اللهِ نَنْتَظِرُهُ فَمَرَّ بِنَا يَزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ النَّخَعِيُّ فَقُلْنَا أَعْلِمْهُ بِمَكَانِنَا فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ خَرَجَ عَلَيْنَا عَبْدُ اللهِ فَقَالَ إِنِّي أُخْبَرُ بِمَكَانِكُمْ فَمَا يَمْنَعُنِي أَنْ أَخْرُجَ إِلَيْكُمْ إِلَّا كَرَاهِيَةُ أَنْ أُمِلَّكُمْ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَتَخَوَّلُنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الْأَيَّامِ مَخَافَةَ السَّآمَةِ عَلَيْنَا

7058-82/1- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' ve Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti o Şakik'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah'ın kapısı önünde oturmuş onu bekliyorduk. Yanımızdan Yezid b. Muaviye en-Nehai geçti. Bizler: Ona burada olduğumuzu bildir dedik. O da onun huzuruna girdi, aradan fazla zaman geçmeden Abdullah yanımıza çıkıp geldi ve şöyle buyurdu: Bana sizin burada olduğunuz haberi verilmekle birlikte yanınıza çıkmamı engelleyen sizi usandırmak istemeyişimden başka bir husus değildir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi bıktırır korkusu ile bazı günler içerisinde öğüt vermek için uygun zamanlarımızı kollardı.[411]

٧٠٥٩-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ ح وَحَدَّثَنَا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ التَّمِيمِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ مُسْهِرٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كُلُّهُمْ

411 Buhari, 68, 6411; Tirmizi, 2855; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9254

عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَزَادَ مِنْجَابٌ فِي رِوَايَتِهِ عَنْ ابْنِ مُسْهِرٍ قَالَ الْأَعْمَشُ وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ مِثْلَهُ

7059-.../2- Bize Ebu Said el-Eşec tahdis etti, bize İbn İdris tahdis etti. (H.) Bize Mincab b. el-Hâris et-Temîmî de tahdis etti, bize İbn Mushir tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Ali b. Haşrem de tahdis edip dediler ki: Bize İsa b. Yunus haber verdi. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, hepsi A'meş'den bu isnad ile buna yakın olarak rivayet etti.

Mincab da İbn Mushir'den rivayetinde şunu ekledi: A'meş dedi ki: Bana Amr b. Murre de Şakik'den tahdis etti, o Abdullah'dan aynısını rivayet etti.[412]

٧٠٦٠-٨٣/٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ شَقِيقٍ أَبِي وَائِلٍ قَالَ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُذَكِّرُنَا كُلَّ يَوْمِ خَمِيسٍ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّا نُحِبُّ حَدِيثَكَ وَنَشْتَهِيهِ وَلَوَدِدْنَا أَنَّكَ حَدَّثْتَنَا كُلَّ يَوْمٍ فَقَالَ مَا يَمْنَعُنِي أَنْ أُحَدِّثَكُمْ إِلَّا كَرَاهِيَةُ أَنْ أُمِلَّكُمْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَتَخَوَّلُنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الْأَيَّامِ كَرَاهِيَةَ السَّآمَةِ عَلَيْنَا

7060-83/3- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir, Mansur'dan haber verdi. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Fudayl b. İyaz Mansur'dan tahdis etti, o Şakik Ebu Vail'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah bize her perşembe günü öğüt verirdi. Bir adam ona: Ey Abdurrahman'ın babası! Biz senin konuşmanı seviyor ve arzu ediyoruz. Keşke her gün bize konuşma yapsan diye istiyoruz dedi. Bunun üzerine o: Size konuşma yapmaktan beni alıkoyan tek husus sizi usandırmaktan hoşlanmayışımdır. Gerçekten Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bizi usandırmak istemediği için günler arasında uygun zamanımızı kollardı dedi.[413]

Şerh

(7058-7060 numaralı hadisler)

(7058) "Yanınıza çıkmamı engelleyen tek husus..." seame: usanç vermek demektir. Umillukum: Sizi usandırıyorum: hemze ötreli olarak söylenir. Sizi usanacak hale getiriyorum, bıktırıyorum demektir. "Yetahavvelu: ara sıra

412 7058 numaralı hadisin kaynakları. Ayrıca Mincab İbn Mushir'den rivayetinde şeklindeki kısmını da Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9289

413 Buhari, 70; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9298

(uygun) zaman kolluyor" demektir. Meşhur olan açıklaması budur. Kadı İyaz dedi ki: Bunun: Bizi ıslah ediyordu anlamında olduğu söylendiği gibi İbnu'l Arabi bizi kendisine uydururdu demektir demiş. Bize ansızın öğüt verirdi diye de açıklanmıştır. Ebu Ubeyd: Bizi nazlandırırdı diye açıklamıştır. Bir kimsenin yakınını alıkoyduğu gibi o da bizi alıkoyardı diye de açıklanmıştır. Kelime bütün ravilerin rivayetinde hı harfi iledir. Ancak Ebu Amr bunun noktasız ha ile olduğunu söylemiştir. Yani onların neşeli hallerini ve zamanlarını arardı demek olur.

Bu hadiste, öğüt verirken kalplerin ondan usanmaması ve böylelikle öğüt maksadına uzak düşülmemesi için öğütte orta yolu tutturmak gerektiği hükmü anlaşılmaktadır.

٥١/٣٩- كِتَابُ الْجَنَّةِ وَصِفَةِ نَعِيمِهَا وَأَهْلِهَا

51/39- CENNETİN, CENNET NİMETLERİNİN VE CENNETLİKLERİN NİTELİKLERİ KİTABI

.../١- باب صِفَةِ الْجَنَّةِ

.../1- CENNETİN NİTELİKLERİ BABI[414]

٧٠٦١-١/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ وَحُمَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حُفَّتْ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ وَحُفَّتْ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ

7061-1/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme Sâbit ve Humeyd'den tahdis etti, o Enes b. Mâlik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cennet hoşa gitmeyen şeylerle kuşatılmış, cehennem de şehvet ve arzularla kuşatılmıştır"* buyurdu.[415]

٧٠٦٢-.../٢- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

7062-.../2- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Şebabe tahdis etti, bana Verka, Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[416]

Şerh

(7061-7062 numaralı hadisler)

"Cennet hoşlanılmayan şeylerle kuşatılmış, cehennem de arzularla kuşatılmıştır." Bunu Müslim bu şekilde "huffet: kuşatılmış" diye rivayet etmiştir. Buhari'de de aynı şekilde kaydedildiği gibi yine Buhari'de "hucibet: perdelenmiştir" diye de kaydedilmiştir. Her ikisi de sahihtir.

414 Tuhfetu'l-Eşrâf'dan eklenmiştir

415 Tirmizi, 2559; Tuhfetu'l-Eşrâf, 329

416 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13929

İlim adamları der ki: Bu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e verilmiş olan güzel temsil türleri arasında yer alan cevaimul kerimden harika ve fevkalade fasih sözlerdendir. Anlamı şudur: Cennete ancak hoşlanılmayan şeyler yapılarak ulaşılır, cehenneme de arzu ve şehvetler yerine getirilerek. Bu şekilde her ikisi bunlarla perdelenmiştir. Perdeyi kaldırabilen kimse perdelenen şeye ulaşır. Cennetin önündeki perdeyi kaldırmak hoşlanılmayan şeylere tahammül ile mümkün olur. Cehennem üzerindeki perdeyi kaldırmak da şehvetleri işleyerek gerçekleşir.

Hoşlanılmayan şeylerin kapsamına ibadetlerde gayretli olmak, ibadetleri ısrarla devam ettirmek, ibadet meşakkatlerine sabretmek, öfkeyi yutmak, affetmek, hilm (tahammülkarlık) göstermek, sadaka vermek, kötülük yapana iyilik yapmak, arzu ve isteklere karşı sabırlı davranmak ve benzeri hususlar girer.

Cehennemin etrafını kuşatmış olan arzu ve şehvetlere gelince, göründüğü kadarı ile bunlar içki, zina, yabancı kadına bakmak, gıybet etmek, eğlence yoluna gitmek ve benzeri haram arzu ve isteklerdir.

Mübah olan şehvet ve arzular ise bunun kapsamına girmez. Bununla birlikte haram olanlara çeker korkusu ile ya da kalbi katılaştırır yahut itaatlerden meşgul eder yahut da bu alanda harcama yapmak için dünyalığı elde etmeye ihtiyaç duymaya ve benzeri hususlara sürüklemesi korkusuyla da bunları çokça yapmak mekruh görülmüştür.

٧٠٦٣-٢/٣- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا وَقَالَ سَعِيدٌ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَعْدَدْتُ لِعِبَادِيَ الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ مِصْدَاقُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللهِ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

7063-2/3- Bize Said b. Amr el-Eş'asî ve Zuheyr b. Harb tahdis etti. Zuheyr bize Süfyan, Ebu Zinâd'dan tahdis etti derken Said haber verdi dedi. O A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Yüce Allah buyurdu ki: Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin hatırına gelmediği şeyleri hazırladım."* Bunu doğrulayan Allah'ın kitabındaki: *"Onlara o işlediklerine mükâfat olmak üzere kendileri için gözleri aydınlatan ne nimetler gizlendiğini hiçbir kimse bilmez"* (Secde, 14) buyruğudur.[417]

417 Buhari, 3244, 4779; Tirmizi, 3197; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13675

٧٠٦٤-٣/٤- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَعْدَدْتُ لِعِبَادِيَ الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ ذُخْرًا بَلْهَ مَا أَطْلَعَكُمْ اللَّهُ عَلَيْهِ

7064-3/4- Bana Harun b. Said el-Eylî tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Malik, Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil Allah buyurdu ki: Ben salih kullarım için -Allah'ın size haber verdikleri bir tarafa- hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir beşerin kalbinden geçirmediği şeyleri biriktirip sakladım."*[418]

٧٠٦٥-٤/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَعْدَدْتُ لِعِبَادِيَ الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ ذُخْرًا بَلْهَ مَا أَطْلَعَكُمْ اللَّهُ عَلَيْهِ ثُمَّ قَرَأَ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ

7065-4/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize A'meş, Ebu Salih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil Allah buyuruyor ki: Ben salih kullarım için -Allah'ın sizi haberdar ettiği bir tarafa- hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin kalbinden geçirmediği şeyleri biriktirip hazırladım"* Sonra da: *"Onlara işlediklerine mükâfat olmak üzere kendileri için gözleri aydınlatan ne nimetler gizlendiğini hiçbir kimse bilmez"* buyruğunu okudu.[419]

٧٠٦٦-٥/٦- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ وَهَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي أَبُو صَخْرٍ أَنَّ أَبَا حَازِمٍ حَدَّثَهُ قَالَ سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ يَقُولُ شَهِدْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَجْلِسًا وَصَفَ فِيهِ الْجَنَّةَ حَتَّى انْتَهَى

418 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4671

419 Ebu Bekir b. Ebu Şeybe'nin hadisini Buhari, 4779'da muallak olarak; İbn Mace, 3228; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12509'da; İbn Numeyr'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12428

ثُمَّ قَالَ ﷺ فِي آخِرِ حَدِيثِهِ فِيهَا مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ ثُمَّ اقْتَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

7066-5/6- Bize Harun b. Maruf ve Harun b. Said el-Eylî tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bize Ebu Sahr'ın tahdis ettiğine göre Ebu Hâzim kendisine tahdis edip dedi ki: Sehl b. Sa'd el-Sâidî'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir meclisinde hazır bulundum. O mecliste cenneti anlattı ve nihayet sonuna kadar geldikten sonra hadisin sonunda şöyle buyurdu: *"Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin kalbinden geçirmediği şeyler vardır"* buyurdu ve şu ayet-i kerimeyi okudu: *"Yanları yataklarından uzak kalır. Rablerine korkarak ve ümit ederek dua ederler. Onlara verdiğimiz rızıktan infâk da ederler. Onlara o işlediklerine mükâfat olmak üzere kendileri için gözleri aydınlatan ne nimetler gizlendiğini hiçbir kimse bilmez"* (Secde, 15-16) ayetini okudu.[420]

Şerh

(7063-7066 numaralı hadisler)

"Salih kullarım için -Allah'ın size bildirdikleri şöyle dursun- hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir beşerin kalbinden geçirmediği şeyleri biriktirip hazırladım." Bazı nüshalarda *"Allah'ın sizi haberdar ettikleri şöyle dursun"* şeklinde iken bazı nüshalarda da *"sizi haberdar ettiklerim"* şeklindedir. Bu, Ebu Bekir b. Ebu Şeybe'nin rivayetinde böyledir. Bütün nüshalarda "zühran: biriktirip" diye kaydedilmiş olmakla birlikte bundan önce zikredilen Harun b. Said el-Eylî (7064) rivayetinde ise bazı nüshalarda "vezühran: ve biriktirip" şeklindedir. Bazılarında da birinci şekildeki gibidir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu çoğunluğun rivayetidir, diğeri gibi daha açıktır. Birincisi ise el-Farisi'nin rivayetidir.

"Belhe: şöyle dursun" lafzında be harfi fethalı lam harfi sakindir. Yani Allah'ın sizi haberdar ettiklerini bir kenara bırak, size bildirmedikleri daha da büyüktür demektir. Böylelikle Allah'ın haberdar etmedikleri yanında diğerlerinin ayrıca sözkonusu edilmesine gerek olmadığını anlatmak istemiş gibidir. Bunun "onlardan başka" anlamında olduğu söylendiği gibi ... nasıl olur anlamında olduğu da söylenmiştir.

420 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4671

١/٢- بَاب إِنَّ فِي الْجَنَّةِ شَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَا يَقْطَعُهَا

1/2- "CENNETTE ÖYLE BİR AĞAÇ VARDIR Kİ, SÜVARİ ONUN GÖLGESİNDE YÜZ YIL BOYUNCA YOL ALIR DA ONU BİTİREMEZ" BUYRUĞU BABI

٧٠٦٧-٦/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ سَنَةٍ

7067-6/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, Said b. Ebu Said el-Makburi'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: "*Şüphesiz cennette öyle bir ağaç vardır ki, süvari onun gölgesinde yüz yıl boyunca yol alır*" buyurdu.[421]

٧٠٦٨-٧/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ وَزَادَ لَا يَقْطَعُهَا

7068-7/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Muğire -yani b. Abdurrahman el-Hizami- Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti ve: "*Onu katetmez*" ibaresini ekledi.[422]

٧٠٦٩-٨/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا الْمَخْزُومِيُّ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَا يَقْطَعُهَا قَالَ أَبُو حَازِمٍ فَحَدَّثْتُ بِهِ النُّعْمَانَ بْنَ أَبِي عَيَّاشٍ الزُّرَقِيَّ فَقَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ شَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ الْجَوَادَ الْمُضَمَّرَ السَّرِيعَ مِائَةَ عَامٍ مَا يَقْطَعُهَا

7069-8/3- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti, bize el-Mahzumî haber verdi, bize Vuheyb, Ebu Hâzim'den tahdis etti, o Sehl b. Sa'd'dan, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: "*Şüphesiz cennette öyle bir ağaç vardır ki, süvari onun gölgesinde yüz yıl yol aldığı halde onu katetmez*" buyurdu.

421 Tirmizi, 2523; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14314

422 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13906

Ebu Hâzim dedi ki: Ben bu hadisi en-Nu'man b. Ebu Ayyaş ez-Züraki'ye tahdis ettim de o şöyle dedi: Bana Ebu Said el-Hudrî, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Şüphesiz cennette öyle bir ağaç vardır ki asil, eğitilmiş ve hızlı yol alan bir ata binmiş bir süvari yüz yıl yol aldığı halde onu katedemez"* buyurdu.[423]

Şerh

(7067-7069 numaralı hadisler)

(7067) *"Şüphesiz cennette öyle bir ağaç vardır ki... onu katetmez."* Bir rivayette ise (7069) *"Asil, eğitilmiş ve hızlı giden bir ata binmiş bir süvari... katetmez"* denilmektedir.

İlim adamları der ki: Burada "gölgesi"nden maksat ağacın dallarının kapladığı yerdir. "Mudammar: eğitilmiş" dat ve şeddeli mim fethalıdır. Bu da daha hızlı koşması için zayıflatılmış at anlamındadır. Daha önce Cihad Kitabı'nda zayıflatmanın (koşu için eğitmenin) nasıl yapılacağı anlatılmıştı.

Kadı Iyaz dedi ki: Bazıları bunu binicinin (süvarinin) sıfatı olmak üzere ikinci mimi kesreli olarak "elmudmir" diye rivayet etmişlerdir ki, atını eğitmiş kimse anlamında olur. Ama bilinen birinci şekildir.

٣/٢- بَاب إِحْلَالِ الرِّضْوَانِ عَلَى أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلَا يَسْخَطُ عَلَيْهِمْ أَبَدًا

2/3- CENNETLİKLERE ALLAH'IN RIZASININ İNDİRİLMESİ VE EBEDİYYEN ONLARA GAZAB EDİLMEYECEĞİ BABI

٧٠٧٠-٩/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِنَّ اللهَ يَقُولُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ فَيَقُولُونَ لَبَّيْكَ رَبَّنَا وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ فَيَقُولُ هَلْ رَضِيتُمْ فَيَقُولُونَ وَمَا لَنَا لَا نَرْضَى يَا رَبِّ وَقَدْ أَعْطَيْتَنَا مَا لَمْ تُعْطِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ فَيَقُولُ أَلَا أُعْطِيكُمْ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ فَيَقُولُونَ يَا رَبِّ وَأَيُّ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ فَيَقُولُ أُحِلُّ عَلَيْكُمْ رِضْوَانِي فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا

7070-9/1- Bize Muhammed b. Abdurrahman b. Sehl tahdis etti, bize Abdullah b. el-Mübârek tahdis etti, bize Malik b. Enes haber verdi. (H.) Bana

423 Buhari, 6552, 6553; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4391, 4773

Harun b. Said el-Eylî de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, bana Malik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den tahdis etti, o Ata b. Yesar'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz aziz ve celil Allah cennet ehline: Ey cennet ehli buyuracak. Onlar: buyur Rabbimiz emrine hazırız. Hayır ellerindedir diyeceklerdir. O: Razı oldunuz mu buyuracak. Onlar: Bize ne oldu ki razı olmayalım Rabbim. Bizlere yarattıklarından kimseye vermediklerini verdin diyecekler. O: Size bundan da daha faziletlisini (üstününü) vereyim mi buyuracak. Onlar: Rabbim bundan daha üstün hangi şey olabilir ki diyecekler. O: Üzerinize rızamı indiririm ve ondan sonra ebediyyen size gazab etmem buyuracak."*[424]

Şerh

"Size rızamı indiririm." Kadı Iyaz el-Meşarik'de "bunu size (üzerinize) onu indiririm diye açıklamıştır. Re harfi kesreli rıdvan ve ötreli olarak rudvan diye yedi kıraatte de bu şekillerde okunmuştur.

٣/٤ - بَاب تَرَائِي أَهْلِ الْجَنَّةِ أَهْلَ الْغُرَفِ كَمَا يُرَى الْكَوْكَبُ فِي السَّمَاءِ

3/4- CENNETLİKLERİN KÖŞKLERDE OLANLARI GÖRMELERİ, SEMADA GEZEGENİN GÖRÜLMESİ GİBİDİR BABI

٧٠٧١-١/١٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ لَيَتَرَاءَوْنَ الْغُرْفَةَ فِي الْجَنَّةِ كَمَا تَرَاءَوْنَ الْكَوْكَبَ فِي السَّمَاءِ قَالَ فَحَدَّثْتُ بِذَلِكَ النُّعْمَانَ بْنَ أَبِي عَيَّاشٍ فَقَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ كَمَا تَرَاءَوْنَ الْكَوْكَبَ الدُّرِّيَّ فِي الْأُفُقِ الشَّرْقِيِّ أَوْ الْغَرْبِيِّ

7071-10/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Kârî- Ebu Hâzim'den tahdis etti, o Sehl b. Sa'd'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz ki cennetlikler cennetteki köşkü, sizin semadaki bir gezegeni görmeniz gibi görürler"* buyurdu.

(Ravi) dedi ki: Ben bunu en-Numan b. Ebu Ayyaş'a tahdis ettim de o şöyle dedi: Ben, Ebu Said el-Hudrî'yi *"sizin doğu yahut batı ufkundaki inci gibi parıldayan gezegeni görmeniz gibi"* derken dinledim dedi.[425]

---

424 Buhari, 6549, 7518; Tirmizi, 2555; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4162

425 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4788

٧٠٧٢-.../٢- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمَخْزُومِيُّ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا نَحْوَ حَدِيثِ يَعْقُوبَ

7072-.../2- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize el-Mahzumî haber verdi, bize Vuheyb, Ebu Hâzim'den her iki isnad ile birlikte Yakub'un hadisine yakın olarak tahdis etti.[426]

٧٠٧٣-١١/٣- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ يَحْيَى بْنِ خَالِدٍ حَدَّثَنَا مَعْنٌ حَدَّثَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ لَيَتَرَاءَوْنَ أَهْلَ الْغُرَفِ مِنْ فَوْقِهِمْ كَمَا تَتَرَاءَوْنَ الْكَوْكَبَ الدُّرِّيَّ الْغَابِرَ مِنَ الْأُفُقِ مِنَ الْمَشْرِقِ أَوِ الْمَغْرِبِ لِتَفَاضُلِ مَا بَيْنَهُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ تِلْكَ مَنَازِلُ الْأَنْبِيَاءِ لَا يَبْلُغُهَا غَيْرُهُمْ قَالَ بَلَى وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ رِجَالٌ آمَنُوا بِاللهِ وَصَدَّقُوا الْمُرْسَلِينَ

7073-11/3- Bana Abdullah b. Cafer b. Yahya b. Halid tahdis etti, bize Ma'n tahdis etti, bize Malik tahdis etti. (H.) Bana Harun b. Said el-Eylî de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, bana Malik b. Enes Safvan b. Süleym'den haber verdi, o Ata b. Yesar'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz cennetlikler üstlerindeki köşklerde bulunanlara sizin doğu ya da batıdaki ufukta gözlerden oldukça uzaklaşmış inci gibi parıldayan yıldızı gördüğünüz gibi görürler. Bu da aralarındaki fazilet farkından dolayıdır."* Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar nebilerin konaklarıdır, onlara başkaları ulaşamaz dediler. Allah Rasûlü: *"Hayır, nefsim elinde olana yemin ederim ki (onlar) Allah'a iman eden ve Rasulleri tasdik eden adamlardır"* buyurdu.[427]

Şerh

(7071-7073 numaralı hadisler)

Burada geçen "el-kevkebu'd-dürrî: inci gibi parıldayan yıldız" lafzında üç ayrı söyleyiş vardır. Yedi kıraatte her üçü ile de okunmuştur. Çoğunluğu "dürrî" lafzını dal harfi ötreli, ye harfi şeddeli ve hemzesiz olarak okumuşlardır. İkinci okuyuş dal harfi ötreli ve sonu hemzeli ve med ile (dürrîun şek-

426 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4774

427 Abdullah b. Cafer b. Yahya b. Halid'in hadisini Buhari, 3256; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4173'de; Harun b. Said el-Eyli'nin kaynakları da daha önce 7070 numaralı hadisin kaynaklarında gösterildi.

linde) okuyuşudur. Üçüncüsü ise dal harfi kesreli, hemzeli ve medli (dirrîun) diye okuyuşudur. Bu da pek büyük gezegen demektir. Ona inci gibi beyaz olduğundan dolayı dürri denilmiştir. (dürr inci, dürrî, inciye mensup olan demektir). Oldukça aydınlatıcı olduğundan ötürü böyle denildiği söylendiği gibi incinin mücevheratın en üstünü olması gibi diğer yıldızlardan daha üstün olması bakımından inciye benzediğinden ötürü böyle denilmiştir diye de açıklanmıştır.

(7073) *"Şüphesiz cennetlikler... aralarındaki fazilet farkından dolayıdır"* bütün nüshalarda bu şekilde "minelufuk: ufukta" şeklindedir. Kadı İyaz dedi ki: Buradaki "min" gayenin başlangıç noktasını belirtmek içindir. Buhari'nin rivayetinde ise "filufuk: ufukta" diye kaydedilmiştir. Bazıları doğrusu budur denilmiştir. Kadı İyaz devamla dedi ki: Bazıları da Müslim rivayetindeki min: den" gayenin sonunu anlatmak için olduğunu zikretmişlerdir. Nitekim bu şekilde de kullanılmıştır. Arapların: "Ben hilali bulutların arasından gördüm demeleri buna benzer. Kadı İyaz dedi ki: Bu doğrudur ama burada "min" lafzını gayenin nihayeti için yorumlamaları kabul edilemez. Aksine bu gerçek anlamı üzere kullanılmıştır. Yani onun ay'ı görmesinin başlangıcı bulutun arasında görmesi ve ufukta görmesi olmuştur. Nitekim İbn Mâhan'dan gelen bir rivayette "batı ufkunun üzerinde" denilmektedir.

"el-gâbir: gözlerden oldukça uzaklaşmış" giden yürüyen demektir. Yani batmaya doğru yaklaşmış ve gözlerden kaybolmuş demektir. Müslim'in Sahihi'nden başka kaynaklarda re harfi öne alınarak "elgârib" diye rivayet edilmiştir. O da zikrettiğimiz anlamdadır. Bu aynı şekilde "el-âzib" diye de rivayet edilmiştir ki bu da ufukta oldukça uzak yerde olan anlamındadır. Hepsi aynı manayı ifade eder.

٤/٥- بَاب فِيمَنْ يَوَدُّ رُؤْيَةَ النَّبِيِّ ﷺ بِأَهْلِهِ وَمَالِهِ

4/5- AİLESİNİ VE MALINI VERMEYE KARŞILIK (DAHİ OLSA) NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İ GÖRMEYİ ARZU EDEN KİMSE HAKKINDA BİR BAB

٧٠٧٤-١٢/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مِنْ أَشَدِّ أُمَّتِي لِي حُبًّا نَاسٌ يَكُونُونَ بَعْدِي يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ رَآنِي بِأَهْلِهِ وَمَالِهِ

7074-12/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman- Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet

ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ümmetim arasında beni en çok sevenlerin bir kısmı, benden sonra gelecek bazı insanlardır. Onlardan birisi, ailesini ve malını vermek karşılığında (dahi olsa) beni keşke görse diye arzu edecektir."*[428]

٥/٦- بَابٌ فِي سُوقِ الْجَنَّةِ وَمَا يَنَالُونَ فِيهَا مِنَ النَّعِيمِ وَالْجَمَالِ

5/6- CENNETİN ÇARŞISI VE ORADA NAİL OLACAKLARI BAZI NİMETLER VE GÜZELLİKLER HAKKINDA BİR BAB

٧٠٧٥-١٣/١- حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْبَصْرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَسُوقًا يَأْتُونَهَا كُلَّ جُمُعَةٍ فَتَهُبُّ رِيحُ الشَّمَالِ فَتَحْثُو فِي وُجُوهِهِمْ وَثِيَابِهِمْ فَيَزْدَادُونَ حُسْنًا وَجَمَالًا فَيَرْجِعُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ وَقَدِ ازْدَادُوا حُسْنًا وَجَمَالًا فَيَقُولُ لَهُمْ أَهْلُوهُمْ وَاللهِ لَقَدِ ازْدَدْتُمْ بَعْدَنَا حُسْنًا وَجَمَالًا فَيَقُولُونَ وَأَنْتُمْ وَاللهِ لَقَدِ ازْدَدْتُمْ بَعْدَنَا حُسْنًا وَجَمَالًا

7075-13/1- Bize Ebu Osman Said b. Abdulcebbar el-Basrî tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Sâbit el-Bünani'den tahdis etti, o Enes b. Mâlik'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz cennette bir çarşı vardır. Her cuma oraya gelirler. Kuzey rüzgarı eserek yüzlerine ve elbiselerine değer, böylelikle güzellikleri cemalleri artar. Ailelerinin yanına da güzellikleri ve cemalleri artmış olarak geri dönerler. Aileleri (eşleri) onlara: Allah'a yemin olsun bizden (yanımızdan ayrıldıktan sonra) güzelliğiniz ve cemaliniz arttı derler. Onlar da: Allah'a yemin olsun siz de öyle. Bizden (sizden ayrıldıktan) sonra sizin de güzelliğiniz ve cemaliniz arttı derler."*[429]

Şerh

"Şüphesiz cennette bir çarşı vardır..."

Burada çarşıdan kasıt, onların insanların dünyada çarşı pazarda toplandıkları gibi toplanacakları bir toplantı yeridir.

"Her hafta oraya gelirler" ifadesi de bir haftalık süre kadar demektir. Yoksa orada gerçek manada hafta yoktur. Çünkü güneş, gece ve gündüz olmayacaktır.

---

428 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12783

429 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 370

Suuk: çarşı pazar müzekker ve müennes olarak kullanılır. Müennes kullanımı daha fasihtir.

Kuzey rüzgarı terkibindeki "şemal: kuzey" şin ve mim harfleri fethalı ve hemzesizdir. Rivayet bu şekilde gelmiştir. Kitabil Ayn sahibi ise bu kelime şemal ve mim harfi sakin ve hemzeli olarak şemel ile ayrıca mimden önce hemze ile şe'mele diye de söylenir. Mim harfi fethalı elifsiz "şemel" diye söylendiği gibi şin fethalı mim ötreli "şemûl" diye de söylenir. Bu da kıblenin karşı tarafından esen rüzgara denilir. Kadı İyaz dedi ki: Cennetteki rüzgarın özel olarak kuzeyden esmesinin sebebi ise araplara göre bu rüzgarın yağmur getiren rüzgar olmasından dolayıdır. Şam cihetinden eserdi. Bu rüzgar ile yağmur bulutları gelir. Onlar da Şam'dan gelen bulutlardan yağmur ümit ederler. Hadis-i şerifte de bu rüzgara "elmusire" adı da verilmiştir ki harekete getiren, hareketlendirici anlamındadır. Çünkü onların yüzlerine cennet zemininden misk ve daha başka nimetleri harekete geçirip üzerlerine saçar.

٦/٧- بَاب أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ وَصِفَاتُهُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ

6/7- CENNETE ONDÖRDÜNDEKİ AY SURETİNDE GİRECEK OLAN İLK ZÜMRE İLE ONLARIN NİTELİKLERİ VE ZEVCELERİ HAKKINDA BİR BAB

٧٠٧٦-١٤/١- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَيَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ وَاللَّفْظُ لِيَعْقُوبَ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ إِمَّا تَفَاخَرُوا وَإِمَّا تَذَاكَرُوا الرِّجَالُ فِي الْجَنَّةِ أَكْثَرُ أَمْ النِّسَاءُ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَوَ لَمْ يَقُلْ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ إِنَّ أَوَّلَ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ وَالَّتِي تَلِيهَا عَلَى أَضْوَإِ كَوْكَبٍ دُرِّيٍّ فِي السَّمَاءِ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ اثْنَتَانِ يُرَى مُخُّ سُوقِهِمَا مِنْ وَرَاءِ اللَّحْمِ وَمَا فِي الْجَنَّةِ أَعْزَبُ

7076-14/1- Bana Amr en-Nâkid ve Yakub b. İbrahim ed-Devrakî birlikte İbn Uleyye'den -lafız Yakub'a ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Uleyye tahdis etti, bize Eyyub, Muhammed'den şöyle dediğini haber verdi: Kendi aralarında cennette erkekler mi daha çoktur yoksa kadınlar mı diye ya birbirlerine karşı övündüler (mufahare) ya da müzakere ettiler. Bunun üzerine Ebu Hureyre şöyle dedi: Yahut da Ebu'l-Kasım (sallallâhu aleyhi ve sellem) demedi-: *"Şüphesiz cennete girecek olan ilk zümre ondördünde ayın*

suretinde olacaklardır. Ondan sonraki zümre ise semadaki inci gibi parıldayan bir gezegenin ışıkları gibi olacaktır. Onlardan her birinin iki zevcesi bulunacak ve bunların bacaklarının kemik iliği etin arkasından görülecek, ayrıca cennette bekâr kimse bulunmayacaktır."[430]

٧٠٧٧-.../٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ اخْتَصَمَ الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ أَيُّهُمْ فِي الْجَنَّةِ أَكْثَرُ فَسَأَلُوا أَبَا هُرَيْرَةَ فَقَالَ قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ

7077-.../2- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti, bize Süfyan, Eyyub'dan tahdis etti, o İbn Sîrin'den şöyle dediğini rivayet etti: Erkeklerle kadınlar hangileri cennette daha çok olacaklar diye tartıştılar. Bunun üzerine Ebu Hureyre'ye sordular. O şöyle dedi: Ebu'l-Kasım şöyle buyurdu deyip İbn Uleyye'nin hadisinin aynısını rivayet etti.[431]

٧٠٧٨-١٥/٣- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أَوَّلَ زُمْرَةٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ وَالَّذِينَ يَلُونَهُمْ عَلَى أَشَدِّ كَوْكَبٍ دُرِّيٍّ فِي السَّمَاءِ إِضَاءَةً لَا يَبُولُونَ وَلَا يَتَغَوَّطُونَ وَلَا يَمْتَخِطُونَ وَلَا يَتْفُلُونَ أَمْشَاطُهُمْ الذَّهَبُ وَرَشْحُهُمْ الْمِسْكُ وَمَجَامِرُهُمْ الْأَلُوَّةُ وَأَزْوَاجُهُمْ الْحُورُ الْعِينُ أَخْلَاقُهُمْ عَلَى خُلُقِ رَجُلٍ وَاحِدٍ عَلَى صُورَةِ أَبِيهِمْ آدَمَ سِتُّونَ ذِرَاعًا فِي السَّمَاءِ

7078-15/3- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Abdulvahid -yani b. Ziyad- Umare b. el-Ka'kâ''dan tahdis etti, bize Ebu Zür'a tahdis edip dedi ki: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cennete ilk girecek kimseler..."* buyurdu (H.) bize kuteybe b. Said ve Zuheyr b. Harb da -lafız Kuteybe'ye ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Cerir, Umare'den tahdis etti, o Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz cennete ilk girecek zümre ondördündeki ay suretinde olacaktır. Onlardan sonrakiler ise semadaki en parlak inci gibi parlayan gezegen sure-*

430 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14408

431 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14438

tinde olacaktır. Onlar orada küçük büyük abdeste çıkmazlar, sümkürmezler, tükürmezler, tarakları altın, terleri misk olacaktır. Buhurdanlıkları öd ağacı olacak, eşleri huruin olacaktır. Ahlakları hepsi tek bir adamın ahlakı üzere olacaklar. Hepsi babaları Âdem'in sureti üzere semaya doğru altmış arşın boyunda olacaklardır."[432]

٧٠٧٩-١٦/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ عَلَى أَشَدِّ نَجْمٍ فِي السَّمَاءِ إِضَاءَةً ثُمَّ هُمْ بَعْدَ ذَلِكَ مَنَازِلُ لَا يَتَغَوَّطُونَ وَلَا يَبُولُونَ وَلَا يَمْتَخِطُونَ وَلَا يَبْزُقُونَ أَمْشَاطُهُمْ الذَّهَبُ وَمَجَامِرُهُمْ الْأَلُوَّةُ وَرَشْحُهُمْ الْمِسْكُ أَخْلَاقُهُمْ عَلَى خُلُقِ رَجُلٍ وَاحِدٍ عَلَى طُولِ أَبِيهِمْ آدَمَ سِتُّونَ ذِرَاعًا قَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ عَلَى خُلُقِ رَجُلٍ وَقَالَ أَبُو كُرَيْبٍ عَلَى خَلْقِ رَجُلٍ وَقَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ عَلَى صُورَةِ أَبِيهِمْ

7079-16/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ümmetim arasından cennete ilk girecek zümre ondördündeki ayın sureti üzere olacaklardır. Sonra onlardan sonra gelecekler semada en parlak yıldız gibi olacaklardır. Bundan sonra da onların çeşitli mevkileri olacaktır. Büyük küçük abdeste çıkmayacaklar, sümkürmeyecekler, tükürmeyecekler, tarakları altındır, buhurdanlıkları öd ağacıdır. Terleri misktir, ahlakları tek bir adamın ahlakı üzere babaları Âdem'in boyu gibi altmış zira olacaklardır."*

İbn Ebu Şeybe "bir adamın ahlakı üzere" Ebu Kureyb de "bir adamın hilkati üzere" İbn Ebu Şeybe de "babalarının sureti üzere" demişlerdir.[433]

Şerh

(7076-7079 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (7076) *"Şüphesiz cennete girecek ilk zümre... bekar kimse kalmayacaktır"* buyruğunda geçen zümre, cemaat ve topluluk demektir. "ed-dürri" inci gibi parlak'ın zaptı ve açıklaması az önce geçti.

432 Buhari, 3327; İbn Mace, 4333; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14903

433 İbn Mace, 4333; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12525

"zevcetan: iki zevce" rivayetlerde bu şekilde te iledir. Bu da hem hadislerde hem arapların konuşmalarında çokça tekrar edilen bir söyleyiştir. Daha meşhur olan ise bunun hazfedilmesidir (zevcan). Kur'an-ı Kerim'de de hadislerin çoğunluğunda da böyle geçmiştir.

"Cennette bekâr kimse kalmayacaktır." Bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda "a'zeb" şeklinde elif iledir. Bu da bir söyleyiştir. Lügatta meşhur olan ise elifsiz olarak "azeb" söyleyişidir. Kadı Iyaz ise bütün ravilerinden bunu elifsiz olarak rivayet ettiklerini el-Uzri'nin ise bunu elifli rivayet ettiğini nakletmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bunun bir kıymeti yoktur. Azeb ise zevcesi olmayan kimseye denilir. Uzûb ise uzak oluş anlamındadır. Bekar kimseye bu ismin veriliş sebebi ise kadınlardan uzak olmasından dolayıdır. Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadisin zahirinden anlaşıldığına göre kadınlar cennetliklerin çoğunluğunu teşkil edeceklerdir. Diğer bir hadiste ise onların cehennemliklerin çoğunluğunu teşkil edeceği belirtilmektedir. Bu iki rivayetin toplamından kadınların Âdemoğulları arasında çoğunluk olduğu anlamı çıkar. Bütün bu hususlar Âdemoğullarının kadınları hakkındadır. Yoksa esasen cennet ehli olan erkeklerin her birine çok sayıda huri verilecektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Terleri misk olacaktır"* buyruğunda geçen "reşh" ter demektir.

"Buhurdanlıkları da öd ağacı olacaktır." Yani Hind ödü olacaktır. Daha önce genişçe açıklanmış bulunmaktadır.

"Huyları tek bir adamın huyu üzeredir." Müslim kitabında, İbn Ebu Şeybe ile Ebu Kureyb'in lafzın zaptı ile ilgili ihtilaflarını zikretmektedir. Ebu Şeybe bunu ha ve lam harfleri ötreli (ahlak) olarak Ebu Kureyb ise ha fethalı, lam kesreli (hilkat, yaratılış) diye rivayet etmiştir. Her ikisi de doğrudur. Buhari Sahihinin ravileri de bu hususta ihtilaf etmişlerdir. Ötreli okuyuş diğer hadiste geçen: *"aralarında ihtilaf (anlaşmazlık) ve nefretleşme yoktur. Kalpleri tek bir kalptir"* buyruğu bunun tercih edilmesini sağlamaktadır. Diğer taraftan hadisin sonunda geçen *"babaları Âdem'in suretinde yahut da onun boyu gibi"* ifadesi dolayısı ile fethalı okuyuş da tercih edilebilir.

(7078) *"sümkürmezler ve tükürmezler"* buradaki tükürmek anlamındaki fiili fe harfi kesreli "yetfilune" ve ötreli (yetfulune) diye okunabilir. Her iki söyleyişi de Cevheri ve başkaları rivayet etmiştir. Bir rivayette ise "yebsukune" diğerinde ise "yebzukune" şeklindedir. Hepsi de aynı anlamdadır.

٨/٧- بَاب فِي صِفَاتِ الْجَنَّةِ وَأَهْلِهَا وَتَسْبِيحِهِمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا

7/8- CENNETİN VE CENNETLİKLERİN NİTELİKLERİ İLE ORADA SABAH AKŞAM TESBİH ETMELERİ HAKKINDA BİR BAB

٧٠٨٠-١/١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَلِجُ الْجَنَّةَ صُورَتُهُمْ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَا يَبْصُقُونَ فِيهَا وَلَا يَمْتَخِطُونَ وَلَا يَتَغَوَّطُونَ فِيهَا آنِيَتُهُمْ وَأَمْشَاطُهُمْ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَمَجَامِرُهُمْ مِنَ الْأَلُوَّةِ وَرَشْحُهُمُ الْمِسْكُ وَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ يُرَى مُخُّ سَاقِهِمَا مِنْ وَرَاءِ اللَّحْمِ مِنَ الْحُسْنِ لَا اخْتِلَافَ بَيْنَهُمْ وَلَا تَبَاغُضَ قُلُوبُهُمْ قَلْبٌ وَاحِدٌ يُسَبِّحُونَ اللهَ بُكْرَةً وَعَشِيًّا

7080-17/1- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu, Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettiğidir. (diyerek) aralarında şu hadisin de yer aldığı çeşitli hadisler de zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"cennete ilk girecek zümrenin suretleri ondördündeki ayın sureti üzere olacaktır. Orada tükürmeyecekler, sümkürmeyecekler, büyük abdest bozmayacaklar, kapları ve tarakları altın ve gümüşten olacaktır. Buhurdanlıkları öd ağacından olacak terleri misk olacak. Onlardan her birinin iki zevcesi olacaktır. O iki zevcenin bacaklarının kemik iliği güzellikten dolayı etin arkasından görülecek. Aralarında bir ayrılık bir nefretleşme olmayacak. Kalpleri bir kişinin kalbi (gibi) olacak, sabah akşam Allah'ı (durmadan) tesbih edecekler."*[434]

٧٠٨١-٢/١٨- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِعُثْمَانَ قَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا وَقَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ يَأْكُلُونَ فِيهَا وَيَشْرَبُونَ وَلَا يَتْفُلُونَ وَلَا يَبُولُونَ وَلَا يَتَغَوَّطُونَ وَلَا يَمْتَخِطُونَ قَالُوا فَمَا بَالُ الطَّعَامِ قَالَ جُشَاءٌ وَرَشْحٌ كَرَشْحِ الْمِسْكِ يُلْهَمُونَ التَّسْبِيحَ وَالتَّحْمِيدَ كَمَا تُلْهَمُونَ النَّفَسَ

434 Yalnız Müslim rivayet etmiştir. Tuhfetu'l-Eşrâf, 14787

7081-18/2- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim -lafız Osman'a ait olmak üzere- tahdis etti. Osman bize Cerir A'meş'den tahdis etti derken İshak haber verdi dedi. O Ebu Süfyan'dan, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Şüphesiz cennetlikler orada yerler, içerler. Tükürmezler, küçük büyük abdest bozmazlar, sümkürmezler."* Ashab: Peki yemeğin hali ne olacak dediler. Şöyle buyurdu: *"Geğirmek ve misk sızıntısı gibi bir ter sizlere nefes almak ilham edildiği gibi onlara da tesbih getirmek ve hamd etmek ilham olunur."*[435]

٧٠٨٢ ...‏/٣ وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَى قَوْلِهِ كَرَشْحِ الْمِسْكِ

7082-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den bu isnad ile *"misk sızıntısı gibi"* lafzına kadar tahdis etti.[436]

٧٠٨٣ ١٩/٤ وَحَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي عَاصِمٍ قَالَ حَسَنٌ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فِيهَا وَيَشْرَبُونَ وَلَا يَتَغَوَّطُونَ وَلَا يَمْتَخِطُونَ وَلَا يَبُولُونَ وَلَكِنْ طَعَامُهُمْ ذَاكَ جُشَاءٌ كَرَشْحِ الْمِسْكِ يُلْهَمُونَ التَّسْبِيحَ وَالْحَمْدَ كَمَا تُلْهَمُونَ النَّفَسَ قَالَ وَفِي حَدِيثِ حَجَّاجٍ طَعَامُهُمْ ذَلِكَ

7083-19/4- Bana Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, ikisi Ebu Asım'dan rivayet etti, Hasan dedi ki: Bize Ebu Âsım, İbn Cureyc'den tahdis etti, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennetlikler orada yerler, içerler, büyük abdeste çıkmazlar, sümkürmezler, küçük abdest bozmazlar, onların o yemekleri bir geğirme ve misk sızıntısı gibidir. Size nefes ilham edildiği gibi onlara da tesbih getirmek ve hamd getirmek ilham olunur."*

(Müslim) dedi ki: Haccac'ın hadisinde de: "Onların o yemekleri (derken zâke işaret zamiri yerine zâlikeyi kullanmıştır)" şeklindedir.[437]

435 Ebu Davud, 4741; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2300

436 7081 numaralı hadisin kaynakları

437 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2867

٧٠٨٤-٢٠/٥- وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَيُلْهَمُونَ التَّسْبِيحَ وَالتَّكْبِيرَ كَمَا تُلْهَمُونَ النَّفَسَ

7084-20/5- Bana Said b. Yahya el-Umevî de tahdis etti, bana babam tahdis etti, bize İbn Cureyc tahdis etti, bana Ebu Zubeyr, Câbir'den haber verdi, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti ancak o rivayetinde: *"size nefes alıp vermek ilham edildiği gibi onlara da tesbih ve tekbir ilham edilir"* demiştir.[438]

Şerh

(7080-7084 numaralı hadisler)

(7080) *"Sabah akşam Allah'ı tesbih ederler."* Yani bu kadarlık süreler zarfında tesbih ederler.

(7081) *"Muhakkak cennet ehli orada yerler ve içerler."* Ehl-i sünnet'in mezhebine ve genel olarak müslamanlara göre cennetlikler cennette yerler, içerler. Hem bununla hem başka zevk verici şeylerle cennetin türlü nimetleri ile sonu gelmeyen ve ebedi olarak kesintisiz nimetlerle nimetlenirler. Onların bu nimetlerle nimetlenmeleri dünya ehlinin nimetlenmeleri şeklinde olacaktır. Ancak aralarında dünya nimetleri ile herhangi bir ortak tarafı bulunmayan lezzet ve lefasette büyük bir üstünlük farkı vardır. Arada tek ortak yön isimlendirmek ve esas olarak şekildir. Ancak onlar küçük büyük abdest bozmamak, sümkürmemek ve tükürmemek gibi farklı özelliklere sahiptir. Kur'an-ı Kerim'in ve Müslim'in ve başkalarının zikrettiği bu hadislerde de sünnetin delaletlerine göre cennet nimetleri ebediyyen kesintisiz olmak üzere daimi olduğuna delil teşkil etmektedir.

٨/٩- بَاب فِي دَوَامِ نَعِيمِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَقَوْلِهِ تَعَالَى وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

8/9- CENNETLİKLERİN NİMETLERİNİN DEVAMI VE YÜCE ALLAH'IN: *"ONLARA: YAPMAYA DEVAM ETTİKLERİNİZE KARŞILIK MİRASÇISI KILINDIĞINIZ CENNET İŞTE BUDUR DİYE SESLENİLİR"* (A'RAF, 43) BUYRUĞU HAKKINDA BİR BAB

438 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2867 [7081, 7083, 7084 numaralı hadislerde "size ilham edildiği gibi" anlamındaki "tulhemune" ibaresi metinlerde aynı zamanda "yulhemûne" diye de okunacak şekilde kaydedilmiştir. Buna göre o bölümün anlamı: "onlara nefes almak ilham edildiği..." olur. -Çeviren-]

٧٠٨٥-٢١/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ يَنْعَمُ لَا يَبْأَسُ لَا تَبْلَى ثِيَابُهُ وَلَا يَفْنَى شَبَابُهُ

7085-21/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Cennete giren bir kimse nimet görür, fakirlik çekmez, elbiseleri eskimez, gençliği son bulmaz."*[439]

٧٠٨٦-٢٢/٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِإِسْحَقَ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ قَالَ الثَّوْرِيُّ فَحَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَقَ أَنَّ الْأَغَرَّ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَأَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يُنَادِي مُنَادٍ إِنَّ لَكُمْ أَنْ تَصِحُّوا فَلَا تَسْقَمُوا أَبَدًا وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَحْيَوْا فَلَا تَمُوتُوا أَبَدًا وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَشِبُّوا فَلَا تَهْرَمُوا أَبَدًا وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَنْعَمُوا فَلَا تَبْأَسُوا أَبَدًا فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

7086-22/2- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd -lafız İshak'a ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verip dedi ki: es-Sevri dedi ki: Bana Ebu İshak'ın tahdis ettiğine göre el-Ağar da kendisine Ebu Saîd el-Hudrî ile Ebu Hureyre'den tahdis etti, ikisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Bir münadi şöyle seslenecek: Size ebediyyen sağlık bulmanız ve hasta olmamanız, ebediyyen hayatta olmanız ve ölmemeniz, ebediyyen genç kalıp yaşlanmamanız, ebediyyen nimetlere mazhar olup fakirlik ve sefalet çekmemeniz verilmiştir."* İşte aziz ve celil Allah'ın: *"Onlara: Yapmaya devam ettiklerinize karşılık mirasçısı kılındığınız cennet işte budur diye seslenilir"* (Araf, 43) buyruğu bunu anlatır.[440]

Şerh

(7085-7086 numaralı hadisler)

"Cennete giren nimet bulur ve fakir olmaz." Bir rivayette de (7086) *"size ebediyyen nimet içerisinde olmak ve fakir düşmemek... verilmiştir"* yani size fakirlik ve sefalet isabet etmeyecektir. Be's: fakirlik, durumun sıkıntılı olması demektir. Arapçada be's, bu's, be'sa ve bu'sa aynı anlamdadır. Yenami ve tenamu birinci harfleri ve ayn harfleri fethalı olmak üzere de: Sizin için nimetlerin devamlı olması demektir.

439 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14655

440 Tirmizi, 3246; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3963

٩/١٠- بَاب فِي صِفَةِ خِيَامِ الْجَنَّةِ وَمَا لِلْمُؤْمِنِينَ فِيهَا مِنْ الْأَهْلِينَ

9/10- CENNET ÇADIRLARININ NİTELİKLERİ VE O ÇADIRLARDA MÜMİN ERKEKLERE AİT ZEVCELER HAKKINDA BİR BAB

٧٠٨٧-١/٢٣- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي قُدَامَةَ وَهُوَ الْحَارِثُ بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ لِلْمُؤْمِنِ فِي الْجَنَّةِ لَخَيْمَةً مِنْ لُؤْلُؤَةٍ وَاحِدَةٍ مُجَوَّفَةٍ طُولُهَا سِتُّونَ مِيلًا لِلْمُؤْمِنِ فِيهَا أَهْلُونَ يَطُوفُ عَلَيْهِمْ الْمُؤْمِنُ فَلَا يَرَى بَعْضُهُمْ بَعْضًا

7087-23/1- Bize Said b. Mansur Ebu Kudame'den -ki o el-Hâris b. Ubeyd'dir- o Ebu İmran el-Cevni'den, o Ebu Bekr b. Abdullah b. Kays'dan, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Şüphesiz cennette mümin için içi oyulmuş tek bir inciden bir çadır vardır. Uzunluğu altmış mildir. Onun içinde müminin eşleri olacaktır. Mümin onları dolaşacak ve birbirlerini görmeyeceklerdir."*[441]

٧٠٨٨-٢/٢٤- وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فِي الْجَنَّةِ خَيْمَةٌ مِنْ لُؤْلُؤَةٍ مُجَوَّفَةٍ عَرْضُهَا سِتُّونَ مِيلًا فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا أَهْلٌ مَا يَرَوْنَ الْآخَرِينَ يَطُوفُ عَلَيْهِمْ الْمُؤْمِنُ

7088-24/2- Bana Ebu Gassan el-Mismai de tahdis etti, bize Abdussamed tahdis etti, bize Ebu İmran el-Cevni, Ebu Bekr b. Abdullah b. Kays'dan tahdis etti, o babasından rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Muhakkak cennette içi oyulmuş inciden bir çadır vardır. Eni altmış mildir. Onun her bir köşesinde bir ailesi vardır. Onlar başkalarını görmezler ve mümin onları dolaşır."*[442]

٧٠٨٩-٣/٢٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مُوسَى بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ الْخَيْمَةُ دُرَّةٌ طُولُهَا فِي السَّمَاءِ سِتُّونَ مِيلًا فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا أَهْلٌ لِلْمُؤْمِنِ لَا يَرَاهُمْ الْآخَرُونَ

---

441 Buhari, 3243, 4879; Tirmizi, 2528 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9136

442 7087 numaralı hadisin kaynakları

7089-25/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Ebu Bekr b. Ebu b. Musa b. Kays babasından o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Çadır bir incidir. Onun semaya doğru yüksekliği altmış mildir. Onun her bir köşesinde mümin için bir aile vardır. Diğerleri onları görmez."*[443]

Şerh

(7087-7089 numaralı hadisler)

(7087) *"Cennette içi oyulmuş inciden bir çadır vardır..."* Bir rivayette de (7089) *"semaya doğru yüksekliği altmış mildir"* denilmektedir.

"Hayme: Çadır" bedevilerin meskenlerinden dörtgen şeklinde bir meskendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İçi oyulmuş inciden"* buyurmasına gelince, genellikle bütün nüshalarda bu şekilde fe harfi ile "mucevvefe: içi oyulmuş" şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Semerkandi'nin rivayetinde ise be harfi ile "mucevvebe" şeklindedir. Bu da delinmiş anlamındadır. Aynı şekilde içi oyulmuş ile aynı manayı ifade eder. Zaviye (köşe) de yan ve yan taraf demektir. Birinci rivayette eninin altmış mil olduğundan, ikincisinde ise yukarı doğru uzunluğunun altmış mil olduğundan söz edilmektedir. Aralarında bir çelişki yoktur. Buna göre zemindeki alanı ile göğe doğru yüksekliği arasında bir fark yoktur. Birbirlerine eşittirler.

١٠/١١- بَاب مَا فِي الدُّنْيَا مِنْ أَنْهَارِ الْجَنَّةِ

10/11- CENNET NEHİRLERİNDEN DÜNYADA BULUNANLAR BABI

٧٠٩٠-١/٢٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَعَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَيْحَانُ وَجَيْحَانُ وَالْفُرَاتُ وَالنِّيلُ كُلٌّ مِنْ أَنْهَارِ الْجَنَّةِ

7090-26/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Abdullah b. Numeyr ve Ali b. Mushir, Ubeydullah b. Ömer'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize Muhammed

443 7087 numaralı hadisin kaynakları

b. Bişr tahdis etti, bize Ubeydullah, Habib b. Abdurrahman'dan tahdis etti, o Hafs b. Âsım'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Seyhan, Ceyhan, Fırat, Nil hepsi cennet nehirlerindendir"* buyurdu.[444]

Şerh

"Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil hepsi cennet nehirlerindendir."

Şunu bilmek gerekir ki Seyhan ve Ceyhan, Seyhun ve Ceyhun'dan farklıdır. Bu hadiste sözü geçen ve cennet ırmaklarından oldukları belirtilen Seyhan ve Ceyhan Ermen (istan) topraklarındadır (Anadolu'yu kastediyor). Ceyhan Mıssise Kasabası'nın ırmağıdır.[445]

Seyhan ise Adana'nın ırmağıdır. Her ikisi de gerçekten büyük iki nehirdir. İkisinden büyük olanı da Ceyhan'dır. Yerleri hakkında doğru olan bilgi budur. Cevheri'nin Sihah'ında Ceyhan Şam'ın ırmağıdır demesi yanlışlıktır. Yahut da o burasının Ermenistan topraklarından olması bakımından mecazi bir anlatımı kastetmiş olabilir. Çünkü burası Şam topraklarına komşu sayılır. el-Hâzimi dedi ki: Seyhan, Mıssise (Misis) yakınlarında bir nehirdir ve o Seyhun'dan bir başkasıdır. en-Nihaye fi Garibu'l-hadis'in müellifi ise Seyhan ve Ceyhan Mıssise (Misis) ile Tarsus yakınlarında iki ırmaktır. Hepsi de Ceyhun'un vav harfi ile yazılan şeklinin Belh yakınında Horasan'ın arkasında bir nehir olduğu üzerinden ittifak ettikleri gibi onun Ceyhan ırmağından farklı olduğunu da ittifakla kabul etmişlerdir. Aynı şekilde Seyhun da Seyhan'dan ayrı bir nehirdir. Kadı Iyaz'ın bu dört nehir İslam diyarının en büyük nehirleridir. Nil Mısır'da, Fırat Irak'ta, Seyhan ve Ceyhan -Seyhun ve Ceyhun da denilir- Horasan diyarındadır şeklindeki sözleri çeşitli bakımlardan kabul edilemeyecek açıklamalardır.

1. Fırat'ın Irak'ta olduğunu söylemesini ele alalım. Fırat Irak'da değildir. Aksine o Şam (Suriye) ile Cezireyi birbirinden ayırır.

2. Seyhan ve Ceyhan -ki Seyhun ve Ceyhun da denilir sözleri ile bu isimleri eş anlamlı kabul etmektedir. Oysa durum böyle değildir. Aksine Seyhan Seyhun'dan ayrı, Ceyhan da Ceyhun'dan ayrıdır. Az önce geçtiği gibi herkesin bunda ittifakı vardır.

3. Bunların Horasan topraklarında olduğunu söylemesine gelince, Seyhan ve Ceyhan Şam (Suriye) yakınlarında Ermen(istan) topraklarındadır. Allah en iyi bilendir.

444 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12269

445 Merhum Asım efendi Kâmus tercümesinde halen Misis dedikleri kasabadır diye açıklamaktadır. (Çeviren)

Bu ırmakların cennet suyundan olduklarına gelince, bu hususta Kadı İyaz'ın zikrettiği iki açıklama yapılmıştır:

Birinci açıklamaya göre iman bu ırmakların bulunduğu toprakları yahut da onların suları ile beslenen cisimleri genel olarak kapsadığından ötürü bunlar cennete doğru gitmektedirler.

İkinci ve daha sahih kabul edilen yoruma göre hadis zahirine göre anlaşılmalıdır. Bunların cennetten bir desteği vardır. Cennet de ehl-i sünnete göre günümüzde mevcut olan bir mahluktur. Müslim, İman Kitabı'nda İsra hadisinde Fırat ve Nil'in cennetten çıktıklarına dair zrivayeti zikrettiği gibi Buhari'de de sidre-i müntehanın dibinden çıktıkları belirtilmektedir.

١١/١٢- بَاب يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَقْوَامٌ أَفْئِدَتُهُمْ مِثْلُ أَفْئِدَةِ الطَّيْرِ

11/12- CENNETE KALPLERİ KUŞLARIN KALPLERİNİ ANDIRAN BİR TAKIM TOPLULUKLAR GİRECEKTİR BABI

٧٠٩١-١/٢٧- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ اللَّيْثِيُّ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَقْوَامٌ أَفْئِدَتُهُمْ مِثْلُ أَفْئِدَةِ الطَّيْرِ

7091-27/1- Bize Haccac b. eş-Şair tahdis etti, bize Ebu Nadr, Haşim b. el-Kasım el-Leysi tahdis etti, bize İbrahim -yani b. Sa'd- tahdis etti, bize babam Ebu Seleme'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Cennete kalpleri kuşların kalpleri gibi bir takım topluluklar girecektir."*[446]

Şerh

"Cennete kalpleri kuşların kalpleri gibi bir takım topluluklar girecektir." Denildiğine göre incelikleri ve zayıflıkları bakımından onlar gibi olacaktır. Nitekim bir başka hadiste de: *"Yemenliler kalpleri daha rikkatli ve yürekleri daha zayıf kimselerdir"* buyurulmaktadır. Bu korku ve heybet hususunda böyledir denilmiştir. Kuş ise hayvanlar arasında en çok korkan ve en çok dehşete kapılan hayvandır. Nitekim yüce Allah: *"Allah'tan kulları arasında ancak âlim olanlar korkar"* (Fatır, 28) buyurmaktadır. Bundan maksat ise (Allah) korku(su)nun kendilerine galib geldiği topluluklardır. Nitekim ileri derecedeki korkuları hususunda seleften bir takım cemaatlerden de bu tür rivayetler gelmiş bulunmaktadır. Bununla onların mütevekkil kimseler oldukları kastedilmiş oldukları da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

446 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14957

"Bize Haccac b. eş-Şair tahdis etti, bize Ebu Nadr tahdis etti, bize İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bize babam Ebu Seleme'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den" bu isnad genel olarak nüshalarda bu şekildedir. Bazılarında da "bana babam Zührî'den tahdis etti, o Ebu Seleme'den" denilerek fazladan "Zührî" adı kaydedilmiştir. Ebu Ali el-Gassani dedi ki: Doğrusu ise birincisidir. Nitekim Ebu Mesud da el-Etraf adlı eserinde bunu böylece tahriç etmiştir. Ayrıca ben Sa'd b. İbrahim'in Zührî'den bir rivayetinin olduğunu bilmiyorum demiştir.

Darakutni ise el-İlel adlı kitabında şunları söylemektedir: Hadisi Ebu Hureyre'den muttasıl olarak rivayet etmek hususunda Ebu Nadr, Mutabaat'da bulunmamıştır. Halbuki mahfuz olan İbrahim'den, o babasından, o Ebu Seleme'den diye mürsel olarak rivayet edilmesidir. Nitekim bunu Yakub ve Sa'd b. İbrahim b. Sa'd da böylece rivayet etmişlerdir. Mürsel olan doğru olandır. Darakutni'nin ifadeleri bunlardır. Ama sahih olan onun zikrettiği bu hususun hadisin sıhhatini gölgelemediğidir. Çünkü bu kitabın baş taraflarında da geçtiği gibi hadis hem muttasıl hem mürsel olarak rivayet edilmiş ise sahih olan kanaate göre onun muttasıl olduğuna hükmedilir. Çünkü hadisi muttasıl olarak rivayet eden kimsenin hıfzettiği fazladan bir bilgisi vardır. Onu mürsel olarak rivayet eden ise onu hıfzetmemiştir. Allah en iyi bilendir.

٧٠٩٢-٢٨/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا بِهِ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ طُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا فَلَمَّا خَلَقَهُ قَالَ اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلَى أُولَئِكَ النَّفَرِ وَهُمْ نَفَرٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ جُلُوسٌ فَاسْتَمِعْ مَا يُجِيبُونَكَ فَإِنَّهَا تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِكَ قَالَ فَذَهَبَ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَقَالُوا السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ قَالَ فَزَادُوهُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ قَالَ فَكُلُّ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ آدَمَ وَطُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا فَلَمْ يَزَلِ الْخَلْقُ يَنْقُصُ بَعْدَهُ حَتَّى الْآنَ

7092-28/2- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis ettikleridir. Zikrettiği hadislerden birisi de şudur: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil Allah Âdem'i onun sureti üzere boyu altmış zira olarak yarattı. Onu yaratınca: Git de şu topluluğa -ki onlar meleklerden oturan bir topluluktu- selâm ver de sana ne cevap vereceklerini dinle. Şüphesiz ki o hem senin, hem senin soyundan geleceklerin tahiyyesi (selâm şekli) olacaktır. O da gitti ve: Esselâmu aleykum deyince*

onlar esselâmu aleyke ve rahmetullah dediler. Böylece ona ve rahmetullahı ziyade ettiler. Bu sebeple cennete her giren boyu altmış zira olduğu halde Âdem'in sureti üzere girecektir. İşte hilkat ondan sonra şu ana kadar eksilmeye devam etmektedir."[447]

Şerh

"Allah, Âdem'i onun sureti üzere boyu altmış zira olarak yarattı." Bu hadisin şerhi ve te'viline dair açıklama daha önceden geçti. Bu rivayet *"onun sureti üzere"* deki zamirin Âdem'e ait olduğu hususunda ve O'nun Âdem'i ilk yaratılışı esnasında yeryüzünde olduğu sureti üzere yarattığı ve onun bu suret üzere vefat ettiği hususunda gayet açıktır. Buna göre de boyu altmış zira idi. Ayrıca o soyundan gelenler gibi çeşitli tavırlara (hallere) intikal etmemiştir. Onun cennetteki sureti ise yeryüzündeki suretinin aynısı idi. Herhangi bir değişikliğe uğramamıştı.

"Git ve o topluluğa -ki onlar meleklerden oturmakta olan topluluktu- selâm ver... buyurdu... esselâmu aleyke ve rahmetullah dediler." Hadisten anlaşıldığına göre oturmakta olan kimselerin yanından geçen kişi onlara selâm verir, daha faziletli olan da başa elif lafm getirerek "esselâmu aleykum" demesidir. Şayet selâmun aleyke dese bu da onun için yeterlidir. Selâm alınırken de müstehap olan verilen selâma uygun fazlalığı eklemektir. Bununla birlikte selâm alınırken esselâmu aleykum demek de caizdir. Ve aleykumselâm demek şart değildir. Allah en iyi bilendir.

١٢/١٣- بَاب فِي شِدَّةِ حَرِّ نَارِ جَهَنَّمَ وَبُعْدِ قَعْرِهَا وَمَا تَأْخُذُ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ

12/13- CEHENNEM ATEŞİNİN SICAKLIĞI, DİBİNİN DERİNLİĞİ VE CEHENNEMİN AZABA UĞRATILANLARIN NERELERİNE KADAR VARACAĞI HAKKINDA BİR BAB

٧٠٩٣-١/٢٩- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ خَالِدٍ الْكَاهِلِيِّ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا

7093-29/1- Bize Ömer b. Hafs b. Ğıyâs tahdis etti. Bize babam el-Alâ b. Halid el-Kâhili'den tahdis etti, o Şakîk'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O gün cehennem yetmiş bin dizgini ve her bir dizgin ile birlikte onu çeken yetmiş bin melek bulunduğu halde getirilecektir."*[448]

447 Buhari, 3326, 6227; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14702

448 Tirmizi, 2573; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9290

Şerh

"Bize Ömer b. Hafs tahdis etti... O Abdullah'dan..." Bu hadis, Darakutni'nin Müslim'e istidrakte bulunduğu hadislerden olup, bu hadisin ref edilmesi bir yanılmadır. Bunu es-Sevri, Mervân ve başkaları, el-Alâ b. Halid'den merkuf olarak rivayet etmişlerdir demiştir.

Derim ki: Hafs sika, hafız ve imam bir ravidir. Dolayısıyla onun hadisi merfu olarak rivayet etmek sureti ile fazlalığı -daha önce çoğunluktan ve muhakkiklerden nakledildiği gibi- makbuldür.

٧٠٩٤-٣٠/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ نَارُكُمْ هَذِهِ الَّتِي يُوقِدُ ابْنُ آدَمَ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ حَرِّ جَهَنَّمَ قَالُوا وَاللَّهِ إِنْ كَانَتْ لَكَافِيَةً يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَإِنَّهَا فُضِّلَتْ عَلَيْهَا بِتِسْعَةٍ وَسِتِّينَ جُزْءًا كُلُّهَا مِثْلُ حَرِّهَا

7094-30/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ademoğlunun yaktığı bu sizin ateşiniz cehennem sıcağından yetmiş bölümden bir bölümdür"* buyurdu. Ashab: Allah'a yemin olsun ki bu dahi yeterli idi ey Allah'ın Rasûlü deyince O: *"Gerçekten o bunun üzerine her birisi onun kadar sıcak olmak üzere altmış dokuz cüz üstün kılınmıştır"* buyurdu.[449]

٧٠٩٥-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي الزِّنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ كُلُّهُنَّ مِثْلُ حَرِّهَا

7095-.../3- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (bir önceki) Ebu Zinâd'ın hadisi ile aynısını rivayet etti. Ancak o rivayetinde *"onların hepsi(nin sıcaklığı) bunun sıcaklığının aynısıdır"* dedi.[450]

٧٠٩٦-٣١/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ خَلِيفَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ كَيْسَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ سَمِعَ وَجْبَةً

449 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13907

450 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14788

فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ تَدْرُونَ مَا هَذَا قَالَ قُلْنَا اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ هَذَا حَجَرٌ رُمِيَ بِهِ فِي النَّارِ مُنْذُ سَبْعِينَ خَرِيفًا فَهُوَ يَهْوِي فِي النَّارِ الْآنَ حَتَّى انْتَهَى إِلَى قَعْرِهَا

7096-31/4- Bize Yahya b. Eyyub tahdis etti, bize Halef b. Halife tahdis etti, bize Yezid b. Keysân, Ebu Hâzim'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Bir düşüş sesi işitince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu nedir biliyor musunuz"* buyurdu. Biz: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedik. O: *"Bu yetmiş yıldan beri cehenneme atılan bir taştır. Ateşe henüz şimdi düşüyor. Nihayet dibine vardı"* buyurdu.[451]

٧٠٩٧-.../٥- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا مَرْوَانُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ هَذَا وَقَعَ فِي أَسْفَلِهَا فَسَمِعْتُمْ وَجْبَتَهَا

7097-.../5- Bunu bize Muhammed b. Abbad ve İbn Ebu Ömer de tahdis edip dediler ki: Bize Mervân, Yezid b. Keysân'dan tahdis etti, o Ebu Hâzim'den, o Ebu Hureyre'den bu isnad ile rivayet etti ve: *"Bu en aşağısına düştü de siz de onun sesini işittiniz"* dedi.[452]

Şerh

(7096-7097 numaralı hadisler)

(7096) "Bir düşüş sesi işitti." Buradaki vecbe: düşüş sesi demek olup vav harfi fethalı, cim harfi sakin söylenir.

(7097) "Muhammed b. Abbad'ın isnadı ile Ebu Hureyre'ye kadar ulaşan bu isnad ile hadisinde ise *"bu onun dibine düştü de siz de onun sesini işittiniz"* denilmektedir. Hadis nüshalarda bu şekildedir ve sahihtir. Bunda sözün delalet ettiği hazfedilmiş ifadeler vardır. yani bu düşen bir taşın sesidir. Yahut da bu... düştüğü zamandır ve buna benzer takriri ifadeler vardır.

٧٠٩٨-٦/٣٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ قَالَ قَتَادَةُ سَمِعْتُ أَبَا نَضْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ سَمُرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ نَبِيَّ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ مِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى كَعْبَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ إِلَى حُجْزَتِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ إِلَى عُنُقِهِ

451 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13450
452 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13450

7098-32/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Semura'dan rivayete göre o Allah'ın Nebisini (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururken dinlemiştir: *"Şüphesiz ateş onlardan kiminin topuklarına kadar varır, kimilerinin beline kadar varır, kiminin de boynuna kadar varır."*[453]

٧٠٩٩-٣٣/٧- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَارَةَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي ابْنَ عَطَاءٍ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا نَضْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى كَعْبَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى حُجْزَتِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى تَرْقُوَتِهِ

7099-33/7- Bana Amr b. Zürâre tahdis etti, bize Abdulvehhab -yani b. Ata- Said'den haber verdi, o Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Nadra'yı Semura b. Cündeb'den tahdis ederken dinledim. Buna göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ateş kiminin topuklarına kadar varır, kiminin diz kapaklarına kadar varır, kiminin beline kadar varır, kiminin de köprücük kemiğine kadar varır."*[454]

٧١٠٠-.../٨- حَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَجَعَلَ مَكَانَ حُجْزَتِهِ حِقْوَيْهِ

7100-.../8- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, bize Said bu isnad ile tahdis etti ve o "(beline anlamındaki) huczetihi" yerine (yine aynı anlamdaki) "hikveyhi" kelimesini kullanmıştır.[455]

Şerh

(7098-7100 numaralı hadisler)

(7098) *"Ateş kimilerinin beline kadar varır."* Buradaki "hucze: bel" ha ötreli, cim sakin olup izarın ve şalvarların bağlandığı yer demektir.

*"Kimisinin köprücük kemiklerine kadar varır"*daki terkve: köprücük kemiği te harfi fethalı, kaf harfi ötrelidir. Bu da omuz ile gırtlak arasındaki kemiktir.

(7100) Bir rivayette de "hakv" ha harfi fethalıdır, kesreli olarak (hikv) diye de söylenir. Bu da (belde) izarın bağlandığı yerdir. Burada kasıt ise bu yerin hizasına gelen kişinin her iki yanıdır.

---

453 Yalnız Müslim rivayet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 4634

454 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4634

455 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4634

١٣/١٤- بَاب النَّارُ يَدْخُلُهَا الْجَبَّارُونَ وَالْجَنَّةُ يَدْخُلُهَا الضُّعَفَاءُ

13/14- CEHENNEME ZORBALARIN, CENNETE DE ZAYIF KİMSELERİN GİRECEĞİ BABI

٧١٠١-١/٣٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ احْتَجَّتْ النَّارُ وَالْجَنَّةُ فَقَالَتْ هَذِهِ يَدْخُلُنِي الْجَبَّارُونَ وَالْمُتَكَبِّرُونَ وَقَالَتْ هَذِهِ يَدْخُلُنِي الضُّعَفَاءُ وَالْمَسَاكِينُ فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِهَذِهِ أَنْتِ عَذَابِي أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ وَرُبَّمَا قَالَ أُصِيبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ وَقَالَ لِهَذِهِ أَنْتِ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْكُمَا مِلْؤُهَا

7101-34/1- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti, bize Süfyan, Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cehennem ile cennet tartıştılar. Bu: Bana zorbalar ve mütekebbirler girer dedi. Öteki: Bana zayıflar ve yoksullar girer dedi. Aziz ve celil Allah buna: Sen benim azabımsın, seninle dilediğim kimseleri azaplandırırım -belki de: seninle dilediğime isabet ederim dedi-. Diğerine de: Sen benim rahmetimsin. Seninle dilediğime rahmet ederim. Her birinizin dolması da hakkıdır buyurdu."*[456]

٧١٠٢-٢/٣٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ تَحَاجَّتْ النَّارُ وَالْجَنَّةُ فَقَالَتْ النَّارُ أُوثِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ وَقَالَتْ الْجَنَّةُ فَمَا لِي لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ وَعَجَزُهُمْ فَقَالَ اللهُ لِلْجَنَّةِ أَنْتِ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي وَقَالَ لِلنَّارِ أَنْتِ عَذَابِي أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْكُمْ مِلْؤُهَا فَأَمَّا النَّارُ فَلَا تَمْتَلِئُ فَيَضَعُ قَدَمَهُ عَلَيْهَا فَتَقُولُ قَطْ قَطْ فَهُنَالِكَ تَمْتَلِئُ وَيُزْوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ

7102-35/2- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Şebabe tahdis etti, bana Verka, Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Cehennem ile cennet tartıştılar. Cehennem: Ben mütekebbirlerle ve zorbalarla üstün kılındım dedi. Cennet de: Peki bana ne oluyor da bana insanların ancak zayıfları, değersiz görülenleri ve acizleri giriyor dedi. Bunun üzerine Allah*

456 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13716

cennete: Sen benim rahmetimsin. Seninle kullarım arasından dilediğim kimselere merhamet ederim buyurdu. Cehenneme de: Sen benim azabımsın. Seninle kullarımdan dilediğim kimseleri azaplandırırım. Sizin her birinizin de dolması hakkıdır buyurdu. Ateş ise dolmayacak. Bunun üzerine (yüce Allah) ateşin üzerine ayağını koyacak, o da yeter yeter der. İşte o zaman artık dolar ve bir kısmı diğerinin içine geçirilir."[457]

٧١٠٣-.../٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَوْنٍ الْهِلَالِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو سُفْيَانَ يَعْنِي مُحَمَّدَ بْنَ حُمَيْدٍ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ احْتَجَّتْ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي الزِّنَادِ

7103-.../3- Bize Abdullah b. Avn el-Hilali tahdis etti, bize Ebu Süfyan -yani Muhammed b. Humeyd- Ma'mer'den tahdis etti, o Eyyub'dan, o İbn Sîrîn'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cennet ve cehennem tartıştı"* buyurdu dedi ve hadisi Ebu Zinâd'ın hadisi ile aynı manada nakletti.[458]

٧١٠٤-٣٦/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَحَاجَّتْ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَقَالَتْ النَّارُ أُوثِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ وَقَالَتْ الْجَنَّةُ فَمَا لِي لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ وَغِرَّتُهُمْ قَالَ اللَّهُ لِلْجَنَّةِ إِنَّمَا أَنْتِ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي وَقَالَ لِلنَّارِ إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابِي أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْكُمَا مِلْؤُهَا فَأَمَّا النَّارُ فَلَا تَمْتَلِئُ حَتَّى يَضَعَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى رِجْلَهُ تَقُولُ قَطْ قَطْ قَطْ فَهُنَالِكَ تَمْتَلِئُ وَيُزْوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ وَلَا يَظْلِمُ اللَّهُ مِنْ خَلْقِهِ أَحَدًا وَأَمَّا الْجَنَّةُ فَإِنَّ اللَّهَ يُنْشِئُ لَهَا خَلْقًا

7104-36/4- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin de yer aldığı hadisler zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennet ile cehennem tartıştılar. Cehennem: Ben mütekebbirlerle ve zorbalarla üstün kılındım dedi. Cennet de: Bana ne oluyor da bana da ancak insanların zayıf olanları, değersiz görülenleri, dünya işinden anlamayanları giriyor dedi. Allah cenne-*

457 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13925

458 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14453

te: Sen ancak benim rahmetimsin. Seninle kullarımdan dilediğim kimselere rahmet ederim buyurdu. Cehenneme de sen benim ancak azabımsın. Seninle kullarımdan dilediğime azap ederim. Her birinizin de doldurulması hakkıdır. Ama ateş, şanı yüce ve Mübârek Allah ayağını koyuncaya kadar dolmaz. Yeter, yeter, yeter der ve nihayet dolar. Bir kısmı diğerinin içine geçirilir. Allah da yarattıklarından hiçbir kimseye zulmetmez. Cennete gelince, muhakkak Allah onun için de (yeni) varlıklar yaratır."[459]

٧١٠٥-.../٥- وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ احْتَجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ إِلَى قَوْلِهِ وَلِكِلَيْكُمَا عَلَيَّ مِلْؤُهَا وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ مِنَ الزِّيَادَةِ

7105-.../5- Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Ebu Said el-Hudrî dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cennet ve cehennem tartıştı"* buyurdu deyip hadisi Ebu Hureyre'nin hadisine yakın olarak: *"Her ikinizin de doldurulması hakkıdır"* buyruğuna kadar zikretti ve ondan sonraki fazlalığı zikretmedi.[460]

٧١٠٦-٣٧/٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَالَ لَا تَزَالُ جَهَنَّمُ تَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ حَتَّى يَضَعَ فِيهَا رَبُّ الْعِزَّةِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدَمَهُ فَتَقُولُ قَطْ قَطْ وَعِزَّتِكَ وَيُزْوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ

7106-37/6- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Yunus b. Muhammed tahdis etti, bize Şeyban, Katâde'den tahdis etti: Bize Enes b. Mâlik'in tahdis ettiğine göre Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cehennem daha var mı deyip duracak. Sonunda şanı yüce ve Mübârek izzetin Rabbi ona ayağını koyacak. Bu sefer: İzzetin hakkı için yeter, yeter diyecek ve bir kısmı diğerinin içine geçirilecek."*[461]

٧١٠٧-.../٧- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ الْعَطَّارُ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ شَيْبَانَ

459 Buhari, 4850; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14704
460 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4009
461 Buhari, 1661; Tirmizi, 7272; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1295

7107-.../7- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis etti, bize Ebân b. Yezid el-Attâr tahdis etti, bize Katâde, Enes'den tahdis etti, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Şeyban'ın hadisi ile aynı manada rivayet etti.[462]

٧١٠٨-٣٨/٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرُّزِّيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ فَأَخْبَرَنَا عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَا تَزَالُ جَهَنَّمُ يُلْقَى فِيهَا وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ حَتَّى يَضَعَ رَبُّ الْعِزَّةِ فِيهَا قَدَمَهُ فَيَنْزَوِي بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ وَتَقُولُ قَطْ قَطْ بِعِزَّتِكَ وَكَرَمِكَ وَلَا يَزَالُ فِي الْجَنَّةِ فَضْلٌ حَتَّى يُنْشِئَ اللهُ لَهَا خَلْقًا فَيُسْكِنَهُمْ فَضْلَ الْجَنَّةِ

7108-38/8- Bize Muhammed b. Abdullah er-Ruzzi tahdis etti, bize Abdulvehhab b. Ata aziz ve celil Allah'ın: *"O günde biz cehenneme: Doldun mu diye soracağız. O da daha var mı diyecek"* (Kaf, 30) buyruğu hakkında bize tahdis edip Said'den haber verdi, o Katâde'den, o Enes b. Mâlik'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Cehenneme (cehennemlikler) atılıp durdukça o daha var mı deyip duracak. Sonunda izzetin Rabbi içine ayağını koyacak. Bu sefer bir kısmı diğerinin içine geçecek ve: İzzetin ve keremin hakkı için yeter, yeter diyecek. Cennette ise yine de fazlalık kalacak. Nihayet Allah orası için başkalarını halk edecek ve onları cennetin fazla kısmına iskân edecek."*[463]

٧١٠٩-٣٩/٩- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ سَلَمَةَ أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَبْقَى مِنَ الْجَنَّةِ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَبْقَى ثُمَّ يُنْشِئُ اللهُ تَعَالَى لَهَا خَلْقًا مِمَّا يَشَاءُ

7109-39/9- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Affân tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Seleme- tahdis etti, bize Sâbit haber verip dedi ki: Enes'i, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurdu diye naklederken dinledim: *"Cennette Allah'ın kalmasını dilediği kadar bir kısım kalır. Sonra yüce Allah orası için dilediklerinden bir başkalarını yaratır."*[464]

462 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1136
463 Buhari, 7384, Tuhfetu'l-Eşrâf, 1177
464 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 371

Şerh

(7101-7109 numaralı hadisler)

(7102) *"Cehennem ile cennet tartıştı..."* bu hadis, zahirine göre kabul edilir. Yüce Allah'ın cehennemde ve cennette ayırd etme gücü (temyiz) yaratıp onunla idrak sahibi oldukları ve böylelikle birbirleriyle tartıştıkları kabul edilir. Bu böyle bir ayırd etme gücünün (temyizin) kendilerinde her zaman olmasını da gerektirmez.

"Cennet bana ne oluyor ki ancak insanların zayıfları değersiz görülenleri ve acizleri giriyor." Buradaki "sekat: değersiz görülen" lafzında sin ve kaf harfleri fethalıdır. Zayıfları ve değersiz görülenleri demektir. "Acez: acizler" kelimesi de ayn ve cim harfleri fethalı olup "aciz"in çoğuludur. Yani dünyalık elde etmek için çalışmaktan bu hususta güç ve imkân sahibi, servet ve varlık sahibi olmaktan aciz olanlar demektir.

(Diğer) rivayet olan Muhammed b. Râfi''in (7104) rivayetinde *"bana ancak insanların zayıfları ve gafilleri girer"* denilmektedir. Buradaki "girretuhum: gafiller" kelimesi Kadı Iyaz'ın naklettiği ve aynı zamanda nüshalarda da bulunan üç şekilde rivayet edilmiştir. Bunlardan birisi "garesühüm" şeklinde gayn ve peltek se iledir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu, üstadlarımızın çoğunluğunun rivayetidir. Bu da ihtiyaç sahibi, fakir ve aç kimseler anlamındadır. Çünkü garez açlık demektir. İkincisi ise acezetuhum şeklinde ayn, cim, ze ve te ile "aciz"in çoğuludur. Az önce geçtiği gibi.

Üçüncüsü ise kesreli gayn, şeddeli re ve te ile "girratühüm: gafiller" şeklidir. Bizim diyarımızın nüshalarında daha meşhur olan da budur. Bu da dünya işlerinde yırtıcılığı olmayan, çok maharet sahibi olmayan, bu alanda gaflet içinde olan kimseler demektir. Bu anlamı ile: *"Cennet ehlinin çoğunluğu gafil kimselerdir"* şeklindeki hadise yakındır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bunlar iman ehli arasından insanların çoğunluğunu ve avamını teşkil eder. Bunlar sünnetin farkına varmazlar.[465] Böylelikle fitnelere maruz kalmaz yahut bu halleri kendilerini bidate ya da benzeri diğer hususlara sokmaz. Bu sebeple onların imanları Sâbit, akideleri sahihtir. Bunlar da müminlerin çoğunluğunu teşkil ederler ve cennet ehlinin de çoğunluğu bunlardır. Arifler, ilimleri ile amel eden âlimler, abid salihler ise bunlar azdır ve bunlar yüksek derecelerin sahipleridir. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Denildiğine göre bu hadiste geçen "zayıflar" ile diğer hadisteki: *"Cennet ehli*

465 Kadı Iyaz'ın Müslim şerhindeki buradaki "sünnetin farkına varmazlar" ibaresi şüphelere maruz kalmazlar anlamındadır. İfadelerin akışı açısından bu daha uygundur. Nitekim Dr. Mustafa Dib el-Buga'nın hazırladığı Nevevi Şerhinde de bu lafız bu şekilde kaydedilmiştir. (Çeviren)

her zayıf ve kendisini zayıf gösteren kimsedir" hadisinin anlamı da şanı yüce Allah'a boyun eğen, şanı yüce Allah huzurunda O'nun için kendi nefsini zelil eden kimse demektir. Bu da zorba ve müstekbirin zıddıdır.

"Yeter, yeter der. İşte o vakit dolar ve bir kısmı diğerinin içine geçirilir." Buradaki yüzva: geçirilir bir kısmı diğer kısmına katılır, toparlanır ve içinde bulunanların üzerine sıkışıp kısımları ile bir araya gelir.

"Kat"ın anlamı da bana bu kadarı yeter demektir. Üç söyleyişi vardır. Tı harfi sakin olarak kat kat, kesreli ve tenvinli olarak katın katın ve tenvinsiz olarak katı katı şeklinde.

(7104) *"Cehenneme gelince, şanı yüce ve Mübârek Allah ayağını koyuncaya kadar dolmaz."* Bundan sonraki rivayette ise (7106) *"Cehennem şanı yüce ve Mübârek izzetin Rabbi ayağını içine koyuncaya kadar daha var mı der durur. (ayağını koyunca) yeter yeter der."* Birinci rivayette ise (7102) *"Ayağını üzerine koyar"* buyurulmaktadır. Bu hadis, sıfat hadislerinin meşhurlarındandır. İlim adamlarının bunlar hakkında iki ayrı kanaate sahip olduklan defalarca geçmiş bulunmaktadır:

1. Selefin cumhurunun ve kelamcılardan bir grubun görüşüdür. Bu görüşe göre bunların te'vili hakkında bir söz söylenmez. Aksine biz bunların cenabı Allah'ın murad ettiği manada hak olduklarına ve bunların ona layık bir anlamlarının olduğuna, zahir anlamının da kastedilmediğine iman ederiz.

2. Kelamcıların cumhurunun görüşü olup, bunlar kendilerine uygun bir şekilde te'vil edilirler. Buna göre bu hadisin te'vili hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Burada ayak (kadem)den maksat mütekaddim olan demektir. Bu da dilde yaygın bir anlamdır. Yani şanı yüce Allah onun içine azap ehlinden orası için önceden takdim ettiği kimseleri koyuncaya kadar... demek olur. el-Mâzerî ve Kadı Iyaz dedi ki: Bu, en-Nadr b. Şumeyl'in te'vilidir. Buna yakın bir te'vil de İbnu'l-A'râbî'den nakledilmiştir.

Bunların ikinci yorumuna göre maksat yaratılmışlardan birisinin kademi (ayağı)dır. Bu durumda zamir o bilinen yaratılmışa ait olur.

Üçüncü yoruma göre yaratılmışlar arasında bu ismi taşıyan bir varlık olma ihtimali vardır. Yüce Allah'ın onun içine ayağını koyar anlamında "ricl: ayak" kelimesinin geçtiği hadise gelince, İmam Ebu Bekir b. Fûrek bu rivayetin nakil ehli nezdinde sâbit olmadığını iddia etmiş olmakla birlikte bunu Müslim ve başkaları rivayet etmiştir. Bu sebeple bu rivayet sahihtir. Te'vili de az önce kadem: ayak hakkında geçen te'vil gibi olur. Bununla birlikte "ricl" ile bir insan topluluğunun kastedilmiş olması da mümkündür. Nitekim "riclün min cerâd" ifadesi bir çekirgeler topluluğu anlamındadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu te'villerin en açık olanı ise bunların cehennemi hak eden ve cehennem için yaratılmış olan bir topluluk olduklarıdır. Bu te'vili yapanlar derler ki: Hadisin zahiri anlamından ayrı olarak yorumlanması zorunluluktur. Böylelikle şanı yüce Allah hakkında bilinen organın imkânsız olduğuna dair kat'i delil ortaya konulabilsin.

(7104) *"Allah yarattıklarından kimseye zulmetmez."* Zulmün şanı yüce Allah hakkında imkânsız olduğu defalarca açıklanmış bulunmaktadır. Allah'ın günah sebebi ile ya da günahsız olarak azaplandırdığı her bir kişiye verdiği azab O'nun adaletinin bir gereğidir.

"Cennete gelince, şüphesiz Allah onun için başkalarını yaratır." Bu da sevap (mükâfat)'ın amellere bağlı olmadığı şeklindeki ehl-i sünnetin görüşünün lehine bir delildir. Çünkü burada sözü edilenler o zaman yaratılacaklar ve cennette kendilerine verilecekler herhangi bir amel karşılığında verilmeyecektir. Hiçbir itaat işlememiş olan küçük çocuklar ile delilerin durumu da budur. Bunların hepsi Allah'ın rahmeti ve lütfu ile cennette olacaktır.

Bu hadis-i şerif ile cennetin genişliğinin pek büyük olduğuna delil vardır. Nitekim sahih hadiste belirtildiği üzere bir kişiye dahi dünyanın misli ve on misli daha verilecek, ayrıca yine cennette şanı yüce Allah'ın yeniden yaratacağı bir takım yaratılmışlara yer kalacaktır.

٧١١٠-٤٠/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجَاءُ بِالْمَوْتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ كَبْشٌ أَمْلَحُ زَادَ أَبُو كُرَيْبٍ فَيُوقَفُ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَاتَّفَقَا فِي بَاقِي الْحَدِيثِ فَيُقَالُ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ وَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ قَالَ وَيُقَالُ يَا أَهْلَ النَّارِ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا قَالَ فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ وَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ قَالَ فَيُؤْمَرُ بِهِ فَيُذْبَحُ قَالَ ثُمَّ يُقَالُ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ قَالَ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الدُّنْيَا حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أُدْخِلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ وَأَهْلُ النَّارِ النَّارَ قِيلَ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ ثُمَّ ذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَمْ يَقُلْ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ يَذْكُرْ أَيْضًا وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الدُّنْيَا

7110-40/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb -lafızları birbirine yakın olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Said'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde ölüm, beyaz siyah bir koçmuş gibi getirilir. -Ebu Kureyb de: Cennet ile cehennem arasında durdurulur ibaresini ekledi. Hadisin geri kalan kısmında ise ittifak etmişlerdir- ve: Ey cennet ehli! Bunu tanıyor musunuz denilir. Başlarını kaldırıp bakarlar ve: Evet bu ölümdür derler. Yine: Ey cehennemlikler! Bunu tanıyor musunuz denilir. Onlar da başlarını kaldırıp bakarlar ve: Evet bu ölümdür derler. Bu sefer verilen bir emir ile kesilir. Sonra: Ey cennetlikler! Ebedilik var, ölüm yok. Ve ey cehennemlikler! Ebedilik var, ölüm yok denilir."* Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen onları işin bitiriliverceği o hasret günü ile korkut. Halbuki onlar gaflet içindedirler. Onlar hâlâ iman etmezler."* (Meryem, 39) buyruğunu okudu ve eli ile dünyaya işaret buyurdu.[466]

٧١١١-١١/٤١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجَاءُ بِالْمَوْتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ كَبْشٌ أَمْلَحُ زَادَ أَبُو كُرَيْبٍ فَيُوقَفُ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَاتَّفَقَا فِي بَاقِي الْحَدِيثِ فَيُقَالُ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ وَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ قَالَ وَيُقَالُ يَا أَهْلَ النَّارِ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا قَالَ فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ وَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ قَالَ فَيُؤْمَرُ بِهِ فَيُذْبَحُ قَالَ ثُمَّ يُقَالُ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ قَالَ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الدُّنْيَا

7111-41/11- Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ebu Said dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme konulduğu zaman ey cennet ehli denilecek."* buyurdu. Sonra hadisi Ebu Muaviye'nin hadisi manasında zikretti. Ancak rivayetinde: "İşte aziz ve celil Allah'ın... buyruğu bunu dile getirmektedir" dedi ve sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu okudu demediği gibi aynı şekilde "eli ile dünyaya işaret etti" ibaresini de zikretmedi.[467]

466 Buhari, 4730; Tirmizi, 3156; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4012

467 7110 numaralı hadisin kaynakları

٧١١٢-١٢/٤٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنِي وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ حَدَّثَنَا نَافِعٌ أَنَّ عَبْدَ اللهِ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ يُدْخِلُ اللهُ أَهْلَ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ وَيُدْخِلُ أَهْلَ النَّارِ النَّارَ ثُمَّ يَقُومُ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ فَيَقُولُ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ لَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ لَا مَوْتَ كُلٌّ خَالِدٌ فِيمَا هُوَ فِيهِ

7112-42/12- Bize Zuheyr b. Harb, Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd tahdis etti. Abd bana Yakub -ki o b. İbrahim b. Sa'd'dır- haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi: Bize babam Salih'den tahdis etti, bize Nâfi'in tahdis ettiğine göre Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah cennetlikleri cennete koyar, cehennemlikleri de cehenneme koyar. Sonra aralarında bir münadi kalkarak: Ey cennet ehli! Ölüm yok. Ey cehennem ehli! Ölüm yok. Herkes içinde bulunduğu halde ebedi kalacaktır diye seslenir."*[468]

٧١١٣-١٣/٤٣- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا صَارَ أَهْلُ الْجَنَّةِ إِلَى الْجَنَّةِ وَصَارَ أَهْلُ النَّارِ إِلَى النَّارِ أُتِيَ بِالْمَوْتِ حَتَّى يُجْعَلَ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ثُمَّ يُذْبَحُ ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ لَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ لَا مَوْتَ فَيَزْدَادُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَرَحًا إِلَى فَرَحِهِمْ وَيَزْدَادُ أَهْلُ النَّارِ حُزْنًا إِلَى حُزْنِهِمْ

7113-43/13- Bana Harun b. Sa'd el-Eylî ve Harmele b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Ömer b. Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer b. Hattab'ın tahdis ettiğine göre babası kendisine Abdullah b. Ömer'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennetlikler cennete girdikten, cehennemlikler de cehenneme girdikten sonra ölüm getirilir. Nihayet cennet ile cehennem arasında bir yere konulur. Sonra bir münadi: Ey cennet ehli! Artık ölüm yok. Ey cehennem ehli! Artık ölüm yok diye seslenir. Bunun üzerine cennet ehlinin sevincine sevinç katılarak artar. Cehennem ehlinin kederine keder katılarak artar."*[469]

468 Buhari, 6544; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7681

469 Buhari, 6548; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7424

Şerh

(7110-7113 numaralı hadisler)

(7110) *"Kıyamet gününde ölüm bir koçmuş gibi getirilir. Cennet ile cehennem arasında durdurulur ve kesilir. Sonra da ebedilik vardır artık ölüm yoktur denilir."* el-Mâzerî dedi ki: Ehl-i sünnete göre ölüm hayatın zıddı bir ârâzdır. Mutezile'den bazıları ise o ârâz değildir. Aksine hayatın yok olmasıdır demiştir. Bu ise yüce Allah'ın: *"Ölümü ve hayatı yarattı"* (Mülk, 2) buyruğu dolayısı ile bir hatadır. Çünkü bu buyrukta yüce Allah ölümün bir mahluk olduğunu tespit etmektedir. Her iki görüşe göre ise ölüm koç suretinde ya da başka bir surette bir cisim değildir. Bu sebeple hadis, yüce Allah'ın bu cismi yaratacağı sonra temsilen kesileceği şeklinde te'vil edilir. Çünkü ahiretteki-ler hakkında ölüm sözkonusu olmayacaktır. "el-kebş el-emlah: beyaz siyah koç" denildiğine göre katıksız beyaz demektir. Bu açıklamayı İbnu'l Arabi yapmıştır. Kisai ise rengi beyaz ve siyah olmakla birlikte beyazı daha çok olana denilir demiştir. Daha önce kurbanlıklar bahsinde açıklaması geçmiş bulunmaktadır.

Hemzeli olarak "yeşreibbu: başını seslenen kimseye doğru kaldırıp bakar" anlamındadır.

٧١١٤-١٤/٤٤- حَدَّثَنِي سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ضِرْسُ الْكَافِرِ أَوْ نَابُ الْكَافِرِ مِثْلُ أُحُدٍ وَغِلَظُ جِلْدِهِ مَسِيرَةُ ثَلَاثٍ

7114-44/14- Bana Sureyc b. Yunus tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kâfirin dişi yahut kâfirin küçük azı dişi Uhud gibi, derisinin kalınlığı ise üç günlük mesafe gibi olacaktır."*[470]

٧١١٥-١٥/٤٥- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ الْوَكِيعِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَرْفَعُهُ قَالَ مَا بَيْنَ مَنْكِبَيْ الْكَافِرِ فِي النَّارِ مَسِيرَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ لِلرَّاكِبِ الْمُسْرِعِ وَلَمْ يَذْكُرْ الْوَكِيعِيُّ فِي النَّارِ

7115-45/15- Bize Ebu Kureyb ve Ahmed b. Ömer el-Vekii tahdis edip dedi ki: ... Ebu Hureyre (Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ref ederek) şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Cehennemde kâfirin iki omuzu arası hızlıca yol alan süvari için üç günlük mesafe kadar olacaktır."*

el-Vekî' "cehennemde" lafzını zikretmedi.[471]

470 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13437

471 Buhari, 6551; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13420

Şerh

(7114-7115 numaralı hadisler)

"Kâfirin dişi Uhud dağı gibi derisinin kalınlığı ile omuzlarının arası da üç günlük mesafe olacaktır" hadislerinde sözü edilen bu üç günlük mesafe ifadesi, ona acı ve ızdırap çektirmekte daha ileri derecede olması içindir.

Bütün bunlar yüce Allah'ın kudretinde olan hususlar olup, sadık (doğru sözlü Nebinin) bunu haber vermesi dolayısı ile buna iman etmek gerekir.

٧١١٦-٤٦/١٦- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنِي مَعْبَدُ بْنُ خَالِدٍ أَنَّهُ سَمِعَ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ قَالُوا بَلَى قَالَ ﷺ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعِّفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَأَبَرَّهُ ثُمَّ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ قَالُوا بَلَى قَالَ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ

7116-46/16- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bana Ma'bed b. Halid'in tahdis ettiğine göre o Hârise b. Vehb'in Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlediğini nakletmiştir: *"Size cennetlikler hakkında haber vermeyeyim mi"* Ashab: buyur dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Zayıf olan zayıf görülen ve Allah adına yemin etse onu yemininde doğru çıkardığı herkestir"* buyurdu. Sonra: *"Size cehennemlikleri haber vermeyeyim mi"* buyurdu. Onlar: buyur dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Katı, bâtıl adına tartışan, mal yığan cimri ve müstekbir her kişidir"* buyurdu.[472]

٧١١٧-.../١٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ أَلَا أَدُلُّكُمْ

7117-.../18- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile aynısını rivayet etti, ancak o: *"Size (haber vermeyeyim mi yerine) delalet etmeyeyim mi"* dedi.[473]

٧١١٨-٤٧/١٨- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَعْبَدِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ الْخُزَاعِيَّ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعَّفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَأَبَرَّهُ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ كُلُّ جَوَّاظٍ زَنِيمٍ مُتَكَبِّرٍ

472 Buhari, 4918, 6071, 6657; Tirmizi, 2605; İbn Mace, 4116; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3285

473 7116 numaralı hadisin kaynakları

7118-47/18- Bize Muhammed b. Numeyr de tahdis etti... Hârise b. Vehb el-Huzai dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Size cennetlikleri haber vermeyeyim mi? Zayıf olan zayıf görülen Allah adına yemin etse onu yemininde doğru çıkardığı herkestir. Size cehennemlikleri haber vermeyeyim mi? Katı, bâtıl adına tartışan, kavme sonradan katılan ve büyüklük taslayan herkestir."*[474]

٧١١٩-١٩/٤٨- حَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ رُبَّ أَشْعَثَ مَدْفُوعٍ بِالْأَبْوَابِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبَرَّهُ

7119-48/19- Bana Süveyd b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Saçı sakalı birbirine karışmış, kapılardan itilip kakılan nice kimse vardır ki Allah adına yemin etse onu yemininde doğru çıkartır."*[475]

Şerh

(7116-7119 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in cennetlikler hakkında (7116) *"zayıf olan zayıf görülen herkes"* ibaresinde geçen "mutedaaff: Zayıf görülen" kelimesi ayn harfi fethalı olarak da kesreli olarak da (mutedaif) şeklinde zaptedilmiştir. Ama meşhur olan fethalı olduğudur. Çoğunluk başkasını zikretmemişlerdir. Anlamı ise insanlar tarafından zayıf görülen, hakir görülen, dünyada hali zayıf olduğu için kendisine karşı zorbalık taslanan kimsedir. Kesreli rivayet (mutedaiif)in ise anlamı şudur. Mütevazi, zelil görünen, önemsenmeyen, kendisini bir parça küçük düşüren kişi demektir.

Kadı Iyaz dedi ki: Burada zayıflık kalplerin inceliği, yumuşaklığı, imana itaat ve boyun eğişi anlamında olabilir. Maksat ise cennetliklerin çoğunluğunun bu gibi kimseler olacağıdır. Tıpkı cehennemliklerin çoğunluğunun diğer kısmın teşkil etmesi gibi. Yoksa maksat her iki cihette de tamamının bunlar olacağı anlamında değildir.

(7119) Eşas: saçı başı birbirine karışmış ise saçları keçeleşmiş, toza toprağa bulanmış, saçını yağlamayan, çokça yıkayamayan kimse demektir. *"Kapılardan itilip kakılan"* ise kendisine içeri girmesi için izin verilmeyen aksine engellenen, insanlar nezdinde değersiz görüldüğü için kovulan kimse demektir.

474 7116 numaralı hadisin kaynakları

475 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14011

"Allah adına yemin etse onu yemininde doğru çıkarır" ifadesi de şu demektir: Şanı yüce Allah'ın keremine ümit bağlayarak yeminini doğru çıkaracağını umarak yemin etse (yeminini doğru çıkartır) demektir. Allah'a dua etse duasını kabul eder anlamında olduğu da söylenmiştir. Ancak meşhur olan birinci anlamdır.

Cehennemlikler hakkında (7116) *"katı bâtıl adına tartışan, mal yığan cimri ve müstekbir her kişidir."* Bir rivayette de (7118) *"Katı, bâtıl adına tartışan, kavme sonradan katılan ve büyüklük taslayan her kişidir"* sözüne gelince;

"Utül: katı, bâtıl adına tartışan" lafzında ayn ve te harfleri ötrelidir. Katı, bâtıl adına çetin bir şekilde tartışan kişi demektir. Katı, kaba saba demek olduğu da söylenmiştir.

Cevvâz: Mal yığan, cimri, cim harfi fethalı, vav şeddeli ve zı harfi ile olup mal toplayıp biriktiren, buna karşılık başkasına ondan bir şey vermeyen kimse demektir. Eti çok, yürüyüşünde kibirli olan demek olduğu söylendiği gibi kısa boylu ve göbekli demek olduğu da soylenmiştir. Böbürlenen şımaran kişi anlamında olduğu da söylenmiştir.

"Zenîm: Kavme sonradan katılan" ise nesebe iddia ile katılan ama aslında onlardan olmayan kişi demektir. Bu yönü ile kuyruğu kesik koyunun kesik kuyruğuna benzetilmiştir.

Büyüklük taslayan (mütekebbir ve müstekbir) ise kibirli kimse demektir. Kibir ise hakka karşı çıkmak ve insanları küçümsemek demektir.

٧١٢٠-٤٩/٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ النَّاقَةَ وَذَكَرَ الَّذِي عَقَرَهَا فَقَالَ إِذْ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا انْبَعَثَ بِهَا رَجُلٌ عَزِيزٌ عَارِمٌ مَنِيعٌ فِي رَهْطِهِ مِثْلُ أَبِي زَمْعَةَ ثُمَّ ذَكَرَ النِّسَاءَ فَوَعَظَ فِيهِنَّ ثُمَّ قَالَ إِلَامَ يَجْلِدُ أَحَدُكُمْ امْرَأَتَهُ فِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ جَلْدَ الْأَمَةِ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ جَلْدَ الْعَبْدِ وَلَعَلَّهُ يُضَاجِعُهَا مِنْ آخِرِ يَوْمِهِ ثُمَّ وَعَظَهُمْ فِي ضَحِكِهِمْ مِنْ الضَّرْطَةِ فَقَالَ إِلَامَ يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ

7120-49/20- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize İbn Numeyr, Hişâm b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o Abdullah b. Zem'a'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hutbe verdi, dişi deveyi de sözkonusu etti. Onu keseni de sözkonusu edip şöyle buyurdu: *"O kavmin en bedbahtı ileri atıldığı zaman onun*

için güçlü, oldukça şerli, kavmi arasında kuvvetli Ebu Zem'a gibi birisi ileri atıldı." Sonra kadınları sözkonusu etti. Onlar hakkında da öğüt verdikten sonra: *"Sizden biriniz ne diye hanımını döver ki"* buyurdu. Ebu Bekir'in rivayetinde *"cariye döver gibi."* Ebu Kureyb'in rivayetinde ise *"köleyi döver gibi (demiştir)." "Halbuki belki de gününün sonunda onunla cima eder."* Sonra yellenmeye gülmeleri sebebi ile onlara öğüt vererek: *"Sizden bir kimse neden yaptığına güler"* buyurdu.[476]

Şerh

Dişi devenin kesilmesine dair hadiste geçen "ârim: şerli" ayn ve re harfi ile olup dil bilginleri şöyle demişlerdir: Bu şerli, fesat çıkartan, murdar kötü kişi demektir. Güçlü ve zararlı kişi demek olduğu da söylenmiştir.

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre;

1. Te'dib zarureti olmadan kadınlara vurmak yasaklanmaktadır.

2. Başkasının sesini duyduğu yellenmesi dolayısı ile gülmek yasaklanmaktadır. Aksine böyle bir şey duyarsa bunu fark etmemiş gibi yapar, ona aldırmadan ve duymadığı izlenimini vererek konuşmasını meşgul olduğu işini sürdürür.

3. Güzel edep ve güzel geçim teşvik edilmektedir.

٧١٢١-٥٠/٢١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَأَيْتُ عَمْرَو بْنَ لُحَيِّ بْنِ قَمَعَةَ بْنِ خِنْدِفَ أَبَا بَنِي كَعْبٍ هَؤُلَاءِ يَجُرُّ قُصْبَهُ فِي النَّارِ

7121-50/21- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Cerir, Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem); *"Ben, Amr b. Luhayy b. Kama b. Hindif'i şu Ka'boğullarının atasını cehennemde bağırsaklarını sürüklerken gördüm"* buyurdu.[477]

٧١٢٢-٥١/٢٢- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَحَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنِي وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ إِنَّ الْبَحِيرَةَ الَّتِي يُمْنَعُ دَرُّهَا لِلطَّوَاغِيتِ فَلَا يَحْلُبُهَا أَحَدٌ مِنْ النَّاسِ وَأَمَّا السَّائِبَةُ الَّتِي كَانُوا

476 Buhari, 3377 -muhtasar olarak-, 4942, 5204, 6042 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 3343; İbn Mace, 1973; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5294

477 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12609

يُسَيِّبُونَهَا لِآلِهَتِهِمْ فَلَا يُحْمَلُ عَلَيْهَا شَيْءٌ وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيِّبِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَأَيْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرٍ الْخُزَاعِيَّ يَجُرُّ قُصْبَهُ فِي النَّارِ وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ سَيَّبَ السُّيُوبَ

7122-51/22- Bana Amr en-Nâkid, Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd tahdis etti. Abd, bana Yakub -ki o b. İbrahim b. Sa'd'dır- haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi: Bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihab'dan şöyle dediğini rivayet etti: Said b. el-Müseyyeb'i şöyle derken dinledim: Bahira, sütü tağutlar için alıkonulan ve insanlardan hiçkimse tarafından sağılmayan devedir. Saibe ise ilahları için serbest bıraktıkları ve üzerine hiçbir yük vurulmayan devedir.

İbnu'l Müseyyeb dedi ki: Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben, Amr b. Âmir el-Huzai'yi cehennemde bağırsaklarını sürüklerken gördüm ve saibeleri ilk serbest bırakan kişi o idi"* buyurdu.[478]

Şerh

(7121-7122 numaralı hadisler)

(7121) *"Ben, Amr b. Luhayy b. Kama b. Hindif'i şu Ka'boğullarının babasını cehennemde bağırsaklarını sürüklerken gördüm."* Diğer rivayette (7122) *"Amr b. Âmir b. el-Huzai'yi cehennemde bağırsaklarını sürüklerken gördüm. Saibeleri ilk serbest bırakan idi"* buyurulmaktadır. Buradaki "Kamaa" kelimesini dört şekilde zaptetmişlerdir. Bunların en meşhuru kaf harfi kesreli mim harfi şeddeli ve fethalı (kimmaa) şeklidir. İkincisi kaf ve kesreli mim şeddeli (kimmia) şeklidir. Bunu Kadı Iyaz el-Baci'nin İbn Mahan'dan rivayetinden olmak üzere nakletmiştir.

Üçüncüsü kaf harfi fethalı, mim sakin (kam'a) şeklidir. Dördüncüsü ise kaf ve mim harfleri fethalı ve mim şeddesiz (kamaa) şeklidir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu da çoğunluğun rivayetidir.

"Hindif" ise hı ve dal harfleri kesreli zaptedilmiştir. Daha meşhur olan budur. Kadı Iyaz el-Meşarik'de bu ismin iki şekilde zaptedildiğini nakletmektedir. Biri bu, diğeri ise hı kesreli dal fethalı olmak üzere "hindef" söyleyişidir. Hindif kabilenin annesinin adıdır. Munsarıf değildir. Adı da İmran b. el-Caf b. Kudaa kızı Leylâ'dır. *"Kâ'boğullarının atası"* sözüne gelince, burada (atası anlamındaki) "eba" lafzını bu şekilde be ile zaptetmiş bulunuyoruz. Diyarımızdaki nüshaların çoğunda da bu şekildedir. Bazılarında ise hı harfi ile "eha" (ka'boğullarının kardeşi demek olur) şeklindedir. Kadı Iyaz bunu

478 Buhari, 4623; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13177

el-Cülüdi'nin ravilerinden çoğunluğundan nakletmiş ve şunları söylemiştir: Birincisi İbn Mâhan ile el-Cülüdi'nin ravilerinin bazılarının rivayetidir. Doğrusu da odur. Nitekim İbn Ebu Hayseme, Musab ez-Zubeyri ve başkaları da hadisi bu şekilde zikretmişlerdir. Çünkü Ka'b, Huzaa'nın kollarından birisi ve Huzaa'nın oğludur.

Luhayy ise lam ötreli, ha fethalı, sondaki ye şeddelidir.

"Kusbeu: bağırsaklarını" kaf harfi ötreli ve sad harfi sakindir. Çoğunluk bağırsakları demek olduğunu söylerken Ebu Ubeyd "kusb" bağırsakların tekilidir demiştir.

İkinci rivayette (7122) "Amr b. Âmir'e" gelince Kadı Iyaz şunları söylemiştir: Huzaa oğlunun nesebinde bilinen Amr b. Luhay b. Kamaa'dır. Birinci rivayette söylediği gibi. O da Kamaa b. İlyas b. Mudar'dır. Âmir ise onun babası olan Ebu Kamaa'nın amcasıdır. O da Müdrike b. İlyas'dır. Hicazlı neseb bilginlerinin söyledikleri budur. Ama kimisi de şunları söyler: Onlar Yemen'den Amr b. Âmir'in oğullarından gelirler. O da Amr b. Luhayy'dır. Adı ise Rabia b. Hârise b. Amr b. Âmir'dir. Bu görüşü kabul eden bir kimse bu ikinci rivayeti delil gösterebilir. Kadı İyaz'ın sözleri burada sona ermektedir. Allah en iyi bilendir.

٧١٢٣-٥٢/٢٣- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ صِنْفَانِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ رُءُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا

7123-52/23- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Cerir, Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cehennem ehlinden iki sınıf vardır. Onları henüz görmedim. (Birileri) beraberlerinde inek kuyruklarını andıran kamçılar bulunan ve onlarla insanları döven kimselerdir. (Diğeri) giyimli (ama) çıplak, meylettiren, meyleden, başları yan yatmış deve hörgüçlerini andıran kadınlardır. Bu kadınlar ne cennete girerler ne de kokusunu alırlar. Ve muhakkak onun kokusu şu kadar şu kadar uzaklıktan alınır."*[479]

Şerh

"İki sınıf cehennem ehlindendir. Onları henüz görmedim..." Bu hadis, nübüvvetin mucizelerindendir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in verdiği

479 Daha önce kaynakları 5547 numaralı hadiste gösterildi.

haber gerçekleşmiştir. Kamçı sahiplerine gelince, bunlar şurta (güvenlik) valisinin (sorumlusunun) görevlileridir. Giyinmiş kadınlar hakkında ise çeşitli açıklamalar sözkonusudur.

1. Bunlar Allah'ın nimetleri ile giyimli, onlara (nimetlere) şükretmekten yana çıplaktırlar.

2. Elbiseler bakımından giyimli, hayır işlemekten ahiretlerine gereken ihtimamı göstermekten, itaatlere itina etmekten yana çıplaktırlar.

3. Güzelliğini göstermek için bedeninin bir kısmını açar. İşte bunlar hem giyimli hem çıplaktır.

4. Elbisenin altında olanı gösterecek şekilde ince elbiseler giyerler. Mana itibari ile çıplak giyimli sayılırlar.

Meyleden ve meylettirenlere gelince; bunlar yüce Allah'a itaatten, onların yerine getirmeleri gereken ferclerini (iffetlerini) ve diğer hususları korumaktan yana sapan, uzaklaşan kimselerdir. Meylettirirler yani başkalarına yaptıklarını yapmayı öğrettirirler.

Bir diğer açıklamaya göre meylederler yani yürüyüşlerinde sağa sola kırıtarak kollarını oynatarak yürürler. Bir diğer açıklamaya göre meyledenler saçlarını eğen bir şekilde tararlar. Bu ise onlar tarafından bilinen fahişelere özgü bir tarama şeklidir. Meylettirirler yani başkalarına da böyle bir taramayı öğretirler.

Bir diğer görüşe göre erkeklere meylederler, onları da gösterdikleri zinetleri ve başka şeylerle kendilerine meyletmelerini sağlarlar.

Başlarının yan yatmış deve hörgücü gibi olmasına gelince. Bu da şu demektir: Başlarını örtülerle, sarıklarla ve daha başka başa sarılan şeylerle büyültürler, kabartırlar. Öyle ki saçları buhti denilen deve türünün (yan yatmış) hörgüçlerine benzer. Buna dair açıklamalarda meşhur olan budur.

el-Mâzerî dedi ki: Bunun erkekleri arzularlar, gözlerini onlara bakmaktan çekmezler, başlarını önlerine eğmezler anlamında olduğu da vardır.

Kadı Iyaz, meyleden kadınların saçı yan yatıran tarayışı tararlar açıklamasını tercih etmiştir. Bu da saçları örükler halinde tarayıp, başının üst tarafında onları bağlayıp başın ortasında onları bir araya getirip develerin hörgüçleri gibi olması halidir. Bu da deve hörgüçlerine benzetmekten maksadın ancak saç örgülerinin başlarının üstüne kaldırılması ve onları orada bir araya toplayıp, yaptıkları örgü ile çoğaltarak nihayet başın bir tarafına eğip yatırması şeklidir. Tıpkı hörgücün yan yatması gibi. İbn Düreyd dedi ki: Devenin hörgücü yanlarından birisine eğilmiş ise "nâkatun meylâ: hörgücü meyletmiş deve" denilir.

"Cennete girmezler" bu da buna benzer ifadelerde daha önce geçmiş iki şekilde yorumlanır.

Bu yorumlardan birisine göre bu, haram olduğunu bilmesi ile birlikte herhangi bir haramı helal kabul eden hakkında yorumlanır. Bu durumda bir kadın kâfir olur, ebedi olarak cehennemde kalır ve ebediyyen cennete giremez.

2. Onun cehennemden kurtulan kimselerle birlikte ilk seferde girmeyeceği şeklinde yorumlanır. Yüce Allah en iyi bilendir.

٧١٢٤-٥٣/٢٤- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا زَيْدٌ يَعْنِي ابْنَ حُبَابٍ حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَافِعٍ مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُوشِكُ إِنْ طَالَتْ بِكَ مُدَّةٌ أَنْ تَرَى قَوْمًا فِي أَيْدِيهِمْ مِثْلُ أَذْنَابِ الْبَقَرِ يَغْدُونَ فِي غَضَبِ اللهِ وَيَرُوحُونَ فِي سَخَطِ اللهِ

7124-53/24- Bize İbn Numeyr tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eğer çok yaşarsan ellerinde inek kuyruklarını andıran kamçılar bulunan sabahleyin Allah'ın gazabında giden, akşamleyin Allah'ın hışmında geri dönen kimseleri görmen yakındır."*[480]

٧١٢٥-٥٤/٢٥- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ رَافِعٍ مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنْ طَالَتْ بِكَ مُدَّةٌ أَوْشَكْتَ أَنْ تَرَى قَوْمًا يَغْدُونَ فِي سَخَطِ اللهِ وَيَرُوحُونَ فِي لَعْنَتِهِ فِي أَيْدِيهِمْ مِثْلُ أَذْنَابِ الْبَقَرِ

7125-54/25- Bize Ubeydullah b. Said, Ebu Bekr b. Nâfi ve Abd b. Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir el-Akadi tahdis etti, bize Eflah b. Said tahdis etti, bana Um Seleme'nin azadlısı Abdullah b. Râfi' tahdis edip dedi ki: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Eğer ömrün uzarsa sabahleyin Allah'ın gazabında giden O'nun lanetinde akşam dönen, ellerinde inek kuyruklarını andıran kamçılar bulunan kimseleri görmen yakındır."*[481]

480 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13558

481 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13558

١٤/١٥- بَاب فَنَاءِ الدُّنْيَا وَبَيَانِ الْحَشْرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

14/15- DÜNYANIN SONUNUN GELMESİ VE KIYAMET GÜNÜNDE HAŞRİN BEYÂNI BABI

٧١٢٦-١/٥٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ حَدَّثَنَا قَيْسٌ قَالَ سَمِعْتُ مُسْتَوْرِدًا أَخَا بَنِي فِهْرٍ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاللَّهِ مَا الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مِثْلُ مَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ إِصْبَعَهُ هَذِهِ وَأَشَارَ يَحْيَى بِالسَّبَّابَةِ فِي الْيَمِّ فَلْيَنْظُرْ بِمَ تَرْجِعُ وَفِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا غَيْرَ يَحْيَى سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ذَلِكَ وَفِي حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ الْمُسْتَوْرِدِ بْنِ شَدَّادٍ أَخِي بَنِي فِهْرٍ وَفِي حَدِيثِهِ أَيْضًا قَالَ وَأَشَارَ إِسْمَعِيلُ بِالْإِبْهَامِ

7126-55/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdullah b. İdris tahdis etti. (H.) Bize İbn Numer de tahdis etti, bize babam ve Muhammed b. Bişr tahdis etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Musa b. A'yen haber verdi. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, hepsi İsmail b. Ebu Halid'den rivayet etti. (H.) Bana Muhammed b. Hâtim de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti, bize İsmail tahdis etti, bize Kays tahdis edip dedi ki: Ben Fihroğulları'nın kardeşi Müstevrid'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'a yemin olsun ahirete göre dünya ancak sizden birinizin -Yahya şehadet parmağına işaret ederek- şu parmağını denize daldırıp ne ile geri döneceğine bakması gibidir."* Hepsinin -Yahya müstesna- hadisi rivayetlerinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bunu söylerken dinledim denilmiştir.

Ebu Üsâme'nin hadisi rivayetinde: Fihroğullarının kardeşi el-Müstevrid b. Şeddad'dan denilmiştir.

Yine onun hadisi rivayetinde: Ve İsmail baş parmağına işaret etti demiştir.[482]

482 Tirmizi, 2323; İbn Mace, 4108; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11255

Şerh

"Allah'a yemin ederim ki dünya ahirette ancak... gibidir." Bir rivayette "ve İsmail baş parmağına işaret etti" denilmektedir. Bu şekilde diyarımızdaki nüshalarda baş parmağı" denilmiştir. Baş parmak (ibham) bilinen büyük parmaktır. Aynı şekilde Kadı Iyaz da bunu es-Semerkandi dışında bütün ravilerden böylece nakletmiştir. es-Semerkandi ise bunu (ibham yerine) "el-biham" diye rivayet etmiş ve (Kadı Iyaz) bu bir tashiftir demiştir. Yine Kadı Iyaz der ki fakat sebbabe (şehadet parmağı) rivayeti baş parmağı rivayetinden daha açık ve temsil için daha uygundur. Çünkü alışılmış olan şehadet parmakla işaret etmektir. Baş parmakla değil. Bir seferinde bununla bir seferinde diğeri ile işaret etmiş olma ihtimali de vardır.

"el-yevm: deniz" demektir.

"bime terciu: ne ile döner, dönecek" burada "terciu" lafzını te harfi ile de noktaları aşağıda ye ile de zaptetmiş iseler de birincisi daha meşhurdur. Ye harfi ile rivayet eden kimseler zamiri "biriniz"e raci kabul ederler. Noktaları üstten "te harfi" ile rivayet edenler ise zamiri parmağa ait kabul ederler. Daha zahir olan da budur. Bu temsilin anlamına gelince, bu durumda ona fazla bir su bulaşmaz demektir. Hadis de şu demektir: Süresinin kısalığı, zevklerinin fani oluşu itibari ile dünyanın, devamlı olan lezzetleri sürekli, nimetleri kesintisiz ahirete oranı, ancak parmağa yapışan suyun denizin diğer geri kalanına nisbeti kadar olabilir.

٧١٢٧-٥٦/٢- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ النِّسَاءُ وَالرِّجَالُ جَمِيعًا يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ قَالَ ﷺ يَا عَائِشَةُ الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يَنْظُرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ

7127-56/2- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Yahya b. Said, Hâtim b. Ebu Sağira'dan tahdis etti, bana İbn Ebu Müleyke, Kasım b. Muhammed'den tahdis etti, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kıyamet gününde insanlar çıplak ayaklı, elbisesiz ve sünnetsiz olarak haşr edilecektir."* Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Kadınlar ve erkekler birlikte biri ötekine bakarak mı dedim. O: *"Ey Âişe! Durum onların birbirlerine bakmalarına imkân vermeyecek kadar çetin olacaktır."*[483]

483 Buhari, 6527; Nesai, 2083; İbn Mace, 4276; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17461

٧١٢٨-.../٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِهِ غُرْلًا

7128-.../3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Halid el-Ahmer, Hâtim b. Ebu Sağira'dan bu isnad ile tahdis etti ve hadisinde "sünnetsiz" lafzını zikretmedi.[484]

٧١٢٩-٥٧/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ وَهُوَ يَقُولُ إِنَّكُمْ مُلَاقُو اللَّهِ مُشَاةً حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا وَلَمْ يَذْكُرْ زُهَيْرٌ فِي حَدِيثِهِ يَخْطُبُ

7129-47/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer tahdis etti. İshak bize Süfyan b. Uyeyne Amr'dan haber verdi derken diğerleri tahdis etti dedi. O Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hutbe verip şöyle buyururken dinlemiştir: *"Muhakkak sizler piyade, çıplak ayaklı, elbisesiz ve sünnetsiz olarak Allah'a kavuşacaksınız"* Zuheyr hadisinde *"hutve verirken"* ibaresini zikretmedi.[485]

Şerh

"Kıyamet gününde insanlar çıplak ayaklı, elbisesiz ve sünnetsiz olarak haşredilecektir." Buradaki "el-ğurl: sünnetsiz" gayn ötreli re harfi sakindir. Hitan olmamış (sünnet edilmemiş) olarak demektir. Tekili "eğral"dir. Bu ise sünnet edilmeyip sünnet edilen kısmı beraberinde kalmış kimseye denilir. Sünnet edilirken kesilen deri parçasına da kilfe denilir. el-Ezherî ve başkaları der ki: Eğral, erğal, eğlaf, eklaf ve a'rem (sünnetsiz) aynı anlamdadır. Çoğulu (sırasıyla) ğurl, ruğl, ğulf ve kulf diye gelir.

Hufât: Çıplak ayaklı kelimesi "hâfî"nin çoğuludur. Maksat onların yaratıldıkları gibi beraberlerinde başka bir şey bulunmadan ve yaratılışlarında sünnet edilirken kesilen et parçası dahi beraberlerinde olacak şekilde- hiçbir şey kaybetmeden haşredileceklerini anlatmaktır.

٧١٣٠-٥٨/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ

484 7127 numaralı hadisin kaynakları

485 Buhari, 6524, 6525; Nesai, 2080; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5583

بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَطِيبًا بِمَوْعِظَةٍ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تُحْشَرُونَ إِلَى اللَّهِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ أَلَا وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلَائِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَام أَلَا وَإِنَّهُ سَيُجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمَالِ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَصْحَابِي فَيُقَالُ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ قَالَ فَيُقَالُ لِي إِنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ وَفِي حَدِيثِ وَكِيعٍ وَمُعَاذٍ فَيُقَالُ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ

7130-58/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, ikisi Şu'be'den rivayet etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr da -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Muğire b. en-Numan'dan tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize öğüt vermek için aramızda ayağa kalktı ve şöyle buyurdu: "*Ey insanlar! Sizler Allah'ın huzuruna çıplak ayaklı, elbisesiz ve sünnetsiz olarak haşredileceksiniz. "İlk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar iade ederiz. Biz bunu vaad edip üzerimize almıştık. Şüphesiz yapanlar bizleriz"* (Enbiya, 104) *şunu bilin ki yaratılmışlar arasında kıyamet gününde ilk elbise giydirilecek kişi İbrahim (aleyhisselâm)'dır. Şunu biliniz ki ümmetimden bir takım adamlar getirilecek ve sol tarafa doğru alınıp götürülecekler. Ben bunun üzerine: Rabbim, ashabım diyeceğim. Bana: Gerçek şu ki sen senden sonra neler ihdas ettiklerini bilmiyorsun denilecek. Bunun üzerine ben de salih kulun dediği gibi: "Ben aralarında bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir şahit idim. Beni aralarından aldıktan sonra artık onlar üzerinde gözetleyici sen oldun. Sen her şeye hakkıyla şahitsin. Eğer onları azaplandırırsan şüphe yok ki onlar senin kullarındır. Ve eğer onlara mağfiret edersen yine şüphe yok ki sen aziz ve hakim olansın"* (Maide, 116-117) *derim. Bunun üzerine bana: Gerçekten onlar sen kendilerinden ayrıldığın vakitten itibaren ökçelerinin üzerine gerisin geri dönüp durdular denilecek."*

Veki' ve Muâz'ın hadisi rivayetlerinde: *"Gerçekten sen senden sonra ne ihdas ettiklerini bilmezsin denilecek"* şeklindedir.[486]

Şerh

"Ümmetimden bir takım adamlar getirilecek..." Bu hadisin şerhi daha önce Taharet Kitabı'nda geçti. Bu rivayet de orada, bu hadisten maksat İslam'dan irtidad eden kimselerdir diyenlerin görüşlerini desteklemektedir.

٧١٣١-٥٩/٦- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَقَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلَاثِ طَرَائِقَ رَاغِبِينَ رَاهِبِينَ وَاثْنَانِ عَلَى بَعِيرٍ وَثَلَاثَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَأَرْبَعَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَعَشَرَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَتَحْشُرُ بَقِيَّتَهُمُ النَّارُ تَبِيتُ مَعَهُمْ حَيْثُ بَاتُوا وَتَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا وَتُصْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا وَتُمْسِي مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسَوْا

7131-59/6- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Üç türlü (fırka olarak) haşredileceklerdir: Ümit edenler, korkanlar; iki kişi bir deve üzerinde üç kişi bir deve üzerinde, dört kişi bir deve üzerinde, on kişi bir deve üzerinde olacaklar ve diğerlerini ise ateş toplayacak. Geceyi geçirdikleri yerde onlarla birlikte geceleyecek, kaylule yapacakları (öğle vakti dinlenecekleri) yerde onlarla birlikte kaylule yapacak, sabahı ettikleri yerde onlarla sabahı edecek, akşamı ettikleri yerde onlarla akşamı edecektir."*[487]

Şerh

"İnsanlar üç türlü (fırka halinde) haşredilecekler... Akşamladıkları yerde onlarla birlikte akşamı edecektir." İlim adamları der ki: Burada sözkonusu edilen haşr, dünyanın son vakitlerinde kıyametten az önce ve sûra üfürülmeden kısa bir süre önce olacaktır. Buna delil Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ateş onların geri kalanlarını haşredecek (toplayacak). Geceyi geçirdikleri yerde onlarla birlikte geceleyecek. Kaylule yaptıkları yerde, sabahı ettikleri yerde, akşamları ettikleri yerde onlarla birlikte olacaktır"* buyruğudur. Bu da Müslim'in bundan sonra kıyametin alametleri bahsinde zikredeceği üzere kıyametin son alametidir. O şunları söyler: Bunların sonuncuları ise Aden'in dip taraflarından çıkıp insanları önlerine katacak bir ateş olacaktır. Bir rivayette ise insanları mahşerlerine kovalayacaktır denilecektir.

486 Buhari, 3349, 3447, 4625, 4740, 6526; Tirmizi, 2423, 3167; Nesai, 2081, 2086; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5622

487 Buhari, 6522; Nesai, 2084; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13521

Üç türlüden maksat ise üç fırka olacaklarıdır. Yüce Allah'ın cinler hakkında haber olmak üzere zikrettiği: *"Biz farklı farklı üç yol (fırka) idik."* (Cinn, 11) ayetinde de bu lafız kullanılmıştır. Yani yanlış heva ve kanaatleri birbirinden ayrı fırkalar idik.

١٦/١٥- بَاب فِي صِفَةِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَعَانَنَا اللهُ عَلَى أَهْوَالِهَا

15/16- KIYAMET GÜNÜNÜN NİTELİKLERİ HAKKINDA -YÜCE ALLAH DEHŞETLİ HALLERİNE KARŞI BİZE YARDIM ETSİN- BİR BAB

٧١٣٢-١/٦٠- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنُونَ ابْنَ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ قَالَ يَقُومُ أَحَدُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ الْمُثَنَّى قَالَ يَقُومُ النَّاسُ لَمْ يَذْكُرْ يَوْمَ

7132-60/1- Bize Zuheyr b. Harb, Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said tahdis edip dediler ki: Bize Yahya -yani b. Said- Ubeydullah'dan tahdis etti, bana Nâfi, İbn Ömer'den haber verdi, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"O gün insanlar âlemlerin Rabbinin huzuruna kalkacaklar."* (Mutaffifin, 6) buyruğu hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Onların kimisi kulaklarının yarısına kadar gelen teri içinde ayakta duracak."* İbnu'l Müsennâ'nın rivayetinde ise "insanlar... kalkacaklar" dedi ve "o gün" kelimesini zikretmedi.[488]

٧١٣٣-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَقَ الْمُسَيَّبِيُّ حَدَّثَنَا أَنَسٌ يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ ح وَحَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ كِلَاهُمَا عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ وَعِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ يَحْيَى حَدَّثَنَا مَعْنٌ حَدَّثَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو نَصْرٍ التَّمَّارُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ وَصَالِحٍ حَتَّى يَغِيبَ أَحَدُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ

488 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8183

7133-.../2- Bize Muhammed b. İshak el-Müseyyebi tahdis etti, bize Enes -yani b. İyaz- tahdis etti. (H.) Bana Süveyd b. Said de tahdis etti, bize Hafs b. Meysere tahdis etti (Enes ile) ikisi Musa b. Ukbe'den rivayet etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Halid el-Ahmer ve İsa b. Yunus, İbn Avn'dan tahdis etti. (H.) Bana Abdullah b. Cafer b. Yahya da tahdis etti, bize Ma'n tahdis etti, bize Malik tahdis etti. (H.) Bana Ebu Nasr et-Temmar da tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Eyyub'dan tahdis etti. (H.) Bize el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Salih tahdis etti, bunların hepsi Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ubeydullah'ın Nâfi'den naklettiği hadis ile aynı manada rivayet etti.

Yalnız Musa b. Ukbe ve Salih'in hadisi rivayetlerinde "*hatta onların biri teri içerisinde kulaklarının yarısına kadar kaybolur (gömülür)*" demiştir.[489]

٧١٣٤-٣/٦١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ ثَوْرٍ عَنْ أَبِي الْغَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ الْعَرَقَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيَذْهَبُ فِي الْأَرْضِ سَبْعِينَ بَاعًا وَإِنَّهُ لَيَبْلُغُ إِلَى أَفْوَاهِ النَّاسِ أَوْ إِلَى آذَانِهِمْ يَشُكُّ ثَوْرٌ أَيَّهُمَا قَالَ

7134-61/3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed- Sevr'den tahdis etti, o Ebu'l-Gays'dan, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Şüphesiz ter, kıyamet gününde yere yetmiş kulaç inecek ve muhakkak o insanların ağızlarına yahut kulaklarına kadar varacaktır.*" Sevr (Ebu'l-Gays'ın) hangisini söylediğinde şüphe etmiştir.[490]

٧١٣٥-٤/٦٢- حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى أَبُو صَالِحٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جَابِرٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ حَدَّثَنِي الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ تُدْنَى الشَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْخَلْقِ حَتَّى

489 Muhammed b. İshak el-Müseyyebi'nin hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8489; Süveyd b. Said'in hadisini de Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8489; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisini Buhari, 6531; Tirmizi, 2422, 3336; İbn Mace, 4278; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7743; Abdullah b. Cafer b. Yahya'nın hadisini Buhari, 4938; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8379; Ebu Nasr et-Temmar'ın hadisini, Tirmizi, 2422, 3330; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7542; el-Hülvani ve Abd b. Humeyd'ın hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7684

490 Buhari, 6532; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12919

تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيلٍ قَالَ سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا يَعْنِي بِالْمِيلِ أَمَسَافَةَ الْأَرْضِ أَمِ الْمِيلَ الَّذِي تُكْتَحَلُ بِهِ الْعَيْنُ قَالَ فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فِي الْعَرَقِ فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى حَقْوَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ الْعَرَقُ إِلْجَامًا قَالَ وَأَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ إِلَى فِيهِ

7135-62/4- Bize el-Hakem b. Musa Ebu Salih tahdis etti, bize Yahya b. Hamza, Abdurrahman b. Câbir'den tahdis etti, bana Suleym b. Âmir tahdis etti, bana el-Mikdad b. el-Esved tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kıyamet gününde güneş insanlara öyle yaklaştırılır ki onlara bir mil kadar yakın olur."*

Suleym b. Âmir dedi ki: Allah'a yemin ederim mil ile neyi kastettiğini bilmiyorum. Acaba yer uzaklığı mı yoksa kendisi ile göze sürme çekilen mili mi (kastediyor)?

(Devamla) buyurdu ki: *"İnsanlar da amelleri miktarına göre terin içerisinde olacaklar. Onlardan kimisinin teri topuklarına kadar varacak, kimisinin dizlerine kadar, kimisinin beline kadar varacak, kimisini de ter bir gem gibi gemleyecektir."*

(el-Mikdad) dedi ki: Bu arada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), eli ile ağzına işaret etti.[491]

Şerh

(7132-7135 numaralı hadisler)

(7132) *"Onlardan biri kulaklarının yarısına kadar ulaşan teri içerisinde ayakta duracak."* Bir rivayette de (7135) *"İnsanlar amellerinin miktarına göre ter içerisinde olacaklardır"* buyurmuştur.

Kadı Iyaz dedi ki: Bununla kişinin kendi terini de başkasının terini de kastetmiş olma ihtimali vardır. Özel olarak kendisinin terini kastetmiş de olabilir. Terin çok oluşunun sebebi ise dehşetli hallerin yığın yığın olması, güneşin tepelerine çokça yakın olması, birbirlerini izdiham ile sıkıştırmalarından dolayı olacaktır.

491 Tirmizi, 2421; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14543

١٦/١٧- بَاب الصِّفَاتِ الَّتِي يُعْرَفُ بِهَا فِي الدُّنْيَا أَهْلُ الْجَنَّةِ وَأَهْلُ النَّارِ

16/17- DÜNYADA İKEN CENNETLİKLER İLE CEHENNEMLİKLERİN KENDİLERİ İLE TANINABİLDİĞİ NİTELİKLER BABI

٧١٣٦-١/٦٣- حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارِ بْنِ عُثْمَانَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي غَسَّانَ وَابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ عَنْ عِيَاضِ بْنِ حِمَارٍ الْمُجَاشِعِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ ذَاتَ يَوْمٍ فِي خُطْبَتِهِ أَلَا إِنَّ رَبِّي أَمَرَنِي أَنْ أُعَلِّمَكُمْ مَا جَهِلْتُمْ مِمَّا عَلَّمَنِي يَوْمِي هَذَا كُلُّ مَالٍ نَحَلْتُهُ عَبْدًا حَلَالٌ وَإِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كُلَّهُمْ وَإِنَّهُمْ أَتَتْهُمُ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالَتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ وَحَرَّمَتْ عَلَيْهِمْ مَا أَحْلَلْتُ لَهُمْ وَأَمَرَتْهُمْ أَنْ لَا يُشْرِكُوا بِي مَا لَمْ أُنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا وَإِنَّ اللهَ نَظَرَ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ فَمَقَتَهُمْ عَرَبَهُمْ وَعَجَمَهُمْ إِلَّا بَقَايَا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَقَالَ إِنَّمَا بَعَثْتُكَ لِأَبْتَلِيَكَ وَأَبْتَلِيَ بِكَ وَأَنْزَلْتُ عَلَيْكَ كِتَابًا لَا يَغْسِلُهُ الْمَاءُ تَقْرَؤُهُ نَائِمًا وَيَقْظَانَ وَإِنَّ اللهَ أَمَرَنِي أَنْ أُحَرِّقَ قُرَيْشًا فَقُلْتُ رَبِّ إِذًا يَثْلَغُوا رَأْسِي فَيَدَعُوهُ خُبْزَةً قَالَ اسْتَخْرِجْهُمْ كَمَا اسْتَخْرَجُوكَ وَاغْزُهُمْ نُغْزِكَ وَأَنْفِقْ فَسَنُنْفِقَ عَلَيْكَ وَابْعَثْ جَيْشًا نَبْعَثْ خَمْسَةً مِثْلَهُ وَقَاتِلْ بِمَنْ أَطَاعَكَ مَنْ عَصَاكَ قَالَ وَأَهْلُ الْجَنَّةِ ثَلَاثَةٌ ذُو سُلْطَانٍ مُقْسِطٌ مُتَصَدِّقٌ مُوَفَّقٌ وَرَجُلٌ رَحِيمٌ رَقِيقُ الْقَلْبِ لِكُلِّ ذِي قُرْبَى وَمُسْلِمٍ وَعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ ذُو عِيَالٍ قَالَ وَأَهْلُ النَّارِ خَمْسَةٌ الضَّعِيفُ الَّذِي لَا زَبْرَ لَهُ الَّذِينَ هُمْ فِيكُمْ تَبَعًا لَا يَبْتَغُونَ أَهْلًا وَلَا مَالًا وَالْخَائِنُ الَّذِي لَا يَخْفَى لَهُ طَمَعٌ وَإِنْ دَقَّ إِلَّا خَانَهُ وَرَجُلٌ لَا يُصْبِحُ وَلَا يُمْسِي إِلَّا وَهُوَ يُخَادِعُكَ عَنْ أَهْلِكَ وَمَالِكَ وَذَكَرَ الْبُخْلَ أَوْ الْكَذِبَ وَالشِّنْظِيرُ الْفَحَّاشُ وَلَمْ يَذْكُرْ أَبُو غَسَّانَ فِي حَدِيثِهِ وَأَنْفِقْ فَسَنُنْفِقَ عَلَيْكَ

7136-63/1- Bana Ebu Gassan el-Mismai, Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr b. Osman tahdis edip lafızın kendilerine ait olduğu Ebu Gassan ve İbnu'l Müsennâ dedi ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, bana babam Katâde'den tahdis etti, o Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şihhîr'den, o İyaz b. Himar el-Mücaşii'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün hutbesinde şöyle buyurdu: "*Şunu bilin ki Rabbim bugününde bana öğrettiklerinden sizin bilmediklerinizi size öğretmemi emir buyurdu. (O*

buyuruyor ki) her bir kula vermiş olduğum her bir mal helaldir. Ben kullarımın hepsini de hanif olarak yarattım. Ama şeytanlar onlara gelerek onları dinlerinden alıp uzaklaştırdılar. Benim kendilerine helal kıldığım şeyleri onlara haram kıldılar. Kendilerine bana kendisi ile ilgili bir sultan (delil) indirmediğim şeyleri bana ortak koşmalarını emrettiler. Şüphesiz Allah yerdekilere bir baktı. Arap olanları ile olmayanları ile hepsine gazab etti. Kitap ehlinden geride kalan bir miktar müstesna. Ayrıca şöyle buyurdu: Ben seni ancak hem seni sınayayım hem seninle başkalarını sınayayım diye gönderdim. Senin üzerine suyun yıkamadığı, uyurken de uyanıkken de okuduğun bir kitap indirdim. Şüphesiz Allah bana Kureyş'i yakmamı emretti. Ben: Rabbim! O taktirde onlar başımı yararlar, onu bir ekmek haline getirip bırakırlar. O şöyle buyurdu: Onlar seni çıkardıkları gibi sen de onları çıkar. Sen onlara gaza yap. Biz de gazanda sana yardım ederiz. Sen infâk et, biz de sana infâk edeceğiz. Sen bir ordu gönder biz onun gibi beş tane göndereceğiz. Sana itaat edenlerle sana isyan edenlere karşı savaş (ayrıca şöyle buyurdu). Cennet ehli üç türlüdür: Adaletli tasadduk eden ve muvaffak kılınan bir yönetici, akraba ve müslüman herkese karşı merhametli, ince kalpli bir adam, bakıma muhtaç çoluk çocuk sahibi, iffetli ve iffetlice davranan kişi. (Devamla) buyurdu ki: Cehennemlikler de beş türlüdür: Aranızda tâbi olarak bulunan, aile sahibi olmayı da mal sahibi olmayı da aramayan ve kendilerini yanlıştan koruyan aklı olmayan kimseler, tamahkârlığını gizleyen -ne kadar önemsiz dahi olsa yine de hainlik eden hain kişi- ailen ve malın hususunda sabah akşam mutlaka seni aldatan bir adam." Bir de cimriliği ve yalanı sözkonusu etti. Ayrıca eş-şinzir denilen fehhâş: Kötü huylu.

Ebu Gassan hadisi rivayetinde: *"İnfâk et biz de sana infâk edeceğiz"* ibaresini zikretmedi.[492]

٧١٣٧-.../٢- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِهِ كُلُّ مَالٍ نَحَلْتُهُ عَبْدًا حَلَالٌ

7137-.../2- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezi de tahdis etti, bize Muhammed b. Ebu Adiyy, Said'den tahdis etti, o Katâde'den bu isnad ile rivayet etti ve hadisinde: *"Bir kula verdiğim her bir mal helaldir"* ibaresini zikretmedi.[493]

492 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11014

493 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11014

٧١٣٨-.../٣- حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامٍ صَاحِبِ الدَّسْتَوَائِيِّ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ عِيَاضِ بْنِ حِمَارٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَطَبَ ذَاتَ يَوْمٍ وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَقَالَ فِي آخِرِهِ قَالَ يَحْيَى قَالَ شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ مُطَرِّفًا فِي هَذَا الْحَدِيثِ

7138-.../3- Bana Abdurrahman b. Bişr el-Abdî tahdis etti, bize Yahya b. Said ed-Destevâî'nin arkadaşı Hişâm'dan tahdis etti, bize Katâde, Mutarrif'den tahdis etti, o İyaz b. Himar'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün bir hutbe verdi deyip hadisi zikretti.

Hadisin sonunda dedi ki: Yahya dedi ki: Şu'be Katâde'den şöyle dediğini söyledi: Ben Mutarrif'i bu hadisi rivayetinde dinledim.[494]

Şerh

(7136-7138 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muhakkak Rabbim bana bu günümde... bir kuluma verdiğim her bir mal helaldir."* Burada "nehale" vermek demektir. İfadede hazfedilmiş lafızlar vardır: Yani yüce Allah buyurdu ki: Kullarımdan herhangi bir kula verdiğim her bir mal ona helaldir.

Maksat ise onları kendi kendilerine haram kıldıkları saibe, Vâsıle, bahire, hami ve daha başka şeylerin reddedilmesi ve bunların onların haram kılmaları ile haram olmadıklarının bildirilmesidir. Ayrıca kulun mülkiyetine geçirdiği her bir mal onun için -onunla ilgili bir hak sözkonusu olmadığı sürece- helal olduğunu ortaya koymaktır.[495]

Yüce Allah'ın: *"Ben kullarımın hepsini hanifler olarak yarattım"* buyruğu müslümanlar olarak yarattım demektir. Masiyetlerden temiz ve arınmışlar olarak diye de açıklandığı gibi dosdoğru yolda gidenler, hidayeti kabule yatkın hakka yönelenler diye de açıklanmıştır. Bundan maksadın yüce Allah'ın henüz zerrecîkler halinde iken onlardan ahit aldığı ve *"ben sizin Rabbiniz değil miyim"* buyurması üzerine onların *"evet Rabbimizsin"* (Araf, 72) dedikleri zamanı kastettiği de söylenmiştir.

"Gerçek şu ki şeytanlar onlara geldi de onları dinlerinden alıp uzaklaştırdı." Bizim diyarımızdaki nüshalarda bu şekilde "fectâlethum: onları alıp uzaklaştırdı" şeklinde cîm harfi iledir. Kadı Iyaz da bunu çoğunluğun rivaye-

494 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11014

495 Burada cahiliye dönemi insanlarının haram kıldıklarından söz edilenlerin mahiyeti ile ilgili bilgi sahibi olmak için Maide, 103 ve En'am, 136, 138, 139. ayetlere ve tefsirlerine bakılmasını tavsiye ederiz. (Çeviren)

tinden olmak üzere böylece nakletmiştir. Ancak Hafız Ebu Ali el-Gassani'nin rivayetinden ise bunu hı harfi ile "fehtâlethum" diye rivayet etmiştir. Ama birincisi daha sahih ve daha açıktır. Yani onları hafife alıp üzerinde bulundukları hallerinden uzaklaştırdılar, onları bâtılda dolaştırdılar. el-Herevî ve başkaları bunu böylece açıklamışlardır. Şemir ise bunu bir kimseyi alıp uzaklaştırmak, önüne katıp sürüklemek, götürmek diye açıklamıştır. Kadı Iyaz dedi ki: Bunu hı harfi ile "fehtâlethum" diye rivayet edenlere göre bunun manası onları dinlerinden alıkoyarlar ve dinlerini izlemelerini önlerler demektir.

"Muhakkak yüce Allah yeryüzündekilere baktı..." Makt: aşırı derecedeki buğz anlamındadır. Buradaki buğz etmekten ve bakmaktan kasıt ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in peygamber olarak gönderilmeden önceki zamandır. *"Kitap ehlinin kalıntıları"*dan maksat ise değişikliğe uğratılmadan hak dinlerine sımsıkı sarılmaya devam edenler demektir.

Yüce Allah'ın: *"Ben seni ancak sınayayım ve seninle başkalarını sınayayım diye gönderdim"* buyruğunun anlamı da şudur: Senin ortaya koyacağın şekilde risaleti tebliğ ve bunun dışında Allah yolunda hakkı ile cihad etmek, yüce Allah yolunda sabretmek ve daha başka hususlarla sınamak, seninle de seni kendilerine gönderdiklerimi sınamak istedim. Çünkü onlardan bir kısmının imanı açığa çıkacak, itaatlerinde İhlâslı olacak. Kimisi geri kalacak, düşmanlık ve küfür üzerinde sürekli ısrar edecek, kimisi münafıklık edecektir. Maksat bunun açıkça ortada görülen bir vakıa haline gelmesi için onu sınamaktır. Çünkü şanı yüce Allah kulları ancak onlardan vakıa olarak çıkan (yaptıkları işler) dolayısıyla cezalandırır. Meydana gelmeden önce onların yapacaklarını bildiği şeylere göre değil. Yoksa şanı yüce Allah her şeyi meydana gelmeden önce esasen bilmektedir. Bu da yüce Allah'ın: *"Aranızdan cihad edenlerle sabredenleri bilinceye (ortaya çıkarıncaya) kadar mutlaka sizi sınayacağız"* (Muhammed, 31) buyruğuna benzemektedir. Yani onların bu işi yaptıklarını ve bunun niteliğini kazandıklarını bilelim diye böyle yapıyoruz.

Yüce Allah'ın: *"Sana suyun yıkayamayacağı bir kitap indirdik. Onu uyurken ve uyanıkken okursun"* buyruğuna gelince, "suyun yıkayamadığı" sözü şu demektir: Yani o kalplerde hıfzedilmiş ve kaybolup gitmesi sözkonusu değildir. Aksine zaman durdukça kalacaktır. Yüce Allah'ın: "Onu uyurken ve uyanıkken okursun" buyruğu hakkında da ilim adamları şöyle demişlerdir: Bu senin uyku halinde de uyanıklık halinde de senin için hıfzedilmiş olması anlamındadır. Sen bunu kolay bir şekilde okursun anlamında olduğu da söylenmiştir.

"Ben: Rabbim o taktirde onlar başımı yararlar ve onu bir ekmek haline getirip bırakırlar dedim." Burada "yesluğu: yararlar" kelimesi peltek se iledir. Başımı yararlar, kanatırlar tıpkı bir ekmeğin kırıldığı gibi kırarlar demektir.

"Onlara gaza et, gazanda sana yardım ederiz." Burada nuğzike nun harfi ötreli olarak gazamda sana yardım ederiz anlamındadır.

"Cennetlikler üç türlüdür... iffetli olan ve iffetli davranan" buradaki "müslüman" kelimesi akraba anlamındaki lafız üzerine atfedilmiş ve mecrurdur. (Akraba ve müslüman anlamındadır). Muksit ise adalet sahibi, adaletli (yönetici) demektir.

"Size tabi olan... kendilerini yanlıştan koruyan, aklı olmayan, zayıf kimse" burada "zebr: aklı olmayan" kelimesi ze harfi fethalı, be harfi sakindir. Yani kendisini yapılmaması gereken hususlardan alıkoyan bir aklı bulunmayan kişi demektir. Malı olmayan kişi diye açıklandığı gibi kendisinde dayanabileceği bir şeyi olmayan kimse diye de açıklanmıştır.

"La yetbaune: tabi olmazlar, uymazlar" ayn ile ve şeddesizdir. Bir de ittibadan gelerek şeddeli (yettebiune) diye de zaptedilmiştir. Bazı nüshalarda ise "yebtagune" şeklinde olup istemezler, aramazlar demektir.

"Önemsiz dahi olsa (her bir şeye) mutlaka hainlik eden, tamahkâr olup tamahkârlığını açıklamayan hain kişi" buradaki "layahfa: görülmeyen" demektir. Dil bilginleri der ki: Bir şeyi açığa çıkartmak için bu fiil kullanılır. Gizleyip saklamayı anlatmak için de yine aynı kökten gelen "ehfa" fiili kullanılır. Meşhur olan budur. Her ikisinin her iki anlamda kullanılan iki ayrı söyleyiş olduğu da söylenmiştir.

"Bir de cimriliği ve yalanı sözkonusu etti." Nüshaların bir çoğunda ise "yahut yalanı" şeklinde bazılarında da "ve yalanı" şeklindedir. Bizim diyarımızdaki nüshalarda meşhur olan birincisidir. Kadı İyaz dedi ki: Üstatlarımızın tamamından bizim rivayetimiz "ve yalan" şeklidir. Yalnız İbn Ebu Cafer Taberi'den "veya" diye nakletmiştir. Bazı üstadlar da: Muhtemelen doğrusu da budur. Böylelikle de zikredilenler beş tane olur demişlerdir.

Şin ve zı kesreli, arada nun sakin olmak üzere "şinzir" kelimesini hadiste "fehhaş: kötü huylu diye açıklamıştır. Bu da huyu kötü olan kişi demektir.

٧١٣٩-٦٤/٤- وَحَدَّثَنِي أَبُو عَمَّارٍ حُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى عَنْ الْحُسَيْنِ عَنْ مَطَرٍ حَدَّثَنِي قَتَادَةُ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ عَنْ عِيَاضِ بْنِ حِمَارٍ أَخِي بَنِي مُجَاشِعٍ قَالَ قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ خَطِيبًا فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ هِشَامٍ عَنْ قَتَادَةَ وَزَادَ فِيهِ وَإِنَّ اللَّهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ وَلَا يَبْغِ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ وَقَالَ فِي حَدِيثِهِ وَهُمْ فِيكُمْ تَبَعًا لَا يَبْغُونَ أَهْلًا وَلَا مَالًا فَقُلْتُ فَيَكُونُ ذَلِكَ يَا أَبَا

عَبْدِ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ وَاللَّهِ لَقَدْ أَدْرَكْتُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَرْعَى عَلَى الْحَيِّ مَا بِهِ إِلَّا وَلِيدَتُهُمْ يَطَؤُهَا

7139-64/4- Bana Ebu Ammar Huseyn b. Hureys de tahdis etti, bize el-Fadl b. Musa, Hüseyn'den tahdis etti, o Matar'dan rivayet etti. Bana Katâde, Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şıhhir'den tahdis etti, o Mücaşi'oğullarının kardeşi İyaz b. Himar'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hutbe okumak üzere aramızda ayağa kalktı ve: *"Muhakkak Allah bana emir buyurdu"* deyip hadisi Hişâm'ın Katâde'den diye naklettiği hadis diye aynı şekilde rivayet etti. Rivayetinde şunları da ekledi: *"Ve muhakkak Allah bana şunu da vahyetti: Karşılıklı olarak mütevazi olunuz. Öyle ki kimse kimseye karşı övünmesin. Kimse kimseye karşı taşkınlık etmesin."* Yine hadisi rivayetinde şunları da söyledi: *"Onlar sizin aranızda tâbidirler. Ne bir aile ne de bir mal sahibi olmayı isterler"* demiştir.

Bunun üzerine ben: Ey Ebu Abdullah! Bunlar olacak mıdır dedim. O: Evet vallahi. Gerçekten ben onlara cahiliye döneminde yetiştim. Adam bir kabile halkına çobanlık ediyor ve onun kendisi ile cima ettiği cariyelerinden başka hiçbir şeyi olmuyordu.[496]

Şerh

"Bu olacak mı ey Ebu Abdullah! O evet vallahi. Andolsun ben cahiliye döneminde onlara yetiştim... dedi." Burada sözü geçen Ebu Abdullah Mutarrif b. Abdullah'dır. Ona soruyu soran kişi Katâde'dir. Ben onlara cahiliye döneminde yetiştim" sözü ile muhtemelen onların son zamanlarını ve cahiliye döneminden kalıntılarını kastetmektedir. Yoksa Mutarrif gerçek manada ve aklı eren bir kişi olarak cahiliye zamanına yetişmesi sözkonusu olmayacak kadar yaşı küçük idi.

١٧/١٧- بَاب عَرْضِ مَقْعَدِ الْمَيِّتِ مِنَ الْجَنَّةِ أَوْ النَّارِ عَلَيْهِ وَإِثْبَاتِ عَذَابِ الْقَبْرِ وَالتَّعَوُّذِ مِنْهُ

17/17- ÖLENE CENNET YAHUT CEHENNEMDE KALACAĞI YERİNİN KENDİSİNE ARZ EDİLMESİ, KABİR AZABININ İSBATI VE ONDAN ALLAH'A SIĞINMAK BABI

٧١٤٠-١/٦٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَاتَ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ

496 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11014

وَالْعَشِيِّ إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ يُقَالُ هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

7140-65/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivayetini okudum. O İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz biriniz öldüğü taktirde kendisine sabah akşam kalacağı yer gösterilir.*[497] *Eğer cennet ehlinden ise cennet ehlinden, eğer cehennem ehlinden ise cehennem ehlinden (olduğu halde yeri ona gösterilir ve) bu senin kalacağın yerdir denilir. Ta ki Allah kıyamet gününde seni ölümden sonra diriltinceye kadar."*[498]

٧١٤١-٦٦/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا مَاتَ الرَّجُلُ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَالْجَنَّةُ وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَالنَّارُ قَالَ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا مَقْعَدُكَ الَّذِي تُبْعَثُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

7141-66/2- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zühri'den haber verdi, o Sâlim'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kişi öldüğü taktirde kendisine kalacağı yer sabah akşam gösterilir. Eğer cennet ehlinden ise cennet, cehennem ehlinden ise cehennem(deki yeri) gösterilir."* (Sonra) şöyle buyurdu: *"Sonra da: Bu kıyamet gününde ölümden sonra diriltileceğin (ve gideceğin) kalacağın yerdir denilir."*[499]

Şerh

Bilelim ki ehl-i sünnet mezhebine göre kabir azabı Sâbittir. Bu hususta kitap ve sünnetin delilleri birbirini desteklemekte, pekiştirmektedir. Yüce Allah: *"Ateştir o, onlar sabah akşam ona arzolunurlar"* (Mümin, 46) buyurmaktadır.

Diğer taraftan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ashab-ı kiramdan bir topluluğun rivayeti ile pek çok yerde buyurduğu nakledilen sahih hadisler de bu hususta birbirini pekiştirmektedir. Akıl bakımından da yüce Allah'ın cesedin bir bölümüne hayatı yeniden iade edip, onu azaplandırması imkânsız değildir. Akıl bunu imkânsız görmüyor. Şeriat de bu hususta varid olmuş ise onun kabul edilmesi ve ona itikad edilmesi icab eder.

497 Bu son cümlenin tercümeye esas aldığımız baskıda belirtildiğine göre yazma nüshadaki anlamı şu şekildedir: "Sizden biriniz öldüğü taktirde sabah akşam kalacağı yere arz edilir." (Çeviren)

498 Buhari, 1379; Nesai, 2071; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8361

499 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf,6957

Müslim burada kabir azabının Sâbit olduğu ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabirde azap edilenlerin seslerini duyduğu, ölülerin kendisini defnedenlerin ayak seslerini duyduğu, Bedir kuyusuna atılanlar ile konuştuğu ve ashab-ı kirama: Siz sesimi onlardan daha iyi duymuyorsunuz buyurduğu, iki meleğin ölüye soru sorup onu (mezarında) oturttukları, ölünün onlara cevap verdiği, kabrinin ona genişletildiği, sabah akşam kalacağı yerin ona gösterildiği hususlarına dair pek çok hadis-i şerifi de zikretmiş bulunmaktadır.

Bu hususların bir çoğuna dair şerh (ve açıklama) Namaz Kitabı'nda ve Cenazeler Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır. Maksat şudur: Ehl-i sünnet mezhebi belirttiğimiz gibi kabir azabını Sâbit kabul eder. Bu hususta hariciler, mutezilelerin bir çoğu ve bazı mürcieciler ise muhalefet edip bunu kabul etmezler.

Diğer taraftan ehl-i sünnete göre azaba uğratılan ruhun kendisine yahut bir bölümüne iade edilmesinden sonra bizzat cesedin kendisi ya da bir kısmıdır. Bu hususta Muhammed b. Cerir ve Abdullah b. Kerram ile bir kesim muhalefet etmiş ve şöyle demişlerdir: Ruhun geri verilmesi şart değildir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Bu tutarsızdır. Çünkü acı ve hissediş ancak canlı olan kişide bulunur. Mezhep âlimlerimiz şunu da söyler: Ölünün bizim adeten gördüğümüz şekilde parçalarının dağılmış olması yahut yırtıcı hayvanların yahut balıkların denizde onu yemiş olması ya da benzeri bir halde olması buna engel değildir. Şanı yüce Allah ölümden sonra onu mahşer için yeniden iade etmeye kâdir olduğu gibi aynı şekilde onun bir parçasına yahut bazı bölümlerine -yırtıcı hayvanlar ve balıklar onu yemiş olsa dahi- hayatı tekrar vermeye kâdirdir.

Eğer: Biz ölenin kabrindeki hali üzere kaldığını görüyoruz. Nasıl ona soru soruluyor, nasıl oturtuluyor, demirden balyozlarla ona vuruluyor da bunun herhangi bir izi görülmüyor denilecek olursa buna cevap şudur: Bu da imkânsız bir şey değildir. Aksine bunun adeten bir benzeri de vardır. O da uyuyan kişidir. O bizim hiçbir şekilde hissetmediğimiz bir zevk ve bir takım acılar hissetmektedir. Aynı şekilde uyanık bir kimse de duyduğu yahut hakkında düşündüğü şeylerden ötürü bir zevk ve bir acı hissetmekle birlikte yanıbaşında oturan bir kimse onun bu halini müşahade edemez. Diğer taraftan Cebrail (aleyhisselâm)'da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geliyor, O'na vahyi kerimi haber veriyor, huzurunda bulunlar bunu idrak edemiyordu. Bütün bunlar da gayet açık seçiktir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Ölenin hadiste belirtildiği şekilde kabirde oturtulmasına gelince, bu halin bir şekilde atılmış yahut yırtıcı hayvanların ve balıkların yediği kimseler dışında özellikle kabre gömülmüş olanlar hakkında

olması ihtimal dahilindedir. Balyozlarla dövülmesine gelince; kabrinde ona genişlik verilip oturtulup vurulması da imkânsız değildir. Allah en iyi bilendir.

(7140) *"Bu senin kalacağın yerdir. Nihayet Allah'ın seni dirilteceği zamana kadar."* Bu mümin için bir nimet ve ihsanı, kâfir için de bir azaplandırmadır.

٧١٤٢-٣/٦٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ قَالَ وَأَخْبَرَنَا سَعِيدٌ الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ أَبُو سَعِيدٍ وَلَمْ أَشْهَدْهُ مِنْ النَّبِيِّ ﷺ وَلَكِنْ حَدَّثَنِيهِ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ فِي حَائِطٍ لِبَنِي النَّجَّارِ عَلَى بَغْلَةٍ لَهُ وَنَحْنُ مَعَهُ إِذْ حَادَتْ بِهِ فَكَادَتْ تُلْقِيهِ وَإِذَا أَقْبُرٌ سِتَّةٌ أَوْ خَمْسَةٌ أَوْ أَرْبَعَةٌ قَالَ كَذَا كَانَ يَقُولُ الْجُرَيْرِيُّ فَقَالَ مَنْ يَعْرِفُ أَصْحَابَ هَذِهِ الْأَقْبُرِ فَقَالَ رَجُلٌ أَنَا قَالَ فَمَتَى مَاتَ هَؤُلَاءِ قَالَ مَاتُوا فِي الْإِشْرَاكِ فَقَالَ إِنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ تُبْتَلَى فِي قُبُورِهَا فَلَوْلَا أَنْ لَا تَدَافَنُوا لَدَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُسْمِعَكُمْ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ الَّذِي أَسْمَعُ مِنْهُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ قَالُوا نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ فَقَالَ تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ قَالُوا نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ قَالَ تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ قَالُوا نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ قَالَ تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ قَالُوا نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ

7142-67/3- Bize Yahya b. Eyyub ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe birlikte İbn Uleyye'den tahdis etti. İbn Eyyub dedi ki: Bize İbn Uleyye tahdis edip dedi ki:

Bize Said el-Cureyrî de Ebu Nadra'dan haber verdi. O Ebu Said el-Hudrî'den, o Zeyd b. Said'den rivayet etti. Ebu Said dedi ki: Ben buna Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şahit olmadım. Ama bunu bana Zeyd b. Sâbit tahdis edip dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Neccaroğullarına ait bir bahçede katırı üzerinde iken ve biz de O'nunla birlikte bulunuyorken ansızın (katırı) O'nu yolun dışına çıkardı, neredeyse O'nu yere atacaktı. Bir de orada altı yahut beş ya da dört kabir görüverdik -el-Cüreyri böyle diyordu-. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu kabirlerin sahiplerini kim bilir"* buyurdu. Bir adam: Ben dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde bunlar ne zaman öldü"* buyurdu. Adam: Müşrik iken öldüler dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz bu ümmet kabirlerinde ibtila olunur (sınanır). Şayet ölenlerinizi gömmeyi terketmeyecek*

olsaydınız Allah'a benim bir kısmını işitmiş olduğum kabir azabından size de işittirmesi için dua edecektim." Sonra yüzünü bize doğru çevirerek: *"Kabir azabından Allah'a sığının"* buyurdu. Ashab: Kabir azabından Allah'a sığınırız dediler. O: *"Kabir azabından Allah'a sığınırım"* buyurdu. Onlar da: Kabir azabından Allah'a sığınırız dediler. O: *"Görüneni ile görünmeyeni ile fitnelerin hepsinden Allah'a sığının"* buyurdu. Onlar da: Görüneni ile görünmeyeni ile fitnelerin hepsinden Allah'a sığınırız dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Deccal'in fitnesinden Allah'a sığının"* buyurdu. Onlar: Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınırız dediler.[500]

Şerh

"(Katır) O'nu yoldan çıkardı." Yani ürkerek yolun dışına çıkardı, demektir.

٧١٤٣-٦٨/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَوْلَا أَنْ لَا تَدَافَنُوا لَدَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُسْمِعَكُمْ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

7143-68/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: ... Enes'den rivayete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şayet birbirinizi defnetmeyi terk etmeyecek olsaydınız Allah'a kabir azabından bir kısmını size işittirmesi için dua edecektim"* buyurdu.[501]

٧١٤٤-٦٩/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى الْقَطَّانِ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنِي عَوْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ الْبَرَاءِ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ مَا غَرَبَتْ الشَّمْسُ فَسَمِعَ صَوْتًا فَقَالَ يَهُودُ تُعَذَّبُ فِي قُبُورِهَا

7144-69/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, hepsi Şu'be'den, o Amr b. Ebu Cuhayfe'den

500 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3716

501 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1283

rivayet etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb, Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da birlikte Yahya el-Kattan'dan -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Yahya b. Said tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bana Avn b. Ebu Cuhayfe, babasından tahdis etti. O el-Berâ [b. Âzib]'den, o Ebu Eyyub'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güneş battıktan sonra dışarı çıktı. Bir ses işitti ve: "*(Bu sesler) kabirlerinde azap olunan yahudiler(e ait sesler)dir*" buyurdu.[502]

٧١٤٥-٧٠/٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ قَالَ يَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيُقْعِدَانِهِ فَيَقُولَانِ لَهُ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ قَالَ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ قَالَ فَيُقَالُ لَهُ انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا قَالَ قَتَادَةُ وَذُكِرَ لَنَا أَنَّهُ يُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ سَبْعُونَ ذِرَاعًا وَيُمْلَأُ عَلَيْهِ خَضِرًا إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

7145-70/6- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Yunus b. Muhammed tahdis etti, bize Şeyban b. Abdurrahman Katâde'den tahdis etti, bize Enes b. Mâlik tahdis edip dedi ki: Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Şüphesiz kul kabrine bırakılıp da arkadaşları arkalarını dönüp gittiğinde muhakkak o onların ayak seslerini işitir.*" (Devamla) buyurdu ki: "*Ona iki melek gelip onu oturturlar ve kendisine: Bu adam hakkında ne diyordun derler. Mümin: Ben şehadet ederim ki o Allah'ın kulu ve Rasûlüdür der. Bunun üzerine ona: Ateşteki yerine bak. Allah sana onun yerine cennetten bir başka yer verdi denilir.*" Allah'ın Nebisi: "*Her iki yeri birlikte görür*" buyurdu.

Katâde dedi ki: Bize ayrıca zikrolunduğuna göre kabri onun için yetmiş arşın genişletilir ve ölümden sonra diriltilecekleri güne kadar üzerine yeşillikler (taze nimetler) doldurulur.[503]

٧١٤٦-٧١/٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ الضَّرِيرُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ الْمَيِّتَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ إِنَّهُ لَيَسْمَعُ خَفْقَ نِعَالِهِمْ إِذَا انْصَرَفُوا

502 buhari, 1375; Nesai, 2058; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3454

503 Nesai, 2049; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1300

7146-71/7- Bize Muhammed b. Minhal ed-Dârîr de tahdis etti... Enes b. Mâlik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz ölü kabrine konulduğu zaman muhakkak o (cenazesine gelenlerin) ayrılıp gittikleri zaman ayak seslerini işitir"* buyurdu.[504]

Şerh

(7145-7146 numaralı hadisler)

Bu hadislerde geçen "kar'u'n-ni'âl" ile hafku'n-ni'âl" aynı anlamda olup, ayakkabıların yerde çıkardıkları sese denilir.

٧١٤٧-٧٢/٨- حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ زُرَارَةَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي ابْنَ عَطَاءٍ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ شَيْبَانَ عَنْ قَتَادَةَ

7147-72/8- Bana Amr b. Zürâre tahdis etti... Enes b. Mâlik'den rivayete göre Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz kul kabrine konulduğu ve arkadaşları da onu bırakıp geri döndükleri zaman"* deyip Şeyban'ın Katâde'den naklettiği hadisi (7145) aynı şekilde zikretti.[505]

٧١٤٨-٧٣/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارِ بْنِ عُثْمَانَ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ قَالَ نَزَلَتْ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ فَيُقَالُ لَهُ مَنْ رَبُّكَ فَيَقُولُ رَبِّيَ اللَّهُ وَنَبِيِّي مُحَمَّدٌ ﷺ فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

7148-73/9- Bize Muhammed b. Beşşâr b. Osman el-Abdî tahdis etti... el-Berâ b. Âzib, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Allah iman edenlere dünya hayatında da ahirette de sağlam söz üzere sebat verir."* (İbrahim, 27) ayeti hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Bu kabir azabı hakkında inmiştir. Ona: Rabbin kim denilir, o: Rabbim Allah'tır, nebim de Muhammed* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'dir. İşte aziz ve celil Allah'ın: "Allah iman edenlere dünya hayatında da ahirette de sağlam söz üzere sebat verir"* buyruğu bunu anlatır."[506]

504 Buhari, 1374 -uzunca-; Ebu Davud, 3231, 4752; Nesai, 2048, 2050; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1170

505 7146 numaralı hadisin kaynakları

506 Buhari, 1369 -bu manada-, 4699 -bu manada-; Ebu Davud., 4750; Tirmizi, 3120; Nesai, 2056; İbn Mace, 4269; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1762

٧١٤٩-٧٤/١٠ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ قَالُوا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنُونَ ابْنَ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ خَيْثَمَةَ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ قَالَ نَزَلَتْ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ

7149-74/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. el-Müsennâ ve Ebu Bekr b. Nâfi tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrahman -yani b. Mehdi- Süfyan'dan tahdis etti, o babasından, o Hayseme'den, o el-Berâ b. Âzib'den *"Allah iman edenlere dünya hayatında ahirette de sağlam söz üzere sebat verir"* (İbrahim, 27) buyruğu hakkında: Bu kabir azabı hakkında inmiştir" dedi.[507]

٧١٥٠-٧٥/١١ - حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا بُدَيْلٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ إِذَا خَرَجَتْ رُوحُ الْمُؤْمِنِ تَلَقَّاهَا مَلَكَانِ يُصْعِدَانِهَا قَالَ حَمَّادٌ فَذَكَرَ مِنْ طِيبِ رِيحِهَا وَذَكَرَ الْمِسْكَ قَالَ وَيَقُولُ أَهْلُ السَّمَاءِ رُوحٌ طَيِّبَةٌ جَاءَتْ مِنْ قِبَلِ الْأَرْضِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكِ وَعَلَى جَسَدٍ كُنْتِ تَعْمُرِينَهُ فَيُنْطَلَقُ بِهِ إِلَى رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ يَقُولُ انْطَلِقُوا بِهِ إِلَى آخِرِ الْأَجَلِ قَالَ وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا خَرَجَتْ رُوحُهُ قَالَ حَمَّادٌ وَذَكَرَ مِنْ نَتْنِهَا وَذَكَرَ لَعْنًا وَيَقُولُ أَهْلُ السَّمَاءِ رُوحٌ خَبِيثَةٌ جَاءَتْ مِنْ قِبَلِ الْأَرْضِ قَالَ فَيُقَالُ انْطَلِقُوا بِهِ إِلَى آخِرِ الْأَجَلِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَرَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَيْطَةً كَانَتْ عَلَيْهِ عَلَى أَنْفِهِ هَكَذَا

7150-75/11- Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, bize Budeyl, Abdullah b. Şakik'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: *"Müminin ruhu çıktığı taktirde onu iki melek karşılayıp onu yukarıya çıkartırlar."* Hammâd dedi ki: Sonra o ruhun güzel kokusunu da sözkonusu etti, miski de sözkonusu etti.

(Devamla) dedi ki: *"Sema ehli de şöyle der: Bu hoş bir ruhtur. Yeryüzü tarafından geldi. Allah sana ve senin vakti ile kendisini imar ettiğin içinde bulunduğun cesede salât (rahmet) buyursun. Sonra o aziz ve celil Rabbine götürülür. Sonra da: Onu ecelin son vaktine kadar götürün buyurur."*

(Devamla) dedi ki: *"Şüphesiz kâfirin de ruhu çıktığı zaman -Hammâd dedi ki: ayrıca onun kötü kokusunu da zikretti, bir laneti de sözkonusu etti- sema ehli: Bu kötü bir ruhtur. Yer tarafından geldi derler. Bunun üzerine: Onu ecelin son vakti gelene kadar götürün denilir."*

507 Nesai, 2055; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1754

Ebu Hureyre dedi ki: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), üzerinde bulunan ince bir örtüyü burnunun üzerine bu şekilde çevirdi dedi.[508]

Şerh

Müminin ruhu hakkında: "*Sonra onu ecelin son vaktine kadar götürün der. Daha sonra da kâfirin ruhu hakkında: Onu ecelin sonu gelinceye kadar götürün denilir*" ile ilgili olarak Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Birincisinden maksat müminin ruhunu sidre-i münteha'ya götürün demektir. İkincisinden maksat da kâfirin ruhunu siccine götürün demektir. İşte ecelin son vakti budur. Bununla birlikte dünya ecelinin (vadesinin) bitmesinin kastedilmiş olma ihtimali de vardır.

٧١٥١-١٢/٧٦- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلِيطٍ الْهُذَلِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ قَالَ قَالَ أَنَسٌ كُنْتُ مَعَ عُمَرَ ح وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا مَعَ عُمَرَ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ فَتَرَاءَيْنَا الْهِلَالَ وَكُنْتُ رَجُلًا حَدِيدَ الْبَصَرِ فَرَأَيْتُهُ وَلَيْسَ أَحَدٌ يَزْعُمُ أَنَّهُ رَآهُ غَيْرِي قَالَ فَجَعَلْتُ أَقُولُ لِعُمَرَ أَمَا تَرَاهُ فَجَعَلَ لَا يَرَاهُ قَالَ يَقُولُ عُمَرُ سَأَرَاهُ وَأَنَا مُسْتَلْقٍ عَلَى فِرَاشِي ثُمَّ أَنْشَأَ يُحَدِّثُنَا عَنْ أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُرِينَا مَصَارِعَ أَهْلِ بَدْرٍ بِالْأَمْسِ يَقُولُ هَذَا مَصْرَعُ فُلَانٍ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ قَالَ فَقَالَ عُمَرُ فَوَالَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ مَا أَخْطَئُوا الْحُدُودَ الَّتِي حَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَجُعِلُوا فِي بِئْرٍ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى انْتَهَى إِلَيْهِمْ فَقَالَ يَا فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ وَيَا فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ هَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَكُمْ اللَّهُ وَرَسُولُهُ حَقًّا فَإِنِّي قَدْ وَجَدْتُ مَا وَعَدَنِي اللَّهُ حَقًّا قَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تُكَلِّمُ أَجْسَادًا لَا أَرْوَاحَ فِيهَا قَالَ مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ غَيْرَ أَنَّهُمْ لَا يَسْتَطِيعُونَ أَنْ يَرُدُّوا عَلَيَّ شَيْئًا

7151-76/12- Bana İshak b. Ömer b. Selid el-Huzelî tahdis etti, bize Süleyman b. el-Mugire, Sâbit'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes dedi ki: Ömer ile birlikte idim. (H.) Bize Şeyban b. Ferruh da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Süleyman el-Muğire, Sâbit'den tahdis etti, o Enes b. Mâlik'den şöyle dediğini rivayet etti: Mekke ile Medine arasında Ömer ile birlikte idik. Hilali görmeye çalıştık. Ben görmesi keskin bir adam idim. Hilali gördüm. Benden başka onu gördüğünü kimse söylemedi. Bu sefer ben Ömer'e: Onu

508 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13568

görmüyor musun demeye başladım. O da onu göremiyordu. Ömer de: Ben onu yatağımın üzerinde yatmış olduğum halde göreceğim diyordu. Sonra bize Bedir'e katılanlardan söz etmeye başladı. Dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlere (daha) dün (gibi) Bedir'e katılacakların ölüp yıkılacakları yerleri gösteriyor ve: *"Bu yarın -inşallah- filanın devrileceği yerdir"* buyuruyordu.

Sonra Ömer şöyle dedi: Onu hak ile gönderene yemin ederim, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çizdiği sınırların dışına çıkmadılar. Sonra biri diğerinin üzerine bir kuyuya atıldılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gitti ve onların bulunduğu yere varınca: *"Ey filan oğlu filan, ey filan oğlu filan. Allah'ın ve Rasûlü'nün size vadettiğinin hak olduğunu gördünüz mü? Şüphesiz ki ben Allah'ın bana vadettiğinin hak olduğunu gördüm"* buyurdu.

Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! Sen içlerinde ruhları olmayan cesetlerle nasıl konuşuyorsun deyince O: *"Sizler benim söylediklerimi onlardan daha iyi duymuyorsunuz. Ancak onlar bana hiçbir şekilde cevap veremiyorlar"* buyurdu.[509]

٧١٥٢-٧٧/١٣- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ تَرَكَ قَتْلَى بَدْرٍ ثَلَاثًا ثُمَّ أَتَاهُمْ فَقَامَ عَلَيْهِمْ فَنَادَاهُمْ فَقَالَ يَا أَبَا جَهْلِ بْنَ هِشَامٍ يَا أُمَيَّةَ بْنَ خَلَفٍ يَا عُتْبَةَ بْنَ رَبِيعَةَ يَا شَيْبَةَ بْنَ رَبِيعَةَ أَلَيْسَ قَدْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا فَإِنِّي قَدْ وَجَدْتُ مَا وَعَدَنِي رَبِّي حَقًّا فَسَمِعَ عُمَرُ قَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ كَيْفَ يَسْمَعُوا وَأَنَّى يُجِيبُوا وَقَدْ جَيَّفُوا قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ وَلَكِنَّهُمْ لَا يَقْدِرُونَ أَنْ يُجِيبُوا ثُمَّ أَمَرَ بِهِمْ فَسُحِبُوا فَأُلْقُوا فِي قَلِيبِ بَدْرٍ

7152-77/13- Bize Heddâd b. Halid tahdis etti. Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit el-Bunânî'den tahdis etti, o Enes b. Mâlik'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Bedir'de öldürülenleri üç gün kendi hallerine bıraktıktan sonra onlara gelerek bulundukları yerde ayakta durdu ve onlara seslenerek şöyle dedi: *"Ey Ebu Cehil b. Hişâm! Ey Umeyye b. Halef! Ey Utbe b. Rabia! Ey Şeybe b. Rabia! Sizler Rabbinizin vadettiğinin hak olduğunu gördünüz değil mi? Şüphesiz ben Rabbimin bana vadettiğinin hak olduğunu gördüm."*

Ömer, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözlerini işitince: Ey Allah'ın Rasûlü! Bunlar kokuşmuş leşler haline gelmişken nasıl işitebilir, nasıl cevap

509 Nesai, 2073; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10410

verebilirler dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin ederim sizler benim söylediklerimi onlardan daha iyi işitmiyorsunuz. Ama onların cevap verecek güçleri yok."*

Sonra verdiği emir üzerine sürüklenip Bedir'deki kör kuyuya atıldılar.[510]

Şerh

(7145) *"Bu adam hakkında ne derdin"* "Adam" dan kasıt Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir. Herhangi bir ta'zim ifade etmeyen bu sözü söylemesi ise, soru sorulan kişiyi sınamak için söylendiğinden ötürüdür. Böylelikle soranın ibaresinde onun ta'zim edilmesi gerektiği anlamı çıkarmasın. Sonra Allah iman edenlere sebat verecektir.

"Kabri onun için genişletilir ve ölümden sonra diriltilecekleri güne kadar üzerine yeşillik (nimet) doldurulur." Burada "hadır: yeşillik" lafzını iki şekilde zaptetmişlerdir. Bu iki şeklin daha sahih olanı hı harfinin fethalı, dat harfinin kesreli zaptıdır. İkincisi ise hı harfi ötreli, dat harfi fethalı (hudar şeklinde) zaptıdır. Birincisi daha meşhurdur. Bu da kabri taze nimetler ile doldurulur demektir. Aslı ise ağacın yeşilliğinden alınmadır. Bunu böylece açıklamışlardır.

Kadı Iyaz dedi ki: Buradaki genişletmenin zahiri anlamına göre olması ve ruhunun kendisine geri verilmesi sırasında gözünün üzerinden yakınındaki kesif hicabların, kabrin karanlığının da darlığının da kendisini etkilemeyecek şekilde kaldırılması ihtimali de vardır. Bununla birlikte bunun rahmete ve nimetlerin bolluğuna dair bir misal ve bir istiare olma ihtimali de vardır. Nitekim "Allah onun kabrini sulasın" denilmesi de böyledir. Ama birinci ihtimal daha sahihtir. Allah en iyi bilendir.

(7150) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), üzerindeki ince bir örtüyü burnunun üzerine çevirdi." Hadiste geçen "rayta: ince örtü" re harfi fethalı, ye harfi sakindir. İnce bir örtü/elbise demektir. Bunun mülae denilen giysi olduğu da söylenmiştir. Onu burnunun üzerine çevirmesinin sebebi ise kâfirin ruhunun pis kokması ile ilgili söyledikleridir.

(7051) "Gözü (görmesi) keskin birisi" burada hadid: keskin görmek anlamındadır. Yüce Allah'ın: *"Bugün pek keskin görürsün"* (Kaf, 22) buyruğunda da bu anlamdadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bu inşallah yarın filan kişinin devrilip yıkılacağı yerdir"* buyruğu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in apaçık mucizelerinden birisidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Bedir'de öldürülenler hakkında: *"Siz benim söylediklerimi onlardan daha iyi işitiyor değilsiniz."* el-Mâzerî

510 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 372

dedi ki: Bazı kimseler bu hadisin zahiri ile amel ederek ölü işitir demiştir. Sonra el-Mâzerî buna karşı gelerek bunun bu kimseler hakkında özel olduğunu ileri sürmüştür. Kadı Iyaz ise onun bu kanaatini reddedip şöyle demektedir: Onların işitmeleri kabir azabı ve kabir fitnesi (sınaması, sorgulaması) ile ilgili ve hiçbir şekilde reddolunamayan hadislerde sözkonusu edilen ölülerin işitmeleri ile ilgili hadislere göre yorumlanır. Bu ise onların diriltilmeleri yahut da onlardan bir bölümünün diriltilip onunla akledebilecek hale gelmeleri sureti ile olacaktır. O vakitte şanı yüce Allah'ın murad ettiğini de işiteceklerdir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır. Kabirlere selâm verme hadislerinin gerektirdiği tercih olunan ve zahir olan kanaat de budur. Allah en iyi bilendir.

(7152) "Ey Allah'ın Rasûlü! Leşlere dönüşmüşken nasıl işitebilir, nasıl cevap verebilirler" genel olarak itimad olunur bütün nüshalarda bu şekilde "işitirler, cevap verirler" anlamındaki fiillerin sonunda nun harfi yoktur. Bu da az kullanılır olmakla birlikte sahih bir lugat (söyleyiş)dir. Buna dair açıklamalar daha önce defalarca geçmiştir. Bu kabilden birisi de daha önce İman Kitabı'nda geçmiş olan "*iman etmediğiniz sürece cennete giremezsiniz*" hadisidir.

"Leşlere dönüşmüşken" sözü de kokuşmaya başlayıp ve leş haline gelmişlerken demektir. Nitekim ceyyefe, câfe ve ecafe ile ervaha kokuştu diye aynı anlama gelir.

"Sürüklenip bedirdeki kör kuyuya atıldılar." Bir diğer rivayette de "Bedir'deki kör kuyulardan birisine atıldılar" demektir.

Her iki hadiste geçen kalib ve tağî aynı anlamda olup, taşla örülmüş kuyu anlamındadır.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Kuyuya doğru bu şekilde sürüklenmeleri onlar için bir defin değildir. Onları korumak için de onlara saygı göstermek için de değildir. Aksine onların rahatsızlık verici kokularını önlemek içindir. Allah en iyi bilendir.

٧١٥٣-٧٨/١٤- حَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ حَمَّادٍ الْمَعْنِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِي طَلْحَةَ ح وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ ذَكَرَ لَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ أَبِي طَلْحَةَ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ وَظَهَرَ عَلَيْهِمْ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِبِضْعَةٍ وَعِشْرِينَ رَجُلًا وَفِي حَدِيثِ رَوْحٍ بِأَرْبَعَةٍ وَعِشْرِينَ رَجُلًا مِنْ صَنَادِيدِ قُرَيْشٍ فَأُلْقُوا فِي طَوِيٍّ مِنْ أَطْوَاءِ بَدْرٍ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ

7153-78/14- Bana Yusuf b. Hammâd el-Ma'ni tahdis etti, bize Abdula'lâ Said'den tahdis etti, o Katâde'den, o Enes b. Mâlik'den, o Ebu Talha'dan rivayet etti. (H.) Bunu bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, bize Said b. Ebu Arûbe, Katâde'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Mâlik bize Ebu Talha'dan şöyle dediğini zikretti: Bedir gününde Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara karşı zafer kazanınca Kureyş'in ileri gelenlerinden yirmi küsür adamın -Ravh'ın hadisi rivayetinde yirmi dört adamın- verdiği emir ile Bedir'in örülmüş kuyularından birisine atıldılar. Sonra da hadisi Sâbit'in Enes'den rivayet ettiği hadis ile aynı manada rivayet etti.[511]

١٩/١٨ - بَاب إِثْبَاتِ الْحِسَابِ

18/19- HESABIN SABİT OLDUĞUNU DELİLLENDİRMEK BABI

٧١٥٤-١/٧٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا عَنْ إِسْمَعِيلَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ حُوسِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عُذِّبَ فَقُلْتُ أَلَيْسَ قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا فَقَالَ لَيْسَ ذَاكِ الْحِسَابُ إِنَّمَا ذَاكِ الْعَرْضُ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عُذِّبَ

7154-79/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ali b. Hucr birlikte İsmail'den tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize İbn Uleyye Eyyub'dan tahdis etti, o Abdullah b. Ebu Müleyke'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kıyamet gününde hesaba çekilen azaba uğratılır"* buyurdu. Ben: Aziz ve celil Allah: *"Kolay bir şekilde hesaba çekilecektir"* (İnşikak, 8) buyurmuyor mu dedim. Bunun üzerine O: *"O hesap değildir. O ancak arzdır. Kıyamet gününde inceden inceye hesaba çekilene azap edilir"* buyurdu.[512]

٧١٥٥-.../٢- حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

7155-.../2- Bana Ebu Rabi el-Atekî ve Ebu Kâmil tahdis edip dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, bize Eyyub bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti.[513]

511 Buhari, 3065, 3976 -uzunca-; Ebu Davud, 2695; Tirmizi, 1551; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3770

512 Buhari, 4939, 6537; Tirmizi, 3337; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16231

513 7154 numaralı hadisin kaynakları

٧١٥٦-٨٠/٣- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ الْقَطَّانَ حَدَّثَنَا أَبُو يُونُسَ الْقُشَيْرِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَيْسَ أَحَدٌ يُحَاسَبُ إِلَّا هَلَكَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْسَ اللَّهُ يَقُولُ حِسَابًا يَسِيرًا قَالَ ذَاكِ الْعَرْضُ وَلَكِنْ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ هَلَكَ

7156-80/3- Bana Abdurrahman b. Bişr b. el-Hakem el-Abdî de tahdis etti. Bize Yahya –yani b. Said- el-Kattân- tahdis etti. Bize Ebu Yunus el-Kuşeyrî tahdis etti. Bize İbn Ebu Muleyke, Kasım'dan tahdis etti. O, Âişe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Hesaba çekilip de helak olmayacak hiç kimse yoktur"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah: *"Kolay bir hesap ile (hesaba çekilecek)"* buyurmuyor mu dedim. O: *"O arzdır. Ama inceden inceye hesaba çekilen helak olur"* buyurdu.[514]

٧١٥٧-.../٤- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنِي يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ هَلَكَ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي يُونُسَ

7157-.../4- Bana Abdurrahman b. Bişr de tahdis etti, bana Yahya -ki o el-Kattan'dır- Osman b. Esved'den tahdis etti, o İbn Ebu Müleyke'den, o Âişe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"İnceden inceye hesaba çekilen helak olur"* buyurdu. Sonra da (bundan önceki) Ebu Yunus'un hadisinin aynısını zikretti.[515]

Şerh

(7154-7157 numaralı hadisler)

(7154) *"Kıyamet gününde inceden inceye hesaba çekilene azap edilir."* Burada rukişe: inceden inceye (hesaba çekilen) aleyhine olmak üzere sonuna kadar sorgulanan demektir. Kadı Iyaz dedi ki: *"Ona azap edilir"* buyruğunun iki anlamı vardır: İnceden inceye hesaba çekmenin, günahlarının arz edilmesinin ve onlardan dolayı tutulmanın ihtiva ettiği azarlama anlamı dolayısıyla azaba uğratılmanın kendisidir.

İkinci anlama göre bu cehennem azabına götüren bir sebebtir. Bunu da bu rivayetteki "azab edilir" ifadesi yerine diğer rivayette geçen (7157) "helak olur" buyruğu desteklemektedir. Kadı Iyaz'ın açıklaması budur. Bu ikinci açıklama sahih olandır. Yani kullarda çoğunlukla görülen kusurlu hare-

514 Buhari, 4938 -muallak olarak-, 6537; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17463

515 Buhari, 4939, 6536, 6537; Tirmizi, 3337, 2426; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16254

ket etmektir. Aleyhine olmak üzere inceden inceye hesaba çekilip kendisine müsamaha olunmayan kişi helak olur ve cehenneme girer. Ama yüce Allah şirkin dışındaki günahları dilediği kimselere af ve mağfiret eder.

Bu (7154, 7157) hadisin isnadında geçen "Abdullah b. Ebu Müleyke'den" kısmı Darakutni'nin Buhari ve Müslim'in aleyhine istidrakte bulunduğu hususlardandır. O şöyle der: İlim adamları İbn Ebu Müleyke'den rivayette ihtilaf etmişlerdir. Bu hadis, İbn Ebu Muleyke'den, o Âişe'den diye rivayet edildiği gibi aynı şekilde İbn Ebu Muleyke'den, o el-Kasım'dan, o da Âişe'den (7156 numaralı hadisin isnadında görüldüğü gibi) diye rivayet edilmiştir.

Ama bu zayıf bir istidraktir. Çünkü bu senet, bu hadisi onun bir seferinde el-Kasım'dan, o Âişe'den işittiği yine aynı şekilde ondan vasıtasız olarak (el-Kasım olmadan) da işittiği ve böylelikle her iki şekilde de rivayet ettiği şeklinde yorumlanır. Bunun benzerleri daha önceden geçti.

١٩/٢٠- بَاب الْأَمْرِ بِحُسْنِ الظَّنِّ بِاللهِ تَعَالَى عِنْدَ الْمَوْتِ

19/20- ÖLÜM ESNASINDA YÜCE ALLAH HAKKINDA GÜZEL ZAN BESLEMENİN EMREDİLMESİ BABI

٧١٥٨-١/٨١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ قَبْلَ وَفَاتِهِ بِثَلَاثٍ يَقُولُ لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ بِاللهِ الظَّنَّ

7158-81/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Yahya b. Zekeriyya A'meş'den haber verdi, o Ebu Süfyan'dan, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i vefatından üç gün önce şöyle buyururken dinledim: *"Sizden her bir kimse ancak Allah hakkında güzel zan besleyerek ölsün."*[516]

٧١٥٩-.../٢- وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

7159-.../2- Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Cerir tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus ve Ebu Muaviye haber verdi. Hepsi A'meş'den bu isnad ile aynısını rivayet etti.[517]

516 Ebu Davud, 3113; İbn Mace, 4167; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2295

517 7158 numaralı hadisin kaynakları

٧١٦٠-٣/٨٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبَدٍ حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ عَارِمٌ حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا وَاصِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ مَوْتِهِ بِثَلَاثَةِ أَيَّامٍ يَقُولُ لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

7160-82/3- Bana Ebu Davud Süleyman b. Mâbed de tahdis etti, bize Ebu Numan Ârim tahdis etti, bize Mehdi b. Meymûn tahdis etti, bize Vâsıl, Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i vefatından üç gün önce şöyle buyururken dinledim: *"Sizden bir kimse Allah Teala hakkında zannını güzelleştirmemiş olduğu bir halde sakın ölmesin."*[518]

٧١٦١-٤/٨٣- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ يُبْعَثُ كُلُّ عَبْدٍ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ

7161-83/4- Bize Kuteybe b. Said ve Osman b. Ebu Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Süfyan'dan, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Her bir kul öldüğü hal üzere diriltilir"* buyururken dinledim.[519]

٧١٦٢-.../٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ وَلَمْ يَقُلْ سَمِعْتُ

7162-.../5- Bize Ebu Bekr b. Nâfi tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan tahdis etti, o A'meş'den bu isnad ile aynısını rivayet etti ve: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den demekle birlikte "dinledim" demedi.[520]

٧١٦٣-٦/٨٤- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ عَذَابًا أَصَابَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهِمْ ثُمَّ بُعِثُوا عَلَى أَعْمَالِهِمْ

518 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2994

519 İbn Mace, 4230; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2306

520 7161 numaralı hadisin kaynakları

7163-84/6- Bana Harmele b. Yahya et-Tucîbî de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihab'dan haber verdi, bana Hamza b. Abdullah b. Ömer'in haber verdiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Allah bir kavmi azaplandırmayı murad edecek olursa azap onlar arasında bulunanlara isabet eder. Sonra da amellerine göre diriltilirler."*[521]

Şerh

(7158-7163 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (7158) ""*Sizden her bir kimse ancak Allah hakkında güzel zan besleyerek ölsün*", diğer rivayette (7160) "*sizden bir kimse Allah teala hakkında zannını güzelleştirmemiş olduğu halde sakın ölmesin*" buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları şöyle demişlerdir: Bu hadis, Hâtime (ölümün yaklaştığı) halinde Allah'tan ümit kesmekten sakındırmakta, ümitvar olmayı teşvik etmektedir. Daha önce diğer bir hadiste şanı yüce Allah'ın "*ben kulumun benim hakkındaki zannının yanındayım*" buyurduğu da geçmiş bulunmaktadır.

İlim adamları der ki: Yüce Allah hakkında güzel zan beslemenin anlamı Allah'ın kendisine merhamet edeceğini, kendisini affedeceğini zannetmektir. Yine derler ki: Sağlıklı iken korku ve ümidi birlikte hissetmeli ve bunlar eşit olmalı. Bir görüşe göre korku ağır basmalıdır. Ölüm emareleri yaklaşacak olursa bu sefer ümit daha ağırlıklı olmalı yahut katıksız ümitvar olmalıdır. Çünkü korkmaktan maksat masiyetlerden, çirkin işlerden uzak durmak, itaatleri ve iyi amelleri çoğaltmaktır. Bu halde iken ise buna imkân kalmaz yahut bunların çoğu yapılamaz. Bundan dolayı yüce Allah'a muhtaç olmayı (fakr) ve ona boyun eğmeyi ihtiva eden güzel zan beslemek müstehap kılınmıştır. Nitekim bunu bundan sonra gelen hadis-i şerif de desteklemektedir. (7161) *"Allah her bir kulu öldüğü hal üzere diriltir."* Bundan dolayı Müslim bunu bundan önceki hadisin akabinde zikretmiş bulunmaktadır. Hadis de kulun öldüğü hal üzere diriltileceği anlamındadır. Bunun bir benzeri de ondan sonra gelen: (7163) "*Sonra da niyetlerine göre diriltilirler*" hadisidir.

521 Buhari, 7109; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6703

٥٢/٤٠- كِتَاب الْفِتَنِ وَأَشْرَاطِ السَّاعَةِ

52/40- FİTNELER VE KIYAMETİN ALAMETLERİ KİTABI

١/١- بَاب اقْتِرَابِ الْفِتَنِ وَفَتْحِ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ

1/1- FİTNELERİN YAKLAŞMASI, YE'CÛC VE ME'CÛC SEDDİNİN AÇILMASI BABI

٧١٦٤-١/١- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أُمِّ سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَيْقَظَ مِنْ نَوْمِهِ وَهُوَ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدْ اقْتَرَبَ فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ وَعَقَدَ سُفْيَانُ بِيَدِهِ عَشَرَةً قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ قَالَ نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخَبَثُ

7164-1/1- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne. Zührî'den tahdis etti, o Urve'den, o Um Seleme'nin kızı Zeyneb'den, o Um Habibe'den, o Cahş kızı Zeyneb'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) uykusundan şöyle diyerek uyandı: *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Yaklaşan bir şerden dolayı vay arapların haline! Bugün Ye'cûc ile Me'cûc seddinden şunun kadar bir yer açıldı."* Süfyan da eli ile on düğümü yaptı.

Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Aramızda salihler de bulunuyorken helak olur muyuz dedim. O: *"Fısk ve fücur çoğalırsa evet"* buyurdu.[522]

٧١٦٥-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَسَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادُوا فِي الْإِسْنَادِ عَنْ سُفْيَانَ فَقَالُوا عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ حَبِيبَةَ عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ

522 Buhari, 3346, 3598, 7059, 7135; Tirmizi, 2187; İbn Mace, 3953; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15880

7165-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Said b. Amr el-Eş'asî, Zuheyr b. Harb ve İbn Ebu Ömer tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, Zührî'den bu isnad ile tahdis etti ve isnadda Süfyan'dan diye eklediler ve: Um Seleme'nin kızı Zeyneb'den, o Habibe'den, o Um Habibe'den, o Cahş kızı Zeyneb'den dediler.[523]

٧١٦٦-٢/٣- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ أَبِي سُفْيَانَ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا فَزِعًا مُحْمَرًّا وَجْهُهُ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدْ اقْتَرَبَ فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ وَحَلَّقَ بِإِصْبَعِهِ الْإِبْهَامِ وَالَّتِي تَلِيهَا قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ قَالَ نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخَبَثُ

7166-2/3- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihab'dan haber verdi, bana Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb kendisine şunu haber verdi: Ebu Süfyan'ın kızı Um Habibe'nin kendisine haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Cahş kızı Zeyneb dedi ki: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dehşete kapılmış yüzü kızarmış halde şöyle buyurarak dışarı çıktı: *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Yaklaşan bir şerden dolayı vay arapların haline. Bugün Ye'cûc ile Me'cûc seddinden bunun kadar bir yer açıldı."* Böyle derken baş parmağı ile ondan sonraki (şehadet) parmağını halka yaptı.

Zeyneb dedi ki: Bunun üzerine: Ey Allah'ın Rasûlü! Aramızda salih kimseler bulunduğu halde helak olur muyuz dedim. O: *"Fısk ve fücur çoğalırsa evet"* buyurdu.[524]

٧١٦٧-.../٤- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِإِسْنَادِهِ

7167-.../4- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. Leys de tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl b Halid tahdis etti. (H.) Bize Amr

523 7164 numaralı hadisin kaynakları

524 7164 numaralı hadisin kaynakları

en-Nâkid de tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, (Ukayl ile birlikte) ikisi İbn Şihab'dan Yunus'un Zührî'den naklettiği hadisin aynısını onun isnadı ile rivayet etti.[525]

٧١٦٨-٣/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ وَعَقَدَ وُهَيْبٌ بِيَدِهِ تِسْعِينَ

7168-3/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ahmed b. İshak tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti, bize Abdullah b. Tavus babasından tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Bugün Ye'cûc ile Me'cûc seddinden bunun kadar bir yer açıldı."* buyurdu ve Vuheyb eli ile doksan düğümü yaptı.[526]

Şerh

(7164-7168 numaralı hadisler)

(7165) İbn Ebu Şeybe, Said b. Amr ve Zuheyr ile İbn Ebu Ömer'in rivayetinde "Süfyan'dan, o Zührî'den, o Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb'den, o Habibe'den, o Um Habibe'den, o Cahş kızı Zeyneb'den" şeklindeki bu isnadda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in iki zevcesi ile onun iki üvey kızından ibaret dört sahabi kadının birbirlerinden rivayeti bir arada bulunmuştur. Biri diğerinden rivayette bulunan dört kadın sahabinin bir arada bulunduğu bunun dışında bir hadis bilmiyoruz. Erkek dört sahabinin yahut tabiinden dört kişinin birbirinden rivayetinin bir arada bulunmasına gelince; bu türden bazı hadisler bulunmaktadır. Ben bunların hepsini bir cüzde topladım ve bu şerhte de bu türden Müslim'in Sahihi'nde geçmiş olanlarına da dikkat çektim.

Burada adı geçen Habibe, müminlerin annesi Ebu Süfyan'ın kızı Um Habibe'dir. Bu kızı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den önce evli bulunduğu, kocası Abdullah b. Cahş'dan doğmuştur.

(7164) *"Bugün Ye'cûc ve Me'cûc seddinden şunun kadar bir yer açıldı. Süfyan da eli ile on düğümü yaptı."* Süfyan'ın Zührî'den rivayetinde bu şekilde kaydedilmiş olmakla birlikte bundan sonra gelen Yunus'un Zührî'den diye naklettiği rivayetinde (7166) "başparmağı ile ondan sonraki (şehadet) parmağını halka yaptı" denilmekte, daha sonra gelen Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği (7168) hadisinde ise Vuheyb de eli ile doksan düğümü yaptı denilmektedir.

525 7164 numaralı hadisin kaynakları

526 Buhari, 3347, 7136; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13534

Süfyan ile Yunus'un rivayeti mana itibari ile birbiri ile ittifak halindedir. Ebu Hureyre'nin rivayeti ise her iki rivayete muhaliftir. Çünkü doksan diye düğümlemek ondan daha dar bir boğum yapmaktır. Kadı Iyaz dedi ki: Belki de Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadis daha önce varid olmuştur. Bundan sonra açılan gediğin miktarı genişleyince bu kadar artırmış oldu. Yahut da maksat gerçek manada miktarı tahdit etmek için değil temsil yolu ile konuyu anlaşılabilir kılmaktır.

Ye'cûc ile Me'cûc isimleri hemzesiz de söylenir. Hemzeli de söylenir. Yedi kıraatte her iki şekilde de okunmuş olmakla birlikte cumhur hemzesiz okumuşlardır.

"Aramızda salih kimseler olduğu halde helak olur muyuz. O: *'Fısk ve fücur çoğalırsa evet'* buyurdu." Burada geçen habes: fısk ve fücur hı ve be harfleri fethalıdır. Cumhur (çoğunluk) bunu fısk ve fücur diye açıklamıştır. Özellikle zinanın kastedildiği söylendiği gibi Zinâdan doğma çocuklar olduğu da söylenmiştir. Göründüğü kadarı ile maksat kayıtsız ve şartsız işlenen masiyetlerdir.

"Yehliku: helak olur" lam harfi fasih ve meşhur olan söyleyişe göre kesrelidir. Fethalı söyleyiş de (yehleku şekli) nakledilmiş olmakla birlikte zayıf ya da bozuktur. Hadisin anlamına gelince: Habes (denilen günahlar) çoğalacak olursa o taktirde genel helak de gerçekleşir. Arada salih kimseler bulunsa dahi.

٢/٢- بَاب الْخَسْفِ بِالْجَيْشِ الَّذِي يَؤُمُّ الْبَيْتَ

2/2- KÂBENİN ÜZERİNE YÜRÜYEN ORDUNUN YERE GEÇİRİLMESİ BABI

٧١٦٩-١/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ابْنِ الْقِبْطِيَّةِ قَالَ دَخَلَ الْحَارِثُ بْنُ أَبِي رَبِيعَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَفْوَانَ وَأَنَا مَعَهُمَا عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ فَسَأَلَاهَا عَنْ الْجَيْشِ الَّذِي يُخْسَفُ بِهِ وَكَانَ ذَلِكَ فِي أَيَّامِ ابْنِ الزُّبَيْرِ فَقَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُوذُ عَائِذٌ بِالْبَيْتِ فَيُبْعَثُ إِلَيْهِ بَعْثٌ فَإِذَا كَانُوا بِبَيْدَاءَ مِنْ الْأَرْضِ خُسِفَ بِهِمْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَيْفَ بِمَنْ كَانَ كَارِهًا قَالَ يُخْسَفُ بِهِ مَعَهُمْ وَلَكِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى نِيَّتِهِ وَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ هِيَ بَيْدَاءُ الْمَدِينَةِ

7169-4/1- Bize Kuteybe b. Said, Ebu Bekir b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim -lafız Kuteybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti. İshak: Bize Cerir, Abdulaziz b. Rufey'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. O Ubeydullah b. el-Kıbtiyye'den şöyle dediğini rivayet etti: el-Hâris b. Ebu Rabia ile Abdullah b. Safvân -ben de onlarla birlikte olduğum halde- müminlerin annesi Um Seleme'nin huzuruna girdiler. İkisi ona yerin dibine geçirilecek orduya dair soru sordular. Bu hadise İbn ez-Zubeyr'in günlerinde olmuştu. O şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir sığınan kişi beyt'e sığınacak. Onun üzerine bir ordu gönderilecek. Onlar çöl bir yerde bulunurlarken yerin dibine geçirilecekler."* Ben Ey Allah'ın Rasûlü! İstemeyerek onlarla birlikte bulunanların hâli nasıl olacak dedim. O: *"O (gibi kimseler) de onlarla birlikte yerin dibine geçirilecek ama o (gibi kimseler) kıyamet gününde niyetine göre diriltilecek."*

Ebu Cafer dedi ki: Orası Medine düzlüğüdür.[527]

٧١٧٠-٥/٢- حَدَّثَنَاه أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ رُفَيْعٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِهِ قَالَ فَلَقِيتُ أَبَا جَعْفَرٍ فَقُلْتُ إِنَّهَا إِنَّمَا قَالَتْ بِبَيْدَاءَ مِنْ الْأَرْضِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ كَلَّا وَاللَّهِ إِنَّهَا لَبَيْدَاءُ الْمَدِينَةِ

7170-5/2- Bunu bize Ahmed b. Yunus da tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Abdulaziz b. Rufey bu isnad ile tahdis etti. Hadisinde şu da vardır: Dedi ki: Ebu Cafer ile karşılaştım. Ben: Muhakkak o "yerin bir düzlüğünde" dedi, dedim. Bu sefer Ebu Cafer: Asla, vallahi muhakkak o Medine düzlüğüdür, dedi.[528]

٧١٧١-٦/٣- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أُمَيَّةَ بْنِ صَفْوَانَ سَمِعَ جَدَّهُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ صَفْوَانَ يَقُولُ أَخْبَرَتْنِي حَفْصَةُ أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَيَؤُمَّنَّ هَذَا الْبَيْتَ جَيْشٌ يَغْزُونَهُ حَتَّى إِذَا كَانُوا بِبَيْدَاءَ مِنْ الْأَرْضِ يُخْسَفُ بِأَوْسَطِهِمْ وَيُنَادِي أَوَّلُهُمْ آخِرَهُمْ ثُمَّ يُخْسَفُ بِهِمْ فَلَا يَبْقَى إِلَّا الشَّرِيدُ الَّذِي يُخْبِرُ عَنْهُمْ فَقَالَ رَجُلٌ أَشْهَدُ عَلَيْكَ أَنَّكَ لَمْ تَكْذِبْ عَلَى حَفْصَةَ وَأَشْهَدُ عَلَى حَفْصَةَ أَنَّهَا لَمْ تَكْذِبْ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ

7171-6/3- Bize Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer -lafız Amr'a ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, bize Umeyye b. Safvân'ın tahdis ettiğine göre o dedesi Abdullah b. Safvân'ı şöyle derken

527 Ebu Davud, 4289 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18194

528 7169 numaralı hadisin kaynakları

dinlemiştir: Hafsa'nın bana haber verdiğine göre o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"Şüphesiz bir ordu bu beytin üzerine gaza etmek maksadıyla gelecek. Nihayet bunlar yerin bir düzlüğünde iken ortaları yerin dibine geçirilecek. İlkleri sondakilere seslenecek. Sonra onlar da yerin dibine geçirilecek. Geriye onların durumunu haber verecek olan kaçkın kişiden başka bir kimse kalmayacaktır."*

Bunun üzerine bir adam: Senin hakkında senin Hafsa'ya yalan söylemediğine, Hafsa hakkında da onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yalan söylemediğine şahitlik ederim dedi.[529]

Şerh

(7169-7171 numaralı hadisler)

(7169) "el-Hâris b. Ebu Rabia ve Abdullah b. Safvân müminlerin annesi Um Seleme'nin huzuruna girdi... Bu İbn ez-Zubeyr'in zamanında olmuştu." Kadı Iyaz dedi ki: Ebu'l-Velid el-Kettani dedi ki: Bu doğru değildir. Çünkü Um Seleme, Muaviye'nin halifeliği döneminde onun ölümünden iki sene önce elli dokuz yılında vefat etmiştir. İbn ez-Zubeyr'in zamanına yetişmemiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Um Seleme'nin Yezid b. Muaviye döneminin ilk zamanlarında vefat ettiği de söylenmiştir. Buna göre onun burada sözkonusu edilmesinde bir yanlışlık olmaz. Çünkü İbn ez-Zubeyr, Yezid ile Muaviye'nin vefatı sırasında ona bey'at edildiği haberi ona ulaşır ulaşmaz mücadeleye kalkışmıştı. Bunu Taberi ve başkaları zikretmiştir. Um Seleme'nin Yezid'in döneminde vefat ettiğini zikredenler arasında el-İstiab adlı eserinde Ebu Ömer b. Abdulberr de vardır. Ayrıca Müslim, Hafsa'dan gelen bu rivayetten sonra yine bu hadisi zikrederek (7122) "müminlerin annesinden" demiş, adını vermemiştir. Darakutni o Âişe'dir demiştir. Ayrıca bunu Sâlim b. Ebu'l Ca'd da Hafsa'dan ve Um Seleme'den diye rivayet etmiş ve hadis Um Seleme'den mahfuzdur demiştir. Aynı zamanda bu hadis Hafsa'dan da mahfuzdur. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır. Um Seleme'nin Yezid b. Muaviye'nin döneminde vefat ettiğini zikredenler arasında Ebu Bekr b. Ebu Hayseme de vardır.

"Onlar düz bir yerde iken" bir rivayette de "Medine düzlüğünde iken" denilmektedir. İlim adamları der ki: Beydâ: Düz yer: Üzerinde hiçbir şey olmayan dümdüz her yere denilir. Medine Beydâ'sı (düzlüğü) ise Mekke tarafına doğru Zülhuleyfe'nin önündeki yüksekçe yere denilir.

٧١٧٢-٧/٤- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي أُنَيْسَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ الْعَامِرِيِّ عَنْ

529 Nesai, 2879; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15793

يُوسُفَ بْنِ مَاهَكَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ صَفْوَانَ عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ سَيَعُوذُ بِهَذَا الْبَيْتِ يَعْنِي الْكَعْبَةَ قَوْمٌ لَيْسَتْ لَهُمْ مَنَعَةٌ وَلَا عَدَدٌ وَلَا عُدَّةٌ يُبْعَثُ إِلَيْهِمْ جَيْشٌ حَتَّى إِذَا كَانُوا بِبَيْدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ خُسِفَ بِهِمْ قَالَ يُوسُفُ وَأَهْلُ الشَّأْمِ يَوْمَئِذٍ يَسِيرُونَ إِلَى مَكَّةَ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ صَفْوَانَ أَمَا وَاللهِ مَا هُوَ بِهَذَا الْجَيْشِ قَالَ زَيْدٌ وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ الْعَامِرِيُّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَابِطٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُوسُفَ بْنِ مَاهَكَ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ فِيهِ الْجَيْشَ الَّذِي ذَكَرَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ صَفْوَانَ

7172-7/4- Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymûn da tahdis etti, bize Velid b. Salih tahdis etti, bize Ubeydullah b. Amr tahdis etti. Bize Zeyd b. Ebu Uneyse de Abdulmelik b. el-Âmirî'den tahdis etti, o Yusuf b. Mahek'den rivayet etti, bana Abdullah b. Safvân müminlerin annesinden haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bu beyte -yani Kabe'ye- kendilerini koruyacak güçleri sayıları ve silahları olmayan bir topluluk sığınacaktır. Onların üzerine de bir ordu gönderilecektir. Nihayet bunlar düz bir yerde iken yerin dibine geçirileceklerdir."*

Yusuf dedi ki: Şam halkı o gün Mekke'ye yürüyorlardı. Abdullah b. Safvân: Ama Allah'a yemin ederim ki o bu ordu değildir dedi.

Zeyd dedi ki: Bana Abdulmelik el-Âmirî de Abdurrahman b. Sâbit'den tahdis etti, o el-Hâris b. Ebu Rabia'dan, o müminlerin annesinden Yusuf b. Mâhek'in hadisinin aynısını rivayet etti. Ancak onun rivayetinde Abdullah b. Safvân'ın sözünü ettiği ordudan söz etmedi.[530]

Şerh

"Kendilerini koruyacak güçleri olmayan" burada "menea: koruyacak güç" nun harfi fethalı da kesreli de söylenebilir (menia şeklinde). Yani kendilerini toparlayacak ve koruyacak kimseleri olmayan demektir.

Abdurrahman'ın babası "Sâbit" ismindeki be harfi kesrelidir. "Yusuf b. Mâhek" ismindemi he harfi fethalıdır, munsarif değildir.

٧١٧٣-٥/٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ الْفَضْلِ الْحُدَّانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ عَبَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي مَنَامِهِ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ صَنَعْتَ شَيْئًا فِي مَنَامِكَ

530 7171 numaralı hadisin kaynakları

لَمْ تَكُنْ تَفْعَلُهُ فَقَالَ الْعَجَبُ إِنَّ نَاسًا مِنْ أُمَّتِي يَؤُمُّونَ بِالْبَيْتِ بِرَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَدْ لَجَأَ بِالْبَيْتِ حَتَّى إِذَا كَانُوا بِالْبَيْدَاءِ خُسِفَ بِهِمْ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الطَّرِيقَ قَدْ يَجْمَعُ النَّاسَ قَالَ نَعَمْ فِيهِمُ الْمُسْتَبْصِرُ وَالْمَجْبُورُ وَابْنُ السَّبِيلِ يَهْلِكُونَ مَهْلَكًا وَاحِدًا وَيَصْدُرُونَ مَصَادِرَ شَتَّى يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ عَلَى نِيَّاتِهِمْ

7173-8/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yunus b. Muhammed tahdis etti, bize Kasım b. el-Fadl el-Huddani, Muhammed b. Ziyad'dan tahdis etti, o Abdullah b. ez-Zubeyr'den rivayet ettiğine göre Âişe şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) uykusunda bir hareket yaptı. Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! Uykunda daha önce yapmadığın bir şey yaptın dedik. O: *"Hayret doğrusu! Ümmetimden bir takım insanlar Kureyş'ten bu beyte sığınmış bir adam üzerine yürümek için bu beyte gelecekler. Nihayet onlar düzlüğe gelecekleri vakit yerin dibine geçirilecekler."* Bizler: Ey Allah'ın Rasûlü! Şüphesiz yolda çeşitli insanlar bir araya gelir dedik. O: *"Evet, aralarında bu işi bilerek yapan, zorlanan ve yolcular da bulunacaktır. Ama hepsi aynı şekilde helak edilecekler fakat çeşitli yerlerden gelecekler. Allah onları niyetlerine göre diriltecektir."*[531]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) uykusunda bir hareket yaptı." Burada "abise: bir hareket yaptı" be harfi kesreli olup vücudu sarsıldı anlamında olduğu söylendiği gibi bir şey almak isteyen ya da iten kimse gibi ellerini hareket ettirdi diye de açıklanmıştır.

"Aralarında bu işi bilerek yapan, zorlanan ve yolcu da vardır..." "Mustabsır: bilerek yapan" bu işi açıkça bilen ve bunu bile bile kasten yapan kimse demektir. Mecbur: zorlanan ise mükreh kişi demektir. Aslında "ecbertuhu: onu zorladım" o mucberdir, zorlanan kimsedir denilir. Meşhur olan söyleyiş budur. Ama yine aynı anlamlarda: Cebartuhu: Onu zorladım, o mecburdur: zorlanan bir kimsedir demek olur. Bunu ferra ve başkaları nakletmiştir. İşte bu hadis bu kullanıma göre gelmiştir.

İbnu's-sebil: Yolcu'dan kasıt onlarla beraber o yolu izlemekle birlikte onlardan olmayan kişi demektir. *"Hepsi bir defada helak edilecekler"* yani dünyada hepsi toptan helak edilecekler ama kıyamet gününde değişik yerlerden geleceklerdir." Yani niyetlerine göre farklı şekillerde diriltilecekler ve niyetlerine uygun bir şekilde karşılık görecek ve cezalandırılacaklardır.

531 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16192

Bu hadisten şu hükümler anlaşılmaktadır: Zâlimlerden uzak kalmak gerekir, onlarla bağilerle ve onlar gibi olan bâtıl işler yapanlarla oturup kalkmaktan sakınılmalıdır. Böylelikle onlara verilen ceza ona da isabet etmesin.

Ayrıca bir kavmin kalabalığını artıran bir kimseye de o kavme uygulanan dünyevi cezalar zâhiren onlara da isabet eder.

٣/٣- بَاب نُزُولِ الْفِتَنِ كَمَوَاقِعِ الْقَطْرِ

3/3- FİTNELERİN YAĞMUR DAMLALARININ DÜŞTÜĞÜ GİBİ İNMESİ BABI

٧١٧٤-٩/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ أُسَامَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَشْرَفَ عَلَى أُطُمٍ مِنْ آطَامِ الْمَدِينَةِ ثُمَّ قَالَ هَلْ تَرَوْنَ مَا أَرَى إِنِّي لَأَرَى مَوَاقِعَ الْفِتَنِ خِلَالَ بُيُوتِكُمْ كَمَوَاقِعِ الْقَطْرِ

7174-9/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer -lafız İbn Ebu Şeybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti, İshak, bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den haber verdi derken diğerleri tahdis etti dedi. O Urve'den, o Üsâme'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'nin kalelerinden birisinin üzerine çıktı. Sonra: *"Benim gördüğümü siz de görüyor musunuz? Gerçek şu ki ben evlerinizin arasında fitnenin yağmur damlalarının düştüğü gibi düştüğünü görüyorum"* buyurdu.[532]

٧١٧٥-.../٢- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

7175-.../2- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zührî'den bu isnad ile buna yakın olarak haber verdi.[533]

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine kalelerinden birisine çıktı..." Utum: kaleler: hemze ve tı harfleri ötreli olarak saray ve kale anlamındadır. Çoğulu "âtâm" denilir. Eşrafe üstüne çıktı demektir. Burada yağmur damlalarının

532 Buhari, 1878, 2467, 3597, 7060; Tuhfetu'l-Eşrâf, 106

533 7174 numaralı hadisin kaynakları

düşmesine benzetmesi çokluk ve genelliği itibari iledir. Yani bu fitneler pek çok olacak, insanların hepsini kapsayacak, belli bir kesim özel olarak bunlara maruz kalmayacak. Bu da Cemel, Sıffin, Harre vakası, Osman (radıyallâhu anh)'ın öldürülmesi, Hüseyin (radıyallâhu anhumâ)nın öldürülmesi ve daha başka cereyan edecek savaşlara bir işarettir. Bunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık bir mucizesi vardır.

٧١٧٦-١٠/٣- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَالْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنِي وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي ابْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَتَكُونُ فِتَنٌ الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ وَالْقَائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي مَنْ تَشَرَّفَ لَهَا تَسْتَشْرِفْهُ وَمَنْ وَجَدَ فِيهَا مَلْجَأً فَلْيَعُذْ بِهِ

7176-10/3- Bana Amr en-Nâkid, Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd tahdis etti. Abd bana Yakub -ki o b. İbrahim b. Sa'd'dır- haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. Bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihab'dan rivayet etti, bana İbnu'l Müseyyeb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın tahdis ettiklerine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Öyle fitneler olacaktır ki bunlarda oturan ayakta durandan hayırlı olacaktır. Ayakta duran yürüyenden hayırlı olacaktır. Yürüyen koşandan hayırlı olacaktır. Kim onları arzu ederse onlar kendisini yıkar. Kim onlarda sığınacak bir yer bulursa oraya sığınsın."*[534]

٧١٧٧-١١/٤- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَالْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنِي وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُطِيعِ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنْ نَوْفَلِ بْنِ مُعَاوِيَةَ مِثْلَ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ هَذَا إِلَّا أَنَّ أَبَا بَكْرٍ يَزِيدُ مِنَ الصَّلَاةِ صَلَاةٌ مَنْ فَاتَتْهُ فَكَأَنَّمَا وُتِرَ أَهْلَهُ وَمَالَهُ

7177-11/4- Bize Amr en-Nâkid, Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd tahdis etti. Abd, bana Yakub haber verdi derken, diğer ikisi tahdis etti dedi. Bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihab'dan rivayet etti, bana Ebu Bekr b. Abdurrahman, Abdurrahman b. Muti' b. el-Esved'den tahdis etti, o Nevfel b. Muaviye'den, Ebu Hureyre'nin bu hadisini aynı şekilde rivayet etti. Ancak

534 Buhari, 3601; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11716

Ebu Bekr: *"Namazlardan öyle bir namaz vardır ki kim onu vaktinde eda edemezse ailesini ve malını kaybetmiş gibi olur"* ibaresini eklemektedir.[535]

٧١٧٨-٥/١٢- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ تَكُونُ فِتْنَةٌ النَّائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنْ الْيَقْظَانِ وَالْيَقْظَانُ فِيهَا خَيْرٌ مِنْ الْقَائِمِ وَالْقَائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنْ السَّاعِي فَمَنْ وَجَدَ مَلْجَأً أَوْ مَعَاذًا فَلْيَسْتَعِذْ

7178-12/5- Bana İshak b. Mansur tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Öyle fitneler olacaktır ki onlarda uyuyan uyanık olandan hayırlı olacaktır, uyanık olan ayakta durandan hayırlı olacaktır, ayakta duran yürüyenden hayırlı olacaktır. Kim sığınacak yahut korunacak bir yer bulursa sığınsın."*[536]

Şerh

(7176-7178 numaralı hadisler)

(7176) *"Öyle fitneler olacaktır ki onlarda ayakta duran... ona sığınsın."* Bir diğer rivayette (7178) *"öyle fitneler olacaktır ki onlarda uyuyan uyanık olandan hayırlı olacaktır..."*

(7176) "Teşerrafe: arzu ederse" iki meşhur şekilde rivayet edilmiştir. Birincisine göre te, şin ve re harfleri fethalı, ikincisi ise yuşrifu şeklinde ye ötreli, şin sakin, re kesreli rivayetidir. Fiil bir şeyi arzu etmek, ona göz dikmekten gelmektedir. Bu da bir kimsenin bu işi yapmaya kalkışması, onu yapmayı arzu etmesi ve bu maksatla kendisini öne çıkarmaya çalışması demektir. "Testeşrifihu: kendisini yıkar" fiili de onu devirir, onu yere yıkar demektir. Bunun da "işraf"den gelip helak olma kertesine gelme anlamına geldiği de söylenmiştir. Nitekim ölüm kertesine gelen hastanın halini anlatmak için eşfe ve eşrafe fiilleri kullanılır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kim onlardan bir sığınacak yer bulursa"* yani bir koruyucu bulursa onlardan kurtulmak için sığınacak, uzak kalacak bir yer bulursa oraya sığınsın. Yani oraya çekilsin demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"O fitnelerde oturan ayakta durandan hayırlı olacaktır..."* buyruğunun manası ise bu fitnelerin tehlikelerinin büyüklüğünü Beyân etmek, onlardan uzaklaşıp kaçmaya, herhangi bir şekilde onlara teşebbüste bulunmaya bir teşviktir, kötülüğünün ve fitnesinin de onunla alakalı olmak oranında olacağına dair bir açıklamadır.

535 7176 numaralı hadisin kaynakları

536 Buhari, 7081; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14953

٧١٧٩-١٣/٦- حَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ الشَّحَّامُ قَالَ انْطَلَقْتُ أَنَا وَفَرْقَدٌ السَّبَخِيُّ إِلَى مُسْلِمِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ وَهُوَ فِي أَرْضِهِ فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ فَقُلْنَا هَلْ سَمِعْتَ أَبَاكَ يُحَدِّثُ فِي الْفِتَنِ حَدِيثًا قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُ أَبَا بَكْرَةَ يُحَدِّثُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّهَا سَتَكُونُ فِتَنٌ أَلَا ثُمَّ تَكُونُ فِتْنَةٌ الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي فِيهَا وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي إِلَيْهَا أَلَا فَإِذَا نَزَلَتْ أَوْ وَقَعَتْ فَمَنْ كَانَ لَهُ إِبِلٌ فَلْيَلْحَقْ بِإِبِلِهِ وَمَنْ كَانَتْ لَهُ غَنَمٌ فَلْيَلْحَقْ بِغَنَمِهِ وَمَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَلْحَقْ بِأَرْضِهِ قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ مَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ إِبِلٌ وَلَا غَنَمٌ وَلَا أَرْضٌ قَالَ يَعْمِدُ إِلَى سَيْفِهِ فَيَدُقُّ عَلَى حَدِّهِ بِحَجَرٍ ثُمَّ لِيَنْجُ إِنِ اسْتَطَاعَ النَّجَاءَ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ أُكْرِهْتُ حَتَّى يُنْطَلَقَ بِي إِلَى أَحَدِ الصَّفَّيْنِ أَوْ إِحْدَى الْفِئَتَيْنِ فَضَرَبَنِي رَجُلٌ بِسَيْفِهِ أَوْ يَجِيءُ سَهْمٌ فَيَقْتُلُنِي قَالَ يَبُوءُ بِإِثْمِهِ وَإِثْمِكَ وَيَكُونُ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ

7179-13/6- Bana Ebu Kâmil el-Cahderî Fudayl b. Husayn tahdis etti. Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, bize Osman eş-Şehham tahdis edip dedi ki: Ben ve Ferkad es-Sebahi, Müslim b. Ebu Bekr'in yanına -o kendisine ait bir arazide bulunuyorken- gittim. Huzuruna girdik ve ona: Sen babanı fitneler hakkında bir hadis naklederken dinlemiş miydin dedik. O: Evet, Ebu Bekre'yi tahdis ederken dinledim dedi: Dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz yakında çeşitli fitneler olacaktır. Şunu bilin ki sonra bir fitne daha olacaktır ki o fitnede oturan onda yürüyenden hayırlı olacaktır. O fitnede yürüyen ona doğru koşandan hayırlı olacaktır. Şunu bilin ki o fitne indiği yahut meydana geldiği vakit develeri olan kimse develerinin yanına gitsin, koyunları olan kimse koyunlarının yanına gitsin, arazisi olan arazisine gitsin."* Bunun üzerine bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Develeri, koyunları ve arazisi olmayan kişi hakkında ne buyurursun dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kılıcını alıp onun keskin tarafını bir taş ile ezsin. Sonra da kurtulabilirse kurtulsun. Allah'ım tebliğ ettim mi? Allah'ım tebliğ ettim mi? Allah'ım tebliğ ettim mi?"* buyurdu. Bunun üzerine bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Peki ya ben? İki saftan birisine yahut iki gruptan birisine götürülünceye kadar zorlanacak olursam sonra bir adam kılıcı ile beni vursa yahut bir ok gelip beni öldürse durumum ne olur dersin dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O kişi hem kendisinin hem senin günahını yüklenir ve cehennemliklerden olur"* buyurdu.[537]

537 Ebu Davud, 4256; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11702

٧١٨٠-.../٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ كِلَاهُمَا عَنْ عُثْمَانَ الشَّحَّامِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ حَدِيثُ ابْنِ أَبِي عَدِيٍّ نَحْوَ حَدِيثِ حَمَّادٍ إِلَى آخِرِهِ وَانْتَهَى حَدِيثُ وَكِيعٍ عِنْدَ قَوْلِهِ إِنْ اسْتَطَاعَ النَّجَاءَ وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ

7180-.../7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dedi ki: Bize Veki' tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Adiyy'in oğlu tahdis etti (Veki' ile) ikisi Osman eş-Şehham'dan bu isnad ile tahdis etti. İbn Ebu Adiyy'in hadisi rivayeti Hammâd'ın sonuna kadar hadisine yakındır. Veki'in hadisi ise *"kendisini kurtarabilirse"* sözünde nihayete ermekte olup ondan sonrasını zikretmedi.[538]

Şerh

(7179) *"Kılıcını alır keskin tarafını bir taş ile ezer."* Denildiğine göre bundan maksat hadisin zahirinden anlaşıldığı gibi gerçek manada kılıcını kırmaktır. Böylelikle kendisinin karşısında savaşma kapısını kapatmış olur.

Bunun mecazi bir ifade olduğu, maksadın savaşmayı terk etmek olduğu da söylenmiştir. Ama birinci açıklama daha sahihtir.

Bu hadis, bundan önce geçen ve bundan sonra gelecek hadisler fitne halinde durum ne olursa olsun savaşılmayacağı görüşünde olanların gosterdikleri delillerdendir.

İlim adamları ise fitne halinde savaşmak hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bir kesim: Müslümanların fitne zamanlarında kişi evinde iken onun yanına girilse ve onu öldürmek isteseler dahi savaşmaz ve kendisini savunması dahi caiz olmaz. Çünkü onu öldürmek isteyen kişi kendi kanaatine göre bir te'vil yapan bir kimsedir. Sahabi Ebu Bekr'e (radıyallâhu anh)'ın ve başkalarının görüşü budur.

İbn Ömer, İmran b. Husayn (radıyallâhu anhum) ve başkaları da: Kendisi fitneye müdahil olmaz. Ama canına kastedilmek istenirse kendisini savunur.

Bu iki görüş İslam'da görülen fitnelerin tamamına girmeyi terk etmek üzerinde ittifak etmektedir. Ashab-ı kiramın, tabiinin büyük çoğunluğu ile İslam âlimlerinin genelinin kanaatine göre ise fitne zamanlarında haklı olana yardım etmek ve bağilerle savaşmak sureti ile onun yanında yer almak gerekir. Nitekim yüce Allah: *"Haddi aşan kesim ile savaşınız"* (Hucurat, 9) buyurmaktadır.

538 7179 numaralı hadisin kaynakları

Sahih olan da budur. Hadis-i şerifler ise kimin haklı olduğu kendisi için belli olmayan kimseler hakkında yahut da her ikisi de zâlim olan herhangi birisi bir te'vile dayanarak savaşmayan kimseler hakkında yorumlanır. Şayet birinci kesimin dediği gibi olursa o taktirde fesat başgösterir, bağiy ehli (haksızca savaşa kalkışanlar) ile bâtılcıların eli ve dili uzar. Allah en iyi bilendir.

٤/٤- بَاب إِذَا تَوَاجَهَ الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا

4/4- İKİ MÜSLÜMAN KILIÇLARI İLE KARŞI KARŞIYA GELİRSE BABI

٧١٨١-١/١٤- حَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ وَيُونُسَ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ خَرَجْتُ وَأَنَا أُرِيدُ هَذَا الرَّجُلَ فَلَقِيَنِي أَبُو بَكْرَةَ فَقَالَ أَيْنَ تُرِيدُ يَا أَحْنَفُ قَالَ قُلْتُ أُرِيدُ نَصْرَ ابْنِ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَعْنِي عَلِيًّا قَالَ فَقَالَ لِي يَا أَحْنَفُ ارْجِعْ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا تَوَاجَهَ الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ قَالَ فَقُلْتُ أَوْ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بَالُ الْمَقْتُولِ قَالَ إِنَّهُ قَدْ أَرَادَ قَتْلَ صَاحِبِهِ

7181-14/1- Bana Ebu Kâmil Fudayl b. Husayn el-Cahderî tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub ve Yunus'dan tahdis etti, ikisi Hasan'dan, o Ahnef b. Kays'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben bu adamın yanına gitmek isteyerek dışarı çıktım. Ebu Bekre benimle karşılaştı. Nereye gitmek istiyorsun ey Ahnef dedi. Ben: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in amcasının oğluna -Ali'yi kastediyor- yardım etmek istiyorum dedi. Bana: Ey Ahnef dön dedi. Çünkü ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"İki müslüman kılıçları ile karşı karşıya gelirlerse öldüren de öldürülen de cehennemdedir"* buyururken dinledim. Bunun üzerine ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Öldüreni anladım, öldürülen neden dedim -yahut denildi- O: *"Çünkü o da arkadaşını öldürmek istemişti"* buyurdu.[539]

٧١٨٢-٢/١٥- وَحَدَّثَنَاه أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ وَيُونُسَ وَالْمُعَلَّى بْنِ زِيَادٍ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا الْتَقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ

539 Buhari, 2875, 7083; Ebu Davud, 4268, 4269; Nesai, 4133, 4134; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11655

7182-15/2- Bunu bize Ahmed b. Abde ed-Dabbî de tahdis etti, bize Hammâd, Eyyub, Yunus ve el-Muallâ b. Ziyad'dan tahdis etti, onlar Hasan'dan, onlar Ahnef b. Kays'dan, o Ebu Bekre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İki müslüman kılıçları ile birbirlerine karşı çıkacak olurlarsa öldüren de öldürülen de cehennemdedir"* buyurdu.[540]

٧١٨٣-.../٣- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ مِنْ كِتَابِهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي كَامِلٍ عَنْ حَمَّادٍ إِلَى آخِرِهِ

7183-.../3- Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Abdurrezzak kitabından tahdis etti, bize Ma'mer, Eyyub'dan bu isnad ile Ebu Kâmil'in Hammâd'dan diye sonuna kadar rivayet ettiği hadise yakın olarak haber verdi.[541]

٧١٨٤-١٦/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا الْمُسْلِمَانِ حَمَلَ أَحَدُهُمَا عَلَى أَخِيهِ السِّلَاحَ فَهُمَا عَلَى جُرُفِ جَهَنَّمَ فَإِذَا قَتَلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ دَخَلَاهَا جَمِيعًا

7184-16/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Gunder, Şu'be'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Mansur'dan tahdis etti, o Rib'î b. Hirâş'dan, o Ebu Bekre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"İki müslümanın biri diğerine karşı silah taşıması halinde her ikisi de cehennemin kenarına oldukça yaklaşmış olurlar. Onlardan biri arkadaşını öldürürse ikisi birlikte oraya girerler."*[542]

Şerh

(7181-7184 numaralı hadisler)

(7181) *"İki müslüman kılıçları ile karşı karşıya gelirlerse öldüren de öldürülen de cehennemdedir."* Burada: *"karşı karşıya gelmek"* in anlamı her biri diğerinin yüzüne yani onun şahsına ve tamamına darbe indirecek olursa demektir.

540 7181 numaralı hadisin kaynakları

541 7181 numaralı hadisin kaynakları

542 Buhari, 7083 -muallak olarak-; Nesai, 4127, 4128 -mevkuf olarak-; İbn Mace, 3965; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11672

Öldürenin de öldürülenin de cehennemliklerden olması ise bu hususta (savaşmasını haklı kılacak) te'vili olmayan, çarpışmaları/savaşmaları taassub ve benzeri bâtıl davalar dolayısı ile olan kimseler hakkında yorumlanır. Cehennemde olmasının anlamı ise cehennemi hak eder, bununla cezalandırılabilir de. Yüce Allah onu af edebilir de anlamındadır. Hak ehlinin mezhebi budur. Bunun te'vili daha önce defalarca geçmiş bulunmaktadır. Benzer hadislerde geçen bu gibi bütün ifadeler de buna göre te'vil edilir.

Şunu da bilelim ki ashab-ı kiram (radıyallâhu anhum) arasında meydana gelmiş kanlı olaylar bu tehdidin kapsamına girmemektedir. Hak ve sünnet ehlinin kanaati onlar hakkında hüsn-ü zan beslemek, aralarında meydana gelen olaylar ile ilgili yorum yapmaktan uzak durmak, onların savaşmalarını uygun bir şekilde te'vil etmek ve bu savaşmalarında te'vil yapan müçtehidler olup, masiyet maksadını da katıksız dünyevi maksat gütmediklerini de kabul etmek şeklindedir. Onların her bir kesimi kendisinin haklı olduğuna, kendisine muhalefet edenin de bağiy (meşru otoriteye karşı başkaldıran) olduğuna inanmışlardır. Bundan dolayı yüce Allah'ın emrine dönmesi için onunla savaşmayı kendisi için vacip görmüştür. Onların birileri isabetli birileri ise hatasında mazur kabul edilen hatalı birileri idiler. Çünkü bu yaptıkları içtihad sebebi ile yapılmıştı. Müctehid ise hata etmesi halinde vebal altına girmez. Ali (radıyallâhu anh) ise bu savaşlarda haklı ve isabetli idi. Ehl-i Sünnet mezhebinin kanaati budur. Her iki tarafın ileri sürdükleri davanın haklı olma şüphe ve ihtimali vardı. O kadar ki ashab-ı kiramdan bir topluluk bunlar hakkında şaşkına dönmüşler, her iki kesimden de uzak kalarak savaşmamışlardır. Şayet kesin olarak doğrunun hangi tarafda olduğundan emin olsalardı hiçbir zaman ona yardımcı olmaktan geri kalmazlardı. -Allah hepsinden razı olsun-

"Ben iki saftan birisine götürülünceye kadar zorlanacak olursam... ve o cehennemliklerden olur." Yani seni iki taraftan birisine katılmana zorlayan bir kimse seni zorladığı ve fitneye seni sürüklediği için kendi günahını kazanır. Senin ondan başkalarını öldürmek sureti ile kazandığın günahını da o kazanır ve böylelikle o cehennemliklerden olur. Yani cehennemi hak eder.

Bu hadiste, zorlanan kimseden böyle bir yerde bulunmanın kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Öldürmeye gelince, başkasını öldürmek için zorlamakla (ikrah ile) öldürmek mübah olmaz. Aksine bu durumda emrolunan işi yapmaya zorlanan kişi (katil) de icma ile günahkar olur. Kadı Iyaz ve başkaları bu hususta icma bulunduğunu nakletmişlerdir. Mezhep âlimlerimiz de şunu söyler: Zinaya ikrahın hükmü de böyledir. Bu hususta günah kalkmaz. Bir kadın kendisi ile zina edilmesine imkân verinceye kadar zorlanacak olursa hüküm böyledir. Ama bağlanacak olup da bunu yapmak isteyene karşı kendisini savunma imkânı olmazsa günah sözkonusu olmaz, Allah en iyi bilendir.

"Arkadaşını (karşısındakini) öldürmeyi istediği için maktul de cehennemdedir." Bu cumhurun kabul ettiği doğru kanaatin lehine bir delildir. Şöyle ki: Bir kimse masiyet işlemeyi niyet edip o niyeti üzere ısrar edecek olursa, onu yapmasa dahi sözlü olarak ifade etmese dahi günahkar olur. Mesele açık bir şekilde İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

(7184) *"Her ikisi de cehennemin kenarına gelir."* Nüshaların bir çoğunda bu şekilde "curuf: kenar" kelimesi cim harfi ve re harfi ötreli (curuf) ve sakin olarak (curf diye) rivayet edilmiştir. Bazılarında ise ha harfi ile "harf: kenar, kıyı" rivayet edilmiştir. Her iki lafız da birbirine yakındır. Yani içine düşmeye oldukça yaklaşmış, kenarına gelmiş olur.

"Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Mansur'dan, onun isnadı ile merfu olarak hadisi rivayet etti." Bu hadis de Darakutni'nin istidrakte bulunduğu ve: Hadisi Sevri Mansur'dan merfi olarak rivayet etmemiştir dediği hadislerdendir. Ancak böyle bir istidrak kabul olunamaz. Çünkü Şu'be hafız bir imamdır. Onun merfu olarak yaptığı bu ziyade daha önce defalarca açıklandığı gibi makbuldür.

٧١٨٥-١٧/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقْتَتِلَ فِئَتَانِ عَظِيمَتَانِ وَتَكُونُ بَيْنَهُمَا مَقْتَلَةٌ عَظِيمَةٌ وَدَعْوَاهُمَا وَاحِدَةٌ

7185-17/5- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin de yer aldığı çeşitli hadisler zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Davaları bir olduğu halde iki büyük fırka çarpışıp aralarında büyük bir savaş olmadıkça kıyamet kopmayacaktır."*[543]

٧١٨٦-١٨/٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَكْثُرَ الْهَرْجُ قَالُوا وَمَا الْهَرْجُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْقَتْلُ الْقَتْلُ

7186-18/6- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Herc çoğalmadıkça kıyamet kopmayacaktır."*

543 Buhari, 3609; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14706

Ashab: Herc nedir ey Allah'ın Rasûlü! diye sordular. O: *"Öldürmektir, öldürmektir"* buyurdu.[544]

Şerh

"... kıyamet kopmayacaktır." Bu mucizelerden birisidir. Burada dile getirilen husus birinci asırda meydana gelmiştir.

٥/٥- بَاب هَلَاكِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ

5/5- BU ÜMMETİN HELAKI BİRBİRLERİNİN VASITASI İLE OLACAKTIR BABI

٧١٨٧-١٩/١- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ كِلَاهُمَا عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ عَنْ ثَوْبَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ زَوَى لِي الْأَرْضَ فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَبْلُغُ مُلْكُهَا مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا وَأُعْطِيتُ الْكَنْزَيْنِ الْأَحْمَرَ وَالْأَبْيَضَ وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي لِأُمَّتِي أَنْ لَا يُهْلِكَهَا بِسَنَةٍ عَامَّةٍ وَأَنْ لَا يُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ فَيَسْتَبِيحَ بَيْضَتَهُمْ وَإِنَّ رَبِّي قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي إِذَا قَضَيْتُ قَضَاءً فَإِنَّهُ لَا يُرَدُّ وَإِنِّي أَعْطَيْتُكَ لِأُمَّتِكَ أَنْ لَا أُهْلِكَهُمْ بِسَنَةٍ عَامَّةٍ وَأَنْ لَا أُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ يَسْتَبِيحُ بَيْضَتَهُمْ وَلَوْ اجْتَمَعَ عَلَيْهِمْ مَنْ بِأَقْطَارِهَا أَوْ قَالَ مَنْ بَيْنَ أَقْطَارِهَا حَتَّى يَكُونَ بَعْضُهُمْ يُهْلِكُ بَعْضًا وَيَسْبِي بَعْضُهُمْ بَعْضًا

7187-19/1- Bize Ebu Rabi el-Atekî ve Kuteybe b. Said ikisi Hammâd b. Zeyd'den -lafız Kuteybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Hammâd Eyyub'dan tahdis etti, o Ebu Kilabe'den, Ebi Esma'dan, o Sevbân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah bana yeryüzünü topluca gösterdi. Ben de onun doğularını da batılarını da gördüm. Şüphesiz ümmetimin mülkü de oradan bana toplu olarak gösterilen yere kadar ulaşacaktır. Bana kırmızı ve beyaz iki hazine de verildi ve ben Rabbimden ümmetim için Allah'ın onu genel bir kıtlık ile helak etmemesini, üzerlerine kendileri dışından bir düşmanı musallat ederek onların aslını kendisine mübah kılmamasını (toptan imha etmemesini) niyaz ettim. Gerçek şu ki, Rabbim de şöyle buyurdu: Ey Muhammed! Muhakkak ben bir işi hükme bağladığım zaman şüphesiz ki o geri çevirilemez. Ben sana senin ümmetin için sana onları genel bir kıtlık ile helak etmemeyi ve üzerlerine kendilerin-*

544 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12785

den olmayan ve kendilerini kökten imha edecek bir düşmanı üzerlerine yerin her tarafındakiler -ya da: yerin arasındakiler, dedi- toplanmış olsalar dahi onlara musallat etmeyeceğime söz verdim. Meğer ki birbirlerini helak edenler, birbirlerini esir alanlar onlar olsunlar."[545]

٧١٨٨-.../٢- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ الرَّحَبِيِّ عَنْ ثَوْبَانَ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ اللهَ تَعَالَى زَوَى لِي الْأَرْضَ حَتَّى رَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا وَأَعْطَانِي الْكَنْزَيْنِ الْأَحْمَرَ وَالْأَبْيَضَ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ

7188-.../2- Bana Harun b. Harb, İshak b. İbrahim, Muhamemd b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis etti. İshak: Bize Muâz b. Hişâm haber verdi derken diğerleri tahdis etti dedi. Bana babam Katâde'den tahdis etti, o Ebu Kilabe'den, o Ebu Esma er-Rehabi'den, o Sevbân'dan rivayet ettiğine göre Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Şüphesiz yüce Allah yeri benim için toplayıp bir araya getirdi. Hatta doğularını da batılarını da gördüm. Bana kırmızı ve beyaz iki hazineyi de verdi.*" Sonra Eyyub'un Ebu Kilabe'den naklettiği hadisine yakın olarak zikretti.[546]

٧١٨٩-٢٠/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَقْبَلَ ذَاتَ يَوْمٍ مِنَ الْعَالِيَةِ حَتَّى إِذَا مَرَّ بِمَسْجِدِ بَنِي مُعَاوِيَةَ دَخَلَ فَرَكَعَ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ وَصَلَّيْنَا مَعَهُ وَدَعَا رَبَّهُ طَوِيلًا ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَيْنَا فَقَالَ ﷺ سَأَلْتُ رَبِّي ثَلَاثًا فَأَعْطَانِي ثِنْتَيْنِ وَمَنَعَنِي وَاحِدَةً سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ لَا يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالسَّنَةِ فَأَعْطَانِيهَا وَسَأَلْتُهُ أَنْ لَا يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالْغَرَقِ فَأَعْطَانِيهَا وَسَأَلْتُهُ أَنْ لَا يَجْعَلَ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ فَمَنَعَنِيهَا

7189-20/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Osman b. Hakim tahdis etti, bana Âmir b. Sa'd'ın babasından haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün el-Aliye denilen yerden geldi. Nihayet Muaviye oğullarının mescidinin yakınlarından geçince içeri girdi ve orada iki rekat namaz kıldı. Biz de

545 Ebu Davud, 4252; Tirmizi, 2176; İbn Mace, 3952; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2100
546 7187 numaralı hadisin kaynakları

onunla birlikte namaz kıldık. Uzunca Rabbine dua etti. Sonra bitirip yanımıza geldi ve (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Rabbimden üç husus istedim. Bana ikisini verdi birisini vermedi. Rabbimden ümmetimi kıtlık ile helak etmemesini diledim. Onu bana verdi. Yine O'ndan ümmetimi suda boğarak helak etmemesini diledim. Onu da bana verdi. O'ndan ayrıca onları birbirlerine kırdırmamasını diledim, bunu bana vermedi."*[547]

٧١٩٠-٢١/٤- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ الْأَنْصَارِيُّ أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ أَقْبَلَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَمَرَّ بِمَسْجِدِ بَنِي مُعَاوِيَةَ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ

7190-21/4- Bunu bize İbn Ebu Amra da tahdis etti, bize Mervân b. Muaviye tahdis etti, bize Osman b. Hakim el-Ensârî tahdis etti, bana Âmir b. Sa'd'ın babasından haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ashabından bir grup ile beraber geldi. Muaviyeoğullarının mescidine uğradı deyip İbn Numeyr'in hadisinin aynısını rivayet etti.[548]

Şerh

(7187-7190 numaralı hadisler)

(7187) *"Allah benim için yeri topladı. Doğularını ve batılarını gördüm... Kırmızı ve beyaz iki hazine de bana verildi."* Hadisteki "zeva: topladı" demektir.

Bu hadiste apaçık mucizeler vardır ve Allah'a hamd olsun bunların hepsi haber verdiği şekilde meydana gelmiştir.

İlim adamları der ki: İki hazineden maksat altın ve gümüştür. Bundan da maksat Kisra ve Kayser'in hazineleri olan Irak'ın ve Şam'ın (Suriye bölgesinin) mülküdür.

Hadiste bu ümmetin mülkünün çoğunlukla doğu ve batı cihetlerine uzanacağına da işaret vardır. Nitekim böyle de gerçekleşmiştir. Güney ve kuzey cihetlerinde ise doğu ve batı yönlerine göre azdır. Allah'ın salât ve selâmı hevasından konuşmayan, konuştuğu ancak vahyedilen bir vahiy olan O doğru sözlü Rasûlü'ne olsun.

"Onların aslını kendisine mübah kılmamasını" onların cemaatlerini, onların asıllarını kendisine mübah kılmamasını istedim demektir. Burada beyda (aslı) aynı zamanda iz (güç) ve mülk (hakimiyet) demektir.

547 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3886
548 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3886

"Ve ben sana ümmetin için onları genel bir kıtlıkla helak etmeyeceğime söz verdim." Yani ben onları hepsini kuşatacak şekilde genel bir kıtlıkla helak etmeyeceğim. Aksine eğer kıtlık meydana gelecek olursa İslam diyarının geri kalan kısımlarına nisbetle küçük bir yerde ortaya çıkacaktır. Bundan dolayı bütün nimetlerine karşı Allah'a hamd ve şükürler olsun.

(7189) *"Rabbimden üç şey istedim bana ikisini verdi..."* Bu da aynı şekilde apaçık mucizelerdendir.

٦/٦- بَاب إِخْبَارِ النَّبِيِّ ﷺ فِيمَا يَكُونُ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ

6/6- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN KIYAMETİN KOPACAĞI ZAMANA KADAR MEYDANA GELECEKLER HAKKINDA HABER VERMESİ BABI

٧١٩١-١/٢٢- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ أَبَا إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيَّ كَانَ يَقُولُ قَالَ حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْلَمُ النَّاسِ بِكُلِّ فِتْنَةٍ هِيَ كَائِنَةٌ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ السَّاعَةِ وَمَا بِي إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَسَرَّ إِلَيَّ فِي ذَلِكَ شَيْئًا لَمْ يُحَدِّثْهُ غَيْرِي وَلَكِنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَهُوَ يُحَدِّثُ مَجْلِسًا أَنَا فِيهِ عَنْ الْفِتَنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَعُدُّ الْفِتَنَ مِنْهُنَّ ثَلَاثٌ لَا يَكَدْنَ يَذَرْنَ شَيْئًا وَمِنْهُنَّ فِتَنٌ كَرِيَاحِ الصَّيْفِ مِنْهَا صِغَارٌ وَمِنْهَا كِبَارٌ قَالَ حُذَيْفَةُ فَذَهَبَ أُولَئِكَ الرَّهْطُ كُلُّهُمْ غَيْرِي

7191-22/1- Bana Harmele b. Yahya et-Tucîbî tahdis etti... Huzeyfe b. el-Yeman dedi ki: Allah'a yemin ederim ki benimle (bu vakitten itibaren) kıyamete kadar meydana gelecek her bir fitneyi insanlar arasında en iyi bilen benim. Bunları söylemekten beni alıkoyan tek husus Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu hususta başkasına söylemediği bir şeyi gizlice bana söylemiş olmasıdır. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim de içinde bulunduğum bir mecliste fitnelerden söz ettiğinde fitneleri sayarken şöyle buyurdu: *"Bunların arasında üç tanesi vardır ki hemen hemen hiçbir şeyi bırakmaz. Bunlar arasında yaz rüzgarları gibi olan fitneler de vardır. Kimileri küçüktür kimileri büyüktür."*

Huzeyfe dedi ki: O mecliste bulunanların hepsi -benden başka- geçip gittiler.[549]

549 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3363

٧١٩٢-٢٣/٢- وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا وَقَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَقَامًا مَا تَرَكَ شَيْئًا يَكُونُ فِي مَقَامِهِ ذَلِكَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ إِلَّا حَدَّثَ بِهِ حَفِظَهُ مَنْ حَفِظَهُ وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ قَدْ عَلِمَهُ أَصْحَابِي هَؤُلَاءِ وَإِنَّهُ لَيَكُونُ مِنْهُ الشَّيْءُ قَدْ نَسِيتُهُ فَأَرَاهُ فَأَذْكُرُهُ كَمَا يَذْكُرُ الرَّجُلُ وَجْهَ الرَّجُلِ إِذَا غَابَ عَنْهُ ثُمَّ إِذَا رَآهُ عَرَفَهُ

7192-23/2- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim de tahdis etti. Osman: Bize Cerir, A'meş'den tahdis etti derken İshak haber verdi dedi. O Şakik'den, o Huzeyfe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda bir defa kalkıp ayakta durdu. O duruşunda kıyametin kopacağı vakte kadar olacak her ne varsa mutlaka onu zikretti. Onu belleyen belledi, unutan da unuttu. Bu arkadaşların bunu bildi ve şüphesiz O'nun söylediklerinden unuttuğum bir şey oluyor, O'nu görünce onu hatırlıyorum. Tıpkı bir kimsenin bir süre görmediği bir adamı daha sonra onu gördüğünde yüzünü hatırlaması ve onu tanıması gibi.[550]

٧١٩٣-.../٣- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَى قَوْلِهِ وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ

7193-.../3- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki, Süfyan'dan tahdis etti, o A'meş'den bu isnad ile "onu unutan da unuttu" sözüne kadar rivayet etti ve ondan sonrasini zikretmedi.[551]

٧١٩٤-٢٤/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ حُذَيْفَةَ أَنَّهُ قَالَ أَخْبَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ فَمَا مِنْهُ شَيْءٌ إِلَّا قَدْ سَأَلْتُهُ إِلَّا أَنِّي لَمْ أَسْأَلْهُ مَا يُخْرِجُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ مِنْ الْمَدِينَةِ

7194-24/4- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti... Huzeyfe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kıyametin kopacağı vakte kadar olacak

550 Buhari, 6604; Ebu Davud, 4240; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3340

551 7192 numaralı hadisin kaynakları

ne varsa bana haber verdi. O olacaklardan kendisine hakkında soru sormadığım hiçbir şey yok. Ancak ben O'na: Medine'lileri Medine'den çıkartacak olan nedir sorusunu sormadım.[552]

٧١٩٥-.../٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

7195-.../5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bana Vehb b. Cerir tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile buna yakın olarak haber verdi.[553]

٧١٩٦-٢٥/٦- وَحَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ جَمِيعًا عَنْ أَبِي عَاصِمٍ قَالَ حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ أَخْبَرَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتٍ أَخْبَرَنَا عِلْبَاءُ بْنُ أَحْمَرَ حَدَّثَنِي أَبُو زَيْدٍ يَعْنِي عَمْرَو بْنَ أَخْطَبَ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْفَجْرَ وَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتَّى حَضَرَتْ الظُّهْرُ فَنَزَلَ فَصَلَّى ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتَّى حَضَرَتْ الْعَصْرُ ثُمَّ نَزَلَ فَصَلَّى ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتَّى غَرَبَتْ الشَّمْسُ فَأَخْبَرَنَا بِمَا كَانَ وَبِمَا هُوَ كَائِنٌ فَأَعْلَمُنَا أَحْفَظُنَا

7196-25/6- Bana Yakub b. İbrahim ed-Devrakî ve Haccac b. eş-Şair birlikte Ebu Asım'dan tahdis etti. Haccac dedi ki: Bize Ebu Asım tahdis etti, bize Azre b. Sâbit haber verdi, bize İlba b. Ahmer haber verdi, bana Ebu Zer -yani Amr b. Ahtab- tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize sabah namazını kıldırdı ve minbere çıktı. Öğle vakti girene kadar bize hutbe verdi. Sonra inip namaz kıl(dır)dı. Sonra minbere çıktı. İkindi vakti girene kadar bize hutbe verdi. Sonra inip namaz kıl(dır)dı. Sonra minbere çıktı, güneş batıncaya kadar bize hutbe verdi. Bize olmuşu ve olacağı haber verdi. Bizim en bilgili olanımız en iyi belleyenimizdir.[554]

Şerh

"Bize İlba b. Ahmer haber verdi, bize Ebu Zeyd tahdis etti." İlba kesreli ayn, sakin lam, sonra da be ve sonra medli bir elif iledir. Ahmer kelimesinin son harfi re'dir. Ebu Zeyd ise meşhur sahabi Amr b. Ahtab'ın kendisidir.

552 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3370
553 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3370
554 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10696

٧/٧- بَاب فِي الْفِتْنَةِ الَّتِي تَمُوجُ كَمَوْجِ الْبَحْرِ

7/7- DENİZ DALGASI GİBİ DALGALANAN FİTNE HAKKINDA BİR BAB

٧١٩٧-١/٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ أَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ ابْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ كُنَّا عِنْدَ عُمَرَ فَقَالَ أَيُّكُمْ يَحْفَظُ حَدِيثَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الْفِتْنَةِ كَمَا قَالَ قَالَ فَقُلْتُ أَنَا قَالَ إِنَّكَ لَجَرِيءٌ وَكَيْفَ قَالَ قَالَ قُلْتُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَنَفْسِهِ وَوَلَدِهِ وَجَارِهِ يُكَفِّرُهَا الصِّيَامُ وَالصَّلَاةُ وَالصَّدَقَةُ وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ فَقَالَ عُمَرُ لَيْسَ هَذَا أُرِيدُ إِنَّمَا أُرِيدُ الَّتِي تَمُوجُ كَمَوْجِ الْبَحْرِ قَالَ فَقُلْتُ مَا لَكَ وَلَهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا بَابًا مُغْلَقًا قَالَ أَفَيُكْسَرُ الْبَابُ أَمْ يُفْتَحُ قَالَ قُلْتُ لَا بَلْ يُكْسَرُ قَالَ ذَلِكَ أَحْرَى أَنْ لَا يُغْلَقَ أَبَدًا قَالَ فَقُلْنَا لِحُذَيْفَةَ هَلْ كَانَ عُمَرُ يَعْلَمُ مَنِ الْبَابُ قَالَ نَعَمْ كَمَا يَعْلَمُ أَنَّ دُونَ غَدٍ اللَّيْلَةَ إِنِّي حَدَّثْتُهُ حَدِيثًا لَيْسَ بِالْأَغَالِيطِ قَالَ فَهِبْنَا أَنْ نَسْأَلَ حُذَيْفَةَ مَنِ الْبَابُ فَقُلْنَا لِمَسْرُوقٍ سَلْهُ فَسَأَلَهُ فَقَالَ عُمَرُ

7197-26/1- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Muhammed b. el-Alâ Ebu Kureyb birlikte Ebu Muaviye'den tahdis etti. İbnu'l Ala dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti, bize A'meş Şakik'den tahdis etti, o Huzeyfe'den şöyle dediğini rivayet etti. Ömer'in yanında idik. Hanginiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in fitne hakkındaki hadisini buyurduğu gibi bellemiş bulunuyor dedi. Huzeyfe (radıyallâhu anh) dedi ki: Bunun üzerine: Ben dedim. O: Gerçekten sen cesaret sahibi birisisin. Nasıl buyurmuştu dedi. Ben de şöyle dedim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kişinin ailesinde, malında, canında, çocuğunda ve komşusunda karşılaştığı fitne(ler)e oruç, namaz, sadaka, iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak keffaret olur."* Bunun üzerine Ömer: Ben bunu istemiyorum. Benim istediğim denizin dalgası gibi dalgalanandır dedi. Bu sefer ben: Ey müminlerin emiri! Ondan sana ne. Şüphesiz seninle onun arasında kapalı bir kapı vardır dedim. Ömer: Kapı kırılacak mı yoksa açılacak mı dedi. Ben: Hayır, kırılacak dedim. Ömer (radıyallâhu anh): O zaman bu ebediyyen kilitlenmeyecek demektir dedi.

(Şakik) dedi ki: Bunun üzerine biz Huzeyfe'ye: Ömer kapının kim olduğunu biliyor muydu dedik. O: Evet, tıpkı yarından önce gecenin geleceğini bildiği gibi. Şüphesiz ben ona abuk sabuk olmayan bir hadisi ona naklettim dedi.

(Şakik) dedi ki: Bunun üzerine biz Huzeyfe'ye kapı kimdir diye sormaktan çekindik. Bu sebeple Mesruk'a: Ona sor dedik. Sordu. O da Ömer'dir dedi.[555]

Şerh

"Huzeyfe'den rivayete göre biz Ömer (radıyallâhu anh)'ın yanında idik" deyip fitne hadisini zikretti. Bu hadisin şerhi daha önce İman Kitabı'nın son taraflarında geçmiş bulunmaktadır.

٧١٩٨-٢٧/٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عِيسَى كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ وَفِي حَدِيثِ عِيسَى عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ قَالَ سَمِعْتُ حُذَيْفَةَ يَقُولُ

7198-27/2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Said el-Eşec de tahdis edip dediler ki: Bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Cerir tahdis etti. (H.) bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Yahya b. İsa tahdis etti, hepsi A'meş'den bu isnad ile Ebu Muaviye'nin hadisine yakın olarak rivayet etti. İsa'nın A'meş'den naklettiği hadisinde o Şakik'den: Huzeyfe'yi şöyle derken dinledim dediğini rivayet etti.[556]

٧١٩٩-.../٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ جَامِعِ بْنِ أَبِي رَاشِدٍ وَالْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَالَ عُمَرُ مَنْ يُحَدِّثُنَا عَنْ الْفِتْنَةِ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

7199-.../3- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti... Huzeyfe dedi ki: Ömer: Kim bize fitne hakkında hadis nakledecek dedi. Sonra da hadisi öncekilerin hadisine yakın olarak rivayet etti.[557]

---

555 Buhari, 525, 1435, 1895, 3586, 7096; Tirmizi, 2258; İbn Mace, 3955; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3337

556 7197 numaralı hadisin kaynakları

557 7197 numaralı hadisin kaynakları

٧٢٠٠-٢٨/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ جُنْدُبٌ جِئْتُ يَوْمَ الْجَرَعَةِ فَإِذَا رَجُلٌ جَالِسٌ فَقُلْتُ لَيُهْرَاقَنَّ الْيَوْمَ هَاهُنَا دِمَاءٌ فَقَالَ ذَاكَ الرَّجُلُ كَلَّا وَاللَّهِ قُلْتُ بَلَى وَاللَّهِ قَالَ كَلَّا وَاللَّهِ قُلْتُ بَلَى وَاللَّهِ قَالَ كَلَّا وَاللَّهِ إِنَّهُ لَحَدِيثُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَدَّثَنِيهِ قُلْتُ بِئْسَ الْجَلِيسُ لِي أَنْتَ مُنْذُ الْيَوْمِ تَسْمَعُنِي أُخَالِفُكَ وَقَدْ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَا تَنْهَانِي ثُمَّ قُلْتُ مَا هَذَا الْغَضَبُ فَأَقْبَلْتُ عَلَيْهِ وَأَسْأَلُهُ فَإِذَا الرَّجُلُ حُذَيْفَةُ

7200-28/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Hâtim de tahdis edip dediler ki: Bize Muâz tahdis etti, bize İbn Avn, Muhammed'den şöyle dediğini tahdis etti: Cundub dedi ki: el-Cerea günü geldiğinde bir adamın oturmakta olduğunu gördüm. Ben: Bugün burada kesinlikle pek çok kan dökülecektir dedim. Bu sefer o adam: Allah'a yemin olsun ki hayır dedi. Ben: Allah'a yemin olsun ki evet dedim. O: Allah'a yemin olsun ki hayır dedi. Ben: Allah'a yemin olsun ki evet dedim. O: Allah'a yemin olsun ki hayır dedi (ve sözlerini şöyle sürdürdü): Şüphesiz ki o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bana buyurduğu bir hadistir. Bu sefer ben: Bugünden itibaren sen benim ne kötü meclis arkadaşımsın. Benim sana muhalefet ettiğimi işitiyorsun. Sen ise bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işitmiş olduğun halde bana vazgeçmemi söylemiyorsun. Sonra: Bu gazap ne oluyor deyip ona yöneldim ve ona soru sormaya başladım. Meğer o adam Huzeyfe imiş.[558]

Şerh

"Cundeb dedi ki: el-Cerea günü geldim. Bir adam da oturuyordu." Cerea, cim ve re harfleri fethalı ve re harfi sakin (Cer'a) diye de söylenir, fethalı söyleyiş daha meşhur ve daha güzeldir. Burası da Hire yolu üzerinde Kufe'ye yakın bir yer adıdır. Ceraa günü ise Kufe'lilerin Osman'ın kendilerine vali tayin etmiş olduğu bir valiyi karşılamak üzere çıktıkları ve onu geri çevirdikleri, Osman'dan kendilerine Ebu Musa el-Eşari'yi vali tayin etmesini istedikleri gündür. O da onu vali tayin etmişti.

"Bugünden itibaren sen benim ne kötü meclis arkadaşımsın. Benim sana muhalefet ettiğimi işitiyorsun..." diyarımızdaki bütün itimat edilir nüshalarda hı harfi ile "sana muhalefet ettiğimi" şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bizim bütün üstadlarımızın rivayeti ise yemin anlamındaki hilf'den gelen bir kelime olarak ha harfi ile "uhalifuke: seninle antlaştığımı..." şeklindedir. Bununla birlikte bazıları bunu noktalı hı ile rivayet etmişlerdir. Her ikisi de sahih olmakla birlikte noktasız rivayet aralarında yeminler tekrarlandığı için daha açıktır.

558 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3306

٨/٨- بَاب لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَحْسِرَ الْفُرَاتُ عَنْ جَبَلٍ مِنْ ذَهَبٍ

8/8- FIRAT, ALTINDAN BİR DAĞ ÜZERİNDEN ÇEKİLMEDİKÇE KIYAMET KOPMAYACAKTIR BABI

٧٢٠١-١/٢٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَحْسِرَ الْفُرَاتُ عَنْ جَبَلٍ مِنْ ذَهَبٍ يَقْتَتِلُ النَّاسُ عَلَيْهِ فَيُقْتَلُ مِنْ كُلِّ مِائَةٍ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ وَيَقُولُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ لَعَلِّي أَكُونُ أَنَا الَّذِي أَنْجُو

7201-29/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Kari- Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Fırat, altından bir dağın üzerinden çekilmedikçe kıyamet kopmayacaktır. İnsanlar onun üzerinde savaşacaklar. Her yüz kişiden doksan dokuz kişi öldürülecek ve onlardan her bir kişi de: Belki de kurtulacak olan kişi ben olurum diyecektir."*[559]

Şerh

"Fırat, altından bir dağın üzerinden çekilmedikçe kıyamet kopmayacaktır." Buradaki "yehsira: çekilmedikçe" fiili ye harfi fethalı, sin harfi kesrelidir. Suyu gideceği için çekilip açılması anlamındadır.

٧٢٠٢-.../٢- وَحَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ عَنْ سُهَيْلٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَزَادَ فَقَالَ أَبِي إِنْ رَأَيْتَهُ فَلَا تَقْرَبَنَّهُ

7202-.../2- Bana Umeyye b. Bistam da tahdis etti, bize Yezid b. Zurey' tahdis etti, bize Ravh, Suheyl'den bu isnad ile buna yakın olarak rivayet etti ve: Babam dedi ki: Eğer onu görürsen sakın ona yaklaşma dedi ibaresini ekledi.[560]

٧٢٠٣-٣/٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو مَسْعُودٍ سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ السَّكُونِيُّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُوشِكُ الْفُرَاتُ أَنْ يَحْسِرَ عَنْ كَنْزٍ مِنْ ذَهَبٍ فَمَنْ حَضَرَهُ فَلَا يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئًا

559 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12786

560 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12649

7203-30/3- Bize Ebu Mesud Sehl b. Osman tahdis etti, bize Ukbe b. Halid es-Sekûnî, Ubeydullah'dan tahdis etti, o Hubeyb b. Abdurrahman'dan, o Hafs b. Âsım'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Fırat'ın altından bir hazinenin üzerinden çekileceği zaman pek yakındır. Bu gerçekleşeceğinde hazır olan sakın ondan bir şey almasın"* buyurdu.[561]

٧٢٠٤-٣١/٤- حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُوشِكُ الْفُرَاتُ أَنْ يَحْسِرَ عَنْ جَبَلٍ مِنْ ذَهَبٍ فَمَنْ حَضَرَهُ فَلَا يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئًا

7204-31/4- Bize Sehl b. Osman tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Fırat'ın altın bir dağdan çekileceği zaman pek yakındır. Bu esnada orada hazır bulunacak kimseler ondan hiçbir şey almasın"* buyurdu.[562]

٧٢٠٥-٣٢/٥- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ وَأَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ وَاللَّفْظُ لِأَبِي مَعْنٍ قَالَا حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ قَالَ كُنْتُ وَاقِفًا مَعَ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ فَقَالَ لَا يَزَالُ النَّاسُ مُخْتَلِفَةً أَعْنَاقُهُمْ فِي طَلَبِ الدُّنْيَا قُلْتُ أَجَلْ قَالَ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ يُوشِكُ الْفُرَاتُ أَنْ يَحْسِرَ عَنْ جَبَلٍ مِنْ ذَهَبٍ فَإِذَا سَمِعَ بِهِ النَّاسُ سَارُوا إِلَيْهِ فَيَقُولُ مَنْ عِنْدَهُ لَئِنْ تَرَكْنَا النَّاسَ يَأْخُذُونَ مِنْهُ لَيُذْهَبَنَّ بِهِ كُلِّهِ قَالَ فَيَقْتَتِلُونَ عَلَيْهِ فَيُقْتَلُ مِنْ كُلِّ مِائَةٍ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ قَالَ أَبُو كَامِلٍ فِي حَدِيثِهِ قَالَ وَقَفْتُ أَنَا وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ فِي ظِلِّ أُجُمِ حَسَّانَ

7205-32/5- Bize Ebu Kâmil Fudayl b. Husayn ve Ebu Ma'n er-Rekaşî -lafız Ebu Ma'n'a ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Halid b. el-Hâris tahdis etti, bize Abdulhamid b. Cafer tahdis etti, bana babam, Süleyman b. Yesar'dan haber verdi, o Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'den şöyle dediğini rivayet etti: Ubeyy b. Ka'b ile birlikte duruyordum. O: İnsanların dünya talebi hususunda boyunları hep ihtilaflı olacaktır. Ben evet öyle dedim. O şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Altından bir dağın üzerinden Fırat'ın çekilmesi yakındır. İnsanlar bunu işitecekleri zaman ona doğru gidecekler. Onun yanında bulunanlar: Eğer insan-*

561 Buhari, 7119; Ebu Davud, 4313; Tirmizi, 12263, 13795

562 7203 numaralı hadisin kaynakları

ların bundan almalarına müsaade edecek olursak hepsi alınıp götürülecek diyecekler. Bu sebeple onun için birbirleri ile savaşacaklar. Her yüz kişiden doksan dokuz kişi öldürülecek."

Ebu Kâmil hadisinde dedi ki: (Abdullah b. el-Hâris) dedi ki: Ben ve Ubeyy b. Ka'b, Hassan'ın kalesinin gölgesinde durdum dedi.[563]

Şerh

"Hassan'ın kalesinin gölgesinde" buradaki "ucum: kale" ötreli hemze ve ötreli cim iledir. Kale demek olup çoğulu âcâm diye gelir. Tıpkı utumun çoğulunun âtâm diye gelmesi gibidir. Vezni de manası da aynıdır.

"Dünyaya talib olmak hususunda insanların boyunları hep ihtilaf edecektir." İlim adamları der ki: Burada boyunlardan kasıt başkanlar ve büyük şahsiyetlerdir. Cemaatler olduğu da söylenmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Özellikle boyunların sahiplerinden de (insanlardan) söz edildiğine göre bizzat boyunların kendilerinin kastedilmiş olma ihtimali vardır. Çünkü bir şeye bakmak ve eşyaya göz dikip onu görmek istemek onlar(ın hareket ettirilmesi) ile olur.

٧٢٠٦-٣٣/٦- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ يَعِيشَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِعُبَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ بْنِ سُلَيْمَانَ مَوْلَى خَالِدِ بْنِ خَالِدٍ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنَعَتْ الْعِرَاقُ دِرْهَمَهَا وَقَفِيزَهَا وَمَنَعَتْ الشَّأْمُ مُدْيَهَا وَدِينَارَهَا وَمَنَعَتْ مِصْرُ إِرْدَبَّهَا وَدِينَارَهَا وَعُدْتُمْ مِنْ حَيْثُ بَدَأْتُمْ وَعُدْتُمْ مِنْ حَيْثُ بَدَأْتُمْ وَعُدْتُمْ مِنْ حَيْثُ بَدَأْتُمْ شَهِدَ عَلَى ذَلِكَ لَحْمُ أَبِي هُرَيْرَةَ وَدَمُهُ

7206-33/6- Bize Ubeyd b. Yaiş ve İshak b. İbrahim -lafız Ubeyd'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. Halid'in azadlısı Yahya b. Âdem b. Süleyman tahdis etti, bize Zuheyr, Suheyl b. Ebu Salih'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Irak dirhemini ve kafizini men edecektir. Şam da müddünü ve dinarını men edecektir. Mısır da irdebini ve dinarını men edecektir. Siz de başladığınız yere döneceksiniz. Başladığınız yere döneceksiniz. Başladığınız yere döneceksiniz."* Buna Ebu Hureyre'nin eti de kanı da şahittir.[564]

563 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 37
564 Ebu Davud, 3025; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12652

Şerh

"Irak dirhemini ve kafizini men edecek... başladığınız yere döneceksiniz." Kafiz Irak ahalisi tarafından bilinen bir ölçektir. Ezheri dedi ki: Kafiz sekiz mekkukdür. Bir mekkuk da bir buçuk sa'dır. O da beş keylece gelir.

Mudi ise Şam ahalisinin bilinen bir ölçeğidir.

İlim adamları der ki: On beş mekkuk alır. İrdeb ise Mısırlıların bilinen bir ölçeğidir. el-Ezheri ve diğerleri dedi ki: yirmi dört sa' alır.[565]

"Irak... ve diğerleri men etti" sözlerinin anlamı hususunda ise meşhur iki görüş bulunmaktadır:

1. Bunlardan birisine göre müslüman olacakları için cizye yükümlülüğü üzerlerinden düşecektir. Bu gerçekleşmiş bulunmaktadır.

2. Daha meşhur olan görüşe göre anlamı şudur: Acemler ve Rumlar ahir zamanda İslam topraklarını istila edecekler ve böylelikle bu gelirlerin müslümanlara ulaşmasını engelleyecekler. Müslim bu hadisi bir kaç yaprak sonra (7244) Câbir'den şöyle dedi diye rivayet etmiş bulunmaktadır: "Onlara bir tek kafizin ve dirhemin dahi toplanmayacağı zaman yakındır. Biz: Bu nereden olacak dedik. O: Acemler tarafından. Bunu engelleyeceklerdir" dedi ve Rumların bunu Şam'da aynı şekilde engelleyeceklerini zikretti. Bu husus zamanımızda Irak'da görüldü. Şu anda da mevcuttur. Denildiğine göre bunun sebebi ahir zamanda irtidad edecek olmaları ve yerine getirmekle yükümlü oldukları zekatı ve başka yükümlülükleri vermeyecekleridir. Bir diğer görüşe göre bunun anlamı şudur: Cizye ile yükümlü olan kâfirlerin gücü ahir zamanda artacak ve böylelikle ödedikleri cizye haraç ve diğer yükümlülükleri vermeyeceklerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Başladığınız yere döneceksiniz"* buyruğu da başka hadisteki: *"İslam garib başladı ve başladığı gibi dönecektir"* hadisi ile aynı anlamdadır. Bunun şerhi ise İman Kitabı'nda geçmiş bulunuyor.

565 Tafsilata girmeksizin fikir vermek üzere burada geçen ölçü birimlerinin kg cinsinden neye tekabul ettiklerini kısaca kaydedelim: 1 kafiz = 24,432 kg; 1 mudi = 15,270 kg; 1 irdeb = 48,864 kg'dır. Bk. M. Necmuddin el-Kürdi, *Şer'i Ölçü Birimleri ve Fıkhi Hükümleri*, Tercüme: İbrahim Tüfekçi; s. 210, İstanbul 1996 (Çeviren)

٩/٩- بَاب فِي فَتْحِ قُسْطَنْطِينِيَّةَ وَخُرُوجِ الدَّجَّالِ وَنُزُولِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ

9/9 KONTSANTİNİYYENİN FETHİ, DECCAL'İN ÇIKIŞI, MERYEM OĞLU İSA'NIN İNİŞİ HAKKINDA BİR BAB

٧٢٠٧-١/٣٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ حَدَّثَنَا سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بِالْأَعْمَاقِ أَوْ بِدَابِقٍ فَيَخْرُجُ إِلَيْهِمْ جَيْشٌ مِنَ الْمَدِينَةِ مِنْ خِيَارِ أَهْلِ الْأَرْضِ يَوْمَئِذٍ فَإِذَا تَصَافُّوا قَالَتِ الرُّومُ خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الَّذِينَ سَبَوْا مِنَّا نُقَاتِلْهُمْ فَيَقُولُ الْمُسْلِمُونَ لَا وَاللهِ لَا نُخَلِّي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا فَيُقَاتِلُونَهُمْ فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لَا يَتُوبُ اللهُ عَلَيْهِمْ أَبَدًا وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ اللهِ وَيَفْتَتِحُ الثُّلُثُ لَا يُفْتَنُونَ أَبَدًا فَيَفْتَتِحُونَ قُسْطَنْطِينِيَّةَ فَبَيْنَمَا هُمْ يَقْتَسِمُونَ الْغَنَائِمَ قَدْ عَلَّقُوا سُيُوفَهُمْ بِالزَّيْتُونِ إِذْ صَاحَ فِيهِمُ الشَّيْطَانُ إِنَّ الْمَسِيحَ قَدْ خَلَفَكُمْ فِي أَهْلِيكُمْ فَيَخْرُجُونَ وَذَلِكَ بَاطِلٌ فَإِذَا جَاءُوا الشَّأْمَ خَرَجَ فَبَيْنَمَا هُمْ يُعِدُّونَ لِلْقِتَالِ يُسَوُّونَ الصُّفُوفَ إِذْ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَيَنْزِلُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ﷺ فَأَمَّهُمْ فَإِذَا رَآهُ عَدُوُّ اللهِ ذَابَ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ فَلَوْ تَرَكَهُ لَانْذَابَ حَتَّى يَهْلِكَ وَلَكِنْ يَقْتُلُهُ اللهُ بِيَدِهِ فَيُرِيهِمْ دَمَهُ فِي حَرْبَتِهِ

7207-34/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Muallâ b. Mansur tahdis etti, bize Süleyman b. Bilâl tahdis etti, bize Suheyl babasından tahdis etti, onun Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Rumlar A'mak'a yahut Dâbk'a inmedikçe onlara karşı da o gün yeryüzü halkının en hayırlılarından Medine'den bir ordu çıkmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Saf saf dizilecekleri vakit Rumlar: Bizleri ve bizlerden esir alınmış olanları karşı karşıya bırakın (siz aradan çekilin) biz onlarla savaşalım diyecekler. Müslümanlar: Allah'a yemin olsun ki hayır. Biz sizlerle kardeşlerimizi karşı karşıya bırakıp sizin onlarla savaşmanız için terk etmeyiz diyecekler. Üçte biri bozguna uğrayacak. Allah da ebediyyen tevbelerini kabul etmeyecek. Üçte birleri öldürülecek. Allah nezdinde şehitlerin en faziletlileri olacaklar. Diğer üçte bir ise zafer kazanacak ve ebediyyen fitneye maruz kalmayacaklar. Konstantiniyyeyi'de feth edecekler. Onlar ganimetleri paylaşmakta iken kılıçlarını zeytin ağaçlarına asmış iken aniden şeytan aralarında şöyle feryad edecek: Şüphesiz Mesih (deccal) aile halkınız arasında size halef olmuştur. Bunun üzerine onlar da çıkacaklar. Bu ise bâtıldır. Şam'a gel-*

diklerinde çıkacak. Onlar savaş için hazırlık yaparlarken saflarını da düzeltirlerken namaz için kamet getirilecek, Meryem oğlu İsa inip onlara imam olacak. Allah'ın düşmanı onu görünce tuzun suda eridiği gibi eriyecek. Eğer onu bırakırsa helak oluncaya kadar mutlaka eriyecek. Ama Allah onu (İsa'nın) eli ile öldürecek ve kendilerine onun harbesindeki kanını gösterecektir."[566]

Şerh

"Rumlar A'mak'a yahut Dabk'a inmedikçe kıyamet kopmayacaktır." A'mak, hemze fethalı ve ayn harfi iledir. Dabik ise be harfi kesreli ve fethalı (Dabek diye) söylenir. Ama kesreli söyleniş sahih ve meşhur olandır. Hatta cumhur başka türlüsünü zikretmemektedir. Kadı Iyaz ise el-Meşarik adlı eserinde fethalı söyleyişi zikretmiş ve başkasını zikretmemiştir. Bilinen bir yerin adıdır. el-Cevheri dedi ki: Çoğunlukla görülen bunun müzekker ve munsarıf olduğudur. Çünkü aslı itibari ile bir nehir ismidir. Müennes gayrı munsarıf kullanıldığı da olur. A'mak ve Dabik Şam'da (Suriye'de) Haleb'e yakın iki yer adıdır.

"Rumlar: bizleri bizlerden esir alınanlarla başbaşa bırakın diyecekler." Buradaki "subu: esir alınanlar" iki şekilde rivayet edilmiştir. Birisi sin ve be harfleri fethalı (sebev) diğeri ise ötreli (subuv) söyleyişidir.[567]

Kadı Iyaz, el-Meşarik adlı eserinde ötreli rivayetin çoğunluğun rivayeti olduğunu ve doğrunun da bu olduğunu söylemiştir.

Derim ki: Her ikisi de doğrudur. Çünkü önce kendileri esir alındılar, sonra kâfirleri esir aldılar. Bu zamanımızda olan bir şeydir. Hatta Şam ve Mısır topraklarında bulunan İslam askerlerinin çoğunluğu önce esir alındılar, sonra bugün kendileri Allah'a hamd olsun kâfirleri esir almaktalar. Zamanımızda onları pek çok defa esir aldılar. Bir defa da kâfirlerden binlerce esir almaktadırlar. İslam'ı üstün ve aziz kıldığı için Allah'a hamd olsun.

"Üçte biri bozguna uğrayacak, Allah tevbelerini kabul etmeyecek." Yani onlara tevbe etmeyi ilham etmeyecektir.

"Konstantiniyyeyi fethedecekler." Biz bu şehrin adını kaf harfi ötreli sin sakin birinci tı ötreli ikincisi sakin ondan sonra da sakin bir ye (harf-i med) sonra da nun ile (Kustuntuniyye) diye zaptettik. Meşhur olan söyleyiş budur. Kadı Iyaz da el-Meşarik adlı eserinde sağlam zaptedenlerden ve çoğunluktan böylece naklettiği gibi bazılarından da nundan sonra şeddeli ye (kustuntuniyye diye) nakletmiş bulunmaktadır. Burası ise Rum şehirlerinin en büyüklerinden meşhur bir şehirdir.

566 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12672

567 Fethalı söyleyişe göre: Bizi bizden esir alanlarla başbaşa bırakın anlamına gelir. (çeviren)

١٠/١٠- بَاب تَقُومُ السَّاعَةُ وَالرُّومُ أَكْثَرُ النَّاسِ

10/10- RUMLAR İNSANLARIN EN KALABALIKLARI İKEN KIYAMET KOPACAKTIR BABI

٧٢٠٨-١/٣٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُلَيٍّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ الْمُسْتَوْرِدُ الْقُرَشِيُّ عِنْدَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ تَقُومُ السَّاعَةُ وَالرُّومُ أَكْثَرُ النَّاسِ فَقَالَ لَهُ عَمْرٌو أَبْصِرْ مَا تَقُولُ قَالَ أَقُولُ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ لَئِنْ قُلْتَ ذَلِكَ إِنَّ فِيهِمْ لَخِصَالًا أَرْبَعًا إِنَّهُمْ لَأَحْلَمُ النَّاسِ عِنْدَ فِتْنَةٍ وَأَسْرَعُهُمْ إِفَاقَةً بَعْدَ مُصِيبَةٍ وَأَوْشَكُهُمْ كَرَّةً بَعْدَ فَرَّةٍ وَخَيْرُهُمْ لِمِسْكِينٍ وَيَتِيمٍ وَضَعِيفٍ وَخَامِسَةٌ حَسَنَةٌ جَمِيلَةٌ وَأَمْنَعُهُمْ مِنْ ظُلْمِ الْمُلُوكِ

7208-35/1- Bize Abdulmelik b. Şuayb b. Leys tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, bana Leys b. Sa'd haber verdi, bana Musa b. Uleyy babasından şöyle dediğini tahdis etti, el-Müstevrid el-Kuraşi Amr b. el-As yanında dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Rumlar insanların en kalabalıkları iken kıyamet kopacaktır"* buyururken dinledim. Bunun üzerine Amr ona: Ne dediğine iyice dikkat et dedi. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlediğimi söylüyorum dedi. Amr: Madem böyle söyledin şunu da söyleyeyim ki onlarda dört haslet var: Gerçekten onlar bir fitne zamanında insanların en hâlimleridir, musibetten sonra en hızlı ayıkanlarıdır, bir kaçıştan sonra en güçlü yeniden hücum edenleridir, yoksul, yetim ve zayıfa karşı en hayırlılarıdır, beşincisi ise güzel bir güzellik olarak hükümdarların zulümlerine karşı en çok duranlarıdır dedi.[568]

Şerh

"Bana Musa b. Uleyy babasından tahdis etti." Meşhur olan kanaate göre ayn harfi ötreli (uleyy)dir. Fethalı olduğu (aliyy) de söylenmiştir. Fethalı onun adı, ötreli söyleyiş lakabıdır ve ötreli söyleyişten hoşlanmadığı da söylenmiştir.

٧٢٠٩-٢/٣٦- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي أَبُو شُرَيْحٍ أَنَّ عَبْدَ الْكَرِيمِ بْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَهُ أَنَّ الْمُسْتَوْرِدَ الْقُرَشِيَّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ تَقُومُ السَّاعَةُ وَالرُّومُ أَكْثَرُ النَّاسِ قَالَ فَبَلَغَ ذَلِكَ عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ فَقَالَ مَا هَذِهِ الْأَحَادِيثُ الَّتِي تُذْكَرُ عَنْكَ أَنَّكَ تَقُولُهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ

568 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11209

ﷺ فَقَالَ لَهُ الْمُسْتَوْرِدُ قُلْتُ الَّذِي سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ فَقَالَ عَمْرٌو لَئِنْ قُلْتَ ذَلِكَ إِنَّهُمْ لَأَحْلَمُ النَّاسِ عِنْدَ فِتْنَةٍ وَأَجْبَرُ النَّاسِ عِنْدَ مُصِيبَةٍ وَخَيْرُ النَّاسِ لِمَسَاكِينِهِمْ وَضُعَفَائِهِمْ

7209-36/2- Bize Harmele b. Yahya et-Tucîbî tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, bana Ebu Şureyh'in tahdis ettiğine göre Abdulkerim b. el-Hâris kendisine şunu tahdis etti: el-Mustevrid el-Kuraşi dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Rumlar insanların en kalabalıkları iken kıyamet kopacaktır"* buyururken dinledim. (Ravi) dedi ki: Bu dedikleri Amr b. el-As'a ulaşınca o: Sende, senin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye söylediğin zikredilen bu hadisler ne oluyor dedi. el-Müstevrid bunun üzerine ona: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlediğimi söyledim dedi. Bunun üzerine Amr dedi ki: Madem sen bunu söyledin (ben de şunu söyleyeyim ki) şüphesiz onlar bir fitne zamanında insanların en hâlimlileridir. Bir musibet sırasında ise insanların (o musibeti) en iyi giderenleridir, yoksullarına ve aralarındaki zayıf kimselere de insanların en hayırlılarıdır.[569]

Şerh

"Bana Ebu Şureyh'in tahdis ettiğine göre Abdulkerim b. el-Hâris kendisine şunu tahdis etti: el-Müstevrid b. Şeddad dedi ki: ... kıyamet kopacaktır" bu hadis, Darakutni'nin Müslim aleyhine istidrakte bulunduğu hadislerdendir. O dedi ki: Abdulkerim el-Müstevrid'e yetişmemiştir. Buna göre hadis mürseldir. Derim ki: Bu hususta Müslim aleyhine istidrakte bulunmak sözkonusu değildir. Çünkü bu hadiste zikredilmeyen raviyi birinci rivayet yolunda Ali b. Rebah'dan, o babasından, o el-Müstevrid'den diye muttasıl olarak rivayet etmiştir. İkincisini ise ancak mutabaat olmak üzere zikretmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi aslı teşkil eden hadislerde kabul edilemeyen hususlar mutabaat türü rivayetlerde kabul edilebilir şeylerdir. Yine daha önceden belirttiğimiz üzere Şafii'nin ve muhakkiklerin mezheblerine göre mürsel bir hadis bir başka cihetten muttasıl olarak rivayet edilirse, o hadis delil olarak gösterilir ve sahihtir. Böylelikle muttasıl rivayet ile mürsel rivayetin sıhhatini de açıkça görmüş oluyoruz. Bu suretle her ikisi de sahih olur. Çünkü eğer bu iki hadis ile çatışan ama tek bir yoldan gelen sahih bir başka hadis gelse ve bunları cem e tmeye imkân bulunmaz ise bu iki hadisi ona önceleriz.

Bu rivayette: "Bir musibet esnasında (o musibeti) en iyi giderenleridir" denilmektedir. Nüshaların bir çoğunda cim harfi ile "ecbar" diye kaydedilmiştir.

569 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11259

Kadı Iyaz da cumhurun rivayetinden böylece nakletmiştir. Bazılarının rivayetinde ise sad ile asbar: en iyi sabredenler diye kaydedilmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Diğer rivayete mutabaakatı dolayısı ile birincisi daha uygundur. Çünkü orada: Musibetten sonra en hızlı ayıkanlarıdır" denilmektedir. Bu da: Ecbar: En iyi giderenler" ile aynı manadadır. Bazı nüshalarda ise hı harfi ile "ehbar" şeklindedir. Belki de bu o musibetin ilacını ve ondan çıkışı en iyi bilenler, ondan en iyi haberdar olanlar şeklinde olabilir.

١١/١١- بَاب إِقْبَالِ الرُّومِ فِي كَثْرَةِ الْقَتْلِ عِنْدَ خُرُوجِ الدَّجَّالِ

11/11- DECCAL'İN ÇIKACAĞI ZAMANDA RUMLARIN ÇOK SAYIDA MAKTUL ARASINDA GELMESİ BABI

٧٢١٠-٣٧/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ حُجْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْعَدَوِيِّ عَنْ يُسَيْرِ بْنِ جَابِرٍ قَالَ هَاجَتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ بِالْكُوفَةِ فَجَاءَ رَجُلٌ لَيْسَ لَهُ هِجِّيرَى إِلَّا يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ جَاءَتْ السَّاعَةُ قَالَ فَقَعَدَ وَكَانَ مُتَّكِئًا فَقَالَ إِنَّ السَّاعَةَ لَا تَقُومُ حَتَّى لَا يُقْسَمَ مِيرَاثٌ وَلَا يُفْرَحَ بِغَنِيمَةٍ ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا وَنَحَّاهَا نَحْوَ الشَّأْمِ فَقَالَ عَدُوٌّ يَجْمَعُونَ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ وَيَجْمَعُ لَهُمْ أَهْلُ الْإِسْلَامِ قُلْتُ الرُّومَ تَعْنِي قَالَ نَعَمْ وَتَكُونُ عِنْدَ ذَاكُمْ الْقِتَالِ رَدَّةٌ شَدِيدَةٌ فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لَا تَرْجِعُ إِلَّا غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمْ اللَّيْلُ فَيَفِيءُ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ ثُمَّ يَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لَا تَرْجِعُ إِلَّا غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمْ اللَّيْلُ فَيَفِيءُ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ ثُمَّ يَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لَا تَرْجِعُ إِلَّا غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يُمْسُوا فَيَفِيءُ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الرَّابِعِ نَهَدَ إِلَيْهِمْ بَقِيَّةُ أَهْلِ الْإِسْلَامِ فَيَجْعَلُ اللَّهُ الدَّبْرَةَ عَلَيْهِمْ فَيَقْتُلُونَ مَقْتَلَةً إِمَّا قَالَ لَا يُرَى مِثْلُهَا وَإِمَّا قَالَ لَمْ يُرَ مِثْلُهَا حَتَّى إِنَّ الطَّائِرَ لَيَمُرُّ بِجَنَبَاتِهِمْ فَمَا يُخَلِّفُهُمْ حَتَّى يَخِرَّ مَيْتًا فَيَتَعَادُّ بَنُو الْأَبِ كَانُوا مِائَةً فَلَا يَجِدُونَهُ بَقِيَ مِنْهُمْ إِلَّا الرَّجُلُ الْوَاحِدُ فَبِأَيِّ غَنِيمَةٍ يُفْرَحُ أَوْ أَيُّ مِيرَاثٍ يُقَاسَمُ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ سَمِعُوا بِبَأْسٍ هُوَ أَكْبَرُ مِنْ ذَلِكَ فَجَاءَهُمْ الصَّرِيخُ إِنَّ الدَّجَّالَ قَدْ خَلَفَهُمْ فِي

ذَرَارِيِّهِمْ فَيَرْفُضُونَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ وَيُقْبِلُونَ فَيَبْعَثُونَ عَشَرَةَ فَوَارِسَ طَلِيعَةً قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنِّي لَأَعْرِفُ أَسْمَاءَهُمْ وَأَسْمَاءَ آبَائِهِمْ وَأَلْوَانَ خُيُولِهِمْ هُمْ خَيْرُ فَوَارِسَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ يَوْمَئِذٍ أَوْ مِنْ خَيْرِ فَوَارِسَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ يَوْمَئِذٍ قَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فِي رِوَايَتِهِ عَنْ أُسَيْرِ بْنِ جَابِرٍ

7210-37/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ali b. Hucr ikisi İbn Uleyye'den -lafız İbn Hucr'a ait olmak üzere- tahdis etti. Bize İsmail b. İbrahim, Eyyub'dan tahdis etti, o Humeyd b. Hilal'den, o Ebu Katâde el-Adevi'den, o Yuseyr b. Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Kufe'de kızıl bir rüzgar esti. Derken: Ey Abdullah b. Mesud! Kıyamet geldi demekten başka bir şey söylemeyen bir adam geldi. Bunun üzerine Abdullah b. Mesud yaslanmış iken oturdu ve: Mirasın taksim edilmesi terk edilmedikçe, ganimet sebebi ile sevinilmez hale gelinmedikçe kıyamet kopmayacaktır dedi. Sonra eli ile şöyle yaptı -ve Şam tarafına doğru yönlendirdi- ve dedi ki: Bir düşman müslümanlar için asker toplayacak. Müslümanlar da onlar için asker toplayacak. Ben (Yuseyr): Rumları mı kastediyorsun dedim. Evet, işte o savaş esnasında olduça şiddetli bir hücum olacak. Müslümanlar ancak galip dönmek üzere ölümüne bir birlik çıkaracaklar. Bunlar gece aralarında engel oluncaya kadar savaşacaklar. Sonra bunlar da ötekiler de galip gelmemiş olduğu halde çekilecekler. O birlik yok olacak. Sonra müslümanlar ancak galip olarak dönmek üzere ölümüne bir birlik daha çıkaracaklar. Bunlar da gece aralarına engel oluncaya kadar savaşacaklar. Sonra hiçbiri galip gelmemiş olduğu halde bunlar ve ötekiler geri çekilecekler. Sonra müslümanlar bir daha ancak galip olarak dönmek üzere ölümüne bir birlik daha çıkaracak. Bunlar da akşam oluncaya kadar savaşacaklar. Sonra hiçbiri galip gelmeksizin bunlar da ötekiler de geri çekilecek ve bu birlik de yok olacak. Dördüncü gün gelince İslam ehlinden geriye kalanlar onların karşılarına çıkacak. Allah da düşmanlar üzerine yenilgiyi takdir buyuracak. Sonra -ya benzeri görülmeyen ya da benzeri görülmemiş dedi- bir şekilde öldürülecekler. Hatta kuş yanlarından geçeceği zaman o dahi ölmüş olarak düşmeden onları geri bırakmayacak. Yüz kişi olan bir babanın evlatları sayışacaklar da aralarından yalnızca tek bir adamın geri kalmış olduğunu görecekler. Artık hangi ganimet dolayısı ile sevinilsin yahut hangi miras paylaştırılsın. Onlar bu halde iken ansızın öbüründen daha büyük olan bir musibet işitecekler. Feryad eden kişi onlara gelecek, deccal'in çoluk çocukları arasında kendilerine halef olduğunu (yerlerini aldığını) söyleyecek. Onlar derhal ellerinde ne varsa atacaklar ve yola koyulacaklar. Öncü birlik olarak on süvari gönderecekler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Gerçekten ben*

onların da isimlerini babalarının da isimlerini atlarının dahi renklerini biliyorum. Onlar o gün yeryüzü üzerindeki atlıların en hayırlılarıdır -yahut o gün yeryüzü üzerindeki atlıların hayırlılarındandır-" buyurdu.

İbn Ebu Şeybe rivayetinde: "(Yuseyr yerine) Useyr b. Câbir'den" dedi.[570]

Şerh

"Yuseyr b. Amr" ye harfi ötreli sin fethalıdır. Şeyban b. Ferruh'un rivayetinde ise ötreli hemze ile "Useyr" şeklindedir. Her ikisi de onun adına dair meşhur iki görüştür.

"Ey Abdullah b. Mesud demekten başka bir şey bilmeyen bir adam geldi." Yani onun hali ve durumu bu idi. Hiccira, hiccir: söyleyen kişi ile aynı anlamdadır.

"Müslümanlar ölümüne bir birlik çıkarırlar." Şin harfi ötreli olarak şurta, savaşmak için ordudan öne çıkan bir kesim, bir birlik demektir.

"Feyeşteritu: Öne çıkarırlar" fiilini iki şekilde zaptetmişlerdir. Birincisi ye, şin ve te harfleri ile, ikincisi ise feyeşerratu yani ye sonra te sonra fethalı şin ve şeddeli re iledir.

"Bunlar da ötekiler de geri dönerler..." Müslümanların geri kalanları onlara karşı çıkar" nehede, nun ve he harfi fethalı, onlara karşı çıkar, öne atılır demektir.

"Allah düşman aleyhine yenilgiyi takdir eder." Buradaki "eddeyre: yenilgi" dal ve ye harfleri ile olup bozguna uğramak, yenilmek demektir. Müslim'in bazı ravileri ise bunu elif ile "eddaire" diye rivayet etmişlerdir. O da aynı anlamdadır. el-Ezheri dedi ki: ed-Daire" düşman aleyhine dönen (yenilgi) demektir. Hadise anlamında olduğu da söylenmiştir.

"Hatta kuş o dahi ölmüş olarak düşmeden onları geri bırakmayacak." Buradaki "cenbâtihim: onların etrafları yanları" demektir. Kadı Iyaz kendi diyarlarındaki bazı ravilerden bu lafzı cim harfi ötreli ve sakin se ile cüsmanihim" diye nakletmiştir ki o kişilerin (ölmüş) cüsseleri, şahısları anlamındadır. "Onları geride bırakmayacak" ise onların bulundukları yerden daha ileriye gitmeyecek demektir. Kadı Iyaz kendi diyarlarındaki kimi raviden "femayelhakuhum" diye nakletmiştir ki onların sonuncularına yetişmez anlamındadır.[571]

570 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9600

571 Bu cümle -Allah en iyi bilendir ya- muhtemelen şu manadadır: Ölmüş olan düşman cesetleri o kadar geniş bir araziye yayılacaktır ki, bir kuş onların bulunduğu bölge üzerinden uçacak olursa, onların bulundukları bölgeyi tamamen kat etmeden önce eceli gelip ölecektir. (Çeviren)

"Derken bundan daha büyük bir musibetin haberini işitirler." Diyarımızdaki nüshalarda bu şekilde "bibe'sin huve ekber: daha büyük bir musibet" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyaz da kendi ravilerinin muhakkiklerinden bu şekilde her iki kelimeyi de tek noktalı be ile nakletmiş olmakla birlikte bazılarından "binasin ekser: daha çok insanlarla" diye rivayet etmişlerdir. Raviler der ki: Doğrusu birincisidir. Ebu Davud'un: "Bundan daha büyük bir durumu işitirler" rivayeti de bunu desteklemektedir.

٧٢١١-.../٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ يُسَيْرِ بْنِ جَابِرٍ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ مَسْعُودٍ فَهَبَّتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِهِ وَحَدِيثُ ابْنِ عُلَيَّةَ أَتَمُّ وَأَشْبَعُ

7211-.../2- Bana Muhammed b. Ubeyd el-Ğuberî de tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan tahdis etti, o Humeyd b Hılal'den, o Ebu Katâde'den, o Yuseyr b. Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Mesud'un yanında idim. Kızıl bir rüzgar esti deyip hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

İbn Uleyye'nin hadisi daha tam ve daha doyurucudur.[572]

٧٢١٢-.../٣- وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ يَعْنِي ابْنَ هِلَالٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أُسَيْرِ بْنِ جَابِرٍ قَالَ كُنْتُ فِي بَيْتِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ وَالْبَيْتُ مَلْآنُ قَالَ فَهَاجَتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ بِالْكُوفَةِ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ

7212-.../3- Bize Şeyban b. Ferruh da tahdis etti, bize Süleyman -yani b. el-Muğîre- tahdis etti, bize Humeyd -yani b. Hılal- Ebu Katâde'den tahdis etti, o Useyr b. Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Mesud'un evinde idim. Ev de dolu idi. (Useyr) dedi ki: Derken Kufe'de kızıl bir rüzgar esti deyip hadisi İbn Uleyye'nin hadisine yakın olarak zikretti.[573]

١٢/١٢- بَاب مَا يَكُونُ مِنْ فُتُوحَاتِ الْمُسْلِمِينَ قَبْلَ الدَّجَّالِ

12/12- DECCAL'DEN ÖNCE MÜSLÜMANLARIN GERÇEKLEŞTİRECEKLERİ FETİHLER BABI

٧٢١٣-١/٣٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ عَنْ نَافِعِ بْنِ عُتْبَةَ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةٍ قَالَ فَأَتَى

572 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9600

573 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9600

النَّبِيَّ ﷺ قَوْمٌ مِنْ قِبَلِ الْمَغْرِبِ عَلَيْهِمْ ثِيَابُ الصُّوفِ فَوَافَقُوهُ عِنْدَ أَكَمَةٍ فَإِنَّهُمْ لَقِيَامٌ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَاعِدٌ قَالَ فَقَالَتْ لِي نَفْسِي ائْتِهِمْ فَقُمْ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُ لَا يَغْتَالُونَهُ قَالَ ثُمَّ قُلْتُ لَعَلَّهُ نَجِيٌّ مَعَهُمْ فَأَتَيْتُهُمْ فَقُمْتُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُ قَالَ فَحَفِظْتُ مِنْهُ أَرْبَعَ كَلِمَاتٍ أَعُدُّهُنَّ فِي يَدِي قَالَ تَغْزُونَ جَزِيرَةَ الْعَرَبِ فَيَفْتَحُهَا اللَّهُ ثُمَّ فَارِسَ فَيَفْتَحُهَا اللَّهُ ثُمَّ تَغْزُونَ الرُّومَ فَيَفْتَحُهَا اللَّهُ ثُمَّ تَغْزُونَ الدَّجَّالَ فَيَفْتَحُهُ اللَّهُ قَالَ فَقَالَ نَافِعٌ يَا جَابِرُ لَا نَرَى الدَّجَّالَ يَخْرُجُ حَتَّى تُفْتَحَ الرُّومُ

7213-38/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Cerir, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti, o Câbir b. Semura'dan, o Nâfi b. Utbe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile bir gazvede beraber idik. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e üzerlerinde yün elbiseler bulunan batı tarafından bir topluluk geldi. Onlar kendisine bir tepenin yanında rast geldiler. Onlar ayakta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de oturuyordu. Nefsim bana: Git onlar ile O'nun arasında dur da O'na suikast yapmasınlar dedi. Sonra: Belki onlarla gizli bir şeyler konuşuyor dedim. Arkasından yanlarına gittim, onlarla O'nun arasında ayakta durdum. Ondan dört kelime belledim. Onları elimle sayarım. Şöyle buyurdu: *"Arap yarımadasına gaza yapacaksınız, Allah onu feth edecektir. Sonra Fars diyarına gaza edeceksiniz, Allah orayı feth edecektir. Sonra Rumları gaza edeceksiniz, Allah orayı da feth edecektir. Sonra Deccal ile gazaya gireceksiniz, Allah ona karşı da fetih (zafer) verecektir."*

(Câbir b. Semura) dedi ki: Bunun üzerine Nâfi: Ey Câbir! Biz, rumlar fetholunmadıkça Deccal'in çıkmayacağını görüyoruz dedi.[574]

Şerh

"Ona suikast yapmasınlar", O'nu hile ile öldürmesinler, gafil bir zamanını kollayarak gizlice ve hile ile öldürmeye, suikast (ğile) denilir.

"Belki de onlarla gizlice konuşuyor" yani onlarla özel konuşuyor.

"O'ndan dört kelime belledim." Bu hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çeşitli mucizeleri vardır. Arap yarımadası ile ilgili açıklama daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

574 İbn Mace, 4091; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11584

١٣/١٣- بَاب فِي الْآيَاتِ الَّتِي تَكُونُ قَبْلَ السَّاعَةِ

13/13- KIYAMETTEN ÖNCE MEYDANA GELECEK ALAMETLER HAKKINDA BİR BAB

٧٢١٤-١/٣٩- حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ فُرَاتٍ الْقَزَّازِ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ الْغِفَارِيِّ قَالَ اطَّلَعَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا وَنَحْنُ نَتَذَاكَرُ فَقَالَ مَا تَذَاكَرُونَ قَالُوا نَذْكُرُ السَّاعَةَ قَالَ إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ فَذَكَرَ الدُّخَانَ وَالدَّجَّالَ وَالدَّابَّةَ وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَنُزُولَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ﷺ وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَثَلَاثَةَ خُسُوفٍ خَسْفٌ بِالْمَشْرِقِ وَخَسْفٌ بِالْمَغْرِبِ وَخَسْفٌ بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَآخِرُ ذَلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنْ الْيَمَنِ تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ

7214-39/1- Bize Ebu Hayseme Zuheyr b. Harb, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer el-Mekkî -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis etti. İshak: Bize Süfyan b. Uyeyne, Furad el-Kazzaz'dan haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. O Ebu Tufeyl'den, o Huzeyfe b. Esid el-Gifari'den şöyle dediğini rivayet etti: Bizler birbirimizle müzakere ederken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza geldi ve: *"Neyi müzakere ediyorsunuz"* buyurdu. Biz: Kıyameti anıyoruz dedik. O: *"Kıyametten önce on alamet görmediğiniz sürece asla kopmayacaktır"* buyurdu ve dumanı, deccal'i, dabbeyi, güneşin batısından doğmasını, meryem oğlu İsa'nın inişini, Ye'cüc ile Me'cüc'ü, biri meşrikde, biri meğribde, biri arap yarımadasında olmak üzere üç hazf'i (kara parçalarının yerin dibine geçmesini) zikretti ve bunların sonuncusu ise Yemen'den çıkacak ve insanları mahşerlerine kovalayacak olan bir ateştir.[575]

٧٢١٥-٢/٤٠- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ فُرَاتٍ الْقَزَّازِ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ أَبِي سَرِيحَةَ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي غُرْفَةٍ وَنَحْنُ أَسْفَلَ مِنْهُ فَاطَّلَعَ إِلَيْنَا فَقَالَ مَا تَذْكُرُونَ قُلْنَا السَّاعَةَ قَالَ إِنَّ السَّاعَةَ لَا تَكُونُ حَتَّى تَكُونَ عَشْرُ آيَاتٍ خَسْفٌ بِالْمَشْرِقِ وَخَسْفٌ بِالْمَغْرِبِ وَخَسْفٌ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَالدُّخَانُ وَالدَّجَّالُ وَدَابَّةُ الْأَرْضِ وَيَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَطُلُوعُ

575 Ebu Davud, 4311; Tirmizi, 2183; İbn Mace, 4041, 4055; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3297

الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَنَارٌ تَخْرُجُ مِنْ قُعْرَةِ عَدَنٍ تَرْحَلُ النَّاسَ قَالَ شُعْبَةُ وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ رُفَيْعٍ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ أَبِي سَرِيحَةَ مِثْلَ ذَلِكَ لَا يَذْكُرُ النَّبِيَّ ﷺ وَقَالَ أَحَدُهُمَا فِي الْعَاشِرَةِ نُزُولُ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ﷺ وَقَالَ الْآخَرُ وَرِيحٌ تُلْقِي النَّاسَ فِي الْبَحْرِ

7215-40/2- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Furad el-Kazzaz'dan, o Ebu't-Tufayl'den, o Ebu Seriha Huzeyfe b. Esid'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüksekçe bir odada idi. Biz de O'ndan aşağıda idik. Bize yukarıdan baktı ve: *"Neyi anıyorsunuz"* buyurdu. Biz: Kıyameti dedik. O şöyle buyurdu: *"Şüphesiz on alamet meydana gelmedikçe kıyamet de kopmayacaktır: Doğuda bir hazf, batıda bir hazf, arap yarımadasında bir hazf, duman, deccal, dabbetul arz, Ye'cûc ve Me'cûc, güneşin batısından doğması ve bir de Aden'in dibinden çıkacak ve insanları yola koyulmaya mecbur eden bir ateş."*

Şu'be dedi ki: Bana Abdulaziz b. Rufayl de Ebu't-Tufayl'den tahdis etti, o Ebu Seriha'dan bunun aynısını nakletti. Ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in adını zikretmeyerek o iki raviden biri onuncusunda: Meryemoğlu İsa'nın inişi derken diğeri: İnsanları denize atan bir rüzgar dedi.[576]

٧٢١٦-٤١/٣- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ فُرَاتٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الطُّفَيْلِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَرِيحَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي غُرْفَةٍ وَنَحْنُ تَحْتَهَا نَتَحَدَّثُ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ قَالَ شُعْبَةُ وَأَحْسِبُهُ قَالَ تَنْزِلُ مَعَهُمْ إِذَا نَزَلُوا وَتَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا قَالَ شُعْبَةُ وَحَدَّثَنِي رَجُلٌ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ أَبِي سَرِيحَةَ وَلَمْ يَرْفَعْهُ قَالَ أَحَدُ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ نُزُولُ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَقَالَ الْآخَرُ رِيحٌ تُلْقِيهِمْ فِي الْبَحْرِ

7216-41/3- Bunu bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Cafer- tahdis etti, bize Şu'be, Furad el-Kazzaz'dan şöyle dediğini tahdis etti: Ebu't-Tufayl'i Ebu Seriha'dan şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüksekçe bir odada idi. Biz de altında konuşuyorduk. Sonra hadisi aynı şekilde zikretti.

Şu'be dedi ki: Zannederim: Onlar konakladığı zaman onlarla birlikte O'da konaklar, kaylule yaptıkları (dinlendikleri) yerde onlarla birlikte dinlenir.

576 7214 numaralı hadisin kaynakları

Şu'be dedi ki: Bir adam da bu hadisi bana Ebu'-Tufayl'den tahdis etti, o Ebu Seriha'dan diye ama (Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nisbet ederek) onu merfu olarak rivayet etmedi. Bu iki adamdan birisi: Meryem oğlu İsa'nın inişi derken diğeri: Onları denize atacak bir rüzgar dedi.[577]

٧٢١٧-.../٤- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ الْحَكَمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْعِجْلِيُّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ فُرَاتٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الطُّفَيْلِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَرِيحَةَ قَالَ كُنَّا نَتَحَدَّثُ فَأَشْرَفَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِ مُعَاذٍ وَابْنِ جَعْفَرٍ وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ الْحَكَمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ أَبِي سَرِيحَةَ بِنَحْوِهِ قَالَ وَالْعَاشِرَةُ نُزُولُ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ قَالَ شُعْبَةُ وَلَمْ يَرْفَعْهُ عَبْدُ الْعَزِيزِ

7217-.../4- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Numan, el-Hakem b. Abdullah el-İcli tahdis etti, bize Şu'be, Furad'dan şöyle dediğini tahdis etti: Ebu't-Tufayl'i, Ebu Seriha'dan şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Biz konuşurken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (bulunduğu) yüksek yerden bize baktı deyip, Muâz ve İbn Cafer'in hadislerine yakın olarak hadisi zikretti.

İbnu'l Müsennâ ayrıca dedi ki: Bize Ebu Numan el-Hakem b. Abdullah tahdis etti, bize Şu'be, Abdulaziz b. Rufey'den tahdis etti, o Ebu't-Tufeyl'den, o Ebu Seriha'dan hadisi buna yakın olarak nakletti. Dedi ki: Onuncusu ise Meryemoğlu İsa'nın nüzuludur.

Şu'be dedi ki: Abdulaziz bunu merfu olarak rivayet etmedi.[578]

Şerh

(7214-7217 numaralı hadisler)

(7214) "Huzeyfe b. Esîd" hemze fethalı sin kesrelidir,

"İbn Uyeyne Furad'dan, o Ebu't-Tufeyl'den, o Huzeyfe b. Esid'den" şeklindeki bu isnad Darakutni'nin istidrakte bulunduğu hadislerdendir. O şöyle demiştir: Bu hadisi Furad, Ebu't-Tufayl'den diye başka bir surette sahih bir yolla merfu olarak kimse rivayet etmemiştir. Bunu Abdulaziz b. Rufey ve Abdulmelik b. Meysere mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Darakutni'nin sözleri bunlardır.

577 7214 numaralı hadisin kaynakları
578 7214 numaralı hadisin kaynakları

Müslim, Darakutni'nin de dediği gibi İbn Rufey'in rivayetini mevkuf olarak zikretmiştir. Ama bu hadise gölge düşürmez. Çünkü Abdulaziz b. Rufey, hafız ve sika olduğu üzerinde ittifak olunmuş birisidir. Bu sebeple onun ziyadesi makbuldur.

Kıyametin alametleri hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kıyametten önce on alamet görmediğiniz sürece kopmayacaktır"* buyurup aralarında dumanı ve deccal'i... sözkonusu etmesine gelince. Bu hadis-i şerif duman, insanların canlarını alan müminleri de bir tür nezleli gibi bir hale düşüren bir dumandır ve henüz gerçekleşmemiştir. Ancak kıyametin kopmasına yakın meydana gelecektir diyenlerin görüşlerini desteklemektedir. Daha önce "hilkatin başlangıcı kitabında" böyle diyenlerin görüşü ile İbn Mesud'un bunu reddedişine dair açıklamalar ile İbn Mesud'un: Duman, Kureyşlilerin karşı karşıya kaldıkları bir kıtlıktan ibarettir. Öyle ki onlar kendileri ile sema arasında duman gibi bir şey görüyorlardı diye açıklamıştır. Bir topluluk İbn Mesud'a uygun kanaat sahibi olmuşlardır. Diğer görüşü ise Huzeyfe, İbn Ömer ve Hasan kabul etmiş olup, Huzeyfe bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye ve yerde kırk gün kalacağı şeklinde rivayet etmiştir. Bu rivayetlerin arasını cem etmek için iki ayrı dumanın sözkonusu olma ihtimali vardır.

Hadis-i şerifte sözü geçen "dabbe" ise yüce Allah'ın: *"Onlar aleyhine söz gerçekleşeceği zaman biz de onlar için yerden bir dabbe çıkartacağız"* (Neml, 82) buyruğunda sözü edilen dabbedir. Müfessirlerin dediklerine göre bu Safa'daki bir çatlaktan çıkacak, pek büyük bir dabbe olacaktır. İbn Amr b. el-As'dan rivayete göre bu deccal hadisinde sözü geçen "Cessâse"dir.

"Bunların sonuncuları ise Yemen'den çıkacak bir ateştir. İnsanları mahşerlerine doğru kovalayacaktır." Bir rivayette ise (7215) *"Aden'in dib tarafından çıkacak bir ateştir"* denilmektedir. Asıl nüshalarda bu şekilde "kuura: dib tarafı" diye ötreli kaf ile kaydedilmiştir. Yani Aden topraklarının en uzak tarafından çıkacaktır. Aden ise Yemen'de meşhur ve bilinen bir şehirdir. el-Maverdi dedi ki: Buna Aden adı "udûn"dan verilmiştir ki bu da ikamet etmek demektir. Çünkü tuba, suç işleyen kimseleri burada hapsederdi. Aden dibinden ve Yemen'den çıkacak olan bu ateş ise hadis-i şerifte açıkça ifade edildiği gibi insanları haşr edecek olan ateştir. Bundan sonra gelen (7218) *"Hicaz topraklarından çıkacak ve Busra'daki develerin boyunlarını aydınlatacak bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmayacaktır"* buyruğuna gelince, Kadı Iyaz bunu da haşredici ateş olarak değerlendirmiş ve şöyle demiştir: Muhtemelen bunlar insanları haşretmek için bir araya gelecek iki ayrı ateştir. Yahut da bu ateş ilk olarak Yemen'den çıkacak ve bunun iyice zuhuru ve çokça güçlenmesi Hicaz'da gerçekleşecektir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Ama hadis-i şerifte Hicaz'dan çıkacak hadisin mahşer ile alakalı olduğuna dair bir ifade değildir. Aksine bu kıyamet alametlerinden bağımsız bir alamettir. Zamanımızda Medine'de altı yüz elli dört yılında bir ateş çıktı. Bu, Medine'nin doğu tarafında Harre'nin arkasında çıkan oldukça büyük bir ateş idi. Bütün Şam'da ve diğer şehirlerde bunun bilgisi tevatür derecesine ulaştı. Medine ahalisinden o ateşi görenlerden bazısı da bana bunu haber verdi.

(7215) "Ebu Seriha" isminde sin fethalı, re harfi kesrelidir.

"İnsanları yola koyulmaya mecbur eden" buradaki terhalu: yola koyulmaya mecbur eden te harfi fethalı, re harfi sakin hade fethalıdır. Bunu bu şekilde zaptettik. Cumhur da böylece zaptetmiş bulunmaktadır. Kadı Iyaz da kendi bölgelerindeki rivayetlerinden böylece nakletmiştir. Anlamına gelince, onları yola koyulmaya mecbur eder ve onları yerlerinden harekete koyulmak zorunda bırakır. Onlar da ateşin önünde yola koyulmaya başlarlar. Ateşin insanları yola koyulmaya mecbur edip, onları toplamaları ile ilgili açıklama daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

١٤/١٤- بَاب لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَخْرُجَ نَارٌ مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ

14/14- HİCAZ TOPRAKLARINDAN BİR ATEŞ ÇIKMADIKÇA KIYAMET KOPMAYACAKTIR BABI

٧٢١٨-١/٤٢- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّهُ قَالَ قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ أَخْبَرَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَخْرُجَ نَارٌ مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ تُضِيءُ أَعْنَاقَ الْإِبِلِ بِبُصْرَى

7218-42/1- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihab'dan haber verdi, bana İbnu'l Müseyyeb'in haber verdiğine göre Ebu Hureyre de kendisine şunu haber vermiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: (H.) Bana Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys de tahdis edip dedi ki: Bize babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl b. Halid, İbn Şihab'ın şöyle dediğini tahdis etti: İbnu'l Müseyyeb dedi ki: Ebu Hureyre'nin bana haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hicaz topraklarından Busra'daki develerin boyunlarını aydınlatan bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmayacaktır"* buyurdu.[579]

579 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13220, 13366

Şerh

"Hicaz topraklarından Busra'daki develerin boyunlarını aydınlatan bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmayacaktır." Rivayet bu şekilde *"boyunlarını aydınlatan"* diye kaydedilmiştir. "Boyunlar" anlamındaki lafız "aydınlatan" fiilinin mefulüdür. Nitekim ateş aydınlattı denildiği gibi ateş kendisinden başkasını aydınlattı (denilerek tümleci de zikredilir).

Busra be harfi ötreli olarak Şam topraklarında bir şehirdir. Havran denilen şehrin kendisidir. Onunla Dimeşk arasında yaklaşık üç merhale vardır.

١٥/١٥- بَاب فِي سُكْنَى الْمَدِينَةِ وَعِمَارَتِهَا قَبْلَ السَّاعَةِ

15/15- KIYAMET KOPMADAN ÖNCE MEDİNE'DE YERLEŞMEK VE MEDİNE'Yİ İMAR ETMEK HAKKINDA BİR BAB

٧٢١٩-١/٤٣- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَبْلُغُ الْمَسَاكِنُ إِهَابَ أَوْ يَهَابَ قَالَ زُهَيْرٌ قُلْتُ لِسُهَيْلٍ فَكَمْ ذَلِكَ مِنَ الْمَدِينَةِ قَالَ كَذَا وَكَذَا مِيلًا

7219-43/1- Bana Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Esved b. Âmir tahdis etti, bize Zuheyr, Suheyl b. Ebu Salih'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Meskenler ihaba yahut yehaba kadar ulaşacaktır"* buyurdu.

Zuheyr dedi ki: Ben Suheyl'e: Burası Medine'den ne kadardır dedim. O: Şu kadar şu kadar mil'dir dedi.[580]

٧٢٢٠-٢/٤٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَيْسَتِ السَّنَةُ بِأَنْ لَا تُمْطَرُوا وَلَكِنِ السَّنَةُ أَنْ تُمْطَرُوا وَتُمْطَرُوا وَلَا تُنْبِتُ الْأَرْضُ شَيْئًا

7220-44/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman- Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıtlık size yağmur yağmaması değildir. Ama kıtlık size yağmurun yağması ve yine yağması ile birlikte yerin hiçbir şey bitirmemesidir."*[581]

580 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12653
581 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12784

Şerh

(7219-7220 numaralı hadisler)

(7219) *"Meskenler ihaba yahut yehaba ulaşacaktır."*

İhab kesreli hemze iledir. "Yehab" ise fethalı ye ile ve kesreli ye ile de (yihab) söylenir. Kadı Iyaz şerhte ve Meşarik'de ise kesreli söyleyişten başkasını zikretmemektedir. Yine Kadı Iyaz bazılarından nun harfi ile (nihâb)ı da zikretmiştir. Meşhur olanı birincisidir. Kitapta (Müslim'de) ise buranın Medine'ye birkaç mil uzaklıkta bir yer olduğunu da zikretmektedir.

(7220) *"Kıtlık size yağmur yağmaması demek değildir."* Burada sene: kıtlık demektir. Yüce Allah'ın: *"Andolsun biz Firavun hanedanını kıtlık yılları ile aldık"* (Araf, 130) buyruğunda da bu anlamdadır.

١٦/١٦- بَاب الْفِتْنَةُ مِنْ الْمَشْرِقِ مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنَا الشَّيْطَانِ

16/16- FİTNE DOĞUDAN, ŞEYTANIN İKİ BOYNUZUNUN ÇIKTIĞI YERDEN (GELECEK)DİR BABI

٧٢٢١-١/٤٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُسْتَقْبِلُ الْمَشْرِقِ يَقُولُ أَلَا إِنَّ الْفِتْنَةَ هَاهُنَا أَلَا إِنَّ الْفِتْنَةَ هَاهُنَا مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ

7221-45/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) bana Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den haber verdi, o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i yüzü doğu tarafına dönük iken şöyle buyururken dinlediğini rivayet etmiştir: *"Haberiniz olsun ki muhakkak fitne işte şuradadır, muhakkak fitne işte şurada, şeytanın boynuzunun çıktığı yerdedir."*[582]

Şerh

"Haberiniz olsun ki muhakkak fitne şurada şeytanın boynuzunun çıktığı yerdedir." Bu hadisin (ve benzerlerinin) şerhi İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

٧٢٢٢-٢/٤٦- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى الْقَطَّانِ قَالَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

582 Buhari, 793; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8290

قَامَ عِنْدَ بَابِ حَفْصَةَ فَقَالَ بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ الْفِتْنَةُ هَاهُنَا مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ قَالَهَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا وَقَالَ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ فِي رِوَايَتِهِ قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عِنْدَ بَابِ عَائِشَةَ

7222-46/2- Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Said de tahdis etti, hepsi Yahya el-Kattan'dan rivayet etti, el-Kavârîrî dedi ki: Bana Yahya b. Said, Ubeydullah b. Ömer'den tahdis etti, bana Nâfi, İbn Ömer'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hafsa'nın kapısının yanında durdu ve eli ile doğu tarafını göstererek: *"Fitne şurada şeytanın boynuzunun çıktığı yerdedir"* buyurdu ve bunu iki yahut üç defa tekrar etti.

Ubeydullah b. Said ise rivayetinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Âişe'nin kapısının yanında ayakta durdu demiştir.[583]

٧٢٢٣-٤٧/٣- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ وَهُوَ مُسْتَقْبِلُ الْمَشْرِقِ هَا إِنَّ الْفِتْنَةَ هَاهُنَا هَا إِنَّ الْفِتْنَةَ هَاهُنَا هَا إِنَّ الْفِتْنَةَ هَاهُنَا مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ

7223-47/3- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Sâlim b. Abdullah'ın babasından rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzü doğuya dönük olduğu halde: *"İşte muhakkak fitne bu taraftadır, muhakkak fitne bu taraftadır, muhakkak fitne bu tarafta, şeytanın boynuzunun çıktığı yerdedir."*[584]

٧٢٢٤-٤٨/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ بَيْتِ عَائِشَةَ فَقَالَ رَأْسُ الْكُفْرِ مِنْ هَاهُنَا مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ يَعْنِي الْمَشْرِقَ

7224-48/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Âişe'nin evinden çıktı ve: *"Küfrün başı buradan, şeytanın boynuzunun çıktığı yerden"* yani doğu tarafından (çıkacaktır) buyurdu.[585]

583 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8191
584 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7015
585 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6773

٧٢٢٥-٤٩/٥- وحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ أَخْبَرَنَا حَنْظَلَةُ قَالَ سَمِعْتُ سَالِمًا يَقُولُ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُشِيرُ بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ وَيَقُولُ هَا إِنَّ الْفِتْنَةَ هَاهُنَا هَا إِنَّ الْفِتْنَةَ هَاهُنَا ثَلَاثًا حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنَا الشَّيْطَانِ

7225-49/5- Bize İbn Numeyr de tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i -eli ile doğu tarafını işaret buyurarak üç defa- *işte fitne buradan, işte fitne buradan*" buyururken ve "*şeytanın iki boynuzunun çıktığı yerden*" diye (eklerken) dinledim.[586]

٧٢٢٦-٥٠/٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ وَوَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى وَأَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ الْوَكِيعِيُّ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبَانَ قَالُوا حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ يَقُولُ يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ مَا أَسْأَلَكُمْ عَنِ الصَّغِيرَةِ وَأَرْكَبَكُمْ لِلْكَبِيرَةِ سَمِعْتُ أَبِي عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ الْفِتْنَةَ تَجِيءُ مِنْ هَاهُنَا وَأَوْمَأَ بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنَا الشَّيْطَانِ وَأَنْتُمْ يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ وَإِنَّمَا قَتَلَ مُوسَى الَّذِي قَتَلَ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ خَطَأً فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا قَالَ أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ فِي رِوَايَتِهِ عَنْ سَالِمٍ لَمْ يَقُلْ سَمِعْتُ

7226-50/6- Bize Abdullah b. Ömer b. Ebân, Vâsıl b. Abdula'lâ ve Ahmed b. Ömer el-Vekii -lafız İbn Ebân'a ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize İbn Fudayl, babasından şöyle dediğini tahdis etti: Ben, Sâlim b. Abdullah b. Ömer'i şöyle derken dinledim: Ey Irak ahalisi! Sizler küçük olan şeyleri ne kadar çok soruşturuyorsunuz. Buna rağmen büyük olan işleri ne kadar da çok işliyorsunuz. Babam Abdullah b. Ömer'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: "*Şüphesiz fitne buradan gelecektir*" buyururken dinledim. Bu arada eli ile doğu tarafını işaret ederek: "*Şeytanın boynuzlarının çıktığı yerden*" diye ekledi. Halbuki siz birbirinizin boynunu vuruyorsunuz. Firavun hanedanından Musa'nın öldürdüğü kişiyi ancak hata olmak üzere öldürdüğü halde yüce Allah ona: "*Ve sen bir nefis öldürmüştün de biz de seni gamdan kurtarmış ve seni bir imtihandan bir diğerine düşürmüştük*" (Taha, 40) buyurmuştu.

Ahmet b. Ömer, Sâlim'den rivayetinde: "İşittim" demedi.[587]

586 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2757
587 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6791

١٧/١٧- بَاب لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَعْبُدَ دَوْسٌ ذَا الْخَلَصَةِ

17/17- DEVS, ZÜLHALASA'YA İBADET ETMEDİKÇE KIYAMET KOPMAYACAKTIR BABI

٧٢٢٧-١/٥١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَضْطَرِبَ أَلَيَاتُ نِسَاءِ دَوْسٍ حَوْلَ ذِي الْخَلَصَةِ وَكَانَتْ صَنَمًا تَعْبُدُهَا دَوْسٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ بِتَبَالَةَ

7227-51/1- Bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd tahdis etti. Abd bize Abdurrezzak haber verdi derken İbn Râfi' tahdis etti dedi. Bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o İbnu'l Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Devs kadınlarının kalçaları Zülhalasa etrafında sallanmadıkça kıyamet kopmayacaktır"* buyurdu.

O (Zülhalasa) Devslilerin cahiliye döneminde ibadet ettikleri ve ebale denilen yerde bulunan bir put idi.[588]

Şerh

"Devsli kadınların Zülhalasa etrafında kalçaları sallanmadıkça kıyamet kopmayacaktır..." Buradaki "eleyât: kalçalar" hemze ve lam harfleri fethalıdır.

"Sallanmadıkça" den maksat ise Zulhalasa etrafında tavaf edip dolaşmalarından dolayı sallanmadıkça demektir. Yani kâfir olacaklar tekrar putlara ibadete, putları ta'zime dönecekler.

"Tebâle" ise Yemen'de bir yer adıdır. Bu ise Haccac için Tebale'den değersizdir şeklindeki meselde geçen tebale değildir. Çünkü bu meselde geçen tebale Taif'dedir.

Zülhalasa isminde hı ve lam harfleri fethalıdır, meşhur olan söyleyiş budur. Kadı Iyaz şerhinde ve Meşarik'de bu ismin üç şekilde söylendiğini nakletmektedir. Birincisi bu şekilde, ikincisi hı harfi ötreli (zülhulasa şeklinde), üçüncüsü ise hı fethalı lam sakin (zülhalsa) şeklidir.

Dediklerine göre burası Devs diyarında bir put evidir.

588 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13299

٧٢٢٨-٢/٥٢- حدّثنا أبو كامل الجحدريّ وأبو معن زيد بن يزيد الرّقاشيّ واللّفظ لأبي معن قالا حدّثنا خالد بن الحارث حدّثنا عبد الحميد بن جعفر عن الأسود بن العلاء عن أبي سلمة عن عائشة قالت سمعت رسول الله ﷺ يقول لا يذهب اللّيل والنّهار حتّى تعبد اللّات والعزّى فقلت يا رسول الله إن كنت لأظنّ حين أنزل الله هو الّذي أرسل رسوله بالهدى ودين الحقّ ليظهره على الدّين كلّه ولو كره المشركون أنّ ذلك تامّا قال إنّه سيكون من ذلك ما شاء الله ثمّ يبعث الله ريحا طيّبة فتوفّى كلّ من في قلبه مثقال حبّة خردل من إيمان فيبقى من لا خير فيه فيرجعون إلى دين آبائهم

7228-52/2- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî ve Ebu Ma'n, Zeyd b. Yezid er-Rekaşî -lafız Ebu Ma'n'a ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. el-Hâris tahdis etti, bize Abd b. Humeyd b. Cafer, Esved b. Ala'dan tahdis etti, o Ebu Seleme'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Lat ve Uzza'ya ibadet olunmadıkça gece ve gündüz gitmeyecektir"* bunun üzerine ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Gerçekten ben, Allah: *"Dini bütün dinlere üstün kılmak için Rasûlü'nü hidayetle ve hak din ile gönderen odur. Müşrikler hoş görmese de"* (Tevbe, 33; Saff, 9) buyruğunu indirince ben bu işin tamamlanmış olduğunu zannetmiştim dedim. O şöyle buyurdu: *"Şüphesiz o hususta Allah'ın dilediği olacaktır. Sonra yüce Allah hoş bir rüzgar gönderecek ve bu rüzgar kalbinde iman adına hardal tanesi ağırlığınca bulunan herkesin vefatına sebep olacaktır. Geriye kendisinde hayır olmayan kimseler kalacak. Onlar da atalarının dinine geri döneceklerdir"* buyurdu.[589]

Şerh

"Sonra Allah hoş bir rüzgar gönderecek..." bu hadisin şerhi daha önce İman Kitabı'nda geçti.

٧٢٢٩-.../٣- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ وَهُوَ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

7229-.../3- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Bekr -ki o el-Hanefi'dir- tahdis etti, bize Abdulhamid b. Cafer bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti.[590]

589 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17699
590 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17699

١٨/١٨- بَاب لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَتَمَنَّى أَنْ يَكُونَ مَكَانَ الْمَيِّتِ مِنْ الْبَلَاءِ

18/18- BİR ADAM, BİR DİĞER ADAMIN KABRİNİN YANINDAN GEÇİP DE -BELADAN DOLAYI- O ÖLENİN YERİNDE OLMAYI TEMENNİ EDECEĞİ ZAMAN GELMEDİKÇE KIYAMET KOPMAYACAKTIR BABI

٧٢٣٠-١/٥٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي مَكَانَهُ

7230-53/1- Bize Kuteybe b. Said, Malik b. Enes'den kendisine Ebu Zinâd'dan diye okunanlar arasında tahdis etti. O A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Adam bir diğer adamın kabrinin yanından geçip de keşke onun yerinde ben olsaydım diyeceği zaman gelmedikçe kıyamet kopmayacaktır"* buyurdu.[591]

٧٢٣١-٢/٥٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ بْنِ صَالِحٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الرِّفَاعِيُّ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبَانَ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِي إِسْمَعِيلَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ عَلَى الْقَبْرِ فَيَتَمَرَّغُ عَلَيْهِ وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَكَانَ صَاحِبِ هَذَا الْقَبْرِ وَلَيْسَ بِهِ الدِّينُ إِلَّا الْبَلَاءُ

7231-54/2- Bize Abdullah b. Ömer b. Muhammed b. Ebân b. Salih ve Muhammed b. Yezid el-Rifai -lafız İbn Ebân'a ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize İbn Fudayl, Ebu İsmail'den tahdis etti, o Ebu Hâzim'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki adam kabrin yanından geçip de -dinden dolayı değil de sırf uğradığı bela yüzünden- kabir üzerine yuvarlanıp ah keşke bu mezar sahibinin yerinde ben olsaydım diye temennide bulunmadıkça dünyanın sonu gelmeyecektir"* buyurdu.[592]

591 Buhari, 7115; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13824
592 İbn Mace, 4037; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13393

٧٢٣٢-٥٥/٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ عَنْ يَزِيدَ وَهُوَ ابْنُ كَيْسَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَدْرِي الْقَاتِلُ فِي أَيِّ شَيْءٍ قَتَلَ وَلَا يَدْرِي الْمَقْتُولُ عَلَى أَيِّ شَيْءٍ قُتِلَ

7232-55/3- Bize İbn Ebu Ömer el-Mekkî de tahdis etti, bize Mervân, Yezid'den -ki o b. Keysân'dır- tahdis etti, o Ebu Hâzim'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nefsim elinde olana yemin ederim insanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki katil hangi sebepten dolayı öldürdüğünü bilmeyecek, maktul de hangi sebepten dolayı öldürüldüğünü bilmeyecektir"* buyurdu.[593]

٧٢٣٣-٥٦/٤- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ وَوَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِي إِسْمَعِيلَ الْأَسْلَمِيِّ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَأْتِيَ عَلَى النَّاسِ يَوْمٌ لَا يَدْرِي الْقَاتِلُ فِيمَ قَتَلَ وَلَا الْمَقْتُولُ فِيمَ قُتِلَ فَقِيلَ كَيْفَ يَكُونُ ذَلِكَ قَالَ الْهَرْجُ الْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبَانَ قَالَ هُوَ يَزِيدُ بْنُ كَيْسَانَ عَنْ أَبِي إِسْمَعِيلَ لَمْ يَذْكُرِ الْأَسْلَمِيَّ

7233-56/4- Bize Abdullah b. Ömer b. Ebân ve Vâsıl b. Abdula'lâ da tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Fudayl, Ebu İsmail el-Eslemî'den tahdis etti, o Ebu Hâzim'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki insanlar üzerinden katil niçin öldürdüğünü, maktul niçin öldürüldüğünü bilemeyeceği bir zaman gelmedikçe dünyanın sonu gelmeyecektir."* Bunun üzerine: Bu nasıl olacak diye soruldu. O: *"Herc (ölüm) katil de maktul de ateştedir"* buyurdu.

İbn Ebân'ın rivayetinde dedi ki: O (yani Ebu İsmail'den dediği) Yezid b. Keysân'dır. Ayrıca "el-Eslemî" nisbetini zikretmemiştir.[594]

Şerh

(7232-7233 numaralı hadisler)

(7232) "Bize Mervân b. Yezid -ki o b. Keysân'dır- Ebu Hâzim'den, o Ebu Hureyre'den katil ne diye öldürdüğünü bilmeyeceğinin sözkonusu edildiği

593 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13456
594 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13395

hadiste..." diğer rivayette (7233) "Bize Muhammed b. Fudayl, Ebu İsmail el-Eslemî'den tahdis etti, o Ebu Hâzim'den dedi. Sonra Müslim dedi ki: Ebân'ın rivayetinde dedi ki: O (yani Ebu İsmail'den dediği) Yezid b. Keysândır. Ayrıca el-Eslemî nisbetini zikretmemiştir demektedir." İbare nüshalarda bu şekildedir. Yezid b. Keysân ise Ebu İsmail'in kendisidir.[595]

İfadede ise bir taktim ve tehir vardır. Maksadı ise şudur: İbn Ebân'ın rivayetinde dedi ki: Ebu İsmail Yezid b. Keysân'ın kendisidir.

Ama lafzın zahiri Yezid b. Keysân'ın bunu Ebu İsmail'den rivayet etmiş olduğu şeklinde yalnış bir izlenim vermektedir. Bu ise bir yanlışlıktır. Aksine Yezid b. Keysân, Ebu İsmail ile aynı şahıstır.

Bazı nüshalarda da "yezid b. Keysân'dan -yani Ebu İsmail'den-" diye kaydedilmiştir ki bu da bizim sözünü ettiğimiz yoruma açıklık getirmektedir. Zaten imamlar da zikrettiğim şekilde delileri ile bunu açıklamış bulunmaktadırlar.

Ebu Ali el-Gassani dedi ki: Şunu bilelim ki Yezid b. Keysân'ın künyesi Ebu İsmail'dir. Beşir b. Süleyman'ın künyesi ise Ebu İsmail el-Eslemî'dir. Her ikisi de Ebu Hâzim'den rivayet nakletmektedir. Bu sebeple her ikisi de Ebu Hâzim'den ortak bir takım hadisler rivayet etmişlerdir. Onlardan birisi de bu hadis-i şeriftir. Bunu Müslim ilk olarak Yezid b. Keysân'dan rivayet ettikten sonra bunu ayrıca Ebu İsmail el-Eslemî'nin de rivayeti olarak kaydetmiştir. Ancak Ebân'ın rivayeti müstesnadır. O rivayetini Ebu İsmail Yezid b. Keysân'dan diye kaydetmiştir. Bundan dolayı nesebinde "el-Eslemî" nisbetini zikretmemiştir. Allah en iyi bilendir.

٧٢٣٤-٥٧/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ زِيَادِ بْنِ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ يُخَرِّبُ الْكَعْبَةَ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ

7234-57/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Ebu Ömer -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Ziyad b. Sa'd'dan tahdis etti, o Zührî'den, o Said'den rivayet ettiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kâ'be'yi Habeşlilerden baldırları incecik kişi tahrip edecektir"* buyurdu.[596]

595 Merhum Nevevi'nin buradaki Müslim'in notu dolayısı ile yaptığı açıklamalar nazar-ı itibare alınarak bu cümle tercüme edilmiştir. (Çeviren)

596 Buhari, 1591; Nesai, 2904; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13116

Şerh

"Kâbe'yi Habeşlilerden baldırları incecik kişi tahrip edecektir." Buradaki "zussuvaykatayn: baldırları incecik kişi" kelimesi bu kişinin bacaklarının oldukça ince olduğunu anlatmak için kullanılan bir tabirdir. Genellikle siyahilerin baldırlarının niteliği budur. Bu da yüce Allah'ın: *"Güvenilir bir harem"* (Kasas, 57) buyruğu ile çelişmemektedir. Çünkü bu buyruk, kıyametin kopmasının ve dünyanın yıkılmasının yaklaşacağı zamana kadar güvenilir bir haremdir anlamındadır. Bir görüşe göre ise bu buyruğun genel ifadesinde "bacakları incecik kişi"nin gerçekleştirecekleri tahsis edilmiştir. Kadı Iyaz birinci görüş daha açıktır demiştir.

٧٢٣٥-٥٨/٦- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُخَرِّبُ الْكَعْبَةَ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنْ الْحَبَشَةِ

7235-58/6- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Habeşlilerden baldırları incecik kişi Kâbe'yi tahrib edecektir"* buyurdu.[597]

٧٢٣٦-٥٩/٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي الْغَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنْ الْحَبَشَةِ يُخَرِّبُ بَيْتَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

7236-59/7- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Habeşlilerden baldırları incecik kişi yüce Allah'ın beytini (Kâbe'yi) tahrip edecektir"* buyurdu.[598]

٧٢٣٧-٦٠/٨- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي الْغَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَخْرُجَ رَجُلٌ مِنْ قَحْطَانَ يَسُوقُ النَّاسَ بِعَصَاهُ

7237-60/8- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kahtan'dan bir adam çıkıp da insanları sopası ile (önüne katıp) sürmedikçe kıyamet kopmayacaktır"* buyurdu.[599]

597 Buhari, 1596; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1330

598 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12924

599 Buhari, 3517, 7117; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12918

٧٢٣٨-٦١/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْكَبِيرِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْحَكَمِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا تَذْهَبُ الْأَيَّامُ وَاللَّيَالِي حَتَّى يَمْلِكَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ الْجَهْجَاهُ قَالَ مُسْلِم هُمْ أَرْبَعَةُ إِخْوَةٍ شَرِيكٌ وَعُبَيْدُ اللهِ وَعُمَيْرٌ وَعَبْدُ الْكَبِيرِ بَنُو عَبْدِ الْمَجِيدِ

7238-61/9- Bize Muhammed b. Beşşâr el-Abdî tahdis etti, bize Abdulkebir b. Abdulhamid Ebu Bekr el-Hanefi tahdis etti, bize Abdulhamid b. Cafer tahdis edip dedi ki: Ömer b. el-Hakem'i Ebu Hureyre'den tahdis ederken dinledim, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Kendisine el-Cehcâh denilen bir adam hükümdar olmadıkça gündüzler ve geceler gitmeyecektir"* buyurdu.

Müslim dedi ki: Bunlar Abdulmecid'in oğlu olan Şerik, Ubeydullah, Umeyr ve Abdulkebir adlarında dört kardeştir.[600]

Şerh

"Kendisine el-Cehcâh denilen bir adam ..." Cehcâh ismi iki he iledir. Bazılarında ise eliften sonraki he hazfedilerek "cehca" şeklindedir. Meşhur olan ise birincisidir.

٧٢٣٩-٦٢/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا كَأَنَّ وُجُوهَهُمُ الْمَجَانُّ الْمُطْرَقَةُ وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نِعَالُهُمُ الشَّعَرُ

7239-62/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Ebu Ömer -lafız İbn Ebu Ömer'e ait olmak üzere- dediler ki: Bize Süfyan Zührî'den tahdis etti, o Said'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *(Sizler yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanı andıran bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Yine sizler ayakkabıları kıldan olan bir kavim ile savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır."*[601]

Şerh

"Yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanı andıran" buradaki "el-mecânn: kalkanlar" mim harfi fethalı, sondaki nun şeddelidir. Tekili kalkan demek olan mim harfi kesreli "micenn"in çoğuludur.

600 Tirmizi, 2228; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1467

601 Buhari, 2929; Ebu Davud, 4304; Tirmizi, 2215; İbn Mace, 4096; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13125

"Mutraka: kat kat deri ile kaplanmış" tı harfi sakin, re harfi şeddesizdir. Rivayette lugat kitaplarında, garibu'l-hadis kaynaklarında meşhur olan fasih söyleyiş budur. Tı harfi fethalı, re harfi şeddeli (mutarraka) de nakledilmiş olmakla birlikte bilinen birincisidir. İlim adamları der ki: Bu tür kalkanlar deriler üst üste geçirilerek yapılır.

İlim adamlarının dediklerine göre hadisin manası: Türklerin yüzlerinin enleri ve yanaklarının etli oluşları bakımından kat kat kalkanlara benzetmektedir.

٧٢٤٠-٦٣/١١- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلَكُمْ أُمَّةٌ يَنْتَعِلُونَ الشَّعَرَ وُجُوهُهُمْ مِثْلُ الْمَجَانِّ الْمُطْرَقَةِ

7240-63/11- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihab'dan haber verdi, bana Said b. el-Müseyyeb'in haber verdiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizinle ayakkabıları kıldan, yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkan gibi olan bir ümmet sizinle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır."*[602]

٧٢٤١-٦٤/١٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نِعَالُهُمُ الشَّعَرُ وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا صِغَارَ الْأَعْيُنِ ذُلْفَ الْآنُفِ

7241-64/12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırarak şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Ayakkabıları kıldan olan bir kavim ile savaşmadığınız sürece kıyamet kopmayacaktır. Yine sizler gözleri küçük, burunları basık (yassı) bir kavim ile savaşmadığınız sürece kıyamet kopmayacaktır."*[603]

Şerh

"Burunları basık (yassı)" buradaki "zülf: basık (yassı)" zel ve dal harfleri ile iki ayrı söyleyiştir. Meşhur olan zel harfi söyleyişidir. Bu hususta her iki söyleyişi nakledenler arasında el-Meşarik ve el-Metali adlı eserlerin sahipleri de bulunmaktadır. Bunların dediklerine göre cumhur bunu zel ile rivayet etmiş bazıları ise del (dülf şeklinde) rivayet etmişlerdir. Doğrusu ise zel ile riva-

602 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13365
603 Buhari, 2929; İbn Mace, 4097; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13677

yettir. Zel harfi de ötreli, lam harfi sakin "ezlef"in çoğuludur. Anlamı ise geniş olmakla birlikte kısa ve burunları basık demektir. Bunun, burun yumuşağının kalın olması anlamında olduğu söylendiği gibi geniş olması anlamında olduğu da söylenmiştir. Hepsi birbirine yakın açıklamalardır.

٧٢٤٢-١٣/٦٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ الْمُسْلِمُونَ التُّرْكَ قَوْمًا وُجُوهُهُمْ كَالْمَجَانِّ الْمُطْرَقَةِ يَلْبَسُونَ الشَّعَرَ وَيَمْشُونَ فِي الشَّعَرِ

7242-65/13- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müslümanlar, yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanı andıran kıl elbise giyinen ve kılda yürüyen bir kavim olan Türklerle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır."*[604]

٧٢٤٣-١٤/٦٦- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تُقَاتِلُونَ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ قَوْمًا نِعَالُهُمُ الشَّعَرُ كَأَنَّ وُجُوهَهُمُ الْمَجَانُّ الْمُطْرَقَةُ حُمْرُ الْوُجُوهِ صِغَارُ الْأَعْيُنِ

7243-66/14- Bize Ebu Kureyb [Muhammed b. el-Alâ][605] tahdis etti, bize Veki' ve Ebu Üsâme, İsmail b. Ebu Halid'den tahdis etti, o Kays b. Ebu Hâzim'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamete yakın bir zamanda ayakkabıları kıldan olan, yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanı andıran yüzleri kırmızı gözleri küçük bir kavim ile savaşacaksınız."*[606]

Şerh

(7242) *"Kıldan elbise giyen ve kılda yürüyen"* yani diğer rivayette (7243) açıkça ifade ettiği gibi *"ayakkabıları kıldan olan"* bir kavimdir. Bunların bizim zamanımızda bu halde oldukları görülmüştür. Diğer rivayette (7243) *"kırmızı yüzlü"* denilmektedir ki bu kırmızı karışımı yüzleri beyaz tenli demektir. Bu rivayette *"gözlerinin küçük"* oldukları da sözkonusu edilmektedir.

Bütün bunlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mucizeleridir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözkonusu ettiği küçük gözlü, kırmızı

604 Ebu Davud, 4303; Nesai, 3177; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12766
605 Yazma nüshadan eklenmiştir.
606 Buhari, 3591; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14292

tenli, yassı basık burunlu, yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanı andıran türden geniş kıl ayakkabılar giyen kimseler olmak şeklindeki bütün nitelikleri ile bu Türklerle savaş gerçekleşmiştir. Bunların zamanımızda bütün bu niteliklere sahip oldukları görülmüş, müslümanlar onlarla defalarca savaşmıştır. Halen onlarla savaşılmaktadır. Yüce ve keremi bol Allah'tan onların durumu hakkında başkalarının durumu hakkında ve diğer durumlarında güzel akıbeti ihsan buyurmasını, onlara lütuf ve himayesini sürekli kılmasını dileriz.[607]

Hevadan asla konuşmayan, konuştuğu vahiyden başka bir şey olmayan Rasûlü'ne de Allah salât ve selâm buyursun.

٧٢٤٤-٦٧/١٥- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ قَالَ كُنَّا عِنْدَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ يُوشِكُ أَهْلُ الْعِرَاقِ أَنْ لَا يُجْبَى إِلَيْهِمْ قَفِيزٌ وَلَا دِرْهَمٌ قُلْنَا مِنْ أَيْنَ ذَاكَ قَالَ مِنْ قِبَلِ الْعَجَمِ يَمْنَعُونَ ذَاكَ ثُمَّ قَالَ يُوشِكُ أَهْلُ الشَّأْمِ أَنْ لَا يُجْبَى إِلَيْهِمْ دِينَارٌ وَلَا مُدْيٌ قُلْنَا مِنْ أَيْنَ ذَاكَ قَالَ مِنْ قِبَلِ الرُّومِ ثُمَّ سَكَتَ هُنَيَّةً ثُمَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَكُونُ فِي آخِرِ أُمَّتِي خَلِيفَةٌ يَحْثِي الْمَالَ حَثْيًا لَا يَعُدُّهُ عَدَدًا قَالَ قُلْتُ لِأَبِي نَضْرَةَ وَأَبِي الْعَلَاءِ أَتَرَيَانِ أَنَّهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَقَالَا لَا

7244-67/15- Bize Zuheyr b. Harb ve Ali b. Hucr -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize İsmail b. İbrahim el-Cureyrî'den tahdis etti. O Ebu Nadra'dan şöyle dediğini rivayet etti: Câbir b. Abdullah'ın yanında idik. Şöyle dedi: Iraklılara bir kafiz ve bir dirhemin toplanmayacağı zaman yakındır. Biz: Bu nereden dedik. O: Acemler tarafından onlar bunu vermeyecekler dedi. Sonra şunları ekledi: Şam halkına da bir dinarın ve bir müdyün toplanmayacağı zaman yakındır dedi. Biz: Bu nereden dedik. O: Rumlar tarafından dedi. Sonra kısa bir süre sustu. Sonra dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ümmetimin son zamanlarında malı sayarak değil avuçla avuçlayacak bir halife olacaktır"* buyurdu.

(Ravi) dedi ki: Ben, Ebu Nadra ve Ebu'l Ala'ya: Sizce bu Ömer b. Abdulaziz midir dedim. Her ikisi de hayır dedi.[608]

٧٢٤٥-.../١٦- وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ يَعْنِي الْجُرَيْرِيَّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

607 Merhum Nevevi'nin sözünü ettiği "halen devam etmekte olduğu"na işaret ettiği savaştan kasıt Moğollarla savaştır. (Çeviren)

608 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3107

7245-.../16- Bize İbnu'l Müsennâ da tahdis etti, bize Abdulvehhab tahdis etti, bize Said -yani el-Cureyrî- bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti.[609]

٧٢٤٦-٦٨/١٧- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ الْمُفَضَّلِ ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ كِلَاهُمَا عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ خُلَفَائِكُمْ خَلِيفَةٌ يَحْثُو الْمَالَ حَثْيًا لَا يَعُدُّهُ عَدَدًا وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ حُجْرٍ يَحْثِي الْمَالَ

7246-68/17- Bize Nadr b. Ali el-Cahdamî tahdis etti. Bize Bişr -yani b. el-Mufaddal- tahdis etti. (H.) Bize Ali b. Hucr es-Sa'dî de tahdis etti, bize İsmail -yani b. Uleyye- tahdis etti (Bişr ile) ikisi Said b. Yezid'den, o Ebu Nadra'dan, o Ebu Said'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Halifelerinizden malı sayarak değil avuç ile avuçlayacak bir halife (olacaktır)"* buyurdu.

İbn Hucr'un rivayetinde malı (yahsu yerine) yahsi: avuçlayarak denilmiştir.[610]

٧٢٤٧-٦٩/١٨- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ خَلِيفَةٌ يَقْسِمُ الْمَالَ وَلَا يَعُدُّهُ

7247-69/18- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis etti, bize babam tahdis etti, bana Davud, Ebu Nadra'dan tahdis etti, o Ebu Said ve Câbir b. Abdullah'dan şöyle dediklerini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ahir zamanda malı saymaksızın paylaştıracak bir halife olacaktır"* buyurdu.[611]

٧٢٤٨-.../١٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

7248-.../19- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Muaviye, Davud b. Ebu Hind'den tahdis etti, o Ebu Nadra'dan, o Ebu Said'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[612]

609 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3107
610 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4349
611 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4321
612 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4321

Şerh

(7244-7248 numaralı hadisler)

(7244) *"Iraklılara herhangi bir kafizin ve bir dirhemin toplanmayacağı zaman yakındır..."* Bu hadisin şerhi birkaç yaprak önce geçmiş bulunmaktadır. Yûşiku: yakındır, ye harfi ötreli, şin harfi kesreli olup çabuk gelecektir anlamındadır.

"Sonra kısa bir süre sustu." Buradaki "eskete: sustu" fiili diyarımızdaki bütün nüshalarda başında elif (hemze) iledir. Kadı Iyaz ise ravilerin bunu hem hemzeli hem hemzesiz rivayet ettiklerini zikretmiş ve çoğunluğun bunu yazmayıp hazfettiklerine işaret etmiştir. Zaten (hemzesiz) sekete ile eskete sustu anlamında iki ayrı söyleyiştir. Hemzeli söyleyişin başını önüne eğdi anlamında olduğu söylendiği gibi yüzünü çevirde anlamında olduğu da söylenmiştir. "Huneyye: biraz, kısa bir süre" hemzesiz ve ye harfi şeddelidir. Kadı Iyaz dedi ki: Bunu es-Sedafi bize hemze ile rivayet etmiş olmakla birlikte o yanlıştır. Buna dair açıklama da Namaz Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

"Ümmetimin son zamanlarında malı saymayarak avuçlayacak bir halife gelecektir." Bir diğer rivayette (7246) "yahsi... avuçlayarak verecek" fiili "yahsu" diye kaydedilmiştir. Dil bilginleri der ki: Bu fiilin ye'li yahut vav'lı söylenişi iki ayrı söyleyiştir. Bu hadiste bu her iki söyleyiş de kullanılmıştır. İkinci rivayette mastar birinci rivayetteki fiiline göre kullanılmıştır. Bu da yüce Allah'ın: *"Allah sizi yerden bir bitkiyi bitirir gibi bitirdi"* (Nuh, 17) buyruğunda olduğu gibi caizdir.

Buradaki yahsu fiili ellerle avuçlamak demektir. Sözü edilen bu halifenin malı bu şekilde avuçlayarak verecek olması, malların ve ganimetlerin fetihlerin çok olması ile birlikte kendisinin de cömert bir kişi olacağından dolayıdır.

٧٢٤٩-٧٠/٢٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا نَضْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِعَمَّارٍ حِينَ جَعَلَ يَحْفِرُ الْخَنْدَقَ وَجَعَلَ يَمْسَحُ رَأْسَهُ وَيَقُولُ بُؤْسَ ابْنِ سُمَيَّةَ تَقْتُلُكَ فِئَةٌ بَاغِيَةٌ

7249-70/20- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu Seleme'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu

Nadra'yı Ebu Said el-Hudrî'den tahdis edip şöyle derken dinledim: Bana benden daha hayırlı olan bir kişinin haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hendeği kazmaya başladığı zaman Ammar'ın başını (üzerindeki tozu) silmeye koyuldu ve bu arada: *"İbn Sümeyye'ye yazık. Seni bağî (haksızca baş kaldıran) bir topluluk öldürecek"* buyuruyordu.[613]

٧٢٥٠-٧١/٢١- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُعَاذِ بْنِ عَبَّادٍ الْعَنْبَرِيُّ وَهُرَيْمُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى قَالَا حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَمَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ وَمُحَمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ قَالُوا أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ النَّضْرِ أَخْبَرَنِي مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي أَبُو قَتَادَةَ وَفِي حَدِيثِ خَالِدِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ أُرَاهُ يَعْنِي أَبَا قَتَادَةَ وَفِي حَدِيثِ خَالِدٍ وَيَقُولُ وَيْسَ أَوْ يَقُولُ يَا وَيْسَ ابْنِ سُمَيَّةَ

7250-71/21- Bana Muhammed b. Muâz b. Abbad el-Anberî ile Hureym b. Abdula'lâ da tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. el-Hâris tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim, İshak b. Mansur, Mahmud b. Gaylan ve Muhammed b. Kudame de tahdis edip dediler ki: Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi (Halid ile) ikisi Şu'be'den, o Ebu Mesleme'den bu isnad ile buna yakın olarak hadisi rivayet ettiler. Ancak Nadr'ın hadisinde şöyle denilmektedir: Bana benden daha hayırlı olan Ebu Katâde haber verdi. Halid b. el-Hâris ise hadisi rivayetinde dedi ki: Zannederim o -yani Ebu Katâde- derken yine Halid'in hadisi rivayetinde "(bu'se: yazık)" lafzını "veyse" diye yahut da "yâveyse ibn Sümeyye: İbn Sümeyye'ye yazık" diyordu şeklindedir.[614]

٧٢٥١-٧٢/٢٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ قَالَ عُقْبَةُ حَدَّثَنَا وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَخْبَرَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ خَالِدًا يُحَدِّثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِعَمَّارٍ تَقْتُلُكَ الْفِئَةُ الْبَاغِيَةُ

7251-72/22- Bana Muhammed b. Amr b. Cebele de tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer haber verdi. (H.) Bize Ukbe b. Mukrem el-Ammî ve Ebu Bekr b. Nâfi de tahdis etti. Ukbe, bize Gunder tahdis etti derken Ebu Bekr haber verdi dedi. Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Halid'i Said b. Ebu'l-Hasen'den diye tahdis ederken dinledim. O annesinden o Um Seleme'den

613 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12134
614 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12134

rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ammar'a: *"Seni bağî (haksızca baş kaldıran) bir topluluk öldürecektir"* buyurdu.[615]

٧٢٥٢-.../٢٣- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ وَالْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِمَا عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

7252-.../23- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Abdussamed b. Abdulvâris haber verdi, bize Şu'be tahdis etti, bize Halid el-Hazzâ, Said b. Ebu'l-Hasen ve el-Hasen'den tahdis etti, ikisi annelerinden, o Um Seleme'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[616]

٧٢٥٣-٧٣/٢٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَقْتُلُ عَمَّارًا الْفِئَةُ الْبَاغِيَةُ

7253-73/24- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim, İbn Avn'dan tahdis etti, o Hasen'den, o annesinden o Um Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ammar'ı bağî (haksızca baş kaldıran) topluluk öldürecektir"* buyurdu.[617]

Şerh

(7249-7253 numaralı hadisler)

(7249) "İbn Sümeyye'ye yazık. Seni bağî bir topluluk öldürecektir." Bir rivayette ise (7250) "veys -yahut- yâ veys: yazık, vah yazık" şeklinde, bir rivayette (7251) *"Ammar'a: Seni bağî (haksızca baş kaldıran) topluluk öldürecektir"* buyurulmaktadır.

Birinci rivayette (yazık anlamındaki lafız olan) "bu'se" ötreli be ile ve ondan sonra hemze iledir. Bu kelime ise hoşlanılmayan hal ve zorluk, sıkıntı anlamını ifade eder. Yani İbn Sümeyye'nin karşı karşıya kalacağı zorluk ve sıkıntı ne kadar büyük ve ne kadar zorlu olacaktır. İkinci rivayet ise fethalı vav ve sakin ye ile "veyse" şeklindedir. Buhari'deki rivayette ise merhamet ve acıma ifade eden "veyhe" şeklindedir. "Veyse" onun küçültme ismidir. Yani bu hususta ondan daha az bir hususu ifade eder.

615 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18254
616 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18254
617 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18254

Herevî dedi ki: "Veyh" hak etmediği bir helake düşen kişiye bu söz ile ona merhametini, acımasını dile getirerek söylenir ve böylelikle onun için ağıt anlamlı bir ifade kullanılmış olur. "veyl" ise helak olmayı hak eden kişi hakkında kullanılır. Ferra dedi ki: "Veyh ve veys" her ikisi de "veyl" anlamındadır.

Ali (radıyallâhu anh)'dan "veyh" bir rahmet kapısı veyl ise bir azap kapısıdır dediği nakledilmiştir. Yine (Ferra) dedi ki: Veyh helak olmak kertesine yaklaşmış olan kimseye, o işten vazgeçmesini söylemek için kullanılan bir sözdür. Veyl ise helakin içine düşen kimse için kullanılır. Allah en iyi bilendir.

"Fie: taife, kesim, fırka" anlamındadır.

İlim adamları der ki: Bu hadis, Ali (radıyallâhu anh)'ın haklı ve isabetli olduğu, diğer kesimin ise bağî (haksızca baş kaldıran) ama içtihad etmiş bir topluluk olduğu hususunda açık bir delildir. Müctehid oldukları için bu yaptıklarında günahları yoktur. Nitekim biz bu hususu daha önce -biri bu babta olmak üzere- birkaç yerde kaydetmiş bulunmaktayız.

Yine bu hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in değişik açılardan bir mucizesi vardır. Bunlardan birisi Ammar'ın maktul olarak öleceği, onu müslümanların öldüreceği, öldürenlerin bağî oldukları, ashab-ı kiramın da savaşacakları, biri bağî olan diğeri böyle olmayan iki fırkaya bölünecekleri ifade edilmektedir. Bütün bunlar da hevadan asla konuşmayan konuştuğu ancak vahiy olan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dediği şekilde sabahın aydınlığı gibi gerçekleşmiş hususlardır.

٧٢٥٤-٧٤/٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يُهْلِكُ أُمَّتِي هَذَا الْحَيُّ مِنْ قُرَيْشٍ قَالُوا فَمَا تَأْمُرُنَا قَالَ لَوْ أَنَّ النَّاسَ اعْتَزَلُوهُمْ

7254-74/25- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Şu'be, Ebu Teyyâh'dan tahdis edip dedi ki: Ben Ebu Zür'ayı Ebu Hüreyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurdu diye rivayet ederken dinledim: *"Benim ümmetimi Kureyş'ten bu taife helak edecektir."* Ashab: O halde bize ne buyurursun dediler. O: *"Keşke insanlar onlardan uzak kalsalar"* buyurdu.[618]

٧٢٥٥-.../٢٦- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ فِي مَعْنَاهُ

618 Buhari, 4604; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14926

7255-.../26- Bize Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî ve Ahmed b. Osman en-Nevfelî de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile bu manada tahdis etti.[619]

Şerh

"Ümmetimi Kureyş'ten bu taife helak edecektir." Buhari'nin rivayetinde: *"Ümmetimin helaki Kureyş'ten yeni yetme bir kaç kişinin eli ile olacaktır"* şeklindedir. Bu rivayet, Müslim'in rivayetinde Kureyş'ten bir taifenin kastedildiğini açıkça göstermektedir.

Bu hadis de mucizelerdendir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haber verdiği gibi gerçekleşmiştir.

٧٢٥٦-٧٥/٢٧- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ مَاتَ كِسْرَى فَلَا كِسْرَى بَعْدَهُ وَإِذَا هَلَكَ قَيْصَرُ فَلَا قَيْصَرَ بَعْدَهُ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُنْفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

7256-75/27- Bize Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer -lafız İbn Ebu Ömer'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, Zührî'den tahdis etti, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kisra öldü, artık ondan sonra kisra olmayacaktır. Kayser de helak olursa ondan sonra kayser olmayacaktır. Nefsim elinde olana yemin ederim ki o ikisinin de hazineleri Allah yolunda harcanacaktır."*[620]

Şerh

"Kisra öldü, ondan sonra kisra olmayacaktır..." Şafii ve diğer ilim adamları der ki: Hadisin anlamı şudur: Artık -onun (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında olduğu gibi- Irak'da Kisra, Şam (Suriye)'de de Kayser olmayacaktır demektir. Böylelikle O (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kisra ve Kayser'in bu iki bölgedeki mülklerinin kesintiye uğrayacağını öğretmiş olmaktadır. Nitekim dediği gibi olmuştur. Kisra'nın mülkü sona ermiş ve yeryüzünün tamamında büsbütün zeval bulmuş, mülkü paramparça olmuş, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bedduası ile yok olup gitmiştir. Kayser ise Şam topraklarından çekilmiş, kendi ülkesinin uzak yerlerine çekilmiş oldu. Müslümanlar her ikisinin topraklarını fethetti ve buralar müslümanların eline geçti. Hamd Allah'a

619 7254 numaralı hadisin kaynakları
620 Tirmizi, 2216; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13143

mahsustur. Yine müslümanlar onların hazinelerini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haber verdiği gibi Allah yolunda infâk ettiler. İşte bu da apaçık bir mucizedir.

Kisra kaf harfi fethalı, diğeri kesreli olmak üzere meşhur iki söyleyişi (kesra ve kisra) vardır.

Bir rivayette (2756) *"onların hazineleri Allah yolunda harcanacaktır"* diğer rivayette (2758) *"onların hazineleri Allah yolunda paylaştırılacaktır"*, bir başka rivayette de (7260) *"ebyad (beyaz)daki kisranın hazinesi"* denilmektedir ki bu da onun beyaz sarayında yahut beyaz saraylarında ve beyaz köşklerindeki (hazineleri) demektir.

٧٢٥٧-.../٢٨- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنِي ابْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كِلاَهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ بِإِسْنَادِ سُفْيَانَ وَمَعْنَى حَدِيثِهِ

7257-.../28- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi. (H.) Bana İbn Râfi' ve Abd b. Humeyd de Abdurrezzak'dan tahdis etti, bize Ma'mer haber verdi (Yunus ile) ikisi Zührî'den Süfyan'ın isnadı ile ve onun hadisi ile aynı manada rivayet etti.[621]

٧٢٥٨-٧٦/٢٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ هَلَكَ كِسْرَى ثُمَّ لاَ يَكُونُ كِسْرَى بَعْدَهُ وَقَيْصَرُ لَيَهْلِكَنَّ ثُمَّ لاَ يَكُونُ قَيْصَرُ بَعْدَهُ وَلَتُقْسَمَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللهِ

7258-76/29- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti. Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) diye tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin yer aldığı çeşitli hadisler zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kisra helak oldu. Sonra onun ardından Kisra olmayacaktır. Kayser de helak olacaktır. Sonra da onun ardından Kayser olmayacaktır. Andolsun onların hazineleri Allah yolunda paylaştırılacaktır."*[622]

---

621 Harmele b. Yahya'nın hadisini Buhari, 3618; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13334'de, İbn Rafi'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13300

622 Buhari, 3027; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14701

٧٢٥٩-٧٧/٣٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا هَلَكَ كِسْرَى فَلَا كِسْرَى بَعْدَهُ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ سَوَاءً

7259-77/30- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Cerir, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti, o Câbir b. Semura'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kisra helak olursa ondan sonra Kisra olmayacaktır"* buyurdu ve sonra da Ebu Hureyre'nin hadisini aynı şekilde zikretti.[623]

٧٢٦٠-٧٨/٣١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَتَفْتَحَنَّ عِصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَوْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ كَنْزَ آلِ كِسْرَى الَّذِي فِي الْأَبْيَضِ قَالَ قُتَيْبَةُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَلَمْ يَشُكَّ

7260-78/31- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu Kâmil el-Cahderî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avane, Simak b. Harb'den tahdis etti, o Câbir b. Semura'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Müslümanlardan -yahut müminlerden- bir topluluk kesinlikle ebyadda (beyaz sarayında)ki Kisra âlinin hazinelerini feth edecektir."*

Kuteybe "müslümanlardan" dedi ve şek etmedi.[624]

٧٢٦١-.../٣٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ

7261-.../32- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Simak b. Harb'den şöyle dediğini tahdis etti: Câbir b. Semura'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip Ebu Avane'nin hadisi ile aynı manada rivayet etti.[625]

---

623 Buhari, 3121, 3619, 6629; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2204
624 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2199
625 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2188

٧٢٦٢-.../٣٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ ثَوْرٍ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ الدِّيلِيُّ عَنْ أَبِي الْغَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ سَمِعْتُمْ بِمَدِينَةٍ جَانِبٌ مِنْهَا فِي الْبَرِّ وَجَانِبٌ مِنْهَا فِي الْبَحْرِ قَالُوا نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَغْزُوَهَا سَبْعُونَ أَلْفًا مِنْ بَنِي إِسْحَقَ فَإِذَا جَاءُوهَا نَزَلُوا فَلَمْ يُقَاتِلُوا بِسِلَاحٍ وَلَمْ يَرْمُوا بِسَهْمٍ قَالُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ فَيَسْقُطُ أَحَدُ جَانِبَيْهَا قَالَ ثَوْرٌ لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا قَالَ الَّذِي فِي الْبَحْرِ ثُمَّ يَقُولُوا الثَّانِيَةَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ فَيَسْقُطُ جَانِبُهَا الْآخَرُ ثُمَّ يَقُولُوا الثَّالِثَةَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ فَيُفَرَّجُ لَهُمْ فَيَدْخُلُوهَا فَيَغْنَمُوا فَبَيْنَمَا هُمْ يَقْتَسِمُونَ الْمَغَانِمَ إِذْ جَاءَهُمْ الصَّرِيخُ فَقَالَ إِنَّ الدَّجَّالَ قَدْ خَرَجَ فَيَتْرُكُونَ كُلَّ شَيْءٍ وَيَرْجِعُونَ

7262-.../33- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed- Sevr'den -ki o b. Zeyd ed-Dîlî'dir- tahdis etti, o Ebu'l-Gays'dan, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Siz bir tarafı karada bir tarafı denizde bulunan bir şehri hiç duydunuz mu"* ashab: Evet ey Allah'ın Rasûlü dediler. Şöyle buyurdu: *"İshakoğullarından yetmiş bin kişi o şehire gaza yapmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Oraya gelecekleri vakit inecekler, hiç bir silahla savaşmayacaklar, bir ok atmayacaklar. Lâ ilâhe illallah vallahu ekber diyecekler ve iki yanından birisi düşecektir."*

Sevr dedi ki: Benim bildiğim ancak şöyle dediğinden ibarettir: *"Denizde olan (düşecektir). Sonra ikinci defa Lâ ilâhe illallah vallahu ekber diyecekler. Onun diğer yanı düşecektir. Sonra üçüncü defa Lâ ilâhe illallah vallahu ekber diyecekler bu sefer (kapıları) kendilerine açılacak ve onlar oraya girecekler, ganimet de alacaklar. Onlar ganimetleri paylaştırmakta iken kendilerine feryad eden birisi gelerek: Şüphesiz deccal çıktı diyecek. Onlar da her şeyi bırakıp geri dönecekler."*[626]

٧٢٦٣-.../٣٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَرْزُوقٍ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ حَدَّثَنَا ثَوْرُ بْنُ زَيْدٍ الدِّيلِيُّ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ

7263-.../34- Bana Muhammed b. Merzuk da tahdis etti, bize Bişr b. Ömer ez-Zehrani tahdis etti, bana Süleyman b. Bilâl tahdis etti, bize Sevr b. Zeyd ed-Dîlî bu isnad ile aynısını tahdis etti.[627]

626 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12923
627 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12923

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir kısmı karada bir kısmı denizdeki şehir hakkında: *"İshakoğullarından yetmiş bin kişi gaza edecektir"* buyruğu ile ilgili olarak Kadı Iyaz şöyle demektedir: Müslim'in Sahihi'nin bütün asıl nüshalarında bu şekilde "İshakoğullarından" diye kaydedilmiştir. Bazıları ise şöyle demiştir: Bilinen ve mahfuz olan "İsmailoğullarından" şeklinde olduğudur. Nitekim hadisin ve bağlamının delalet ettiği de budur. Çünkü bu sözleri ile ancak arapları kastetmiştir. Sözünü ettiği bu şehir ise Konstantiniyye (İstanbul)'dir.

٧٢٦٤-٧٩/٣٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَتُقَاتِلُنَّ الْيَهُودَ فَلَتَقْتُلُنَّهُمْ حَتَّى يَقُولَ الْحَجَرُ يَا مُسْلِمُ هَذَا يَهُودِيٌّ فَتَعَالَ فَاقْتُلْهُ

7264-79/35- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Andolsun yahudilerle savaşacaksınız ve onları alabildiğine öldüreceksiniz. Hatta taş dahi: Ey müslüman! Bu bir yahudidir. Gel de onu öldür diyecektir."*[628]

٧٢٦٥-.../٣٦- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي حَدِيثِهِ هَذَا يَهُودِيٌّ وَرَائِي

7265-.../36- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said de tahdis edip dediler ki: Bize Yahya, Ubeydullah'dan bu isnad ile tahdis etti ve hadisinde: *"Bu bir yahudidir, arkamdadır"* demiştir.[629]

٧٢٦٦-٨٠/٣٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ حَمْزَةَ قَالَ سَمِعْتُ سَالِمًا يَقُولُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ تَقْتَتِلُونَ أَنْتُمْ وَيَهُودُ حَتَّى يَقُولَ الْحَجَرُ يَا مُسْلِمُ هَذَا يَهُودِيٌّ وَرَائِي تَعَالَ فَاقْتُلْهُ

7266-80/37- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bana Ömer b. Hamza haber verip dedi ki: Sâlim'i şöyle derken dinledim: Bize Abdullah b. Ömer'in haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizlerle yahudiler savaşacaksınız. Hatta taş: Ey müslüman! İşte bu arkamdaki bir yahudidir gel ve onu öldür diyecektir"* buyurdu.[630]

628 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8105
629 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8205
630 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6777

٧٢٦٧-٨١/٣٨- حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ تُقَاتِلُكُمْ الْيَهُودُ فَتُسَلَّطُونَ عَلَيْهِمْ حَتَّى يَقُولَ الْحَجَرُ يَا مُسْلِمُ هَذَا يَهُودِيٌّ وَرَائِي فَاقْتُلْهُ

7267-81/38- Bize Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihab'dan haber verdi, bana Sâlim b. Abdullah'ın tahdis ettiğine göre Abdullah b. Ömer de kendisine şunu haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yahudiler sizinle savaşacak ve siz de onlara galip kılınacaksınız. Hatta taş: Ey müslüman! İşte bu arkamdaki bir yahudidir. Haydi onu öldür diyecektir"* buyurdu.[631]

٧٢٦٨-٨٢/٣٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ الْمُسْلِمُونَ الْيَهُودَ فَيَقْتُلُهُمْ الْمُسْلِمُونَ حَتَّى يَخْتَبِئَ الْيَهُودِيُّ مِنْ وَرَاءِ الْحَجَرِ وَالشَّجَرِ فَيَقُولُ الْحَجَرُ أَوْ الشَّجَرُ يَا مُسْلِمُ يَا عَبْدَ اللهِ هَذَا يَهُودِيٌّ خَلْفِي فَتَعَالَ فَاقْتُلْهُ إِلَّا الْغَرْقَدَ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرِ الْيَهُودِ

7268-82/39- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman- Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müslümanlar yahudilerle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. (Bu savaşta) müslümanlar onları öldürecek. Öyle ki yahudi taşın ve ağacın arkasına saklanacak. Taş yahut ağaç: Ey müslüman, ey Allah'ın kulu! Bu arkamdaki bir yahudidir, gel de onu öldür diyecektir. Gargad ağacı müstesnadır. Çünkü o yahudilerin ağaçlarındandır."*[632]

Şerh

"Gargad ağacı müstesna, çünkü o yahudi ağaçlarındandır." Gargat Beytül Makdis topraklarında bilinen dikenli bir ağaç türüdür. Deccal de yahudiler de orada öldürülecektir. Ebu Hanife ed-Dineveri dedi ki: Avsece ağacı büyüdüğü taktirde gargade olur.

---

631 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7014
632 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12787

٧٢٦٩-٨٣/٤٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ كِلَاهُمَا عَنْ سِمَاكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ بَيْنَ يَدَيْ السَّاعَةِ كَذَّابِينَ وَزَادَ فِي حَدِيثِ أَبِي الْأَحْوَصِ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ آنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ نَعَمْ

7269-83/40- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, Yahya, bize Ebu'l Ahvas haber verdi derken Ebu Bekr tahdis etti dedi.(H.) Bize Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti, bize Ebu Avane tahdis etti (Ebu'l Ahvas ile) ikisi Simak'den, o Câbir b. Semura'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Muhakkak kıyametin kopmasından önce yalancılar olacaktır"* buyururken dinledim.

Ebu'l Ahvas'ın hadisinde şunu ekledi: Dedi ki: Bunun üzerine ben de ona: Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bizzat sen mi dinledin dedim. O: Evet dedi.[633]

٧٢٧٠-.../٤١- وَحَدَّثَنِي ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ قَالَ سِمَاكٌ وَسَمِعْتُ أَخِي يَقُولُ قَالَ جَابِرٌ فَاحْذَرُوهُمْ

7270-.../41- Bana İbnu'l Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Simak'den bu isnad ile aynısını tahdis etti.

Simak dedi ki: Kardeşimi de şöyle derken dinledim: Câbir: Bu sebeple onlardan sakının" dedi.[634]

٧٢٧١-٨٤/٤٢- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَهُوَ ابْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُبْعَثَ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ قَرِيبٌ مِنْ ثَلَاثِينَ كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ رَسُولُ اللهِ

7271-84/42- Bana Zuheyr b. Harb ve İshak b. Mansur tahdis etti, İshak bize Abdurrahman -ki o b. Mehdi'dir- Malik'den haber verdi derken Zuheyr

633 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2172, 2201

634 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2189

tahdis etti dedi. O Ebu Zinâd'dan, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Hepsi Allah'ın Rasûlü olduğunu ileri süren otuza yakın pek yalancı deccal gönderilmedikçe kıyamet kopmayacaktır."*[635]

Şerh

"Hepsi Allah'ın Rasûlü olduğunu ileri süren otuza yakın yalancı deccal gönderilmedikçe kıyamet kopmayacaktır." Burada "gönderilmek" ortaya çıkmak, zuhur etmek anlamındadır. Kitabın baş taraflarında deccal ile ilgili açıklama ve bunun "decel"den gelip bunun da olmayan bir şeyi göstermek anlamında olduğu daha başka açıklamalar da belirtilmiş idi.

Bu türden bu asırlarda çok kimse ortaya çıktı, şanı yüce Allah onları helak etti, izlerini söküp attı. Onlardan geri kalanlara da böyle yapacaktır.

٧٢٧٢-.../٤٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ يَنْبَعِثَ

7272-.../43- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den haber verdi, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti. Ancak o "(yubase: gönderilmedikçe yerine)" yenbaise lafzını kullanmıştır.[636]

١٩/١٩- بَاب ذِكْرِ ابْنِ صَيَّادٍ

19/19- İBN SAYYÂD'IN ZİKRİ BABI

٧٢٧٣-١/٨٥- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِعُثْمَانَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَمَرَرْنَا بِصِبْيَانٍ فِيهِمُ ابْنُ صَيَّادٍ فَفَرَّ الصِّبْيَانُ وَجَلَسَ ابْنُ صَيَّادٍ فَكَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَرِهَ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ تَرِبَتْ يَدَاكَ أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ لَا بَلْ تَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ذَرْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ حَتَّى أَقْتُلَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنْ يَكُنِ الَّذِي تَرَى فَلَنْ تَسْتَطِيعَ قَتْلَهُ

635 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13856

636 Buhari, 3609; Tirmizi, 2218; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14719 (Bu hadis-i şerif, İmam Mizzi'nin (Tuhfetu'l-Eşrâf)'da Müslim tarafından tahric edilmediğini zikretmeyerek yanıldığı bir hadisdir. Bundan dolayı 14719 numaralı hadise orada başvurduğunuz taktirde Müslim'den söz edildiğini görmeyeceksiniz. Doğrusu ise bu hadisin aynı zamanda Müslimde de yer aldığıdır. Allah en iyi bilendir).

7273-85/1- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim -lafız Osman'a ait olmak üzere- tahdis etti, İshak bize Cerir, A'meş'den haber verdi derken, Osman tahdis etti dedi. O Ebu Vail'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Aralarında İbn Sayyâd'ın da bulunduğu bir kaç küçük çocuğun yanından geçtik. Çocuklar kaçtığı halde İbn Sayyâd oturdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sanki bundan hoşlanmadı. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Ellerin toprakla dolsun, benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet eder misin"* buyurdu. O: Hayır, asıl sen benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet et dedi. Bu sefer Ömer b. Hattab: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni bırak da bunu öldüreyim dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise: *"Eğer bu senin zannettiğin kişi ise onu sen öldüremezsin"* buyurdu.[637]

٧٢٧٤-٨٦/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ كُنَّا نَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَمَرَّ بِابْنِ صَيَّادٍ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَدْ خَبَأْتُ لَكَ خَبِيئًا فَقَالَ دُخٌّ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اخْسَأْ فَلَنْ تَعْدُوَ قَدْرَكَ فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللهِ دَعْنِي فَأَضْرِبَ عُنُقَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ دَعْهُ فَإِنْ يَكُنْ الَّذِي تَخَافُ لَنْ تَسْتَطِيعَ قَتْلَهُ

7274-86/2- Bize Muhammed b. Numeyr, İshak b. İbrahim ve Ebu Kureyb -lafız Ebu Kureyb'e ait olmak üzere- tahdis etti, İbn Numeyr bize Ebu Muaviye tahdis etti derken diğer ikisi haber verdi dedi. Bize A'meş, Şakik'den tahdis etti, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yürüyorduk. İbn Sayyâd'ın yanından geçti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sana bir şey sakladım"* buyurdu. O: Duhdur dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Otur, oturduğun yerde. Sen kendi değerini asla aşamazsın"* buyurdu. Bunun üzerine Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni bırak da boynunu vurayım dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Bırak onu, eğer senin korktuğun kişi ise onu asla öldüremezsin"* buyurdu.[638]

Şerh

(7273-7274 numaralı hadisler)

Bu kişiye İbn Sayyâd ve İbn Said denilir. Bu hadislerde ona bu iki isim verilmiştir. Adı Saf idi. İlim adamlarının dediklerine göre: Onun kıssası müş-

637 Yalnız Muslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9280
638 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9280

kil, durumu acaba mesih deccal midir yoksa başkası mı olduğu hususunda şüphelidir. Ama onun deccallerden bir deccal olduğunda da şüphe yoktur.

İlim adamları der ki: Hadislerin zahirine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e onun mesih deccal olduğu da başka birisi olduğu da vahyedilmiş değildir. Ona sadece deccal'in nitelikleri vahiy ile bildirilmiştir. İbn Sayyâd'da da ihtimalli karineler vardı. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kesin olarak onun deccal olup olmadığına hüküm vermemişti. Bu sebeple Ömer (radıyallâhu anh)'a: *"Eğer bu o ise sen onu öldüremezsin"* demiştir. Onun (biraz sonra gelecek 7277 numaralı hadiste) müslüman olduğunu, deccal'in ise kâfir olduğunu, deccal'in çocuklarının olmayacağını, kendisinin ise çocuklarının olduğunu, Mekke'ye ve Medine'ye girmeyeceğini, İbn Sayyâd'ın ise Medine'ye girip Mekke'ye de gitmek üzere olduğunu (deccal olmadığına dair) delil göstermesine gelince, bunda onun lehine bir delalet bulunmamaktadır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), deccal'in fitne zamanındaki ve yeryüzünde çıkacağı sıradaki niteliklerini haber vermiştir.

İbn Sayyâd'ın durumunu şüpheli kılan ve onun yalancı deccallerden birisi oluşunu ortaya koyan hususlardan birisi de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet eder misin" demesi, kendisine biri doğru sözlü biri yalancı iki kişinin geldiğini, suyun üzerinde bir arş (taht) gördüğünü, kendisinin deccal olmaktan hoşlanmayışının sözkonusu olmadığını, deccal'in yerini bildiğini "muhakkak ben onu onun doğacağı yeri ve şimdi nerede olduğunu biliyorum" deyip yolu dolduruncaya kadar şişmesi gibi hususlardır.

Müslüman olduğunu izhar edip haccetmesi, cihad etmesi, önceki hallerinden vazgeçtiğini göstermesi ise onun deccal olmadığı hususunda açık bir delil değildir.

Hattabi dedi ki: Selef, onun yaşlanmasından sonraki durumu hakkında ihtilaf etmişlerdir. Onun bu söylediklerinden tevbe ettiği ve Medine'de öldüğü, cenaze namazını kılmak istediklerinde de yüzünü açıp cemaat tarafından görüldüğü, kendilerine şahit olun denildiği, İbn Ömer'in ve Câbir'in de -kendilerinden gelen rivayetlerde belirtildiği üzere- İbn Sayyâd'ın deccal'in kendisi olup, bunda hiç şüphe etmediklerine dair rivayetlerin nakledildiği, Câbir'e: Ama o müslüman olmuştur denildiği halde isterse müslüman olsun dediği, Mekke'ye girmiştir ve Medine'de bulunuyordu denilince, isterse Mekke'ye girmiş olsun dediği de rivayet edilmiştir.

Ebu Davud da Süneni'nde sahih bir isnad ile Câbir'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Harre gününde İbn Sayyâd'ı bulamadık. Bu ise onun Medine'de öldüğü ve cenaze namazının kılındığı şeklindeki rivayeti nakle-

denlerin rivayetini çürütmektedir. Müslim ise bu hadisler arasında Câbir b. Abdullah'ın yüce Allah adına İbn Sayyâd'ın deccal'in kendisi olduğuna dair yemin ettiğini ve Ömer (radıyallâhu anh)'ın da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda buna dair yemin ettiğini işittiğini ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de bunu reddetmediğini rivayet etmektedir.

Ebu Davud da sahih bir isnad ile İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre o şöyle dermiş: "Allah'a yemin ederim İbn Sayyâd'ın mesih deccal olduğunda şüphe etmiyorum." Beyhaki de el-Ba's Ve'n-Nuşur adlı kitabında şunları söylemektedir: İnsanlar, İbn Sayyâd'ın durumu ve acaba o Deccal mi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Onun Deccal'den başka birisi olduğu kanaatini kabul edenler Temim ed-Dârî'nin Müslim'in bundan sonra zikrettiği Cessâse kıssasındaki hadisini delil göstermişlerdir. Bununla birlikte İbn Sayyâd'ın niteliklerinin deccal'in niteliklerine uygun düşmesi de mümkündür. Nitekim Sahih'de Sâbit olduğuna göre Deccal'e en çok benzeyen insan Abduluzza b. Katan'dır. Halbuki durum onun dediği gibi değildir. İbn Sayyâd'ın durumu şanı yüce Allah'ın kendisi ile kullarını sınadığı bir fitne (imtihan) idi. Yüce Allah o fitneden müslümanları himaye etmiş, onun şerrinden kendilerini korumuştur. Câbir (radıyallâhu anh)'ın ivayet ettiği hadiste ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ömer (radıyallâhu anh)'ın sözü dolayısı ile susmuş olmasından fazla bir şey yoktur. Bu sebeple O'nun susması durumu hakkında karar vermemiş olan bir kişinin susuşu gibi olma ihtimali vardır. Sonra kendisine bu hususta deccal'den başkası olduğuna dair Beyân (vahiy ile) gelmiştir. Nitekim Temim'in hadisinde bunu açıkça ifade etmiştir. Beyhaki'nin açıklamaları bunlardır. O İbn Sayyâd'ın Deccal'den başkası olduğu kanaatini tercih etmiştir. Daha önce de Ömer, İbn Ömer ve Câbir (radıyallâhu anh)'dan onun deccal olduğu kanatinde olduklarını sahih olarak rivayet edildiklerini de kaydetmiş bulunuyoruz. Allah en iyi bilendir.

Eğer: Peki, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda nübüvvet iddiasında bulunmuş olmakla birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu nasıl öldürmedi denilecek olursa, buna Beyhaki'nin de başkalarının da sözkonusu ettiği iki şekilde cevap verilir:

1. İbn Sayyâd baliğ değildi. Kadı Iyaz bu cevabı tercih etmiştir.

2. O sırada yahudilerle ve yahudilerin antlaşmalıları ile ateşkesin geçerli olduğu günlerde bulunuluyordu. Hattabi Mealis-Sünen'de bu ikinci cevabı kesin olarak ifade ederek şunları söylemiştir: Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), Medine'ye geldikten sonra kendisi ile yahudiler arasında karşılıklı olarak birbirlerini hicvetmemek ve kendi işlerinde serbest bırakılmak üzere bir barış antlaşması yazmıştı. İbn Sayyâd da onlardan birisi idi yahut onların

himayesine girmiş birisi idi. Hattabi dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in İbn Sayyâd için sakladığı "Duhan suresinden bir ayete gelince, bunun sebebi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e onun kahinlik yaptığı ve kahinliği esnasında gaybden bir takım sözler aldığı şeklinde bilgiler ulaşmış olmasıydı. Gerçek durumunu ortaya çıkarmak ve ashab-ı kirama durumunun batıl olduğunu açıkça gösterip onun gerçekte şeytanın kendisine geldiği ve şeytanların kahinlere telkinlerde bulunduğu gibi onun da diline bir takım sözler bırakıp telkinlerde bulunduğu, sihirbaz bir kahin olduğunu açıkça ortaya koymak istemiş idi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü bekle"* (Duhan, 10) buyruğunu saklayarak onu sınadı ve ona: *"Ben senin için bir şey sakladım"* buyurdu. O da o duhdur dedi. Yani duhan (duman)dır. Duh ise duhanın bir söyleyiş şeklidir. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Otur oturduğun yerde. Sen kendi değerini asla aşamazsın"* buyurdu. Yani sen kendi kadrini ve senin emsalin olan şeytanların telkinlerinden uzunca bir cümleden tek bir kelime belleyen kahinlerin kadrini aşamazsın. Halbuki nebiler -Allah'ın salât ve selâmları onlara- e yüce Allah gayb ilminden dilediği vahiyleri indirir ve bu son derece açık ve eksiksiz olarak onlar tarafından bildirilir. Yine yüce Allah'ın evliyaya ilham ettiği kerametlerden de farklıdır. Allah en iyi bilendir.

"Senin için bir şey sakladım." Nüshaların çoğunluğunda bu şekildedir. Kadı Iyaz da Müslim'in ravilerinin çoğunluğundan kesreli bir be'den sonra ye ile "habîen" diye nakletmiştir. Bazı nüshalarda ise sakin bir be ile "haben" diye kaydedilmiştir. Her ikisi de doğrudur. "O duhdur" bu da dal harfi ötreli hı harfi şeddelidir. Az önce kaydettiğimiz gibi duhan: duman"in bir söyleyişidir. en-Nihaye fi Garibil Hadis müellifi bunu dal harfi fethalı (deh) ve ötreli (duh) şeklinde söyleyişler olduğunu nakletmektedir. Bununla birlikte lugat ve hadis kitaplarında meşhur olan yalnızca dal harfinin ötreli (duh) söyleyişidir. Cumhur da burada sözü geçen "duh" ile dumanın kastedildiği ve bunun "duhan"ın bir söyleyişi olduğu kanaatindedir. Fakat Hattabi onlara muhalefet ederek şöyle demiştir: Burada "duhan"ın bir anlamı yoktur. Çünkü duhan (duman) avuç içinde yahut da -dediği gibi- elbisenin yeni içerisinde saklanacak bir şey değildir. Aksine duh, hurma ağaçları ve bahçeler arasında bulunan bir evdir. Şu kadar var ki "sakladım" kelimesinin ben sana "duhan" ismini sakladım anlamında kullanılmış olması hali müstesnadır. O taktirde bu anlama gelmesi mümkündür.

Sahih ve meşhur olan ise O'nun İbn Sayyâd'a duhanın geçtiği ayeti saklamış olduğudur. Bu da yüce Allah'ın: *"O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü bekle"* (Duhan, 10) ayetidir.

Kadı Iyaz dedi ki: Davudi dedi ki: Denildiğine göre Duhan Suresi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elinde yazılı idi. Bu ayeti eline yazdığı da söylenmiştir. (Devamla) Kadı Iyaz dedi ki: Bu husustaki görüşlerin en sahih olanı onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine ne sakladığı ile ilgili olarak yalnızca bu eksik (yarım) lafzı söylemesinden ibaret olmuştu. Nitekim kahinlere de şeytanlar telkinde bulundukları vakit ancak şeytana şihab (denilen) gökten gelen yalın alevli ateş yetişmeden önce kaptığı kadarını onlara telkin eder. Buna da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Otur oturduğun yerde, sen kendi değerini asla aşamazsın"* buyruğu delildir. Yani kahinlerin bazı şeyleri kısmen bilip muhakkak olarak kesinlikle açıklayamadıkları ve net bir açıklamaya ulaşıp, gayb ile ilgili hususları tahkik edemedikleri sınırdan ileriye geçemezsin demektir. "İhse: otur" demektir. *"Sen kendi değerini asla aşamazsın"* Allah en iyi bilendir.

٧٢٧٥-٨٧/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ عَنْ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ لَقِيَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ فِي بَعْضِ طُرُقِ الْمَدِينَةِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللهِ فَقَالَ هُوَ أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ آمَنْتُ بِاللهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ مَا تَرَى قَالَ أَرَى عَرْشًا عَلَى الْمَاءِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَرَى عَرْشَ إِبْلِيسَ عَلَى الْبَحْرِ وَمَا تَرَى قَالَ أَرَى صَادِقَيْنِ وَكَاذِبًا أَوْ كَاذِبَيْنِ وَصَادِقًا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لُبِسَ عَلَيْهِ دَعُوهُ

7275-87/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Sâlim b. Nuh el-Cureyrî'den tahdis etti, o Ebu Nadra'dan, o Ebu Said'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Bekir ve Ömer kendisi ile Medine'nin bir yolunda karşılaştı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Şüphesiz benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik eder misin"* dedi. Bunun üzerine o: Ya sen benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik eder misin dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben Allah'a, meleklerine ve kitaba iman ettim ne görüyorsun"* buyurdu. O: Su üzerinde bir taht görüyorum dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen deniz üzerinde iblisin tahtını görüyorsun daha ne görüyorsun"* buyurdu. O: İki doğru sözlü ve bir yalancı, yahut iki yalancı ve bir doğru sözlü görüyorum deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Artık iş ona karışık gösterildi, onu bırakın"* buyurdu.[639]

---

639 Tirmizi, 2247; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4329

Şerh

"İş ona karışık gösterildi" lubise: lam harfi ötreli be harfi şeddesiz olup, işi ona karışık gösterildi demektir. Nitekim diğer rivayette (7283) *"iş sana karışık gösterildi"* denilecektir. Yani ona bir şeytan geliyor ve o da karıştırıyor.

٧٢٧٦-٨٨/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَا حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو نَضْرَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ لَقِيَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ ابْنَ صَائِدٍ وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَابْنُ صَائِدٍ مَعَ الْغِلْمَانِ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ الْجُرَيْرِيِّ

7276-88/4- Bize Yahya b. Habib ve Muhammed b. Abdula'lâ tahdis edip dedi ki: Bize Mu'temir tahdis edip dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Bize Ebu Nadra, Câbir b. Abdullah'dan şöyle dediğini tahdis etti: Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) beraberinde Ebu Bekir ve Ömer olduğu halde İbn Said ile karşılaştı. İbn Said de çocuklarla beraber idi. Sonra hadisi el-Cureyrî'nin hadisine yakın olarak zikretti.[640]

٧٢٧٧-٨٩/٥- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ صَحِبْتُ ابْنَ صَائِدٍ إِلَى مَكَّةَ فَقَالَ لِي أَمَا قَدْ لَقِيتُ مِنَ النَّاسِ يَزْعُمُونَ أَنِّي الدَّجَّالُ أَلَسْتَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّهُ لَا يُولَدُ لَهُ قَالَ قُلْتُ بَلَى قَالَ فَقَدْ وُلِدَ لِي أَوَلَيْسَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَا يَدْخُلُ الْمَدِينَةَ وَلَا مَكَّةَ قُلْتُ بَلَى قَالَ فَقَدْ وُلِدْتُ بِالْمَدِينَةِ وَهَذَا أَنَا أُرِيدُ مَكَّةَ قَالَ ثُمَّ قَالَ لِي فِي آخِرِ قَوْلِهِ أَمَا وَاللهِ إِنِّي لَأَعْلَمُ مَوْلِدَهُ وَمَكَانَهُ وَأَيْنَ هُوَ قَالَ فَلَبَسَنِي

7277-89/5- Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî ve Muhammed b. el-Müsennâ tahdis edip dedi ki: Bize Abdula'lâ tahdis etti, bize Davud, Ebu Nadra'dan tahdis etti, o Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Said ile birlikte Mekke'ye beraber gittim. Bana: Ben insanlardan neler çektim. Benim Deccal olduğumu söylüyorlar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Onun çocuğu olmayacak"* buyurduğunu işitmemiş miydin dedi. Ben: İşitmiştim dedim. Bu sefer işte benim çocuğum oldu. Sen, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Medine'ye de Mekke'ye de girmeyecektir"* buyururken dinlememiş miydin dedi. Ben: Dinlemiştim dedim. O: Ben Medine'de doğdum ve işte Mekke'ye gitmek istiyorum dedi. Sonra bana sözlerinin son-

640 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3108

larında: Bana gelince, Allah'a yemin ederim ki ben onun nerede doğacağını, yerini, nerede olduğunu biliyorum dedi. (Ebu Said): Beni de şüpheye düşürdü dedi.[641]

Şerh

"Beni de şüpheye düşürdü" anlamındaki lafız benim de onun durumu hakkında şüphe ve tereddüde düşmeme sebep oldu demektir.

٧٢٧٨-٩٠/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَا حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ لِي ابْنُ صَائِدٍ وَأَخَذَتْنِي مِنْهُ ذَمَامَةٌ هَذَا عَذَرْتُ النَّاسَ مَا لِي وَلَكُمْ يَا أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ أَلَمْ يَقُلْ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِنَّهُ يَهُودِيٌّ وَقَدْ أَسْلَمْتُ قَالَ وَلَا يُولَدُ لَهُ وَقَدْ وُلِدَ لِي وَقَالَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَيْهِ مَكَّةَ وَقَدْ حَجَجْتُ قَالَ فَمَا زَالَ حَتَّى كَادَ أَنْ يَأْخُذَ فِيَّ قَوْلُهُ قَالَ فَقَالَ لَهُ أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْلَمُ الْآنَ حَيْثُ هُوَ وَأَعْرِفُ أَبَاهُ وَأُمَّهُ قَالَ وَقِيلَ لَهُ أَيَسُرُّكَ أَنَّكَ ذَاكَ الرَّجُلُ قَالَ فَقَالَ لَوْ عُرِضَ عَلَيَّ مَا كَرِهْتُ

7278-90/6- Bana Yahya b. Habib ve Muhammed b. Abdula'lâ tahdis edip dedi ki: Bize Mu'temir tahdis edip dedi ki: Babamı Ebu Nadra'dan tahdis ederken dinledim: O Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Said'in bana söylediği şu sözler dolayısı ile kendimi kınamaya başladım: Haydi diğer insanları mazur gördüm. Bana ve size ne oluyor ey Muhammed'in ashabı? Allah'ın nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O bir yahudidir"* buyurmadı mı? İşte ben müslüman oldum. O: "Onun çocuğu olmayacak" buyurdu. İşte benim çocuğum oldu. O: "Allah ona Mekke'yi haram kıldı" buyurdu ben ise hac ettim.

(Ebu Said) dedi ki: O sözlerini o kadar sürdürdü ki neredeyse sözü beni etkileyecekti. Sonra ona şunları söyledi: Ama Allah'a yemin ederim ben şimdi onun nerede olduğunu da biliyorum, babasını ve annesini de biliyorum. Ona: O adam sen olsaydın bu seni memnun eder miydi diye soruldu. O: Bana teklif olunsa idi ondan tiksinmezdim dedi.[642]

Şerh

"Ondan dolayı kendimi kınamaya başladım." Yani ondan utandım ve yermekten, kınamaktan çekinmeye başladım.

"Az kalsın sözü beni etkileyecekti" neredeyse sözleri beni etkileyecek ve iddialarında onu doğru kabul edecektim.

641 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4319
642 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4354

٧٢٧٩-٩١/٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ أَخْبَرَنِي الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ خَرَجْنَا حُجَّاجًا أَوْ عُمَّارًا وَمَعَنَا ابْنُ صَائِدٍ قَالَ فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا فَتَفَرَّقَ النَّاسُ وَبَقِيتُ أَنَا وَهُوَ فَاسْتَوْحَشْتُ مِنْهُ وَحْشَةً شَدِيدَةً مِمَّا يُقَالُ عَلَيْهِ قَالَ وَجَاءَ بِمَتَاعِهِ فَوَضَعَهُ مَعَ مَتَاعِي فَقُلْتُ إِنَّ الْحَرَّ شَدِيدٌ فَلَوْ وَضَعْتَهُ تَحْتَ تِلْكَ الشَّجَرَةِ قَالَ فَفَعَلَ قَالَ فَرُفِعَتْ لَنَا غَنَمٌ فَانْطَلَقَ فَجَاءَ بِعُسٍّ فَقَالَ اشْرَبْ أَبَا سَعِيدٍ فَقُلْتُ إِنَّ الْحَرَّ شَدِيدٌ وَاللَّبَنُ حَارٌّ مَا بِي إِلَّا أَنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَشْرَبَ عَنْ يَدِهِ أَوْ قَالَ آخُذَ عَنْ يَدِهِ فَقَالَ أَبَا سَعِيدٍ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آخُذَ حَبْلًا فَأُعَلِّقَهُ بِشَجَرَةٍ ثُمَّ أَخْتَنِقَ مِمَّا يَقُولُ لِي النَّاسُ يَا أَبَا سَعِيدٍ مَنْ خَفِيَ عَلَيْهِ حَدِيثُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا خَفِيَ عَلَيْكُمْ مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ أَلَسْتَ مِنْ أَعْلَمِ النَّاسِ بِحَدِيثِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَلَيْسَ قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ كَافِرٌ وَأَنَا مُسْلِمٌ أَوَلَيْسَ قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ عَقِيمٌ لَا يُولَدُ لَهُ وَقَدْ تَرَكْتُ وَلَدِي بِالْمَدِينَةِ أَوَلَيْسَ قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَدْخُلُ الْمَدِينَةَ وَلَا مَكَّةَ وَقَدْ أَقْبَلْتُ مِنَ الْمَدِينَةِ وَأَنَا أُرِيدُ مَكَّةَ قَالَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ حَتَّى كِدْتُ أَنْ أَعْذِرَهُ ثُمَّ قَالَ أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْرِفُهُ وَأَعْرِفُ مَوْلِدَهُ وَأَيْنَ هُوَ الْآنَ قَالَ قُلْتُ لَهُ تَبًّا لَكَ سَائِرَ الْيَوْمِ

7279-91/7- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Sâlim b. Nuh tahdis etti, bana el-Cüreyri, Ebu Nadra'dan haber verdi, o Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Beraberimizde İbn Said de bulunduğu halde hacc etmek yahut umre yapmak üzere çıkmıştık. Bir yerde konakladık. İnsanlar etrafa dağıldı. Ben ve o kaldık. Ondan onun aleyhinde söylenenlerden ötürü aşırı derecede sıkıldım. Derken eşyasını da getirip eşyalarımla birlikte koydu. Ben: Gerçekten fazla sıcak var, keşke eşyanı şu ağacın altına koysan dedim. O da dediğimi yaptı. Derken uzaktan bir koyun sürüsü gördük. Derhal gidip bir kâse getirdi ve Ey Ebu Said iç dedi. Ben ise: Aşırı sıcak var, süt de sıcak dedim. Halbuki benim onun elinden içmekten -yahut elinden almaktan- hoşlanmayışımdan başka bir sebebim yoktu. O: Ey Ebu Said! İçimden şunu geçirdim: Bir ip alıp onu bir ağaca asayım, sonra da ey Ebu Said! İnsanların bana söylediklerinden ötürü kendimi boğayım. Ey Ensar topluluğu! Haydi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi sizden başkalarına gizli saklı kaldı. Ama size gizli saklı değildir. Sen, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisini insanlar arasında en iyi bilenlerden birisi değil misin?

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"o kâfirdir"* buyurmadı mı. Halbuki ben müslümanım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O kısırdır, onun çocuğu olmaz"* buyurmadı mı? Ben ise çocuklarımı Medine'de bıraktım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Medine'ye de Mekke'ye de girmeyecektir"* buyurmadı mı? İşte ben Medine'den geldim ve Mekke'ye gitmek istiyorum dedi.

Ebu Said el-Hudrî dedi ki: Neredeyse onu mazur görecektim. Sonra şunları söyledi: Ama Allah'a yemin ederim ki ben onu da tanıyorum, onun doğduğu yeri de biliyorum, şimdi nerede olduğunu da.

Ebu Said dedi ki: Ben de ona: Günün geri kalan kısmında sana yazıklar olsun dedim.[643]

Şerh

"Bir kâse getirdi." Ayn harfi ötreli olarak "us" büyükçe kâse demektir. Çoğulu isas ve asâs diye gelir.

"Günün geri kalan kısmında sana yazıklar olsun" yani bugünün geri kalan kısmında hüsrana uğrayasın, helak olasın. Buradaki "tebben" lafzı açıklanmayıp zikredilmeyen hazfedilmiş bir fiil ile nasbedilmiştir.

٧٢٨٠-٩٢/٨- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِابْنِ صَائِدٍ مَا تُرْبَةُ الْجَنَّةِ قَالَ دَرْمَكَةٌ بَيْضَاءُ مِسْكٌ يَا أَبَا الْقَاسِمِ قَالَ صَدَقْتَ

7280-92/8- Bize Nadr b. Ali el-Cahdamî tahdis etti, bize Bişr -yani b. Mufaddal- Ebu Seleme'den tahdis etti, o Ebu Nadra'dan, o Ebu Said'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbn Said'e: *"Cennetin toprağı nedir?"* diye sordu. O: Ey Ebu'l-Kasım! Bembeyaz undur, misktir dedi. O: *"Doğru söyledin"* buyurdu.[644]

٧٢٨١-٩٣/٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ ابْنَ صَيَّادٍ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ تُرْبَةِ الْجَنَّةِ فَقَالَ دَرْمَكَةٌ بَيْضَاءُ مِسْكٌ خَالِصٌ

7281-83/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Ebu Said'den rivayete göre İbn Sayyâd Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e cennetin toprağı hakkında soru sordu da O: *"Bembeyaz undur, halis misktir"* buyurdu.[645]

643 Tirmizi, 2246; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4328

644 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4348

645 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4338

Şerh

Cennetin toprağı hakkında *"bembeyaz undur, halis misktir"* buyruğu hakkında ilim adamları şöyle demişlerdir: Yani toprağı beyazlığı bakımından bembeyaz un gibidir, güzel kokusu bakımından misktir. Dermek ise halis beyaz una denilir. Müslim iki rivayeti Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbn Sayyâd'a, yahut İbn Sayyâd Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e cennet toprağı hakkında soru sordu şeklinde zikretmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Bazı nazar ehli kimseler ikinci rivayet daha açık ve güçlüdür, demiştir.

٧٢٨٢-١٠/٩٤- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ رَأَيْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَحْلِفُ بِاللهِ أَنَّ ابْنَ صَائِدٍ الدَّجَّالُ فَقُلْتُ أَتَحْلِفُ بِاللهِ قَالَ إِنِّي سَمِعْتُ عُمَرَ يَحْلِفُ عَلَى ذَلِكَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يُنْكِرْهُ النَّبِيُّ ﷺ

7282-94/10- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den tahdis etti, o Muhammed b. el-Münkedir'den şöyle dediğini rivayet etti: Câbir b. Abdullah'ı Allah adına yemin ederek İbn Said deccal'dir derken gördüm. Ben: Allah adına mı yemin ediyorsun dedim. O: Muhakkak ben Ömer'i Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda buna dair yemin ederken işittim. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu reddetmedi dedi.[646]

Şerh

"Ömer (radıyallâhu anh)'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda İbn Sayyâd'ın deccal olduğuna dair yemin etmesi" ile ilgili hadisi bir topluluk zanna dayanarak yemin etmenin caiz olduğuna ve yemin etmek için yakinin şart olmadığına delil göstermişlerdir. Bu ise bizim mezhep âlimlerimiz arasında ittifakla kabul olunmuş bir husustur. Hatta eğer ölmüş babasının el yazısı ile Zeyd'den şu alacağı var diye görse ve zannı galib ile o el yazısının babasına ait olduğuna kanaat getirmekle birlikte bundan kesin emin olmasa, onu hak ettiğine dair yemin etmesi caiz olur.

٧٢٨٣-١١/٩٥- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ حَرْمَلَةَ بْنِ عِمْرَانَ التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَخْبَرَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ انْطَلَقَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي رَهْطٍ قِبَلَ ابْنِ صَيَّادٍ حَتَّى وَجَدَهُ يَلْعَبُ مَعَ الصِّبْيَانِ عِنْدَ أُطُمِ بَنِي مَغَالَةَ وَقَدْ قَارَبَ

646 Buhari, 7355; Ebu Davud, 4331; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3019

ابْنُ صَيَّادٍ يَوْمَئِذٍ الْحُلُمَ فَلَمْ يَشْعُرْ حَتَّى ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ظَهْرَهُ بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِابْنِ صَيَّادٍ أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ ابْنُ صَيَّادٍ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ الْأُمِّيِّينَ فَقَالَ ابْنُ صَيَّادٍ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ فَرَفَضَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَبِرُسُلِهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَاذَا تَرَى قَالَ ابْنُ صَيَّادٍ يَأْتِينِي صَادِقٌ وَكَاذِبٌ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خُلِّطَ عَلَيْكَ الْأَمْرُ ثُمَّ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي قَدْ خَبَأْتُ لَكَ خَبِيئًا فَقَالَ ابْنُ صَيَّادٍ هُوَ الدُّخُّ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اخْسَأْ فَلَنْ تَعْدُوَ قَدْرَكَ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ذَرْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْرِبْ عُنُقَهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنْ يَكُنْهُ فَلَنْ تُسَلَّطَ عَلَيْهِ وَإِنْ لَمْ يَكُنْهُ فَلَا خَيْرَ لَكَ فِي قَتْلِهِ وَقَالَ سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ انْطَلَقَ بَعْدَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ الْأَنْصَارِيُّ إِلَى النَّخْلِ الَّتِي فِيهَا ابْنُ صَيَّادٍ حَتَّى إِذَا دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّخْلَ طَفِقَ يَتَّقِي بِجُذُوعِ النَّخْلِ وَهُوَ يَخْتِلُ أَنْ يَسْمَعَ مِنْ ابْنِ صَيَّادٍ شَيْئًا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ ابْنُ صَيَّادٍ فَرَآهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ عَلَى فِرَاشٍ فِي قَطِيفَةٍ لَهُ فِيهَا زَمْزَمَةٌ فَرَأَتْ أُمُّ ابْنِ صَيَّادٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَتَّقِي بِجُذُوعِ النَّخْلِ فَقَالَتْ لِابْنِ صَيَّادٍ يَا صَافِ وَهُوَ اسْمُ ابْنِ صَيَّادٍ هَذَا مُحَمَّدٌ فَثَارَ ابْنُ صَيَّادٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ تَرَكَتْهُ بَيَّنَ قَالَ سَالِمٌ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّاسِ فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ ذَكَرَ الدَّجَّالَ فَقَالَ إِنِّي لَأُنْذِرُكُمُوهُ مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ أَنْذَرَهُ قَوْمَهُ لَقَدْ أَنْذَرَهُ نُوحٌ قَوْمَهُ وَلَكِنْ أَقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلًا لَمْ يَقُلْهُ نَبِيٌّ لِقَوْمِهِ تَعَلَّمُوا أَنَّهُ أَعْوَرُ وَأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَيْسَ بِأَعْوَرَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَأَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ بَعْضُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَوْمَ حَذَّرَ النَّاسَ الدَّجَّالَ إِنَّهُ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ يَقْرَؤُهُ مَنْ كَرِهَ عَمَلَهُ أَوْ يَقْرَؤُهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ وَقَالَ تَعَلَّمُوا أَنَّهُ لَنْ يَرَى أَحَدٌ مِنْكُمْ رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى يَمُوتَ

7283-95/11- Bana Harmele b. Yahya b. Abdullah b. Harmele b. İmran et-Tucîbî tahdis etti. Bana İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihab'dan haber verdi, o Sâlim b. Abdullah'dan kendisine şunu haber verdiğini rivayet etti: Abdullah b. Ömer'in kendisine haber verdiğine göre Ömer b. Hattab bir kaç kişi arasında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte İbn Sayyâd'a doğru gitti. Nihayet onu diğer çocuklarla birlikte Meğaleoğulları kaleleri yanında oynarken buldu. İbn Sayyâd o gün ergenlik çağına yaklaşmış idi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) eli ile sırtına vuruncaya kadar bir şey fark etmedi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbn Sayyâd'a: *"Muhakkak benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet eder misin"* dedi. İbn Sayyâd O'na bir baktı sonra: Senin muhakkak ümmilerin Rasûlü olduğuna şahitlik ederim dedi. Sonra İbn Sayyâd da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Sen şüphesiz benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik eder misin dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "Onu bıraktı ve: *"Allah'a ve Rasullerine iman ettim"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"ne görüyorsun"* dedi. İbn Sayyâd: Bana bir doğru bir de yalancı geliyor dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"İş sana karışık gösterildi"* buyurdu.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Gerçekten ben sana bir şey sakladım"* buyurdu. İbn Sayyâd: O duhdur dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Otur oturduğun yerde, sen kendi değerini aşamazsın"* buyurdu.

Ömer b. el-Hattab da: Bırak beni de ey Allah'ın Rasûlü! Boynunu vurayım deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Eğer bu o ise bunu ona yapman için sana imkân verilmeyecektir. Eğer o değil ise onu öldürmekte senin için bir hayır yoktur"* buyurdu.

Sâlim b. Abdullah dedi ki: Abdullah b. Ömer'i şöyle derken dinledim: Bundan sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Ubeyy b. Ka'b el-Ensârî, İbn Sayyâd'ın aralarında bulunduğu hurmalıklara gitti. Nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hurmalığa girince, hurma ağaçlarının dalları ile kendisini saklamaya koyuldu. Böylelikle İbn Sayyâd farkına varmadan ve İbn Sayyâd kendisini görmeden ondan bir şey işitmek istemişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu bir kadife içerisinde döşek üzerinde yatmış gördü. İçinde iken anlaşılmayan sözler mırıldanıyordu. İbn Sayyâd'ın annesi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hurma ağaçlarının dalları ile kendisini korumaya (saklamaya) çalıştığını görünce, İbn Sayyâd'a yâ sâfi -ki bu İbn Sayyâd'ın adıdır- bu Muhammed'dir dedi. İbn Sayyâd derhal yattığı yerden kalktı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer (annesi) onu bırakmış olsaydı (durumunu) açıklayacaktı"* buyurdu.

Sâlim dedi ki: Abdullah b. Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cemaat arasında ayağa kalktı. Yüce Allah'a layık olduğu şekilde övgüde bulunduktan sonra deccal'i andı ve şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ben ona karşı sizi uyarıyorum. Onun geleceği ile kavmini uyarmamış hiçbir nebi yoktur. Andolsun Nuh onun geleceği ile kavmini uyarmıştı. Fakat ben size onun hakkında hiçbir nebinin kavmine söylemediği bir söz söyleyeceğim. Şunu bilin ki onun bir gözü kördür. Ve şüphesiz şanı yüce ve Mübârek Allah'ın bir gözü kör değildir."*

İbn Şihab dedi ki: Bana Ömer b. Sâbit b. el-Ensârî'nin haber verdiğine göre kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından birisinin haber verdiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları deccal'den sakındırdığı gün şöyle buyurmuştu: *"Gerçek şu ki onun gözlerinin arasında kâfir yazılıdır. Onun yaptıklarından hoşlanmayan herkes onu okur yahut da her mümin onu okur."* Yine şöyle buyurdu: *"Şunu bilin ki sizden hiçbir kimse ölünceye kadar aziz ve celil Rabbini göremeyecektir."*[647]

Şerh

Harmele'nin rivayetinde "İbn Vehb'den, o Yunus'dan, o İbn Şihab'dan, o Sâlim'den, o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Ömer... gitti" denilmektedir. Bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz'ın naklettiğine göre İbn Mâhân'ın nüshasında "İbn Ömer" adı zikredilmeyip düşmüş ve böylelikle hadis onun rivayetinde munkatı olmuştur. Kendisi ve başkası ise: Doğrusu cumhurun İbn Ömer'in adını zikrederek yaptıkları muttasıl rivayettir.

"Meğaleoğullarının kaleleri yanında" bazı nüshalarda bu şekilde Meğaleoğulları, bazılarında ise İbn Meğale şeklindedir. Meşhur olan birincisidir. "Meğale" ismi mim harfi fethalı gayn şeddesizdir.

Müslim, bundan sonra Hasan el-Hulvânî'nin rivayetinde bunun mim harfi ötreli ve ayn ile "Muaviyeoğlu kaleleri" olduğunu zikretmektedir. İlim adamları der ki: Meşhur olan ve bilinen birincisidir. Kadı Iyaz dedi ki: Meğaleoğulları balat denilen döşeme taşlarının sonlarında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescidine yüzünü dönen kimsenin sağ tarafında kalan her yere denilir. Utun ise kale demektir. Çoğulu âtân diye gelir.

"Onu bıraktı" diyarımızdaki nüshaların bir çoğunda bu şekilde "ferefadahu" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Bizim bu kelimeyi bir topluluktan rivayetimize göre (dat yerine) sad ile (ferefasahu) şeklindedir. Bazıları bu kelime sad harfi ile ayakla vurmak demektir. Tekmelemek anlamındaki "refs" gibidir. Eğer bu sahih ise anlamı budur. Ama ben bu lafzı lügavi asıllar arasında bulamadım. Fakat Kadı Iyaz et-Temîmî'nin rivayetinde bu kelime dat harfi ile "ferefadahu" şeklinde gördüm. Bu ise bir yanılmadır. Buhari'de el-Mervezi'nin rivayetinde kaf ve sad harfleri ile "ferekasahu" şeklindedir ki bu uygun değildir. Yine Buhari'de Edeb Kitabı'nda dat harfi ile "ferefedahu" şeklindedir. Hattabi de bunu "el-Garib" adlı eserinde sad harfi ile "ferassahu" diye rivayet etmiştir ki onu birbirine geçirinceye kadar sıkıştırdı anlamındadır. *"Birbirine kaynaşmış kenetlenmiş yapı"* (Saff, 4) buyruğu da buradan gelmektedir.

647 Buhari, 3337 -muhtasar olarak ve kısmen-, 1354, 7127; Tirmizi, 2235; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6859, 6990, 15649

Derim ki: Bununla birlikte dat harfi ile "rafada" fiili ona o vakit ondan ümit kestiği için ona İslam'a dair soru sormadı. Sonra ona uygun gördüğü başka hususlara dair soru sormaya geçti demek olur. Allah en iyi bilendir.

"İbn Sayyâd'dan -o farkına varmadan- bir şey işitmek için" burada "yehtilu: fark ettirmeden" fiilinde te harfi kesrelidir. Yani sözlerinden bir şeyler işitip böylelikle kendisi de ashabı da kahin mi, sihirbaz mı ve buna benzer birisi mi olduğu hususunda durumunu öğrenmek için fark ettirmeden ve onun gafletinden yararlanarak işitmek istemişti.

"Kendisine ait bir kadife içinde anlaşılmayan sözler mırıldanıyordu." Kadife daha önce defalarca açıklanmış saçaklı bir örtüdür. Bu lafız (zemzeme: mırıltı) Müslim nüshalarının bir çoğunda bu şekilde iki ze harfi ile "zemzeme" diye kaydedilmiştir. Bazılarında ise iki re ile (remreme) diye geçmiştir. Buhari'de her iki şekilde de kaydedilmiştir. Kadı Iyaz Müslim'in ravilerinin bir çoğundan iki ze ile olduğunu bazılarında ise önce re sonra ze ile "remze" şeklinde olduğunu kaydetmiştir ki bu da hemen hemen anlaşılmayan, yahut anlaşılmayan gizli bir ses demektir.

"İbn Sayyâd yatağından kalktı." Yattığı yerden kalkıp doğruldu.

"Onu haber vererek kavmini uyarmamış hiçbir nebi yoktur. Gerçekten Nuh da onu haber vererek kavmini uyarmıştı." Bu uyarı, fitnesinin büyüklüğünden ve oldukça çetin oluşundan dolayıdır.

"Bilin ki onun bir gözü kördür." Raviler buradaki lafzı ayn harfi fethalı lam şeddeli olarak "teallamu: bilin" diye ittifakla rivayet ettikleri gibi Kadı Iyaz ve başkaları da onlardan böyle nakletmişler ve anlamı: Kesin olarak bilin ve bundan emin olun demektir. Nitekim te fethalı lam şeddeli olarak teallem: bil anlamında kullanılır.

"Şunu da bilin ki sizden hiçbir kimse ölünceye kadar Rabbini görmeyecektir." el-Mâzerî dedi ki: Bu hadis-i şerifte şanı yüce Allah'ın ahirette görüleceğinin Sâbit olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu da hak ehlinin mezhebidir. Eğer mutezilenin ileri sürdüğü gibi imkânsız olsaydı burada "ölüm" kaydını zikretmenin bir anlamı olmazdı. Bu anlamdaki hadis-i şeriflerde pek çok olup, İman Kitabı'nda Kur'an-ı Kerim'den bazı ayetler ile birlikte bir kısmı geçmiş bulunmaktadır. Yine orada mesele etraflı bir şekilde açıklanmıştır. Kadı Iyaz dedi ki: Hak ehlinin mezhebine göre dünyada da onu görmek imkânsız değildir, hatta mümkündür. Sonra bunun gerçekleşip gerçekleşmediği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Dünyada görülmeyeceğini kabul edenler bu hadis-i şerif ile birlikte yüce Allah'ın: *"Gözler onu idrak etmez"* (En'am, 103) buyruğunu dünyada böyle olduğu şeklinde te'vil edenlere göre delil göstermişlerdir. Aynı şekilde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in İsra gecesinde

Rabbini görüp görmediği hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Ashab, tabiin ve onlardan sonra gelen selef ile daha sonra fukaha, muhaddis ve nazar (kelamcı) imamların bu hususta bilinen görüş ayrılıkları vardır. Dünyada ruyetullahı kabul etmeyenlerin çoğunluğu şöyle demektedir: Bunun gerçekleşmeyişinin sebebi dünya hayatında Âdemoğullarının buna katlanacak kadar güçlü olmayıp zayıf oluşlarından dolayıdır. Nitekim Musa (aleyhisselâm)'da dünyada buna tahammül edememişti. Allah en iyi bilendir.

٧٢٨٤-٩٦/١٢- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالاَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ رَهْطٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فِيهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ حَتَّى وَجَدَ ابْنَ صَيَّادٍ غُلاَمًا قَدْ نَاهَزَ الْحُلُمَ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ عِنْدَ أُطُمِ بَنِي مُعَاوِيَةَ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ إِلَى مُنْتَهَى حَدِيثِ عُمَرَ بْنِ ثَابِتٍ وَفِي الْحَدِيثِ عَنْ يَعْقُوبَ قَالَ قَالَ أُبَيٌّ يَعْنِي فِي قَوْلِهِ لَوْ تَرَكَتْهُ بَيَّنَ قَالَ لَوْ تَرَكَتْهُ أُمُّهُ بَيَّنَ أَمْرَهُ

7284-96/12- Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî ile Abd b. Humeyd tahdis edip dedi ki: ... Abdullah b. Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aralarında Ömer b. el-Hattab'ın da bulunduğu ashabından bir gurup ile birlikte gitti. İbn Sayyâd'ın –Muaviye oğullarının kalesi (malikâneleri) yakınlarında büluğ çağına yaklaşmış olduğu halde- çocuklarla oynamakta olduğunu gördü. Sonra hadisi –Ömer b. Sabit'in hadisi rivayetini sonuna kadar- Yunus'un hadisi gibi rivayet etti. Hadisin Yakub'dan rivayetinde dedi ki: Ubeyy, -onu bıraksaydı açıklayacaktı, ibaresini kastederek-: Annesi onu bıraksaydı, durumunu açıklayacaktı, dedi.[648]

٧٢٨٥-٩٧/١٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَسَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِابْنِ صَيَّادٍ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فِيهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَهُوَ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ عِنْدَ أُطُمِ بَنِي مَغَالَةَ وَهُوَ غُلاَمٌ بِمَعْنَى حَدِيثِ يُونُسَ وَصَالِحٍ غَيْرَ أَنَّ عَبْدَ بْنَ حُمَيْدٍ لَمْ يَذْكُرْ حَدِيثَ ابْنِ عُمَرَ فِي انْطِلاَقِ النَّبِيِّ ﷺ مَعَ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ إِلَى النَّخْلِ

7285-97/13- Bize Abd b. Humeyd ve Seleme b. Şebib de birlikte Abdurrezzak'dan tahdis etti, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Sâlim'den,

648 7283 numaralı hadisin kaynakları

o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aralarında Ömer b. el-Hattab'ın da bulunduğu ashabından bir kaç kişi ile birlikte İbn Sayyâd'ın yanından geçti. O sırada kendisi Meğale oğulları kalesi yakınında diğer çocuklarla oynuyordu. Kendisi de bir çocuktu. Hadisi Yunus ve Salih'in hadisi manasında rivayet etti. Ancak Abd b. Humeyd, İbn Ömer'in Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ubeyy b. Ka'b ile birlikte hurmalıkların arasına gidişini zikretmedi.[649]

٧٢٨٦-٩٨/١٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ قَالَ لَقِيَ ابْنُ عُمَرَ ابْنَ صَائِدٍ فِي بَعْضِ طُرُقِ الْمَدِينَةِ فَقَالَ لَهُ قَوْلًا أَغْضَبَهُ فَانْتَفَخَ حَتَّى مَلَأَ السِّكَّةَ فَدَخَلَ ابْنُ عُمَرَ عَلَى حَفْصَةَ وَقَدْ بَلَغَهَا فَقَالَتْ لَهُ رَحِمَكَ اللَّهُ مَا أَرَدْتَ مِنِ ابْنِ صَائِدٍ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّمَا يَخْرُجُ مِنْ غَضْبَةٍ يَغْضَبُهَا

7286-98/14- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, bize Hişâm, Eyyub'dan tahdis etti, o Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer Medine'nin yollarından birisinde İbn Said ile karşılaştı. Kendisine onu kızdıracak bir söz söyledi. O kadar şişti ki yolu doldurdu. Sonra İbn Ömer Hafsa'nın yanına gitti. Haber ona da ulaşmıştı. Bunun üzerine Hafsa ona: Allah'ın rahmeti sana olsun İbn Said'den ne istedin? Sen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: "

٧٢٨٧-٩٩/١٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ يَعْنِي ابْنَ حَسَنِ بْنِ يَسَارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ نَافِعٌ يَقُولُ ابْنُ صَيَّادٍ قَالَ قَالَ ابْنُ عُمَرَ لَقِيتُهُ مَرَّتَيْنِ قَالَ فَلَقِيتُهُ فَقُلْتُ لِبَعْضِهِمْ هَلْ تَحَدَّثُونَ أَنَّهُ هُوَ قَالَ لَا وَاللَّهِ قَالَ قُلْتُ كَذَبْتَنِي وَاللَّهِ لَقَدْ أَخْبَرَنِي بَعْضُكُمْ أَنَّهُ لَنْ يَمُوتَ حَتَّى يَكُونَ أَكْثَرَكُمْ مَالًا وَوَلَدًا فَكَذَلِكَ هُوَ زَعَمُوا الْيَوْمَ قَالَ فَتَحَدَّثْنَا ثُمَّ فَارَقْتُهُ قَالَ فَلَقِيتُهُ لَقْيَةً أُخْرَى وَقَدْ نَفَرَتْ عَيْنُهُ قَالَ فَقُلْتُ مَتَى فَعَلَتْ عَيْنُكَ مَا أَرَى قَالَ لَا أَدْرِي قَالَ قُلْتُ لَا تَدْرِي وَهِيَ فِي رَأْسِكَ قَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ خَلَقَهَا فِي عَصَاكَ هَذِهِ قَالَ فَنَخَرَ كَأَشَدِّ نَخِيرِ حِمَارٍ سَمِعْتُ قَالَ فَزَعَمَ بَعْضُ أَصْحَابِي أَنِّي ضَرَبْتُهُ بِعَصًا كَانَتْ مَعِي حَتَّى تَكَسَّرَتْ وَأَمَّا أَنَا فَوَاللَّهِ مَا شَعَرْتُ قَالَ وَجَاءَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ فَحَدَّثَهَا فَقَالَتْ مَا تُرِيدُ إِلَيْهِ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّهُ قَدْ قَالَ إِنَّ أَوَّلَ مَا يَبْعَثُهُ عَلَى النَّاسِ غَضَبٌ يَغْضَبُهُ

649 Buhari, 3055, 6618; Ebu Davud, 4329, 4757; Tirmizi, 2235, 2249; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6932

7287-99/15-Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Huseyn -yani b. Hasan b. Yesar- tahdis etti, bize İbn Avn Nâfi'den şöyle dediğini tahdis etti: Nâfi İbn Seyyad'dan söz ediyordu. Dedi ki: İbn Ömer dedi ki: Ben onunla iki defa karşılaştım. Onunla karşılaştığım bir seferinde onlardan birisine: Bunun o kişi (deccal) olduğunu mu konuşuyorsunuz dedim. O Allah'a yemin olsun ki hayır dedi. Ben: Allah'a yemin olsun ki bana yalan söyledin. Çünkü bazımızın bana haber verdiğine göre aranızda malı ve evladı en çok olan kendisi olmadıkça asla ölmeyecektir. İşte bugün onun böyle olduğunu iddia ediyorlar dedim. Sonra biraz konuştuk. Arkasından ondan ayrıldım. (İbn Ömer) dedi ki: Sonra onunla bir defa daha karşılaştım. Gözü şişmişti. Ben: Gözün bu gördüğüm hale ne zaman geldi dedim. O: Bilmiyorum dedi. Ben: Gözün başında olduğun halde bilmiyorsun öyle mi dedim. O: Allah dilerse onu senin bu sopanda yaratır dedi. Sonra işittiğim en şiddetli eşek anırması gibi anırdı. Arkadaşlarımdan bazıları benim ona beraberimde bir asa ile kırılıncaya kadar vurduğumu zannetti. Ama Allah'a yemin olsun ki ben hiç farkında değilim.

İbn Ömer geldi ve müminlerin annesinin huzuruna girdi. Ona (olanı) anlattı. Müminlerin annesi (Hafsa -r.anhâ-) ondan ne istiyorsun? Onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onun insanların üzerine çıkmasının ilk sebebi öfkelenip kızması olacaktır"* buyurduğunu bilmiyor musun, dedi.[650]

Şerh

(7286-7287 numaralı hadisler)

"O kadar şişti ki yolu doldurdu." Sikkeh: sin harfi kesreli olarak yol demektir. Çoğulu "sikek" diye gelir. Ebu Ubeyd dedi ki: Bunun asıl anlamı hurma ağaçları ile dizili yol demektir. Sokaklara bu ismin veriliş sebebi ise evlerin onun etrafında dizilmelerinden ötürüdür.

(7287) "Onunla bir defa daha karşılaştım." Kadı Iyaz el-Meşarik'de dedi ki: Biz bunu "lukyeh: bir defa karşılaşma" lam harfi ötreli olarak rivayet ettik. Sa'leb ve başkaları ise bunu fethalı olarak (lakyeh) diye söylerler demişlerdir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır. Lugatte bilinen ve bizim diyarımızdaki rivayet de fethalıdır.

"Gözü şişmişti." Nefera, nun ve fe harfleri fethalı, şişmiş ve dışarı fırlamıştı demektir. Kadı Iyaz'ın zikrettiğine göre bu fiil başka şekillerde de rivayet edilmiştir. Ancak göründüğü kadarı ile bu şekiller bir tashiftir.

650 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15807

٢٠/٢٠- بَاب ذِكْرِ الدَّجَّالِ وَصِفَتِهِ وَمَا مَعَهُ

20/20- DECCAL'İN NİTELİKLERİNİN VE ONUNLA BERABER BULUNANLARIN ZİKRİ BABI

Kitabın başlangıcının şerhinde Deccal kelimesinin türediği kök ve başka hususlara dair açıklamalar geçtiği gibi Namaz Kitabı'nda da ona mesih adının verildiği, bunun türeyişi ve zaptındaki görüş ayrılıklar da geçmiş bulunmaktadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Müslim'in ve başkalarının Deccal kıssası hakkında zikrettikleri hadisler deccal'in varlığının doğruluğu hususunda hak ehlinin görüşünün lehine bir delildir. Aynı zamanda onun muayyen bir kişi olup Allah'ın onunla kullarını sınayacağı, ona şanı yüce Allah'ın öldürdüğü kimseyi diriltmek ve dünya hayatının süslerinin bolluğunun, onunla birlikte ortaya çıkması, cennetinin, cehenneminin bulunması, iki ırmağının olması, yeryüzünün hazinelerinin arkasından gitmesi, semaya emir vermesi üzerine yağmur yağdırması, yere verdiği emir ile bitkiyi bitirmesi gibi bir takım hususlara da onu muktedir kılmıştır. Bütün bunlar da şüphesiz yüce Allah'ın kudreti ve meşieti ile gerçekleşir. Sonra yüce Allah bunları yapmaktan onu aciz bırakacak ve aynı adamı ve başkasını öldürecek kudreti olmayacak, onun emrini iptal edecek İsa (aleyhisselâm) onu öldürecek, Allah da iman edenlere sebat verecektir.

Ehl-i sünnetin, bütün muhaddislerin, fukahanın ve kelamcıların mezhebi budur. Ancak haricilerle cehmiyeye mensup bazı kimseler ile mutezileden kimileri bu hususta muhalefet edip, onun varlığını inkâr etmiş ve durumu hakkında anlatılanları bâtıl kabul etmişlerdir. Mutezileye mensup Cubbai ile cehmiye arasından ve başkaları arasından varlığının doğru olduğunu kabul edenler kendi mezheplerine muhalefet etmişlerdir.

Ama bir takım hurafe ve gerçeği olmayan hayali iddialarda bulunup eğer onun varlığı bir hakikat olsaydı enbiyanın -Allah'ın salât ve selâmları onlara- mucizelerine güvenilmezdi diyenlerin bu kanaati hepsinin bir hatasıdır. Çünkü o nübüvvet iddiasında bulunmayacak ki onunla birlikte olan şeyler onun için tasdik mahiyetinde olsun. Aksine o ilahlık iddia edecektir. O kendi iddiasını kendi durumunun şekli ile onda, sonradan yaratılmışlığın delilerinin varlığı, suretinin eksikliği, gözlerinden birisinin kör olmasını gidermekten yana acizliği, gözleri arasında kâfir olduğunun tanıklığını yapan yazıyı izale edemeyişi ileri sürdüğü iddiasında yalancı olduğunu ortaya koymaktadır. İşte bu deliller ve daha başkaları sebebi ile ona ancak ihtiyaçlarının ve açlıktan ölmekten kurtulmak arzusuyla fakirliklerinin giderilmesi yahut da

eziyetinden korkarak ve takiyye yaparak bir takım sıradan kimselerden başka ona aldanan olmayacaktır. Çünkü onun fitnesi gerçekten akıllara dehşet verecek, akılları şaşırtacak kadar büyüktür. Bununla beraber işinde pek hızlı yol alacaktır. Dolayısıyla zayıf kimselerin onun durumunu ve ondaki sonradan yaratılmışlığın ve eksikliğin delillerini düşünebilecek kadar bir süre geçirmeyecektir. İşte o bu durumda iken onu tasdik edenler tasdik edecektir.

Bundan dolayı nebiler -Allah'ın salât ve selâmı hepsine olsun- onun fitnesinden sakındırmışlar, ondaki eksikliğe ve iddiasının batıl oluşuna gerektiği gibi dikkat çekmişlerdir. İlahi tevfike mazhar olan kimseler ise ona aldanmayacaklardır. Sözünü ettiğimiz onun yalancı olduğunu ortaya koyan deliller dolayısı ile beraberinde bulunanlara kanmayacaklardır. Ayrıca bu tevfike mazhar olanlar önceden onun durumunu bilen kimselerdir. Bundan dolayı onun öldürüp sonra dirilteceği kişi ona: (Bu yaptığınla) benim senin hakkında ancak basiretimi artırdı diyecektir. Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- açıklamaları burada sona ermektedir.

٧٢٨٨-١٠٠/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذَكَرَ الدَّجَّالَ بَيْنَ ظَهْرَانَيِ النَّاسِ فَقَالَ إِنَّ اللهَ تَعَالَى لَيْسَ بِأَعْوَرَ أَلَا وَإِنَّ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ أَعْوَرُ الْعَيْنِ الْيُمْنَى كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَافِئَةٌ

7288-100/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Üsâme ve Muhammed b. Bişr tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivayet etti. (H.) Bize İbn Numeyr de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Ubeydullah Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanların ortasında deccal'i sözkonusu ederek şöyle buyurdu: *"Şüphesiz yüce Allah'ın bir gözü kör değildir. Şunu bilin ki muhakkak mesih deccal'in sağ gözü kördür. Onun gözü adeta patlak bir üzüm tanesi gibidir."*[651]

٧٢٨٩-...-/٢- حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْمَعِيلَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

651 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7867; 8094

7289-.../2- Bana Ebu Rabi ve Ebu Kâmil tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd -ki o b. Zeyd'dir- Eyyub'dan tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Abbad da tahdis etti, bize Hâtim -yani b. İsmail- Musa b. Ukbe'den tahdis etti (Eyyub ile) ikisi Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[652]

٧٢٩٠-١٠١/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ أَنْذَرَ أُمَّتَهُ الْأَعْوَرَ الْكَذَّابَ أَلَا إِنَّهُ أَعْوَرُ وَإِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ وَمَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ك ف ر

7290-101/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Mâlik'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ümmetini tek gözü kör o çok yalancı ile uyarıp korkutmamış hiçbir nebi yoktur. Şunu bilin ki onun tek gözü kördür. Ve muhakkak aziz ve celil Rabbinizin bir gözü kör değildir. Ayrıca onun gözleri arasında "kef fe re (kâfir)" yazılıdır"* buyurdu.[653]

٧٢٩١-١٠٢/٤- حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ الدَّجَّالُ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ك ف ر أَيْ كَافِرٌ

7291-102/4- Bize İbnu'l Müsennâ ve İbn Beşşâr da -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, bana babam Katâde'den tahdis etti, bize Enes b. Mâlik'in tahdis ettiğine göre Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Deccal'in gözleri arasında: kaf fe re yani kâfir yazılıdır"* buyurdu.[654]

٧٢٩٢-١٠٣/٥- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ شُعَيْبِ بْنِ الْحَبْحَابِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الدَّجَّالُ مَمْسُوحُ الْعَيْنِ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ ثُمَّ تَهَجَّاهَا ك ف ر يَقْرَؤُهُ كُلُّ مُسْلِمٍ

7292-103/5- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Affân tahdis etti, bize Abdulvâris, Şuayb b. Habhab'tan tahdis etti, o Enes b. Mâlik'den şöyle

652 425 numaralı hadisin kaynakları
653 Buhari, 7131, 7408; Ebu Davud, 4316, 4317; Tirmizi, 2245; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1241
654 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1381

dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Deccal'in gözü silme kördür. Gözleri arasında kâfir yazılıdır"* buyurdu. Sonra da harfleri tek tek kaf fe ve re diye söyledi. *"Onu her müslüman kişi okur."*[655]

٧٢٩٣-١٠٤/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الدَّجَّالُ أَعْوَرُ الْعَيْنِ الْيُسْرَى جُفَالُ الشَّعَرِ مَعَهُ جَنَّةٌ وَنَارٌ فَنَارُهُ جَنَّةٌ وَجَنَّتُهُ نَارٌ

7293-104/6- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr, Muhammed b. el-Alâ ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den haber verdi derken, diğer ikisi tahdis etti dedi. O Şakik'den, o Huzeyfe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Deccal sol gözü kör, saçları çok birisidir. Beraberinde bir cennet ve bir cehennem vardır. Ama onun cehennemi cennet, cenneti de cehennemdir"* buyurdu.[656]

٧٢٩٤-١٠٥/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا مَعَ الدَّجَّالِ مِنْهُ مَعَهُ نَهْرَانِ يَجْرِيَانِ أَحَدُهُمَا رَأْيَ الْعَيْنِ مَاءٌ أَبْيَضُ وَالْآخَرُ رَأْيَ الْعَيْنِ نَارٌ تَأَجَّجُ فَإِمَّا أَدْرَكَنَّ أَحَدٌ فَلْيَأْتِ النَّهْرَ الَّذِي يَرَاهُ نَارًا وَلْيُغَمِّضْ ثُمَّ لْيُطَأْطِئْ رَأْسَهُ فَيَشْرَبَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مَاءٌ بَارِدٌ وَإِنَّ الدَّجَّالَ مَمْسُوحُ الْعَيْنِ عَلَيْهَا ظَفَرَةٌ غَلِيظَةٌ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ يَقْرَؤُهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ كَاتِبٍ وَغَيْرِ كَاتِبٍ

7294-105/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Yezid b. Harun, Ebu Malik el-Eşcaî'den tahdis etti, o Rib'î b. Hirâş'den, o Huzeyfe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ben deccal ile birlikte neler olduğunu ondan daha iyi bilirim. Onunla birlikte akan iki ırmak vardır. Birisi göze beyaz bir su gibi görünür. Diğeri de göze alev alev yanan bir ateş gibi görünür. Eğer bir kimse buna yetişirse ateş diye gördüğü ırmağa gitsin ve gözünü yumsun sonra da başını eğip ondan içsin. Şüphesiz ki o soğuk bir sudur. Şüphesiz deccal'in gözü silme (kör)dir. Onun üzerinde kalın bir deri vardır. İki gözünün arasında kâfir yazar. Yazması olsun olmasın her mümin onu okur."*[657]

655 Ebu Davud, 4318; Tuhfetu'l-Eşrâf, 915
656 İbn Mace, 4071; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3343
657 Buhari, 3450, 7130 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 4315; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3309

٧٢٩٥-١٠٦/٨- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ عَنْ حُذَيْفَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ فِي الدَّجَّالِ إِنَّ مَعَهُ مَاءً وَنَارًا فَنَارُهُ مَاءٌ بَارِدٌ وَمَاؤُهُ نَارٌ فَلَا تَهْلِكُوا قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ وَأَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ

7295-106/8- Bize Ubeydullah b. Muâz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti, o Rib'î b. Hirâş'den, o Huzeyfe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den deccal hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Şüphesiz onunla beraber bir su ve bir ateş vardır. Onun ateşi soğuk bir sudur, suyu ise bir ateştir, sakın helak olmayın."* Ebu Mesud dedi ki: Ben de bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittim.[658]

Şerh

(7288-7295 numaralı hadisler)

(7288) *"Şüphesiz şanı yüce Allah'ın bir gözü kör değildir. Şunu bilin ki muhakkak mesih deccal'in sağ gözü kördür. Gözü adeta patlak bir üzüm tanesi gibidir."* Buradaki "tâfie: patlak, dışarı fırlamış" kelimesi hemzeli ve hemsesiz rivayet edilmiştir. Her ikisi de sahihtir. Hemzeli rivayet nuru gitmiş, hemzesiz rivayet ise dışarı fırlamış ve yukarı çıkmış olmakla birlikte bir parça aydınlığı olan göz demektir. İman Kitabı'nda bütün bunlara dair açıklamalar ile her iki rivayetin bir arada cem ve telifi geçmiş bulunmaktadır. Ayrıca bir rivayette *"sağ gözünün kör"* olduğu belirtilirken bir başka rivayette (7293) *"sol gözünün kör"* olduğu ve her ikisinin de doğru olduğu açıklanmış idi.

"Aver" sözlükte kusur demektir. Onun her iki gözünde de averlik (kusur) vardır. Birisi hemzeli olarak "tâfie"dir. Hiçbir aydınlığı yoktur, diğeri ise hemzesiz olarak "tâfiye" olup patlak, dışarı fırlamış haldedir.

"Şüphesiz yüce Allah'ın bir gözü kör değildir, deccal'in ise bir gözü kördür" açıklamaları deccal'in yalancı olduğuna, herkesin idrak edeceği apaçık kesin bir delaletin bulunduğunu açıklamak içindir. Yalnızca cisim olması ya da daha başka kesin delillerle yetinmemiştir. Çünkü avamdan bazı kimseler bunların farkına varamazlar. Allah en iyi bilendir.

658 7294 numaralı hadisin kaynakları

(7292) *"Gözleri arasında kâfir yazar. Sonra bu harfleri tek tek heceleyerek ke fe re dedi. Onu her müslüman okur."* Bir rivayette ise (7294) *"ister yazan olsun ister olmasın her mümin onu okur"* buyurulmaktadır. Muhakkiklerin kabul ettikleri sahih kanaate göre burada yazılı olması zahirinden anlaşıldığı gibidir ve gerçek manada bir yazıdır. Yüce Allah da onu küfrüne ve yalancılığına dair kesin alametler arasından bir alamet ve bir delil kılmıştır. Böylelikle onun iddiasının bâtıl olduğu da anlaşılmış olur. Şanı yüce Allah da bunu yazmayı ister bilsin ister bilmesin her müslümana açıkça gösterecek. Fakat bedbaht olmasını, fitneye düşmesini murad ettiği kimselerden de bunu saklayacaktır. Bunda imkânsız bir şey yoktur. Kadı Iyaz bu hususta bir görüş ayrılığının bulunduğunu sözkonusu etmiştir. İlim adamlarından kimisi bu zikrettiğimiz gibi gerçek manada bir yazıdır derken kimileri de bu mecazi bir anlatımdır ve onda hâdis (sonradan var olmak) özelliklerine bir işarettir demiş ve: *"Yazar olsun olmasın her mümin onu okur"* ifadesini delil göstermiş ise de bu zayıf bir görüştür.

(7293) *"Onunla bir cennet ve bir cehennem vardır. Onun cenneti cehennem, cehennemi cennettir."* Bir diğer rivayette (7294) *"İki ırmak vardır"* bir başka rivayette (7295) *"su ve ateş vardır"* denilmektedir. İlim adamları der ki: Bu da onun fitnesi (imtihan vasıtaları) arasındadır. Yüce Allah hakkı hak olarak gerçekleştirmek, bâtılı da iptal edip çürütmek için onunla imtihan edecek, sonra onu rezil ve kepaze edecek, insanlara acizliğini açıkça gösterecektir.

(7294) *"Bir kimse ona yetişirse ateş diye gördüğü ırmağa gitsin."* Nüshaların bir çoğunda bu şekilde "edrekenne: yetişirse" şeklindedir. Bazılarında ise "edrakehu: onu yetişirse" şeklindedir. Bu ikinci şekil daha açıktır. Birinci şekil ise arapça açısından garibtir (açıklanması zordur). Çünkü bu fiilin sonunda yer alan nun aslında fiilde bu şekilde kullanılmaz. Kadı Iyaz: Muhtemelen bu kelime "yudrikenne: yetişirse" şeklinde olmalıdır demiştir. Bununla ravilerden birisinin bunu değiştirdiğini kastetmektedir.

"Yerâhu: gördüğü" fiili ye harfi fethalı da ötreli (yûrahu) diye de okunur. (Ona görünen anlamında olur).

"Gözü üzerinde kalınca bir deri bulunan silme (kör)dir." Zafre zı ve fe harfleri ile gözü kapatan bir deri parçasıdır. Asmai ise gözün kıyısında çıkan bir et parçasıdır diye açıklamıştır.

٧٢٩٦-١٠٧/٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ صَفْوَانَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَمْرٍو أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ انْطَلَقْتُ مَعَهُ إِلَى حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ فَقَالَ لَهُ عُقْبَةُ حَدِّثْنِي مَا سَمِعْتَ مِنْ

رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الدَّجَّالِ قَالَ إِنَّ الدَّجَّالَ يَخْرُجُ وَإِنَّ مَعَهُ مَاءً وَنَارًا فَأَمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ مَاءً فَنَارٌ تُحْرِقُ وَأَمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ نَارًا فَمَاءٌ بَارِدٌ عَذْبٌ فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَلْيَقَعْ فِي الَّذِي يَرَاهُ نَارًا فَإِنَّهُ مَاءٌ عَذْبٌ طَيِّبٌ فَقَالَ عُقْبَةُ وَأَنَا قَدْ سَمِعْتُهُ تَصْدِيقًا لِحُذَيْفَةَ

7296-107/9- Bize Ali b. Hucr tahdis etti, bize Şuayb b. Safvân, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti, o Rib'î b. Hirâş'den, o Ukbe b. Amr Ebu Mesud el-Ensârî'den rivayet ederek dedi ki: Onunla birlikte Huzeyfe b. el-Yeman'a gittim. Ukbe ona bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den deccal hakkında işittiklerini tahdis et dedi. (Huzeyfe) dedi ki: "Şüphesiz deccal çıkacaktır. Onunla beraber bir su ve bir ateş bulunacaktır. İnsanların su diye gördükleri şey yakıcı bir ateştir, insanların ateş diye gördükleri ise soğuk ve tatlı bir sudur. Aranızda buna yetişen kimse ateş diye gördüğüne düşsün. Çünkü şüphesiz ki o tatlı ve hoştur."

Bunun üzerine Ukbe: -Huzeyfe'yi doğrulamak üzere- bunu ben de işitmiştim dedi.[659]

٧٢٩٧-١٠٨/١٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ حُجْرٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْمُغِيرَةِ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ قَالَ اجْتَمَعَ حُذَيْفَةُ وَأَبُو مَسْعُودٍ فَقَالَ حُذَيْفَةُ لَأَنَا بِمَا مَعَ الدَّجَّالِ أَعْلَمُ مِنْهُ إِنَّ مَعَهُ نَهْرًا مِنْ مَاءٍ وَنَهْرًا مِنْ نَارٍ فَأَمَّا الَّذِي تَرَوْنَ أَنَّهُ نَارٌ مَاءٌ وَأَمَّا الَّذِي تَرَوْنَ أَنَّهُ مَاءٌ نَارٌ فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَأَرَادَ الْمَاءَ فَلْيَشْرَبْ مِنْ الَّذِي يَرَاهُ أَنَّهُ نَارٌ فَإِنَّهُ سَيَجِدُهُ مَاءً قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ هَكَذَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ

7297-108/10- Bize Ali b. Hucr es-Sa'dî ve İshak b. İbrahim -lafız İbn Hucr'a ait olmak üzere- tahdis etti, İshak bize Cerir, Muğire'den haber verdi derken İbn Hucr tahdis etti dedi. O Nuaym b. Ebu Hind'den, o Rib'î b. Hirâş'den şöyle dediğini rivayet etti: Huzeyfe ve Ebu Mesud bir araya geldi. Huzeyfe: "Ben deccal ile birlikte bulunanları ondan daha iyi biliyorum. Muhakkak onunla birlikte sudan bir nehir ve ateşten bir nehir vardır. Sizin ateş diye gördüğünüz şey su, su diye gördüğünüz şey ise ateştir. Aranızdan buna yetişen eğer su isterse ateş diye gördüğü şeyden içsin. Şüphesiz onun su olduğunu görecektir."

659 7294 numaralı hadisin kaynakları

Ebu Mesud: Ben de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i aynen böyle buyururken dinledim dedi.[660]

٧٢٩٨-١٠٩/١١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنِ الدَّجَّالِ حَدِيثًا مَا حَدَّثَهُ نَبِيٌّ قَوْمَهُ إِنَّهُ أَعْوَرُ وَإِنَّهُ يَجِيءُ مَعَهُ مِثْلُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ فَالَّتِي يَقُولُ إِنَّهَا الْجَنَّةُ هِيَ النَّارُ وَإِنِّي أَنْذَرْتُكُمْ بِهِ كَمَا أَنْذَرَ بِهِ نُوحٌ قَوْمَهُ

7298-109/11- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Huseyn b. Muhammed tahdis etti, bize Şeyban Yahya'dan tahdis etti, o Ebu Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben size hiçbir nebinin kavmine söylemediği deccal hakkında bir hadisi haber vermeyeyim mi? Şüphesiz ki onun bir gözü kördür. Ve muhakkak o beraberinde cennet ve cehennem gibi bir şeyle gelecektir. Cennet olduğunu söylediği şey aslında ateşin kendisidir. Ve muhakkak ben sizi Nuh'un deccal ile kavmini uyarıp korkuttuğu gibi uyarıp korkuttum."*[661]

٧٢٩٩-١١٠/١٢- حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ جَابِرٍ الطَّائِيُّ قَاضِي حِمْصَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ الْحَضْرَمِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ النَّوَّاسَ بْنَ سَمْعَانَ الْكِلَابِيَّ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ الطَّائِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ عَنِ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ قَالَ ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الدَّجَّالَ ذَاتَ غَدَاةٍ فَخَفَّضَ فِيهِ وَرَفَّعَ حَتَّى ظَنَنَّاهُ فِي طَائِفَةِ النَّخْلِ فَلَمَّا رُحْنَا إِلَيْهِ عَرَفَ ذَلِكَ فِينَا فَقَالَ مَا شَأْنُكُمْ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَكَرْتَ الدَّجَّالَ غَدَاةً فَخَفَّضْتَ فِيهِ وَرَفَّعْتَ حَتَّى ظَنَنَّاهُ فِي طَائِفَةِ النَّخْلِ فَقَالَ غَيْرُ الدَّجَّالِ أَخْوَفُنِي عَلَيْكُمْ إِنْ يَخْرُجْ وَأَنَا فِيكُمْ فَأَنَا حَجِيجُهُ دُونَكُمْ وَإِنْ يَخْرُجْ وَلَسْتُ فِيكُمْ فَامْرُؤٌ حَجِيجُ نَفْسِهِ وَاللَّهُ خَلِيفَتِي عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ إِنَّهُ شَابٌّ قَطَطٌ عَيْنُهُ طَافِئَةٌ كَأَنِّي أُشَبِّهُهُ بِعَبْدِ الْعُزَّى بْنِ قَطَنٍ فَمَنْ أَدْرَكَهُ مِنْكُمْ فَلْيَقْرَأْ عَلَيْهِ فَوَاتِحَ سُورَةِ الْكَهْفِ إِنَّهُ خَارِجٌ خَلَّةً بَيْنَ الشَّأْمِ وَالْعِرَاقِ فَعَاثَ يَمِينًا وَعَاثَ شِمَالًا يَا عِبَادَ اللَّهِ فَاثْبُتُوا قُلْنَا

660 7294 numaralı hadisin kaynakları

661 Buhari, 3338; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7294

يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا لَبْثُهُ فِي الْأَرْضِ قَالَ أَرْبَعُونَ يَوْمًا يَوْمٌ كَسَنَةٍ وَيَوْمٌ كَشَهْرٍ وَيَوْمٌ
كَجُمُعَةٍ وَسَائِرُ أَيَّامِهِ كَأَيَّامِكُمْ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ فَذَلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَسَنَةٍ أَتَكْفِينَا
فِيهِ صَلَاةُ يَوْمٍ قَالَ لَا اقْدُرُوا لَهُ قَدْرَهُ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا إِسْرَاعُهُ فِي الْأَرْضِ
قَالَ كَالْغَيْثِ اسْتَدْبَرَتْهُ الرِّيحُ فَيَأْتِي عَلَى الْقَوْمِ فَيَدْعُوهُمْ فَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَجِيبُونَ
لَهُ فَيَأْمُرُ السَّمَاءَ فَتُمْطِرُ وَالْأَرْضَ فَتُنْبِتُ فَتَرُوحُ عَلَيْهِمْ سَارِحَتُهُمْ أَطْوَلَ مَا كَانَتْ
ذُرًا وَأَسْبَغَهُ ضُرُوعًا وَأَمَدَّهُ خَوَاصِرَ ثُمَّ يَأْتِي الْقَوْمَ فَيَدْعُوهُمْ فَيَرُدُّونَ عَلَيْهِ قَوْلَهُ
فَيَنْصَرِفُ عَنْهُمْ فَيُصْبِحُونَ مُمْحِلِينَ لَيْسَ بِأَيْدِيهِمْ شَيْءٌ مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَيَمُرُّ بِالْخَرِبَةِ
فَيَقُولُ لَهَا أَخْرِجِي كُنُوزَكِ فَتَتْبَعُهُ كُنُوزُهَا كَيَعَاسِيبِ النَّحْلِ ثُمَّ يَدْعُو رَجُلًا مُمْتَلِئًا
شَبَابًا فَيَضْرِبُهُ بِالسَّيْفِ فَيَقْطَعُهُ جَزْلَتَيْنِ رَمْيَةَ الْغَرَضِ ثُمَّ يَدْعُوهُ فَيُقْبِلُ وَيَتَهَلَّلُ
وَجْهُهُ يَضْحَكُ فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ اللهُ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ فَيَنْزِلُ عِنْدَ الْمَنَارَةِ
الْبَيْضَاءِ شَرْقِيَّ دِمَشْقَ بَيْنَ مَهْرُودَتَيْنِ وَاضِعًا كَفَّيْهِ عَلَى أَجْنِحَةِ مَلَكَيْنِ إِذَا طَأْطَأَ
رَأْسَهُ قَطَرَ وَإِذَا رَفَعَهُ تَحَدَّرَ مِنْهُ جُمَانٌ كَاللُّؤْلُؤِ فَلَا يَحِلُّ لِكَافِرٍ يَجِدُ رِيحَ نَفَسِهِ
إِلَّا مَاتَ وَنَفَسُهُ يَنْتَهِي حَيْثُ يَنْتَهِي طَرْفُهُ فَيَطْلُبُهُ حَتَّى يُدْرِكَهُ بِبَابِ لُدٍّ فَيَقْتُلُهُ ثُمَّ
يَأْتِي عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ قَوْمٌ قَدْ عَصَمَهُمُ اللهُ مِنْهُ فَيَمْسَحُ عَنْ وُجُوهِهِمْ وَيُحَدِّثُهُمْ
بِدَرَجَاتِهِمْ فِي الْجَنَّةِ فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَوْحَى اللهُ إِلَى عِيسَى إِنِّي قَدْ أَخْرَجْتُ
عِبَادًا لِي لَا يَدَانِ لِأَحَدٍ بِقِتَالِهِمْ فَحَرِّزْ عِبَادِي إِلَى الطُّورِ وَيَبْعَثُ اللهُ يَأْجُوجَ
وَمَأْجُوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ فَيَمُرُّ أَوَائِلُهُمْ عَلَى بُحَيْرَةِ طَبَرِيَّةَ فَيَشْرَبُونَ
مَا فِيهَا وَيَمُرُّ آخِرُهُمْ فَيَقُولُونَ لَقَدْ كَانَ بِهَذِهِ مَرَّةً مَاءٌ وَيُحْصَرُ نَبِيُّ اللهِ عِيسَى
وَأَصْحَابُهُ حَتَّى يَكُونَ رَأْسُ الثَّوْرِ لِأَحَدِهِمْ خَيْرًا مِنْ مِائَةِ دِينَارٍ لِأَحَدِكُمُ الْيَوْمَ
فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ فَيُرْسِلُ اللهُ عَلَيْهِمُ النَّغَفَ فِي رِقَابِهِمْ فَيُصْبِحُونَ
فَرْسَى كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ يَهْبِطُ نَبِيُّ اللهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى الْأَرْضِ فَلَا
يَجِدُونَ فِي الْأَرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ إِلَّا مَلَأَهُ زَهَمُهُمْ وَنَتْنُهُمْ فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللهِ عِيسَى
وَأَصْحَابُهُ إِلَى اللهِ فَيُرْسِلُ اللهُ طَيْرًا كَأَعْنَاقِ الْبُخْتِ فَتَحْمِلُهُمْ فَتَطْرَحُهُمْ حَيْثُ شَاءَ
اللهُ ثُمَّ يُرْسِلُ اللهُ مَطَرًا لَا يَكُنُّ مِنْهُ بَيْتُ مَدَرٍ وَلَا وَبَرٍ فَيَغْسِلُ الْأَرْضَ حَتَّى يَتْرُكَهَا
كَالزَّلَفَةِ ثُمَّ يُقَالُ لِلْأَرْضِ أَنْبِتِي ثَمَرَتَكِ وَرُدِّي بَرَكَتَكِ فَيَوْمَئِذٍ تَأْكُلُ الْعِصَابَةُ مِنَ
الرُّمَّانَةِ وَيَسْتَظِلُّونَ بِقِحْفِهَا وَيُبَارَكُ فِي الرِّسْلِ حَتَّى أَنَّ اللِّقْحَةَ مِنَ الْإِبِلِ لَتَكْفِي

الْفِئَامَ مِنَ النَّاسِ وَاللِّقْحَةَ مِنَ الْبَقَرِ لَتَكْفِي الْقَبِيلَةَ مِنَ النَّاسِ وَاللِّقْحَةَ مِنَ الْغَنَمِ لَتَكْفِي الْفَخِذَ مِنَ النَّاسِ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ اللَّهُ رِيحًا طَيِّبَةً فَتَأْخُذُهُمْ تَحْتَ آبَاطِهِمْ فَتَقْبِضُ رُوحَ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَكُلِّ مُسْلِمٍ وَيَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ يَتَهَارَجُونَ فِيهَا تَهَارُجَ الْحُمُرِ فَعَلَيْهِمْ تَقُومُ السَّاعَةُ

7299-110/12- Bize Ebu Hayseme Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Velid b. Müslim tahdis etti, bana Abdurrahman b. Yezid b. Câbir tahdis etti, bana Yahya b. Câbir et-Tâi -Hıms kadısı- tahdis etti, bana Abdurrahman b. Cübeyr babası Cübeyr b. Nufeyl el-Hadrami'den tahdis ettiğine göre o en-Nevvas b. Sem'an el-Kilabi'yi dinlemiştir. (H.) Bana Muhammed b. Mihran er-Razi de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Velid b. Müslim tahdis etti, bize Abdurrahman b. Yezid b. Câbir, Yahya b. Câbir et-Tâi'den tahdis etti. O Abdurrahman b. Cübeyr b. Nufeyr'den, o babası Cufeyr b. Nufeyr'den, o Nevvas b. Sem'an'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir sabah Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) deccal'i sözkonusu etti. Onun hakkında sesini alçalttı ve yükseltti. Öyle ki biz onu hurma ağaçlarının bazıları arasında olduğunu zannettik. Öğleden sonra (akşama doğru) yanına vardığımızda bizdeki bu hali anladı ve: *"Bu haliniz ne"* buyurdu. Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! Sabahleyin deccal'i sözkonusu ettin, onun hakkında sesini alçaltıp yükselttin. Öyle ki biz de onu hurma ağaçlarının bir kısmı arasında sandık dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: *"Ben deccal'den başkasından sizin için daha çok korkarım. Eğer ben aranızda iken çıkarsa sizin adınıza delil ile onu kendim susturacağım. Eğer ben aranızda değilken çıkarsa (her) kişi kendisinin savunucusu olsun. Her müslüman için de Allah benim halefimdir. Şüphesiz ki o kıvırcık saçlı bir gençtir. Bir gözü dışarı fırlamıştır. Ben onu Abduluzza b. Katan'a benzetiyor gibiyim. Sizden ona yetişen bir kimse onun üzerine Kehf Suresi'nin baş taraflarını okusun. Şüphesiz ki o Şam ile Irak arasından bir yerden çıkacak, sağda ve solda hızlıca fesat çıkartacaktır. Ey Allah'ın kulu! Siz ise sebat edin."*

Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! Yeryüzünde ne kadar kalacak dedik. O: *"Kırk gün, bir gün bir sene gibi bir gün bir ay gibi bir gün bir hafta gibi, sair günleri ise sizin günleriniz gibidir"* buyurdu.

Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! O bir sene kadar olacak günde bir günlük namaz bize yetecek mi dedik. O: *"Hayır, onun için bugününüz kadarını takdir edin"* buyurdu.

Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! Yeryüzündeki hızı nedir dedik. O: *"Arkasından rüzgarın estiği yağmur gibidir. Bir kavmin yanına gelecek, onları davet edecek. Onlar da kendisine inanıp onun davetini kabul edecekler. Sonra semaya*

emir verecek yağmur yağdıracak, yere emir verecek ekin bitirecek. Gündüzün sonunda meralara yayılan hayvanları, akşamları yanlarına hörgüçleri olabildiğince uzun memeleri oldukça dolu, böğürleri oldukça genişlemiş olarak dönecektir. Sonra bir diğer kavmin yanına gidecek. Onları çağıracak, onlar da sözünü ona geri çevirecekler. O da yanlarından uzaklaşıp gidecek fakat kıtlığa uğramış bir halde sabahı edecekler. Ellerinde mallarından hiçbir şey kalmayacaktır. Bir harabeye uğrayacak, ona hazinelerini çıkar diyecek, hazineleri erkek arılar gibi arkasından gidecekler. Sonra gençlik dolu bir adam çağıracak, kılıçla ona bir darbe indirecek, her biri diğerinden bir ok atımlık mesafe uzak düşecek şekilde iki parçaya bölecek. Sonra onu çağıracak o da gülerek yüzü parıl parıl geri gelecek. O bu halde iken yüce Allah da Meryem oğlu Mesih'i gönderecek. O da Dimaşk'in doğu tarafında Beyaz Menarenin yanında sarıya boyalı iki elbise arasında ellerini iki meleğin kanatlarının üzerine koymuş olduğu halde inecek. Başını eğdiği zaman damlayacak, kaldırdığı zaman da ondan inci gibi gümüş taneleri yuvarlanacaktır. Onun nefesinin kokusunu bulup da ölmedik hiçbir kâfir kalmayacaktır. Nefesi ise gözünün ulaştığı yere kadar ulaşır. Derken onu (deccal'i) takip eder, nihayet ona Lüdd kapısında yetişip onu öldürür. Sonra Meryem oğlu İsa'ya Allah'ın kendilerini deccal'den koruduğu bir kavim gelecek. Onların yüzlerini silecek, onlara cennetteki derecelerini anlatacak. O bu halde iken Allah İsa'ya şunu vahyedecek: Ben bana ait öyle kullar çıkardım ki kimsenin onlarla savaşmaya gücü yetmez. Bu sebeple kullarımı Tûr'a götür ve (orada) koru. Allah da Ye'cûc ile Me'cûc'ü gönderir. Onlar her bir yüksek tepeden hızlıca inerler. Onların ilkleri Taberiyye Gölü'ne uğrarlar. Onda ne varsa içerler. Sonuncuları da oradan geçtiklerinde bir zamanlar burada su varmış derler. Allah'ın nebisi İsa (aleyhisselâm) ve ashabı ise muhasara edilecekler. Öyle ki onlardan birileri için bir öküzün başı bugün biriniz için yüz dinardan daha hayırlı olacak. Allah'ın nebisi İsa ve arkadaşları (yüce Allah'a) yakaracaklar. Allah da onların üzerine boyunlarına neğaf denilen kurtları gönderecek. Böylelikle tek bir canın ölümü gibi ölmüş olacaklar. Sonra Allah'ın nebisi İsa ve arkadaşları yere inecek. Yerde onların yağlarının ve kötü kokularının doldurmadık bir karışlık bir yer dahi bulmayacaklar. Bunun üzerine Allah'ın nebisi İsa ve arkadaşları Allah'a yalvaracaklar. Allah da deve boyunları gibi kuşlar gönderecek. Bu kuşlar onları taşıyıp Allah'ın dilediği yere atacak. Sonra Allah bir yağmur gönderecek. Ona karşı ne kerpiçten ne çadırdan hiçbir yapı korumayacak. Yeri yıkayacak, hatta yeri bir ayna gibi bırakacak. Sonra yere: Mahsullerini yetiştir, bereketini geri ver denilecek. İşte o vakit o topluluk nardan yiyecekler ve kabuğunda gölgelenecekler. Süte bereket verilecek. Hatta yeni doğurmuş bir deve kalabalık bir insan cemaatine yetecek, yeni doğurmuş bir inek insanlardan bir kabileye yetecek. Yeni doğurmuş bir koyun insanlardan bir

oymağa kafi gelecektir. Onlar bu halde iken Allah hoş bir rüzgar gönderecek, rüzgar onları koltuk altlarından yakalayacak. Her müminin ve her müslümanın ruhunu kabzedecek. Geriye insanların şerlileri kalacak. Eşeklerin çiftleşmeleri gibi orada çiftleşecekler. İşte kıyamet de onların başına kopacak."[662]

٧٣٠٠-١١١/١٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ وَالْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ ابْنُ حُجْرٍ دَخَلَ حَدِيثُ أَحَدِهِمَا فِي حَدِيثِ الْآخَرِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ مَا ذَكَرْنَا وَزَادَ بَعْدَ قَوْلِهِ لَقَدْ كَانَ بِهَذِهِ مَرَّةً مَاءٌ ثُمَّ يَسِيرُونَ حَتَّى يَنْتَهُوا إِلَى جَبَلِ الْخَمَرِ وَهُوَ جَبَلُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَيَقُولُونَ لَقَدْ قَتَلْنَا مَنْ فِي الْأَرْضِ هَلُمَّ فَلْنَقْتُلْ مَنْ فِي السَّمَاءِ فَيَرْمُونَ بِنُشَّابِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرُدُّ اللهُ عَلَيْهِمْ نُشَّابَهُمْ مَخْضُوبَةً دَمًا وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ حُجْرٍ فَإِنِّي قَدْ أَنْزَلْتُ عِبَادًا لِي لَا يَدَيْ لِأَحَدٍ بِقِتَالِهِمْ

7300-111/13- Bize Ali b. Hucr es-Sa'dî tahdis etti, bize Abdullah b. Abdurrahman b. Yezid b. Câbir ve el-Velid b. Müslim tahdis etti, İbn Hucr dedi ki: Her birinin (yani Abdullah ve Velid b. Müslim'in) hadisi diğerinin hadisine girmiştir. Abdurrahman b. Yezid b. Câbir'den bu isnad ile zikrettiğimize yakın zikretti ve *"bir zamanlar bunda su vardı"* cümlesinden sonra şunları ekledi: *"Sonra beytül makdiste bir dağ olan Hamer dağına varıncaya kadar yürüyecekler ve: Biz yeryüzünde olanların hepsini öldürdük, haydi gelin semadakileri öldürelim diyecekler. Bunun üzerine oklarını semaya atacaklar. Allah onlara oklarını kana boyanmış olarak geri döndürecek."*

İbn Hucr'un rivayetinde ise: *"Ben gerçekten kimsenin onlarla savaşacak gücü olmayan kullarımı indirdim"* demiştir.[663]

Şerh

(7299-7300 numaralı hadisler)

(7299) "Nevvâs b. Sem'an"da Sem'an ismi sin harfi fethalı ve kesreli (sim'an) diye söylenir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir sabah deccal'i sözkonusu etti. Onun hakkında sesini alçalttı ve yükseltti." Buradaki "haffada: alçalttı" ve "raffea: yükseltti" fiillerinin her ikisinde de fe harfi şeddelidir. Anlamı hususunda iki görüş vardır:

---

662 Ebu Davud, 4321; Tirmizi, 2240; İbn Mace, 4075, 4076; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11711

663 7299 numaralı hadisin kaynakları

1. "Alçalttı" tahkir etti, küçük gösterdi. "Yükseltti" onu büyülttü ve önemini gösterdi demek olur.

Yüce Allah nezdindeki değersizliği bir gözünün kör oluşu, onun tahkir edilmesinin bir ifadesidir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun hakkında onun Allah nezdinde değersiz olduğunu söylemesi, öldüreceği o kişiden başka kimseyi öldürecek gücü bulamayacak olması, sonra başkasını öldürmekten acze düşüp artık işinin sonunun gelmesi, bundan sonra kendisinin ona uyanların öldürüleceğinin bildirilmesi de onun değersiz ve önemsiz oluşunun bir neticesidir. Fitnesinin büyüklüğüne dikkat çekilmesi, bu olağanüstü durumlar ile ondan ötürü mihnetle imtihanla karşı karşıya kalınması, kavmini onun geleceğini bildirmek sureti ile uyarmamış hiçbir nebinin gelmemiş olması da onun büyültülmesinin, onun ehemmiyetine dikkat çekilmesinin bir neticesidir.

2. Onun hakkında çokça konuşması neticesinde sesini alçalttı. Uzun bir süre konuştuktan ve yorulmaktan ötürü dinlenmek için sesini kıstı. Sonra da sesini herkese ulaşması için yükseltti anlamıdır.

"Şu kadar var ki deccal'den başkası sizin adınıza beni daha çok korkutur." Bütün diyarımızdaki nüshalarda "beni daha çok korkutur" lafzı "ehvefuni" şeklinde fe'den sonra nun iledir. Kadı Iyaz da çoğunluğun rivayetinden böylece nakletmiş ve şöyle demiştir: Bazıları nun harfini hazfederek rivayet etmiştir. Her iki söyleyiş de sahih iki söyleyiştir. Anlamları birdir. Üstadımız İmam Ebu Abdullah b. Mâlik -yüce Allah'ın Rahmeti ona- dedi ki: Hadisin lafzı ile ilgili söz söylemek bir ihtiyaçtır.[664]

Hadisin anlamına gelince; bunun bir kaç anlama geldiği söylenmiştir:

1. Bu anlamların en açık olanı buradaki "beni en çok korkutan şey (anlamındaki *ahvefunî*) fiilinin ism-i tafdil olduğudur. Buna göre ifadenin takdiri benim sizin adınıza korktuklarım arasında deccal korkusundan başkalarıdır. Sonra muzafı hazfederek yerine "mütekellimye"sini getirmiştir. *"Ümmetim için en çok korktuğum şey saptırıcı imamlar (önderlerdir)"* hadisinde de bu türden lafız kullanılmıştır. Buna göre buyruğun anlamı şöyle olur: Ümmetim adına korktuğum şeyler arasında korkulmaya en layık olanları saptırıcı imamlardır.

2. Buradaki "ehvefu" fiilinin "havf: korku" anlamında kullanılmasıdır. Yani deccal'den başka hususlar benim sizin için daha çok korkmamı gerektirir.

---

664 Bundan sonra merhum Nevevi Kadı Iyaz'dan, onun da üstadı İmam Abdullah b. Malik'den naklettiği ve bu husustaki tanık beyitlerle de açıklamasını sürdürdüğü iki üç paragraflık yer almaktadır ki Türkçe okuyucularımızı ilgilendirmediğinden ayrıca tercüme etmeye gerek görülmemiştir. (Çeviren)

3. Mübalağa olmak üzere ayni (maddi) şeylerin nitelendirildiği sıfatlarla manevi hususların nitelendirilmesi kabilinden olmasıdır. Arapların fasih şiir hakkında "şi'run şair" demeleri, filanın korkusu hakkında "ahvefu min havfike" demeleri gibi. Buna göre ifadenin takdiri de şu olur: Deccal'den başkasının korkusu benim sizin için korkumdan daha ileridir. Sonra birinci muzafı, sonra da ikinci muzafı hazfetmiştir. Şeyh (Ebu Abdullah) -Allah'ın rahmeti ona- ifadeleri burada sona ermektedir.

"O kıvırcık saçlı bir gençtir." Buradaki "katat: kıvırcık saçlı" lafzında kaf ve tı harfleri fethalıdır. Yani sevilen türden dalgalı saç olmaktan uzak aşırı derecede kıvırcık saçlı demektir.

"Şam ile Irak arasında bir yerden çıkacaktır." Diyarımızdaki nüshalarda "halleten: bir yer" lafzında hı ve lam harfleri fethalı, sondaki yuvarlak te tenvinlidir. Kadı Iyaz ise bu lafzın meşhur söylenişi ha harfi ile ve sondaki yuvarlak te nasb iledir. Tenvinsizdir. (Hallete şeklinde). Anlamının: O semtte, onun karşı tarafında olduğu söylenmiştir. Kitabul Ayn'de ise bunun sert ve kayalık yer anlamında geldiği söylenmiştir. Bazıları ise ha ve sonu zamir için kullanılan he ile (halluhu) diye de rivayet etmişlerdir. Bu da onun ineceği ve yerleşeceği yerin orası olacağı anlamına gelir. Nitekim el-Humeydi de el-Cem Beyne Sahihayn'de bunu böylece zikretmiş ve şunları söylemiştir: el-Herevî bu lafzı hı ve şeddeli lam ile ve her iki harfi fethalı olarak zikretmiş, bunu her iki bölge arasında bir yer olarak açıklamıştır. Kadı Iyaz'ın açıklamaları da burada sona ermektedir.

Kadı Iyaz'ın el-Herevî'den diye zikrettiği bu nakil bizim diyarımızda var olan şekildir. Aynı zamanda yine bizim diyarımızda var olan el-Cem Beyne Sahihayn adlı eserde de böyledir. en-Nihaye fi Garibu'l-hadis müellifinin tercih ettiği de bu olup, bu lafzı da iki yer arasındaki yol diye açıklamıştır.

"Sağda ve solda hızlıca fesat çıkartacaktır." Sonu peltek se ile olmak üzere "âse" mazi bir fiildir. Mastarı olan "ays" fesat yahut aşırı fesat ve bunu hızlıca yapmak anlamlarındadır. Kadı Iyaz'ın naklettiğine göre bazıları bunu sonu kesreli ve tenvinli olarak ismu fail olmak üzere "âsin" diye rivayet etmişlerdir ki bu da birincisi ile aynı anlamdadır.

"Bir gün bir yıl gibi, bir gün bir ay gibi, bir gün bir hafta gibi, diğer günleri ise sizin (normal) günleriniz gibi olacaktır." İlim adamları der ki: Bu hadis zahiri üzeredir. Burada sözü geçen üç gün de hadis-i şerifte adı geçen süre kadar uzun olacaktır. Buna da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Diğer günleri de sizin günleriniz gibi olacaktır"* buyruğu delil teşkil etmektedir.

Ashab-ı kiramın: Ey Allah'ın Rasûlü! Bir yıl gibi olacak olan o günde bize bir günün namazı yeterli gelecek mi diye sormaları üzerine O'nun: *"Hayır,*

onun için bu gününüz kadarını takdir edin" buyurması hakkında Kadı Iyaz ve başkaları şöyle demiştir: Sözü geçen bu hüküm o güne özel bir hükümdür. Şeriat sahibi bizim için bunu böylece teşri buyurmuştur. Derler ki: Eğer bu hadis olmasaydı kendi içtihadımızla başbaşa bırakılsaydık biz böyle bir günde sair günlerde bildiğimiz vakitler geldikçe yalnızca beş vakit namaz kılmakla yetinecektik. *"Onun için bu gününüz kadarını takdir edin"* buyruğu da şu demektir: Eğer fecrin doğuşundan sonra fecr ile sair bütün günlerde görülen öğle arası kadar bir süre geçecek olursa öğle namazını kılın. Sonra ondan sonra öğle namazı ile ikindi arası kadar bir süre geçerse ikindi namazını kılın. Bundan sonra ise ikindi ile akşam arası kadarlık bir süre geçerse akşam namazını kılın. Yatsı ve sabah sonra öğle sonra ikindi sonra akşam bu şekilde devam edin ve o gün bitene kadar bunu böylece sürdürün. Böylelikle bugün içerisinde hepsi vaktinde eda olunan ve hepsi farz olan bir yıllık namaz kılınmış olur. İkinci gün ise bir ay gibi, üçüncüsü bir hafta gibi olacaktır. Birinci güne göre her ikisinin ilk gününde az önce zikrettiğimiz şekilde süre takdirine gidilir. Allah en iyi bilendir.

"Gündüzün sonunda meralara yayılan hayvanları hörgüçleri alabildiğine uzun, memeleri oldukça dolu, böğürleri oldukça genişlemiş olarak dönecektir." Teruhu: Günün sonunda davarların dönmesi demektir. Sariha ise meralara yayılan davar anlamındadır. Yani günün ilk vaktinde meraya giden davarlar kastedilir. "Züra" ise yüksek yerler (zirveler) ve hörgüçler demektir. "Zurve ve zirvenin çoğuludur.

"Esbağu" aslında sütün çokluğu dolayısı ile onun (memenin) daha uzun olması demektir. Aynı şekilde *"bögürlerinin daha çok genişlemiş olması"* da karınları oldukça yediklerinden dolayı çokça dolmuş olması anlamındadır.

"Yerin hazineleri erkek arılar gibi arkasından gider." Buradaki "yeâsîb" erkek arılar demektir. İbn Kuteybe ve başkaları bunu böylece açıklamışlardır. Kadı Iyaz dedi ki: Maksat özel olarak erkek arılar değildir, arılar topluluğudur. Ama topluluğu ve kalabalığı anlatmak için arıların kralı olan "ya'sub: erkek arıyı" kinaye olarak kullanmıştır. Çünkü bu arı ne zaman uçarsa onun topluluğu da arkasından gider. Allah en iyi bilendir.

"Her biri diğerinden bir ok atımlık mesafe uzak düşecek şekilde iki parçaya bölecek." Buradaki "cezleteyn: iki parça" meşhur söyleyişe göre cim harfi fethalıdır. İbn Dureyk bunun kesreli (cizleteyn) söyleyişini de nakletmiştir. Yani onu iki parçaya bölecektir. "Ramyetul garad: ok atımlığı mesafe" her iki parça arasında ok atımlığı kadar uzaklık bırakması demektir. Zahir ve meşhur olan mana budur. Kadı Iyaz bunu naklettikten sonra şunları söyle-

mektedir: Kanaatime göre ifadede takdim ve tehir vardır. Takdiri şudur: Ona okun hedefine isabet etmesi gibi bir darbe vurur, onu iki parçaya böler. Ama sahih olan birincisidir.

"Dimaşk'in doğusunda Beyaz Menare yakınında sarıya boyalı iki elbise arasında inecektir." Mim harfi fethalı olarak "menare" şeklinde okunur. Sözü geçen bu menare bugün Dimaşk'in doğu tarafında mevcuttur. "Dimaşk" ise dal harfi kesreli mim harfi fethalıdır. Meşhur olan söyleyiş budur. el-Metali sahibi mim harfinin kesreli söyleneceğini "dimişk" diye nakletmiştir.

Bu hadis, Dimaşk'in faziletlerinden birisini dile getirmektedir. "İnde: yanında"in üç söyleyişi vardır. Ayn harfi kesreli, dammeli (umde) ve fethalı (ande) söyleyişleridir. Meşhur olan kesreli söyleyiştir.

"Behrudeteyn: Sarıya boyalı" de dal harfi ile de zel harfi ile de rivayet edilmiş ise de dal harfi rivayeti daha çoktur. Her iki şekil de dil bilginlerinin garibu'l-hadis âlimlerinin ve diğerlerinin mütekaddim ve müteahhirleri arasında meşhur olan şekillerdir. Fakat nüshalarda çoğunlukla görülen meşhur şekilde olduğu gibi dal iledir. Bu da alaçehre ile sonrada zaferan ile (sarıya) boyanmış iki elbise giyinmiş olacağı anlamındadır. Bunların vücudun tamamını örten mülaenin yarısı anlamında iki parça olduğu da söylenmiştir.

"Ondan inci gibi gümüş taneleri düşer." Cim harfi ötreli ve mim şeddesiz olarak "cuman" büyük inci taneleri şeklinde yapılan gümüş taneleridir. Maksat ise ondan niteliği itibari ile inci gibi su damlalarının damlayacağıdır. Suya "bu şekilde denilmesi ise berraklığı itibari ile cumana benzemesinden dolayıdır.

"Nefesinin kokusunu duyup ölmedik hiçbir kâfir kalmayacaktır." İfadesinde rivayet bu şekilde "yahillu" fiilinde ha kesreli "nefesuhu" kelimesinde de fe fethalıdır. "La yehillu: helal olmaz" ise mümkün değildir, olmayacaktır, kalmayacaktır anlamındadır. Kadı Iyaz dedi ki: Bana göre bu böyle olması haktır ve gerekliliktir anlamındadır. Bazıları ise bunu ha harfi ötreli (yahullu diye) rivayet etmişlerse de bu bir yanılmadır ve bir yanlışlıktır.

"Ona lüdd kapısında yetişecektir" buradaki "lüdd" lam ötreli dal harfi şeddeli ve munsarıf bir kelimedir. Beytül makdise yakın bir belde adıdır.

"Sonra İsa Allah'ın ondan (deccal'den) koruduğu bir kavmin yanına gelecek ve onların yüzlerini silecek." Kadı Iyaz dedi ki: Bu silmenin zahir anlamı üzere gerçek olma ihtimali vardır. Yani teberrüken ve iyilik olmak üzere yüzlerini silecek. İçinde bulundukları sıkıntıyı ve korkuyu açıp gidermesi anlamına işaret olma ihtimali de vardır. Yüce Allah'ın: *"Kimsenin onlara karşı savaşmaya gücünün yetmeyeceği kullarımı çıkardım. Kullarımı Tûr'a götür*

ve (onları) orada koru" buyruğunda "yedâni: iki el" lafzında nun harfi kesreli "el"in tesniyesidir. İlim adamları ise: Kimsenin güç ve takatinin yetmediği anlamındadır demişlerdir. Nitekim benim bu işe elim yetmez. Bu işe yetecek ellerim yoktur tabirleri buradan gelmektedir. Çünkü bir işi doğrudan yapmak ve önlemek ancak el ile yapılır. Sanki böyle bir kimse savunabilmekten ve karşı çıkmaktan acizliğinden ötürü elleri yokmuş gibi anlamındadır.

"(Onları) Tûr'da koru" onları oraya götür ve Tûr onların korunacağı yer olsun demektir. Nitekim ihraz etmek hıfz etmek, korumak, bir şeyi bir şeye katmak, başkası tarafından alınmasına karşı muhafaza etmek demektir. Bazı nüshalarda bu kelime "hazzib" şeklindedir ki onları topla anlamındadır. Kadı Iyaz dedi ki: Bu vav ve ze ile "havviz" diye de rivayet edilmiştir ki onları o tarafa doğru götür, bulundukları yoldan onları Tûr'a doğru yönlendir demek olur.

"Her yüksekçe tepeden hızlıca inerler." Hadeb: Yüksekçe tümsek yer demektir. Yensilun ise hızlıca yürüyüp giderler demektir.

"Yüce Allah onların üzerine boyunlarına neğaf denilen kurtları gönderecek ve böylelikle ölü olarak sabahı edecekler." Negaf develerin ve koyunların burunlarında olan kurtlara denilir. Tekili "negafe"dir. "Fersa" fe harfi fethalı ve sonu maksur olmak üzere ölüler demektir. Tekili "ferîs"dir.

"Yağları ve kötü kokuları doldurmuş olacak" zehem onların yağları "neten" de onların tiksinç kokuları demektir.

"Kıldan ve kerpiçten hiçbir binanın ona karşı korumadığı" yani suyun inmesini hiçbir ev yapı engelleyemeyecektir. Meder mim ve dal harfleri fethalı olarak set, çamur demektir.

"Yeri ayna gibi bırakıncaya kadar yıkar." Zeleka ze lam ve fe harfleri fethalı (zelefe) diye rivayet edilmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu kelime hem fe ve kaf harfleri hem de lam harfleri fethalı ve sakin olarak da rivayet edilmiştir. Zeleka ve zelka şekillerinde. Hepsi de sahihtir. el-Meşarik de dedi ki: Ze fethalıdır. Anlamı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Saleb, Ebu Zeyd ve başkaları bunun ayna gibi anlamında olduğunu söylemişlerdir. el-Meşarik sahibi bu anlamı İbn Abbas'dan da nakletmiştir. Bu ifadesi ile berraklığı ve temizliği bakımından onu aynaya benzetmiştir. Bunu suyun biriktiği yer gibi anlamında olduğu da söylenmiştir. Yani su yerde içinde suyun toplandığı bir havuz gibi oluncaya kadar birikir demek olur. Ebu Ubeyd ise bunun anlamı yeşil çanak yahut tabak gibi ya da bir bahçe gibi demek olduğu da söylenmiştir.

"Bir topluluk bir nardan yer ve narın kabuğunda gölgelenirler." İsabe, cemaat ve topluluk demektir. Kaf harfi kesreli kif ise narın kabuğu demektir.

Başın kafatasına benzetilerek bu isim verilmiştir. Başın kifhi ise beynin üst tarafındaki kafatasıdır. Kafatasından ayrılan kısım olduğu da söylenmiştir.

"Süte bereket verilecek, hatta sağmal bir deve pek çok insana yetecek." Buradaki "rist: süt" demektir. Lam harfi kesreli, likh ve fethalı (lakh) meşhur iki söyleyiş olmakla birlikte kesreli söyleyiş daha meşhurdur. Doğumu yaklaşmış deve demektir. Çoğulu likah diye gelir. Lakuh ise sütü olan deve anlamındadır. Çoğulu da likah diye gelir. Fe harfi kesreli ve arkasından medli hemze ile "fial" çok sayıda cemaat ve topluluk demektir. Dilde garibu'l-hadis kitaplarında bilinen meşhur söyleyiş budur. Hadisin rivayetinde ise fe harfi kesreli ve hemzelidir. Kadı Iyaz dedi ki: Kimileri bunun hemzeli oluşunu caiz görmez ve bunun yerine ye ile "fiyam" diye söyler. el-Meşarik'de şunları söylemektedir: el-Halil bu kelimeyi fe harfi fethalı olarak rivayet etmiştir. (Feam) Bu da el-Kabisi'nin rivayetidir. Yine Kadı Iyaz dedi ki: Kitabul Ayn sahibi bunu hemzesiz olarak zikretmiş ve bunu "ye" harfi arasına katmıştır. Hattabi ise bazılarının bunu fe harfi fethalı ve ye şeddeli (feyyam) diye zikrettiklerini de nakletmiş ise de bu çok fahiş bir yanlışlıktır.

"İnsanlardan bir boya yeter." Dil bilginlerinin dediklerine göre "fehz: boy" akrabalardan oluşan topluluktur. Bunlar batn'dan daha az batn ise kabileden azdır. Kadı Iyaz dedi ki: İbn Faris dedi ki: Burada "fahs" kelimesi sadece fethalı söylenir. Başka türlü söylenmez. Ancak sakin okunur. Halbuki organ olarak bildiğimiz uyluk anlamındaki fahis öyle değildir. Hı harfi kesreli de sakin de söylenir.

"Her mümin ve her müslümanın ruhunu kabzeder." Müslim'in bütün nüshalarında bu şekilde başa ve harfi getirilerek "ve her müslüman" şeklindedir.

"Eşeklerin çiftleşmesi gibi çiftleşirler." Yani erkekler kadınlarla hiç aldırmadan tıpkı eşekler gibi cima ederler. Buradaki herc re harfi sakin olup cima anlamındadır. Herace zevcetehu zevcesi ile cima etti demektir. Muzari fiili ise yehrecu, yehrucu ve yehricu şekillerinde kullanılabilir.

(7300) *"Hamer dağına varıncaya kadar yürürler."* Hamer isminde hı ve mim harfleri fethalıdır. Hamer ise içindekileri gizleyen dalları birbirine sarılmış ağaç demektir. Hadiste bunu beytül makdiste bir dağ diye açıklamıştır.

٢١/٢١- بَاب فِي صِفَةِ الدَّجَّالِ وَتَحْرِيمِ الْمَدِينَةِ عَلَيْهِ وَقَتْلِهِ الْمُؤْمِنَ وَإِحْيَائِهِ

21/21- DECCAL'İN NİTELİKLERİ, MEDİNE'NİN ONA HARAM OLMASI (MEDİNE'YE GİREMEYECEĞİ), MÜMİN KİŞİYİ ÖLDÜRMESİ VE DİRİLTMESİ HAKKINDA BİR BAB

٧٣٠١-١١٢/١- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَالْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ وَالسِّيَاقُ لِعَبْدٍ قَالَ حَدَّثَنِي وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا حَدِيثًا طَوِيلًا عَنْ الدَّجَّالِ فَكَانَ فِيمَا حَدَّثَنَا قَالَ يَأْتِي وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْهِ أَنْ يَدْخُلَ نِقَابَ الْمَدِينَةِ فَيَنْتَهِي إِلَى بَعْضِ السِّبَاخِ الَّتِي تَلِي الْمَدِينَةَ فَيَخْرُجُ إِلَيْهِ يَوْمَئِذٍ رَجُلٌ هُوَ خَيْرُ النَّاسِ أَوْ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ فَيَقُولُ لَهُ أَشْهَدُ أَنَّكَ الدَّجَّالُ الَّذِي حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَدِيثَهُ فَيَقُولُ الدَّجَّالُ أَرَأَيْتُمْ إِنْ قَتَلْتُ هَذَا ثُمَّ أَحْيَيْتُهُ أَتَشُكُّونَ فِي الْأَمْرِ فَيَقُولُونَ لَا قَالَ فَيَقْتُلُهُ ثُمَّ يُحْيِيهِ فَيَقُولُ حِينَ يُحْيِيهِ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ فِيكَ قَطُّ أَشَدَّ بَصِيرَةً مِنِّي الْآنَ قَالَ فَيُرِيدُ الدَّجَّالُ أَنْ يَقْتُلَهُ فَلَا يُسَلَّطُ عَلَيْهِ قَالَ أَبُو إِسْحَقَ يُقَالُ إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ هُوَ الْخَضِرُ عَلَيْهِ السَّلَام

7301-112/1- Bana Amr en-Nâkid, Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd lafızları birbirine yakın ve anlatım Abd'e ait olmak üzere tahdis etti. Abd bana Yakub -ki o b. İbrahim b. Sa'd'dır- tahdis etti derken diğer ikisi bize tahdis etti dedi. (Yakub dedi ki) bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihab'dan rivayet etti. Bana Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin haber verdiğine göre Ebu Said el-Hudrî dedi ki: Bir gün, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize deccal hakkında uzun bir hadis irad buyurdu. Bize tahdis ettikleri arasında şu da vardı: *"Onun Medine'nin dağ yollarına girmesi haram olduğu halde gelecek ve sonunda Medine yakınlarındaki işlenmemiş bazı tarlalara gelecek. O gün insanların hayırlısı -yahut insanların hayırlılarından- bir adam onun karşısına çıkacak ve ona: Ben senin Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in bize hadisini naklettiği deccal olduğuna şahitlik ederim diyecek. Bunun üzerine deccal: Ne dersiniz, eğer ben bunu öldürsem, sonra onu diriltsem bu durum hakkında bir şüpheniz olur mu diyecek. Onlar: Hayır diyecekler. Bunun üzerine onu*

öldürecek sonra diriltecek. O adam kendisini dirilteceği zaman: Allah'a yemin olsun ki senin durumun ile ilgili basiretim hiçbir zaman şu andakinden daha ileri olmamıştır diyecek. Bu sefer deccal onu bir defa daha öldürmek isteyecek ama istediğini ona yapmasına imkân verilmeyecektir."

Ebu İshak dedi ki: Denildiğine göre bu adam Hızır (aleyhisselâm)'dır.[665]

٧٣٠٢-.../٢- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ

7302-.../2- Bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Ebu'l-Yeman haber verdi, bize Şuayb, Zührî'den bu isnad ile aynısını haber verdi.[666]

٧٣٠٣-١١٣/٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُهْزَاذَ مِنْ أَهْلِ مَرْوَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ قَيْسِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِي الْوَدَّاكِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَخْرُجُ الدَّجَّالُ فَيَتَوَجَّهُ قِبَلَهُ رَجُلٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَتَلْقَاهُ الْمَسَالِحُ مَسَالِحُ الدَّجَّالِ فَيَقُولُونَ لَهُ أَيْنَ تَعْمِدُ فَيَقُولُ أَعْمِدُ إِلَى هَذَا الَّذِي خَرَجَ قَالَ فَيَقُولُونَ لَهُ أَوَ مَا تُؤْمِنُ بِرَبِّنَا فَيَقُولُ مَا بِرَبِّنَا خَفَاءٌ فَيَقُولُونَ اقْتُلُوهُ فَيَقُولُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ أَلَيْسَ قَدْ نَهَاكُمْ رَبُّكُمْ أَنْ تَقْتُلُوا أَحَدًا دُونَهُ قَالَ فَيَنْطَلِقُونَ بِهِ إِلَى الدَّجَّالِ فَإِذَا رَآهُ الْمُؤْمِنُ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ هَذَا الدَّجَّالُ الَّذِي ذَكَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ فَيَأْمُرُ الدَّجَّالُ بِهِ فَيُشَبَّحُ فَيَقُولُ خُذُوهُ وَشُجُّوهُ فَيُوسَعُ ظَهْرُهُ وَبَطْنُهُ ضَرْبًا قَالَ فَيَقُولُ أَوَ مَا تُؤْمِنُ بِي قَالَ فَيَقُولُ أَنْتَ الْمَسِيحُ الْكَذَّابُ قَالَ فَيُؤْمَرُ بِهِ فَيُؤْشَرُ بِالْمِئْشَارِ مِنْ مَفْرِقِهِ حَتَّى يُفَرَّقَ بَيْنَ رِجْلَيْهِ قَالَ ثُمَّ يَمْشِي الدَّجَّالُ بَيْنَ الْقِطْعَتَيْنِ ثُمَّ يَقُولُ لَهُ قُمْ فَيَسْتَوِي قَائِمًا قَالَ ثُمَّ يَقُولُ لَهُ أَتُؤْمِنُ بِي فَيَقُولُ مَا ازْدَدْتُ فِيكَ إِلَّا بَصِيرَةً قَالَ ثُمَّ يَقُولُ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لَا يَفْعَلُ بَعْدِي بِأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ قَالَ فَيَأْخُذُهُ الدَّجَّالُ لِيَذْبَحَهُ فَيُجْعَلَ مَا بَيْنَ رَقَبَتِهِ إِلَى تَرْقُوَتِهِ نُحَاسًا فَلَا يَسْتَطِيعُ إِلَيْهِ سَبِيلًا قَالَ فَيَأْخُذُ بِيَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ فَيَقْذِفُ بِهِ فَيَحْسِبُ النَّاسُ أَنَّمَا قَذَفَهُ إِلَى النَّارِ وَإِنَّمَا أُلْقِيَ فِي الْجَنَّةِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ هَذَا أَعْظَمُ النَّاسِ شَهَادَةً عِنْدَ رَبِّ الْعَالَمِينَ

665 Buhari, 1882, 7132; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4139

666 7301 numaralı hadisin kaynakları

7303-113/3- Bana -Merm ahalisinden- Muhammed b. Abdullah b. Kuhzaz tahdis etti, bize Abdullah b. Osman, Ebu Hamza'dan tahdis etti, o Kays b. Vehb'den, o Ebu'l-Veddâk'den, o Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Deccal çıkacak ve onun karşısına müminlerden birisi gidecek. Onun da karşısına silahlılar deccal'in silahlı adamları çıkacak ve ona: Nereye gitmek istiyorsun diyecekler. O: Bu çıkan kişiye gideceğim diyecek. Ona: Sen Rabbimize inanmıyor musun diyecekler. O: Bizim Rabbimizde bir gizlilik yoktur diyecek. Bu sefer onu öldürün diyecekler. Sonra birbirlerine: Rabbiniz kendisi dururken sizden birinizin herhangi bir kimseyi öldürmesini size yasaklamamış mıydı diyecekler. Bunun üzerine onu alıp deccal'e götürecekler. Mümin onu göreceği zaman: Ey insanlar! İşte bu Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sözünü ettiği deccal'dir diyecek. Bunun üzerine deccal'in verdiği emir ile karnı üzerine yatırılacak ve: Onu alın ve kafasını yarın diyecek. Sırtına ve karnına alabildiğine vurulacak. Deccal: Yoksa bana iman etmiyor musun diyecek. O: Sen çok yalancı mesihsin diyecek. Bunun üzerine deccal'in vereceği emir ile testere ile başının ortasından bacaklarının arasına kadar testere ile biçilecektir. Sonra deccal onu iki parçası arasında yürüyecek sonra da ona: Kalk diyecek. O da ayakta dimdik doğrulacak. Bu sefer yine ona: Bana iman ediyor musun diyecek. O: Sana dair basiretim ancak arttı diyecek. Sonra: Ey insanlar! Bu benden sonra artık hiçbir insana bunu yapamayacaktır diyecek. Bu sefer deccal onu kesmek üzere alacak. Ancak boynu ile köprücük kemiği arası bakır kılınacak ve onu bir türlü kesemeyecek. Ellerini ve ayaklarını yakalayıp onu atacak. İnsanlar ise onu ancak ateşe attığını sanacak. Oysa kendisi ancak cennete konulmuş olacaktır."*

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İşte âlemlerin Rabbi nezdinde insanlar arasında şehadeti en büyük odur"* buyurdu.[667]

Şerh

(7301-7303 numaralı hadisler)

(7301) *"Onun Medine'nin dağ yollarına girmesi ona haram kılınmıştır."* Buradaki "nikâb: dağ yolları" nun harfi kesreli olup yolları ve dağ yolları anlamındadır. Bu da iki dağ arasındaki yol demek olan "nakıb"in çoğuludur.

"Onu öldürecek sonra onu diriltecek." el-Mâzerî dedi ki: Eğer, yalancı kimsenin eli ile mucizenin gösterilmesi imkânsızdır. Peki onun eli ile bu gibi olağanüstü haller nasıl ortaya çıkacaktır denilecek olursa buna şu şekilde cevap verilir: O ancak nübüvviyet iddiasında bulunacaktır. Fakat onun hâdis

667 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3988

(sonradan yaratılmış) olduğunun delilleri ileri sürdüğü iddiayı sarsmakta, onu yalanlamaktadır.

Nebi ise ancak peygamberlik iddiasında bulunur. Beşer hakkında peygamberlik ise imkânsız bir şey değildir. Bu sebeple eğer herhangi bir şeyin çürütmediği bir delil ortaya koyacak olursa tasdik edilir.

Deccal'in: *"Ne dersiniz eğer bunu öldürsem sonra onu diriltsem bu iş hakkında şüphe eder misiniz demesi üzerine onlar: Hayır diye cevap verecekler."* Bu açıklanması zor görülebilir. Çünkü deccal'in ortaya koyacağı o işte rububiyyetinin delaleti sözkonusu değildir. Çünkü onun üzerinde eksikliğin, sonradan yaratılmışlığın delilleri şahsının kötü görünümü, yalancı oluşunun şahitliği, gözleri arasında kâfir olduğunun yazılı olması ve daha başka hususlar ile birlikte bu nasıl olur denilecek olursa, buna da bab'ın baş taraflarında geçene yakın bir şekilde cevap verilir. O da şudur: Onların bu sözleri onu tasdik etmek için değil, ondan korktukları için ve takiyye olmak üzere söylemişlerdir. Belki de biz senin yalancı ve kâfir olduğunda şüphe etmiyoruz da demek istemiş olabilirler. Çünkü onun yalancı ve kâfir olduğunda şüphe eden kimse kâfir olur. Onlar ise kendisinden korktukları için böyle tevriyeli bir ifade ile onu kandıracaklar. Şüphe etmiyoruz diyenlerin kendisini tasdik eden yahudilerden ve yüce Allah'ın bedbahtlığını takdir etmiş olduğu yahudi olmayan diğerlerinden olma ihtimali de vardır.

"Ebu İshak dedi ki: Bu adamın Hızır (aleyhisselâm) olduğu söylenir." Burada adı geçen Ebu İshak, kitabı Müslim'den rivayet eden İbrahim b. Süfyan'dır. Nitekim Ma'mer de el-Cami' adlı eserinde bu hadisin akabinde İbn Süfyan'ın söyledikleri gibi söylemiştir. Bu da onun Hızır (aleyhisselâm)'ın hayatta olduğunu açıkça ifade etmektir. Sahih olan da budur. Menkıbeler Kitabı'nda ilgili babında geçmiş bulunmaktadır.

"Mesânih: silahlı kimseler" beraberlerinde silah bulunan ve merkezlerde görevlendirilen -bekçi, koruyucu gibi- bir topluluğa denilir. Silah taşıdıklarından ötürü onlara bu isim verilir.

(7303) *"Deccal'in hakkında verdiği emir ile karnı üzerine yatırılır ve onu alın ve kafasını yarın der."* [Bu ibaredeki birinci lafız (feyuşebbahu: karnı üzerine yatırılır) lafzı üç şekilde rivayet edilmiştir. Birinci lafız][668] şin, be ve ha harfleri iledir. Karnı üzerine onu uzatırlar demektir. İkinci lafız ise "şeccuhu: kafasını yardılar" şeddeli cim iledir. Başta yara açmak anlamındaki "eşşec" den gelmektedir. İkinci şekil ise birinci şekil olan "feyuşebbahu: karnı üzere yatırılır" gibi olup "onu alın ve onu karnı üzerine yatırın (şebbuhuhu) der"

668 Elimizin altındaki diğer nüshalardan (Çeviren)

şeklindedir. Üçüncüsü ise "feyuşeccu ve şeccuhu: başı yarılır... ve yardılar" şekilleridir. Burada her iki kelime de cim harfi iledir. Kadı Iyaz ikinci şekli sahih kabul etmiştir. el-Humeydi'nin el-Cem Beyne Sahihayn'de zikrettiği şekil de odur. Ama bize göre daha sahih olan birinci şekildir.

"Başının ortasından testere ile biçilecek." Rivayet bu şekilde hemzeli olarak "yu'şeru: biçilecek" şeklindedir. Mi'şâr: testere de mimden sonra hemze iledir. Daha fasih olan da budur. Her ikisinde de hemzenin hafifletilmesi ve birincisinde hemzenin vav ikincisinde ise ye haline getirilerek telaffuzu (yûşeru ve iyşâr diye) caizdir. Bununla birlikte testere anlamındaki lafzın nun ile "minşar" diye kullanılması da caizdir. Buna göre "neşartul haşebete: tahtayı biçtim" denilir. Birinci söyleyişe göre ise eşertu denilir.

"Mefrakurras: Başın orta yeri" başın ortası (saçların ortadan ayrıldığı yer) demektir. Te harfi fethalı, kaf harfi ötreli olmak üzere "terkuve" ise boğaz çukuru ile omuz arasındaki kemik (köprücük kemiği) demektir.

٢٢/٢٢- بَاب فِي الدَّجَّالِ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

22/22- DECCAL İLE "O AZİZ VE CELİL ALLAH NEZDİNDE DAHA DEĞERSİZDİR" BUYRUĞU HAKKINDA BİR BAB

٧٣٠٤-١/١١٤ - حَدَّثَنَا شِهَابُ بْنُ عَبَّادٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حُمَيْدٍ الرُّؤَاسِيُّ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ مَا سَأَلَ أَحَدٌ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ الدَّجَّالِ أَكْثَرَ مِمَّا سَأَلْتُ قَالَ وَمَا يُنْصِبُكَ مِنْهُ إِنَّهُ لَا يَضُرُّكَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّ مَعَهُ الطَّعَامَ وَالْأَنْهَارَ قَالَ هُوَ أَهْوَنُ عَلَى اللهِ مِنْ ذَلِكَ

7304-114/1- Bize Şihâb b. Abbad el-Abdî tahdis etti, bize İbrahim b. Humeyd er-Ruâsi, İsmail b. Ebu Halid'den tahdis etti, o Kays b. Ebu Hâzim'den, o Muğire b. Şu'be'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir kimse, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e deccal hakkında benim sorduğumdan daha çok soru sormuş değildir. O: *"Ondan dolayı senin yorulmana sebep ne? Şüphesiz ki o sana zarar vermeyecektir"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar: Onunla birlikte yiyecekler ve ırmaklar vardır diyorlar dedim. O: *"O Allah nezdinde bundan da daha değersizdir"* buyurdu.[669]

669 Daha önce kaynakları 5589 numaralı hadiste gösterildi

٧٣٠٥-١١٥/٢- حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ إِسْمَعِيلَ عَنْ قَيْسٍ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ مَا سَأَلَ أَحَدٌ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ الدَّجَّالِ أَكْثَرَ مِمَّا سَأَلْتُهُ قَالَ وَمَا سُؤَالُكَ قَالَ قُلْتُ إِنَّهُمْ يَقُولُونَ مَعَهُ جِبَالٌ مِنْ خُبْزٍ وَلَحْمٍ وَنَهَرٌ مِنْ مَاءٍ قَالَ هُوَ أَهْوَنُ عَلَى اللهِ مِنْ ذَلِكَ

7305-115/2- Bize Sureyh b. Yunus tahdis etti... Muğire b. Şu'be dedi ki: Kimse benim Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e deccal hakkında soru sorduğumdan daha çok sormamıştır. O: *"Neden bu kadar soruyorsun ki?"* buyurdu. Ben: Onlar onunla birlikte et ve ekmek dağlar ve bir su nehri bulunduğunu söylüyorlar dedim. O: *"O Allah nezdinde bundan değersizdir"* buyurdu.[670]

٧٣٠٦-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَعِيلَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حُمَيْدٍ وَزَادَ فِي حَدِيثِ يَزِيدَ فَقَالَ لِي أَيْ بُنَيَّ

7306-.../3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr tahdis edip dedi ki: Bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, hepsi İsmail'den bu isnad ile İbrahim b. Humeyd'in hadisine yakın olarak hadisi rivayet etti. Yezid'in hadisinde şunu ekledi: Bunun üzerine bana: "Oğulcağızım" buyurdu.[671]

Şerh

(7304-7306 numaralı hadisler)

(7304) "Ondan dolayı senin yorulmana sebep ne" buradaki "yunsibuke: seni yoran" lafzı meşhur söyleyişe göre ye harfi ötrelidir. Yani onun durumu dolayısıyla seni yoran ne demektir. İbn Dureyd dedi ki: Hastalık ve başka şeylerin bir kimseyi yormasını anlatmak üzere "ensabe" fiili kullanılır. Ama birincisi daha fasihtir. Bu da kişinin halinin hastalık ya da yorgunluk sebebi ile değişikliğe uğraması demektir.

670 5589 numaralı hadisin kaynakları
671 5590 numaralı hadisin kaynakları

"Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Onunla birlikte yemek ve ırmaklar var diyorlar dedim. O: *'O Allah nezdinde bundan daha değersizdir'* buyurdu." Kadı Iyaz dedi ki: Bunun anlamı şudur: Şanı yüce Allah'ın onun elleri aracılığı ile yarattıkları, müminleri saptıracak ve kalplerini şüpheye düşürecek bir şekilde takdir etmeyecek kadar Allah nezdinde değersizdir. Aksine yüce Allah bunları iman edenlerin imanlarını daha da artırmak için kâfirlere, münafıklara ve benzerlere karşı delili daha da sağlamlaştırmak için takdir buyurmuştur. Yoksa bu onunla birlikte bu türden hiçbir şey bulunmayacaktır anlamında değildir.

٢٣/٢٣- بَاب فِي خُرُوجِ الدَّجَّالِ وَمُكْثِهِ فِي الْأَرْضِ وَنُزُولِ عِيسَى وَقَتْلِهِ إِيَّاهُ وَذَهَابِ أَهْلِ الْخَيْرِ وَالْإِيمَانِ وَبَقَاءِ شِرَارِ النَّاسِ وَعِبَادَتِهِمْ الْأَوْثَانَ وَالنَّفْخِ فِي الصُّورِ وَبَعْثِ مَنْ فِي الْقُبُورِ

23/23- DECCAL'İN ÇIKMASI, YERYÜZÜNDE KALACAĞI SÜRE, İSA (ALEYHİSSELÂM)'IN İNMESİ, ONU ÖLDÜRMESİ, HAYIR VE İMAN EHLİNİN GİDİP İNSANLARIN ŞERLİLERİNİN KALMASI VE PUTLARA İBADET ETMELERİ, SÛRA ÜFÜRÜLMESİ VE KABİRLERDE BULUNANLARIN DİRİLTİLMESİ HAKKINDA BİR BAB

٧٣٠٧-١١١/١- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ سَمِعْتُ يَعْقُوبَ بْنَ عَاصِمِ بْنِ عُرْوَةَ بْنِ مَسْعُودٍ الثَّقَفِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو وَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ مَا هَذَا الْحَدِيثُ الَّذِي تُحَدِّثُ بِهِ تَقُولُ إِنَّ السَّاعَةَ تَقُومُ إِلَى كَذَا وَكَذَا فَقَالَ سُبْحَانَ اللهِ أَوْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهُمَا لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أُحَدِّثَ أَحَدًا شَيْئًا أَبَدًا إِنَّمَا قُلْتُ إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ بَعْدَ قَلِيلٍ أَمْرًا عَظِيمًا يُحَرَّقُ الْبَيْتُ وَيَكُونُ وَيَكُونُ ثُمَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَخْرُجُ الدَّجَّالُ فِي أُمَّتِي فَيَمْكُثُ أَرْبَعِينَ لَا أَدْرِي أَرْبَعِينَ يَوْمًا أَوْ أَرْبَعِينَ شَهْرًا أَوْ أَرْبَعِينَ عَامًا فَيَبْعَثُ اللهُ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ كَأَنَّهُ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ فَيَطْلُبُهُ فَيُهْلِكُهُ ثُمَّ يَمْكُثُ النَّاسُ سَبْعَ سِنِينَ لَيْسَ بَيْنَ اثْنَيْنِ عَدَاوَةٌ ثُمَّ يُرْسِلُ اللهُ رِيحًا بَارِدَةً مِنْ قِبَلِ الشَّأْمِ فَلَا يَبْقَى عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ أَوْ إِيمَانٍ إِلَّا قَبَضَتْهُ حَتَّى لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ دَخَلَ فِي كَبِدِ جَبَلٍ لَدَخَلَتْهُ عَلَيْهِ حَتَّى تَقْبِضَهُ قَالَ سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ فَيَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ فِي خِفَّةِ الطَّيْرِ وَأَحْلَامِ السِّبَاعِ لَا يَعْرِفُونَ

مَعْرُوفًا وَلَا يُنْكِرُونَ مُنْكَرًا فَيَتَمَثَّلُ لَهُمُ الشَّيْطَانُ فَيَقُولُ أَلَا تَسْتَجِيبُونَ فَيَقُولُونَ فَمَا تَأْمُرُنَا فَيَأْمُرُهُمْ بِعِبَادَةِ الْأَوْثَانِ وَهُمْ فِي ذَلِكَ دَارٌّ رِزْقُهُمْ حَسَنٌ عَيْشُهُمْ ثُمَّ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَلَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ إِلَّا أَصْغَى لِيتًا وَرَفَعَ لِيتًا قَالَ وَأَوَّلُ مَنْ يَسْمَعُهُ رَجُلٌ يَلُوطُ حَوْضَ إِبِلِهِ قَالَ فَيَصْعَقُ وَيَصْعَقُ النَّاسُ ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ أَوْ قَالَ يُنْزِلُ اللَّهُ مَطَرًا كَأَنَّهُ الطَّلُّ أَوْ الظِّلُّ نُعْمَانُ الشَّاكُّ فَتَنْبُتُ مِنْهُ أَجْسَادُ النَّاسِ ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ثُمَّ يُقَالُ يَا أَيُّهَا النَّاسُ هَلُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ قَالَ ثُمَّ يُقَالُ أَخْرِجُوا بَعْثَ النَّارِ فَيُقَالُ مِنْ كَمْ فَيُقَالُ مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعَ مِائَةٍ وَتِسْعَةً وَتِسْعِينَ قَالَ فَذَاكَ يَوْمَ يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا وَذَلِكَ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ

7307-116/1- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Numan b. Sâlim'den şöyle dediğini tahdis etti: Yakub b. Asım b. Urve b. Mesud es-Sekafî'yi şöyle derken dinledim: Abdullah b. Amr'ın -kendisine bir adam gelip: bu naklettiğin hadis de ne oluyor? Sen kıyamet şuna ve şuna kopacaktır diyormuşsun demesi üzerine şöyle derken dinledim: Subhanallah -yahut Lâ ilâhe illallah ya da bu ikisine yakın bir söz- dedi. Neredeyse ebediyyen hiçbir kimseye bir hadis nakletmemeyi içimden geçirdim. Ben sadece şunu söyledim: Sizler kısa bir süre sonra pek büyük bir iş göreceksiniz. Beyt (Kâbe) yakılacak, şöyle olacak, şöyle olacak (dedim). Sonra şunları söyledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Deccal ümmetimin arasından çıkacak ve kırk -kırk gün mü yoksa kırk ay mı yoksa kırk yıl mı bilemiyorum- kalacak. Sonra Allah, Meryem oğlu İsa'yı -o sanki Urve b. Mesud'dur- gönderecek. Onu takip edecek ve onu öldürecek. Sonra insanlar yedi yıl kalacaklar. İki kişi arasında bir düşmanlık olmayacak. Sonra Allah, Şam tarafından serin bir rüzgar gönderecek. Yeryüzünde kalbinde zerre ağırlığı kadar hayır yahut iman bulunup da ruhunu kabzetmedik hiçbir kimse kalmayacak. Hatta sizden biriniz bir dağın ta ortasına girse dahi o rüzgar onun olduğu yere girecek ve nihayet onu (ruhunu) kabzedecek."* İşte ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinledim. (Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) devamla) buyurdu ki: *"Böylelikle (şerde) kuş kadar hafif (zâlimane) ahlakları itibari ile saldırgan hayvanlar gibi olan insanların şerlileri kalacak. Ne bir marufu bilecekler ne de bir münkeri inkâr edecekler. Şeytan onlara görünecek ve: Davete icabet etmiyor musunuz diyecek. Onlar: Bize ne emredersin diyecekler. Onlara putlara ibadet etmelerini emredecek. Onlar bu halde iken rızıkları bol bol gelecek, geçimleri güzel olacak. Sonra sûra üflenecek. Onu işitip de o tarafa boynunu çevirip de kulak kabartmayacak kimse kalmayacak. Onu ilk olarak işitecek kişi ise develerinin havuzunu*

çamurla sıvayan bir adam olacak. Derhal ölüp yere yıkılacak. İnsanlar da ölecekler. Sonra yüce Allah çisinti gibi yahut gölge gibi -şüphe eden Numandır- bir yağmur indirecek. Ondan insanların cesetleri bitecek. Sonra ona (sûra) bir defa daha üflenecek. Ansızın ayağa kalkıp bakınacaklar. Sonra ey insanlar! Rabbinizin huzuruna gelin, onları durdurun çünkü onlar sorgulanacaklardır denilecek. Sonra: Cehenneme gidecek kafileyi çıkartın buyurulacak. Onlar kimlerdir denilecek. Her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuz kişi denilecek. İşte küçük çocukların saçlarını ağartacağı gün o gündür, baldırın üstünün açılacağı gün o gündür."[672]

٧٣٠٨-١١٧/٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ سَمِعْتُ يَعْقُوبَ بْنَ عَاصِمِ بْنِ عُرْوَةَ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَمِعْتُ رَجُلًا قَالَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو إِنَّكَ تَقُولُ إِنَّ السَّاعَةَ تَقُومُ إِلَى كَذَا وَكَذَا فَقَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أُحَدِّثَكُمْ بِشَيْءٍ إِنَّمَا قُلْتُ إِنَّكُمْ تَرَوْنَ بَعْدَ قَلِيلٍ أَمْرًا عَظِيمًا فَكَانَ حَرِيقَ الْبَيْتِ قَالَ شُعْبَةُ هَذَا أَوْ نَحْوَهُ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَخْرُجُ الدَّجَّالُ فِي أُمَّتِي وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مُعَاذٍ وَقَالَ فِي حَدِيثِهِ فَلَا يَبْقَى أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ إِلَّا قَبَضَتْهُ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنِي شُعْبَةُ بِهَذَا الْحَدِيثِ مَرَّاتٍ وَعَرَضْتُهُ عَلَيْهِ

7308-117/2- Bana Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Numan b. Sâlim'den şöyle dediğini tahdis etti: Yakub b. Âsım b. Urve b. Mesud'u şöyle derken dinledim: Bir adamın Abdullah b. Amr'a: Sen kıyametin şöyle şöyle olunca kopacağını söylüyormuşsun dediğini işittim. Abdullah: Size hiçbir şey tahdis etmemeyi içimden geçirdim. Ben sadece şunu söyledim: Sizler kısa bir zaman sonra pek büyük bir iş göreceksiniz. Arkasından beyt (Kâbe) yangını çıktı -Şu'be bu ya da buna yakın bir şey söyledi dedi- Abdullah b. Amr dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Deccal ümmetim arasında çıkacak"* deyip hadisi (Ubeydullah'ın babası) Muâz'ın hadisi ile aynı şekilde rivayet etti ve hadisi rivayetinde: *"Kalbinde zerre ağırlığınca iman olup da (ruhunu) kabzetmedik hiçbir kimse kalmayacak"* dedi.

Muhammed b. Cafer dedi ki: Bana Şu'be bu hadisi defalarca tahdis etti ve ben bunu ona arz ettim.[673]

---

672 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8952
673 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8952

٧٣٠٩-١١٨/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ عَنْ أَبِي حَيَّانَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَدِيثًا لَمْ أَنْسَهُ بَعْدُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ أَوَّلَ الْآيَاتِ خُرُوجًا طُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَخُرُوجُ الدَّابَّةِ عَلَى النَّاسِ ضُحًى وَأَيُّهُمَا مَا كَانَتْ قَبْلَ صَاحِبَتِهَا فَالْأُخْرَى عَلَى إِثْرِهَا قَرِيبًا

7309-118/3- Bana Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr, Ebu Hayyam'dan tahdis etti, o Ebu Zür'a'dan, o Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir hadis belledim ki hâlâ unutmuş değilim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Şüphesiz ayetlerin (kıyamet alametlerinin) ilk ortaya çıkacak olanı güneşin battığı yerden doğması, kuşluk vaktinde dabbe'nin insanların karşısına çıkmasıdır. Hangisi diğerinden önce olursa diğeri pek yakında hemen onun akabinde olacaktır."*[674]

٧٣١٠-.../٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو حَيَّانَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ قَالَ جَلَسَ إِلَى مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ بِالْمَدِينَةِ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَسَمِعُوهُ وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنِ الْآيَاتِ أَنَّ أَوَّلَهَا خُرُوجًا الدَّجَّالُ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو لَمْ يَقُلْ مَرْوَانُ شَيْئًا قَدْ حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَدِيثًا لَمْ أَنْسَهُ بَعْدُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ

7310-.../4- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ebu Hayyan, Ebu Zür'a'dan şöyle dediğini tahdis etti: Medine'de müslümanlardan üç kişi Mervân b. el-Hakem'in yanında oturdu. Onun ayetlerden (kıyamet alametlerinden) söz ettiğini işittiler: Bunların ilk çıkacak olanı (dedi.) Bunun üzerine Abdullah b. Amr, Mervân'a hiçbir şey demedi. (Yani, bu söylediğinin bir değeri yoktur). Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den henüz unutmadığım bir hadis bellemiştim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip hadisi aynı şekilde zikretti.[675]

٧٣١١-.../٥- وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي حَيَّانَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ قَالَ تَذَاكَرُوا السَّاعَةَ عِنْدَ مَرْوَانَ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا وَلَمْ يَذْكُرْ ضُحًى

674 Ebu Davud, 4310; İbn Mace, 4069; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8959
675 7309 numaralı hadisin kaynakları

7311-.../5- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî de tahdis etti, bize Ebu Ahmed tahdis etti, bize Süfyan, Ebu Hayyam'dan tahdis etti, o Ebu Zür'a'dan şöyle dediğini rivayet etti: Mervân'ın yanında kıyametin kopmasını müzakere ettiler. Bunun üzerine Abdullah b. Amr: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip önceki iki hadisin aynısını zikretti ve "kuşluk vakti" demedi.[676]

Şerh

(7307-7311 numaralı hadisler)

"Allah, Meryem oğlu İsa'yı gönderecek." Yani semadan şeriatimizle hükmeden bir hakim olarak indirecek. Buna dair açıklama daha önce İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır. Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: İsa (aleyhisselâm)'ın inmesi ve Deccal'i öldürecek olması ehl-i sünnet nezdinde haktır ve sahihtir. Çünkü bu husustaki sahih hadisler bunu gerektirmektedir, akılda da şeriatte de bunu çürütecek hiçbir şey yoktur. O halde bunun Sâbit olacağını kabul etmek icab eder. Ancak mutezileden, cehmiyeden ve onlara muvafakat edenlerden bazı kimseler bunu kabul etmeyerek bu hadislerin yüce Allah'ın: *"Ve nebilerin sonuncusu"* (Ahzab, 40) buyruğu ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benden sona bir nebi yoktur"* ve müslümanların de nebimizden (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiçbir nebi gelmeyecek olduğu üzerinde icmaları, onun şeriatinin nesh edilmemek üzere kıyamete kadar ebedi kalacağını ileri sürerek bu hadislerin reddedilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ancak bu bozuk bir delillendirmedir. Çünkü İsa (aleyhisselâm)'ın inmesinden maksat onun bizim şeriatimizi nesh edecek ayrı bir şeriati olan bir nebi olarak inmesi değildir. Ne bu hadis-i şeriflerde ne de başkalarında bunu ifade edecek hiçbir şey yoktur. Aksine burada bu hadisler sahih olduğu gibi daha önce İman Kitabı'nda ve başka yerlerde İsa (aleyhisselâm)'ın şeriatimizin hükmü ile hükmedecek adaletli bir hakem olarak ineceği ve bizim şeriatimizden insanların bıraktıkları bir takım hususları yeniden canlandıracağı belirtilmektedir.

"Bir dağın ta ortasına" ortasına ve içine demektir. Çünkü kebent: her şeyin ortası demektir.

"(şerde) kuş kadar hafif (zâlimane) ahlakları itibari ile saldırgan hayvanlar gibi olan insanların şerlileri kalacak." İlim adamlarının dediklerine göre bunun anlamı şudur: Bunların şerler üzerine hızlıca atılmaları, şehvetlerini, arzularını yerine getirmeleri, fesada koşmaları kuşların uçuşları gibi hızlı olacak. Haksızlık yapıp başkalarına saldırmaktan ve birbirlerine zulmetmekte de saldırgan yırtıcı hayvanların ahlakı gibi bir ahlaka sahip olacaklar.

676 7309 numaralı hadisin kaynakları

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"O tarafa boynunu çevirip..."* ibaresindeki "Lîten: O tarafa boynunu çevirmek" lam harfi kesreli olup son harfi de te'dir. Bu da boynunun yan tarafı, yanı demektir. Asıla ise: Eğecek meylettirecek anlamındadır.

"Onu ilk işitecek kişi develerinin havuzunu çamurla sıvayan bir adam olacaktır." Buradaki "yenutu" çamurla sıvar, düzeltir anlamındadır.

"Bir çisinti yahut bir gölge gibi" ifadesinde ilim adamlarının dediklerine göre daha sahih olan ettal: çisinti olduğudur. Diğer hadisteki *"erkeklerin menisi gibi"* şeklindeki ibareye de daha uygundur.

"İşte o baldırın üstünün açılacağı gündür." İlim adamları der ki: Bunun anlamı yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'deki: *"O gün baldırın üzeri açılacak"* (Kâlem, 42) buyruğu ile aynı anlamdadır. O gün pek zorlu bir hal ve pek Muâzzam bir dehşetin açığa çıkacağı görüneceği bir gündür demektir. Nitekim savaş şiddetlendiği zaman "savaş baldırını açtı" denilir. Bunun asıl alakalı olduğu anlam ise bir işi gayret ve ciddiyetle yapmak isteyen bir kimsenin o iş için çabuk ve çalışkanlıkla hareket etmeyi sürdürmek için baldırını açarak işe koyulmasıdır.

٢٤/...- بَاب قِصَّةِ الْجَسَّاسَةِ

24/...- CESSÂSE KISSASI BABI

٧٣١٢-١١٩/٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ عَبْدِ الْوَارِثِ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ وَاللَّفْظُ لِعَبْدِ الْوَارِثِ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ جَدِّي عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ ذَكْوَانَ حَدَّثَنَا ابْنُ بُرَيْدَةَ حَدَّثَنِي عَامِرُ بْنُ شَرَاحِيلَ الشَّعْبِيُّ شَعْبُ هَمْدَانَ أَنَّهُ سَأَلَ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ أُخْتَ الضَّحَّاكِ بْنِ قَيْسٍ وَكَانَتْ مِنْ الْمُهَاجِرَاتِ الْأُوَلِ فَقَالَ حَدِّثِينِي حَدِيثًا سَمِعْتِيهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَا تُسْنِدِيهِ إِلَى أَحَدٍ غَيْرِهِ فَقَالَتْ لَئِنْ شِئْتَ لَأَفْعَلَنَّ فَقَالَ لَهَا أَجَلْ حَدِّثِينِي فَقَالَتْ نَكَحْتُ ابْنَ الْمُغِيرَةِ وَهُوَ مِنْ خِيَارِ شَبَابِ قُرَيْشٍ يَوْمَئِذٍ فَأُصِيبَ فِي أَوَّلِ الْجِهَادِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا تَأَيَّمْتُ خَطَبَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَخَطَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى مَوْلَاهُ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ وَكُنْتُ قَدْ حُدِّثْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَحَبَّنِي فَلْيُحِبَّ أُسَامَةَ فَلَمَّا كَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ أَمْرِي بِيَدِكَ فَأَنْكِحْنِي مَنْ شِئْتَ فَقَالَ انْتَقِلِي إِلَى أُمِّ شَرِيكٍ وَأُمُّ شَرِيكٍ امْرَأَةٌ غَنِيَّةٌ مِنْ الْأَنْصَارِ عَظِيمَةُ النَّفَقَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَنْزِلُ عَلَيْهَا الضِّيفَانُ فَقُلْتُ سَأَفْعَلُ فَقَالَ لَا

تَفْعَلِي إِنَّ أُمَّ شَرِيكٍ امْرَأَةٌ كَثِيرَةُ الضِّيفَانِ فَإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ يَسْقُطَ عَنْكِ خِمَارُكِ أَوْ يَنْكَشِفَ الثَّوْبُ عَنْ سَاقَيْكِ فَيَرَى الْقَوْمُ مِنْكِ بَعْضَ مَا تَكْرَهِينَ وَلَكِنْ انْتَقِلِي إِلَى ابْنِ عَمِّكِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي فِهْرٍ فِهْرِ قُرَيْشٍ وَهُوَ مِنْ الْبَطْنِ الَّذِي هِيَ مِنْهُ فَانْتَقَلْتُ إِلَيْهِ فَلَمَّا انْقَضَتْ عِدَّتِي سَمِعْتُ نِدَاءَ الْمُنَادِي مُنَادِي رَسُولِ اللهِ ﷺ يُنَادِي الصَّلَاةَ جَامِعَةً فَخَرَجْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ فَصَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَكُنْتُ فِي صَفِّ النِّسَاءِ الَّتِي تَلِي ظُهُورَ الْقَوْمِ فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ صَلَاتَهُ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ وَهُوَ يَضْحَكُ فَقَالَ لِيَلْزَمْ كُلُّ إِنْسَانٍ مُصَلَّاهُ ثُمَّ قَالَ أَتَدْرُونَ لِمَ جَمَعْتُكُمْ قَالُوا اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ إِنِّي وَاللهِ مَا جَمَعْتُكُمْ لِرَغْبَةٍ وَلَا لِرَهْبَةٍ وَلَكِنْ جَمَعْتُكُمْ لِأَنَّ تَمِيمًا الدَّارِيَّ كَانَ رَجُلًا نَصْرَانِيًّا فَجَاءَ فَبَايَعَ وَأَسْلَمَ وَحَدَّثَنِي حَدِيثًا وَافَقَ الَّذِي كُنْتُ أُحَدِّثُكُمْ عَنْ مَسِيحِ الدَّجَّالِ حَدَّثَنِي أَنَّهُ رَكِبَ فِي سَفِينَةٍ بَحْرِيَّةٍ مَعَ ثَلَاثِينَ رَجُلًا مِنْ لَخْمٍ وَجُذَامَ فَلَعِبَ بِهِمْ الْمَوْجُ شَهْرًا فِي الْبَحْرِ ثُمَّ أَرْفَئُوا إِلَى جَزِيرَةٍ فِي الْبَحْرِ حَتَّى مَغْرِبِ الشَّمْسِ فَجَلَسُوا فِي أَقْرُبِ السَّفِينَةِ فَدَخَلُوا الْجَزِيرَةَ فَلَقِيَتْهُمْ دَابَّةٌ أَهْلَبُ كَثِيرُ الشَّعَرِ لَا يَدْرُونَ مَا قُبُلُهُ مِنْ دُبُرِهِ مِنْ كَثْرَةِ الشَّعَرِ فَقَالُوا وَيْلَكِ مَا أَنْتِ فَقَالَتْ أَنَا الْجَسَّاسَةُ قَالُوا وَمَا الْجَسَّاسَةُ قَالَتْ أَيُّهَا الْقَوْمُ انْطَلِقُوا إِلَى هَذَا الرَّجُلِ فِي الدَّيْرِ فَإِنَّهُ إِلَى خَبَرِكُمْ بِالْأَشْوَاقِ قَالَ لَمَّا سَمَّتْ لَنَا رَجُلًا فَرِقْنَا مِنْهَا أَنْ تَكُونَ شَيْطَانَةً قَالَ فَانْطَلَقْنَا سِرَاعًا حَتَّى دَخَلْنَا الدَّيْرَ فَإِذَا فِيهِ أَعْظَمُ إِنْسَانٍ رَأَيْنَاهُ قَطُّ خَلْقًا وَأَشَدُّهُ وِثَاقًا مَجْمُوعَةٌ يَدَاهُ إِلَى عُنُقِهِ مَا بَيْنَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى كَعْبَيْهِ بِالْحَدِيدِ قُلْنَا وَيْلَكَ مَا أَنْتَ قَالَ قَدْ قَدَرْتُمْ عَلَى خَبَرِي فَأَخْبِرُونِي مَا أَنْتُمْ قَالُوا نَحْنُ أُنَاسٌ مِنْ الْعَرَبِ رَكِبْنَا فِي سَفِينَةٍ بَحْرِيَّةٍ فَصَادَفْنَا الْبَحْرَ حِينَ اغْتَلَمَ فَلَعِبَ بِنَا الْمَوْجُ شَهْرًا ثُمَّ أَرْفَأْنَا إِلَى جَزِيرَتِكَ هَذِهِ فَجَلَسْنَا فِي أَقْرُبِهَا فَدَخَلْنَا الْجَزِيرَةَ فَلَقِيَتْنَا دَابَّةٌ أَهْلَبُ كَثِيرُ الشَّعَرِ لَا يُدْرَى مَا قُبُلُهُ مِنْ دُبُرِهِ مِنْ كَثْرَةِ الشَّعَرِ فَقُلْنَا وَيْلَكِ مَا أَنْتِ فَقَالَتْ أَنَا الْجَسَّاسَةُ قُلْنَا وَمَا الْجَسَّاسَةُ قَالَتْ اعْمِدُوا إِلَى هَذَا الرَّجُلِ فِي الدَّيْرِ فَإِنَّهُ إِلَى خَبَرِكُمْ بِالْأَشْوَاقِ فَأَقْبَلْنَا إِلَيْكَ سِرَاعًا وَفَزِعْنَا مِنْهَا وَلَمْ نَأْمَنْ أَنْ تَكُونَ شَيْطَانَةً فَقَالَ أَخْبِرُونِي عَنْ نَخْلِ بَيْسَانَ قُلْنَا عَنْ أَيِّ شَأْنِهَا تَسْتَخْبِرُ قَالَ أَسْأَلُكُمْ عَنْ نَخْلِهَا هَلْ يُثْمِرُ قُلْنَا لَهُ نَعَمْ قَالَ أَمَا إِنَّهُ يُوشِكُ أَنْ لَا تُثْمِرَ قَالَ أَخْبِرُونِي عَنْ بُحَيْرَةِ الطَّبَرِيَّةِ قُلْنَا عَنْ أَيِّ شَأْنِهَا تَسْتَخْبِرُ قَالَ هَلْ

فِيهَا مَاءٌ قَالُوا هِيَ كَثِيرَةُ الْمَاءِ قَالَ أَمَا إِنَّ مَاءَهَا يُوشِكُ أَنْ يَذْهَبَ قَالَ أَخْبِرُونِي عَنْ عَيْنِ زُغَرَ قَالُوا عَنْ أَيِّ شَأْنِهَا تَسْتَخْبِرُ قَالَ هَلْ فِي الْعَيْنِ مَاءٌ وَهَلْ يَزْرَعُ أَهْلُهَا بِمَاءِ الْعَيْنِ قُلْنَا لَهُ نَعَمْ هِيَ كَثِيرَةُ الْمَاءِ وَأَهْلُهَا يَزْرَعُونَ مِنْ مَائِهَا قَالَ أَخْبِرُونِي عَنْ نَبِيِّ الْأُمِّيِّينَ مَا فَعَلَ قَالُوا قَدْ خَرَجَ مِنْ مَكَّةَ وَنَزَلَ يَثْرِبَ قَالَ أَقَاتَلَهُ الْعَرَبُ قُلْنَا نَعَمْ قَالَ كَيْفَ صَنَعَ بِهِمْ فَأَخْبَرْنَاهُ أَنَّهُ قَدْ ظَهَرَ عَلَى مَنْ يَلِيهِ مِنْ الْعَرَبِ وَأَطَاعُوهُ قَالَ لَهُمْ قَدْ كَانَ ذَلِكَ قُلْنَا نَعَمْ قَالَ أَمَا إِنَّ ذَاكَ خَيْرٌ لَهُمْ أَنْ يُطِيعُوهُ وَإِنِّي مُخْبِرُكُمْ عَنِّي إِنِّي أَنَا الْمَسِيحُ وَإِنِّي أُوشِكُ أَنْ يُؤْذَنَ لِي فِي الْخُرُوجِ فَأَخْرُجَ فَأَسِيرَ فِي الْأَرْضِ فَلَا أَدَعَ قَرْيَةً إِلَّا هَبَطْتُهَا فِي أَرْبَعِينَ لَيْلَةً غَيْرَ مَكَّةَ وَطَيْبَةَ فَهُمَا مُحَرَّمَتَانِ عَلَيَّ كِلْتَاهُمَا كُلَّمَا أَرَدْتُ أَنْ أَدْخُلَ وَاحِدَةً أَوْ وَاحِدًا مِنْهُمَا اسْتَقْبَلَنِي مَلَكٌ بِيَدِهِ السَّيْفُ صَلْتًا يَصُدُّنِي عَنْهَا وَإِنَّ عَلَى كُلِّ نَقْبٍ مِنْهَا مَلَائِكَةً يَحْرُسُونَهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَطَعَنَ بِمِخْصَرَتِهِ فِي الْمِنْبَرِ هَذِهِ طَيْبَةُ هَذِهِ طَيْبَةُ هَذِهِ طَيْبَةُ يَعْنِي الْمَدِينَةَ أَلَا هَلْ كُنْتُ حَدَّثْتُكُمْ ذَلِكَ فَقَالَ النَّاسُ نَعَمْ فَإِنَّهُ أَعْجَبَنِي حَدِيثُ تَمِيمٍ أَنَّهُ وَافَقَ الَّذِي كُنْتُ أُحَدِّثُكُمْ عَنْهُ وَعَنْ الْمَدِينَةِ وَمَكَّةَ أَلَا إِنَّهُ فِي بَحْرِ الشَّأْمِ أَوْ بَحْرِ الْيَمَنِ لَا بَلْ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ مَا هُوَ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ مَا هُوَ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ مَا هُوَ وَأَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى الْمَشْرِقِ قَالَتْ فَحَفِظْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

7312-119/6- Bize Abdulvâris b. Abdussamed b. Abdulvâris ve Haccac eş-Şair ikisi Abdussamed'den -lafız Abdulvâris b. Abdussamed'e ait olmak üzere- tahdis etti. Bize babam dedemden tahdis etti, o Huseyn b. Zekvan'dan rivayet etti, bize İbn Bureyde tahdis etti, bana Hemdan Şamına mensup Âmir b. Şerahil eş-Şa'bînin tahdis ettiğine göre o ed-Dahhak b. Kays'ın kızkardeşi ve ilk hicret etmiş kadınlardan olan Kays kızı Fatıma'ya sorup dedi ki: Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğin ve ondan başka kimseye isnad etmediğin bir hadis tahdis et dedi. Fatıma dedi ki: Eğer istersen gerçekten bunu yaparım dedi. O da Fatıma'ya: Evet bana tahdis et dedi. Fatıma dedi ki: Ben, İbnu'l Muğire ile nikahlandım. O ise o gün Kureyş gençlerinin hayırlılarından idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte cihadın ilk sıralarında isabet aldı. Sonra ben dul kalınca, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bir kaç kişi arasında Abdurrahman b. Avf bana talib oldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bana azadlısı Üsâme b. Zeyd için talib oldu. Bana da daha önceleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Beni seven Üsâme'yi sevsin"* buyurduğu nakledilmiş idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benimle konuşunca ben de: Benim işim senin elindedir. Beni ki-

minle dilersen onunla nikahla dedim. O da: *"Um Şerik'in yanına intikal et"* buyurdu. Um Şerik ensardan zengin, Allah yolunda pek büyük infâklarda bulunan misafirlerin ona konuk olduğu bir kadındı. Ben de: Yapacağım dedim. O: *"Hayır yapma. Um Şerik misafirleri çok olan bir kadındır. Başörtünün üzerinden düşmesi yahut elbisenin baldırlarının üzerinden açılıp oradakilerin hoşuna gitmeyecek şekilde vücudunun bir kısmını görmeleri şüphesiz benim de hoşuma gitmez. Bunun yerine amcanoğlu Abdullah b. Amr b. Um Mektum'un yanına intikal et"* buyurdu. -O ise Kureyşlilerin fihri olan fihroğullarından bir adamdır. Fihroğulları ise Fatıma'nın bağlı bulunduğu koldan gelir-. Ben de onun yanına intikal ettim. İddetim bitince münadinin yani Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisinin topluca namaza diye seslendiğini duydum. Ben de mescide çıktım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kıldım. Erkeklerin hemen arkasındaki kadınların safında idim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını bitirince gülerek minbere oturdu ve: *"Herkes namaz kıldığı yerde kalsın"* buyurdu. Sonra: *"Sizi neden topladığımı biliyor musunuz"* buyurdu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ben Allah'a yemin ederim ki ne arzu ve ümit edilen bir şey için ne de korkulacak bir şey dolayısıyla topladım. Ama sizi toplayışımın sebebi şudur: Temim ed-Dârî hristiyan bir adamdı. Derken geldi, beyat etti ve müslüman oldu. Bana benim mesih ed-Deccal hakkında size tahdis ettiğime uygun gelen bir hadis nakletti. Bana şunları anlattı: O lahm ve cüzamlılardan otuz adam ile birlikte denizde giden bir gemiye bindi. Dalgalar bir ay boyunca onları denizde oynatıp durdu. Sonra güneşin battığı yere doğru denizdeki bir adaya demirlediler. Gemideki kayıklara oturup adaya girdiler. Saçları çok ve kalın bir dabbe (hayvan) onları karşıladı. Saçlarının çokluğundan ötürü önünü arkasından ayırdedemiyorlardı. Onlar: Vay sana! Sen nesin dediler. O: Ben Cessâseyim dedi. Cessâse ne demek dediler. Şöyle dedi: Ey kavim. Siz şu manastırdaki adamın yanına gidin. O sizin vereceğiniz haberlere iştiyat duymaktadır dedi. Cessâse bize bir adamın adını söyleyince biz onun bir şeytan olacağından korktuk. Hızlıca yola koyulduk. Nihayet manastıra girdik. Orada kesinlikle gördüğümüz hilkati en büyük ve en sağlam şekilde bağlanmış bir insan ile karşılaştık. Elleri boynuna bağlı idi. Diz kapakları ile topuklarına kadar olan kısımda demirle bağlanmıştı. Biz: Vay sana! Sen nesin dedik. O: Sizler işte bana dair haberi öğrenebildiniz. Haydi siz bana siz nesiniz haber verin dedi. Onlar: Biz araplardan bazı insanlarız. Denizdeki bir gemiye bindik, oldukça dalgalı bir zamanına rastladık. Dalgalar bir ay bizimle oynadı. Sonra senin bulunduğun bu adaya demir attık. Gemimizin kayıklarına oturduk ve bu adaya girdik. Saçı çok ve kalın bir dabbe karşımıza çıktı. Saçlarının çokluğundan ötürü önü neresi arkası neresi bilinemiyordu. Biz: Vay sana sen nesin dedik. O: Ben Cessâse'yim dedi. Biz:*

Cessâse nedir dedik. O: Şu manastırdaki adama gidin, o sizin vereceğiniz haberleri şevkle beklemektedir dedi. Biz de ondan korkmuş olduğumuz halde hızlıca sana geldik. Bir şeytan olmadığından da emin olamadık.

Bu sefer o: Bana beysan hurmalıklarından haber verin dedi. Biz sen o hurmalıkların nesi hakkında haber almak istiyorsun dedik. O: Ben size hurma ağaçları meyve veriyor mu soruyorum dedi. Biz ona evet dedik.

O: Öyleyse meyve vermeyeceği zaman yakındır dedi. Sonra: Bana Taberiyye gölü hakkında haber verin dedi. Biz: Onun nesi hakkında haber soruyorsun dedik. O: Onda su var mı dedi. Biz: Onun suyu pek çoktur dedik. O: Öyleyse onun suyunun gideceği zaman yakındır dedi.

Sonra: Bana Zugar pınarından haber verin dedi. Biz: Onun hangi hali hakkında haber istiyorsun dedik. O: Pınarda su var mı dedi. O pınarın ahalisi pınar suyu ile ekin ekiyorlar mı? Biz ona: Evet, onun suyu pek çoktur, oranın ahalisi de onun suyundan ekin ekiyorlar dedik.

Bu sefer: Bana ummilerin nebisi hakkında (sallallâhu aleyhi ve sellem) *haber verin. O ne yaptı? Onlar: Mekke'den çıktı ve Yesrib'e indi dediler. O: Araplar O'nunla savaştı mı dedi. Biz: Evet dedik. O: Onlara nasıl davrandı dedi. Biz de kendisine O'nun yakınlarındaki araplara galip geldiğini, onların da kendisine itaat ettiklerini haber verdik. Bu sefer onlara: Bu oldu mu dedi. Biz, evet dedik. Şöyle dedi: Şunu söyleyeyim ki onların O'na itaat etmeleri kendileri için bir hayırdır. Şimdi ben size kendimden haber veriyorum. Ben şüphesiz mesihim. Yakında çıkmam için bana izin verilecek. Ben de çıkacağım ve yeryüzünde dolaşacağım. Kırk gün içinde inmediğim tek bir kasaba bırakmayacağım. Mekke ve Taybe (Medine) müstesna. Onların ikisi de bana haram kılınmıştır. Onlardan birisine her girmek istediğimde karşıma elinde kınından sıyırdığı bir kılıç bulunan ve beni ondan alıkoyan bir melek çıkar. Üstelik onun her bir yolunun üzerinde de o şehri koruyan melekler vardır."*

(Fatıma) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bastonu ile minbere vurarak: *"Bu Taybe'dir, bu Taybe'dir, bu Taybe'dir."* -Medine'yi kastediyor- buyurdu. *"Şimdi söyleyin ben size bunları anlatmış mıydım"* dedi insanlar evet dediler. (Devamla şöyle buyurdu) *"Gerçek şu ki Temim'in bana naklettiği bu sözlerin benim daha önce kendisinden Medine'den ve Mekke'den söz ettiğim hadise muvafık düşmesi çok hoşuma gitti. Şunu bilin ki o Şam denizinde -yahut Yemen denizinde-dir. Hayır hatta doğu tarafındadır. Evet o doğu tarafından, evet o doğu tarafından (çıkacak)dır ve bu arada eli ile doğuya işaret etti.*

Fatıma: Ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den belledim dedi.[677]

677 Ebu Davud, 4326, 4327; Tirmizi, 2253; İbn Mace, 4074; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18024

٧٣١٣-١٢٠/٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ الْهُجَيْمِيُّ أَبُو عُثْمَانَ حَدَّثَنَا قُرَّةُ حَدَّثَنَا سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ حَدَّثَنَا الشَّعْبِيُّ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ فَأَتْحَفَتْنَا بِرُطَبٍ يُقَالُ لَهُ رُطَبُ ابْنِ طَابٍ وَأَسْقَتْنَا سَوِيقَ سُلْتٍ فَسَأَلْتُهَا عَنِ الْمُطَلَّقَةِ ثَلَاثًا أَيْنَ تَعْتَدُّ قَالَتْ طَلَّقَنِي بَعْلِي ثَلَاثًا فَأَذِنَ لِي النَّبِيُّ ﷺ أَنْ أَعْتَدَّ فِي أَهْلِي قَالَتْ فَنُودِيَ فِي النَّاسِ إِنَّ الصَّلَاةَ جَامِعَةً قَالَتْ فَانْطَلَقْتُ فِيمَنْ انْطَلَقَ مِنَ النَّاسِ قَالَتْ فَكُنْتُ فِي الصَّفِّ الْمُقَدَّمِ مِنَ النِّسَاءِ وَهُوَ يَلِي الْمُؤَخَّرَ مِنَ الرِّجَالِ قَالَتْ فَسَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَخْطُبُ فَقَالَ إِنَّ بَنِي عَمٍّ لِتَمِيمٍ الدَّارِيِّ رَكِبُوا فِي الْبَحْرِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَزَادَ فِيهِ قَالَتْ فَكَأَنَّمَا أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَأَهْوَى بِمِخْصَرَتِهِ إِلَى الْأَرْضِ وَقَالَ هَذِهِ طَيْبَةُ يَعْنِي الْمَدِينَةَ

7313-120/7- Bize Yahya b. Habib el-Hârisi tahdis etti, bize Halid b. el-Hâris el-Huceymi Ebu Osman tahdis etti, bize Kurra tahdis etti, bize Seyyar Ebu'l-Hakem tahdis etti, bize Şa'bî tahdis edip dedi ki: Kays kızı Fatıma'nın huzuruna girdik. O bizlere İbn Tâb rutabı denilen bir miktar taze hurma ikram etti. İçmek için de çavdar seviki takdim etti. Ben ona üç talak ile boşanmış bir kadın nerede iddet bekler diye sordum. O: Kocam beni üç talak ile boşamıştı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana ailem arasında iddet beklememe izin verdi. Sonra insanlar arasında topluca namaza diye nida olundu. Ben de giden insanlar arasında gittim. Kadınların ön safında idim. Bu ise erkeklerin son safının hemen arkasındaki saftır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i minber üzerinde olduğu halde hutbe verirken şöyle buyurduğunu dinledim: *"Şüphesiz Temim ed-Dârî'nin amcaoğulları (gemiye) binip denizde yolculuk yaptılar."* Sonra hadisi nakletti ve rivayetinde şunları ekledi: Fatıma dedi ki: Ben sopasını yere doğru indirerek Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i -Medine'yi kastederek- bu Taybe'dir derken ki halini görüyor gibiyim.[678]

٧٣١٤-١٢١/٨- وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ سَمِعْتُ غَيْلَانَ بْنَ جَرِيرٍ يُحَدِّثُ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ قَالَتْ قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَمِيمٌ الدَّارِيُّ فَأَخْبَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ رَكِبَ الْبَحْرَ فَتَاهَتْ بِهِ سَفِينَتُهُ فَسَقَطَ إِلَى جَزِيرَةٍ

678 7312 numaralı hadisin kaynakları

فَخَرَجَ إِلَيْهَا يَلْتَمِسُ الْمَاءَ فَلَقِيَ إِنْسَانًا يَجُرُّ شَعَرَهُ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ وَقَالَ فِيهِ ثُمَّ قَالَ أَمَا إِنَّهُ لَوْ قَدْ أُذِنَ لِي فِي الْخُرُوجِ قَدْ وَطِئْتُ الْبِلَادَ كُلَّهَا غَيْرَ طَيْبَةَ فَأَخْرَجَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى النَّاسِ فَحَدَّثَهُمْ قَالَ هَذِهِ طَيْبَةُ وَذَاكَ الدَّجَّالُ

7314-121/8- Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Ahmed b. Osman el-Nevfelî tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cerir tahdis etti, bize babam tahdis edip dedi ki: Gaylan b. Cerir'i, Şa'bî'den tahdis ederken dinledim. O Kays kızı Fatıma'dan şöyle dediğini rivayet etti: Temim ed-Dârî Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e denize binip yolculuk yaptığını buna karşılık gemisinin doğru rotadan çıktığını, bir adaya düştüğünü, adaya su aramak maksadıyla çıkıp orada saçlarını sürükleyen bir insan gördüğünü haber verdi deyip hadisi nakletti. Hadiste şunları da söyledi: Sonra o dedi ki: Ama eğer benim çıkmama izin verilecek olursa Taybe dışında bütün şehirleri çiğneyip geçeceğim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu (Temim'i) insanların yanına çıkardı, o da onlara hadisi nakletti ve: "*Bu Taybe'dir, işte o da Deccal'dir*" buyurdu.[679]

٧٣١٥-١٢٢/٩- حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَعَدَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ حَدَّثَنِي تَمِيمٌ الدَّارِيُّ أَنَّ أُنَاسًا مِنْ قَوْمِهِ كَانُوا فِي الْبَحْرِ فِي سَفِينَةٍ لَهُمْ فَانْكَسَرَتْ بِهِمْ فَرَكِبَ بَعْضُهُمْ عَلَى لَوْحٍ مِنْ أَلْوَاحِ السَّفِينَةِ فَخَرَجُوا إِلَى جَزِيرَةٍ فِي الْبَحْرِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ

7315-122/9- Bana Ebu Bekr b. İshak tahdis etti, bize Yahya b. Bukeyr tahdis etti, bize Muğire -yani el-Hizâmî- Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o Şa'bî'den, o Kays kızı Fatıma'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) minbere oturdu ve: "*Ey insanlar! Bana Temim ed-Dârî'nin tahdis ettiğine göre kavminden bazı kimseler kendilerine ait bir gemide denizde bulunuyorlardı. İçinde bulundukları gemi kırıldı. Onlardan birileri gemi tahtalarından bir tahtaya bindi. Sonra denizdeki bir adaya çıktılar.*" Sonra da hadisin geri kalan kısmını nakletti.[680]

٧٣١٦-١٢٣/١٠- حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنِي أَبُو عَمْرٍو يَعْنِي الْأَوْزَاعِيَّ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ حَدَّثَنِي

679 7312 numaralı hadisin kaynakları
680 7312 numaralı hadisin kaynakları

أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إِلَّا سَيَطَؤُهُ الدَّجَّالُ إِلَّا مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ وَلَيْسَ نَقْبٌ مِنْ أَنْقَابِهَا إِلَّا عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ صَافِّينَ تَحْرُسُهَا فَيَنْزِلُ بِالسِّبْخَةِ فَتَرْجُفُ الْمَدِينَةُ ثَلَاثَ رَجَفَاتٍ يَخْرُجُ إِلَيْهِ مِنْهَا كُلُّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ

7316-123/10- Bana Ali b. Hucr es-Sa'di de tahdis etti, bize Velid b. Müslim tahdis etti, bana Ebu Amr -el-Evzai- İshak b. Abdullah b. Ebu Talha'dan tahdis etti, bana Enes b. Mâlik tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Deccal'in çiğnemeyeceği bir şehir yoktur. Mekke ve Medine müstesna. Onun üzerinde saflar halinde duran meleklerin bulunmadığı tek bir yol dahi yoktur. O melekler onu korurlar. Deccal Sebha'ye (Medine'nin çorak yerine) inecek ve Medine üç defa sarsılacak. Oradan her kâfir ve münafık çıkıp onun yanına gidecek."*[681]

٧٣١٧-.../١١- وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فَذَكَرَ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَيَأْتِي سِبْخَةَ الْجُرُفِ فَيَضْرِبُ رِوَاقَهُ وَقَالَ فَيَخْرُجُ إِلَيْهِ كُلُّ مُنَافِقٍ وَمُنَافِقَةٍ

7317-.../11- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yunus b. Muhammed, Hammâd b. Seleme'den tahdis etti, o İshak b. Abdullah b. Ebu Talha'dan o Enes'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu deyip sonra da hadisi buna yakın olarak zikretti. Ancak o rivayetinde *"el-Curf Sebhasına (el-Curf denilen o çorak yere) gelecek ve ağırlıklarını oraya indirecek"* dedi ve ayrıca: *"Münafık her erkek ve her kadın çıkıp ona gidecek"* diye ekledi.[682]

Şerh

(7312-7317 numaralı hadisler)

Cessâse, cim harfi fethalı ve birinci sin şeddelidir. Denildiğine göre ona bu isim Deccal ile ilgili haberleri toplamak için casusluk etmesinden dolayı verilmiştir. Abdurrahman b. Amr b. el-As'dan ise onun Kur'an-ı Kerim'de adı geçen dabbetul arz olduğuna dair rivayet nakledilmiştir.

(7312) "Kays kızı Fatıma'dan... ben dul kalınca Abdurrahman bana talib oldu." Burada teeyyemtu: dul kaldım, yani eyyim oldum demektir. Eyyim ise kocası olmayan kadına (dul) denilir.

681 Buhari, 1881; Tuhfetu'l-Eşrâf, 175
682 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 168

İlim adamları der ki: İsabet aldı" sözünün anlamı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte cihadda öldürüldü değildir. Ben bundan dolayı dul kaldım derken kastettiği ise onun bana verdiği bain talak sebebi ile dul kaldım demektir. Nitekim Müslim bunu bundan sonraki rivayet yolunda böylece zikrettiği gibi Talak Kitabı'nda da bu şekilde zikretmiştir. Bütün diğer musannıflar da kitaplarında bunu böylece zikretmişlerdir. Kocasının vefatı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Boşanmasının akabinde Ali b. Ebu Talib ile birlikte Yemen'de öldüğü söylenmiştir. Bunu İbn Abdulberr nakletmektedir. Hayır, Ömer (radıyallâhu anh)'ın halifeliği dönemine kadar yaşadığı da söylenmiştir. Bunu da Buhari Tarihi'nde zikretmektedir. Buna göre Fatıma'nın "isabet aldı" sözü yaralandı yahut da malında veya buna benzer herhangi bir hususta bir musibete uğradı demektir. İlim adamları bu tabiri böylece yorumlamışlardır.

Kadı Iyaz dedi ki: Fatıma bu sözleri ile onun faziletlerini saymak istemiştir. Bundan dolayı öncelikle Kureyş gençlerinin hayırlılarından olduğunu söyleyerek sözüne başladı sonra geri kalan hususları zikretti. Fatıma'nın rivayet ettiği bu hadisin şerhi ve bu hadisin ihtiva ettiği hükümlerin açıklaması daha önce Talak Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

"Ensar'dan Um Şerik" bunu bazı ilim adamları kabul etmeyerek Um Şerik ancak Âmir b. Lueyoğullarından kureyşli bir kadındır. Adı da Garabe'dir. Garbele olduğu da söylenmiştir. Başkaları ise bunlar iki kadındır, birisi Kureyşli birisi Ensar'dandır.

"Ama sen amcanoğlu Abdullah b. Amr b. Um Mektum'un yanına intikal et..." Buradaki ibareler bütün nüshalarda bu şekildedir.

"İbn Um Mektum"deki "ibn" lafzı elif ile yazılır çünkü bu Amr'ın değil Abdullah'ın sıfatıdır. Onu babası Amr'a ve annesi Um Mektum'a nisbet ederek anne ve babasına bir arada nisbeti zikretmiştir. Nitekim Abdullah b. Mâlik İbn Buhayne isminde de Abdullah b. Ubeyy İbn Selûl isminde ve bunun benzerlerinde durum böyledir. Bütün bunlara dair açıklamalar daha önce İman Kitabı'nda el-Mikdad'ın "Lâ ilâhe illallah" diyen kimseyi öldürdüğünü sözkonusu eden hadiste geçmiş bulunmaktadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bilinen onun (İbn Um Mektum'un) Fatıma'nın amcasının oğlu olmadığı, kendisinin geldiği aynı koldan gelmediğidir. Aksine o (Fatıma) Muharib b. Fihroğullarından İbn Um Mektum ise Âmir b. Lueyoğullarındandır. Kadı Iyaz'ın sözleri bunlardır. Ama doğru olan ise rivayetin geldiği şeklin sahih olduğudur. Burada batn (kol)dan kasıt ise kabiledir. Ondan daha özel olan batn (kol) değildir. Ayrıca maksat onun kabilesinden olması dolayısı ile mecazi olarak amcasının olduğunu anlatmaktır. Buna göre rivayet sahihtir. Hamd Allah'a mahsustur.

"Topluca namaza" ibaresindeki "essalâte camiaten" lafızlarının her ikisi de nasb iledir. "es-salât" lafzı iğra, ikincisi ise hal olarak nasbedilmiştir.

"Ben dul kalınca Abdurrahman... bana talib oldu." İfadenin zahirinden anlaşıldığı üzere ona evlenme teklifi iddet içerisinde iken yapılmıştır. Halbuki durum böyle değildir. İddetin bitmesinden sonra olmuştur. Nitekim daha önce Talak Kitabı'nda geçen hadislerde bu husus açıkça ifade edilmiştir. O halde buradaki lafız orada sözkonusu edilen ibareye göre yorumlanır. Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Um Şerik'in yanına sonra da İbn Um Mektum'un yanına intikal et"* buyurması da ona talib olunmasından önceki bir zaman söylenmiş olur. Zaman sıralaması (tertibi) sözkonusu edilmeden bir cümle diğerine atfedilmiş olur.

"Temim ed-Dârî bana bir gemiye bindiğini... tahdis etti." Bu da Temim'in menkıbelerinden sayılır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu kıssayı ondan rivayet etmiştir. Ayrıca bu hadisten faziletli olanın kendisinden faziletçe daha alt mertebede olandan rivayet nakledeceği de kendisine uyulanın kendisine uyandan rivayet nakledeceği vahid haberin de kabul edileceği hükümleri de anlaşılmaktadır. *"Sonra bir adaya demir attılar."* Oraya sığındılar demektir.

"Geminin kayıklarına oturdular." Kayıklar anlamındaki "ekrum" lafzında re harfi ötrelidir. Kayık ise büyük geminin yan tarafında bulunan ve gemide bulunanların bazı ihtiyaçlarını görmek için kullandıkları küçük gemi (yani kayık) demektir. Çoğulu kavârib gelir. Tekili de re harfi kesreli kârib ve fethalı (kâreb) diye gelir. Burada ise çoğul "ekrub" diye kaydedilmiştir. Bu da doğrudur ama kıyasa muhaliftir. Burada "geminin ekrubu" ile geminin son tarafları ve inmek için yakın yerlerinin kastedildiği de söylenmiştir.

"Saçları kalın ve pek çok bir dabbe" "ehleb: saçın çok ve kalın olması" anlamındadır.

"O sizin haberlerinizi iştiyakla bekliyor." Haberlerinizi almayı çokça arzu ediyor.

"Denizin oldukça dalgalı bir zamanına rastladık." Yani deniz alışılmışın üstünde oldukça fazla dalgalandı. el-Kisai dedi ki: İğtilam, insanın kendisine çizilmiş olan hayır ve mübah sınırlarını aşması demektir.

"Zuğar pınarı" ötreli ze, fethalı gayn ve ondan sonra re iledir. Zuğar Şam'ın kıble tarafında bilinen bir beldedir. Taybe ise Medine'nin kendisidir. Ona aynı zamanda Tâbe de denilir. Hacc Kitabı'nda diğer isimleri ile birlikte bunun türeyişi de kaydedilmiş bulunmaktadır.

"O doğu tarafındadır" Kadı Iyaz dedi ki: Buradaki "mahve" lafzı nefi için değildir, sıla olmak üzere zaittir. Maksat onun doğu taraflarında olduğunu tespit etmektir.

(7313) "Bize İbn Tab hurması denilen taze hurma ikram etti. İçmek için de çavdar seviki verdi." Yani o bize bir tür hurma ikram edip ağırladı. Buna dair açıklama daha önce geçtiği gibi Medine'de yüz yirmi tür hurma olduğunu da kaydetmiş idik. "Süt" sin harfi ötreli lam harfi sakin ve sonu te iledir. Buğdaya ve arpaya benzeyen bir tane (tahıl)dır.

(7314) *"Gemi rotasından çıktı"* yani izlemesi gereken yoldan başka bir yol takib etti.

(7317) *"Ağırlığını bırakır"* yani orada konaklar ve ağırlıklarını indirir.

٢٥/٢٤- بَاب فِي بَقِيَّةٍ مِنْ أَحَادِيثِ الدَّجَّالِ

25/24- DECCAL İLE İLGİLİ HADİSLERDEN GERİYE KALAN BAZI HADİSLER HAKKINDA BİR BAB

٧٣١٨-١٢٤/١- حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَمِّهِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَتْبَعُ الدَّجَّالَ مِنْ يَهُودِ أَصْبَهَانَ سَبْعُونَ أَلْفًا عَلَيْهِمْ الطَّيَالِسَةُ

7318-124/1- Bize Mansur b. Ebu Muzahim tahdis etti, bize Yahya b. Hamza, Evzai'den tahdis etti, o İshak b. Abdullah'dan, o amcası Enes b. Mâlik'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Deccal'e Asbahan yahudilerinden üzerinde taylasanlar olduğu halde yetmiş bin yahudi tabi olacaktır"* buyurdu.[683]

٧٣١٩-١٢٥/٢- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ أَخْبَرَتْنِي أُمُّ شَرِيكٍ أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَيَفِرَّنَّ النَّاسُ مِنْ الدَّجَّالِ فِي الْجِبَالِ قَالَتْ أُمُّ شَرِيكٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَيْنَ الْعَرَبُ يَوْمَئِذٍ قَالَ هُمْ قَلِيلٌ

7319-125/2- Bana Harun b. Abdullah tahdis etti, bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana Ebu Zubeyr'in tahdis ettiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Um Şerik'in bana haber verdiğine göre o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"İnsanlar deccal'den dağlara kaçacaktır"* buyururken dinlemiştir. Um Şerik: Ey Allah'ın Rasûlü! O gün araplar nerede olacaklar dedi. Allah Rasûlü: *"Onlar az (olacaklar)dır"* buyurdu.[684]

683 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 180
684 Tirmizi, 3930; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18330

٧٣٢٠-.../٣- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

7320-.../3- Bunu bize Muhammed b. Beşşâr ve Abd b. Humeyd de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım, İbn Cureyc'den bu isnad ile tahdis etti.[685]

٧٣٢١-١٢٦/٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَقَ الْحَضْرَمِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ الْمُخْتَارِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ رَهْطٍ مِنْهُمْ أَبُو الدَّهْمَاءِ وَأَبُو قَتَادَةَ قَالُوا كُنَّا نَمُرُّ عَلَى هِشَامِ بْنِ عَامِرٍ نَأْتِي عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ فَقَالَ ذَاتَ يَوْمٍ إِنَّكُمْ لَتُجَاوِزُونِي إِلَى رِجَالٍ مَا كَانُوا بِأَحْضَرَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنِّي وَلَا أَعْلَمَ بِحَدِيثِهِ مِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَا بَيْنَ خَلْقِ آدَمَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ خَلْقٌ أَكْبَرُ مِنْ الدَّجَّالِ

7321-126/4- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Ahmed b. İshak el-Hadrami tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. el-Muhtar- tahdis etti, bize Eyyub, Humeyd b. Hilal'den tahdis etti, o aralarında Ebu Dahma ve Ebu Katâde'nin de bulunduğu bir kaç kişiden şöyle dediklerini tahdis etti. Bizler Hişâm b. Âmir'e uğrardık ve İmran b. Husayn'a giderdik. Bir gün şöyle dedi: Sizler beni geçerek öyle adamların yanına gidiyorsunuz ki onlar ne benden daha çok Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in meclisinde hazır bulunmuşlardı ne de O'nun hadisini benden daha iyi bilirler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Ademin yaratılması ile kıyametin kopması arasında deccal'den daha büyük bir yaratık yoktur"* buyururken dinledim.[686]

٧٣٢٢-١٢٧/٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّقِّيُّ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ ثَلَاثَةِ رَهْطٍ مِنْ قَوْمِهِ فِيهِمْ أَبُو قَتَادَةَ قَالُوا كُنَّا نَمُرُّ عَلَى هِشَامِ بْنِ عَامِرٍ إِلَى عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُخْتَارٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ أَمْرٌ أَكْبَرُ مِنْ الدَّجَّالِ

7322-127/5- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Abdullah b. Cafer er-Rakki tahdis etti, bize Ubeydullah b. Amr, Eyyub'dan tahdis etti, o Humeyd b. Hilal'den, o kavminden aralarında Ebu Katâde'nin de bulun-

685 7319 numaralı hadisin kaynakları
686 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11732

duğu üç kişiden şöyle dediklerini tahdis etti: Biz, İmran b. Husayn'ın yanına giderken Hişâm b. Âmir'e uğrardık deyip Abdulaziz b. Muhtar'ın hadisinin aynısını rivayet etti. Ancak rivayetinde: *"Deccal'den daha büyük bir durum"* demiştir.[687]

٧٣٢٣-١٢٨/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ سِتًّا طُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا أَوْ الدُّخَانَ أَوْ الدَّجَّالَ أَوْ الدَّابَّةَ أَوْ خَاصَّةَ أَحَدِكُمْ أَوْ أَمْرَ الْعَامَّةِ

7323-128/6- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve İbn Hucr tahdis edip dediler ki: Bize İsmail -yani b. Cafer- Ala'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şu altı şeyden önce amel etmekte elinizi çabuk tutunuz: Güneşin battığı yerden doğmasından, yahut dumandan, yahut deccal'den, yahut dabbe'den, yahut özel olarak birinizin başına gelecek bir fitneden, yahut da genel olarak herkesin başına gelecek bir fitneden önce."*[688]

٧٣٢٤-١٢٩/٧- حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ الْعَيْشِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ زِيَادِ بْنِ رِيَاحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ سِتًّا الدَّجَّالَ وَالدُّخَانَ وَدَابَّةَ الْأَرْضِ وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَأَمْرَ الْعَامَّةِ وَخُوَيْصَّةَ أَحَدِكُمْ

7324-129/7- Bize Ümeyye b. Bistam el-Ayşî tahdis etti, bize Yezid b. Zurey'' tahdis etti, bize Şu'be Katâde'den tahdis etti, o Hasan'dan, o Ziyad b. Rebah'dan o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Altı şeyden önce amel etmekte elinizi çabuk tutunuz. Deccal, duman, dabbetul arz, güneşin battığı yerden doğması, genel olarak herkesin başına gelecek bir fitne ile özel olarak birinizin başına gelecek bir fitne."*[689]

٧٣٢٥-.../٨- وَحَدَّثَنَاه زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

687 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11732
688 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13996
689 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12703

7325-.../8- Bunu bize Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis edip dedi ki: Bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis etti, bize Hemmâm Katâde'den bu isnad ile aynısını tahdis etti.[690]

Şerh

(7318-7325 numaralı hadisler)

(7318) *"Deccal'e Asbahan yahudilerinden yetmiş bin kişi uyacak."* Diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde sin ve be ile "yetmiş bin" şeklindedir. Kadı Iyaz da bunu çoğunluğun rivayetinden böylece nakletmiş ve şunları söylemiştir: İbn Mâhân'ın rivayetinde ise te ve sin ile doksan bin" şeklindedir. Sahih olan ve meşhur olan birincisidir demiştir.

Asbahan hemze fethalı da kesreli de İsbahan diye söylenir.

(7321) *"Adem'in yaratılması ile kıyametin kopması arasında deccal'den daha büyük bir yaratık yoktur."* Kasıt fitnesi daha büyük, gücü daha Muâzzam kimse yoktur demektir.

(7323) *"Şu altı şey gelmeden önce amel etmekte ellerinizi çabuk tutun..."* İkinci rivayette (7324) *"Deccal ve duman ... ve özel olarak birinizin başına gelecek fitne"* denilmekte, birinci rivayette sayılan altı taneyi taksim için kullanılan "ev: yahut, veya" edatı ile atfedilmiş olarak zikrederken ikinci rivayette "vav" edatı ile atfetmiştir. Hişâm *"sizden birinizin başına gelecek özel fitne"*den kasıt ölümdür. (7324)'deki "huvayyisa" ise "hassa: özelin küçültme ismidir.

Katâde ise "geneli ilgilendiren husus (fitne)" kıyamettir demiştir. Hişâm ile Katâde'nin açıklamalarını onlardan bu şekilde Abd b. Humeyd zikretmiştir.

(7324) "Umeyye b. Bistam el-Ayşî" nisbeti şin iledir. Kadı Iyaz dedi ki: Bazılarının dediklerine göre doğrusu "el-âşi" olup Aş b. Teymullah b. Akabe'ye mensuptur. Ama Abdulgani ile İbn Malukanın vesair hafızların zikrettiği Müslim'de vesair hadis kitaplarında var olan nisbet el-Ayşî nisbetidir. Belki de bu araplar arasında "Âişe"yi ayşe diye söyleyenlerin mezhebine göre yapılmış bir nisbettir. Ali b. Hamza dedi ki: Bu sahih bir söyleyiştir, fasih sözler arasında gelmiştir.

Derim ki: Yine bu söyleyişi Sa'leb de İbnu'l Arabi'den diye nakletmiştir.

"Bistam" isminin be harfi kesreli ve fethalı söylenebileceği ve munsarıf olmasının da gayri munsarıf olmasının da caiz olduğu daha önceden belirtilmiş idi.

690 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12703

"Ziyad b. Riyah" Abdulgani el-Mısrî ve cumhur re harfi kesreli ve ye harfi ile olduğunu kabul etmekle birlikte Buhari ve başkaları ye'nin fethalı olması ile birlikte re'nin de fethalı olduğunu (reyah) söylemişlerdir.

٢٦/٢٥- بَاب فَضْلِ الْعِبَادَةِ فِي الْهَرْجِ

26/25- FİTNE ZAMANINDA İBADETİN FAZİLETİ HAKKINDA BİR BAB

٧٣٢٦-١٣٠/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ح وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ الْمُعَلَّى بْنِ زِيَادٍ رَدَّهُ إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ رَدَّهُ إِلَى مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ رَدَّهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ الْعِبَادَةُ فِي الْهَرْجِ كَهِجْرَةٍ إِلَيَّ

7326-130/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Muallâ b. Zeyd'den haber verdi, o Muaviye b. Kurra'dan, o Makil b. Yesar'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

٧٣٢٧-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو كَامِلٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

7327-.../2- (H.) Bunu bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Hammâd el-Muallâ b. Ziyad'dan tahdis etti, o hadisi Muaviye b. Kurra'ya, o da Makil b. Yesar'a o da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırarak şöyle dediğini rivayet etti: *"Herc (fitne) zamanında ibadet bana hicret etmek gibidir."*[691]

Şerh

"Herc (fitne) zamanında ibadet bana hicret etmek gibidir" burada herc'den kasıt fitne ve insanların işlerinin karmakarışık bir hal almasıdır. Bu zamanda ibadetin çokça faziletli olmasının sebebi ise insanların ibadetten yana gaflete düşmeleri, ibadeti bırakıp başka şeylerle uğraşması, ancak sınırlı kimseler dışında kendisini ibadete ayıran kimselerin bulunmaması dolayısıyladır.

691 Tirmizi, 2201; İbn Mace, 3985; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11476

٢٧/٢٦- بَاب قُرْبِ السَّاعَةِ

27/26- KIYAMETİN YAKIN OLDUĞU BABI

٧٣٢٨-١/١٣١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْأَقْمَرِ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ اللهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا عَلَى شِرَارِ النَّاسِ

7328-131/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Abdurrahman -yani b. Mehdi- tahdis etti, bize Şu'be, Ali b. el-Akmar'dan tahdis etti, o Ebu'l-Ahvas'dan o Abdullah'dan o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Kıyamet ancak insanların en şerlileri üzerine kopacaktır"* buyurduğunu rivayet etti.[692]

٧٣٢٩-٢/١٣٢- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَعَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ عَنْ أَبِي حَازِمٍ أَنَّهُ سَمِعَ سَهْلًا يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُشِيرُ بِإِصْبَعِهِ الَّتِي تَلِي الْإِبْهَامَ وَالْوُسْطَى وَهُوَ يَقُولُ بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ هَكَذَا

7329-132/2- Bize Said b. Mansur tahdis etti, bize Yakub b. Abdurrahman ve Abdulaziz b. Ebu Hâzim, Ebu Hâzim'den tahdis etti, o Sehl b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu (H.) Bize Kuteybe b. Said de -lafız kendisine ait olmak üzere- bize Yakub'un Ebu Hâzim'den rivayet ettiğine göre o Sehl'i şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i başparmak ile orta parmak arasındaki parmağı ile işaret ederken ve bu arada şöyle buyururken dinledim: *"Ben ve kıyamet işte böyle olduğumuz halde peygamber gönderildim."*[693]

٧٣٣٠-٣/١٣٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ قَالَ شُعْبَةُ وَسَمِعْتُ قَتَادَةَ يَقُولُ فِي قَصَصِهِ كَفَضْلِ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَلَا أَدْرِي أَذَكَرَهُ عَنْ أَنَسٍ أَوْ قَالَهُ قَتَادَةُ

692 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9503
693 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4729, 4789

7330-133/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Katâde'yi dinledim: Bize Enes b. Mâlik tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben ve kıyamet işte şu ikisi gibi gönderildim"* buyurdu.

Şu'be dedi ki: Ben, Katâde'yi bunu anlattığı sırada şöyle derken dinledim: Bu ikisinden birisinin diğerine fazlalığı gibi ama bu hadisi Enes'den mi zikretti yoksa bunu Katâde mi söyledi bilemiyorum.[694]

٧٣٣١-١٣٤/٤- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ وَأَبَا التَّيَّاحِ يُحَدِّثَانِ أَنَّهُمَا سَمِعَا أَنَسًا يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ هَكَذَا وَقَرَنَ شُعْبَةُ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ الْمُسَبِّحَةِ وَالْوُسْطَى يَحْكِيهِ

7331-124/4- Bize Yahya b. Habib el-Hârisi de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Ebu Katâde ve Ebu't-Teyyâh'ı şunu tahdis ederken dinledim: Her ikisi de Enes'i şunu tahdis ederken dinlemişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben ve kıyamet bunun gibi gönderildik"* buyurdu. Bu arada Şu'be şehadet parmağı ile orta parmağını -onun nasıl yaptığını göstermek üzere- bir araya getirdi.[695]

٧٣٣٢-.../٥- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا

7332-.../5- Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Velid de tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ebu Teyyâh'dan tahdis etti, o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bunu rivayet etti.[696]

٧٣٣٣-١٣٥/٦- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ حَمْزَةَ يَعْنِي الضَّبِّيَّ وَأَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ

694 Buhari, 6504; Tirmizi, 2214; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1253
695 7330 numaralı hadisin kaynakları
696 Buhari, 6504; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1698

7333-.../6- Bunu bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize İbn Ebu Abdi Sevbe'den tahdis etti, o Hamza'dan -yani ed-Dabbî'den- ve Ebu Teyyâh da Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den onların hadisleri ile aynı şekilde rivayet etti.[697]

٧٣٣٤-١٣٥/٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَعْبَدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ قَالَ وَضَمَّ السَّبَّابَةَ وَالْوُسْطَى

7334-135/7- Bize Ebu Gassan el-Mismai de tahdis etti, bize Mu'temir babasından tahdis etti, o Mabed'den, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben ve kıyamet şu ikisi gibi gönderildim"* buyurdu ve şehadet parmağı ile orta parmağını birbirine yakınlaştırdı.[698]

Şerh

(7328-7334 numaralı hadisler)

(7329) *"Ben ve kıyamet bunun gibi gönderildik."* Bir rivayette (7330) *"şu ikisi gibi gönderildik"* buyurdu ve şehadet parmağı ile orta parmağı birbirine yaklaştırdı. Bir diğer rivayette (7331) "Ve her iki parmağı bir araya getirdi" denilmektedir. Katâde (7331) iki parmaktan birisinin diğerine üstünlüğü gibi dedi.

Hadislerde geçen "es-saa(t): kıyamet" nasb ve ref ile rivayet edilmiştir.

Hadisin anlamına gelince, ikisi arasında iki parmak arasındaki uzunluk gibi azıcık bir fark olacaktır. Bu birbirlerine yakınlıklarını anlatmak için bir işarettir diye de açıklanmıştır.

٧٣٣٥-١٣٦/٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ الْأَعْرَابُ إِذَا قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَأَلُوهُ عَنِ السَّاعَةِ مَتَى السَّاعَةُ فَنَظَرَ إِلَى أَحْدَثِ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ فَقَالَ إِنْ يَعِشْ هَذَا لَمْ يُدْرِكْهُ الْهَرَمُ قَامَتْ عَلَيْكُمْ سَاعَتُكُمْ

7335-136/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Üsâme, Hişâm'dan tahdis etti, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Bedeviler, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna geldiklerinde O'na kıyamete dair: Kıyamet ne zaman kopacak diye sorarlardı. O

697 Hamza'nın hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 556; Ebu Teyyah'ın hadisinin kaynakları daha önce gösterildi 7332 numaralı hadisin kaynakları ile aynıdır.

698 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1601

da aralarında yaşı en küçük olana baktı ve: *"Eğer bu yaşarsa buna ihtiyarlık erişmeden sizin başınıza kıyametiniz kopar"* buyur(ur)du.[699]

٧٣٣٦-١٣٧/٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ وَعِنْدَهُ غُلَامٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدٌ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنْ يَعِشْ هَذَا الْغُلَامُ فَعَسَى أَنْ لَا يُدْرِكَهُ الْهَرَمُ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ

7336-137/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yunus b. Muhammed, Hammâd b. Seleme'den tahdis etti, o Sâbit'den, o Enes'den rivayet ettiğine göre bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: "Kıyamet ne zaman kopacaktır" diye diye sordu. O zaman yanında Ensar'dan Muhammed denilen bir çocuk da vardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer bu çocuk yaşarsa muhtemelen kıyamet kopuncaya kadar yaşlılık ona yetişmeyecektir"* buyurdu.[700]

٧٣٣٧-١٣٨/١٠- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ حَدَّثَنَا مَعْبَدُ بْنُ هِلَالٍ الْعَنَزِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ قَالَ فَسَكَتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ هُنَيْهَةً ثُمَّ نَظَرَ إِلَى غُلَامٍ بَيْنَ يَدَيْهِ مِنْ أَزْدِ شَنُوءَةَ فَقَالَ إِنْ عُمِّرَ هَذَا لَمْ يُدْرِكْهُ الْهَرَمُ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ قَالَ قَالَ أَنَسٌ ذَاكَ الْغُلَامُ مِنْ أَتْرَابِي يَوْمَئِذٍ

7337-138/10- Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti... Enes b. Mâlik'den rivayete göre bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: "Kıyamet ne zaman kopacaktır" diye sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir müddet sustuktan sonra önünde duran Ezdişenûe'li bir çocuğa baktı ve: *"Eğer bunun ömrü vefa ederse kıyamet kopmadan ihtiyarlık ona yetişmeyecektir"* buyurdu.

Enes dedi ki: O çocuk o gün benim yaşıtlarımdan idi.[701]

٧٣٣٨-١٣٩/١١- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ قَالَ مَرَّ غُلَامٌ لِلْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ وَكَانَ مِنْ أَقْرَانِي فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنْ يُؤَخَّرْ هَذَا فَلَنْ يُدْرِكَهُ الْهَرَمُ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ

699 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16835
700 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 373
701 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1600

7338-139/11- Bize Harun b. Abdullah tahdis etti... Enes dedi ki: Muğire b. Şu'be'nin bir çocuğu -ki benim yaşıtlarımdandı- geçti, bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Eğer bu çocuk geriye bırakılırsa kıyamet kopmadan ona ihtiyarlık yetişmeyecektir"* buyurdu.[702]

٧٣٣٩-١٤٠/١٢- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ تَقُومُ السَّاعَةُ وَالرَّجُلُ يَحْلُبُ اللِّقْحَةَ فَمَا يَصِلُ الْإِنَاءُ إِلَى فِيهِ حَتَّى تَقُومَ وَالرَّجُلَانِ يَتَبَايَعَانِ الثَّوْبَ فَمَا يَتَبَايَعَانِهِ حَتَّى تَقُومَ وَالرَّجُلُ يَلِطُ فِي حَوْضِهِ فَمَا يَصْدُرُ حَتَّى تَقُومَ

7339-140/12- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırarak şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Adam yeni doğurmuş devesini sağarken kıyamet kopacaktır. O kap henüz ağzına varmadan kıyamet kopacaktır. İki adam elbise alıp satarken daha satışlarını tamamlayamadan kıyamet kopacaktır. Adam havuzunu sıvarken daha oradan ayrılmadan kıyamet kopacaktır."*[703]

Şerh

(7335-7339 numaralı hadisler)

(7335) "Ona kıyametin ne zaman kopacağını sordular. Aralarında yaşı en küçük olana baktı..." Bir rivayette (7336) *"Eğer bu çocuk yaşarsa..."* bir başka rivayette (7337) *"Eğer buna uzun bir ömür verilirse..."* bir rivayette de (7338) *"Eğer bu geciktirilirse"* buyurulmaktadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bütün bu rivayetler birinci hadisin manasına göre yorumlanır. "Sizin saatiniz (kıyametiniz)"den maksat ise onların ölümleridir. Yani o kuşak yahud da o muhataplar ölecektir demektir.

Derim ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o çocuğun ihtiyarlamayacağını, ömrünün uzamayacağını ve geciktirilmeyeceğini bilmiş olma ihtimali de vardır.

(7339) "Adam havuzunu sıvarken" nüshaların bir çoğunda "yelitu: sıvarken" fiili ye harfi fethalı lam kesreli ve tı şeddesizdir. Bazılarında ise lam ile tı arasında ye harfi ziyadesi ile "yelîtu" şeklindedir. Bir kısmında da "yelûtu" diye kaydedilmiştir. Hepsinin anlamı birdir o da havuzunu çamurla sıvayıp onu düzeltmesi demektir.

702 Buhari, 6167; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1404
703 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13707

٢٨/٢٧- بَاب مَا بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ

28/27- İKİ NEFHA ARASINDAKİ ZAMAN BABI

• ٧٣٤٠-١٤١/١- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أَرْبَعُونَ قَالُوا يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَرْبَعُونَ يَوْمًا قَالَ أَبَيْتُ قَالُوا أَرْبَعُونَ شَهْرًا قَالَ أَبَيْتُ قَالُوا أَرْبَعُونَ سَنَةً قَالَ أَبَيْتُ ثُمَّ يُنْزِلُ اللَّهُ مِنْ السَّمَاءِ مَاءً فَيَنْبُتُونَ كَمَا يَنْبُتُ الْبَقْلُ قَالَ وَلَيْسَ مِنْ الْإِنْسَانِ شَيْءٌ إِلَّا يَبْلَى إِلَّا عَظْمًا وَاحِدًا وَهُوَ عَجْبُ الذَّنَبِ وَمِنْهُ يُرَكَّبُ الْخَلْقُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

7340-141/1- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti, bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İki nefha arasında kırk vardır"* buyurdu. Ey Ebu Hureyre! Kırk gün mü dediler. O: Kesin bir şey diyemem dedi. Onlar: Kırk ay mı dediler. O: Kesin bir şey diyemem dedi. Onlar: Kırk yıl mı dediler. O: Kesin bir şey diyemem dedi. "Sonra Allah semadan bir su indirecek ve insanlar sebzenin bitmesi gibi bitecekler." Yine şöyle buyurdu: *"İnsandan çürümeyecek hiçbir şey yoktur. Ancak tek bir kemik müstesnadır. O da acbuzzenebdir. Kıyamet gününde hilkat ondan terkib edilecektir."*[704]

٧٣٤١-١٤٢/٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ كُلُّ ابْنِ آدَمَ يَأْكُلُهُ التُّرَابُ إِلَّا عَجْبَ الذَّنَبِ مِنْهُ خُلِقَ وَفِيهِ يُرَكَّبُ

7341-142/2- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Muğire -yani el-Hizami- Ebu Zinâd'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ademoğlunun tamamını toprak yer. Acbuzzeneb müstesna. Ondan yaratıldı ve onda terkib edilecektir"* buyurdu.[705]

٧٣٤٢-١٤٣/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا

704 Buhari, 7935; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12508
705 Ebu Davud, 4743; Nesai, 2076; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13884

وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ فِي الْإِنْسَانِ عَظْمًا لَا تَأْكُلُهُ الْأَرْضُ أَبَدًا فِيهِ يُرَكَّبُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالُوا أَيُّ عَظْمٍ هُوَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ عَجْبُ الذَّنَبِ

7342-143/3- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti. Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin yer aldığı bir çok hadis zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz insanda yerin ebediyyen yemediği bir kemik vardır. Kıyamet gününde onda terkib edilecektir."* Ashab: O hangi kemiktir ey Allah'ın Rasûlü! dediler. O: *"Acbuzzenebdir"* buyurdu.[706]

Şerh

(7340-7342 numaralı hadisler)

(7340) *"İki nefha arasında kırk vardır. Onlar: Ey Ebu Hureyre! Kırk gün mü dediler o kesin bir şey diyemem..."* Hadisin anlamı şudur: Ben maksadın kırk gün mü, kırk yıl mı, kırk ay mı olduğu kesin olarak söyleyemem. Aksine kesin olarak söyleyebileceğim husus bunun sürenin ne olduğunu belirtmeden kırk olduğundan ibarettir. Bu ise Müslim'den başka kaynaklarda ve Ebu Hureyre'den başkasından gelen rivayetlerde "kırk sene" diye açıklanmış olarak gelmiştir.

"Acbuzzeneb" ayn harfi fethalı, cim harfi sakindir. Omurganın dibinde küçük bir kemiktir ve o kuyruk sokumunun başıdır. Ona mim harfi ile acm de denilir. İnsanın ilk yaratılan kısmı odur. Hilkatinin yeniden üzerine terkib edilip yaratılması için kalacak olan da odur.

(7341) *"Ademoğlunun tamamını toprak yer. Acbuzzeneb müstesna."* Bu buyruk tahsis edilmiş bir buyruktur. Bunlardan nebiler -Allah'ın salât ve selâmları onlara- tahsis edilmiştir. Çünkü yüce Allah, hadisi şerifte de açıkça ifade edildiği gibi yere onların cesetlerini yemeyi haram etmiştir.

706 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14789

٥٣/١- كِتَاب الزُّهْدِ وَالرَّقَائِقِ

53/1- ZÜHD VE REKAİK (KALBİ YUMUŞATAN HADİSLER) KİTABI

.../١- باب الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ

.../1 "DÜNYA MÜMİNİN ZİNDANI, KÂFİRİN CENNETİDİR" BABI[707]

٧٣٤٣-١/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ

7343-1/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani ed-Deraverdi- Ala'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dünya müminin zindanı, kâfirin cennetidir"* buyurdu.[708]

٧٣٤٤-٢/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِالسُّوقِ دَاخِلًا مِنْ بَعْضِ الْعَالِيَةِ وَالنَّاسُ كَنَفَتَهُ فَمَرَّ بِجَدْيٍ أَسَكَّ مَيِّتٍ فَتَنَاوَلَهُ فَأَخَذَ بِأُذُنِهِ ثُمَّ قَالَ أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنَّ هَذَا لَهُ بِدِرْهَمٍ فَقَالُوا مَا نُحِبُّ أَنَّهُ لَنَا بِشَيْءٍ وَمَا نَصْنَعُ بِهِ قَالَ أَتُحِبُّونَ أَنَّهُ لَكُمْ قَالُوا وَاللَّهِ لَوْ كَانَ حَيًّا كَانَ عَيْبًا فِيهِ لِأَنَّهُ أَسَكُّ فَكَيْفَ وَهُوَ مَيِّتٌ فَقَالَ فَوَاللَّهِ لَلدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ هَذَا عَلَيْكُمْ

7344-2/2- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Süleyman -yani b. Bilâl- Cafer'den tahdis etti, o babasından, o Câbir b. Abdullah'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) el-Aliye'nin bir tarafından

707 Tuhfetu'l-Eşrâf'dan eklenmiştir

708 Tirmizi, 2324; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14052

girerken pazara uğradı. İnsanlar da O'nun etrafında bulunuyordu. Küçük kulaklı ölmüş bir oğlağın yanından geçti. Onu eline alarak kulağından tuttu sonra: *"Kim buna iki dirhem karşılığında sahip olmayı arzu eder"* buyurdu. Onlar: Biz onun bedelsiz dahi kendimizin olmasını istemeyiz, hem onu ne yapabiliriz ki dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Peki sizin olmasını arzu eder misiniz"* buyurdu. Ashab: Allah'a yemin olsun canlı dahi olsaydı onda bir kusur var. Çünkü kulakları küçük. Peki ölü iken nasıl olsun dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a yemin ederim dünya Allah için bu oğlağın sizin için değersiz olduğundan daha da değersizdir"* buyurdu.[709]

٧٣٤٥-.../٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَرْعَرَةَ السَّامِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِيَانِ الثَّقَفِيَّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ الثَّقَفِيِّ فَلَوْ كَانَ حَيًّا كَانَ هَذَا السَّكَكُ بِهِ عَيْبًا

7345-.../3- Bana Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezi ve İbrahim b. Muhammed b. Arara es-Sami tahdis edip dediler ki: Bize Abdulvehhab -yani es-Sekafi- Cafer'den tahdis etti, o babasından, o Câbir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti. Ancak Sekafi'nin hadisinde: Eğer dili dahi olsaydı bu küçük kulaklı oluş onda bir kusur teşkil ederdi demiştir.[710]

Şerh

(7343-7345 numaralı hadisler)

(7343) *"Dünya müminin zindanı, kâfirin cennetidir."* Yani her mümin dünyada zindandadır. Dünyada haram olan ve mekruh olan arzular ona yasaktır. Ağır itaatleri işlemekle yükümlüdür. Ölünce bunlardan yana rahata kavuşur ve yüce Allah'ın kendisi için hazırlamış olduğu ebedi nimetlere ve eksiklikten yana arınmış rahata ve dinlenmeye intikal eder. Kâfir ise azlığına rağmen ve hevesleri kursakta bırakan hadiselerin bulandırıcılığına rağmen dünyada elde ettikleri ile kalır. Öldüğü taktirde sürekli azaba ve ebedi bedbahtlığa intikal eder.

(7344) "İnsanlar da O'nun etrafında idi." Bazı nüshalarda: "O'nun iki yanında idi" anlamındadır.

(7345) "İbn Ar'ara es-Sâmi" ismindeki "es-Sâmi" nisbeti sin harfi iledir. "Ar'ara" ismi de ikisi de fethalı iki ayn iledir.

---

709 Ebu Davud, 186; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2601
710 7344 numaralı hadisin kaynakları

٧٣٤٦-٣/٤- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ يَقْرَأُ أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ قَالَ يَقُولُ ابْنُ آدَمَ مَالِي مَالِي قَالَ وَهَلْ لَكَ يَا ابْنَ آدَمَ مِنْ مَالِكَ إِلَّا مَا أَكَلْتَ فَأَفْنَيْتَ أَوْ لَبِسْتَ فَأَبْلَيْتَ أَوْ تَصَدَّقْتَ فَأَمْضَيْتَ

7346-3/4- Bize Heddâd b. Halid tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katâde, Mutarrif'den tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e *"çoklukla övünüş sizi oyaladı"* (Tekasür, 1) buyruğunu okuyorken gittim. Şöyle buyurdu: *"Ademoğlu malım malım der - buyurdu ki- ey Âdemoğlu! Senin malından yeyip de tükettiğin yahut giyip de eskittiğin ya da tasadduk edip de yerine ulaştırdığından başka sana ait bir şey var mıdır ki"* buyurdu.[711]

٧٣٤٧-.../٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ وَقَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا أَبِي كُلُّهُمْ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ هَمَّامٍ

7347-.../5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. Hepsi dedi ki: Bize İbn Ebu Adiyy, Said'den tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l Müsennâ da tahdis etti, bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, bize babam tahdis etti, hepsi Katâde'den, o Mutarrif'den, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına vardım. Sonra hadisi Hemmâm'ın hadisi ile aynı şekilde zikretti.[712]

٧٣٤٨-٤/٦- حَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَقُولُ الْعَبْدُ مَالِي مَالِي إِنَّمَا لَهُ مِنْ مَالِهِ ثَلَاثٌ مَا أَكَلَ فَأَفْنَى أَوْ لَبِسَ فَأَبْلَى أَوْ أَعْطَى فَاقْتَنَى وَمَا سِوَى ذَلِكَ فَهُوَ ذَاهِبٌ وَتَارِكُهُ لِلنَّاسِ

7348-4/6- Bana Suveyd b. Said tahdis etti, bana Hafs b. Meysere, el-Alâ'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kul malım malım der.*

711 Tirmizi, 2342, 3354; Nesai, 3615; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5346
712 7346 numaralı hadisin kaynakları

Halbuki onun için malından ancak şu üç şey ona aittir: Yeyip de tükettiği yahut giyinip eskittiği ya da verip sakladığıdır. Bunun dışındakilere gelince kendisi onları insanlara bırakıp gider."[713]

Şerh

(7348) *"Yahut verip de sakladığı"* nüshaların bir çoğunda ve ravilerin de bir çoğunun rivayetinde bu şekilde te harfi ile "fektena: sakladığı" şeklindedir. Ahireti için biriktirdiği anlamındadır. Maksat da sevabını biriktirip saklamasıdır. Bazılarında ise kafdan sonra te harfi hazfedilmiş olarak "feakna" şeklindedir ki razı etti anlamındadır.

٧٣٤٩-.../٧- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

7349-.../7- Bunu bana Ebu Bekr b. İshak da tahdis etti, bize İbn Ebu Meryem haber verdi, bize Muhammed b. Cafer haber verdi, bana el-Alâ b. Abdurrahman bu isnad ile aynısını haber verdi.[714]

٧٣٥٠-٥/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتْبَعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثَةٌ فَيَرْجِعُ اثْنَانِ وَيَبْقَى وَاحِدٌ يَتْبَعُهُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ فَيَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ

7350-5/8- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî ve Zuheyr b. Harb ikisi İbn Uyeyne'den tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Abdullah b. Bekr'den şöyle dediğini haber verdi: Enes b. Mâlik'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ölünün arkasından üç şey gider. İkisi geri döner biri kalır. Ailesi, malı ve ameli arkasından gider, ailesi ve malı geri döner, ameli kalır."*[715]

٧٣٥١-٦/٩- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ يَعْنِي ابْنَ حَرْمَلَةَ بْنِ عِمْرَانَ التُّجِيبِيَّ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَمْرَو بْنَ عَوْفٍ وَهُوَ حَلِيفُ بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ وَكَانَ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ إِلَى الْبَحْرَيْنِ يَأْتِي بِجِزْيَتِهَا وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ صَالَحَ أَهْلَ

713 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf,14012
714 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14093
715 Buhari, 6514; Tirmizi, 2379; Nesai, 1936; Tuhfetu'l-Eşrâf, 940

الْبَحْرَيْنِ وَأَمَّرَ عَلَيْهِمْ الْعَلَاءَ بْنَ الْحَضْرَمِيِّ فَقَدِمَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِمَالٍ مِنْ الْبَحْرَيْنِ فَسَمِعَتْ الْأَنْصَارُ بِقُدُومِ أَبِي عُبَيْدَةَ فَوَافَوْا صَلَاةَ الْفَجْرِ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ انْصَرَفَ فَتَعَرَّضُوا لَهُ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ رَآهُمْ ثُمَّ قَالَ أَظُنُّكُمْ سَمِعْتُمْ أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ قَدِمَ بِشَيْءٍ مِنْ الْبَحْرَيْنِ فَقَالُوا أَجَلْ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَأَبْشِرُوا وَأَمِّلُوا مَا يَسُرُّكُمْ فَوَاللَّهِ مَا الْفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ وَلَكِنِّي أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ الدُّنْيَا عَلَيْكُمْ كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ

7351-6/9- Bana Harmele b. Yahya b. Abdullah -yani b. Harmele b. İmran et-Tucîbî- tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihab'dan haber verdi, o Urve b. ez-Zubeyr'den rivayet ettiğine göre Misver b. Mahreme kendisine şunu haber verdi: Amr b. Luey oğullarının antlaşmalısı olan ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte de Bedir'e katılmış olan Amr b. Avf'ın kendisine haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı Bahreyn'e, oranın cizyesini getirmek üzere gönderdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Bahreyn halkı ile barış yapmış ve başlarına el-Alâ b. Hadrami'yi emir tayin etmişti. Ebu Ubeyde Bahreyn'den bir miktar mal ile geldi. Ensar, Ebu Ubeyde'nin geldiğini işitince, sabah namazını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kıldılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını kıldıktan sonra ayrılıp gidince kendilerini O'na gösterdiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onları görünce gülümsedi sonra da: *"Zannederim siz Ebu Ubeyde'nin Bahreyn'den bir şeyler getirip geldiğini işittiniz"* buyurdu. Onlar: Evet ey Allah'ın Rasûlü dediler. O şöyle buyurdu: *"Müjde olsun sizlere ve sizi sevindirecek şeyleri ümit edin. Allah'a yemin ederim ki sizin için fakirlikten korkmuyorum. Ama ben sizin adınıza dünyanın sizden öncekilere yayıldığı gibi size de yayılacağından, öncekiler onun uğrunda birbirleri ile yarıştıkları gibi sizin de onun uğrunda birbirinizle yarışacağınızdan, onları oyaladığı gibi sizi de oyalayacağından korkarım."*[716]

٧٣٥٢-.../١٠- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِإِسْنَادِ يُونُسَ وَمِثْلِ حَدِيثِهِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ صَالِحٍ وَتُلْهِيَكُمْ كَمَا أَلْهَتْهُمْ

716 Buhari, 3158, 4015, 6425; Tirmizi, 2462; İbn Mace, 3997; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10784

7352-.../10- Bize el-Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de birlikte Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan tahdis etti. Bize babam Salih'den tahdis etti. (H.) Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Ebu'l Yeman haber verdi, bize Şuayb haber verdi, (Salih ile) ikisi Zührî'den Yunus'un isnadı ile onun hadisinin aynısını rivayet etti. Ancak Salih'in hadisinde: *"Onları oyaladığı gibi sizi de oyalayacağından"* dedi.[717]

٧٣٥٣-٧/١١- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ الْعَامِرِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ أَنَّ بَكْرَ بْنَ سَوَادَةَ حَدَّثَهُ أَنَّ يَزِيدَ بْنَ رَبَاحٍ هُوَ أَبُو فِرَاسٍ مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ إِذَا فُتِحَتْ عَلَيْكُمْ فَارِسُ وَالرُّومُ أَيُّ قَوْمٍ أَنْتُمْ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ نَقُولُ كَمَا أَمَرَنَا اللهُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَوْ غَيْرَ ذَلِكَ تَتَنَافَسُونَ ثُمَّ تَتَحَاسَدُونَ ثُمَّ تَتَدَابَرُونَ ثُمَّ تَتَبَاغَضُونَ أَوْ نَحْوَ ذَلِكَ ثُمَّ تَنْطَلِقُونَ فِي مَسَاكِينِ الْمُهَاجِرِينَ فَتَجْعَلُونَ بَعْضَهُمْ عَلَى رِقَابِ بَعْضٍ

7353-7/11- Bize Amr b. Sevvâd el-Âmirî tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Amr b. el-Hâris'in haber verdiğine göre Bekr b. Sevâde kendisine şunu tahdis etti: Yezid b. Rebah -ki o Abdullah b. Amr b. el-As'ın azadlısı Ebu Firas'dır- kendisine Abdullah b. Amr b. el-As'dan tahdis etti. O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Size Farsı ve Rumu (İran'ı ve Bizans'ı) fethetmek nasip olacağı zaman siz nasıl bir kavim olacaksınız?"* Abdurrahman b. Avf dedi ki: Allah'ın bize emrettiği gibi söyleriz. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yahut da bundan başka türlü (olursunuz). Birbirinizle yarışırsınız, sonra birbirinizi kıskanırsınız, sonra birbirinize arkanızı döNersîniz, sonra birbirinizden nefret edersiniz -yahut buna yakın şeyler yaparsınız- sonra da gidip muhacirlerin yoksullarının kimilerini diğerlerinin başına geçirirsiniz."*[718]

Şerh

"Fars ve Rum topraklarını fethederseniz..." Allah'ın bize emrettiği gibi söyleriz" yani O'na hamd ederiz, şükrederiz, lütfundan daha fazlasını vermesini dileriz.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Birbirinizle yarışırsınız, sonra birbirinizi kıskanırsınız... kimilerini diğerinin başına geçirirsiniz."* İlim adamları der ki: Bir şey için tenafus onun için yarışmak ve senden başkasının onu

717 7351 numaralı hadisin kaynakları
718 İbn Mace, 3996; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8948

almasından hoşlanmamak demektir. Kıskançlığın ilk derecesidir. Kıskançlık ise nimetin sahibinden zeval bulmasını temenni etmektir. Tedabur (birbirine arkasını dönmek) ilişkileri koparmak demektir. Bununla birlikte bir parça sevgi kalabilir yahut da sevgi de nefret de bulunmayabilir. Tebağuz (nefretleşme) ise bundan sonra gelir bundan dolayı hadiste bu sıralama ile zikredilmiştir.

"Sonra gidip muhacirlerin yoksullarını" yani zayıf olanlarını *"kimilerini diğerinin başına geçirirsiniz"* bir kısmını diğerlerine âmir ve yönetici yaparsınız. İlim adamları bu şekilde tefsir etmişlerdir.

٧٣٥٤-٨/١٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا وَقَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى مَنْ فُضِّلَ عَلَيْهِ فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ مِمَّنْ فُضِّلَ عَلَيْهِ

7354-8/12- Bize Yahya b. Yahya ve Kuteybe b. Said tahdis etti. Kuteybe bize Muğire b. Abdurrahman el-Hizami, Ebu Zinâd'dan tahdis etti derken Yahya haber verdi dedi. O A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden bir kimse mal ve yaratılışta kendisinden daha üstün kılınmış birisine bakarsa, hemen kendisinin üstün kılındığı kendisinden daha aşağıda olana baksın"* buyurdu.[719]

٧٣٥٥-.../١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي الزِّنَادِ سَوَاءً

7355-.../13- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ebu Zinâd'ın hadisini birebir aynen rivayet etti.[720]

٧٣٥٦-٩/١٤- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ انْظُرُوا إِلَى مَنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَا تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكُمْ فَهُوَ أَجْدَرُ أَنْ لَا تَزْدَرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ عَلَيْكُمْ

719 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13890
720 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14790

7356-9/14- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Cerir tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Ebu Muaviye ve Veki', A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kendinizden daha aşağıda olana bakın. Sizden daha yukarda olana bakmayın. Çünkü böylesi Allah'ın nimetini küçümsememeniz için daha uygundur"* buyurdu.

Ebu Muaviye *"üzerinizde"* demiştir.[721]

Şerh

"Sizden daha aşağıda olana bakın, üstünüzde olana bakmayın..." Hadiste geçen "ecderu: daha layıktır" daha haktır, daha uygundur demektir.

İbn Cerir ve başkaları der ki: Bu hadis, türlü hayırları bir arada ihtiva eden bir hadistir. Çünkü insan dünyada kendisine üstün kılınmış birisini görecek olursa, nefsi aynısını ister ve elinde bulunan yüce Allah'ın nimetini küçümsemeye başlar. O gördüğüne yetişmek ya da ona yaklaşmak için daha fazlasını elde etmek için hırs gösterir. Çoğu insanlarda görülen hal budur. Ama insan dünya işlerinde bu hususta kendisinden daha aşağıda olanlara bakacak olursa, Allah'ın kendisi üzerindeki nimetlerini apaçık görür, onlara şükreder. Tevazu gösterir ve sahip olduklarını hayırlı bir şekilde kullanır.

٧٣٥٧-١٠/١٥- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ إِنَّ ثَلَاثَةً فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ أَبْرَصَ وَأَقْرَعَ وَأَعْمَى فَأَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا فَأَتَى الْأَبْرَصَ فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ لَوْنٌ حَسَنٌ وَجِلْدٌ حَسَنٌ وَيَذْهَبُ عَنِّي الَّذِي قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ قَالَ فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ قَذَرُهُ وَأُعْطِيَ لَوْنًا حَسَنًا وَجِلْدًا حَسَنًا قَالَ فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْإِبِلُ أَوْ قَالَ الْبَقَرُ شَكَّ إِسْحَقُ إِلَّا أَنَّ الْأَبْرَصَ أَوْ الْأَقْرَعَ قَالَ أَحَدُهُمَا الْإِبِلُ وَقَالَ الْآخَرُ الْبَقَرُ قَالَ فَأُعْطِيَ نَاقَةً عُشَرَاءَ فَقَالَ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا قَالَ فَأَتَى الْأَقْرَعَ فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ شَعَرٌ حَسَنٌ وَيَذْهَبُ عَنِّي هَذَا الَّذِي قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ قَالَ فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ وَأُعْطِيَ شَعَرًا حَسَنًا قَالَ فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْبَقَرُ فَأُعْطِيَ بَقَرَةً حَامِلًا فَقَالَ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا قَالَ فَأَتَى الْأَعْمَى فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ أَنْ يَرُدَّ

721 Zuheyr b. Harb'ın hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12354; Ebu Kureyb ve Ebu Muaviye'nin hadisini Tirmizi, 2513; İbn Mace, 4142; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12467, 12514'de rivayet etmişlerdir.

اللهُ إِلَيَّ بَصَرِي فَأُبْصِرَ بِهِ النَّاسَ قَالَ فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ قَالَ فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْغَنَمُ فَأُعْطِيَ شَاةً وَالِدًا فَأُنْتِجَ هَذَانِ وَوَلَّدَ هَذَا قَالَ فَكَانَ لِهَذَا وَادٍ مِنْ الْإِبِلِ وَلِهَذَا وَادٍ مِنْ الْبَقَرِ وَلِهَذَا وَادٍ مِنْ الْغَنَمِ قَالَ ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الْأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ فَقَالَ رَجُلٌ مِسْكِينٌ قَدْ انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي فَلَا بَلَاغَ لِي الْيَوْمَ إِلَّا بِاللهِ ثُمَّ بِكَ أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ وَالْجِلْدَ الْحَسَنَ وَالْمَالَ بَعِيرًا أَتَبَلَّغُ عَلَيْهِ فِي سَفَرِي فَقَالَ الْحُقُوقُ كَثِيرَةٌ فَقَالَ لَهُ كَأَنِّي أَعْرِفُكَ أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَقْذَرُكَ النَّاسُ فَقِيرًا فَأَعْطَاكَ اللهُ فَقَالَ إِنَّمَا وَرِثْتُ هَذَا الْمَالَ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ فَقَالَ إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللهُ إِلَى مَا كُنْتَ قَالَ وَأَتَى الْأَقْرَعَ فِي صُورَتِهِ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَ لِهَذَا وَرَدَّ عَلَيْهِ مِثْلَ مَا رَدَّ عَلَى هَذَا فَقَالَ إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللهُ إِلَى مَا كُنْتَ قَالَ وَأَتَى الْأَعْمَى فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ فَقَالَ رَجُلٌ مِسْكِينٌ وَابْنُ سَبِيلٍ انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي فَلَا بَلَاغَ لِي الْيَوْمَ إِلَّا بِاللهِ ثُمَّ بِكَ أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصَرَكَ شَاةً أَتَبَلَّغُ بِهَا فِي سَفَرِي فَقَالَ قَدْ كُنْتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللهُ إِلَيَّ بَصَرِي فَخُذْ مَا شِئْتَ وَدَعْ مَا شِئْتَ فَوَاللهِ لَا أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ شَيْئًا أَخَذْتَهُ لِلهِ فَقَالَ أَمْسِكْ مَالَكَ فَإِنَّمَا ابْتُلِيتُمْ فَقَدْ رُضِيَ عَنْكَ وَسُخِطَ عَلَى صَاحِبَيْكَ

7357-10/15- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize İshak b. Abdullah b. Ebu Talha tahdis etti, bana Abdurrahman b. Ebu Amre'nin tahdis ettiğine göre Ebu Hureyre de kendisine şunu tahdis etti: O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"İsrailoğulları arasında abraş, kel ve âmâ olmak üzere üç kişi vardı. Allah onları sınamayı murad etti. Bunun için onlara bir melek gönderdi. Abraşın yanına gitti ve: En sevdiğin şey nedir dedi. O güzel bir ten rengi, güzel bir deri ve insanların benden tiksinmelerine sebep olan bu halin benden gitmesidir dedi. Melek onu sıvazlamakla birlikte ondaki tiksinti veren hal gidiverdi. Ona güzel bir renk ve güzel bir deri verildi. En sevdiğin mal hangisidir dedi, o deve -yahut inek dedi, şüphe eden ravilerden İshak'dır- ancak abraş ve kelden biri deve dedi diğeri inek dedi. Ona on aylık gebe bir dişi deve verildi. Allah bunu senin için Mübârek kılsın dedi.*

Sonra kelin yanına gitti, en sevdiğin şey nedir dedi. O: Güzel bir saç ve insanların benden tiksinmelerine sebep olan bu halin benden gitmesidir dedi. Melek onu da sıvazladı, o hali gitti, ona güzel bir saç verildi. En sevdiğin mal hangisidir dedi. O inek dedi. Ona da gebe bir inek verildi. Allah bunu senin için Mübârek kılsın dedi.

Sonra körün yanına gitti, en sevdiğin şey nedir dedi. O: Allah'ın bana gözlerimi geri vermesi ve onunla insanları görmemdir dedi. Melek onu sıvazladı, Allah da ona görmesini geri verdi. En sevdiğin mal hangisidir dedi, o: Koyundur dedi. Ona da yeni doğum yapmış bir koyun verildi. Böylelikle o iki kişi (davarlarını) üretmiş bu da koyununu yavrulatmış.

Bunun bir vadi dolusu develeri, öbürünün bir vadi dolusu inekleri, diğerinin bir vadi dolusu koyunları olmuş.

Sonra abraşın yanına onun suret ve kılığında gitti. Ben yoksul bir adamım, bu yolculuğumda çarelerim tükendi, bugün gideceğim yere ancak Allah sayesinde sonra senin sayende ulaŞa'bîlirim. Sana bu güzel rengi, bu güzel deriyi ve bunca malı veren hakkı için bu yolculuğumda üzerine binip yerine ulaŞa'bîleceğim bir deve bana vermeni isterim dedi. Abraş: (Yerine getilmesi gereken haklar) pek çoktur dedi. Ona: Sanki seni tanır gibiyim. Sen insanların kendisinden tiksindiği bir abraş fakir birisi değil miydin? Sonra Allah sana verdi dedi. Abraş: Bu malı ancak kendi büyüklerinden miras almış olan büyüklerimden miras aldım dedi. Melek: Eğer yalan söylüyorsan Allah seni önceki haline döndürsün dedi.

Sonra kelin yanına, onun suretinde gitti. Ona buna söylediklerinin aynısını söyledi. O da buna aynı şekilde cevap vermiş. Melek: Eğer yalan söylüyorsan Allah seni eski haline döndürsün demiş.

Körün yanına da kendi suretinde ve kılığında giderek ben yoksul ve yolcu birisiyim. Bu yolculuğumda çaresiz kaldım. Bugün ancak Allah'ın yardımı ile sonra senin yardımınla gideceğim yere ulaŞa'bîlirim. Senden sana tekrar görme nimetini ihsan eden hakkı için bu yolculuğumda yerime ulaşmama sebep olacak bir koyun vermeni istiyorum dedi.

O: Evet ben kördüm, Allah da bana gözlerimi geri verdi. Dilediğini al, dilediğini bırak. Allah'a yemin ederim bugün aldığın hiçbir şeyden dolayı Allah için sana bir zorluk çıkartmayacağım dedi. Melek de: Malını elinde tut, siz ancak sınandınız. Senden razı olundu ama iki arkadaşına gazab edildi dedi."[722]

Şerh

"Allah onları sınamak istedi." Onları denemek istedi. "Uşera nâke: doğumu yaklaşmış gebe dişi deve" demektir.

"Yeni yavrulamış koyun" yeni yavrulamış ve yavrusu beraberinde olan koyun demektir. *"O ikisi yavruları çoğalttı bu da (koyununu) yavrulattı."* Burada "entece: yavrularını çoğalttı" rubai bir fiil olarak kaydedilmiştir. Bu da

722 Buhari, 3464, 6653 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13602

az kullanılır bir söyleyiştir. Meşhur olan sülasi kullanımıdır. Her iki kullanımı nakledenlerden birisi de Ahfeş'dir. Yani yavrulatmayı üzerine aldı, o yaptı demektir. "Vellede: Doğurttu" ise o da yavrulattı anlamındadır. Deve için "nâtic", koyunlar ve başkaları için de "müvellid" denilir. Bunlar kadın için ebe ne ise aynı işi yapan kimselerin ismidir.

"Çarelerim tükendi" burada hibal: ha harfi iledir. (lafız olarak ipler, halatlar) anlamındadır. Sebepler demektir. Yollar anlamında olduğu da söylenmiştir. Buhari'nin bazı nüshalarında cim harfi ile "cibal: dağlar" diye kaydedilmiştir. "Hile" çarenin çoğulu olarak "el-hiyel" diye de rivayet edilmiştir. Hepsi sahihtir.

"Ben bu malı büyüklerinden miras almış kendi büyüklerimden miras aldım." Yani ben bunu dedelerinden miras almış olan babalarımdan miras aldım. Onlar da kendi babalarından miras almıştı. Böylelikle büyüklerimiz sonrakilere bunu miras bırakmıştı ve bu güç, şeref ve servet içerisinde olmuştur.

"Bugün Allah'a yemin ederim Allah için aldığın hiçbir şeyden dolayı sana zorluk çıkarmayacağım." Cumhurun rivayetinde bu şekilde "echeduke: sana zorluk çıkar(ma)yacağım" şeklindedir. İbn Mâhân'ın rivayetinde ise ha ve mim ile "ahmeduke" şeklindedir. Buhari'de her iki şekilde de kaydedilmiş olmakla birlikte Müslim'de daha çok meşhur olan cim harfi ile Buhari'de ise ha harfi iledir. Cim harfi ile (echedüke)nin manası almak istediğim bir şeyi yahut malımdan istediğini sana vermemek sureti ile zorluk çıkarmayacağım demektir. Çünkü "cehd: meşakkat" demektir. Ha harfi ile "la ahmeduke" ise ihtiyacım olan yahut almak istediğin bir şeyi almayacak olursan seni övmem, sana teşekkür etmem. Bu durumda "almamak, terk etmek anlamındaki lafız hazfedilmiş ama anlamı kastedilmiş bir lafız olur. Şairin: "hayat uzundur diye pişmanlık olmaz" mısraına benzer. Yani uzun bir hayatı kaçırmaktan dolayı pişman olunmaz.

Bu hadis-i şerif, zayıflara yumuşak davranmak, onlara ikramlarda bulunmak, mümkün olduğu kadarı ile istediklerini onlara vermek, kalplerini kırmaktan onları küçümsemekten sakınmak teşvik edildiği gibi yüce Allah'ın nimetlerinin anılıp dile getirilmesi de teşvik edilmekte, bu nimetlere karşı nankörlük yerilmektedir. Allah en iyi bilendir.

٧٣٥٨-١١/١٦- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ وَاللَّفْظُ لِإِسْحَقَ قَالَ عَبَّاسٌ حَدَّثَنَا وَقَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا بُكَيْرُ بْنُ مِسْمَارٍ حَدَّثَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ كَانَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ فِي إِبِلِهِ فَجَاءَهُ ابْنُهُ عُمَرُ فَلَمَّا رَآهُ سَعْدٌ قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ هَذَا الرَّاكِبِ فَنَزَلَ فَقَالَ لَهُ أَنَزَلْتَ فِي

إِبِلِكَ وَغَنَمِكَ وَتَرَكْتَ النَّاسَ يَتَنَازَعُونَ الْمُلْكَ بَيْنَهُمْ فَضَرَبَ سَعْدٌ فِي صَدْرِهِ فَقَالَ اسْكُتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ التَّقِيَّ الْغَنِيَّ الْخَفِيَّ

7358-11/16- Bize İshak b. İbrahim ve Abbas b. Abdulazim -lafız İshak'a ait olmak üzere- tahdis etti, Abbas bize Ebu Bekr el-Hanefi tahdis etti derken, İshak haber verdi dedi. Bize Bukeyr b. Mismar tahdis etti, bana Âmir b. Sa'd tahdis edip dedi ki: Sa'd b. Ebu Vakkas develeri yanında bulunuyordu. Oğlu Ömer yanına geldi. Sa'd onu görünce: Bu binicinin şerrinden Allah'a sığınırım dedi. Sonra indi. Ona: Sen develerin ve koyunların arasına indin de insanları kendi aralarında mülkü birbiri ile çekişecek halde bıraktın dedi. Bunun üzerine Sa'd onun göğsüne vurdu ve sus dedi. Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Muhakkak Allah takvalı, zengin ve kendini ibadete veren kulu sever"* buyururken dinledim.[723]

Şerh

"Muhakkak Allah takvalı, zengin ve kendisini ibadete veren kulu sever." Burada zenginden kasıt nefsi zengin demektir. Sevilen zengin budur. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ama zenginlik nefsin zenginliğidir"* buyurmuştur. Kadı Iyaz ise mal zengininin kastedildiğine işaret etmiştir.

Hadisteki (kendisini ibadete veren kişi anlamını verdiğimiz): hafi: gizli kişi ise hı harfi ile olup nüshalarda bulunan ve rivayetlerde bilinen budur. Kadı Iyaz, Müslim'in bazı ravilerinin bunu noktasız ha ile "hafi" diye rivayet ettiklerini zikretmektedir. Hı harfi ile manası kendisini ibadete veren, kendi halinde, kendi işleri ile uğraşan kişi demektir. Noktasız ha ile anlamı ise akrabalık bağlarını çokça gözeten, akrabalarına ve başka zayıflara yumuşak davranan kimse demektir. Doğrusu ise noktalı hı iledir.

Bu hadis-i şerif, insanlardan uzaklaşmanın (itizal) onlarla karışmaktan faziletli olduğunu söyleyen kimselerin lehine bir delildir. Bu mesele hakkında daha önce defalarca açıklamış olduğumuz bir görüş ayrılığı vardır. İnsanlarla birlikte oturup kalkmanın daha faziletli olduğunu söyleyenler ise bu hadisi, fitne ve benzeri zamanlarda insanlardan uzak kalmak hakkında yorumlarlar.

٧٣٥٩-١٢/١٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ قَالَ سَمِعْتُ إِسْمَعِيلَ عَنْ قَيْسٍ عَنْ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي وَابْنُ بِشْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ قَيْسٍ قَالَ سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يَقُولُ وَاللهِ إِنِّي لَأَوَّلُ رَجُلٍ مِنَ الْعَرَبِ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللهِ وَلَقَدْ كُنَّا نَغْزُو

723 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3874

مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَا لَنَا طَعَامٌ نَأْكُلُهُ إِلَّا وَرَقُ الْحُبْلَةِ وَهَذَا السَّمُرُ حَتَّى إِنَّ أَحَدَنَا لَيَضَعُ كَمَا تَضَعُ الشَّاةُ ثُمَّ أَصْبَحَتْ بَنُو أَسَدٍ تُعَزِّرُنِي عَلَى الدِّينِ لَقَدْ خِبْتُ إِذًا وَضَلَّ عَمَلِي وَلَمْ يَقُلْ ابْنُ نُمَيْرٍ إِذًا

7359-12/17- Bize Yahya b. Habib el-Hârisi tahdis etti, bana en-Mu'temir tahdis edip dedi ki: Ben, İsmail'i Kays'dan, o Sa'd'dan rivayet ederken dinledim (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam ve İbn Bişr tahdis edip dediler ki: Bize İsmail Kays'dan şöyle dediğini tahdis etti, Sa'd b. Ebi Vakkas'ı şöyle derken dinledim: Allah'a yemin ederim ki şüphesiz ben Allah yolunda araplar arasında ilk ok atan adamım. Bizler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte gazaya çıkardık da huble yaprağı ile şu semurdan başka yiyecek bir şeyimiz yoktu. Hatta bizden bir kimse koyunun çıkardığı gibi çıkarırdı. Şimdi Esedoğulları kalkmış din dolayısı ile beni azarlıyor. O taktirde ben hüsrana uğradım, amelim de boşa gitti demektir.

İbn Numeyr: İzel: o taktirde" demedi.[724]

Şerh

"Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda araplar arasında ok atan ilk adamım." Bu onun açık bir menkıbesidir, ihtiyaç halinde insanın kendisini övmesinin caiz olduğuna delildir, benzerleri ve şerhleri daha önce geçti.

"Huble yaprağı ile şu semurdan başka yiyecek bir şeyimiz yoktu." Huble ha harfi ötreli ve be harfi sakin semur ise sin fethalı mim ötrelidir. Her ikisi de çöl ağaçlarından bir tür ağaçtır. Ebu Ubeyd ve başkaları böyle açıklamıştır. Hublenin muğaylan ağacının meyvesi olduğu da söylenmiştir. Nitekim Buhari'deki "huble ve semur yaprağından başka" ifadesinden zahir olan budur.

Bu ifadeler de onların dünyaya karşı ne kadar zahid olduklarını, ondan ne kadar az şeyler alıp yüce Allah'a itaat uğrunda pek ağır meşakkatlere ne kadar çok sabırlı olduklarını göstermektedir.

"Sonra Esedoğulları beni din dolayısı ile azarlıyor." Esedoğullarından maksat ez-Zubeyr b. el-Avvam b. HuvEylîd b. Esed b. Abduluzzaoğullarıdır. el-Herevî dedi ki: "Beni azarlıyor" anlamı beni durduruyordur. Çünkü tazir (azarlamak) hükümler ve farizalar üzerinde durdurmak demektir. İbn Cerir dedi ki: Yani beni doğrultup bana öğretiyor demektir. Sultanın taziri (azarlaması, hafif ceza vermesi) de buradan gelmektedir ki o da te'dib yolu ile düzeltmesi anlamındadır. el-Cermi dedi ki: Bu kınamak ve sitem etmek anlamındadır. Yani din hususunda kusurluyum diye beni azarlıyorlar demektir.

724 Buhari, 3728, 5412, 6453; Tirmizi, 2365, 2366; İbn Mace, 131; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3913

٧٣٦٠-١٣/١٨- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ حَتَّى إِنْ كَانَ أَحَدُنَا لَيَضَعُ كَمَا تَضَعُ الْعَنْزُ مَا يَخْلِطُهُ بِشَيْءٍ

7360-13/18- Bunu bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Veki', İsmail b. Ebu Halid'den bu isnad ile haber verdi ve: Hatta bizden bir kimse keçinin bıraktığı gibi bırakırdı ve ona hiçbir şey karışmazdı dedi.[725]

٧٣٦١-١٤/١٩- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ عُمَيْرٍ الْعَدَوِيِّ قَالَ خَطَبَنَا عُتْبَةُ بْنُ غَزْوَانَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ الدُّنْيَا قَدْ آذَنَتْ بِصَرْمٍ وَوَلَّتْ حَذَّاءَ وَلَمْ يَبْقَ مِنْهَا إِلَّا صُبَابَةٌ كَصُبَابَةِ الْإِنَاءِ يَتَصَابُّهَا صَاحِبُهَا وَإِنَّكُمْ مُنْتَقِلُونَ مِنْهَا إِلَى دَارٍ لَا زَوَالَ لَهَا فَانْتَقِلُوا بِخَيْرِ مَا بِحَضْرَتِكُمْ فَإِنَّهُ قَدْ ذُكِرَ لَنَا أَنَّ الْحَجَرَ يُلْقَى مِنْ شَفَةِ جَهَنَّمَ فَيَهْوِي فِيهَا سَبْعِينَ عَامًا لَا يُدْرِكُ لَهَا قَعْرًا وَ وَاللَّهِ لَتُمْلَأَنَّ أَفَعَجِبْتُمْ وَلَقَدْ ذُكِرَ لَنَا أَنَّ مَا بَيْنَ مِصْرَاعَيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ مَسِيرَةُ أَرْبَعِينَ سَنَةً وَلَيَأْتِيَنَّ عَلَيْهَا يَوْمٌ وَهُوَ كَظِيظٌ مِنْ الزِّحَامِ وَلَقَدْ رَأَيْتُنِي سَابِعَ سَبْعَةٍ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقُ الشَّجَرِ حَتَّى قَرِحَتْ أَشْدَاقُنَا فَالْتَقَطْتُ بُرْدَةً فَشَقَقْتُهَا بَيْنِي وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ فَاتَّزَرْتُ بِنِصْفِهَا وَاتَّزَرَ سَعْدٌ بِنِصْفِهَا فَمَا أَصْبَحَ الْيَوْمَ مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا أَصْبَحَ أَمِيرًا عَلَى مِصْرٍ مِنْ الْأَمْصَارِ وَإِنِّي أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ فِي نَفْسِي عَظِيمًا وَعِنْدَ اللَّهِ صَغِيرًا وَإِنَّهَا لَمْ تَكُنْ نُبُوَّةٌ قَطُّ إِلَّا تَنَاسَخَتْ حَتَّى يَكُونَ آخِرُ عَاقِبَتِهَا مُلْكًا فَسَتَخْبُرُونَ وَتُجَرِّبُونَ الْأُمَرَاءَ بَعْدَنَا

7361-14/19- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti, bize Süleyman b. el-Muğire tahdis etti, bize Humeyd b. Bilâl, Halid b. Umeyr el-Adeviyye'den şöyle dediğini tahdis etti: Utbe b. Gazvan bize bir hutbe verdi. Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra şöyle dedi: İmdi, şüphesiz dünya sona ereceğini bildirmiş hızlıca dönüp gitmiştir. Geriye ondan kabın dibinde kalan sahibinin içmeye çalıştığı az miktardan başka bir şey kalmamıştır. Sizler oradan sonu gelmeyen bir yurda intikal edeceksiniz. Bu sebeple elinizdekinin en hayırlısı ile intikal edin. Bize gerçekten şu zikrolundu: Cehennemin kıyısından atılan bir taş, içinde yetmiş yıl boyunca yuvarlandığı halde onun dibine ulaşmaz. Allah'a yemin ederim ki mutlaka o doldurulacaktır. Hayret mi ettiniz yoksa?

725 7359 numaralı hadisin kaynakları

Bize zikrolunduğuna göre cennet kapısının kanatlarından iki kanat arasındaki uzaklık kırk yıldır. Onun üzerinden öyle bir gün gelecek ki o kapı izdihamdan oldukça kalabalık olacaktır. Ben kendimi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yedi kişinin yedincisi olarak görmüşümdür. Ağaç yapraklarından başka yiyecek bir şeyimiz yoktu. Öyle ki ağızlarımız yara olmuştu. Ben bir örtü buldum da onu kendimle Sa'd b. Mâlik arasında paylaştırdım. Yarısını ben izar olarak giyindim, yarısını da Sa'd izar olarak giyindi. Bugün ise bizden her bir kişi mutlaka şehirlerden bir şehire emir (vali) olmuştur. Gerçekten ben kendimi büyük görmekten ve Allah'ın yanında küçük görülmekten Allah'a sığınırım. Şüphesiz her bir nübüvvet zamanla nesh olmuş (bazı değişiklikler görülmüş) ve nihayet onun akıbeti melikliğe dönüşmek olmuştur. Yakında bizden sonraki emirleri sınayacak ve deneyeceksiniz.[726]

Şerh

"Şüphesiz dünya sona ereceğini bildirmiş... az miktardan başka bir şey kalmamıştır." Azeret medli hemze ile bildirdi, ilan etti demektir. Sad harfi ötreli sulm sona ermek, geçip gitmek demektir. "Hazzâ" ise çabukça sona eren zeval bulan demektir. Subabe kabın dibinde kalan az miktardaki içecek demektir. "Yetesabbuke: kişinin onu içmesi" anlamındadır. Ka'r ise en alt kısmı, dibi demektir. Kaziz de oldukça dolu olmak anlamındadır.

"Ağızlarımız da yara oldu" ağızlarımızda yediğimiz yaprakların sert ve sıcak oluşundan dolayı yaralar oluştu.

"Sa'd b. Mâlik" ise Sa'd b. Ebu Vakkas (radıyallâhu anh)'ın kendisidir.

٧٣٦٢-.../٢٠- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلِيطٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ عُمَيْرٍ وَقَدْ أَدْرَكَ الْجَاهِلِيَّةَ قَالَ خَطَبَ عُتْبَةُ بْنُ غَزْوَانَ وَكَانَ أَمِيرًا عَلَى الْبَصْرَةِ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ شَيْبَانَ

7362-.../20- Bana İshak b. Ömer b. Selid de tahdis etti, bize Süleyman b. el-Muğire tahdis etti, bize Humeyd b. Hilal, Halid b. Umeyr'den -ki o cahiliye dönemine de yetişmişti- şöyle dediğini tahdis etti: Utbe b. Gazvan hutbe verdi. O sırada Basra emiri idi. Sonra da Şeyban'ın hadisine yakın olarak zikretti.[727]

٧٣٦٣-٢١/١٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ قُرَّةَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ عُمَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ عُتْبَةَ بْنَ غَزْوَانَ

726 Tirmizi, 2575; İbn Mace, 4156; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9757
727 7361 numaralı hadisin kaynakları

يقول لقد رأيتني سابع سبعة مع رسول الله ﷺ ما طعامنا إلا ورق الحبلة حتى قرحت أشداقنا

7363-15/21- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Ala da tahdis etti... Halid b. Umeyr dedi ki: Utbe b. Gazvan'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kendimin yedi kişinin yedincisi olduğumu gördüm. Huble yaprağından başka yiyeceğimiz yoktu. Öyle ki ağızlarımız yara oldu.[728]

٧٣٦٤-١٦/٢٢- حدثنا محمد بن أبي عمر حدثنا سفيان عن سهيل بن أبي صالح عن أبيه عن أبي هريرة قال قالوا يا رسول الله هل نرى ربنا يوم القيامة قال هل تضارون في رؤية الشمس في الظهيرة ليست في سحابة قالوا لا قال فهل تضارون في رؤية القمر ليلة البدر ليس في سحابة قالوا لا قال فوالذي نفسي بيده لا تضارون في رؤية ربكم إلا كما تضارون في رؤية أحدهما قال فيلقى العبد فيقول أي فل ألم أكرمك وأسودك وأزوجك وأسخر لك الخيل والإبل وأذرك ترأس وتربع فيقول بلى قال فيقول أفظننت أنك ملاقي فيقول لا فيقول فإني أنساك كما نسيتني ثم يلقى الثاني فيقول أي فل ألم أكرمك وأسودك وأزوجك وأسخر لك الخيل والإبل وأذرك ترأس وتربع فيقول بلى أي رب فيقول أفظننت أنك ملاقي فيقول لا فيقول فإني أنساك كما نسيتني ثم يلقى الثالث فيقول له مثل ذلك فيقول يا رب آمنت بك وبكتابك وبرسلك وصليت وصمت وتصدقت ويثني بخير ما استطاع فيقول هاهنا إذا قال ثم يقال له الآن نبعث شاهدنا عليك ويتفكر في نفسه من ذا الذي يشهد علي فيختم على فيه ويقال لفخذه ولحمه وعظامه انطقي فتنطق فخذه ولحمه وعظامه بعمله وذلك ليعذر من نفسه وذلك المنافق وذلك الذي يسخط الله عليه

7364-16/22- Bize Muhammed b. Ebu Ömer tahdis etti, bize Süfyan, Suheyl b. Ebu Salih'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz dediler. O şöyle buyurdu: *"Öğle vaktinde ve bulut yokken güneşi görmekte hiç zorluk çeker misiniz"* onlar hayır dediler. Bu sefer: *"Bulut içinde değilken ayı ondördünde görmekte bir zorluk çeker misiniz"* buyurdu.

728- 7361 numaralı hadisin kaynakları

Ashab: Hayır dediler. Şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki, bu ikisinden birisini görmek halinde ancak çektiğiniz zorluk kadar Rabbinizi görmekte zorluk çekeceksiniz. Kul ile karşılaşır ve: Ey filan! Ben sana ikram etmedim mi? Seni başkasına efendi yapmadım mı? Evlendirmedim mi? Atları, develeri emrine vermedim mi? Seni başkanlık yapan ve ganimetlerden dörtte bir pay alan bir hale getirmedim mi buyuracak o evet diyecek. Bu sefer: Peki benimle muhakkak karşılaşacağını hiç düşündün mü? buyuracak. O hayır diyecek. Bunun üzerine: Şüphesiz sen beni nasıl unuttunsa muhakkak ben de seni unutacağım diyecek. Sonra ikinci kişi ile karşılaşacak ve: Ey filan! Sana ikramda bulunmadım mı? Seni efendi yapmadım mı? Evlendirmedim mi? Atları, develeri emrine vermedim mi? Seni başkan yapıp ganimetlerin dörtte birini almana müsaade etmedim mi? buyuracak. O evet Rabbim diyecek. Yüce Allah: Benimle karşılaşacağını hiç zannettin mi buyuracak. O hayır diyecek. Bu sefer: Sen beni unuttuğun gibi muhakkak ben de seni unutuyorum buyuracak. Sonra üçüncüsü ile karşılaşacak, ona da bunun aynısını söyleyecek. O: Rabbim ben sana, kitabına, rasullerine iman ettim. Namaz kıldım, oruç tuttum, sadaka verdim ve gücünün yettiği kadar hayırlı övgülerde bulunur. O da: O halde burada dur buyuracak.*

Sonra ona şöyle denilecek: Şimdi de sana karşı şahidimizi göndereceğiz. O da kendi kendisine benim hakkımda şahitlik edecek kimdir diye düşünürken ağzına mühür vurulacak. Uyluğuna, etine, kemiklerine konuşun denilecek. Uyluğu, eti, kemikleri konuşup amellerini söyleyecek. Böyle olması ise kendi nefsinden (şahit getirilerek) ileri sürecek bir mazeretinin bırakılmaması içindir.

İşte bu kişi münafıktır ve işte Allah'ın kendisine gazab edeceği kişi de odur."[729]

Şerh

"Rabbimizi görecek miyiz" bu rivayetin ve bununla alakalı hususların şerhi daha önce İman Kitabı'nda geçti.

"Ey filan!" buyuracak. Burada "ful" fe harfi ötreli, lam harfi sakin olarak ey filan demektir, kıyasa aykırı olarak bir terhim (kısaltma)dır. "Fülan" anlamında bir söyleyiş olduğu da söylenmiştir. Bunu da Kadı Iyaz nakletmiştir.

"Usevvudike: Seni başkalarına efendi yaptım" demektir.

"Seni başkan yaptım, ganimetlerin dörtte birini aldın." "Teresu: kavmin başkanı ve büyüğü oldun" demektir. "Terbau: ganimetin dörtte birini alırdın" İbn Mâhân'ın rivayetinde ise "terteu" şeklindedir. Terbaunun anlamı cahiliye

729 Ebu Davud, 4730; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12666

dönemi insanlarının ganimetten aldıkları dörtte birlik pay idi. Rabaatu: Malın dörtte birini aldım anlamındadır. Yani ben seni sana itaat edilen bir başkan reis yapmadım mı?

Kadı Iyaz bu kaydettiklerime yakın bilgileri aktardıktan sonra şunları söylemektedir: Bana göre bu, ben seni hiçbir meşakkate ve yorulmaya ihtiyaç duymayacağın şekilde rahat içinde bıraktım demektir. Bu da arapların kendine acı anlamında "irba ala nefsik" tabirinden alınmıştır.

Te harfi ile "tertau" ise nimetler içinde idin anlamındadır. Yiyordun, oyalanıyordun, bolluk içinde yaşıyordun anlamlarına geldiği de söylenmiştir.

"Beni unuttuğun gibi ben de seni unutuyorum." Sen bana itaat etmekten uzak durduğun gibi ben de sana rahmetimi ihsan etmiyorum.

"O halde burada dur." Yani sen inkârcı bir kişi idin. Bu sebeple azaların sana karşı şahitlik etsin diye burada dur, bekle demektir.

٧٣٦٥-١٧/٢٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ حَدَّثَنِي أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ عُبَيْدٍ الْمُكْتِبِ عَنْ فُضَيْلٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَضَحِكَ فَقَالَ هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ أَضْحَكُ قَالَ قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ مِنْ مُخَاطَبَةِ الْعَبْدِ رَبَّهُ يَقُولُ يَا رَبِّ أَلَمْ تُجِرْنِي مِنْ الظُّلْمِ قَالَ يَقُولُ بَلَى قَالَ فَيَقُولُ فَإِنِّي لَا أُجِيزُ عَلَى نَفْسِي إِلَّا شَاهِدًا مِنِّي قَالَ فَيَقُولُ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ شَهِيدًا وَبِالْكِرَامِ الْكَاتِبِينَ شُهُودًا قَالَ فَيُخْتَمُ عَلَى فِيهِ فَيُقَالُ لِأَرْكَانِهِ انْطِقِي قَالَ فَتَنْطِقُ بِأَعْمَالِهِ قَالَ ثُمَّ يُخَلَّى بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَلَامِ قَالَ فَيَقُولُ بُعْدًا لَكُنَّ وَسُحْقًا فَعَنْكُنَّ كُنْتُ أُنَاضِلُ

7365-17/23- Bize Ebu Bekr b. en-Nadr b. Ebu'n-Nadr tahdis etti, bana Ebu'n-Nadr Haşim b. el-Kasım tahdis etti, bize Ubeydullah el-Eşcaî, Süfyan es-Sevri'den tahdis etti, o Ubeyd el-Muktib'den, o Fudayl'den, o Şa'bî'den, o Enes b. Mâlik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında idik. Derken gülüverdi. Sonra: *"Neden güldüğümü biliyor musunuz"* buyurdu. Biz: Allah ve Rasûlü en iyi bilir dedik. O: *"Kulun Rabbine hitab ederek O'na: Rabbim sen beni zulümden alıkoymamış mıydın diyecek. Rabbi: Elbette buyuracak. Kul: O halde ben de benim aleyhime ancak benden olan bir tanığı kabul ederim diyecek. Yüce Allah: Bugün sen kendine şahit olarak ve kiramen katibin de şahitler olarak sana yeter buyuracak. Sonra ağzına mühür vurulacak. Organlarına: Konuş denilecek. Organları da amellerini söyleyecek. Sonra da kendi konuşması ile başbaşa bırakılacak ve:*

Benden uzak durun, benden uzak durun. Ben sizin için mücadele edip duruyordum diyecek" buyurdu.[730]

Şerh

"Onun azalarına" organlarına *"konuşun denilecek."*

"Sizin adınıza mücadele ediyordum" savunuyor ve tartışıyordum.

٧٣٦٦-١٨/٢٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اللَّهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوتًا

7366-18/24- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Muhammed b. Fudayl babasından tahdis etti, o Umare b. el-Ka'kâ''dan, o Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım! Muhammed âl-inin rızkını yetecek kadar kıl"* buyurdu.[731]

Şerh

"Allah'ım! Muhammed âl-inin rızkını yetecek kadar kıl" yani israf sözkonusu olmamak üzere onlara yetecek kadar ver diye açıklanmıştır. Bu da diğer rivayette gelecek olan (7368) "kefâfen" ile aynı anlamdadır. Bunun açlıktan öldürmeyecek kadar olduğu dahi söylenmiştir.

٧٣٦٧-١٩/٢٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اللَّهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوتًا وَفِي رِوَايَةِ عَمْرٍو اللَّهُمَّ ارْزُقْ

7367-19/25- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid, Zuheyr b. Harb ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: ... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım! Muhammed âl-inin rızkını yetecek kadar kıl"* buyurdu.

Amr'ın rivayetinde: *"Allah'ım... rızık ver"* şeklindedir.[732]

٧٣٦٨-.../٢٦- وَحَدَّثَنَاه أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ سَمِعْتُ الْأَعْمَشَ ذَكَرَ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ كَفَافًا

730 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 938

731 Daha önce geçen 2424 numaralı hadisin kaynakları

732 Bir önceki hadisin kaynakları

7368-.../26- Bunu bize Ebu Said el-Eşec de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis edip dedi ki: A'meş'i Umare el-Ka'kâ''dan bu isnad ile hadisi zikrettiğini dinledim ve: "Kefafen: yetecek kadar" dedi.[733]

٧٣٦٩-٢٠/٢٧- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ مِنْ طَعَامِ بُرٍّ ثَلَاثَ لَيَالٍ تِبَاعًا حَتَّى قُبِضَ

7369-20/27- Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Cerir Mansur'dan haber verdi derken Zuheyr tahdis etti dedi. O İbrahim'den, o Esved'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Medine'ye geldiğinden beri Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in âl-i ardı arkasına üç gece buğday ekmeğinden -ruhu kabzolununcaya kadar- doymamıştır.[734]

٧٣٧٠-٢١/٢٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا شَبِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ تِبَاعًا مِنْ خُبْزِ بُرٍّ حَتَّى مَضَى لِسَبِيلِهِ

7370-21/28- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Ebu Muaviye A'meş'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. O İbrahim'den, o Esved'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), yoluna koyulunca-ya (vefat edinceye) kadar buğday ekmeğinden arka arkaya üç gün karnını doyurmamıştır.[735]

٧٣٧١-٢٢/٢٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدَ يُحَدِّثُ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ مِنْ خُبْزِ شَعِيرٍ يَوْمَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

7371-22/29- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İshak'dan şöyle dediğini tahdis etti: Abdurrahman b. Yezid'i Esved'den tah-

733 Bir önceki hadisin kaynakları
734 Buhari, 5416, 6454; İbn Mace, 3344; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15987
735 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15962

dis ederken dinledim. O Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in âl-i, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ruhu kabzedilinceye kadar arka arkaya iki gün arpa ekmeği ile karınlarını doyurmuş değillerdir.[736]

٧٣٧٢-٢٣/٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَابِسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ مِنْ خُبْزِ بُرٍّ فَوْقَ ثَلَاثٍ

7372-23/30- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' Süfyan'dan tahdis etti, o Abdurrahman b. Âbis'den, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in âl-i buğday ekmeğinden üç günden fazla karınlarını doyurmamışlardır.[737]

٧٣٧٣-٢٤/٣١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ مِنْ خُبْزِ الْبُرِّ ثَلَاثًا حَتَّى مَضَى لِسَبِيلِهِ

7373-24/31- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Hafz b. Ğiyâs, Hişâm b. Urve'den tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Âişe: Âl-i Muhammed, O yoluna gidinceye kadar üç gün buğday ekmeğinden karnını doyurmuş değildir dedi.[738]

٧٣٧٤-٢٥/٣٢- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ هِلَالِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ يَوْمَيْنِ مِنْ خُبْزِ بُرٍّ إِلَّا وَأَحَدُهُمَا تَمْرٌ

7374-25/32- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Veki' Mis'ar'den tahdis etti, o Hilal b. Humeyd'den, o Urve'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Âl-i Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), iki gün buğday ekmeğinden doymuş değildir. (Onların buldukları iki şeyden) biri ancak hurma idi.[739]

---

736 Tirmizi, 2357; İbn Mace, 3346; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16015

737 Buhari, 5423, 5438, 6687; Tirmizi, 1511 -muhtasar olarak-; Nesai, 4444, 4445 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 3159 -muhtasar olarak-, 3313 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16165

738 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16791

739 Buhari, 6455; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17347

٧٣٧٥-٢٦/٣٣- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ وَيَحْيَى بْنُ يَمَانٍ حَدَّثَنَا عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنْ كُنَّا آلَ مُحَمَّدٍ ﷺ لَنَمْكُثُ شَهْرًا مَا نَسْتَوْقِدُ بِنَارٍ إِنْ هُوَ إِلَّا التَّمْرُ وَالْمَاءُ

7375-26/33- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Abde b. Süleyman tahdis etti. (Amr) dedi ki: Bize Yahya b. Yeman da Hişâm b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Bizler âl-i Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), gerçekten bir ay boyunca ateş yakmadan dururduk. Bulduğumuz ancak hurma ve sudan ibaretti.[740]

Şerh

"Bize Amr en-Nâkid tahdis etti... bize Hişâm'dan tahdis etti." Bu sözlerin anlamı şudur: Amr en-Nâkid bu hadisi hem Abde'den, hem Yahya b. Yeman'dan rivayet etmektedir. Her ikisi de bunu Hişâm'dan rivayet etmiştir.

٧٣٧٦-.../٣٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِنْ كُنَّا لَنَمْكُثُ وَلَمْ يَذْكُرْ آلَ مُحَمَّدٍ وَزَادَ أَبُو كُرَيْبٍ فِي حَدِيثِهِ عَنِ ابْنِ نُمَيْرٍ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَا اللُّحَيْمُ

7376-.../34- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Üsâme ve İbn Numeyr Hişâm b. Urve'den bu isnad ile şunu tahdis etti: Biz... kalırdık dedi. Fakat "âl-i Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i zikretmedi."

Ebu Kureyb ise İbn Numeyr'den rivayet ettiği hadisinde: "Bize azıcık et (hediye olarak) gelmesi müstesna" ibaresini eklemiştir.[741]

٧٣٧٧-٢٧/٣٥- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ بْنِ كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَا فِي رَفِّي مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ ذُو كَبِدٍ إِلَّا شَطْرُ شَعِيرٍ فِي رَفٍّ لِي فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَالَ عَلَيَّ فَكِلْتُهُ فَفَنِيَ

7377-27/35- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ b. Kureyb tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Hişâm b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde

740 Amr en-Nâkid'in Abde b. Süleyman'dan hadisini Tirmizi, 2471; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17065'de; Yahya b. Yeman'ın hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17335

741 İbn Mace, 4144; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16823, 16989

benim rafımda, ciğer sahibi birisinin yiyebileceği ancak bana ait olan bir rafta bir miktar arpa vardı. Ondan yeyip durdum. Nihayet bana (bu süre) uzun gelince onu ölçtüm, o zaman bitti.[742]

Şerh

"Bir rafta bir miktar arpa" re harfi fethalı olarak rafın ne olduğu bilinmektedir. Burada "şatr" az miktarda arpa demektir. Tirmizi bunu böylece açıklamıştır.

İbn Ebu Hâzim dedi ki: Bu yarım vesk manasınadır. Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadis-i şerifte bereketin çoğunlukla bilinmeyen ve belirsiz şeylerde olduğuna işaret vardır. Diğer hadiste geçen: *"Yemeğinizi (buğday vs) ile ölçün, sizin için onda bereket ihsan olunur"* hadisi ile ilgili olarak da ilim adamları şöyle demişlerdir: Maksat bunu kullanacağı kısmı almak için onun bir bölümünü ölçmektir. Geri kalanının da miktarının bilinmemesinin devamı şarttır. Çıkaracağı kısmı ölçmesi ise ihtiyaçtan çok ya da daha az çıkarmamak içindir.

٧٣٧٨-٢٨/٣٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ وَاللهِ يَا ابْنَ أُخْتِي إِنْ كُنَّا لَنَنْظُرُ إِلَى الْهِلَالِ ثُمَّ الْهِلَالِ ثُمَّ الْهِلَالِ ثَلَاثَةَ أَهِلَّةٍ فِي شَهْرَيْنِ وَمَا أُوقِدَ فِي أَبْيَاتِ رَسُولِ اللهِ ﷺ نَارٌ قَالَ قُلْتُ يَا خَالَةُ فَمَا كَانَ يُعَيِّشُكُمْ قَالَتْ الْأَسْوَدَانِ التَّمْرُ وَالْمَاءُ إِلَّا أَنَّهُ قَدْ كَانَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ جِيرَانٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَكَانَتْ لَهُمْ مَنَائِحُ فَكَانُوا يُرْسِلُونَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ أَلْبَانِهَا فَيَسْقِينَاهُ

7378-28/36- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Abdulaziz b. Ebu Hâzim babasından tahdis etti, o Yezid b. Numan'dan, o Urve'den, o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayet ettiğine göre şöyle derdi: Allah'a yemin olsun ey kızkardeşimin oğlu! Bizler hilali görürdük, sonra diğer hilali, sonra diğer hilali. Yani iki ay zarfında üç hilali görürdük de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in evlerinde ateş diye bir şey yakılmazdı. Ben: Peki teyzeciğim siz ne ile yaşardınız dedim. O: İki siyah; hurma ve su, ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ensardan komşuları vardı. Onların da sağmal hayvanları vardı da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sütlerinden gönderirlerdi, O'da onu bize içirirdi dedi.[743]

---

742 Buhari, 3097, 6451; İbn Mace, 3345; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16800
743 Buhari, 2567; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17352

Şerh

"Peki ne ile yaşardınız" buradaki "yuayyişukum: sizi yaşatırdı" fiilinde ayn harfi fethalı ondan sonraki şeddeli ye kesrelidir. Güvenilir bazı nüshalarda ise bu "siz ne ile gıdalanırdınız (beslenirdiniz)" şeklindedir.

٧٣٧٩-٢٩/٣٧- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أَبُو صَخْرٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُسَيْطٍ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أَبُو صَخْرٍ عَنْ ابْنِ قُسَيْطٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ لَقَدْ مَاتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَمَا شَبِعَ مِنْ خُبْزٍ وَزَيْتٍ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ

7379-29/37- Bana Ebu't-Tahir Ahmer tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Ebu Sahr, Yezid b. Abdullah b. Kusayt'dan haber verdi. (H.) Bana Harun b. Said de -yani el-Eylî-[744] de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Ebu Sahr, İbn Kusayt'dan haber verdi, o Urve b. ez-Zubeyr'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiği zaman bir günde iki defa ekmek ve zeytin yağı ile karnı doymamıştı.[745]

٧٣٨٠-٣٠/٣٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا دَاوُدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَكِّيُّ الْعَطَّارُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ ح وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَطَّارُ حَدَّثَنِي مَنْصُورُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحَجَبِيُّ عَنْ أُمِّهِ صَفِيَّةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ شَبِعَ النَّاسُ مِنَ الْأَسْوَدَيْنِ التَّمْرِ وَالْمَاءِ

7380-30/38- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Davud b. Abdurrahman el-Mekkî el-Attar, Mansur'dan haber verdi, o annesinden, o Âişe'den rivayet etti. (H.) Bize Said b. Mansur da tahdis etti, bize Davud b. Abdurrahman el-Attar tahdis etti, bana Mansur b. Abdurrahman el-Hacebi, annesi Safiyye'den tahdis etti, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: İnsanlar iki siyahtan, hurma ve sudan doydukları zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat etti.[746]

Şerh

"İnsanlar hurma ve suya doydukları zaman" ifadesinden maksat hurmadan doydukları zamandır. Yoksa sudan hep doyuyorlardı.

744 iki tire arası Yazma nüshadan eklenmiştir.
745 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17364
746 Buhari, 5383, 5442; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17860

٧٣٨١-٣١/٣٩- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ صَفِيَّةَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَدْ شَبِعْنَا مِنَ الْأَسْوَدَيْنِ الْمَاءِ وَالتَّمْرِ

7381-31/39- Bana Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Abdurrahman, Süfyan'dan tahdis etti, o Mansur b. Safiyye'den, o annesinden, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde biz iki siyahtan, su ve hurmadan doymuştuk.[747]

٧٣٨٢-.../٤٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا الْأَشْجَعِيُّ ح وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمَا عَنْ سُفْيَانَ وَمَا شَبِعْنَا مِنَ الْأَسْوَدَيْنِ

7382-.../40- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize el-Eşcaî tahdis etti. (H.) Bize Nasr b. Ali de tahdis etti, bize Ebu Ahmed tahdis etti, ikisi Süfyan'dan bu isnad ile rivayet etti. Ancak ikisinin Süfyan'dan hadisi rivayetlerinde: İki siyahtan doymamıştık denilmektedir.[748]

٧٣٨٣-٣٢/٤١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا مَرْوَانُ يَعْنِيَانِ الْفَزَارِيَّ عَنْ يَزِيدَ وَهُوَ ابْنُ كَيْسَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّادٍ وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ مَا أَشْبَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَهْلَهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ تِبَاعًا مِنْ خُبْزِ حِنْطَةٍ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا

7383-32/41- Bize Muhammed b. Abbad ve İbn Ebu Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Mervân -yani el-Fezari- Yezid'den -ki o b. Keysân'dır- tahdis etti, o Ebu Hâzim'den, o Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)dan şöyle dediğini rivayet etti: Nefsim elinde olana yemin ederim ki... İbn Abbad da şöyle dedi: Ebu Hureyre'nin nefsi elinde olana yemin ederim ki, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyadan ayrılıncaya kadar arka arkaya üç gün aile fertlerini buğday ekmeğinden doyurmuş değildir.[749]

٧٣٨٤-٣٣/٤٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يُشِيرُ بِإِصْبَعِهِ مِرَارًا يَقُولُ وَالَّذِي

747 7380 numaralı hadisin kaynakları
748 7380 numaralı hadisin kaynakları
749 Tirmizi, 2358; İbn Mace, 3343; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13440

نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ مَا شَبِعَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ وَأَهْلُهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ تِبَاعًا مِنْ خُبْزِ حِنْطَةٍ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا

7384-33/42- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize Yahya b. Said, Yezid b. Keysân'dan tahdis etti, bana Ebu Hâzim tahdis edip dedi ki: Ben, Ebu Hureyre'yi parmağı ile işaret ederek defalarca şöyle derken gördüm: Ebu Hureyre'nin canı elinde olana yemin olsun ki Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyadan ayrılıncaya kadar aile halkı ile birlikte arka arkaya üç gün buğday ekmeğinden karnını doyurmamıştır.[750]

٧٣٨٥-٣٤/٤٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ سِمَاكٍ قَالَ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ أَلَسْتُمْ فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا شِئْتُمْ لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ ﷺ وَمَا يَجِدُ مِنَ الدَّقَلِ مَا يَمْلَأُ بِهِ بَطْنَهُ وَقُتَيْبَةُ لَمْ يَذْكُرْ بِهِ

7385-34/43- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip dediler ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Simak'den şöyle dediğini tahdis etti. Ben, en-Numan b. Beşir'i şöyle derken dinledim: Siz istediğinizi yeyip içmiyor musunuz? Andolsun ben sizin Nebinizi (sallallâhu aleyhi ve sellem), dekal denilen (kalitesiz) hurmadan dahi olsun karnını kendisi ile doyuracak bir şey bulamadığını görmüşümdür.

Kuteybe ise "kendisi ile" lafzını zikretmedi.[751]

Şerh

"Dekal" dal ve kaf harfleri fethalı olmak üzere kalitesiz bayağı hurma demektir.

٧٣٨٦-٣٥/٤٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمُلَائِيُّ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ كِلَاهُمَا عَنْ سِمَاكٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَزَادَ فِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ وَمَا تَرْضَوْنَ دُونَ أَلْوَانِ التَّمْرِ وَالزُّبْدِ

7386-35/44- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Yahya b. Âdem tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize el-Mülai haber verdi, bize İsrail tahdis etti (Zuheyr ile) ikisi Simak'den bu isnad ile buna yakın olarak rivayet etti. Zuheyr hadisinde şunları ekledi: Siz ise türlü hurma ile kaymaktan daha aşağısını beğenmiyorsunuz.[752]

---

750 7383 numaralı hadisin kaynakları
751 Tirmizi, 2372; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11621
752 7385 numaralı hadisin kaynakları

٧٣٨٧-٤٥/٣٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ يَخْطُبُ قَالَ ذَكَرَ عُمَرُ مَا أَصَابَ النَّاسُ مِنَ الدُّنْيَا فَقَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَظَلُّ الْيَوْمَ يَلْتَوِي مَا يَجِدُ دَقَلًا يَمْلَأُ بِهِ بَطْنَهُ

7387-36/45- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Simak b. Harb'den şöyle dediğini tahdis etti. en-Numan'ı hutbe verip şöyle derken dinledim: Ömer, insanların dünyalık olarak ele geçirdiklerini sözkonusu etti de şöyle dedi: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir gün boyunca açlıktan kıvrandığını ve karnını kendisi ile doyuracağı adi hurmayı dahi bulamadığını görmüşümdür.[753]

٧٣٨٨-٤٦/٣٧- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أَبُو هَانِئٍ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ وَسَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ أَلَسْنَا مِنْ فُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ أَلَكَ امْرَأَةٌ تَأْوِي إِلَيْهَا قَالَ نَعَمْ قَالَ أَلَكَ مَسْكَنٌ تَسْكُنُهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَأَنْتَ مِنَ الْأَغْنِيَاءِ قَالَ فَإِنَّ لِي خَادِمًا قَالَ فَأَنْتَ مِنَ الْمُلُوكِ قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَجَاءَ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ وَأَنَا عِنْدَهُ فَقَالُوا يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّا وَاللَّهِ مَا نَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ لَا نَفَقَةٍ وَلَا دَابَّةٍ وَلَا مَتَاعٍ فَقَالَ لَهُمْ مَا شِئْتُمْ إِنْ شِئْتُمْ رَجَعْتُمْ إِلَيْنَا فَأَعْطَيْنَاكُمْ مَا يَسَّرَ اللَّهُ لَكُمْ وَإِنْ شِئْتُمْ ذَكَرْنَا أَمْرَكُمْ لِلسُّلْطَانِ وَإِنْ شِئْتُمْ صَبَرْتُمْ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ فُقَرَاءَ الْمُهَاجِرِينَ يَسْبِقُونَ الْأَغْنِيَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى الْجَنَّةِ بِأَرْبَعِينَ خَرِيفًا قَالُوا فَإِنَّا نَصْبِرُ لَا نَسْأَلُ شَيْئًا

7388-37/46- Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Ebu Hani'in haber verdiğine göre o Ebu Abdurrahman el-Hubuliyi şöyle derken dinlemiştir: Ben, Abdullah b. Amr b. el-As'ı bir adamın ona soru sorarak: Biz Muhacirlerin fakirlerinden değil miyiz demesi üzerine Abdullah'ın ona: Senin yanına vardığın bir eşin var mı dedi. O evet dedi. Abdullah: Kaldığın bir meskenin var mı dedi. O evet dedi. Abdullah: O halde sen zenginlerdensin dedi. Adam: Benim bir hizmetçim de var dedi. Abdullah: O halde sen krallardansın dedi.

753 İbn Mace, 4146; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10652

Ebu Abdurrahman dedi ki: Abdullah b. Amr b. el-As'ın yanına üç kişi geldi, ben de onun yanında idim. Onlar: Ey Ebu Muhammed! Allah'a yemin ederiz ki bizim hiçbir şeye gücümüz yok. Ne nafakamız, ne bineğimiz ne de eşyamız var dediler. Abdullah kendilerine: Nasıl isterseniz onu yapınız. Dilerseniz bize döNersîniz, biz de sizlere Allah'ın sizin için kolaylaştırdığını veririz. Arzu ederseniz durumunuzu sultana söyleriz. Dilerseniz de sabredersiniz. Şüphesiz ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Muhakkak muhacirlerin fakirleri kıyamet gününde zenginlerden kırk yıl önce gireceklerdir."* Onlar da: O halde biz sabrederiz ve hiçbir şey istemeyiz dediler.[754]

١/٢- بَاب لَا تَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ

1/2- "KENDİLERİNE ZULMEDENLERİN MESKENLERİNE ANCAK AĞLAYANLAR OLARAK GİRİNİZ" BABI

٧٣٨٩-١/٣٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا عَنْ إِسْمَعِيلَ قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِأَصْحَابِ الْحِجْرِ لَا تَدْخُلُوا عَلَى هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ الْمُعَذَّبِينَ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا بَاكِينَ فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ

7389-38/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr birlikte İsmail'den tahdis etti. İbn Eyyub dedi ki: Bize İsmail b. Cafer tahdis etti, bana Abdullah b. Dinar'ın haber verdiğine göre o Abdullah b. Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Hicr ashabı için: *"Bu azaba uğratılmış kavmin üzerine ancak ağlayanlar olarak giriniz. Eğer ağlayanlar olarak girmeyecek iseniz onların başına gelen musibetin bir benzerinin başınıza gelmemesi için onların üzerine girmeyiniz"* buyururken dinledim.[755]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hicr ashabı için..." buyurdu. Burada "hicr ashabı için" buyruğu hicr ashabı hakkında demektir. Bu hadise Tebûk gazvesinde olmuştu.

"Size isabet etme(me)si" buradaki "en" lafzında hemze fethalıdır. Size isabet eder korkusuyla yahut size isabet etmesine karşı tedbir olmak üzere... anlamındadır. Nitekim ikinci rivayette bu husus açıkça ifade edilmiştir.

754 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8857
755 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7134

Hadiste, zâlimlerin diyarları ile azab yerlerinden ancak Allah korkusu ile girilmesi teşvik edilmektedir. Muhassıl vadisinde hızlıca yürümek de bunun gibidir. Çünkü fil ashabı orada helak edilmişti. Bu gibi yerlerden geçen kimselerin murakabe (Allah'ın gözetimi altında olduğu şuuru) korku, ağlamak, onların halleri ve helaklerinden ibret almak sureti ile geçmesi ve böyle bir şeyden Allah'a sığınması gerekir.

٧٣٩٠-٣٩/٢- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ وَهُوَ يَذْكُرُ الْحِجْرَ مَسَاكِنَ ثَمُودَ قَالَ سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ إِنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ مَرَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى الْحِجْرِ فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ حَذَرًا أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ ثُمَّ زَجَرَ فَأَسْرَعَ حَتَّى خَلَّفَهَا

7390-39/2- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihab'dan -Semud kavminin meskenleri olan Hicr'i sözkonusu ederken- şunu haber verdi: Sâlim b. Abdullah dedi ki: Abdullah b. Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Hicr'den geçtik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize: *"Kendilerine zulmedenlerin meskenlerine -onlara isabet eden musibetin bir benzerinin size gelip çatmasından sakınmak için- ancak ağlayanlar olarak girin"* buyurdu sonra da bineğini dehleyerek o meskenleri geride bırakıncaya kadar hızlıca yürüdü.[756]

Şerh

"Sonra bineğini dehleyerek oraları geride bırakıncaya kadar hızlıca sürdü." Yani devesini dehleyip hızlandırdı. Burada bilindiği için ayrıca devesini sözkonusu etmedi. Yani o meskenleri geride bırakıncaya kadar hızlıca sürüp gitti. "Hallefeha: o meskenleri geride bıraktı" anlamında lam harfi şeddeli söylenir.

٧٣٩١-٤٠/٣- حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى أَبُو صَالِحٍ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَقَ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّاسَ نَزَلُوا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى الْحِجْرِ أَرْضِ ثَمُودَ فَاسْتَقَوْا مِنْ آبَارِهَا وَعَجَنُوا بِهِ الْعَجِينَ فَأَمَرَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُهَرِيقُوا مَا اسْتَقَوْا وَيَعْلِفُوا الْإِبِلَ الْعَجِينَ وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَسْتَقُوا مِنَ الْبِئْرِ الَّتِي كَانَتْ تَرِدُهَا النَّاقَةُ

756 Buhari, 3380; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6994

7391-40/3- Bana Hakem b. Musa Ebu Salih tahdis etti, bize Şuayb b. İshak tahdis etti, bize Ubeydullah b. Nâfi'in haber verdiğine göre Abdullah b. Ömer kendisine şunu haber verdi: İnsanlar, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Semud kavminin yaşadığı topraklar olan Hicr'de konakladılar. Oranın kuyularından su çektiler ve o su ile hamur yoğurdular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise kendilerine çektikleri suyu dökmelerini, hamuru da develere yedirmelerini emretti ve dişi devenin gidip su içtiği kuyudan su çekmelerini emir buyurdu.[757]

٧٣٩٢-.../٤- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَاسْتَقَوْا مِنْ بِئَارِهَا وَاعْتَجَنُوا بِهِ

7392-.../4- Bize İshak b. Musa el-Ensârî de tahdis etti, bize Enes b. İyaz tahdis etti, bana Ubeydullah bu isnad ile aynısını tahdis etti ancak o: "Kuyularından su çektiler ve onunla hamur yoğurdular" demiştir.[758]

Şerh

(7391-7392 numaralı hadisler)

(7391) "Kuyularından su çektiler, onunla hamur yoğurdular..." Bir rivayette de (7392) "kuyularından su çektiler ve onunla hamur yoğurdular" buyurulmaktadır.

"Ebâr: kuyular" be harfi sakin ve sonunda cem'i hemzesi yer almaktadır. Bunun kalb edilerek "âbâr" diye be harfi fethalı ve ilk hemze medli de söylenebilir. Bu bir cem'i killettir. İkinci rivayette (7392) ise be harfi kesreli olarak arkasından da hemze ile "biâr" denilmiştir. Bu da cem'i kesret (çokluk çoğulu)dur.

Hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Dişi devenin su içtiği kuyu dışında Hicr kuyularının sularının kullanılması nehy edilmiştir.

2. Eğer bu su ile hamur yoğurulmuş ise o yenilmeyip hayvanlara yedirilir.

3. İnsana yenilmesi yasaklanmış olmakla birlikte bir yiyeceğin hayvana yem olarak verilmesi caizdir.

4. Zâlimlerin bıraktıkları kuyulardan uzak durup, salihlerin kuyularının bereketinden yararlanmak.

757 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7918
758 Buhari, 3379; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7799

٢/٣- بَاب الْإِحْسَانِ إِلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ وَالْيَتِيمِ

2/3- DUL KADINA, YOKSULA VE YETİME İYİLİK YAPMAK BABI

٧٣٩٣-١/٤١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي الْغَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَحْسِبُهُ قَالَ وَكَالْقَائِمِ لَا يَفْتُرُ وَكَالصَّائِمِ لَا يُفْطِرُ

7393-41/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Malik, Sevr b. Zeyd'den tahdis etti, o Ebu'l-Gays'dan, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Dul kadın ve yoksul kimse için çalışıp kazanan bir kimse, yüce Allah yolunda mücahid gibidir.* -Zannederim şöyle de buyurdu- *ve aralıksız namaz kılan, oruç açmaksızın oruç tutan kimse gibidir."*[759]

Şerh

"Dul kadın ve yoksul için çalışıp kazanan Allah yolunda cihad eden gibidir." Burada sai'den maksat onların ihtiyaçlarını karşılamak için çalışıp kazanan kimse demektir. Ermele: dul kadın ister evlenmiş olsun ister evlenmemiş olsun kocası olmayan kadın demektir. Kocasından ayrılan kadın olduğu da söylenmiştir. İbn Kuteybe dedi ki: Dul kadına bu ismin veriliş sebebi fakirlik demek olan ve kocasız kaldığı için ihtiyaçlarının karşılanmaması anlamına gelen "irmal" ile karşı karşıya kalışından ötürüdür. Nitekim adamın azığının bitip tükenmesi halini anlatmak için "ermele" fiili kullanılır.

٧٣٩٤-٢/٤٢ - حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْغَيْثِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ وَأَشَارَ مَالِكٌ بِالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى

7394-42/2- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize İshak b. İsa tahdis etti, bize Malik, Sevr b. Zeyd ed-Dili'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu'l Gays'ı Ebu Hureyre'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kendisinin yahut başkasının yetimine bakan kişi ile ben ve o, cennette şu ikisi gibi olacağız"* buyurdu ve Malik de şehadet parmağı ile orta parmağını işaret etti.[760]

759 Buhari, 5353, 6006, 6007; Tirmizi, 1969; Nesai, 2776; İbn Mace, 2140; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12914

760 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12925

Şerh

"Kendisinin ya da başkasının yetimine bakan bir kimse..." kafilul yetım: yetime bakan nafaka, giyim, edeb öğretme, terbiye ve diğer hususları ile ilgilenen, bunları üstlenen kimse demektir.

Bu fazilet, yetime gerek kendi malından gerek şer'i bir velayet yetkisi ile yetimin kendi malından yapan kimseler için de hâsıl olur. Hadisteki *"kendisinin yahut başkasının"* buyruğuna gelince, kişinin kendi yetimi, yetimin dedesi, annesi, ninesi, kardeşi, kızkardeşi, amcası, dayısı, halası, teyzesi ve buna benzer yetim akrabalarının yetimidir. Başkasına ait olan yetimden kasıt ise yetimin yabancı olması halidir.

٣/٤ - بَاب فَضْلِ بِنَاءِ الْمَسَاجِدِ

3/4- MESCİTLERİ BİNA ETMENİN FAZİLETİ BABI

٧٣٩٥-١/٤٣- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ أَنَّ عَاصِمَ بْنَ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ اللهِ الْخَوْلَانِيَّ يَذْكُرُ أَنَّهُ سَمِعَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ عِنْدَ قَوْلِ النَّاسِ فِيهِ حِينَ بَنَى مَسْجِدَ الرَّسُولِ ﷺ إِنَّكُمْ قَدْ أَكْثَرْتُمْ وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ بَنَى مَسْجِدًا قَالَ بُكَيْرٌ حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللهِ بَنَى اللهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ وَفِي رِوَايَةِ هَارُونَ بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

7395-43/1- Bana Harun b. Said el-Eylî ve Ahmed b. İsa tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Amr -ki o b. el-Hâris'dir-in tahdis ettiğine göre Bukeyr kendisine şunu tahdis etti: Âsım b. Ömer b. Katâde kendisine şunu tahdis etti: O Ubeydullah el-Havlani'yi şunu zikrederken dinlemiştir: O Osman b. Affân'ı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescidini bina ettiği zaman insanların hakkında ileri geri konuşmaları üzerine şöyle derken dinlemiştir: Siz gerçekten (bu işi) dilinize çokça doladınız. Halbuki ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Kim bir mescit bina ederse* -Bukeyr dedi ki: zannederim o şöyle dedi- *onunla Allah'ın rızasını arıyarak (bina ederse) Allah da onun için cennette aynısını bina eder"* buyururken dinledim.

Harun'un rivayetinde ise *"Allah da onun için cennette bir ev bina eder"* şeklindedir.[761]

---

761 Kaynakları daha önce geçen 1189 numaralı hadisin kaynaklarıdır.

Şerh

"Kim Allah için bir mescit bina ederse..." bunun ölçüleri ve alanı itibari ile onun gibi anlamına gelme ihtimali vardır. Ama elbetteki pek çok fazlalıkları ile ondan daha nefis olacaktır. Alanı ondan daha geniş ve daha üstün olmakla birlikte kendisine ev denilmesi bakımından onun gibi anlamında olma ihtimali de vardır.

٧٣٩٦-٤٤/٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى كِلَاهُمَا عَنْ الضَّحَّاكِ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَرَادَ بِنَاءَ الْمَسْجِدِ فَكَرِهَ النَّاسُ ذَلِكَ وَأَحَبُّوا أَنْ يَدَعَهُ عَلَى هَيْئَتِهِ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ مِثْلَهُ

7396-44/2- Bize Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ -ikisi- Dahhak'dan tahdis etti. İbnu'l Müsennâ dedi ki: Bize Dahhak b. Mahled tahdis etti, bize Abdulhamid b. Cafer haber verdi, bana babam Mahmud b. Lebid'den tahdis ettiğine göre Osman b. Affân mescidi (yeniden) bina etmek isteyince, insanlar bundan hoşlanmadı ve onu olduğu hali üzere bırakmasını arzu ettiler. O şöyle dedi: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Kim Allah için bir mescid bina ederse Allah da onun için cennette onun mislini bina eder"* buyururken dinledim.[762]

٧٣٩٧-.../٣- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ وَعَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ الصَّبَّاحِ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمَا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

7397-.../3- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî de tahdis etti, bize Ebu Bekr el-Hafi[763] ve Abdulmelik b. es-Sabbah ikisi Abdulhamid b. Cafer'den bu isnad ile haber verdi. Ancak her ikisinin hadisi rivayetlerinde *"Allah da cennette onun için bir ev bina eder"* şeklindedir.[764]

---

762 1190 numaralı hadisin kaynakları

763 yazma nüshada: el-Haneifi

764 Daha önce geçen 1190 numaralı hadisin kaynakları

٤/٥- بَاب الصَّدَقَةِ فِي الْمَسَاكِينِ

4/5- MİSKİNLER (YOKSULLAR)A SADAKA BABI

٧٣٩٨-١/٤٥ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ بَيْنَا رَجُلٌ بِفَلَاةٍ مِنْ الْأَرْضِ فَسَمِعَ صَوْتًا فِي سَحَابَةٍ اسْقِ حَدِيقَةَ فُلَانٍ فَتَنَحَّى ذَلِكَ السَّحَابُ فَأَفْرَغَ مَاءَهُ فِي حَرَّةٍ فَإِذَا شَرْجَةٌ مِنْ تِلْكَ الشِّرَاجِ قَدْ اسْتَوْعَبَتْ ذَلِكَ الْمَاءَ كُلَّهُ فَتَتَبَّعَ الْمَاءَ فَإِذَا رَجُلٌ قَائِمٌ فِي حَدِيقَتِهِ يُحَوِّلُ الْمَاءَ بِمِسْحَاتِهِ فَقَالَ لَهُ يَا عَبْدَ اللهِ مَا اسْمُكَ قَالَ فُلَانٌ لِلِاسْمِ الَّذِي سَمِعَ فِي السَّحَابَةِ فَقَالَ لَهُ يَا عَبْدَ اللهِ لِمَ تَسْأَلُنِي عَنْ اسْمِي فَقَالَ إِنِّي سَمِعْتُ صَوْتًا فِي السَّحَابِ الَّذِي هَذَا مَاؤُهُ يَقُولُ اسْقِ حَدِيقَةَ فُلَانٍ لِاسْمِكَ فَمَا تَصْنَعُ فِيهَا قَالَ أَمَّا إِذْ قُلْتَ هَذَا فَإِنِّي أَنْظُرُ إِلَى مَا يَخْرُجُ مِنْهَا فَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثِهِ وَآكُلُ أَنَا وَعِيَالِي ثُلُثًا وَأَرُدُّ فِيهَا ثُلُثَهُ

7398-45/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Abdulaziz b. Ebu Seleme, Vehb b. Keysân'dan tahdis etti, o Ubeyd b. Umeyr el-Leysi'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Bir adam genişçe bir yerde iken bir bulut içerisinde: Filanın bahçesini sula diye bir ses işitti. O bulut da (o yere) yöneldi ve suyunu kara taşlıklı bir yere boşalttı. Derken oradaki su kanallarından bir kanalın o suyun tamamını aldığını gördü. Suyu takip etti. Bahçesindeki bir adamın elindeki çapası ile suyun akışını yönlendirmekte olduğunu gördü. O adama: Ey Allah'ın kulu! Adın ne dedi. O da bulutta işittiği ismi söyleyerek filandır dedi. Ona: Ey Allah'ın kulu! Adımı bana neden sordun dedi. O adam: Ben bu suyun kendisine ait olduğu bulutta bir ses işittim. Senin adını söyleyerek: Filanın bahçesini sula diyordu. Sen bu bahçede ne yapıyorsun dedi. Adam: Sen madem bunu söyledin (ben de sana söyleyeyim). Ben bu bahçeden çıkana bakarım. Üçte birini sadaka olarak dağıtırım, üçte birini ben ve aile halkım yerim, üçte birini de tekrar buna geri ekerim dedi.*"[765]

765 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14131

٧٣٩٩-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ كَيْسَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَأَجْعَلُ ثُلُثَهُ فِي الْمَسَاكِينِ وَالسَّائِلِينَ وَابْنِ السَّبِيلِ

7399-.../2- Bize bunu Ahmed b. Abde ed-Dabbî de tahdis etti, bize Ebu Davud haber verdi, bize Abdulaziz b. Ebu Seleme tahdis etti, bize Vehb b. Keysân bu isnad ile tahdis etti, ancak o şöyle dedi: *"Üçte birini yoksullara, dilencilere ve yolculara dağıtırım."*[766]

Şerh

(7398) *"Filanın bahçesini sula"* "hadika: bahçe" Bir bölük hurma ağacı hakkında kullanılır. Ağaçlıklı yer için de kullanılır.

"O bulut yöneldi..." Burada "tenahha: orayı kastetti, oraya yöneldi" demektir. Nahiv ilmine bu ismin veriliş sebebi de buradan gelir. Çünkü nahiv arap diline yönelik bir ilimdir.

Harre ise kara taşlıkların bulunduğu yer demektir. "Şerce: kanal" şin ve sakin re iledir, çoğulu "şirac" demek olup taşlıklı yerlerde suyun aktığı yerler anlamındadır.

Bu hadis-i şerifte, sadakanı, yoksullara ve yolculara iyilik yapmanın fazileti ile insanın kendi kazancından yemesi ve ondan aile halkına infâk etmesinin de fazileti dile getirilmektedir.

٥/٦- بَاب مَنْ أَشْرَكَ فِي عَمَلِهِ غَيْرَ اللهِ

5/6- AMELİNDE ALLAH'TAN BAŞKASINI ORTAK KOŞAN KİMSE (BİR NÜSHADA: RİYAKARLIĞIN HARAM KILINMASI) BABI

٧٤٠٠-٤٦/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنْ الشِّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ

7400-46/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, bize Ravh b. el-KÂsım, el-Alâ b. Abdurrahman b. Yakub'dan haber verdi, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Şanı yüce ve Mübârek Allah buyurdu*

766 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14131

ki: Ben ortaklığa bütün ortaklar arasında en muhtaç olmayanım. Her kim, bir amel işleyip de ona benden başkasını ortak ederse, ben de onu şirki ile başbaşa bırakırım."[767]

Şerh

"Ben ortaklar arasında ortaklığa en muhtaç olmayanım... bırakırım." Bazı asıl nüshalarda bu şekilde ve şirki ile" şeklindedir. Bazılarında "ve ortağı ile" bazılarında da "ve ortaklığı ile" şeklinde kaydedilmiştir.

Hadisin anlamı şudur: Benim ortaklığa da başkasına da ihtiyacım yoktur. Ben gani olanım. Her kim, hem benim için hem benden başkası için bir iş yaparsa, ben onu kabul etmem. Onu benden başkasına bırakırım. Maksat ise riyakarlık yapan kimsenin amelinin batıl olduğu, onda sevabın sözkonusu olmadığı ve bundan dolayı amel edenin günahkar olduğunu anlatmaktır.

٧٤٠١-٤٧/٢- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ سُمَيْعٍ عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ سَمَّعَ سَمَّعَ اللهُ بِهِ وَمَنْ رَاءَى رَاءَى اللهُ بِهِ

7401-47/2- Bize Ömer b. Hafs b. Ğiyâs tahdis etti, bana babam İsmail b. Sumey'den tahdis etti, o Müslim el-Batîn'den, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Başkalarına işittirmeye çalışanı Allah da işittirir. Başkasına karşı riyakarlık yapanı da Allah onu (başkalarına) gösterir"* buyurdu.[768]

Şerh

"Başkalarına işittirmeye çalışanı Allah da işittirir... onu gösterir." İlim adamları der ki: Hadisin anlamı şudur: Her kim riyakarlık olsun diye bir amel işler, onu da onlara kendisine ikram etsinler, onu ta'zim etsinler, onun hayırlı bir kişi olduğuna inansınlar diye insanlara işittirmeye çalışırsa, kıyamet gününde Allah da onu insanlara işittirir ve onu rüsvay eder.

Bunun, kim eksiklerini başkasına işittirip yaygınlaştırmaya kalkışırsa, Allah da onun kusurlarını açığa çıkartır anlamında olduğu söylendiği gibi Allah da ona hoşuna gitmeyen şeyleri işittirir diye de açıklanmıştır. Allah ona bunun sevabını gösterir fakat bu sevabı ona vermez. Böylelikle o bunun hasretini çeksin anlamında olduğu da söylenmiştir. Bunun: Amelini insanlara işittirmeyi dileyen kimseyi Allah da insanlara işittirir ve böylelikle amelinden kendisine düşen pay da bu olur anlamında olduğu da söylenmiştir.

767 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14013
768 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5616

٧٤٠٢-٣/٤٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ قَالَ سَمِعْتُ جُنْدُبًا الْعَلَقِيَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ يُسَمِّعْ يُسَمِّعِ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ يُرَائِي يُرَائِي اللَّهُ بِهِ

7402-48/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki, Süfyan'dan tahdis etti, o Seleme b. Kuheyl'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Cundub el-Alâki'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim işittirirse Allah da onu işittirir. Kim riyakarlık ederse Allah da onu açık açık gösterir"* buyurdu.[769]

Şerh

"Cundub el-Alâki" el Alaki nisbeti ayn ve lam harfleri fethalı ve kaf ile olup becilelilerin bir kolu olan alakaye mensuptur. Daha önce Namaz kitabında açıklaması geçti.

٧٤٠٣-.../٤- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا الْمُلَائِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ وَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا غَيْرَهُ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ

7403-.../4- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize el-Mülai tahdis etti, bize Süfyan bu isnad ile haber verdi ve: Ben ondan başkasını: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu derken dinlemedim.[770]

٧٤٠٤-.../٥- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَعِيدٌ أَظُنُّهُ قَالَ ابْنُ الْحَارِثِ بْنِ أَبِي مُوسَى قَالَ سَمِعْتُ سَلَمَةَ بْنَ كُهَيْلٍ قَالَ سَمِعْتُ جُنْدُبًا وَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ غَيْرَهُ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ بِمِثْلِ حَدِيثِ الثَّوْرِيِّ

7404-.../5- Bize Said b. Amr el-Eşasi tahdis etti, bize Süfyan, Velid b. Harb'dan -Said dedi ki: Zannederim o (Süfyan): b. el-Hâris b. Ebu Musa dedi- şöyle dediğini haber verdi: Seleme b. Kuheyl'i şöyle derken dinledim: Cundub'u -ki ondan başka Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyor diyen kimseyi dinlemedim- şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip es-Sevri'nin hadisi ile aynı şekilde rivayet etti.[771]

769 Buhari, 6499; İbn Mace, 4207; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3257
770 7402 numaralı hadisin kaynakları
771 7402 numaralı hadisin kaynakları

٧٤٠٥-.../٦- وحَدَّثَنَاه ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الصَّدُوقُ الأَمِينُ الْوَلِيدُ بْنُ حَرْبٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ

7405-.../6- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, bize son derece doğru sözlü güvenilir el-Velid b. Harb bu isnad ile tahdis etti.[772]

٦/٧- بَاب التَّكَلُّمِ بِالْكَلِمَةِ يَهْوِي بِهَا فِي النَّارِ

6/7- KİŞİYİ CEHENNEME YUVARLAYAN BİR KELİME KONUŞMAK (BİR NÜSHADA: DİLİ KORUMAK) BABI

٧٤٠٦-٤٩/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا بَكْرٌ يَعْنِي ابْنَ مُضَرَ عَنْ ابْنِ الْهَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ يَنْزِلُ بِهَا فِي النَّارِ أَبْعَدَ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

7406-49/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Bekr -yani b. Mudar- İbn el-Had'dan tahdis etti, o Muhammed b. İbrahim'den, o İsa b. Talha'dan, o Ebu Hureyre'den (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlediğini rivayet etti: *"Şüphesiz kul, bir kelime söyler ve onun sebebi ile cehennem ateşine doğu ile batı arası kadar uzaklıktan daha fazla bir mesafe iner."*[773]

٧٤٠٧-٥٠/٢- وحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ الدَّرَاوَرْدِيُّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْهَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَتَبَيَّنُ مَا فِيهَا يَهْوِي بِهَا فِي النَّارِ أَبْعَدَ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

7407-50/2- Bunu bize Muhammed b. Ebu Ömer el-Mekkî de tahdis etti, bize Abdulaziz ed-Deraverdi, Yezid b. el-Hâd'dan tahdis etti, o Muhammed b. İbrahim'den, o İsa b. Talha'dan, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kul, hakkında iyice araştırma yapmadan bir söz söyler ve ondan dolayı cehenneme doğu ile batı arasındakinden daha uzak bir mesafe yuvarlanır."*[774]

772 7402 numaralı hadisin kaynakları
773 Buhari, 6477; Tirmizi, 2314; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14283
774 7406 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(7406-7407 numaralı hadisler)

(7407) *"Şüphesiz kişi, hakkında iyice araştırmadan söylediği bir söz sebebi ile ..."* yani hakkında düşünmeden, çirkinliği üzerinde tefekkür etmeden, doğuracağı sonuçlardan korkmadan söylenen bir söz demektir. Sultanın ya da onun dışında yöneticilerin huzurunda söylenen söz, rastgele ortaya atılan söz gibi. Yahut da manası şu olabilir: Müslüman bir kimseye zarar verilmesi sonucunu ve benzeri sonuçları doğuran sözler de buna örnektir.

Bütün bu buyruklardan maksat ise dili korumaya teşviktir. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse ya hayır söylesin yahut sussun!"* buyurmuştur.

Bir söz söylemek yahut konuşmak isteyen bir kimsenin konuşmadan önce onu kendi içinde iyice düşünmesi ve değerlendirmesi gerekir. Şayet onu söylemenin maslahatı ortaya çıkarsa söyler, değilse söylemez.

٨/٧- بَاب عُقُوبَةِ مَنْ يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا يَفْعَلُهُ وَيَنْهَى عَنْ الْمُنْكَرِ وَيَفْعَلُهُ

7/8- İYİLİĞİ EMREDİP ONU YAPMAYANIN, KÖTÜLÜĞÜ NEHYEDİP ONU YAPANIN CEZASI BABI

٧٤٠٨-٥١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ قَالَ يَحْيَى وَإِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قِيلَ لَهُ أَلَا تَدْخُلُ عَلَى عُثْمَانَ فَتُكَلِّمَهُ فَقَالَ أَتَرَوْنَ أَنِّي لَا أُكَلِّمُهُ إِلَّا أُسْمِعُكُمْ وَاللَّهِ لَقَدْ كَلَّمْتُهُ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَهُ مَا دُونَ أَنْ أَفْتَتِحَ أَمْرًا لَا أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ فَتَحَهُ وَلَا أَقُولُ لِأَحَدٍ يَكُونُ عَلَيَّ أَمِيرًا إِنَّهُ خَيْرُ النَّاسِ بَعْدَ مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ يُؤْتَى بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ فَتَنْدَلِقُ أَقْتَابُ بَطْنِهِ فَيَدُورُ بِهَا كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِالرَّحَى فَيَجْتَمِعُ إِلَيْهِ أَهْلُ النَّارِ فَيَقُولُونَ يَا فُلَانُ مَا لَكَ أَلَمْ تَكُنْ تَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَى عَنْ الْمُنْكَرِ فَيَقُولُ بَلَى قَدْ كُنْتُ آمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ وَأَنْهَى عَنْ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ

7408-51/1- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. Abdullah b. Numeyr, İshak b. İbrahim ve Ebu Kureyb -lafız Ebu Kureyb'e ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya ve İshak bize Ebu Muaviye haber verdi

derken diğerleri tahdis etti dedi: Bize A'meş, Şakik'den tahdis etti, o Üsâme b. Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Kendisine: Neden Osman'ın yanına girip onunla konuşmazsın denilince o şöyle dedi: Sizler, size işittirmediğim sürece onunla konuşmadığımı mı zannediyorsunuz? Allah'a yemin olsun ki onunla başbaşa konuştum. Fakat herhangi bir işi ilk açanın ben olmamı sevmediğim hiçbir konuyu açmadan konuştum. Ve ben bana emir olan hiçbir kimse için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i söylediğini işittiğim şu buyruğundan sonra şüphesiz o insanların en hayırlısıdır demem: *"Kıyamet gününde adam getirilir ve cehenneme atılır. Karnındaki bağırsakları dışarı fırlar ve eşeğin değirmen taşı ile döndüğü gibi o da onlar etrafında döner. Cehennem ehli onun yanına toplanır ve: Ey filan! Neyin var? Sen iyiliği emreden, kötülükten alıkoyan birisi değil miydin derler. O: Öyleydim. (Ama) iyiliği emrederdim lakin kendim yapmazdım. Kötülükten alıkoyardım ama onu ben yapardım diye cevap verir."*[775]

٧٤٠٩-.../٢- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ فَقَالَ رَجُلٌ مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَدْخُلَ عَلَى عُثْمَانَ فَتُكَلِّمَهُ فِيمَا يَصْنَعُ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ

7409-.../2- Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Vail'den şöyle dediğini rivayet etti: Üsâme b. Zeyd'in yanında idik. Bir adam: Osman'ın huzuruna girip yaptıkları hususunda onunla konuşmaktan seni ne alıkoyuyor dedi ve hadisi aynı şekilde rivayet etti.[776]

Şerh

(7408-7409 numaralı hadisler)

"Size işittirmedikçe onunla konuşmadığımı mı zannediyorsunuz." Bazı nüshalardaki basit yazım farklılıkları ile birlikte hepsi siz işitmiyorsanız onunla konuşmadığımı mı zannediyorsunuz anlamındadır.

"Bir işi ilk açanın ben olmamı sevmediğim bir işi açmam." Bununla yöneticilere karşı herkesin önünde açıkça tepki göstermeyi kastetmektedir. Nitekim Osman (radıyallâhu anh)'ın öldürülmesine kadar giden olaylar bu türden idi.

Hadiste yöneticilere karşı edebli olmak, onlara yumuşak davranmak, gizli olarak onlara öğüt vermek, insanların haklarında söylediklerini ondan vazgeçmek için ulaştırmak hususları dile getirilmektedir. Bütün bunlar bu şekilde yapma imkânı varken yapılır. Eğer gizlice öğüt vermek ve tepki gös-

775 Buhari, 3267, 7098; Tuhfetu'l-Eşrâf, 91

776 7408 numaralı hadisin kaynakları

terme imkânı yoksa hakkın esas itibari ile kaybolmaması için bu işi alenen yapmalıdır.

"Karnının bağırsakları dışarı fırlar." Buradaki "tendeliku: dışarı fırlar" fiili dal harfi iledir. Ebu Ubeyd dedi ki: Ektâb: Bağırsaklar demektir. Asmai dedi ki: Bunun tekili katebe diye gelir, başkası ise "katb" diye gelir demiştir. İbn Uyeyne der ki: Bu karnın içerisinde dolaşan şeylerdir. Bunlar da iç organlar ve bağırsaklardır. Yalnızca bunun ince bağırsaklar (aksâb) olduğu da söylenmiştir. Tekili de "kusb" diye gelir. İndilâk ise bir şeyin yerinden dışarıya çıkması anlamındadır.

٨/٩- بَاب النَّهْيِ عَنْ هَتْكِ الْإِنْسَانِ سِتْرَ نَفْسِهِ

8/9- İNSANIN SAKLANMASI GEREKEN SIRRINI AÇIKLAMASININ NEHY EDİLDİĞİ BABI

٧٤١٠-٥٢/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ حَدَّثَنِي وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَمِّهِ قَالَ قَالَ سَالِمٌ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ كُلُّ أُمَّتِي مُعَافَاةٌ إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ وَإِنَّ مِنْ الْإِجْهَارِ أَنْ يَعْمَلَ الْعَبْدُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا ثُمَّ يُصْبِحُ قَدْ سَتَرَهُ رَبُّهُ فَيَقُولُ يَا فُلَانُ قَدْ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ فَيَبِيتُ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللهِ عَنْهُ قَالَ زُهَيْرٌ وَإِنَّ مِنْ الْهِجَارِ

7410-52/1- Bana Zuheyr b. Harb, Muhammed b. Hâtim ve Abd b. Humeyd tahdis etti, Abd bana Yakub b. İbrahim tahdis etti derken diğer ikisi bize tahdis etti dedi: Bize İbn Şihab'ın kardeşinin oğlu amcasından şöyle dedi diye tahdis etti: Sâlim dedi ki: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Açığa vuranlar dışında bütün ümmetim afiyet bulur. Şüphesiz kulun geceleyin bir amel işleyip de sonra Allah onu setretmiş olduğu halde sabahı eder ama; -Rabbi kendisini setr ederek gecesini geçirdiği halde-: Ey Filan! Ben dün gece şunu şunu yaptım, der. Kendisi ise sabahı edince Allah'ın kendisini setretmesini açığa çıkartır."*

Zuheyr rivayetinde "açığa vurmak" anlamındaki ichâr lafzı yerine "hicârdandır" demiştir.[777]

777 Buhari, 6069; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12911

Şerh

"Açığa vuranlar müstesna..." nüshaların ve itimad olunur asılların çoğunluğunda "afiyet içerisindedir, afiyettedir" anlamındaki lafız sonu ümmete ait olan bir zamir ile "muafah" şeklindedir. "Açığa vuranlar" ise işledikleri masiyetleri açığa vurup izhar edenler, yüce Allah'ın kendilerini gizleyip sakladıklarını açanlar ve böylelikle bir zaruret ve bir ihtiyaç olmaksızın onları sözkonusu edip konuşanlardır.

Cehera, echara ve cehâra: açıktan işledi, açığa vurdu anlamındadır.

"Şüphesiz ... açığa vurmaktandır" bütün nüshalarda bu şekilde "ichâr" iledir, yalnız İbn Mâhân'ın nüshasında "ichâr" yerine "cihâr" denilmiştir. Her ikisi de doğrudur. Birincisi "echera" fiilinden mastar, ikincisi "cehera" den mastardır.

Müslim'in: "Zuheyr: Hicârdandır dedi" sözünde ise he cim'den öncedir. Bu doğruya muhaliftir. Durum böyle değildir denilmiş ise de hayır bu sahihtir. Çünkü "hicar" hayasızlık, çirkin konuşmalar, söylenmemesi gereken sözler demek olan ihcarın bir söyleyişidir. Bu anlamda: Bir işi yaptığı taktirde "ehcera" fiili kullanılır. Cevheri ve başkaları bunu böylece zikretmişlerdir.

٩/١٠- بَاب تَشْمِيتِ الْعَاطِسِ وَكَرَاهَةِ التَّثَاؤُبِ

9/10- AKSIRIP ELHAMDULİLLAH DİYENE YERHAMUKALLAH DEMEK VE ESNEMENİN MEKRUH GÖRÜLMESİ BABI

Aksıranın Teşmiti

(Aksırıp da Elhamdulillah diyene yerhamukallah demek anlamına gelen teşmitin mazi kökü olan) "şemete" şin harfi iledir. Sin harfi ile "semete" de söylenir. Bunlar iki meşhur söyleyiştir. Ama sin ile söyleyiş daha fasihtir. Saleb'in dediğine göre şin harfi ile anlamı Allah senden şemâte (denilen düşmanın başına gelene sevinmesi) şemâteyi senden uzaklaştırsın demektir. Sin harfi ile ise kastetmek (mutedil ve orta halli olmak) ve hidayet anlamındaki "semt"den gelmektedir.

Teşmit ile ilgili açıklamalar ve hükümleri daha önce Selâm Kitabı'nda ve daha başka yerlerde geçti.

Ümmet, teşmitin meşru olduğunu icma ile kabul etmekle birlikte vacip olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Zahiri mezhebi âlimleri ile Malikilerden İbn Meryem, her işitenin yerhamukallah demesinin vacip olduğunu kabul etmişlerdir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onu (elham-*

dulillah dediğini) işiten her müslümanın ona teşmitte bulunması (yerhamukallah demesi) her müslümanın üzerine bir haktır" buyruğunun zahiri bunu ifade eder.

Kadı Iyaz dedi ki: Maliki mezhebinin meşhur görüşü ise bunun farz-ı kifaye olduğudur. İlim adamlarından bir topluluk da bu görüştedir. Tıpkı selâmı almak gibi. Şafii mezhebi, mezhebine mensup ilim adamları ve başkalarının kanaatine göre ise teşmit bir sünnettir, bir edebtir, vacip değildir. Bunlar hadisi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu buyruğunda olduğu gibi mendubluk ve bir edeb anlamında yorumlarlar: *"Her yedi günde gusletmek her müslümanın üzerinde bir haktır."*

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamları aksıranın nasıl hamd edeceği ve ona nasıl cevap verileceği hususunda ihtilaf ettikleri gibi buna dair rivayetlerde de farklılık vardır. Denildiğine göre aksıran elhamdulillah der. Bir görüşe göre elhamdulillahi Rabbilâlemin der. Bir başka görüşe göre elhamdulillah ala kulli hal der. İbn Cerir dedi ki: Aksıran bunlardan birisini söylemekte serbesttir. Sahih olan da budur. İcma ile aksıranın elhamdulillah demekle emrolunduğunu kabul etmişlerdir.

Teşmit lafzına gelince, denildiğine göre kişi, aksırıp elhamdulillah diyene yerhamukallah der. Elhamdulillah yerhamukallah der denileceği, yerhamunallahu ve iyyakum: Allah bize de size de rahmet buyursun denileceği de söylenmiştir. Bu sefer aksıranın kendisine yerhamukallah diyene nasıl cevap vereceği hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Bir görüşe göre yehdikumullahu ve yusluhibalekum: Allah size hidayet versin ve halinizi ıslah edip düzeltsin denileceği, bir diğer görüşe göre yağfirullahu lena velekum: Allah bize de size de mağfiret buyursun diye cevap vereceği söylenmiştir. Malik ve Şafii bu ikisinden birisini söylemekte serbesttir demişlerdir. Doğrusu da budur. Buna dair hadisler sahih olarak gelmiştir.

(Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Eğer aksırma tekrarlanacak olursa Malik: Ona üç defa yerhamukallah der sonrasında ise susar demiştir.

٧٤١١-١/٥٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا حَفْصٌ وَهُوَ ابْنُ غِيَاثٍ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ عَطَسَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلَانِ فَشَمَّتَ أَحَدَهُمَا وَلَمْ يُشَمِّتِ الْآخَرَ فَقَالَ الَّذِي لَمْ يُشَمِّتْهُ عَطَسَ فُلَانٌ فَشَمَّتَّهُ وَعَطَسْتُ أَنَا فَلَمْ تُشَمِّتْنِي قَالَ إِنَّ هَذَا حَمِدَ اللهَ وَإِنَّكَ لَمْ تَحْمَدِ اللهَ

7411-53/1- Bana Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize Hafs -ki o b. Giyâs'dır- Süleyman et-Teymî'den tahdis etti, o Enes b. Mâlik'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında iki adam aksırdı. Onlardan birisine (yerhamukallah diyerek) teşmit etti, diğerine ise teşmit etmedi. Teşmit etmediği kişi: Filan aksırdı ona teşmit ettiğin halde ben aksırdım bana teşmitte bulunmadın deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Şüphesiz bu Allah'a hamd etti ama sen Allah'a hamd etmedin*" buyurdu.[778]

٧٤١٢-.../٢- وحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ يَعْنِي الْأَحْمَرَ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

7412-.../2- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Halid -yani el-Ahmer- Süleyman et-Teymî'den tahdis etti, o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[779]

٧٤١٣-٥٤/٣- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى أَبِي مُوسَى وَهُوَ فِي بَيْتِ بِنْتِ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ فَعَطَسْتُ فَلَمْ يُشَمِّتْنِي وَعَطَسَتْ فَشَمَّتَهَا فَرَجَعْتُ إِلَى أُمِّي فَأَخْبَرْتُهَا فَلَمَّا جَاءَهَا قَالَتْ عَطَسَ عِنْدَكَ ابْنِي فَلَمْ تُشَمِّتْهُ وَعَطَسَتْ فَشَمَّتَّهَا فَقَالَ إِنَّ ابْنَكِ عَطَسَ فَلَمْ يَحْمَدْ اللهَ فَلَمْ أُشَمِّتْهُ وَعَطَسَتْ فَحَمِدَتْ اللهَ فَشَمَّتُّهَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَحَمِدَ اللهَ فَشَمِّتُوهُ فَإِنْ لَمْ يَحْمَدْ اللهَ فَلَا تُشَمِّتُوهُ

7413-54/3- Bana Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Kasım b. Mâlik, Asım b. Kuleyb'den tahdis etti, o Ebu Burde'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Musa, el-Fadl b. Abbas'ın kızının evinde iken huzuruna girdim. Aksırdığım halde bana yerhamukallah demedi. Ama Fadl'ın kızı aksırınca ona yerhamukillah dedi. Ben de annemin yanına dönüp ona durumu haber verdim. Ebu Musa annemin yanına gelince o: Oğlum senin yanında aksırdı sen ona yerhamukallah demediğin halde o (Fadlın kızı) senin yanında aksırınca ona yerhamukillah dedin dedi: Ebu Musa: Senin oğlun aksırdı ama elhamdulillah demedi. Bundan dolayı ben de ona yerhamukallah demedim. Fadl'ın kızı ise

778 Buhari, 6221, 6225; Ebu Davud, 5039; Tirmizi, 2742; İbn Mace, 3713; Tuhfetu'l-Eşrâf, 872

779 7411 numaralı hadisin kaynakları

aksırdı ve Allah'a hamd etti. Ben de ona yerhamukillah dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i de: *"Biriniz aksırıp da elhamdulillah derse siz de ona yerhamukallah deyin. Eğer elhamdulillah demeyip Allah'a hamd etmez ise siz de ona yerhamukallah demeyin"* buyururken dinledim dedi.[780]

Şerh

"Biriniz aksırıp da elhamdulillah derse..." bu hadis-i şerif, aksıran kimseye elhamdulillah demesi halinde yerhamukallah demenin emrolunduğu ve elhamdulillah dememesi halinde de ona yerhamukallah demenin nehy olunduğu hususunda açık bir ifadedir. Bu sebeple elhamdulillah demeyecek olursa ona yerhamukallah demek mekruhtur. Şayet aksıran elhamdulillah demekle birlikte bir kimse onun o dediğini işitmez ise ona yerhamukallah demez. Malik ise onun elhamdulillah dediğini işitmedikçe ona yerhamukallah demez. Eğer onun yanındakinin ona yerhamukallah dediğini görürsen sen de ona yerhamukallah de demiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Kimi üstadımız şöyle demiştir: Aksırana elhamdulillah demesinin emredilmesi dimağında sıkışıp kalmış buharların çıkması sebebi ile kendisi için gerçekleşen faydadan dolayıdır.

"Fadl b. Abbas'ın kızının evinde iken Ebu Musa'nın yanına girdim" ibaresinde geçen bu kız, el-Fadl b. Abbas'ın kızı ve Ebu Musa el-Eşari'nin zevcesi Um Kulsüm'dür. Hasan b. Ali'nin ondan ayrılmasından sonra Ebu Musa onunla evlendi. Ebu Musa'dan çocukları oldu ve Um Kulsüm hayatta iken kendisi vefat etti. Ondan sonra da onunla İmran b. Talha evlendi. O da ondan ayrıldı. Kufe'de vefat etti. Kufe'nin dış taraflarında defn edildi.

٧٤١٤-٥٥/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ عَنْ أَبِيهِ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنِي إِيَاسُ بْنُ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ وَعَطَسَ رَجُلٌ عِنْدَهُ فَقَالَ لَهُ يَرْحَمُكَ اللَّهُ ثُمَّ عَطَسَ أُخْرَى فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الرَّجُلُ مَزْكُومٌ

7414-55/4- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, bize İkrime b. Ammar, İyas b. Seleme b. el-Ekva'dan, o babasından tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de -lafız kendisine ait olmak üzere- tahdis etti, bize Ebu Nadr Haşim b. el-Kasım haber verdi, bize İkrime b. Ammar tahdis etti, bize İyas b. Seleme b. el-Ekva'ın tahdis ettiğine göre

780 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9105

babası da kendisine şunu tahdis etti: O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında bir adamın aksırması üzerine ona: Yerhamukallah dediğini sonra bir defa daha aksırınca bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun için: *"Adam nezlelidir"* buyurduğunu tahdis etmiştir.[781]

٧٤١٥-٥٦/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ التَّثَاؤُبُ مِنْ الشَّيْطَانِ فَإِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَكْظِمْ مَا اسْتَطَاعَ

7415-56/5- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr es-Sa'dî tahdis edip dediler ki: Bize İsmail -yani b. Cafer- el-Alâ'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Esnemek şeytandandır. Bu sebeple birinizin esnemesi gelince elinden geldiği kadar onu tutsun"* buyurdu.[782]

Şerh

"Esnemek şeytandandır" yani onun verdiği tembellikten gelir, onun sebep olmasının bir sonucudur. Ona izafe edilmesinin onu hoşnut etmesi dolayısı ile olduğu da söylenmiştir.

Buhari'deki bir rivayete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz yüce Allah aksırmayı sever, esnemekten de hoşlanmaz"* buyurmuştur. İlim adamlarının dediklerine göre çünkü aksırmak çalışkanlığa, bedenin hafifliğine, esnemek ise bunun aksine delildir. Çünkü çoğunlukla esnemek bedenin ağırlığı, dolgun olması, gevşemesi, tembelliğe mEylî dolayısıyla sözkonusu olur. Şeytana izafe edilmesinin sebebi ise arzu edilen şeylere şeytanın davetkâr olmasından dolayıdır. Kasıt ise esnemeyi doğuran sebeplerden sakındırmaktır. Bu da yemekte aşırıya gitmek ve çokça yemektir.

Bir de şunu belirtelim ki "tesâul: esnemek" lafzı medlidir.

"Birinizin esnemesi gelirse elinden geldiği kadar tutsun." Burada (esnemesi gelirse anlamındaki) lafız bazı nüshalarda med ile ve şeddesiz olarak "tesaebe" diye kaydedilmiştir. Çoğu nüshalarda ise vav ile "tesâvebe" diye kaydedilmiştir. Bundan sonraki üç rivayette de bu şekilde vav ile "tesâvebe" diye gelmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Sâbit'in dediğine göre medli ve şeddesiz olarak "tesâebe" denilmez. Aksine hemze şeddeli olarak "tese'ebe" denilir. İbn Dü-

781 Ebu Davud, 5037; Tirmizi, 2743; İbn Mace, 3714; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4513
782 Tirmizi, 270; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4011, 4119

reyd de şöyle demiştir: Bunun aslı şeddeli olarak "teseebe"den gelmektedir. Bu da bir kişinin gevşeyip tembelleşmesi halini anlatmak için kullanılır. el-Cevheri dedi ki: Med ile ve şeddesiz olarak "tesâebe" denilir ama "tesâvebe" denilmez.

"Kendisini tutsun" deki "kezb: tutmak" demektir. İlim adamları der ki: Esneyenin suretini çirkinleştirmek, ağzının içine girip, ona girmek şeklindeki maksadına şeytanın ulaşamaması için esnemeyi tutup geri çevirmek ve eli ağıza koymak emri verilmiştir. Allah en iyi bilendir.

٧٤١٦-٥٧/٦- حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ مَالِكُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ حَدَّثَنَا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنًا لِأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ يُحَدِّثُ أَبِي عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا تَثَاوَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيُمْسِكْ بِيَدِهِ عَلَى فِيهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَدْخُلُ

7416-57/6- Bana Ebu Gassan el-Mismai Malik b. Abdulvahid tahdis etti, bize Bişr b. el-Mufaddal tahdis etti, bana Suheyl b. Ebu Salih tahdis edip dedi ki: Ebu Said el-Hudri'nin bir oğlunu babama tahdis ederken dinledim. O babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biriniz esnediği zaman elini ağzının üzerine tutsun. Çünkü şeytan içeri girer"* buyurdu.[783]

٧٤١٧-٥٨/٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا تَثَاوَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيُمْسِكْ بِيَدِهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَدْخُلُ

7417-58/7- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz, Suheyl'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Ebu Said'den, o babasından rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biriniz esnediği zaman elini (ağzına) koysun. Çünkü şeytan içeri girer"* buyurdu.[784]

٧٤١٨-٥٩/٨- حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنِ ابْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا تَثَاوَبَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَكْظِمْ مَا اسْتَطَاعَ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَدْخُلُ

783 Ebu Davud, 5026, 5027; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4011, 4119
784 7416 numaralı hadisin kaynakları

7418-59/8- Bana Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki', Süfyan'dan tahdis etti, o Suheyl b. Ebu Salih'den, o Ebu Said el-Hudrî'nin oğlundan, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Namazda iken biriniz esneyecek olursa elinden geldiği kadar (kendisini) tutsun. Çünkü şeytan içeri girer"* buyurdu.[785]

٧٤١٩-.../٩- وَحَدَّثَنَاه عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ وَعَنْ ابْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ بِشْرٍ وَعَبْدِ الْعَزِيزِ

7419-.../9- Bunu bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Cerir, Suheyl'den tahdis etti, o babasından ve Ebu Said'in oğlundan rivayet etti, ikisi Ebu Said'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu deyip Bişr ve Abdulaziz'in hadisinin aynısını rivayet etti.[786]

١٠/١١- بَاب فِي أَحَادِيثَ مُتَفَرِّقَةٍ

10/11- ÇEŞİTLİ HADİSLER HAKKINDA BİR BAB

٧٤٢٠-٦٠/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خُلِقَتْ الْمَلَائِكَةُ مِنْ نُورٍ وَخُلِقَ الْجَانُّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ وَخُلِقَ آدَمُ مِمَّا وُصِفَ لَكُمْ

7420-60/1- Bize Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd tahdis etti, Abd bize İbn Râfi' haber verdi derken Abdurrezzak tahdis etti dedi. Bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Urve'den, o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Melekler nurdan yaratıldı, cinler dumanla karışık ateşten yaratıldı, Âdem de size anlatılan şeyden yaratıldı"* buyurdu.[787]

Şerh

"Cinler de dumanla karışık bir ateşten yaratıldı" buyruktaki "elcân" cinler demektir. Mâric ise ateşin siyahına (yani dumanına karışmış alev) demektir.

785 7416 numaralı hadisin kaynakları
786 7416 numaralı hadisin kaynakları
787 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16655

١١/١٢- بَاب فِي الْفَأْرِ وَأَنَّهُ مَسْخٌ

11/12- FARELER VE FARELERİN MESH EDİLDİĞİ (HİLKATLERİNİN DEĞİŞTİRİLMİŞ OLDUĞU) HAKKINDA BİR BAB

٧٤٢١-١/٦١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرُّزِّيُّ جَمِيعًا عَنْ الثَّقَفِيِّ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فُقِدَتْ أُمَّةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا يُدْرَى مَا فَعَلَتْ وَلَا أُرَاهَا إِلَّا الْفَأْرَ أَلَا تَرَوْنَهَا إِذَا وُضِعَ لَهَا أَلْبَانُ الْإِبِلِ لَمْ تَشْرَبْهُ وَإِذَا وُضِعَ لَهَا أَلْبَانُ الشَّاءِ شَرِبَتْهُ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَحَدَّثْتُ هَذَا الْحَدِيثَ كَعْبًا فَقَالَ آنْتَ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ ذَلِكَ مِرَارًا قُلْتُ أَأَقْرَأُ التَّوْرَاةَ وَقَالَ إِسْحَقُ فِي رِوَايَتِهِ لَا نَدْرِي مَا فَعَلَتْ

7421-61/1- Bize İshak b. İbrahim Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezi ve Muhammed b. Abdullah er-Ruzzi birlikte -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- es-Sekafi'den tahdis ettiler: Bize Abdulvehab tahdis etti, bize Halid, Muhammed b. Sirin'den tahdis etti, o Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İsrailoğullarından ne yaptığı bilinmeyen bir ümmet kaybolmuştur. Kanaatimce onlar farelerden başkası değildir. Sizler önlerine deve sütü konulduğu zaman onu içmediklerini, önlerine koyun sütü konulduğu zaman onu içtiklerini görmüyor musunuz?"*

Ebu Hureyre dedi ki: Ben bu hadisi Ka'b'a naklettim de o şöyle dedi: Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sen mi dinledin dedi. Ben: Evet dedim. Sonra bunu defalarca tekrar etti, ben de: Ben Tevrat'ı okuyormuyum ki dedim.

İshak rivayetinde: *"Biz o ümmetin ne yaptığını bilmiyoruz"* dedi.[788]

Şerh

"İsrailoğullarından ne yaptığı bilinmeyen bir ümmet kayboldu... Görmüyor musunuz?" bunun anlamı şudur: Deve eti ve sütü İsrailoğullarına haram kılınmış olduğu halde koyun eti ve sütü haram değildi. Bu sebeple farelerin deve sütünü içmeyip, koyun sütünü içmeleri İsrailoğullarından mesh olmuş olduklarına delil olmuştur.

788 Buhari, 3305; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14463

"Ben: Ben Tevratı okuyor muyum ki dedim." Burada soru inkâr anlamındadır. Yani ben Tevrat'ı bilmiyorum ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayetin dışında bende bir bilgi yok. Ne Tevrattan ne de onun dışında öncekilerin kitaplarından herhangi bir şey nakletmiyorum. Halbuki Ka'b el-Ahbar ve kitap ehlinin bilgisini bilen diğerleri böyle değildir.

٧٤٢٢-٦٢/٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ الْفَأْرَةُ مَسْخٌ وَآيَةُ ذَلِكَ أَنَّهُ يُوضَعُ بَيْنَ يَدَيْهَا لَبَنُ الْغَنَمِ فَتَشْرَبُهُ وَيُوضَعُ بَيْنَ يَدَيْهَا لَبَنُ الْإِبِلِ فَلَا تَذُوقُهُ فَقَالَ لَهُ كَعْبٌ أَسَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَفَأُنْزِلَتْ عَلَيَّ التَّوْرَاةُ

7422-62/2- Bana Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ da tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Hişâm'dan tahdis etti, o Muhammed'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: "Fareler bir meshtir (hilkatleri değiştirilmiş bir ümmettir). Bunun alameti ise farelerin önüne koyun sütü konulursa onu içerler, önlerine deve sütü konulursa tadına dahi bakmazlar." Bunun üzerine Ka'b ona (Ebu Hureyre'ye): Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bunu sen mi dinledin dedi. O: Yoksa Tevrat benim üzerime mi indirildi dedi.[789]

١٢/١٣- بَاب لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ مَرَّتَيْنِ

12/13- "MÜMİN BİR DELİKTEN İKİ DEFA ISIRILMAZ (SOKULMAZ)" BABI

٧٤٢٣-٦٣/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ

7423-63/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, Ukeyl'den tahdis etti, o Zührî'den, o İbnu'l Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Mümin bir delikten iki defa ısırılmaz (sokulmaz)"* buyurduğunu rivayet etti.[790]

٧٤٢٤-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ

789 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14563
790 Buhari, 6133; Ebu Davud, 4862; İbn Mace, 3982; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13205

إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَمِّهِ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

7424-.../2- Bunu bana Ebu Tahir ve Harmele b. Yahya da tahdis edip dediler ki: Bize İbn Vehb, Yunus'dan haber verdi. (H.) Bana Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. Hâtim de tahdis edip dediler ki: Bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize İbn Şihab'ın kardeşinin oğlu amcasından tahdis etti, o İbnu'l Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[791]

Şerh

"Mümin aynı delikten iki defa ısırılmaz." Meşhur rivayet gayn harfi ötreli olmak üzere "layurdahu: ısırılmaz/sokulmaz" şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu fiil iki şekilde rivayet edilmektedir: Birincisi haber cümlesi olmak üzere gayn harfinin ötreli olmasıdır. Manası övülmeye değer olan, akıllı ve kararlı olan mümin, herhangi bir şekilde gafil avlanmayan ve ardı arkasına aldatılmayan, aldatılmış olduğunun da farkına varmayan kimse değildir. Denildiğine göre maksat dünya işlerinde değil de ahiret hususlarındaki aldanıştır.

İkinci şekil ise nehy olmak üzere gayn harfinin kesreli rivayetidir. (Bu durumda ısırılmasın, ısırılmamalıdır anlamındadır.) Yani onun gafil avlanması, gafletinden yararlanılmasına fırsat vermesi nehy edilmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Hadisin sebebi bilinen bir husustur. Şöyle ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü şair Ebu Azze'yi esir almış, onu karşılıksız serbest bırakmış, onunla aleyhine düşmanı kışkırtmaması, kendisini hicvetmemesi üzere antlaşıp serbest bırakmıştı. Ebu Azze kavmine gidip katıldıktan sonra tekrar O'nun aleyhine düşmanı kışkırtmaya, O'nu hicvetmeye başlamıştı. Sonra Uhud günü onu tekrar esir alınca, kendisini karşılıksız serbest bırakmasını istedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mümin bir delikten iki defa ısırılmaz"* buyurdu. Bu sebep ise ikinci okuyuş şeklinin zayıf olmasını gerektirmektedir.

Hadis ayrıca, bir taraftan bir zarar gören kimsenin aynı zararla ikinci defa karşılaşmamak için ondan uzak durması gerektiğini göstermektedir.

791 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13250, 13360

١٣/١٤- بَاب الْمُؤْمِنُ أَمْرُهُ كُلُّهُ خَيْرٌ

13/14- "MÜMİNİN BÜTÜN İŞLERİ HAYIRDIR" BABI

٧٤٢٥-١/٦٤- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِيُّ وَشَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ جَمِيعًا عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ الْمُغِيرَةِ وَاللَّفْظُ لِشَيْبَانَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ صُهَيْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ

7425-64/1- Bize Heddad b. Halid el-Ezdî ve Şeyban b. Ferruh birlikte Süleyman b. el-Muğire'den -lafız Şeyban'a ait olmak üzere- tahdis etti, bize Süleyman tahdis etti, bize Sâbit, Abdurrahman b. Ebu Leylâ'dan tahdis etti, o Suhayb'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müminin durumuna hayret doğrusu. Çünkü onun bütün durumları [onun için]*[792] *bir hayırdır. Bu ise müminden başka kimse için söz-konusu değildir. Ona bir rahatlık isabet ederse şükreder ve bu onun için bir hayır olur. Ona bir darlık/sıkıntı da isabet ederse sabreder bu da onun için bir hayır olur."*[793]

١٤/١٥- بَاب النَّهْيِ عَنْ الْمَدْحِ إِذَا كَانَ فِيهِ إِفْرَاطٌ وَخِيفَ مِنْهُ فِتْنَةٌ عَلَى الْمَمْدُوحِ

14/15- AŞIRIYA KAÇMASI VE ÖVÜLEN KİŞİ ADINA BUNDAN DOLAYI FİTNEYE MARUZ KALMASINDAN KORKULMASI HALİNDE ÖVMENİN NEHYEDİLDİĞİ BABI

Övmeye Dair Hadisler Hakkında

Müslim, bu babta, övmeyi yasaklamaya dair varid olmuş hadisleri zikretmiş bulunmaktadır. Ama Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yüze karşı övmeyi ifade eden çok sayıda hadis gelmiştir. İlim adamları der ki: Bu hadislerin cem edilme yolu şudur: Yasak övmekte ileriye gitmek ve sahip olunan niteliklerden fazlasını zikretmek hakkında yahut da övüldüğünü işitmesi halinde kendisini beğenmek ve buna benzer bir fitneye kapılmasından korkulan kişi hakkında yorumlanır.

792 Yazma nüshadan eklenmiştir.

793 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4970

Takvasının kemali, aklının sağlamlığı ve bilgisi dolayısı ile böyle bir tehlikenin korkulmadığı kimseye gelince, eğer aşırıya kaçılmıyorsa kişiyi yüzüne karşı methetmek nehyedilmiş değildir. Aksine eğer bu yolla hayra teşvik etmek, hayrı daha çok işlemek ya da onu sürdürmek ya da ona uymak gibi bir maslahat elde edilecekse o taktirde övmek müstehap olur. Allah en iyi bilendir.

٧٤٢٦-٦٥/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ مَدَحَ رَجُلٌ رَجُلًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فَقَالَ وَيْحَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ مِرَارًا إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحًا صَاحِبَهُ لَا مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ أَحْسِبُ فُلَانًا وَاللهُ حَسِيبُهُ وَلَا أُزَكِّي عَلَى اللهِ أَحَدًا أَحْسِبُهُ إِنْ كَانَ يَعْلَمُ ذَاكَ كَذَا وَكَذَا

7426-65/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Yezid b. Züreyh, Halid el-Hazzâ'dan tahdis etti, O Abdurrahman b. Ebu Bekre'den, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında bir başka adamı övdü. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yazık sana! Arkadaşının boynunu kopardın, arkadaşının boynunu kopardın"* diye defalarca buyurdu. *"Sizden bir kimse arkadaşını mutlaka övecekse zannederim filan kişi böyledir -ki onu en iyi hesaba çekecek olan Allah'tır- ve bununla birlikte ben Allah'a karşı kimseyi temize çıkarmam -eğer ondaki o hali biliyorsa- onu şöyle şöyle zannediyorum desin."*[794]

Şerh

"Allah'a rağmen kimseyi temize çıkarmam." Yani ben, kimsenin ne akıbeti hakkında ne de kalbinde sakladıkları hakkında kesin bir şey söyleyebilirim. Çünkü böyle bir durum bizim için gaybdir. Ama ben zahiren böyle bir şeyi gerektirdiği için bunun var olduğunu sanıyorum, zannediyorum desin.

"Kardeşinin boynunu kopardın." Bir diğer rivayette (7429) *"Adamın sırtını kopardınız"* denilmektedir. Yani onu helak ettiniz. Bu ise öldürmek demek olan boynun koparılmasına dair bir istiaredir. Çünkü her ikisinin de ortak yanı ölümdür. Ama bu övülen kişinin helaki ise dini bakımındandır. Bazen durumunu beğenmek gibi bir hale düşeceği için dünya bakımından da helak sözkonusu olabilir.

794 Buhari, 2662, 6061, 6162; Ebu Davud, 4805; İbn Mace, 3744; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11278

٧٤٢٧-٦٦/٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ أَخْبَرَنَا غُنْدَرٌ قَالَ شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ ذُكِرَ عِنْدَهُ رَجُلٌ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا مِنْ رَجُلٍ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَفْضَلُ مِنْهُ فِي كَذَا وَكَذَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَيْحَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ مِرَارًا يَقُولُ ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنْ كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحًا أَخَاهُ لَا مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ أَحْسِبُ فُلَانًا إِنْ كَانَ يُرَى أَنَّهُ كَذَلِكَ وَلَا أُزَكِّي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا

7427-66/2- Bana Muhammed b. Abd b. Abbâd b. Cebele b. Ebu Revvâd da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bana Ebu Bekir b. Nâfi de tahdis etti, bize Gunder haber verip dedi ki: Bize Şu'be, Halid el-Hazzâ'dan tahdis etti, o Abdurrahman b. Ebu Bekre'den, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiğine göre onun yanında bir adam sözkonusu edildi. Bir diğer adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra şu ve şu hususlarda ondan daha faziletli hiçbir adam yoktur dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ne oluyor sana? Arkadaşının boynunu kopardın"* diye defalarca söyledi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden bir kimse kaçınılmaz olarak kardeşini övecek ise eğer o halde olduğunu görüyorsa filanın şöyle olduğunu sanıyorum bununla birlikte Allah'a rağmen kimseyi temize çıkaramam desin"* buyurdu.[795]

٧٤٢٨-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ ح وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ زُرَيْعٍ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا فَقَالَ رَجُلٌ مَا مِنْ رَجُلٍ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَفْضَلُ مِنْهُ

7428-.../3- Bunu bana Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Haşim b. el-Kasım tahdis etti. (H.) Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Şebabe b. Sevvan tahdis etti, (Haşim ile) ikisi Şu'be'den bu isnad ile Yezid b. Zurey''in hadisine yakın olarak rivayet etti. Ama her ikisinin hadisinde: Bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra ondan daha faziletli bir adam yoktur dedi ibaresi bulunmamaktadır.[796]

795 7426 numaralı hadisin kaynakları
796 7426 numaralı hadisin kaynakları

٧٤٢٩-٦٧/٤- حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ سَمِعَ النَّبِيُّ ﷺ رَجُلًا يُثْنِي عَلَى رَجُلٍ وَيُطْرِيهِ فِي الْمِدْحَةِ فَقَالَ لَقَدْ أَهْلَكْتُمْ أَوْ قَطَعْتُمْ ظَهْرَ الرَّجُلِ

7429-67/4- Bana Ebu Cafer Muhammed b. es-Sabbah tahdis etti, bize İsmail b. Zekeriyya, Bureyd b. Abdullah b. Ebu Burde'den tahdis etti, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adamın bir diğer adamı övdüğünü ve onu övmekte aşırıya gittiğini işitince: *"Gerçekten adamı helak ettiniz -yahut sırtını kopardınız-"* buyurdu.[797]

"Onu övmekte aşırıya giden" buradaki "midha: övmek" mim harfi kesrelidir. İtra ise övmekte haddi aşmak demektir.

٧٤٣٠-٦٨/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى جَمِيعًا عَنِ ابْنِ مَهْدِيٍّ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ حَبِيبٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ قَالَ قَامَ رَجُلٌ يُثْنِي عَلَى أَمِيرٍ مِنَ الْأُمَرَاءِ فَجَعَلَ الْمِقْدَادُ يَحْثِي عَلَيْهِ التُّرَابَ وَقَالَ أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نَحْثِيَ فِي وُجُوهِ الْمَدَّاحِينَ التُّرَابَ

7430-68/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. el-Müsennâ birlikte -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- İbn Mehdi'den tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrahman, Süfyan'dan tahdis etti, o Habib'den, o Mücahid'den, o Ebu Ma'mer'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam kalktı, emirlerden bir emiri övmeye başladı. Mikdad da onun üzerine toprak saçmaya koyuldu ve: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlere övgü yağdıranların yüzlerine toprak saçmamızı emir buyurdu dedi.[798]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "... emir buyurdu." Bu hadisi rivayet eden Mikdad (radıyallâhu anh), zahiri üzere yorumlayıp anlamış ve bir kesim de ona muvafakat ederek gerçek manada öven kişinin yüzüne toprak saçarlardı. Başkaları da şöyle demektedir: Hadisin anlamı siz onları hüsrana uğratınız. Övdükleri için onlara bir şey vermeyiniz demektir. Bir diğer açıklamaya göre: Sizi övenler olursa topraktan yaratılmış olduğunuzu hatırlayın ve mütevazi olun, kendinizi beğenmeyin. Bu açıklama ise zayıf bir açıklamadır.

797 Buhari, 2663, 6060; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9056
798 Tırmizi, 2393; İbn Mace, 3742; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11545

٧٤٣١-٦٩/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّ رَجُلًا جَعَلَ يَمْدَحُ عُثْمَانَ فَعَمِدَ الْمِقْدَادُ فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَكَانَ رَجُلًا ضَخْمًا فَجَعَلَ يَحْثُو فِي وَجْهِهِ الْحَصْبَاءَ فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ مَا شَأْنُكَ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَدَّاحِينَ فَاحْثُوا فِي وُجُوهِهِمُ التُّرَابَ

7431-69/6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr da -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Mansur'dan tahdis etti, o İbrahim'den, o Hemmâm b. el-Hâris'den rivayet ettiğine göre bir adam Osman'ı övmeye koyuldu. Mikdad da kalkıp dizleri üzerine çöktü. İri yarı bir adam idi. Adamın yüzüne küçük çakıl taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Osman ona: Bu halin ne deyince Mikdad: Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Övgü yağdıranları gördüğünüz taktirde yüzlerine toprak saçınız"* buyurdu dedi.[799]

٧٤٣٢-.../٧- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَنْصُورٍ ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا الْأَشْجَعِيُّ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُبَيْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنِ الْأَعْمَشِ وَمَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هَمَّامٍ عَنِ الْمِقْدَادِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

7432-.../7- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman, Süfyan'dan tahdis etti, o Mansur'dan rivayet etti. (H.) Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize el-Eşcaî Ubeydullah b. Abdurrahman, Süfyan es-Sevri'den tahdis etti, o A'meş ve Mansur'dan ikisi İbrahim'den, o Hemmâm'dan, o Mikdad'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[800]

Şerh

"Bize el-Eşcaî Ubeydullah b. Abdurrahman, Süfyan es-Sevri'den tahdis etti" isimleri diyarımızdaki nüshalarda bu şekilde "Ubeydurrahman" diye ayn harfi ötreli küçültme ismi olarak kaydedilmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Üstadlarımızın bir çoğu ise bunu büyültme ismi olarak Abdurrahman diye kaydetmişlerdir ama sahih olan birincisidir. Buhari'nin ve başkalarının zikrettiği isim de odur.

799 Ebu Davud, 4804; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11549
800 7431 numaralı hadisin kaynakları

١٥/١٦- بَاب مُنَاوَلَةِ الْأَكْبَرِ

15/16- BÜYÜĞE VERME BABI

٧٤٣٣-١/٧٠- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا صَخْرٌ يَعْنِي ابْنَ جُوَيْرِيَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ أَرَانِي فِي الْمَنَامِ أَتَسَوَّكُ بِسِوَاكٍ فَجَذَبَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ فَنَاوَلْتُ السِّوَاكَ الْأَصْغَرَ مِنْهُمَا فَقِيلَ لِي كَبِّرْ فَدَفَعْتُهُ إِلَى الْأَكْبَرِ

7433-70/1- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî tahdis etti, bana babam tahdis etti, bize Sahr -yani b. Cuveyriye- Nâfi'den tahdis ettiğine göre Abdullah b. Ömer de kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu tahdis etti: "*Rüyamda kendimi bir misvak ile misvaklanırken gördüm. Biri diğerinden daha büyük iki adam beni çekti. Ben de misvakı onların küçük olanlarına uzattım. Bana: Büyük olana ver denilince onu büyük olana verdim.*"[801]

١٦/١٧- بَاب التَّثَبُّتِ فِي الْحَدِيثِ وَحُكْمِ كِتَابَةِ الْعِلْمِ

16/17- HADİSTE İŞİ SAĞLAM TUTMAK VE İLMİ YAZMANIN HÜKMÜ BABI

٧٤٣٤-١/٧١- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ حَدَّثَنَا بِهِ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ وَيَقُولُ اسْمَعِي يَا رَبَّةَ الْحُجْرَةِ اسْمَعِي يَا رَبَّةَ الْحُجْرَةِ وَعَائِشَةُ تُصَلِّي فَلَمَّا قَضَتْ صَلَاتَهَا قَالَتْ لِعُرْوَةَ أَلَا تَسْمَعُ إِلَى هَذَا وَمَقَالَتِهِ آنِفًا إِنَّمَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُحَدِّثُ حَدِيثًا لَوْ عَدَّهُ الْعَادُّ لَأَحْصَاهُ

7434-71/1- Bize Harun b. Maruf tahdis etti, bunu bize Süfyan b. Uyeyne, Hişâm'dan tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre (sallallâhu aleyhi ve sellem) hadis nakleder ve: Ey hücrenin sahibesi işit, ey hücrenin sahibesi işit derdi. Âişe (radıyallâhu anhâ) da namaz kılıyordu. Namazını bitirince Urve'ye: Sen bunun ne dediğini ve az önce söylediklerini işitmez misin? Halbuki Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ancak bir hadis söyler ve saymak isteyen kişi istese onu sayabilirdi dedi.[802]

801 Daha önce 5892 numaralı hadisin gösterilen kaynakları
802 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16934

Şerh

"Ebu Hureyre (radıyallâhu anh) hadis nakleder ve: Ey hücrenin sahibesi işit derdi." Hücrenin sahibesinden kasıt Âişe (radıyallâhu anhâ)'dır. Bunu söylemekten maksadı ise Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın o hadisi ikrarı ve ona ses çıkarmaması sureti ile hadisi daha da pekiştirmek istemekti. Âişe (radıyallâhu anhâ) da onun o söylediklerinden tek bir mecliste çokça rivayet nakletmesi dışında hiçbir şeyine karşı çıkmamıştı. Bir mecliste bu kadar çok hadis rivayet etmesine itirazının sebebi ise bu sebeple bir yanılma ve buna benzer bir hususun ortaya çıkmasından korkması idi.

٧٤٣٥-٧٢/٢- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا تَكْتُبُوا عَنِّي وَمَنْ كَتَبَ عَنِّي غَيْرَ الْقُرْآنِ فَلْيَمْحُهُ وَحَدِّثُوا عَنِّي وَلَا حَرَجَ وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ قَالَ هَمَّامٌ أَحْسِبُهُ قَالَ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

7435-72/2- Bize Heddad b. Halid el-Ezdî tahdis etti, bize Hemmâm, Zeyd b. Eslem'den tahdis etti, o Ata b. Yesar'dan, o Ebu Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benden (bir şey) yazmayın. Kim Kur'an'dan başka benden bir şey yazmışsa onu silsin. Ama benden hadis nakledin. Bunda bir sakınca yok. Bununla birlikte kim benim adıma yalan uydurursa -Hemmâm zannederim: Kasten buyurdu dedi- cehennemdeki yerine hazırlansın."*[803]

Şerh

"Benden Kur'an'dan başka birşey yazmayın. Benden Kur'an'dan başka bir şey yazmış olan onu silsin." Kadı Iyaz dedi ki: Ashab ve tabiinden olan selef arasında ilmin (hadisin) yazılması hususunda çokça ihtilaf vardı. Onların bir çoğu bunu hoş karşılamamakla birlikte çoğunluğu ise caiz kabul etmiştir. Daha sonra müslümanlar bunun caiz oluşu üzerinde icma etmiş olup, o görüş ayrılığı da ortadan kalkmıştır.

İlim adamları bu hadiste yer alan yasaktan maksadın ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu ezberine güvenen ve yazması halinde yazdığına bel bağlamasından korkulan kimse hakkındadır denilmiştir. Yazmayı mübah kılmaya dair varid olmuş hadisler de ezberine güvenmeyen kimse hakkında yorumlanır. "Ebu Şah için yazınız" hadisi ile Ali (radıyallâhu anh)'ın sahifesi ile ilgili hadis, feraiz, sünnetler ve diyetlerin yazılı olduğu Amr b. Hazm'ın kitabı (yazılı vesikası) ile sadaka (zekat ve zekat nisablarının yazılı olduğu Ebu Bekr

803 Tirmizi, 2665; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4167

(radıyallâhu anh)'ın Enes'i Bahreyn'e gönderdiği sırada onunla gönderdiği kitap (vesika, belge)ye dair hadis ile Ebu Hureyre'nin Amr b. el-As yazardı bense yazmazdım ve buna benzer hadisler buna örnektir.

Bir görüşe göre yazmayı yasaklayan hadis, bu hadislerle nesh edilmiştir. Yasaklama da hadisin Kur'an'a karışmasından korkulduğu zaman için sözkonusu idi. Bu husustan emin olununca hadis yazmaya da izin verildi.

Bir diğer görüşe göre hadisin aynı sahifede Kur'an-ı Kerim ile birlikte yazılması yasaklanmıştır. Maksat da birbirlerine karışmamalarıdır. Böylelikle aynı sahifede her ikisini okuyanın şüpheye düşmesi önlenmek istenmiştir. Allah en iyi bilendir.

"Bana yalan uyduran da cehennemdeki yerine hazırlansın" hadisinin şerhi ise kitabın baş taraflarında geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

١٧/١٨- بَاب قِصَّةِ أَصْحَابِ الْأُخْدُودِ وَالسَّاحِرِ وَالرَّاهِبِ وَالْغُلَامِ

17/18- UHDUD ASHABI, SİHİRBAZ, RAHİP VE ÇOCUĞUN KISSASI BABI

٧٤٣٦-٧٣/١- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ صُهَيْبٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ كَانَ مَلِكٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ وَكَانَ لَهُ سَاحِرٌ فَلَمَّا كَبِرَ قَالَ لِلْمَلِكِ إِنِّي قَدْ كَبِرْتُ فَابْعَثْ إِلَيَّ غُلَامًا أُعَلِّمْهُ السِّحْرَ فَبَعَثَ إِلَيْهِ غُلَامًا يُعَلِّمُهُ فَكَانَ فِي طَرِيقِهِ إِذَا سَلَكَ رَاهِبٌ فَقَعَدَ إِلَيْهِ وَسَمِعَ كَلَامَهُ فَأَعْجَبَهُ فَكَانَ إِذَا أَتَى السَّاحِرَ مَرَّ بِالرَّاهِبِ وَقَعَدَ إِلَيْهِ فَإِذَا أَتَى السَّاحِرَ ضَرَبَهُ فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى الرَّاهِبِ فَقَالَ إِذَا خَشِيتَ السَّاحِرَ فَقُلْ حَبَسَنِي أَهْلِي وَإِذَا خَشِيتَ أَهْلَكَ فَقُلْ حَبَسَنِي السَّاحِرُ فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَتَى عَلَى دَابَّةٍ عَظِيمَةٍ قَدْ حَبَسَتْ النَّاسَ فَقَالَ الْيَوْمَ أَعْلَمُ آلسَّاحِرُ أَفْضَلُ أَمْ الرَّاهِبُ أَفْضَلُ فَأَخَذَ حَجَرًا فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَمْرُ الرَّاهِبِ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ أَمْرِ السَّاحِرِ فَاقْتُلْ هَذِهِ الدَّابَّةَ حَتَّى يَمْضِيَ النَّاسُ فَرَمَاهَا فَقَتَلَهَا وَمَضَى النَّاسُ فَأَتَى الرَّاهِبَ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ أَيْ بُنَيَّ أَنْتَ الْيَوْمَ أَفْضَلُ مِنِّي قَدْ بَلَغَ مِنْ أَمْرِكَ مَا أَرَى وَإِنَّكَ سَتُبْتَلَى فَإِنْ ابْتُلِيتَ فَلَا تَدُلَّ عَلَيَّ وَكَانَ الْغُلَامُ يُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَيُدَاوِي النَّاسَ مِنْ سَائِرِ الْأَدْوَاءِ فَسَمِعَ جَلِيسٌ لِلْمَلِكِ كَانَ قَدْ عَمِيَ فَأَتَاهُ بِهَدَايَا كَثِيرَةٍ فَقَالَ مَا هَاهُنَا لَكَ أَجْمَعُ إِنْ أَنْتَ شَفَيْتَنِي فَقَالَ إِنِّي لَا أَشْفِي أَحَدًا إِنَّمَا يَشْفِي اللهُ فَإِنْ أَنْتَ آمَنْتَ

بِاللّٰهِ دَعَوْتُ اللّٰهَ فَشَفَاكَ فَآمَنَ بِاللّٰهِ فَشَفَاهُ اللّٰهُ فَأَتَى الْمَلِكَ فَجَلَسَ إِلَيْهِ كَمَا كَانَ يَجْلِسُ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ مَنْ رَدَّ عَلَيْكَ بَصَرَكَ قَالَ رَبِّي قَالَ وَلَكَ رَبٌّ غَيْرِي قَالَ رَبِّي وَرَبُّكَ اللّٰهُ فَأَخَذَهُ فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى الْغُلَامِ فَجِيءَ بِالْغُلَامِ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ أَيْ بُنَيَّ قَدْ بَلَغَ مِنْ سِحْرِكَ مَا تُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَتَفْعَلُ وَتَفْعَلُ فَقَالَ إِنِّي لَا أَشْفِي أَحَدًا إِنَّمَا يَشْفِي اللّٰهُ فَأَخَذَهُ فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى الرَّاهِبِ فَجِيءَ بِالرَّاهِبِ فَقِيلَ لَهُ ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ فَأَبَى فَدَعَا بِالْمِئْشَارِ فَوَضَعَ الْمِئْشَارَ فِي مَفْرِقِ رَأْسِهِ فَشَقَّهُ حَتَّى وَقَعَ شِقَّاهُ ثُمَّ جِيءَ بِجَلِيسِ الْمَلِكِ فَقِيلَ لَهُ ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ فَأَبَى فَوَضَعَ الْمِئْشَارَ فِي مَفْرِقِ رَأْسِهِ فَشَقَّهُ بِهِ حَتَّى وَقَعَ شِقَّاهُ ثُمَّ جِيءَ بِالْغُلَامِ فَقِيلَ لَهُ ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ فَأَبَى فَدَفَعَهُ إِلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ اذْهَبُوا بِهِ إِلَى جَبَلِ كَذَا وَكَذَا فَاصْعَدُوا بِهِ الْجَبَلَ فَإِذَا بَلَغْتُمْ ذُرْوَتَهُ فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ وَإِلَّا فَاطْرَحُوهُ فَذَهَبُوا بِهِ فَصَعِدُوا بِهِ الْجَبَلَ فَقَالَ اللّٰهُمَّ اكْفِنِيهِمْ بِمَا شِئْتَ فَرَجَفَ بِهِمُ الْجَبَلُ فَسَقَطُوا وَجَاءَ يَمْشِي إِلَى الْمَلِكِ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ مَا فَعَلَ أَصْحَابُكَ قَالَ كَفَانِيهِمُ اللّٰهُ فَدَفَعَهُ إِلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ اذْهَبُوا بِهِ فَاحْمِلُوهُ فِي قُرْقُورٍ فَتَوَسَّطُوا بِهِ الْبَحْرَ فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ وَإِلَّا فَاقْذِفُوهُ فَذَهَبُوا بِهِ فَقَالَ اللّٰهُمَّ اكْفِنِيهِمْ بِمَا شِئْتَ فَانْكَفَأَتْ بِهِمُ السَّفِينَةُ فَغَرِقُوا وَجَاءَ يَمْشِي إِلَى الْمَلِكِ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ مَا فَعَلَ أَصْحَابُكَ قَالَ كَفَانِيهِمُ اللّٰهُ فَقَالَ لِلْمَلِكِ إِنَّكَ لَسْتَ بِقَاتِلِي حَتَّى تَفْعَلَ مَا آمُرُكَ بِهِ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ تَجْمَعُ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ وَتَصْلُبُنِي عَلَى جِذْعٍ ثُمَّ خُذْ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِي ثُمَّ ضَعِ السَّهْمَ فِي كَبِدِ الْقَوْسِ ثُمَّ قُلْ بِاسْمِ اللّٰهِ رَبِّ الْغُلَامِ ثُمَّ ارْمِنِي فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ قَتَلْتَنِي فَجَمَعَ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ وَصَلَبَهُ عَلَى جِذْعٍ ثُمَّ أَخَذَ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِهِ ثُمَّ وَضَعَ السَّهْمَ فِي كَبْدِ الْقَوْسِ ثُمَّ قَالَ بِاسْمِ اللّٰهِ رَبِّ الْغُلَامِ ثُمَّ رَمَاهُ فَوَقَعَ السَّهْمُ فِي صُدْغِهِ فَوَضَعَ يَدَهُ فِي صُدْغِهِ فِي مَوْضِعِ السَّهْمِ فَمَاتَ فَقَالَ النَّاسُ آمَنَّا بِرَبِّ الْغُلَامِ آمَنَّا بِرَبِّ الْغُلَامِ آمَنَّا بِرَبِّ الْغُلَامِ فَأُتِيَ الْمَلِكُ فَقِيلَ لَهُ أَرَأَيْتَ مَا كُنْتَ تَحْذَرُ قَدْ وَاللّٰهِ نَزَلَ بِكَ حَذَرُكَ قَدْ آمَنَ النَّاسُ فَأَمَرَ بِالْأُخْدُودِ فِي أَفْوَاهِ السِّكَكِ فَخُدَّتْ وَأَضْرَمَ النِّيرَانَ وَقَالَ مَنْ لَمْ يَرْجِعْ عَنْ دِينِهِ فَأَحْمُوهُ فِيهَا أَوْ قِيلَ لَهُ اقْتَحِمْ فَفَعَلُوا حَتَّى جَاءَتِ امْرَأَةٌ وَمَعَهَا صَبِيٌّ لَهَا فَتَقَاعَسَتْ أَنْ تَقَعَ فِيهَا فَقَالَ لَهَا الْغُلَامُ يَا أُمَّهْ اصْبِرِي فَإِنَّكِ عَلَى الْحَقِّ

7436-73/1- Bize Heddad b. Halid tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bize Sâbit, Abdurrahman b. Ebu Leylâ'dan tahdis etti, o Suheyb (radıyallâhu anh)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden öncekiler arasında bir kral vardı. Onun da bir sihirbazı vardı. Bu sihirbaz yaşlanınca krala: Ben yaşlandım. Bu sebeple bana sihri öğreteceğim bir çocuk gönder dedi. Ona kendisine (sihir) öğretsin diye bir çocuk gönderdi. Bu çocuk yoluna gittiği zaman yolu üzerinde bir rahip vardı. Bu rahibin yanına oturup onun söylediklerini dinledi. Dinledikleri hoşuna gitti. Bundan dolayı sihirbaza gittiği zaman rahibe de uğrar, onun yanında bir süre otururdu. Sihirbazın yanına gittiği zaman sihirbaz onu döverdi. Bundan dolayı rahibe şikayet edince rahip: Sihirbazdan (seni döveceğinden) korkarsan ailem beni geç bıraktı dersin. Ailenden korkacak olursan sihirbaz beni geç saldı dersin dedi.*

O bu halde iken insanları alıkoymuş olan büyük bir hayvanın yanından geçti. Çocuk: Bugün sihirbaz mı daha üstün yoksa rahip mi daha üstündür bileceğim gündür dedi ve bir taş alıp: Allah'ım eğer rahibin durumunu sihirbazın durumundan daha çok seviyor isen bu hayvanı (bu vesile ile) öldür ki insanlar yollarına devam etsin dedi ve o taşı atıp hayvanı öldürdü. İnsanlar da yollarına devam etti. Rahibin yanına giderek ona bunu haber verince rahip kendisine: Oğlum bugün sen benden daha üstünsün. Senin durumun işte şu gördüğün hale kadar ulaşmış bulunuyor. Muhakkak sen belaya maruz kalacaksın. Belaya maruz kalacağın zaman beni kimseye gösterme dedi.

Çocuk anadan doğma körü ve abraşı iyileştiriyor ve diğer hastalıklardan insanları tedavi ediyordu. Hükümdarın gözleri kör olmuş bir meclis arkadaşı işitince çok miktarda hediyelerle onun yanına gitti ve: Eğer sen bana şifa verirsen burada bulunanların hepsi senindir dedi.

Çocuk: Ben hiçbir kimseye şifa veremem. Şifayı veren ancak yüce Allah'tır. Eğer Allah'a iman edersen ben de Allah'a dua ederim, o da sana şifa verir dedi. O da Allah'a iman etti, Allah da kendisine şifa verdi. Kralın yanına gitti ve daha önce oturduğu gibi yanına oturdu. Bu sefer kral kendisine: Sana görmeni kim geri verdi dedi. O: Rabbim dedi. Kral: Senin benden başka Rabbin varmı ki dedi. O: Benim de senin de Rabbin Allah'tır dedi. Kral onu yakaladı ve çocuğu gösterinceye kadar ona aralıksız işkence etti. Sonra çocuk getirildi. Kral ona: Oğulcağızım senin sihrin anadan doğma körü ve abraşı iyileştirecek dereceye kadar şunları şunları yapabilecek hale kadar ulaşmış bulunuyor dedi.

Çocuk: Ben hiçkimseye şifa vermiyorum. Şifayı veren ancak Allah'tır dedi. Kral onu da yakaladı ve rahibin yerini söyleyinceye kadar ona aralıksız

işkence yaptı. Derken rahip de getirildi: Rahibe: Dininden dön denildi. Bunu kabul etmedi. Bunun üzerine testere getirilmesini istedi. Testere başının ortasına konuldu ve onu her bir yarısı bir tarafa düşecek şekilde ikiye biçti. Sonra kralın meclis arkadaşı getirildi. Ona da: Dininden dön denildi. O da bunu kabul etmeyince testere başının ortasına yerleştirildi ve testere ile onu iki ayrı parçası düşünceye kadar ikiye böldü. Sonra çocuk getirildi ona: Dininden dön denildi. O da bunu kabul etmedi. Kral onu arkadaşlarından birkaç kişiye teslim etti ve: Bunu alıp şu şu dağa götürün, onu dağa çıkartın, dağın zirvesine vardığınız zaman dininden dönerse mesele yok. Aksi taktirde onu atın diye tâlimat verdi.

Onlar da onu alıp gittiler, onu dağa çıkardılar. Çocuk: Allah'ım beni dilediğin bir şekilde bunlardan koru dedi. Dağ onları sarstı ve yere düştüler. Çocuk da yürüyerek krala geldi. Kral ona: Arkadaşların ne yaptı dedi. O: Allah onlara karşı bana yetti dedi. Bu sefer kral onu tekrar arkadaşlarından birkaç kişiye teslim etti ve: Bunu alın ve bir gemiye koyun. Onunla denizin ortasına gelin. Eğer dininden dönerse mesele yok değilse onu (denize) atın dedi. Onlar da onu alıp gittiler. Çocuk: Allah'ım dilediğin şekilde beni bunlardan koru dedi. Gemi içindekilerle devrildi ve (kralın arkadaşları) suda boğuldular. Çocuk da yürüyerek krala geldi. Kral ona: Arkadaşların ne yaptı dedi. O: Allah onlardan beni korudu dedi.

Sonra krala dedi ki: Benim sana emrettiğimi yapmadığın sürece beni öldüremezsin dedi. Kral: O nedir dedi. Çocuk: İnsanları bir düzlükte bir araya topla. Beni de bir ağacın kütüğüne as. Sonra benim ok torbamdan bir ok al. Sonra o oku yayın ortasına yerleştir. Sonra da çocuğun Rabbi Allah'ın adı ile de arkasından bana oku at. Şüphesiz sen bunu yapacak olursan beni öldürebileceksin dedi.

Kral da insanları bir düzlükte topladı, çocuğu bir ağacın kütüğüne astı. Sonra ok torbasından bir ok aldı. Arkasından oku yayın ortasına yerleştirdi. Sonra da çocuğun Rabbi Allah'ın adı ile dedi. Arkasından ona ok attı. Ok çocuğun şakağına düştü. Çocuk da elini okun şakağındaki yeri üzerine koydu ve öldü.

Bu sefer insanlar: Çocuğun Rabbine iman ettik, çocuğun Rabbine iman ettik, çocuğun Rabbine iman ettik dediler.

Bunun üzerine krala gidildi ve ona: O senin korktuğun şey var ya. Allah'a yemin olsun ki işte korktuğun başına geldi. İnsanlar iman etti dediler. Bunun üzerine kral yol ağızlarında hendekler kazılmasını emretti. Hendekler kazıldı. Ateşler yakıldı ve: Dininden dönmeyeni onun içine atın dedi. Yahut da ona:

Buna kendini at denildi. Dediklerini yaptılar. Nihayet beraberinde bir sabi çocuk ile birlikte bir kadın geldi. Ateşin içine atılmakta tereddüt gösterince çocuğu ona: Anacığım sabret, çünkü muhakkak sen hak üzeresin dedi."[804]

Şerh

Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Evliyanın kerametinin Sâbit olduğu gösterilmektedir.

2. Savaş ve benzeri durumlarda bir kişiyi ölümden kurtarmakta -ister kendisi isterse de öldürülmesi haram olan başka kişi hakkında olsun- yalan söylemek caizdir.

Ekme: Anadan doğma kör demektir.

Çoğunluğun rivayetine göre (tesre anlamındaki) "mi'şar" hemzelidir. Hemzenin tahfif edilerek ya'ya kalb edilmesi (mîşar) da caizdir, nun harfi ile de "minşar" diye de rivayet edilmiştir. Bunların ikisi de sahih birer söyleyiştir. Az önce açıklamaları geçmiş bulunmaktadır.

"Dağın zirvesi" en yüksek yeri demektir. Zel harfi ötreli "zürve" ve kesreli (zirve) diye söylenir.

"Dağ onları sarstı" yani sarsıntı şiddetli bir şekilde hareket etti.

Kadı Iyaz bazı ravilerden bunu (recefe: sarsıldı yerine) ze ve ha harfleri ile "zahafe" diye rivayet etmiştir ki bu da hareket etmek anlamındadır. Ama sahih ve meşhur olan birincisidir.

"Kurkur ise" küçük gemi (kayık) demektir. Büyük gemi anlamında olduğu da söylenmiştir. Kadı Iyaz ise bu hususta çokça görüş ayrılıklarını naklettikten sonra küçük olduğunu söyleyen kanaati tercih etmiştir.

"Sait" burada yüksekçe rahat görülür yer demektir.

"Kebidu'l-kavs: (lafzi anlamı) yayın ciğeri" ok atışı yapılırken yayın tutulduğu yer (ortası) demektir.

"Korktuğun başına geldi." Korktuğun ve çekindiğin gerçekleşmiş oldu.

"Uhdud" yerde bulunan büyük yarık demektir. Çoğulu "ehâdid" gelir. Sikek: Yollar demektir, ağızları ise yolların girişleri kapıları anlamındadır.

"Dininden dönmeyeni içine atın." Genel olarak nüshalarda bu şekilde kat hemzesi ile "feahmuhu" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyaz nüshaların ittifakla bu şekilde kaydettiklerini nakletmektedir. Bununla birlikte bizim diyarımızdaki bazı nüshalarda kaf harfi ile "fe ekhimuhu: onu oraya zorla atın" diye kaydedilmiştir. Bunun anlamı gayet açıktır. istemese dahi onu içine zorla atın

804 Tirmizi, 3340; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4969

demektir. Birinci rivayetin anlamı ise demir ve benzeri şeyler hakkında kullanılan "hameytu" ifadesinden alınmış olup bu da kızdırılması için ateşe sokulmasını anlatmak için kullanılır ve onu ateşin içine atın demektir.

"Tekâaset: tereddüt gösterdi" durakladı ve yerinden ayrılmak istemedi. Ateşe girmekten hoşlanmadı demektir. Başarı Allah'tandır.

١٨/١٩- بَاب حَدِيثِ جَابِرِ الطَّوِيلِ وَقِصَّةِ أَبِي الْيَسَرِ

18/19- CABİR (RADIYALLÂHU ANH)'IN UZUNCA HADİSİ VE EBU'L YESER KISSASI BABI

٧٤٣٧-١/٧٣- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَتَقَارَبَا فِي لَفْظِ الْحَدِيثِ وَالسِّيَاقُ لِهَارُونَ قَالَا حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ مُجَاهِدٍ أَبِي حَزْرَةَ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ خَرَجْتُ أَنَا وَأَبِي نَطْلُبُ الْعِلْمَ فِي هَذَا الْحَيِّ مِنْ الْأَنْصَارِ قَبْلَ أَنْ يَهْلِكُوا فَكَانَ أَوَّلُ مَنْ لَقِينَا أَبَا الْيَسَرِ صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ غُلَامٌ لَهُ مَعَهُ ضِمَامَةٌ مِنْ صُحُفٍ وَعَلَى أَبِي الْيَسَرِ بُرْدَةٌ وَمَعَافِرِيٌّ وَعَلَى غُلَامِهِ بُرْدَةٌ وَمَعَافِرِيٌّ فَقَالَ لَهُ أَبِي يَا عَمِّ إِنِّي أَرَى فِي وَجْهِكَ سَفْعَةً مِنْ غَضَبٍ قَالَ أَجَلْ كَانَ لِي عَلَى فُلَانِ ابْنِ فُلَانٍ الْحَرَامِيِّ مَالٌ فَأَتَيْتُ أَهْلَهُ فَسَلَّمْتُ فَقُلْتُ ثَمَّ هُوَ قَالُوا لَا فَخَرَجَ عَلَيَّ ابْنٌ لَهُ جَفْرٌ فَقُلْتُ لَهُ أَيْنَ أَبُوكَ قَالَ سَمِعَ صَوْتَكَ فَدَخَلَ أَرِيكَةَ أُمِّي فَقُلْتُ اخْرُجْ إِلَيَّ فَقَدْ عَلِمْتُ أَيْنَ أَنْتَ فَخَرَجَ فَقُلْتُ مَا حَمَلَكَ عَلَى أَنْ اخْتَبَأْتَ مِنِّي قَالَ أَنَا وَاللَّهِ أُحَدِّثُكَ ثُمَّ لَا أَكْذِبُكَ خَشِيتُ وَاللَّهِ أَنْ أُحَدِّثَكَ فَأَكْذِبَكَ وَأَنْ أَعِدَكَ فَأُخْلِفَكَ وَكُنْتَ صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكُنْتُ وَاللَّهِ مُعْسِرًا قَالَ قُلْتُ آللَّهِ قَالَ اللَّهِ قُلْتُ آللَّهِ قَالَ اللَّهِ قُلْتُ آللَّهِ قَالَ اللَّهِ قَالَ فَأَتَى بِصَحِيفَتِهِ فَمَحَاهَا بِيَدِهِ فَقَالَ إِنْ وَجَدْتَ قَضَاءً فَاقْضِنِي وَإِلَّا أَنْتَ فِي حِلٍّ فَأَشْهَدُ بَصَرُ عَيْنَيَّ هَاتَيْنِ وَوَضَعَ إِصْبَعَيْهِ عَلَى عَيْنَيْهِ وَسَمْعُ أُذُنَيَّ هَاتَيْنِ وَوَعَاهُ قَلْبِي هَذَا وَأَشَارَ إِلَى مَنَاطِ قَلْبِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ عَنْهُ أَظَلَّهُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ أَنَا يَا عَمِّ لَوْ أَنَّكَ أَخَذْتَ بُرْدَةَ غُلَامِكَ وَأَعْطَيْتَهُ مَعَافِرِيَّكَ وَأَخَذْتَ مَعَافِرِيَّهُ وَأَعْطَيْتَهُ بُرْدَتَكَ فَكَانَتْ عَلَيْكَ حُلَّةٌ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ فَمَسَحَ رَأْسِي وَقَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهِ يَا ابْنَ أَخِي بَصَرُ عَيْنَيَّ هَاتَيْنِ وَسَمْعُ أُذُنَيَّ هَاتَيْنِ وَوَعَاهُ قَلْبِي هَذَا وَأَشَارَ إِلَى مَنَاطِ قَلْبِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ

يَقُولُ أَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ وَأَلْبِسُوهُمْ مِمَّا تَلْبَسُونَ وَكَانَ أَنْ أَعْطَيْتُهُ مِنْ مَتَاعِ الدُّنْيَا أَهْوَنَ عَلَيَّ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ حَسَنَاتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ مَضَيْنَا حَتَّى أَتَيْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ فِي مَسْجِدِهِ وَهُوَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ مُشْتَمِلًا بِهِ فَتَخَطَّيْتُ الْقَوْمَ حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ فَقُلْتُ يَرْحَمُكَ اللهُ أَتُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَرِدَاؤُكَ إِلَى جَنْبِكَ قَالَ فَقَالَ بِيَدِهِ فِي صَدْرِي هَكَذَا وَفَرَّقَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ وَقَوَّسَهَا أَرَدْتُ أَنْ يَدْخُلَ عَلَيَّ الْأَحْمَقُ مِثْلُكَ فَيَرَانِي كَيْفَ أَصْنَعُ فَيَصْنَعُ مِثْلَهُ أَتَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي مَسْجِدِنَا هَذَا وَفِي يَدِهِ عُرْجُونُ ابْنِ طَابٍ فَرَأَى فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ نُخَامَةً فَحَكَّهَا بِالْعُرْجُونِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا فَقَالَ أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يُعْرِضَ اللهُ عَنْهُ قَالَ فَخَشَعْنَا ثُمَّ قَالَ أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يُعْرِضَ اللهُ عَنْهُ قَالَ فَخَشَعْنَا ثُمَّ قَالَ أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يُعْرِضَ اللهُ عَنْهُ قُلْنَا لَا أَيُّنَا يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَامَ يُصَلِّي فَإِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قِبَلَ وَجْهِهِ فَلَا يَبْصُقَنَّ قِبَلَ وَجْهِهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ وَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ تَحْتَ رِجْلِهِ الْيُسْرَى فَإِنْ عَجِلَتْ بِهِ بَادِرَةٌ فَلْيَقُلْ بِثَوْبِهِ هَكَذَا ثُمَّ طَوَى ثَوْبَهُ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَقَالَ أَرُونِي عَبِيرًا فَقَامَ فَتًى مِنَ الْحَيِّ يَشْتَدُّ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِخَلُوقٍ فِي رَاحَتِهِ فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَجَعَلَهُ عَلَى رَأْسِ الْعُرْجُونِ ثُمَّ لَطَخَ بِهِ عَلَى أَثَرِ النُّخَامَةِ فَقَالَ جَابِرٌ فَمِنْ هُنَاكَ جَعَلْتُمُ الْخَلُوقَ فِي مَسَاجِدِكُمْ سِرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ بَطْنِ بُوَاطٍ وَهُوَ يَطْلُبُ الْمَجْدِيَّ بْنَ عَمْرٍو الْجُهَنِيَّ وَكَانَ النَّاضِحُ يَعْتَقِبُهُ مِنَّا الْخَمْسَةُ وَالسِّتَّةُ وَالسَّبْعَةُ فَدَارَتْ عُقْبَةُ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ عَلَى نَاضِحٍ لَهُ فَأَنَاخَهُ فَرَكِبَهُ ثُمَّ بَعَثَهُ فَتَلَدَّنَ عَلَيْهِ بَعْضَ التَّلَدُّنِ فَقَالَ لَهُ شَأْ لَعَنَكَ اللهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ هَذَا اللَّاعِنُ بَعِيرَهُ قَالَ أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ انْزِلْ عَنْهُ فَلَا تَصْحَبْنَا بِمَلْعُونٍ لَا تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَوْلَادِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَمْوَالِكُمْ لَا تُوَافِقُوا مِنَ اللهِ سَاعَةً يُسْأَلُ فِيهَا عَطَاءٌ فَيَسْتَجِيبُ لَكُمْ سِرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَتَّى إِذَا كَانَتْ عُشَيْشِيَةٌ وَدَنَوْنَا مَاءً مِنْ مِيَاهِ الْعَرَبِ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ رَجُلٌ يَتَقَدَّمُنَا فَيَمْدُرُ الْحَوْضَ فَيَشْرَبُ وَيَسْقِينَا قَالَ جَابِرٌ فَقُمْتُ فَقُلْتُ هَذَا رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَيُّ رَجُلٍ مَعَ جَابِرٍ فَقَامَ جَبَّارُ بْنُ صَخْرٍ فَانْطَلَقْنَا إِلَى الْبِئْرِ فَنَزَعْنَا فِي الْحَوْضِ سَجْلًا أَوْ سَجْلَيْنِ ثُمَّ مَدَرْنَاهُ ثُمَّ نَزَعْنَا فِيهِ حَتَّى أَفْهَقْنَاهُ فَكَانَ أَوَّلَ طَالِعٍ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَتَأْذَنَانِ قُلْنَا نَعَمْ

يَا رَسُولَ اللهِ فَأَشْرَعَ نَاقَتَهُ فَشَرِبَتْ شَنَقَ لَهَا فَشَجَتْ فَبَالَتْ ثُمَّ عَدَلَ بِهَا فَأَنَاخَهَا ثُمَّ جَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى الْحَوْضِ فَتَوَضَّأَ مِنْهُ ثُمَّ قُمْتُ فَتَوَضَّأْتُ مِنْ مُتَوَضَّإِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَهَبَ جَبَّارُ بْنُ صَخْرٍ يَقْضِي حَاجَتَهُ فَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِيُصَلِّيَ وَكَانَتْ عَلَيَّ بُرْدَةٌ ذَهَبْتُ أَنْ أُخَالِفَ بَيْنَ طَرَفَيْهَا فَلَمْ تَبْلُغْ لِي وَكَانَتْ لَهَا ذَبَاذِبُ فَنَكَّسْتُهَا ثُمَّ خَالَفْتُ بَيْنَ طَرَفَيْهَا ثُمَّ تَوَاقَصْتُ عَلَيْهَا ثُمَّ جِئْتُ حَتَّى قُمْتُ عَنْ يَسَارِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَخَذَ بِيَدِي فَأَدَارَنِي حَتَّى أَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ ثُمَّ جَاءَ جَبَّارُ بْنُ صَخْرٍ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ جَاءَ فَقَامَ عَنْ يَسَارِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَدَيْنَا جَمِيعًا فَدَفَعَنَا حَتَّى أَقَامَنَا خَلْفَهُ فَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَرْمُقُنِي وَأَنَا لَا أَشْعُرُ ثُمَّ فَطِنْتُ بِهِ فَقَالَ هَكَذَا بِيَدِهِ يَعْنِي شُدَّ وَسَطَكَ فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ يَا جَابِرُ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ إِذَا كَانَ وَاسِعًا فَخَالِفْ بَيْنَ طَرَفَيْهِ وَإِذَا كَانَ ضَيِّقًا فَاشْدُدْهُ عَلَى حَقْوِكَ سِرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَكَانَ قُوتُ كُلِّ رَجُلٍ مِنَّا فِي كُلِّ يَوْمٍ تَمْرَةً فَكَانَ يَمَصُّهَا ثُمَّ يَصُرُّهَا فِي ثَوْبِهِ وَكُنَّا نَخْتَبِطُ بِقِسِيِّنَا وَنَأْكُلُ حَتَّى قَرِحَتْ أَشْدَاقُنَا فَأُقْسِمُ أُخْطِئَهَا رَجُلٌ مِنَّا يَوْمًا فَانْطَلَقْنَا بِهِ نَنْعَشُهُ فَشَهِدْنَا أَنَّهُ لَمْ يُعْطَهَا فَأُعْطِيَهَا فَقَامَ فَأَخَذَهَا سِرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَتَّى نَزَلْنَا وَادِيًا أَفْيَحَ فَذَهَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقْضِي حَاجَتَهُ فَاتَّبَعْتُهُ بِإِدَاوَةٍ مِنْ مَاءٍ فَنَظَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَلَمْ يَرَ شَيْئًا يَسْتَتِرُ بِهِ فَإِذَا شَجَرَتَانِ بِشَاطِئِ الْوَادِي فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى إِحْدَاهُمَا فَأَخَذَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا فَقَالَ انْقَادِي عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ فَانْقَادَتْ مَعَهُ كَالْبَعِيرِ الْمَخْشُوشِ الَّذِي يُصَانِعُ قَائِدَهُ حَتَّى أَتَى الشَّجَرَةَ الْأُخْرَى فَأَخَذَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا فَقَالَ انْقَادِي عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ فَانْقَادَتْ مَعَهُ كَذَلِكَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالْمَنْصَفِ مِمَّا بَيْنَهُمَا لَأَمَ بَيْنَهُمَا يَعْنِي جَمَعَهُمَا فَقَالَ الْتَئِمَا عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ فَالْتَأَمَتَا قَالَ جَابِرٌ فَخَرَجْتُ أُحْضِرُ مَخَافَةَ أَنْ يُحِسَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِقُرْبِي فَيَبْتَعِدَ وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ فَيَتَبَعَّدَ فَجَلَسْتُ أُحَدِّثُ نَفْسِي فَحَانَتْ مِنِّي لَفْتَةٌ فَإِذَا أَنَا بِرَسُولِ اللهِ ﷺ مُقْبِلًا وَإِذَا الشَّجَرَتَانِ قَدِ افْتَرَقَتَا فَقَامَتْ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا عَلَى سَاقٍ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَقَفَ وَقْفَةً فَقَالَ بِرَأْسِهِ هَكَذَا وَأَشَارَ أَبُو إِسْمَعِيلَ بِرَأْسِهِ يَمِينًا وَشِمَالًا ثُمَّ أَقْبَلَ فَلَمَّا انْتَهَى إِلَيَّ قَالَ يَا جَابِرُ هَلْ رَأَيْتَ مَقَامِي قُلْتُ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَانْطَلِقْ إِلَى الشَّجَرَتَيْنِ فَاقْطَعْ مِنْ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا غُصْنًا فَأَقْبِلْ

بِهِمَا حَتَّى إِذَا قُمْتَ مَقَامِي فَأَرْسِلْ غُصْنًا عَنْ يَمِينِكَ وَغُصْنًا عَنْ يَسَارِكَ قَالَ جَابِرٌ فَقُمْتُ فَأَخَذْتُ حَجَرًا فَكَسَرْتُهُ وَحَسَرْتُهُ فَانْذَلَقَ لِي فَأَتَيْتُ الشَّجَرَتَيْنِ فَقَطَعْتُ مِنْ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا غُصْنًا ثُمَّ أَقْبَلْتُ أَجُرُّهُمَا حَتَّى قُمْتُ مَقَامَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَرْسَلْتُ غُصْنًا عَنْ يَمِينِي وَغُصْنًا عَنْ يَسَارِي ثُمَّ لَحِقْتُهُ فَقُلْتُ قَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَعَمَّ ذَاكَ قَالَ إِنِّي مَرَرْتُ بِقَبْرَيْنِ يُعَذَّبَانِ فَأَحْبَبْتُ بِشَفَاعَتِي أَنْ يُرَفَّهَ عَنْهُمَا مَا دَامَ الْغُصْنَانِ رَطْبَيْنِ قَالَ فَأَتَيْنَا الْعَسْكَرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا جَابِرُ نَادِ بِوَضُوءٍ فَقُلْتُ أَلَا وَضُوءَ أَلَا وَضُوءَ أَلَا وَضُوءَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا وَجَدْتُ فِي الرَّكْبِ مِنْ قَطْرَةٍ وَكَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُبَرِّدُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْمَاءَ فِي أَشْجَابٍ لَهُ عَلَى حِمَارَةٍ مِنْ جَرِيدٍ قَالَ فَقَالَ لِيَ انْطَلِقْ إِلَى فُلَانِ ابْنِ فُلَانٍ الْأَنْصَارِيِّ فَانْظُرْ هَلْ فِي أَشْجَابِهِ مِنْ شَيْءٍ قَالَ فَانْطَلَقْتُ إِلَيْهِ فَنَظَرْتُ فِيهَا فَلَمْ أَجِدْ فِيهَا إِلَّا قَطْرَةً فِي عَزْلَاءِ شَجْبٍ مِنْهَا لَوْ أَنِّي أُفْرِغُهُ لَشَرِبَهُ يَابِسُهُ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَمْ أَجِدْ فِيهَا إِلَّا قَطْرَةً فِي عَزْلَاءِ شَجْبٍ مِنْهَا لَوْ أَنِّي أُفْرِغُهُ لَشَرِبَهُ يَابِسُهُ قَالَ اذْهَبْ فَأْتِنِي بِهِ فَأَتَيْتُهُ بِهِ فَأَخَذَهُ بِيَدِهِ فَجَعَلَ يَتَكَلَّمُ بِشَيْءٍ لَا أَدْرِي مَا هُوَ وَيَغْمِزُهُ بِيَدَيْهِ ثُمَّ أَعْطَانِيهِ فَقَالَ يَا جَابِرُ نَادِ بِجَفْنَةٍ فَقُلْتُ يَا جَفْنَةَ الرَّكْبِ فَأُتِيتُ بِهَا تُحْمَلُ فَوَضَعْتُهَا بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ فِي الْجَفْنَةِ هَكَذَا فَبَسَطَهَا وَفَرَّقَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ ثُمَّ وَضَعَهَا فِي قَعْرِ الْجَفْنَةِ وَقَالَ خُذْ يَا جَابِرُ فَصُبَّ عَلَيَّ وَقُلْ بِاسْمِ اللَّهِ فَصَبَبْتُ عَلَيْهِ وَقُلْتُ بِاسْمِ اللَّهِ فَرَأَيْتُ الْمَاءَ يَفُورُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ فَارَتِ الْجَفْنَةُ وَدَارَتْ حَتَّى امْتَلَأَتْ فَقَالَ يَا جَابِرُ نَادِ مَنْ كَانَ لَهُ حَاجَةٌ بِمَاءٍ قَالَ فَأَتَى النَّاسُ فَاسْتَقَوْا حَتَّى رَوُوا قَالَ فَقُلْتُ هَلْ بَقِيَ أَحَدٌ لَهُ حَاجَةٌ فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ مِنَ الْجَفْنَةِ وَهِيَ مَلْأَى وَشَكَا النَّاسُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْجُوعَ فَقَالَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يُطْعِمَكُمْ فَأَتَيْنَا سِيفَ الْبَحْرِ فَزَخَرَ الْبَحْرُ زَخْرَةً فَأَلْقَى دَابَّةً فَأَوْرَيْنَا عَلَى شِقِّهَا النَّارَ فَاطَّبَخْنَا وَاشْتَوَيْنَا وَأَكَلْنَا حَتَّى شَبِعْنَا قَالَ جَابِرٌ فَدَخَلْتُ أَنَا وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ حَتَّى عَدَّ خَمْسَةً فِي حِجَاجِ عَيْنِهَا مَا يَرَانَا أَحَدٌ حَتَّى خَرَجْنَا فَأَخَذْنَا ضِلَعًا مِنْ أَضْلَاعِهِ فَقَوَّسْنَاهُ ثُمَّ دَعَوْنَا بِأَعْظَمِ رَجُلٍ فِي الرَّكْبِ وَأَعْظَمِ جَمَلٍ فِي الرَّكْبِ وَأَعْظَمِ كِفْلٍ فِي الرَّكْبِ فَدَخَلَ تَحْتَهُ مَا يُطَأْطِئُ رَأْسَهُ

7437-74/1- Bize Harun b. Maruf ve Muhammed b. Abbad -hadisin lafzı itibari ile ifadeleri birbirine yakın olup anlatım Harun'a aittir- tahdis edip dediler ki: Bize Hâtim b. İsmail, Yakub b. Mücahid Ebu Hazre'den tahdis etti, o Ubâde b. el-Velid b. Ubâde b. es-Samid'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben ve babam ensardan şu kabile arasında -ölüp gitmeden önce- ilim öğrenelim diye çıktık. İlk karşılaştığımız kişi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından Ebu'l Yeser oldu. Beraberinde de bir kölesi vardı. Onunla birlikte sahifelerden bir tomar vardı. Ebu'l Yeser üzerinde bir burde ve bir maâfiri vardı. Kölesi üzerinde de aynı şekilde bir burde ve bir maâfiri vardı. Babam ona: Amcacığım ben senin yüzünde kızgınlığın izlerini görüyorum dedi. O, evet benim filanoğlu filan el-Harami'nin üzerinde bir mal alacağım vardı. Onun aile halkına gittim selâm verdim ve: O burada mı dedim. Onlar hayır dediler. Yanına büluğ yaşına yaklaşmış bir oğlu çıktı. Ona baban nerede dedim. O: Senin sesini işitince annemin karyolasına giriverdi dedi. Bunun üzerine ben: Yanıma çık, nerede olduğunu öğrendim dedim. Ben: Benden saklanmana seni iten sebep ne dedim. O: Ben Allah'a yemin ederim sana anlatacağım sonra da yalan söylemeyeceğim. Allah'a yemin olsun ki seninle konuşup sana yalan söylemekten, sana söz verip verdiğim sözde durmamaktan Allah'tan korkarım. Sen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından idin. Allah'a yemin olsun ki ben ödeme imkânına sahip değilim dedi.

Ben: Allah adına yemin eder misin dedim. O: Allah adına yemin ederim dedi. Ben: Allah adına yemin eder misin dedim. O: Allah adına yemin ederim dedi. Ben: Allah adına yemin eder misin dedim. O: Allah adına yemin ederim dedi.

Sonra sayfasını (senedini) getirdi, babam onu eli ile sildi. Sonra da: Eğer ödeyecek bir şeylerin olursa bana öde dedi. Değilse sana helal olsun -iki parmağını gözlerinin üzerine koyarak- şu iki gözümün gördüğüne, şu iki kulağımın işittiğine ve -kalbinin damarına da işaret ederek- bu kalbimin de bunu bellediğine şahitlik ederek söylüyorum ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kim ödeme zorluğu çeken birisine mühlet verse yahut ondan (borcunu) indirse Allah onu kendi gölgesinde gölgelendirir."*

(Ubâde) dedi ki: Bunun üzerine ona ben şöyle dedim: Amcacığım. Sen kölenin burdesini alıp ona maâfiri elbiseni versen yahut onun maâfiri elbisesini alıp ona kendi burdeni versen böylelikle senin üzerinde de bir hulle (altlı üstlü bir takım), onun üzerinde de bir hulle olurdu dedim. Bunun üzerine başımı sildi ve şöyle dedi: Allah'ım sen bunu Mübârek kıl. Kardeşimin oğlu şu iki gözüm gördü, şu iki kulağım işitti, şu kalbim de -kalbinin ana damarına işaret ederek- şunu belledi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle

buyurdu: *"Onlara yediklerinizden yedirin, onlara giydiklerinizden giydirin"* benim ona dünya metaından verdiğim benim için onun kıyamet gününde hasenatımdan almasından daha hafiftir.

Sonra kalkıp gittik. Nihayet Câbir b. Abdullah'a kendi mescidinde iken bir elbise ile giyinmiş ona bürünmüş olduğu halde namaz kılınmakta iken gittik. Orada bulunanları geçtim ve nihayet kendisi ile kıble arasında oturdum ve: Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Senin ridan yanıbaşında duruyorken bir elbiseye bürünmüş olduğun halde mi namaz kılıyorsun dedim. O eli ile göğsüme şöyle yaptı ve parmaklarının arasını açarak genişletti: Senin gibi bir ahmakın yanıma girip benim nasıl yaptığımı görmesi onun da bunun aynısını yapmasını istediğim için böyle yaptım dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu mescidimizde bize gelmişti. Elinde de İbn Tab hurmasından bir sopa vardı. Mescidin kıblesinde bir balgam gördü. Elindeki değnek ile onu kazıdı. Sonra bize dönerek: *"Hanginiz Allah'ın kendisinden yüz çevirmesini arzu eder"* dedi. Biz: Gerçekten korktuk. Sonra yine: *"Hanginiz Allah'ın kendisinden yüz çevirmesini arzu eder."* Biz korktuk. Tekrar: *"Hanginiz Allah'ın kendisinden yüz çevirmesini arzu eder"* buyurdu. Biz: Hiçbirimiz ey Allah'ın Rasûlü dedik. Şöyle buyurdu: *"Biriniz kalkıp namaza durduğu zaman şüphesiz şanı Mübârek ve yüce Allah da onun yüzünün karşısındadır. Bu sebeple kimse yüzünün doğrultusunda da sağına da sakın tükürmesin. Sol tarafına, sol ayağının altına tükürsün. Eğer tükürüğünü (yahut balgamını) alıkoyamayacak olursa elbisesi ile şöyle yapsın"* buyurdu. Sonra da elbisesinin bir kısmını diğerinin üzerine katladı ve: *"Bana bir abir (zaferan) gösterin"* buyurdu. Oradakilerden bir genç kalkıp hızlıca ailesinin yanına koşarak gitti ve avucunda zaferan karışımı bir koku getirip geldi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o kokuyu alıp değneğin ucuna koydu. Sonra da onu o balgamın izi üzerine sürdü.

Câbir dedi ki: Sizin mescitlerinize zaferanlı koku sürmeniz oradandır.

Batnı Buvat gazvesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yola gittik. O sırada kendisi el-Mecdi b. Amr el-Cühenî'yi takip ediyordu. Su taşıyan deveye bizden beş, altı ve yedi kişi nöbetleşe biniyordu. Derken ensardan bir adamın sırası kendisinin su taşıyan devesine döndü. Onu çöktürüp ona bindi. Sonra onu çöktüğü yerden kaldırınca bir süre durakladı, gitmek istemedi. Bunun üzerine deveye: "Deh, Allah'ın laneti üzerine olsun" dedi.

Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Devesine lanet okuyan bu kişi kim"* buyurdu. Adam: Benim ey Allah'ın Rasûlü deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ondan in. Lanetlenmiş birisi ile bizimle birlikte arkadaşlık etme. Kendinize beddua etmeyin, çocuklarınıza beddua etmeyin,*

mallarınıza beddua etmeyin. Böylelikle Allah'ın bir şeyin verilmesinin istendiği bir ana denk gelirsiniz de sizin duanız kabul olunmuş olur" buyurdu.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yürüdük. Nihayet yatsı vakti gelince Arap sularından bir suya yaklaştık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bizden önce gidip de havzı ıslah edip düzeltecek, kendisi de oradan su içip bizim de içmemizi sağlayacak bir adam var mı"* buyurdu. Câbir dedi ki: Ben ayağa kalkarak işte bir adam ey Allah'ın Rasûlü dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Câbir ile birlikte hangi adam gider"* buyurdu. Bu sefer Cebbar b. Sahr ayağa kalktı. Böylelikle kuyuya gittik. Havza bir ya da iki kova çekip boşalttıktan sonra etrafını taşla ördük. Sonra da onu dolduruncaya kadar su çektik. Yanımıza ilk çıkıp gelen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oldu. O: *"İzin verir misiniz"* buyurdu. Biz evet ey Allah'ın Rasûlü dedik. O da devesinin yularını gevşetince deve su içti. Sonra yularını kıstı. O da bacaklarını açıp bevletti. Sonra onu başka tarafa götürürek çöktürdü. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) havza gelip ondan abdest aldı. Sonra ben de kalkıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in abdest aldığı yerden abdest aldım. Cebbar b. Sahr ise ihtiyacını görmek için gitti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kılmak üzere ayağa kalktı. Benim üzerimde bir burde vardı. İki ucunu çaprazlama üzerime atmak istedim. Fakat bana yetişmedi. Onun saçakları vardı. Onu ters çevirdikten sonra yine uçlarını çaprazlama attım. Sonra da onu boynumla tuttum. Arkasından geldim ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in solunda durdum. O elimden tutup beni çevirdi ve sağ tarafına durdurdu. Sonra Cebbar b. Sahr gelip abdest aldı. O da gelip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in solunda durdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her ikimizin elinden tutup bizi geri itti ve arkasında bizi durdurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), ben fark etmeden beni gözetlemeye başladı. Sonra beni gözetlediğini farkettim. Eli ile şu şekilde yaptı. Yani belini bağla demek istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı bitirince: *"Ey Câbir!"* buyurdu. Ben: buyur ey Allah'ın Rasûlü, emrine hazırım dedim. O: *"Eğer elbisen geniş ise uçlarını çaprazlama at. Şayet dar ise onu beline bağla"* buyurdu.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yola koyulduk. Bizden her bir adamın günlük yiyeceği tek bir hurma idi. Onu emer sonra elbisesinin bir tarafına bağlardı. Yaylarımızla yaprak silker ve yerdik. Hatta ağızlarımız yara oldu. Yemin ederim bir gün hurma paylaştırılırken bir adama sehven verilmedi. Biz de gidip onu ayakta durdurmaya çalıştık. Ona payının verilmediğine tanıklık edince, payı ona verildi ve kalkıp onu aldı.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yürüdük. Nihayet genişçe bir vadide konakladık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihtiyacını görmek üzere gitti. Ben de bir matara su ile arkasından gittim. Rasûlullah (sallallâhu

aleyhi ve sellem) etrafına bakındı ama arkasında gizleneceği bir şey görmedi. Derken vadinin kıyılarında iki ağaç görüverdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki ağaçtan birisinin yanına gitti ve dallarından bir dalı yakalayıp: *"Allah'ın izni ile bana uy"* buyurdu. Burnuna halka takınmış kendisini çekene itaat eden bir deve gibi ona uydu. Sonra öbür ağacın yanına gitti. Onun da dallarından bir dal alıp: *"Yüce Allah'ın izni ile bana uy"* buyurdu. Ağaç da O'na aynı şekilde itaat etti. Nihayet her ikisi arasında tam orta yere gelince ikisini bir araya getirdi. -Yani onları bir araya topladı- ve: *"Allah'ın izni ile benim üzerime kapanın"* buyurdu. Her biri diğerine kapandı.

Câbir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), benim yakın oluşumu fark edince uzaklaşıp -Muhammed b. Abbad: feyebtaide yerine feyetebe'ade dedi- hızlıca koşmaya başladım. Sonra oturup kendi kendime (içimden) konuşmaya başladım. Tesadüfen gözüm bir yere bakınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gelmekte olduğunu görüverdim. İki ağacın da ayrıldıklarını gördüm. O ağaçların her biri kendi gövdesi üzerinde doğruldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de bir duruş durduğunu gördüm. Başı ile şöyle dedi -Ebu İsmail başı ile sağa ve sola işaret etti- sonra bana doğru geldi. Yanıma varınca: *"Ey Câbir! Benim durduğum yeri gördün mü"* buyurdu. Ben: Evet ey Allah'ın Rasûlü dedim. O: *"O iki ağaca git, her birisinden bir dal kopar ve onları bana getir. Nihayet benim durduğum yerde durunca sağındaki bir dalı ve solundaki bir dalı bırak"* buyurdu.

Câbir dedi ki: Ben de kalkıp bir taş alıp o taşı kırdım ve onu keskinleştirdim. O da keskinleşti. İki ağacın yanına gittim. Her bir ağaçtan bir dal kopardım. Sonra onları sürükleyerek geldim ve nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in durduğu yere geldim. Sağımdaki dalı da solumdaki dalı da bırakıverdim. Sonra O'na yetiştim ve: Yaptım ey Allah'ın Rasûlü! Bunun sebebi neydi dedim. O: *"Ben azap gören iki kabrin yanından geçtim. Şefaatim sayesinde o dallar yaş kaldıkları sürece kabirde bulunanların rahata kavuşturulmasını arzu ettim"* buyurdu.

(Câbir devamla) dedi ki: Sonra ordunun yanına geldik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Câbir! Abdest suyu diye seslen"* buyurdu. Ben de: Haydi abdest suyu, haydi abdest suyu, haydi abdest suyu diye seslendim. Ey Allah'ın Rasûlü! Ben kafile içerisinde bir damla su bulamadım dedim. Ensardan bir adam da hurma dalından bir askı üzerinde kendisine ait eski tulumlarda su soğuturdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bana: *"Ensardan filan oğlu filanın yanına git. Bir bak onun eski tulumlarında bir şey var mı"* buyurdu. Ben de o adamın yanına gittim. Tulumlara baktım, orada da ancak o tulumlardan birisinin ağzında sadece bir damla buldum. Onu boşaltmaya kalkacak olsam onu tulumun kuru tarafı içerdi. Bu sebeple

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben o tulumlarda ancak onlardan birisinin ağzında tek bir damla su buldum. Eğer onu boşaltacak olsam tulumun kuru kısmı onu içer dedim. O: *"Git onu bana getir"* buyurdu. Ben de o tulumu O'na getirdim. Onu eline aldı. Ne olduğunu bilmediğim bir şeyler söylemeye koyuldu. Bu arada elleri ile de onu sıkıştırıyordu. Sonra onu bana verdi ve: *"Ey Câbir! Büyük bir çanak getirilmesini söyle"* buyurdu. Ben de: Ey kafilenin büyük çanağı dedim. Derken taşınarak bana getirildi. Ben de o çanağı O'nun önüne koydum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini çanağa şöyle koydu. Elini yayıp parmaklarının arasını da açtı. Sonra onu çanağın dibine koydu ve: *"Al ey Câbir! Üzerine dök ve bismillah de"* buyurdu. Ben de ona döktüm ve: Bismillah dedim. Suyun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in parmakları arasından kaynadığını gördüm. Sonra çanak taştı ve doluncaya kadar döndü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Câbir! Suya ihtiyacı olan var mı diye seslen"* buyurdu. İnsanlar gelip kanıncaya kadar su içtiler. Sonra ihtiyacı olan kimse kaldı mı dedim. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini çanaktan, çanak dolu olduğu halde kaldırdı.

İnsanlar, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e açlıktan da şikayet edince O: *"Allah'ın sizi doyuracağı umulur"* buyurdu. Derken deniz kıyısına geldik. Deniz bir dalgalandı ve bir hayvan attı. Biz bu hayvanın yarısı üzerine ateş yaktık. Hem pişirdik hem kızarttık. Doyuncaya kadar da yedik.

Câbir dedi ki: Ben filan ve filan -ta ki beş kişi saydı- bu hayvanın göz çukurunun içine girdik de kimse bizi göremedi. Nihayet oradan çıktık. Onun kaburga kemiklerinden birisini aldık. Onu kavislendirdik. Sonra da kafilede en iri adam ile yine kafiledeki en iri deveyi ve yine kafiledeki en büyük örtüyü istedik. Onun altından başını eğmeden geçti.[805]

Şerh

"Yakub b. Mücahid Ebu Hazre'den" Hazre isminde ha fethalı sonra ze sonra re sonra yuvarlak te'dir.

Ebu'l-Yeser isminde ye harfi fethalı ve sin iledir. Adı Ka'b b. Amr olup Akabe beyatinde ve yirmi yaşında iken Bedir'de bulunmuştur. Bedir'e katılanlardan en son vefat eden kişi odur (radıyallâhu anhum). Medine'de 55 yılında vefat etmiştir.

"Bir tomar sayfa" dımame: tomar dat harfi kesreli olup biri diğerine katılmış tomar anlamındadır. Müslim'in bütün nüshalarında bu şekilde kayde-

805 Ubade b. el-Velid b. Ubade b. es-Samit'in Cabir'den rivayet ettiği hadisi yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2358; Ka'b b. Amr b. Abbad Ebu'l-Yeser'in hadisini İbn Mace, 2419'da -muhtasar olarak- rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11123

dildiği gibi Kadı Iyaz da bütün nüshalardan böylece nakletmiştir. Ayrıca bazı üstadlarımızın dediklerine göre bunun doğru şekli dat harfinden önce kesreli bir hemze ile "idbâme"dir.

Kadı Iyaz dedi ki: Burada rivayette gelen bu şeklin doğru olması bana göre uzak bir ihtimal değildir. Nitekim kitaplar için "sırarı ve ısnare" denildiği gibi içine bir şeyin sarıldığı şeye de "yifafe" denilir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis'in müellifi ise "dımâme" söyleyişinin ıdmâme lafzının bir söyleyişi olduğunu, sözlükte meşhur söyleyişin hemzeli olarak "ıdmâme" olduğunu belirtmiştir.

"Ebu'l-Yeser üzerinde bir bürde ve bir meâfirî vardı." Bürde çizgili elbisedir. Bir parça küçük dörtgen bir giyecek olduğu, bedevilerin giyindiği elbise olduğu da söylenmiştir. Çoğulu burud diye gelir.

Maâfiri ise mim harfi fethalı olup o da maâfir adında bir kasabada dokunan bir tür giyecektir. Bunun o kasabada yerleşmiş bir kabileye nisbet olarak böyle anıldığı da söylenir. Başındaki "mim" harfi fazla (zaid)dir.

"Kızgınlık izleri"nde geçen "sef'a: izler" sin harfi fethalı da (suf'a olarak) ötreli de söylenir. İki ayrı söyleyiştir. Fe harfi sakindir. Belirti, alamet ve değişiklik anlamına gelir.

"Filan oğlu filan el-Harami'nin üzerinde alacağım vardı." Kadı Iyaz dedi ki: Çoğunluk bu nisbeti ha ve ra harfleri "el-harami" diye haramoğullarına nisbet olarak rivayet etmişlerdir. Taberi ve başkaları ise bunu ha kesreli ve ze ile (el-hizami diye) rivayet etmiştir. İbn Mâhân ise ötreli cim ve zel ile "el-cüzâmi" diye rivayet etmiştir.

"Büluğa yaklaşmış bir oğlu vardı." Buradaki el-cef: büluğa yaklaşmış kişi demektir. Yemek yiyebilecek güce sahip olan kişi olduğu, beş yaşında çocuk olduğu da söylenmiştir.

"Annemin karyolasına yattı." Sa'leb dedi ki: Erîke: karyola cibinlik içerisindeki yatağa denilir. Tek başına yatağa denilmez. el-Ezheri ise üzerine yaslanıp uzandığın her bir şey erîkedir demiştir.

"Ben Allah adına yemin eder misin dedim, o Allah adına yemin ederim dedi." Birinci "Allah" lafzının başında soru edatı olmak üzere medli bir hemze vardır. İkincisi medsizdir. Her ikisinde de son harf olan he harfi kesrelidir, meşhur olan budur. Kadı Iyaz dedi ki: Biz hem kesreli hem fethalı olarak birlikte rivayet etmiş bulunuyoruz. Ama Arap dil bilginlerinin çoğunluğu kesreli söyleyişten başkasını caiz kabul etmezler demiştir.

"Şu iki gözüm gördü, şu iki kulağım işitti."[806] Ve kalbinin damarına işaret etti. Buradaki "medat" lafzında mim harfi fethalıdır. Bazı itimad olunur nüshalarda ise bu kesreli nun ile "niyât" diye rivayet edilmiştir. Her ikisinin de anlamı aynı olup kalbe bağlı bir damar demektir.

"Ben ona: Amcacığım... böylelikle senin de üzerinde bir hulle, onun da üzerinde bir hulle olurdu dedim." Bütün nüshalarda bu şekilde "ve alsan" diye vav iledir. Kadı Iyaz da bütün nüshalardan ve rivayetlerden böylece nakletmiştir. Ama ifadenin uygun ve doğru şekli "ev: yahut" ile "ev ehazte: yahut alsan" diye gelmesidir. Çünkü maksat onlardan birinin üzerine iki bürde, diğerinin üzerinde de iki maâfiri bulunmasıdır.

Hulle ise izar ve rida olmak üzere iki örtüden ibaret olur. Dil bilginleri der ki: Hulle ancak iki örtü (elbise)den meydana gelir. Çünkü bunların biri diğerinin üzerine gelir. Ancak katlanmış ve dürülmüş halinden çözülen yeni elbiseye bu ismin verileceği de söylenmiştir.

"Tek bir elbiseye çaprazlama bürünmüş olarak namaz kılıyordu." Yani yasaklanmış olan "iştimalul samma" denilen şekilde değil de mübah olan surette ona bürünmüştü.

Buradan, daha başka elbiselerin bulunması ile birlikte tek bir elbise içerisinde namaz kılmanın caiz olduğuna delil vardır. Ama daha faziletli olan imkân varsa birden fazlasını giyinmesidir. Câbir'in bu işi yapması kendisinin de yaptığı gibi öğretmek içindir.

"Benim yanıma senin gibi bir ahmak kişinin girmesini istedim." Burada ahmaktan kasıt bilgisiz demektir. Ahmakın gerçek anlamı ise çirkin olduğunu bilmekle birlikte kendisine zarar veren iş yapan kişidir. Bu ifadelerde de azarlamak, te'dib etmek, öğreneni azarlayıp uyarmak için bu gibi lafızları kullanmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü ahmak ve zâlim lafzının ihtiva ettiği niteliklerden büsbütün uzak kalabilen kimseler çok azdır. Bu lafızlar ise takva ve vera sahibi kimselerin te'dib edilmeyi, azarlanmayı ve ağır sözlerle hitab olunmayı hak eden kimseleri te'dib etmek için kullandıkları lafızlardır. Onlar başkalarının kullandıkları beyinsizce lafızlarla bu işi yapmazlar.

"İbn Tâb ağacından bir değnek" az önce şerhi geçtiği gibi defalarca daha önceden de geçmişti. Bu da bir hurma türüdür. Urcun ise (sopa, değnek) dal demektir.

"Korktuk" deki "haşeana" hı harfi iledir. Cumhurun rivayeti bu şekildedir. Bir topluluk ise bunu cim ile ceşa'ne diye rivayet etmişlerdir. Her ikisi de

806 Burada görmek ve işitmek mastarından gelen fiillerin ve "ikisi" anlamındaki "hateyni" kelimesinin okunuş ve rivayet şekilleri ile alakalı açıklamalar vardır. Gerek görülmediğinden tercüme edilmemiştir. (Çeviren)

sahihtir. Birincisi huşudan gelir. O da zilletle boyun eğmek ve itaat göstermek demektir. Aynı şekilde gözleri önüne dikmek, korkmak anlamına da gelir. İkincisi ise korkmak, irkilmek anlamına gelir.

"Şüphesiz Allah yüzünün karşısındadır." İlim adamları der ki: Bu, ta'zim ettiği cihet yahut da yüzünün karşısında ta'zim ettiği Kâbe diye te'vil edilir.

"Tükürüğünü yahut balgamını alıkoyamazsa" yani istemeyerek tükürüğü ya da balgamını tutamazsa...

"Bana bir âbir (zâferan) gösterin... zâferan karışımı bir koku getirdi." Ebu Ubeyd dedi ki: Ayn harfi fethalı be kesreli olarak âbir Araplara göre yalnızca zâferan demektir. Asmai ise zâferan ile bir araya getirilip toplanan karışık bir kokudur. İbn Kuteybe dedi ki: Görüşüme göre doğru açıklama ancak Asmai'nin söylediğidir.

Hı harfi fethalı "haluk" ise zâferan ile bir araya getirilen çeşitli kokulardan yapılan bir kokudur. Asmai'nin açıklamasına göre âbirin kendisidir. Hadisin zahirinden anlaşılan da budur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) âbir getirilmesini emir buyurmuş, haluk getirilmiştir. Eğer aynı şey olmasaydı emir yerine getirilmiş olmazdı.

"Koşarak gitti" yani hızlıca koşup gitti. Bu hadiste mescitlerin ta'zim edilmesi, mescitlerin kirlerden ve benzeri şeylerden korunması, mescitlerin kokulandırılmasının müstehap olduğu hükümleri ile gücü yeten kimse için münkeri eli ile değiştirmesi ve böyle bir işi dil ile de takbih edip çirkin olduğunu söylemesi gerektiği anlaşılmaktadır.

"Batnı Buvad gazvesi" Buvad isminde be harfi ötreli ve fethalı (bevad) diye söylenir. Vav da şeddesizdir. Kadı Iyaz -yüce Allah'ın Rahmeti ona- dil bilginleri der ki: Bu be harfi ötreli olarak söylenir. Muhaddislerin çoğunluğunun rivayeti de bu şekildedir. el-Bekri de böyle kaydetmiştir. Bu da Cüheyne diyarı dağlarından bir dağdır. el-Üzri ise -yüce Allah'ın rahmeti ona- bu ismi be harfi fethalı (bevat) diye rivayet etmiş, İbn Serrâc da bunun sahih olduğunu söylemiştir.

"el-Mecdi b. Amr'ı takib ediyordu." el-Mecdi nisbetinde mim harfi fethalı, cim sakindir. Bizdeki bütün nüshalarda böyledir. Kadı Iyaz da genel olarak ravilerden ve nüshalardan böylece nakletmiş ve: Bazılarında ise mim yerine nun ile "en-Necdi" diye geçmekte ise de bilinen birinci şekildir. Hattabi'nin ve başkalarının zikrettiği de odur demiştir.

"Nâdıh: su çeken deve" üzerine su yükletilen deve demektir.

Ukbe: nöbetleşmek de ayn harfi ötrelidir. Bu da birisinin bir süre diğerinin bir süre nöbetleşe binmek anlamındadır. Kitabul Ayn sahibi ise bu iki fersahlık bir mesafe binmeye denilir.

"Su çeken bir deveye bizden beş ... nöbetleşe binerdi." Bu şekilde çoğunluğun rivayetinde ye harfi fethalı, kaf ötreli "ye'kubuhu: o deveye nöbetleşe binerdi" şeklindedir. Bazılarında ise te harfi ziyadesi ve kesreli kaf ile "ye'tekibuhu" diye kaydedilmiştir. Her ikisi de doğrudur. Çünkü akabe ve i'takebe ve teakebe şekillerinin hepsini kullanmak doğrudur.

"Deh, Allah'ın laneti sana olsun" buradaki "şe: deh" lafzı şin ve sonrasında hemze iledir. Diyarımızdaki nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- ravilerin bunda ihtilaf ettiklerini, bazılarının burada zikrettiğimiz gibi "şin" ile rivayet ederken bazıları da mim ile rivayet etmişler ve her ikisi de develere söylenen bir sözdür demişlerdir. Nitekim devenin yürütülmek istenmesi halini anlatmak için "şe şee" ve -sin harfi ile "se see" denilir. el-Cevheri dedi ki: Eşeği çağırdım anlamında sesetu bil himar denilir. Aynı zamanda te harfi ve şin ile tuşu tuşu de denilir.

Bu hadiste hayvanlara lanet okumak nehyedilmektedir. Bunun ile ilgili açıklama sahibi tarafından lanetlenen deveden ayrılma emri ile birlikte daha önce geçmiş bulunmaktadır.

"Nihayet yatsı vakti olunca" burada (yatsı vakti anlamında) rivayet küçültme ismi birinci ye sakin, son ye şeddesiz olmak üzere "uşey şiyeh" diye kaydedilmiştir. Sibeveyh dedi ki: Bu küçültme ismini büyültme ismine uygun olmayan bir şekilde yapmışlardır. Aslı ise "uşeyye" gelmesi gerekirken bu iki ye'den birisini şin'e değiştirmişlerdir.

"Havzı düzeltmek"den kasıt, çamur ile sıvayıp onu ıslah etmek demektir.

"Havza bir kova su çektik." Buradaki "secn" sin harfi fethalı, cim harfi sakin, dolu kova demektir. Daha önce defalarca açıklandı.

"Onu dolduruncaya kadar" bu şekilde bütün nüshalarımızda "efhaknâhu" şeklindedir. Kadı Iyaz da bunu cumhurdan böylece zikretmiş ve şöyle demiştir: Semerkandi'nin rivayetinde sad ile esfaknâhu şeklindedir. el-Humeydi de el-Cem Beyne Sahihayn'de Müslim'in rivayetinden böylece zikretmiştir. Her ikisi de onu doldurduk anlamındadır.

"*Bana izin veriyor musunuz* buyurdu. Biz evet dedik." Bu onun tarafından ümmetine şer'i adabı verai ihtiyatı ve benzer durumlarda izin istemeyi öğretmektir. Bununla birlikte ikisinin de razı olduğunu, onlar da zaten öncelikle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) için, sonra da arkasından gelecekler için bunu beklediklerini de biliyordu.

"Devesini saldı, o da su içti. Sonra yularını çekti, bacaklarını dikti ve bevletti." Burada "eşraa: içmesi için başını suya götürmesine müsaade etti. Şenaka ve eşnaka ise devenin üzerinde bulunan kimsenin yularını çekip alıkoyması anlamındadır. İbn Dureyd dedi ki: Bu, başı deve üzerindeki semerin ön tarafına yaklaşıncaya kadar yularını çekmek demektir.

"Feşeccet: Bacaklarını açtı" hepsi de fethalı ve şeddesiz fe, şin ve cim harfleri iledir. Burada fe harfi asli bir harftir. Nitekim deve bevletmek için bacaklarını açtığı zaman "feşecel bair" denilir. Şin harfi şeddeli olarak "feşşece" ise şeddesiz halinden daha fazla açmayı anlatır. Bu açıklamayı el-Ezheri ve başkaları yapmıştır. Bizim sözünü ettiğimiz bu şekli ile bu kelimenin zaptı sahih olan ve bütün nüshalarda bulunan şekildir. Hattabi, Herevî ve onların dışında Garibu'l-hadis âlimlerinin zikrettikleri şekilde budur. el-Humeydi ise el-Cem Beyne Sahihayn adlı eserinde cim harfi şeddeli olarak "feşeccet" diye rivayet etmiştir. Bu durumda fe harfi atıf için fazladan gelmiş olur. el-Humeydi ise Garibul Cem Beyne Sahihayn adlı eserinde bunu açıklayarak bu: İçmesini kesti demektir. Bu da Arapların yürüyerek tehlikeli bir geçidin geçilmesi halinde kullanılan şecectu el-nefâzete: geçidi geçtim ifadelerinden alınmıştır.

Kadı Iyaz dedi ki: el-Uzri'nin rivayetinde peltek se ve cim ile "fesecet" diye kaydedilmiş ve bu rivayetinde Humeydi'nin rivayetinin de bir anlamı yoktur. Hatta bazıları şin ve cim harflerinin aynı kelimede arka arkaya gelmelerini kabul etmemiş, doğru halinin "feşehat" olduğunu söylemişlerdir. Bu da arapların ağzını açtı anlamında "şeha fâhu" tabirlerinden alınmıştır. Bu da (bacaklarını) açtı anlamına gelir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır. Ama sahih olan bizim genel olarak nüshalardan kaydettiğimiz şekildir. Aynı zamanda el-Humeydi'nin zikrettiği şekil de doğrudur, Allah en iyi bilendir.

"Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) havza geldi ve ondan abdest aldı." Burada develerin ve benzeri temiz hayvanların içtiği sudan abdest almanın caiz olup bunda kerahet bulunmadığına delildir. Velev ki iki kulleden az olsun. Mezhebimizde de hüküm böyledir.

"Saçakları olan" yani etrafında çevresinde saçakları bulunan demektir. Bunun tekili zel harfleri kesreli olarak "zibzib" diye gelir. Çünkü kişi yürüdüğü yani hareket ettiği zaman onun üzerinde bu saçaklar hareket eder ve sallanır.

"Onu boynumla tuttum." Yani üzerinden düşmemesi için boynumu üzerine eğdim.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sol tarafında durdum..." Hadisin bu kısmından çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Namazda az işin caiz olduğu ve ihtiyaç için yapılması halinde mekruh olmadığı, ihtiyaç yoksa da mekruh olduğu anlaşılmaktadır.

2. İmama uyan bir kişi ise imamın sağında durur. Solunda durursa imam onu sağına getirir.

3. İmama uyanlar iki kişi olurlarsa üç kişi ya da daha fazla oldukları gibi imamın arkasında bir saf olurlar. İbn Mesud ve iki arkadaşı dışında bütün ilim adamlarının görüşü budur. Onlar ise iki kişi, onun yanlarında durur demişlerdir.

"O da beni gözlüyordu." Yani ardı arkasına bana bakıyordu.

"Eğer dar ise onu belin üzerine bağla." Buradaki "hakveke: beline" ha harfi fethalı ve kesreli "hiku" diye kullanılır. İzarın (peştemalin) bağlandığı yerdir. Burada maksat ise göbeğe ulaşmasıdır.

Burada tek bir elbise ile namaz kılmanın caiz olduğu ve peştemalini bağlamış olması halinde onunla namaz kılabileceği anlaşılmaktadır. Yeterki bu peştemal göbek çukuru ile diz kapakları arasını örtsün. Bu durumda namazı sahihtir. Bir damın üzerinde ve benzeri bir yerde olması halinde olduğu gibi alt taraftan avreti görülecek dahi olsa, bunun ona zararı olmaz.

"Her gün her birimizin gıdası bir hurma idi. Onu emerdi." Buradan da Ashab-ı Kiram'ın çektikleri geçim darlığı, Allah yolunda ve O'na itaat uğrunda buna ne kadar sabrettikleri anlaşılmaktadır.

"Yaylarımızla yaprak silkelerdik." Kisi: kevs: yayın çoğuludur. Nehtebitu: yaprak silkelerdik" yapraklarını düşürüp onları yiyelim diye ağaçlara vururduk.

"Ağızlarımız yara oldu." Yaprakların sertliğinden ve hararetinden yaralar açıldı.

"Yemin ederim bir gün hurmalar pay edilince bir gün bir adama sehven payı verilmedi..." Burada "uksimu: yemin ederim" demektir.

"Uhtiehe: sehven ona verilmedi" yani payını alamadı. Bu da şu demektir: Hurmaları aralarında paylaştıran bir paylaştırıcı vardı. Her gün her bir kişiye bir hurma veriyordu. Günlerden birisinde paylaştırırken birisini unuttu. Ona hakkı olan hurmayı vermedi. Ona payını verdiğini zannetmişti. Bu hususta anlaşmazlığa düştüler. Biz de onun lehine payının verilmediğine dair şahitlik edince bundan sonra payı ona verildi.

"Nemaşuhu: Onu aşırı zayıflıktan ve yorgunluktan ötürü kaldırıp ayakta durdurduk" demektir. Bana göre bunun anlamı iddiasında onu tuttuk ve onun lehine şahitlik ettik olması daha uygundur.

Bu ifadelerden onların ne kadar sabırlı olduklarına dair delil bulunduğu gibi etrafı kuşatılmış bir kimsenin olumsuz iddiasına dair şahitlikte bulunmanın caiz olduğu da anlaşılmaktadır.

"Geniş bir vadiye konakladık." Efyah fe harfi ile geniş demektir.

"Boynuna halka takılmış deve gibi onunla birlikte gitti. Burada "mahşuş: halka takılmış" hı ve şin harfleri iledir. Burnuna hişaş takılan demektir ki bu da zaptedilmesi zor olan devenin burnuna bir çubuk takılıp boyun eğmesi ve uyması için o çubuğa da ip bağlanması demektir. Bazen de serkeş olduğundan dolayı dirençli olabilir. İşte bu çubuk ona sert gelip acı verecek olursa bir dereceye kadar itaatkârlık eder. Bundan dolayı "kendisini çekene itaat eden" demiştir.

Bu anlatılanlarda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu apaçık mucizeleri vardır.

"Nihayet her iki ağacın ortasına gelince onları birbirlerine yaklaştırdı."

Mim ve sad harfleri fethalı olmak üzere "mensaf" mesafenin ortası demektir. Fethalı söyleneceklerini açıkça ifade edenler arasında Cevheri ve başkaları vardır.

"Leeme" maksur ve memdub hemze ile söylenir. Her ikisi de sahihtir. İkisini bir araya getirdi, bir araya topladı demektir. Bazı nüshalarda ise hemzesiz "lâme" şeklindedir. Kadı Iyaz ve başkaları bu bir tashiftir demişlerdir.

"Hızlıca koştum." Buradaki uhdiru hemze ötreli, ha sakin, dat kesreli olup koştum ve oldukça hızlı yürüdüm demektir.

"Bir ara O'na doğru baktım" lefte bir tarafa bakmak demektir. Lam harfi fethalıdır. Bazı raviler "fehânet" lafzını lam ile "fehâlet" diye rivayet etmişlerdir. Meşhur olan rivayet nun iledir. Her ikisi de zaman, hal, vakit anlamındadır. Yani gördüm, denk geldi, oldu gibi anlamları vardır.

"Ebu İsmail işaret etti." Bazı nüshalarda İbn İsmail'dir. İkisi de sahihtir. Çünkü o Hâtim b. İsmail'dir, künyesi Ebu İsmail'dir.

"Bir taş alıp onu kırdım ve keskinleştirdim. O da keskinleşti..." Burada hasera: keskinleştirmek ve keskinliğini engelleyen şeyleri ondan uzaklaştırmak ve böylelikle onunla ağaç dallarını kesme imkânını verecek hale getirmek demektir. Aynı zamanda "fenzeleka" lafzının anlamı da budur. Yani o da keskin bir hale geldi.

el-Herevî ve ona tabi olanlar "haseltühü: onu keskinleştirdim" fiilindeki zamirin dal'a ait olduğunu söylemişlerdir. Yani ben ağaç dallarından bir ağacı hasr ettim. Bu da taş ile onun kabuğunu soydum anlamındadır. Kadı

Iyaz el-Herevî'nin ve ona tabi olanların bu açıklamalarını kabul etmeyerek ifadelerin akışı buna uygun değildir. Çünkü o önce taşı keskinleştirmiş sonra ağacın yanına gidip iki dal koparmıştır. Bu da hadisin lafzında gayet açıktır. Ayrıca o: "Ben onu keskinleştirdim o da keskinleşti" demiştir. Bu durumda keskinleşmek ile nitelendirilen dal değil taştır. Doğrusu ise bu fiilin "haseral hacr: taşı keskinleştirdi" tabirinden gelmesidir. Hattabi de böyle demiştir.

Şunu da bilelim ki "fehasertuhu: onu keskinleştirdim" ifadesi sin iledir. Bütün nüshalarda bu şekildedir. Aynı şekilde el-Cem Beyne Sahihayn'de Hattabi'nin ve Herevî'nin kitabı ile bütün garibu'l-hadis kitaplarında böyledir. Kadı Iyaz bunun bütün üstadlarının bu kelimeyi şin harfi ile rivayet ettiklerini ileri sürmüş, bunun daha sahih olduğunu iddia etmiş olmakla birlikte durum dediği gibi değildir. Allah en iyi bilendir.

"Ensardan bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e su serinletiyordu..." Burada geçen "eşcâb" şecb'in çoğulu olup bu da oldukça eskimiş ve yıpranmış su kırbası demektir. Kuru anlamında "şâcib" denilir. Kelime helak anlamındaki "eşşecb"den gelmektedir. İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'nın: "Bir şecbe: eskimiş bir kırbaya kalktı ve ondan su döküp abdest aldı" şeklindeki hadisinde de bu anlamdadır. Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onun eski kırbalarında herhangi bir şey var mı bir bak"* buyruğu da bunun gibidir. el-Mâzerî ve başkalarının söyledikleri burada "eşcab"den kasıt ise kırbanın üzerine asıldığı değneklerdir şeklindeki açıklaması burada geçen "hurma dalından bir sopa üzerinde ... soğuttuğu" ifadesi dolayısıyla yanlıştır.

Hı harfi kesreli, mim şeddeli ve re harfi ile "elhimare" ise su kırbalarının üzerine asıldığı çubuklara/sopalara denilir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bazı raviler bu kelimeyi sonunda yuvarlak te olmaksızın "himar" diye kaydetmişlerdir. Cumhurun rivayeti ise sonunda yuvarlak te iledir. Her ikisi de sahihtir. Her ikisinin de anlamı dediğimiz gibidir.

"Ben o kırbalarda ancak ... buldum." Katreden kasıt çok az miktar demektir. Ayn harfi fethalı ze sakin ve sonu medli olarak "el-azla" ise kırbanın ağzı anlamındadır. "Kuru kısmı onu içer" ifadesi de şu demektir. O su oldukça azdır. Oldukça az olmakla birlikte kırbanın diğer kısmı kurudur. O suyu boşaltmaya kalkacak olursak kırbanın kuru kısmı onu içer ve ondan hiçbir şey aşağıya inmez.

"Elleri ile onu sıkıştırıyordu." Bazı nüshalarda ise "elleri ile" değil de tekil olarak "eli ile" kaydedilmiştir.

"Bir çömleğin getirilmesini iste..." Yani ey kafilenin çömleğinin sorumlusu, getir. Bilindiğinden ötürü muzaf hazfedilmiştir. Cefnenin kendisine ise

seslenilmez. Bu da ey kafileyi doyuran çömleğin sorumlusu kişi onu getir demektir. Bunun da anlamı yanında bu niteliğe sahip çömlek bulunan kişi onu getirsin demektir.

"Denizin kıyısına vardık..." sifulbahr: denizin kıyısı, sahili demektir. Zehara ise yüksek dalgalarla dalgalandı demektir.

"Hicac" hı harfi kesreli ve fethalı (hacac) diye de söylenir. Gözünün etrafındaki yuvarlak kemik demektir.

"Sonra kafiledeki en iri adamı... çağırdık." Kaf harfi kesreli, fe harfi sakin "kifl" burada cumhurun dediğine göre deveye binen kimsenin düşmemesi için devenin hörgücü üzerine koyduğu ve böylelikle biniciyi koruyan örtüdür.

el-Herevî dedi ki: el-Ezheri dedi ki: Yüce Allah'ın: *"Size rahmetinden iki kat (kifleyn) versin"* (Hadid, 28) buyruğu da buradan türemiştir ki sizi helak olmaktan koruyacak iki pay demektir. Tıpkı kifl denilen örtünün deve binicisini koruduğu gibi. Yine aynı kökten gelmek üzere "tekeffeltülbair ve ekfeltuhu" denilir ki bu da böyle bir örtüyü devenin hörgücü etrafında çevirip sonra binmeyi anlatmak için kullanılır. Bu örtüye de kaf harfi kesreli, fe harfi sakin olarak "kifl" denilir.

Kadı Iyaz dedi ki: bazı raviler bunu "kef" ve "ve" harfleri fethalı olarak (kefel diye) zaptetmiş iseler de sahih olanı birincisidir.

"En iri adam" ifadesine gelince çoğunluğun rivayetinde "racul" kelimesi cim iledir. Daha sahih olan da budur. Bazıları ise bunu ha ile "rahl" diye rivayet etmişlerdir. Nitekim Buhari'nin ravileri de bu kelimeyi bu iki şekilde rivayet etmiştir. (Rahl devenin üzerinde eğer takımının bulunması halidir).

Bu hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çok açık mucizeleri vardır. Allah en iyi bilendir.

١٩/٢٠- بَاب فِي حَدِيثِ الْهِجْرَةِ وَيُقَالُ لَهُ حَدِيثُ الرَّحْلِ

19/20- HİCRET HADİSİ -Kİ BUNA GÖÇ HADİSİ DE DENİLİR- HAKKINDA BİR BAB

٧٤٣٨-١/٧٥- حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ جَاءَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ إِلَى أَبِي فِي مَنْزِلِهِ فَاشْتَرَى مِنْهُ رَحْلًا فَقَالَ لِعَازِبٍ ابْعَثْ مَعِيَ ابْنَكَ يَحْمِلْهُ مَعِي إِلَى

مَنْزِلِي فَقَالَ لِي أَبِي احْمِلْهُ فَحَمَلْتُهُ وَخَرَجَ أَبِي مَعَهُ يَنْتَقِدُ ثَمَنَهُ فَقَالَ لَهُ أَبِي يَا أَبَا بَكْرٍ حَدِّثْنِي كَيْفَ صَنَعْتُمَا لَيْلَةَ سَرَيْتَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ نَعَمْ أَسْرَيْنَا لَيْلَتَنَا كُلَّهَا حَتَّى قَامَ قَائِمُ الظَّهِيرَةِ وَخَلَا الطَّرِيقُ فَلَا يَمُرُّ فِيهِ أَحَدٌ حَتَّى رُفِعَتْ لَنَا صَخْرَةٌ طَوِيلَةٌ لَهَا ظِلٌّ لَمْ تَأْتِ عَلَيْهِ الشَّمْسُ بَعْدُ فَنَزَلْنَا عِنْدَهَا فَأَتَيْتُ الصَّخْرَةَ فَسَوَّيْتُ بِيَدِي مَكَانًا يَنَامُ فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ فِي ظِلِّهَا ثُمَّ بَسَطْتُ عَلَيْهِ فَرْوَةً ثُمَّ قُلْتُ نَمْ يَا رَسُولَ اللهِ وَأَنَا أَنْفُضُ لَكَ مَا حَوْلَكَ فَنَامَ وَخَرَجْتُ أَنْفُضُ مَا حَوْلَهُ فَإِذَا أَنَا بِرَاعِي غَنَمٍ مُقْبِلٍ بِغَنَمِهِ إِلَى الصَّخْرَةِ يُرِيدُ مِنْهَا الَّذِي أَرَدْنَا فَلَقِيتُهُ فَقُلْتُ لِمَنْ أَنْتَ يَا غُلَامُ فَقَالَ لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ قُلْتُ أَفِي غَنَمِكَ لَبَنٌ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ أَفَتَحْلُبُ لِي قَالَ نَعَمْ فَأَخَذَ شَاةً فَقُلْتُ لَهُ انْفُضِ الضَّرْعَ مِنَ الشَّعَرِ وَالتُّرَابِ وَالْقَذَى قَالَ فَرَأَيْتُ الْبَرَاءَ يَضْرِبُ بِيَدِهِ عَلَى الْأُخْرَى يَنْفُضُ فَحَلَبَ لِي فِي قَعْبٍ مَعَهُ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ قَالَ وَمَعِي إِدَاوَةٌ أَرْتَوِي فِيهَا لِلنَّبِيِّ ﷺ لِيَشْرَبَ مِنْهَا وَيَتَوَضَّأَ قَالَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَكَرِهْتُ أَنْ أُوقِظَهُ مِنْ نَوْمِهِ فَوَافَقْتُهُ اسْتَيْقَظَ فَصَبَبْتُ عَلَى اللَّبَنِ مِنَ الْمَاءِ حَتَّى بَرَدَ أَسْفَلُهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ اشْرَبْ مِنْ هَذَا اللَّبَنِ قَالَ فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ ثُمَّ قَالَ أَلَمْ يَأْنِ لِلرَّحِيلِ قُلْتُ بَلَى قَالَ فَارْتَحَلْنَا بَعْدَمَا زَالَتِ الشَّمْسُ وَاتَّبَعَنَا سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ وَنَحْنُ فِي جَلَدٍ مِنَ الْأَرْضِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أُتِينَا فَقَالَ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللهَ مَعَنَا فَدَعَا عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَارْتَطَمَتْ فَرَسُهُ إِلَى بَطْنِهَا أُرَى فَقَالَ إِنِّي قَدْ عَلِمْتُ أَنَّكُمَا قَدْ دَعَوْتُمَا عَلَيَّ فَادْعُوَا لِي فَاللهُ لَكُمَا أَنْ أَرُدَّ عَنْكُمَا الطَّلَبَ فَدَعَا اللهَ فَنَجَا فَرَجَعَ لَا يَلْقَى أَحَدًا إِلَّا قَالَ قَدْ كَفَيْتُكُمْ مَا هَاهُنَا فَلَا يَلْقَى أَحَدًا إِلَّا رَدَّهُ قَالَ وَوَفَى لَنَا وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ ح وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ كِلَاهُمَا عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ اشْتَرَى أَبُو بَكْرٍ مِنْ أَبِي رَحْلًا بِثَلَاثَةَ عَشَرَ دِرْهَمًا وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ زُهَيْرٍ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ وَقَالَ فِي حَدِيثِهِ مِنْ رِوَايَةِ عُثْمَانَ بْنِ عُمَرَ فَلَمَّا دَنَا دَعَا عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَسَاخَ فَرَسُهُ فِي الْأَرْضِ إِلَى بَطْنِهِ وَوَثَبَ عَنْهُ وَقَالَ يَا مُحَمَّدُ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ هَذَا عَمَلُكَ فَادْعُ اللهَ أَنْ يُخَلِّصَنِي مِمَّا أَنَا فِيهِ وَلَكَ عَلَيَّ لَأُعَمِّيَنَّ عَلَى مَنْ وَرَائِي وَهَذِهِ كِنَانَتِي فَخُذْ سَهْمًا مِنْهَا فَإِنَّكَ سَتَمُرُّ عَلَى إِبِلِي وَغِلْمَانِي بِمَكَانِ كَذَا وَكَذَا فَخُذْ مِنْهَا حَاجَتَكَ قَالَ لَا حَاجَةَ لِي فِي إِبِلِكَ فَقَدِمْنَا

الْمَدِينَةَ لَيْلًا فَتَنَازَعُوا أَيُّهُمْ يَنْزِلُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَنْزِلُ عَلَى بَنِي النَّجَّارِ أَخْوَالِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أُكْرِمُهُمْ بِذَلِكَ فَصَعِدَ الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ فَوْقَ الْبُيُوتِ وَتَفَرَّقَ الْغِلْمَانُ وَالْخَدَمُ فِي الطُّرُقِ يُنَادُونَ يَا مُحَمَّدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَا مُحَمَّدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ

7438-75/1- Bana Seleme b. Şebib tahdis etti, bize Hasan b. A'yen tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu İshak tahdis edip dedi ki: el-Berâ b. Âzib'i şöyle derken dinledim: Ebu Bekr es-Sıddîk evinde iken babamın yanına geldi, ondan bir semer satın aldı. Azib'e: Benimle beraber oğlunu gönder de onu benimle birlikte evime kadar taşısın dedi. Bunun üzerine babam da bana: Onu taşı dedi, ben de onu taşıdım. Babam da onunla birlikte parasını almak üzere çıktı. Babam ona: Ey Ebu Bekir! Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte gittiğin gece nasıl yaptınız bir anlat dedi. Ebu Bekir de: Olur dedi. O gecemizin tamamında yol aldık. Nihayet öğle sıcağı gelip de yol tenhalaşıp kimsenin geçmediği bir zamanda karşımıza gölgesi olan uzunca bir kaya çıktı. Henüz güneş onun üzerine gelmemişti. Biz de onun yakınında konakladık. Kayaya gittim. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gölgesinde uyuyacağı bir yeri kendi elimle düzelttim. Sonra üzerine bir post serdim. Sonra da: Uyu ey Allah'ın Rasûlü! Ben senin etrafında ne var ne yok teftiş edeceğim dedim. O da uyudu. Ben de etrafında ne var ne yok bakayım diye çıktım. Derken bir koyun çobanının koyunları ile kayaya doğru aynı maksatla geldiğini gördüm. Onu karşılayarak sen kimin çobanısın ey çocuk dedim. O Medine ahalisinden bir adamın çobanı olduğunu söyledi. Ben: Koyunlarında süt var mı dedim. O: Evet dedi. Bu sefer: Peki benim için süt sağar mısın dedim. O: Evet deyip bir koyun aldı. Ona: Memeyi kıldan topraktan ve pisliklerden temizle dedim.

(Ebu İshak) dedi ki: Bu arada el-Berâ'nın temizleyerek (silkeleyerek) bir elini diğerinin üzerine vurduğunu gördüm.

çoban benim için beraberindeki bir tahta çanağa bir sağımlık süt sağdı. Beraberimde onunla Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) için ondan içip abdest alması için götürdüğüm bir mataram da vardı.

"Ebu Bekir (devamla) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim. Onu uykusundan uyandırmak hoşuma gitmedi. Sonra O'nun uyandığını gördüm. Sütün üzerine alt tarafları soğuyuncaya kadar bir miktar su döktüm. Sonra: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu sütten iç dedim. O da gönlüm rahatlayıncaya kadar içti. Sonra da: *"Yola koyulma zamanı gelmedi mi"* buyurdu. Ben: Geldi dedim. Güneş zevale erdikten sonra yola koyulduk. Süraka b.

Mâlik de bizi takib etti. Biz sert bir yerde iken Ey Allah'ın Rasûlü! Bize yetişildi dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Üzülme, muhakkak Allah bizimledir"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona beddua etti. Atının ayakları görüşüme göre karnına kadar yere geçti.

Süraka: Ben gerçekten her ikinizin de bana beddua ettiğinizi bildim. Haydi bana dua ediniz. Size Allah adına yemin ediyorum ki sizi takip edenleri geri çevireceğim dedi. O da Allah'a dua etti. Süraka kurtuldu. Geri döndü. Kiminle karşılaştıysa mutlaka: Ben bu tarafı sizin için kontrol ettim. Bakmanıza gerek yok diyor ve kiminle karşılaştıysa mutlaka geri çeviriyordu. Böylece bize verdiği sözünde durdu.

Bu hadisi bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Osman b. Ömer tahdis etti. (H.) Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi (Osman ile) ikisi İsrail'den, o Ebu İshak'dan, o Bera'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Bekir babamdan on üç dirheme bir semer satın aldı ve hadisi Zuheyr'in Ebu İshak'dan naklettiği hadisi ile aynı manada rivayet etti. Osman b. Ömer'den diye rivayetinde şunları söyledi: (Süraka) yaklaşınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona beddua etti. Atının da ayakları karnına kadar yere battı. Süraka atın üzerinden atladı ve: Ey Muhammed! Ben bunun senin işin olduğunu bildim. Allah'a içinde bulunduğum bu halden kurtarması için dua et. Arkamda kim varsa sizin durumunuzu ondan saklayacağıma dair de sana söz veriyorum. İşte benim ok torbam. Ondan bir ok al. Filan ve filan yerde bana ait develerin ve hizmetçilerimin yanından geçeceksin. Onlardan ihtiyacın olanı al dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Senin develerine bir ihtiyacım yok"* buyurdu. Geceleyin Medine'ye geldik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hangilerine misafir olacak diye birbirleri ile tartıştılar. O da: *"Abdulmuttalib'in dayıları neccaroğullarının misafiri olacağım. Böylelikle onlara ikramda bulunmuş olurum"* buyurdu. Erkekler ve kadınlar evlerin damına çıktılar, çocuklar ve hizmetçiler yollara dağılarak Ya Muhammed ya Rasulallah ya Muhammed ya Rasulullah diye sesleniyorlardı.[807]

Şerh

"Bedelini almak üzere" bedelini tahsil etmek üzere (çıktı). Sera ve esra (geceleyin yürüdü) iki ayrı söyleyiş olarak aynı anlamda kullanılır.

"Kaimuzzahira: günün ortası" demek olup bu da güneşin istiva (göğün ortasında) bulunma hali demektir. Ona "kaim" denilmesi gölgenin görülme-

807 Daha önce muhtasar olarak geçen 5206 ve yine muhtasar olarak geçen 5207 numaralı hadislerin kaynakları

mesinden dolayıdır. Sanki gölge ayakta durmuş gibidir. Nüshaların çoğunda ise zı harfi ötreli ve he'den sonra ye hazfedilmiş olarak "kaimuzzuhr" diye kaydedilmiştir.

"Bir kaya göründü." Yani böyle bir kayayı gördük.

"Üzerine bir post serdim." Maksat giyilen, bildiğimiz post (kürk)dür. Doğrusu budur. Kadı Iyaz ise bazılarının buradaki "ferve/post" ile ot kastedildiğini söylediklerini zikretmektedir. Çünkü ona da "ferve" denilir. Ama bu bâtıl bir görüşdür. Bu kanaati reddeden hususlardan birisi de Buhari'deki "beraberimdeki bir post" ifadesidir. Posta (kürke) sonu yuvarlak te ile ferveh denildiği gibi te'siz olarak "ferv" de denilir. Her ikisi de sahih olmakla birlikte lügatta daha meşhur olan budur.

"Etrafında ne var ne yok teftiş edeceğim." Ortalıkta düşman olup olmadığını araştıracağım demektir.

"Ey genç sen kimin çobanısın dedim. O: Medine ahalisinden bir adamın" dedi. Burada medine'den kasıt Mekke'dir. Çünkü henüz Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in medine'sine Medine adı verilmemişti. O zaman adı Yesrib idi. Sağlıklı ve doğru cevap budur. Kadı Iyaz'ın burada medine'nin sözkonusu edilmesi bir yanılmadır demesi ise dediği gibi değildir. Aksine doğrudur ve bundan kasıt Mekke'dir.

"Koyunlarında süt var mı" leben: süt kelimesi lam ve be harfleri fethalı söylenir. Bildiğimiz süt kastedilmektedir. Meşhur olan rivayet budur. Bazıları ise lam harfi ötreli, be harfi sakin "lubn" diye rivayet etmişlerdir ki bu da sütleri olan koyunlar anlamındadır.

"Beraberindeki tahta bir çanağa bir sağımlık süt sağdı. Beraberinde de... bir mataram vardı." Buradaki "ka'b: bilinen ahşap bir çanak" demektir.

Kaf harfi ötreli ve peltek se ile küsbe ise bir sağımlık süt miktarına denilir. Bu açıklamayı İbnu's-Sikkit yapmıştır. Bunun ondan daha az miktarı anlattığı da söylenmiştir.

İdave (matara) küçük bir su kabı gibidir.

Bu hadis-i şerif hakkında soru sorulup: Bu çocuktan (hizmetçiden, köleden) maliki olmadığı halde sütü nasıl içtiler diye bir soru sorulabilir. Bunun bir kaç şekilde cevabının verilmesi mümkündür:

1. Bu, Arapların çobanlara yanlarında bir misafir yahut bir yolcu geçmesi halinde ona süt içirmelerine ve benzeri şeyler yapmalarına izin verdikleri şeklindeki adetlerine göre yorumlanır.

2. Bu çoban nazlarının geçtiği bir arkadaşlarının çobanı idi. Bu da caizdir.

3. Bu emanı olmayan bir harbinin malıdır. Böyle bir durumda da bu caiz olur.

4. Çaresiz kalmış olabilirler.

İlk iki cevap daha güzeldir.

"Altı soğuyuncaya kadar" meşhur olana göre re harfi fethalıdır. Cevheri ötreli okunacağını söylemiştir.

"Biz ise sert bir yerde idik." Buradaki "cered" lafzında cim ve lam harfleri fethalıdır. Sert zemin demektir. İki dal ile "ceded" diye de rivayet edilmiştir. Bu da düz yer demektir. Orası sert ve düz bir yer idi.

"Atı karnına kadar battı" yani o sert zeminde atın ayakları battı.

Yine "seha" de buradaki "irtafemet: battı" ile aynı anlamdadır.

"Arkamdan geleceklerden durumunuzu gizleyeceğim." Yani sizi takip edenler arasından arkamdan geleceklere durumunuzu gizleyeceğim ve hiçkimsenin durumunuzu bilmenize imkân vermeyecek şekilde onlara başka şeyler söyleyeceğim.

Bu hadis-i şeriften çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu açık mucizesi, Ebu Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'ın da çeşitli bakımlardan açık bir fazileti görülmektedir.

2. Tabii olanın tabi olduğu kimseye hizmet etmesi mümkündür.

3. Yolculukta taharet için, içmek için, matara, ibrik ve benzeri şeyleri beraber götürmek yerindedir.

4. Şanı yüce Allah'a tevekkülün fazileti ve güzel akıbeti görülmektedir.

5. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gelmesinden dolayı sevinmeleri ve gelişine sevindiklerini açıkça ortaya koymaları dolayısıyla Ensar'ın pek çok fazileti vardır.

6. Akrabalık uzak olsun yakın olsun akrabalık bağını gözetmenin fazileti vardır. Üstün bir şahsiyet akrabalarının bulunduğu bir şehire gelecek olursa, onlara bu yolla ikramda bulunmak üzere misafir olur. Allah en iyi bilendir.

٥٤/٤٢- كِتَاب التَّفْسِيرِ

54/42- TEFSİR KİTABI

.../١- باب في تفسير آيات متفرقة

.../1- ÇEŞİTLİ AYETLERİN TEFSİRİ HAKKINDA BİR BAB[808]

٧٤٣٩-١/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قِيلَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ يُغْفَرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ فَبَدَّلُوا فَدَخَلُوا الْبَابَ يَزْحَفُونَ عَلَى أَسْتَاهِهِمْ وَقَالُوا حَبَّةٌ فِي شَعَرَةٍ

7439-1/1- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den tahdis edip dedi ki: Bu(nlar) Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin yer aldığı çeşitli hadisler zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İsrailoğullarına kapıdan secde ederek girin, hıtta deyin, sizin için günahlarınız bağışlansın denildi ama onlar (söyleyecekleri sözü) değiştirdiler. Kapıdan kıçları üzerinde sürünerek girdiler ve bir arpa içinde bir habbe dediler."*[809]

Şerh

"Hıtta deyin" buyruğu bizim duamızdaki dileğimiz hıttadır demektir. Yani günahlarımızın af edilmesi, dökülmesidir.

"Kıçları üzerine sürünerek" buradaki "estâh: kıçlar" üstün çoğuludur, dübür demektir.

٧٤٤٠-٢/٢- حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بُكَيْرٍ النَّاقِدُ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ حَدَّثَنِي وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنُونَ

808 Tuhfetu'l-Eşrâf'dan eklenmiştir.
809 Buhari, 3403, 4641; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14697

ابْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ وَهُوَ ابْنُ كَيْسَانَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ تَابَعَ الْوَحْيَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ قَبْلَ وَفَاتِهِ حَتَّى تُوُفِّيَ وَأَكْثَرُ مَا كَانَ الْوَحْيُ يَوْمَ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ

7440-2/2- Bana Amr b. Muhammed b. Bukeyr en-Nâkid, Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd tahdis etti. Abd bana Yakub -yani b. İbrahim b. Sa'd- tahdis etti derken diğer ikisi bize tahdis etti dedi. (Yakub dedi ki) Bize babam Salih'den -ki o İbn Keysân'dır- tahdis etti, o İbn Şihab'dan şöyle dediğini rivayet etti: Enes b. Mâlik'in bana haber verdiğine göre şanı yüce Allah, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vefatından önce arka arkaya vahiy gönderdi. Nihayet vefat edinceye kadar. Vahyin en çok geldiği zaman ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefat ettiği gündü.[810]

٧٤٤١-٣/٣- حَدَّثَنِي أَبُو خَيْثَمَةَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَهُوَ ابْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ أَنَّ الْيَهُودَ قَالُوا لِعُمَرَ إِنَّكُمْ تَقْرَءُونَ آيَةً لَوْ أُنْزِلَتْ فِينَا لَاتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ عِيدًا فَقَالَ عُمَرُ إِنِّي لَأَعْلَمُ حَيْثُ أُنْزِلَتْ وَأَيَّ يَوْمٍ أُنْزِلَتْ وَأَيْنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَيْثُ أُنْزِلَتْ أُنْزِلَتْ بِعَرَفَةَ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاقِفٌ بِعَرَفَةَ قَالَ سُفْيَانُ أَشُكُّ كَانَ يَوْمَ جُمُعَةٍ أَمْ لَا يَعْنِي الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي

7441-3/3- Bana Ebu Hayseme Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrahman -ki o b. Mehdi'dir- tahdis etti, bize Süfyan, Kays b. Müslim'den tahdis etti, o Tarık b. Şihab'dan rivayet ettiğine göre yahudiler Ömer'e: Sizler bir ayet okuyorsunuz ki eğer o bize indirilmiş olsaydı biz o günü bayram edinirdik dediler. Bunun üzerine Ömer: Gerçekten ben onun nerede indirildiğini, hangi gün indirildiğini ve indirildiği zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nerede olduğunu iyi biliyorum. Ayet Arafatta, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arafatta vakfede iken indirildi.

Süfyan dedi ki: Cuma günü mü idi değil miydi şüphe ediyorum. Kastettiği (ayet) ise *"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım"* (Maide, 3) ayetidir.[811]

810 Buhari, 4982; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1507

811 Buhari, 45, 4407, 4606, 7268 -muallak olarak-; Tirmizi, 3043; Nesai, 3002, 5027; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10468

٧٤٤٢-٤/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ قَالَتْ الْيَهُودُ لِعُمَرَ لَوْ عَلَيْنَا مَعْشَرَ يَهُودَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا نَعْلَمُ الْيَوْمَ الَّذِي أُنْزِلَتْ فِيهِ لَاتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ عِيدًا قَالَ فَقَالَ عُمَرُ فَقَدْ عَلِمْتُ الْيَوْمَ الَّذِي أُنْزِلَتْ فِيهِ وَالسَّاعَةَ وَأَيْنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ نَزَلَتْ نَزَلَتْ لَيْلَةَ جَمْعٍ وَنَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَرَفَاتٍ

7442-4/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb -lafız Ebu Bekr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. İdris babasından tahdis etti, o Kays b. Müslim'den, o Tarık b. Şihab'dan şöyle dediğini rivayet etti. Yahudiler Ömer'e: Eğer biz yahudiler topluluğu üzerine şu: *"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslamı beğenip seçtim"* (Maide, 3) ayeti indirilmiş olsaydı ve bu ayetin indirilmiş olduğu günü bilseydik kesinlikle o günü bayram edinirdik dediler.

Bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Bu ayetin indirildiği günü, indirildiği saati, indiğinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nerede olduğunu iyi biliyorum. Ayet cem (müzdelifeye gidilecek) gece biz, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte arafatta iken nazil oldu.[812]

Şerh

Yüce Allah'ın: *"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim"* (Maide, 3) buyruğu hakkında "cem gecesi biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Arafatta iken nazil oldu" demesi şeklindeki bu ifadeler bütün nüshalarda rivayet (cem gecesi) şeklindedir. İbn Mâhân nüshasında ise "cuma gecesi" diye kaydedilmiştir. Her ikisi de sahihtir. Çünkü "cem gecesi" rivayeti o gecenin müzdelife(ye gidilecek) gece olmasından dolayı doğrudur. "Cuma gününde biz arafatta iken" sözünden kasıt da şudur: Çünkü cem gecesi arafatta vakfe gününün akşamı ile başlar. Böylelikle cuma gecesinden kasıt da cuma günü olur. Ömer (radıyallâhu anh)ın maksadı ise biz bugünü iki bakımdan bayram edinmiş bulunuyoruz. Evvela o arefe günüdür, ikinci olarak da cuma günüdür. Bunların her biri de müslümanlar için bayram günleridir.

٧٤٤٣-٥/٥- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عُمَيْسٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ إِلَى

812 7441 numaralı hadisin kaynakları

عُمَرَ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ آيَةٌ فِي كِتَابِكُمْ تَقْرَءُونَهَا لَوْ عَلَيْنَا نَزَلَتْ مَعْشَرَ الْيَهُودِ لَاتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ عِيدًا قَالَ وَأَيُّ آيَةٍ قَالَ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَقَالَ عُمَرُ إِنِّي لَأَعْلَمُ الْيَوْمَ الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ وَالْمَكَانَ الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَرَفَاتٍ فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ

7443-5/5- Bana Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Cafer b. Avn haber verdi, bize Ebu Umeys, Kays b. Müslim'den haber verdi, o Tarık b. Şihab'dan şöyle dediğini rivayet etti: Yahudilerden bir adam Ömer (radıyallâhu anh)'a gelerek: Ey müminlerin emiri! Kitabınızda okuduğunuz bir ayet vardır. Biz yahudiler topluluğu üzerine inmiş olsaydı o günü bayram edinirdik dedi. Ömer: O hangi ayettir dedi. Yahudi: *"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim"* (Maide, 3) dir dedi. Bunun üzerine Ömer: Gerçekten ben bu ayetin indiği günü, indiği yeri biliyorum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir cuma gününde Arafatta iken nazil oldu.[813]

٧٤٤٤-٦/٦- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا وَقَالَ حَرْمَلَةُ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ قَالَتْ يَا ابْنَ أُخْتِي هِيَ الْيَتِيمَةُ تَكُونُ فِي حَجْرِ وَلِيِّهَا تُشَارِكُهُ فِي مَالِهِ فَيُعْجِبُهُ مَالُهَا وَجَمَالُهَا فَيُرِيدُ وَلِيُّهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِغَيْرِ أَنْ يُقْسِطَ فِي صَدَاقِهَا فَيُعْطِيَهَا مِثْلَ مَا يُعْطِيهَا غَيْرُهُ فَنُهُوا أَنْ يَنْكِحُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا لَهُنَّ وَيَبْلُغُوا بِهِنَّ أَعْلَى سُنَّتِهِنَّ مِنَ الصَّدَاقِ وَأُمِرُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا طَابَ لَهُمْ مِنَ النِّسَاءِ سِوَاهُنَّ قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ اسْتَفْتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ هَذِهِ الْآيَةِ فِيهِنَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ قَالَتْ وَالَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى أَنَّهُ يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ الْآيَةُ الْأُولَى الَّتِي قَالَ اللَّهُ فِيهَا وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ قَالَتْ عَائِشَةُ وَقَوْلُ اللَّهِ

813 7441 numaralı hadisin kaynakları

فِي الْآيَةِ الْأُخْرَى وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ رَغْبَةَ أَحَدِكُمْ عَنِ الْيَتِيمَةِ الَّتِي تَكُونُ فِي حَجْرِهِ حِينَ تَكُونُ قَلِيلَةَ الْمَالِ وَالْجَمَالِ فَنُهُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا رَغِبُوا فِي مَالِهَا وَجَمَالِهَا مِنْ يَتَامَى النِّسَاءِ إِلَّا بِالْقِسْطِ مِنْ أَجْلِ رَغْبَتِهِمْ عَنْهُنَّ

7444-6/6- Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh ve Harmele b. Yahya et-Tucîbî tahdis etti. Ebu't-Tahir, bize İbn Vehb tahdis etti derken Harmele haber verdi dedi. Bana Yunus, İbn Şihab'dan haber verdi, bana Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre o Âişe (radıyallâhu anhâ)'a aziz ve celil Allah'ın: *"Eğer yetim kızlara adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikahlayın"* (Nisa, 3) ayetine dair soru sordum. Âişe (radıyallâhu anhâ) şöyle dedi: Kızkardeşimin oğlu. Burada sözkonusu olan velisinin himayesinde bulunan ve malında ona ortak olan yetim kızdır. Velisi kızın malını ve güzelliğini beğendiği için onunla ona vereceği mehrinde adalet yapmaksızın ona başkasının verdiğinin aynısını vermeyerek evlenmek ister. Böylelikle bunlara bu gibilerini onlar için adaletli davranmadıkça mehir hususunda onlara verilenin en yükseğini de vermedikçe onları nikahlamaları yasaklandı ve ayrıca onların dışında hoşlandıkları kadınları nikahlamakla emrolundular.

Urve dedi ki: Âişe dedi ki: Sonra insanlar bu ayet-i kerimeden sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kadınlar hakkında soru sordular. Bunun üzerine yüce Allah: *"Kadınlar(ın mirası) hakkında senden fetva isterler. De ki: Onlara dair fetvayı (hükmü) size Allah veriyor. Kendileri için yazılmış olanı onlara vermediğiniz, bununla beraber kendilerini nikahlamayı istediğiniz öksüz kızlar ile küçük çocuklar ve yetimler hakkında adaleti elden bırakmamanız hususunda kitapta sizlere okunup duran ayetler de vardır"* (Nisa, 127) buyruğunu indirdi.

Âişe dedi ki: Şanı yüce Allah'ın kitapta üzerinize okunan diye sözünü ettiği yüce Allah'ın: *"Eğer yetim kızlara adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız..."* (Nisa, 3) buyruğunun yer aldığı ilk ayettir.

Âişe dedi ki: Yüce Allah'ın diğer ayetteki: *"Bununla beraber kendilerini nikahlamayı istediğiniz"* (Nisa, 127) buyruğunda sözü edilen ise sizden birinizin himayesinde olup da malı ve güzelliği az olması halinde yetim bir kıza olan rağbetinizdir. Böylelikle onlara malına ve güzelliğine rağbet etmedikleri, yetim kızlardan nikahlamak istemeleri halinde -onlara rağbet etmemeleri sebebi ile- ancak adaletli davranarak nikahlamaları dışında nehy olundular.[814]

814 Buhari, 2494, 5064 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 2068; Nesai, 3346; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16693

Şerh

"Size helal olan kadınlardan ikişer üçer dörder olmak üzere nikahlayın." Her biriniz ikişer, üçer ya da dörder nikahlayabilirsiniz. Bunda dörtten fazlasını bir arada tutmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaz.

"Onlara verilenin en yükseği" burada sünnet onlara verilmesi adet olan en yüksek mehir ve emsallerinin mehirleri demektir.

٧٤٤٥-.../٧- وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ عَنْ قَوْلِ اللهِ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ عَنْ الزُّهْرِيِّ وَزَادَ فِي آخِرِهِ مِنْ أَجْلِ رَغْبَتِهِمْ عَنْهُنَّ إِذَا كُنَّ قَلِيلَاتِ الْمَالِ وَالْجَمَالِ

7445-.../7- Bize Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de birlikte Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan tahdis etti. Bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihab'dan rivayet etti, bana Urve'nin haber verdiğine göre o Âişe (radıyallâhu anhâ)'a yüce Allah'ın: *"Eğer yetim kızlara adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız"* (Nisa, 3) buyruğuna dair soru sordu. Sonra da hadisi Yunus'un Zührî'den rivayet ettiği hadisi ile aynı şekilde rivayet etti. Sonunda da: Malları ve güzellikleri az olması halinde onlara rağbet etmediği için ibaresini ekledi.[815]

٧٤٤٦-٧/٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ فِي قَوْله وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى قَالَتْ أُنْزِلَتْ فِي الرَّجُلِ تَكُونُ لَهُ الْيَتِيمَةُ وَهُوَ وَلِيُّهَا وَوَارِثُهَا وَلَهَا مَالٌ وَلَيْسَ لَهَا أَحَدٌ يُخَاصِمُ دُونَهَا فَلَا يُنْكِحُهَا لِمَالِهَا فَيَضُرُّ بِهَا وَيُسِيءُ صُحْبَتَهَا فَقَالَ إِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنْ النِّسَاءِ يَقُولُ مَا أَحْلَلْتُ لَكُمْ وَدَعْ هَذِهِ الَّتِي تَضُرُّ بِهَا

7446-7/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Hişâm, babasından tahdis etti, o Âişe'den yüce Allah'ın: *"Yetim kızlara adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız"* (Nisa, 3) ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Ayet, yetim bir kızı bulunup kendisi hem velisi hem onun mirasçısı olup, yetim kızın da malının bulun-

815 Buhari, 2494, 4573; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16493

ması diğer taraftan onun için onu savunacak kimsesi bulunmayan bir kızı malı dolayısı ile nikahlamayıp ona zarar vermesi, onunla birlikteliğini kötü bir şekilde sürdürmesi halidir. Bu sebeple yüce Allah da: *"Eğer yetim kızlara adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız size helal olan kadınlardan... nikahlayınız"* (Nisa, 3) buyurdu. Yani size helal kıldıklarından nikahlayın ve şu zarar verdiğiniz yetim kızı da bırak(ın, terk edin).[816]

٧٤٤٧-٨/٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ فِي قَوْلِه وَمَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ قَالَتْ أُنْزِلَتْ فِي الْيَتِيمَةِ تَكُونُ عِنْدَ الرَّجُلِ فَتَشْرَكُهُ فِي مَالِهِ فَيَرْغَبُ عَنْهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا وَيَكْرَهُ أَنْ يُزَوِّجَهَا غَيْرَهُ فَيَشْرَكُهُ فِي مَالِهِ فَيَعْضِلُهَا فَلَا يَتَزَوَّجُهَا وَلَا يُزَوِّجُهَا غَيْرَهُ

7447-8/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abde b. Süleyman, Hişâm'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den yüce Allah'ın: *"Kendileri için yazılmış olanı (hakları) onlara vermediğiniz, bununla beraber kendilerini nikahlamayı istediğiniz öksüz kızlar ile küçük çocuklar ve yetimler hakkında ... kitapta sizlere okunup duran (ayet)ler de vardır."* (Nisa, 127) ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Bu ayet, bir adamın yanında bulunup malında kendisi ile ortak olan, kendisi ile de evlenmeyi istemediği, başkası ile de evlendirmekten -evlendireceği kişi malında kendisi ile ortak olmasından- hoşlanmadığı yetim kız hakkında indirilmiştir. O böyle bir kızın evlenmesine engel olur, onunla ne kendisi evlenir ne de onu başkası ile evlendirir.[817]

٧٤٤٨-٩/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ أَخْبَرَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ فِي قَوْلِه يَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ الْآيَةَ قَالَتْ هِيَ الْيَتِيمَةُ الَّتِي تَكُونُ عِنْدَ الرَّجُلِ لَعَلَّهَا أَنْ تَكُونَ قَدْ شَرِكَتْهُ فِي مَالِهِ حَتَّى فِي الْعَذْقِ فَيَرْغَبُ يَعْنِي أَنْ يَنْكِحَهَا وَيَكْرَهُ أَنْ يُنْكِحَهَا رَجُلًا فَيَشْرَكُهُ فِي مَالِهِ فَيَعْضِلُهَا

7448-9/10- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Hişâm babasından haber verdi, o Âişe'den yüce Allah'ın: *"Kadınlar (ın mirası) hakkında senden fetva isterler. De ki: Onlara dair fetvayı (hükmü) size Allah veriyor"* (Nisa, 127) ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Burada sözkonusu edilen bir adamın yanında bulunan yetim kızdır. Olur ki bu

816 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16837
817 Buhari, 5131; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17058

kız hurma ağacına varıncaya kadar malında ona ortaktır. O da ona rağbet etmez. Yani onu nikahlamak istemez, başka bir adama da malında ortak olmasını istemediği için onu evlendirmez ve böylece evlenmesine engel olur.[818]

Şerh

"Hurma ağacına varıncaya kadar malında ona ortak olur." Burada "şerikethu: ona ortak olur" da re harfi kesrelidir.

Ayn harfi fethalı olarak "ask" ise hurma ağacı demektir.

٧٤٤٩-١٠/١١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ فِي قَوْله وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ قَالَتْ أُنْزِلَتْ فِي وَالِي مَالِ الْيَتِيمِ الَّذِي يَقُومُ عَلَيْهِ وَيُصْلِحُهُ إِذَا كَانَ مُحْتَاجًا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ

7449-10/11- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abde b. Süleyman, Hişâm'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den yüce Allah'ın: *"Fakir olan da maruf bir şekilde yesin"* (Nisa, 6) buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Ayet, yetimin malının velisi olup, o malın başında duran ve onu ıslah eden kişi hakkında nazil olmuştur. Eğer muhtaç düşerse ondan yiyebilir.[819]

٧٤٥٠-١١/١٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ فِي قَوْله تَعَالَى وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ قَالَتْ أُنْزِلَتْ فِي وَلِيِّ الْيَتِيمِ أَنْ يُصِيبَ مِنْ مَالِهِ إِذَا كَانَ مُحْتَاجًا بِقَدْرِ مَالِهِ بِالْمَعْرُوفِ

7450-11/12- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Hişâm babasından tahdis etti, o Âişe'den yüce Allah'ın: *"Zengin olan kaçınsın fakir olan da örfe göre yesin"* (Nisa, 6) buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Ayet, yetimin velisi hakkında muhtaç olması halinde maruf bir şekilde malı kadarı ile ondan yiyebileceği hakkında inmiştir.[820]

Şerh

Yüce Allah'ın: *"Fakir olan da örfe göre yesin"* buyruğu hakkında söylediklerine göre yetimin velisinin, yetimin malından muhtac olması halinde maruf bir şekilde yemesi caizdir. Bu aynı zamanda Şafii'nin ve cumhurun kabul ettiği görüştür. Bir kesim ise caiz olmaz demiştir. İbn Abbas'dan ve

818 Buhari, 4600; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16817
819 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17086
820 Buhari, 2765; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16814

Zeyd b. Eslem'den de şöyle dedikleri nakledilmektedir: Bu ayet-i kerime yüce Allah'ın: *"Muhakkak yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenler..."* (Nisa, 10) ayeti ile nesh edilmiştir dedikleri nakledilmiştir. Yüce Allah'ın: *"Mallarınızı kendi aranızda batıl yollarla yemeyiniz"* (Bakara, 188) buyruğu ile nesh edildiği de söylenmiştir.

Cumhur ise yetimin malından yemesi halinde onun bedelini geri ödemesi gerekip gerekmediği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bunlar aynı zamanda mezhebimize mensup ilim adamlarının iki ayrı görüşüdür. Ama daha sahih olan görüşe göre böyle bir yükümlülüğü yoktur. Irak fukahası ise ancak yetimin malı ile birlikte yolculuk yapması halinde ondan yemesi caiz olur demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٧٤٥١-.../١٣- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ بِهَذَا الإِسْنَادِ

7451-.../13- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn Numeyr tahdis etti, bize Hişâm bu isnad ile tahdis etti.[821]

٧٤٥٢-١٢/١٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ إِذْ جَاءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتْ الأَبْصَارُ وَبَلَغَتْ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ قَالَتْ كَانَ ذَلِكَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ

7452-12/14- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman, Hişâm'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan aziz ve celil Allah'ın: *"Hani onlar size hem üstünüzden hem alt tarafınızdan gelmişlerdi. O vakit gözler yerinden kaymış, yürekler de gırtlaklara varmıştı"* (Ahzab, 10) buyruğu hakkında: Bu Hendek günü olmuştu dediğini rivayet etti.[822]

٧٤٥٣-١٣/١٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا الآيَةَ قَالَتْ أُنْزِلَتْ فِي الْمَرْأَةِ تَكُونُ عِنْدَ الرَّجُلِ فَتَطُولُ صُحْبَتُهَا فَيُرِيدُ طَلاقَهَا فَتَقُولُ لا تُطَلِّقْنِي وَأَمْسِكْنِي وَأَنْتَ فِي حِلٍّ مِنِّي فَنَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةَ

7453-13/15- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abde b. Süleyman tahdis etti, bize Hişâm babasından tahdis etti, o Âişe'den: *"Şayet bir kadın kocasının uzaklaşmasından yahut yüz çevirmesinden korkarsa..."*

821 Buhari, 1212, 4575; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16980
822 Buhari, 4103; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17045

(Nisa, 128) ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Ayet, bir adamın yanında bulunan onunla birlikteliği uzayıp giden ama kocasının da kendisini boşamak istediği kadın hakkında nazil olmuştur. Kadın: Beni boşama, nikahın altında tut ve ben sana hakkımı helal ediyorum der. Bunun üzerine bu ayet inmiştir.[823]

٧٤٥٤-١٤/١٦- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا قَالَتْ نَزَلَتْ فِي الْمَرْأَةِ تَكُونُ عِنْدَ الرَّجُلِ فَلَعَلَّهُ أَنْ لَا يَسْتَكْثِرَ مِنْهَا وَتَكُونُ لَهَا صُحْبَةٌ وَوَلَدٌ فَتَكْرَهُ أَنْ يُفَارِقَهَا فَتَقُولُ لَهُ أَنْتَ فِي حِلٍّ مِنْ شَأْنِي

7454-14/16- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Hişâm babasından o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan aziz ve celil Allah'ın: *"Şayet bir kadın kocasının uzaklaşmasından yahut yüz çevirmesinden korkarsa..."* (Nisa, 128) buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Ayet, bir adamın yanında (onunla evli) bulunan kadın hakkında inmiştir. Bir ihtimal onunla daha çok kalmak istemez. Kendisinin ise onunla bir arkadaşlığı ve ondan çocukları olduğu için kocasının kendisinden boşanmasından da hoşlanmaz. Bu maksatla ona: Benim hakkımda ben sana helallik veriyorum der.[824]

٧٤٥٥-١٥/١٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَتْ لِي عَائِشَةُ يَا ابْنَ أُخْتِي أُمِرُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِأَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَسَبُّوهُمْ

7455-15/17- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Ebu Muaviye, Hişâm b. Urve'den haber verdi o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Âişe (radıyallâhu anhâ) bana dedi ki: Kız kardeşimin oğlu, onlara Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabına mağfiret dilemeleri emrolunduğu halde kalkıp onun ashabına sövdüler.[825]

Şerh

"Onlara Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabına mağfiret dilemeleri emrolunduğu halde kalkıp ashabına sövdüler." Kadı Iyaz dedi ki: Zahirinden anlaşıldığına göre o bu sözlerini Mısır ahalisinin Osman hakkında söyledikleri sözleri Şam halkının da Ali hakkında söyledikleri sözleri Haruralıların (hari-

823 Buhari, 5206; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17058, 17059
824 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16851
825 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17225

cilerin) hepsi hakkında söyledikleri sözlerini işitince söylemiştir. İşaret ettiği mağfiret dileme emri de yüce Allah'ın: *"Onlardan sonra gelenler derler ki: Rabbimiz bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi mağfiret eyle..."* (Haşr, 10) buyruğudur. Nitekim Malik de ashab-ı kirama (radıyallâhu anhum) söven kimselerin fey'de haklarının olmadığına bunu delil göstermiştir. Çünkü yüce Allah fey'i ancak onlardan sonra gelip de aralarından ashaba mağfiret dileyen kimseler için vermiştir. Allah en iyi bilendir.

٧٤٥٦-.../١٨- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

7456-.../18- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Hişâm bu isnad ile aynısını tahdis etti.[826]

٧٤٥٧-١٦/١٩- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ اخْتَلَفَ أَهْلُ الْكُوفَةِ فِي هَذِهِ الْآيَةِ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ فَرَحَلْتُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَسَأَلْتُهُ عَنْهَا فَقَالَ لَقَدْ أُنْزِلَتْ آخِرَ مَا أُنْزِلَ ثُمَّ مَا نَسَخَهَا شَيْءٌ

7457-16/19- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Muğire b. en-Numan'dan tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Kufeliler şu: *"Kim de bir mümini kasten öldürürse onun cezası orada ebediyyen kalmak üzere cehennemdir"* (Nisa, 93) ayeti hakkında ihtilaf ettiler. Bunun üzerine ben de deveme binip İbn Abbas'a kadar gittim. Ona ayet hakkında sordum. O: Gerçekten bu son indirilen buyruklardandır. Sonra da onu hiçbir şey nesh etmedi dedi.[827]

Şerh

"Deveme binip İbn Abbas'a gittim." Burada rahale: deveye binip yolculuk yaptı anlamındaki fiil re ve ha harfleri iledir. Rivayetlerde sahih ve meşhur olan budur. İbn Mâhân'ın nüshasında ise dal ve hı harfleri ile "fedehaltu: girdim" şeklindedir. Bunu da ona yaptığım yolculuktan sonra huzuruna girdim anlamında olduğu kabul edilerek sahih kabul edilmesi mümkündür.

٧٤٥٨-١٧/٢٠- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا

826 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16839
827 Buhari, 4590, 4762; Ebu Davud, 4275; Nesai, 4011, 4879; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5621

الْإِسْنَادِ فِي حَدِيثِ ابْنِ جَعْفَرٍ نَزَلَتْ فِي آخِرِ مَا أُنْزِلَ وَفِي حَدِيثِ النَّضْرِ إِنَّهَا لَمِنْ آخِرِ مَا أُنْزِلَتْ

7458-17/20- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize en-Nadr haber verip (Muhammed ile) birlikte dediler ki: Şu'be bize bu isnad ile tahdis etti.

İbn Cafer'in hadisinde: Ayet son indirilenler arasında indi derken Nadr'ın hadisinde: Şüphesiz ki o son indirilenlerdendir dedi.[828]

٧٤٥٩-١٨/٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ أَمَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبْزَى أَنْ أَسْأَلَ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ لَمْ يَنْسَخْهَا شَيْءٌ وَعَنْ هَذِهِ الْآيَةِ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ قَالَ نَزَلَتْ فِي أَهْلِ الشِّرْكِ

7459-18/21- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be Mansur'dan tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Ebza bana İbn Abbas'a şu iki ayete dair soru sormamı emretti: *"Kim de bir mümini kasten öldürürse cezası orada ebediyyen kalmak üzere cehennemdir."* (Nisa, 93) Ben de ona sordum. O: Bu ayeti hiçbir şey nesh etmedi dedi. İkinci olarak şu: *"Onlar ki Allah ile birlikte başka bir ilaha ibadet etmezler. Hak ile olması dışında Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı nefsi de öldürmezler"* (Furkan, 68) ayeti hakkında sordu. O: Bu müşrikler hakkında inmiştir dedi.[829]

٧٤٦٠-١٩/٢٢- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ اللَّيْثِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ يَعْنِي شَيْبَانَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ بِمَكَّةَ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ إِلَى قَوْله مُهَانًا فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ وَمَا يُغْنِي عَنَّا الْإِسْلَامُ وَقَدْ عَدَلْنَا بِاللَّهِ وَقَدْ

828 7457 numaralı hadisan kaynakları
829 Buhari, 3855, 4764 -buna yakın-, 4765 -buna yakın-, 4766; Ebu Davud, 4273; Nesai, 4013, 4878; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5624

قَتَلْنَا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ وَأَتَيْنَا الْفَوَاحِشَ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا إِلَى آخِرِ الْآيَةِ قَالَ فَأَمَّا مَنْ دَخَلَ فِي الْإِسْلَامِ وَعَقَلَهُ ثُمَّ قَتَلَ فَلَا تَوْبَةَ لَهُ

7460-19/22- Bana Harun b. Abdullah tahdis etti, bize Ebu'n-Nadr Haşim b. el-Kasım el-Leysi tahdis etti, bize Ebu Muaviye -yani Şeyban- Mansur b. el-Mu'temir'den tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Şu: *"Onlar ki Allah ile birlikte başka bir ilaha ibadet etmezler"* (Furkan, 68) ayeti *"O azabda ebediyyen hor ve hakir bir halde kalır"* (Furkan, 69) buyruğuna kadar Mekke'de indi. Bunun üzerine müşrikler bizler Allah'a eş koşmuş, Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmüş, fuhşiyatı işlemiş olduğumuz halde İslam'ın bize faydası ne olur ki dediler. Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Ancak tevbe eden, iman eden ve salih amel işleyenler müstesna"* (Furkan, 70) ayetini sonuna kadar indirdi.

(Devamla) dedi ki: İslam'a girip onu akledip ondan sonra öldürenin ise tevbe etmesi sözkonusu değildir dedi.[830]

Şerh

"İslam'a girip onu akledene gelince" yani İslam'ın hükümlerini ve öldürmenin haram olduğunu bilen kimse demektir.

٧٤٦١-٢٠/٢٣- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ هَاشِمٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ أَبِي بَزَّةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ أَلِمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا مِنْ تَوْبَةٍ قَالَ لَا قَالَ فَتَلَوْتُ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةَ الَّتِي فِي الْفُرْقَانِ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ قَالَ هَذِهِ آيَةٌ مَكِّيَّةٌ نَسَخَتْهَا آيَةٌ مَدَنِيَّةٌ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ هَاشِمٍ فَتَلَوْتُ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةَ الَّتِي فِي الْفُرْقَانِ إِلَّا مَنْ تَابَ

7461-20/23- Bana Abdullah b. Haşim ve Abdurrahman b. Bişr el-Abdî tahdis edip dediler ki: Bize Yahya -ki o b. Said el-Kattan'dır- İbn Cureyc'den tahdis etti, bana el-Kasım b. ebu Bezze Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini tahdis etti: İbn Abbas'a: Kasten bir mümini öldüren kimsenin tevbesi olur mu dedim. O: Olmaz dedi. Ben bunun üzerine ona Furkan Suresi'ndeki şu: *"Onlar ki Allah ile birlikte başka bir ilaha ibadet etmezler, hak ile olması dışında*

830 7459 numaralı hadisin kaynakları

Allah'ın öldürmesini haram kıldığı nefsi de öldürmezler" (Furkan, 68) ayetini sonuna kadar okudum.

İbn Abbas: Bu ayet Mekki'dir. Bunu Medeni bir ayet olan şu: *"Kim de bir mümini kasten öldürürse cezası orada ebediyyen kalmak üzere cehennemdir"* (Nisa, 63) ayeti nesh etmiştir dedi.

İbrahim'in rivayetinde şöyledir: Ben de Furkan Suresi'ndeki şu: *"Tevbe edenler... müstesna"* ayetini okudum.[831]

Şerh

İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'dan gelen rivayete göre kasten öldürenin tevbesi olmaz. Buna da yüce Allah'ın: *"Kim de bir mümini kasten öldürürse cezası orada ebediyyen kalmak üzere cehennemdir"* (Nisa, 93) ayetini delil göstermiştir.

İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'dan meşhur olan kanaat budur. Yine ondan tevbesinin kabul edileceği ve onun günahının mağfiret olunmasının caiz (mümkün) olduğu kanaati de rivayet edilmiştir. Çünkü yüce Allah: *"Kim bir kötülük yapar yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse Allah'ın çok mağfiret edici, çok merhametli olduğunu görür"* (Nisa, 110) buyurmaktadır. Bu ikinci rivayet bütün ehl-i sünnetin, ashabın, tabiunun ve onlardan sonra gelenlerin de kabul ettiği kanaattir. Selefden bazılarından buna muhalif olarak nakledilen rivayet, onlara bu günahın ağırlığını anlatmak, öldürmekten sakındırmak ve bunun yasaklanıp önlenmesi hususunda tevriyeli ifade kullanmak şeklinde yorumlanır. Yoksa İbn Abbas'ın delil diye gösterdiği bu ayet-i kerime, kasten öldürenin ebedi olarak cehennemde kalacağını açıkça ifade etmemektedir. Ayette sadece onun cezasının bu olduğu belirtilmektedir. Fakat bu onun mutlaka bu cezaya çarptırılmasını da gerektirmez. Bu mesele ile ilgili açıklama ve ayetin anlamı ile alakalı bilgiler Tevbe Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

"Onu Medeni bir ayet nesh etti." Nesh edici ayet diye kastettiği Nisa Suresi'ndeki: *"Kim kasten bir mümini öldürürse..."* (Nisa, 93) ayetidir.

"Said b. Cübeyr dedi ki: Abdurrahman b. Ebza bana... emretti. İfade bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bazıları dedi ki: Muhtemelen bu İbn Abdurrahman bana emretti şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Abdurrahman'ın Said'e kendisi adına İbn Abbas'a -Abdurrahman'ın bilmediği bir husus hakkında- soru sormasının önünde bir engel yoktur. Çünkü İbn Abbas'a yaşça ondan daha büyük, sohbeti ondan daha eski kimseler soru sormuştur. Kadı Iyaz'ın bu söylediği de doğrunun ta kendisidir.

831 Buhari, 4762; Nesai, 4012, 4880; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5599

٧٤٦٢-٢١/٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عُمَيْسٍ عَنْ عَبْدِ الْمَجِيدِ بْنِ سُهَيْلٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ قَالَ قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ تَعْلَمُ وَقَالَ هَارُونُ تَدْرِي آخِرَ سُورَةٍ نَزَلَتْ مِنَ الْقُرْآنِ نَزَلَتْ جَمِيعًا قُلْتُ نَعَمْ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ قَالَ صَدَقْتَ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ تَعْلَمُ أَيُّ سُورَةٍ وَلَمْ يَقُلْ آخِرَ

7462-21/24- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Harun b. Abdullah ve Abd b. Humeyd tahdis etti. Abd bize Cafer b. Avn haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. Bize Ebu Umeys, Abdulmecid b. Suheyl'den haber verdi, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas bana: Kur'an-ı Kerim'den son inen, toptan inen surenin hangisi olduğunu biliyor musun? -Harun rivayetinde te'lemu yerine tedri demiştir- dedi ben evet: *"Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman"* (Nasr, 1) dir dedi. O doğru söyledin dedi.

İbn Ebu Şeybe'nin rivayetinde: "Hangi sure olduğunu biliyor musun dedi ama "son" demedi."[832]

Şerh

"Bize Ebu Umeys, Abdulmecid b. Suheyl'den haber verdi." Bütün nüshalarda bu şekilde mimden sonra cim gelmek üzere "Abdulmecid" diye kaydedilmiştir. Yalnız İbn Mâhân'ın nüshasında bu ha ve sonra mim olmak üzere "Abdulhamid" diye geçmektedir. Ebu Ali el-Gassani dedi ki: Doğrusu birincisidir.

Kadı Iyaz dedi ki: İsminin ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Malik Muvatta'da Yahya b. Yahya el-Endelüsi'nin ve başkalarının rivayetinde onun adını sözkonusu ederek ona hı sonra mim ile "Abdulhamid" adını vermiştir. Süfyan b. Uyeyne de böyle demiştir. Buhari ise mimden sonra cim olmak üzere adını Abdulmecid diye vermiştir. İbnu'l Kasım ve el-Ka'nebi ile Muvatta'dan Malik'den naklen bir topluluk da böylece rivayet etmişlerdir. İbn Abdilberr dedi ki: Her iki şekilde de söylenir ama çoğunluk mim den sonra cim ile (Abdulmecid) diye söylemişlerdir. Bu hususta görüş ayrılığı Sâbit olduğuna göre her iki şekilden birisi hakkında hatalı olduğu hükmü verilemez.

832 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5830

٧٤٦٣-.../٢٥- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا أَبُو عُمَيْسٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ آخِرَ سُورَةٍ وَقَالَ عَبْدِ الْمَجِيدِ وَلَمْ يَقُلْ ابْنِ سُهَيْلٍ

7463-.../25- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Ebu Muaviye haber verdi, bize Ebu Umeys bu isnad ile aynısını rivayet etti ve: "Son sure" dedi. Yine Abdulmecid'den dedi fakat "İbn Suheyb" demedi.[833]

٧٤٦٤-٢٢/٢٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عَطَاءٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَقِيَ نَاسٌ مِنْ الْمُسْلِمِينَ رَجُلًا فِي غُنَيْمَةٍ لَهُ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَأَخَذُوهُ فَقَتَلُوهُ وَأَخَذُوا تِلْكَ الْغُنَيْمَةَ فَنَزَلَتْ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمْ السَّلَمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا وَقَرَأَهَا ابْنُ عَبَّاسٍ السَّلَامَ

7464-22/26- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İshak b. İbrahim ve Ahmed b. Abde ed-Dabbî -İbn Ebu Şeybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti (İbn Ebu Şeybe) bize Süfyan Amr'dan tahdis etti derken diğer ikisi haber verdi dedi. O Ata'dan, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Müslümanlardan bazı kimseler bir kaç koyunu ile birlikte bir adam ile karşılaştı. Adam: esselâmu aleykum dediği halde onu yakalayıp öldürdüler ve o bir kaç koyunu da aldılar. Bunun üzerine: *"Size selâm verene sen mümin değilsin demeyin"* (Nisa, 94) buyruğu nazil oldu.

İbn Abbas (radıyallâhu anh) bu ayeti, (esselem lafzının yerine) esselâm diye okumuştur.[834]

٧٤٦٥-٢٣/٢٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ كَانَتْ الْأَنْصَارُ إِذَا حَجُّوا فَرَجَعُوا لَمْ يَدْخُلُوا الْبُيُوتَ إِلَّا مِنْ ظُهُورِهَا قَالَ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ الْأَنْصَارِ فَدَخَلَ مِنْ بَابِهِ فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةَ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا

833 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5830
834 Buhari, 4591; Ebu Davud, 3974; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5940

7465-23/27- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Gunder, Şu'be'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da -lafız İbn Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer, Şu'be'den tahdis etti, o Ebu İshak'dan şöyle dediğini rivayet etti: el-Berâ'yı şöyle derken dinledim: Ensar hacc edip geri döndüklerinde evlere ancak arkalarından girerlerdi. Ensardan bir adam gelip evinin kapısından içeri girdi. Ona bu konuda bir şeyler söylenince de şu: *"Evlere arkalarından gelmeniz iyilik değildir"* (Bakara, 189) ayeti nazil oldu.[835]

١/٢- بَاب فِي قَوْله تَعَالَى أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ

1/2- YÜCE ALLAH'IN: *"İMAN EDENLERİN KALPLERİNİN ALLAH'IN ZİKRİNE... YUMUŞAYARAK... ZAMANI GELMEDİ Mİ"* (HADİD, 16) BUYRUĞU HAKKINDA BİR BAB

٧٤٦٦-١/٢٤- حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّدَفِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ قَالَ مَا كَانَ بَيْنَ إِسْلَامِنَا وَبَيْنَ أَنْ عَاتَبَنَا اللهُ بِهَذِهِ الْآيَةِ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ إِلَّا أَرْبَعُ سِنِينَ

7466-24/1- Bana Yunus b. Abdula'lâ es-Sadafi tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Amr b. el-Hâris, Said b. Ebu Hilal'den haber verdi, o Avn b. Abdullah'dan o babasından rivayet ettiğine göre İbn Mesud (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Müslüman olmamız ile yüce Allah'ın şu: *"İman edenlerin kalplerinin Allah'ın zikrine karşı yumuşayarak... zamanı gelmedi mi"* (Hadid, 16) ayeti ile bize sitem etmesi arasında ancak dört yıl geçmişti.[836]

٢/٣- بَاب فِي قَوْله تَعَالَى خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

2/3- YÜCE ALLAH'IN: *"HER MESCİTTE ZİNETİNİZİ ALIN"* (ARAF, 31) BUYRUĞU HAKKINDA BİR BAB

٧٤٦٧-١/٢٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَتِ الْمَرْأَةُ تَطُوفُ بِالْبَيْتِ

---

835 Buhari, 1803; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1874

836 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9342

وَهِيَ عُرْيَانَةٌ فَتَقُولُ مَنْ يُعِيرُنِي تِطْوَافًا تَجْعَلُهُ عَلَى فَرْجِهَا وَتَقُولُ الْيَوْمَ يَبْدُو بَعْضُهُ أَوْ كُلُّهُ فَمَا بَدَا مِنْهُ فَلَا أُحِلُّهُ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

7467-25/1- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bana Ebu Bekr b. Nâfi de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Gunder tahdis etti, bize Şu'be, Seleme b. Kuheyl'den tahdis etti, o Müslim el-Batîn'den o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Kadın çıplak durduğu halde beyti tavaf eder ve kim bana emaneten tavafta giyineceğim bir elbise verir derdi. Bunu da alıp ferci üzerine koyar ve:

"Bugün belki bir kısmı yahut hepsi görünebilir

Ama ondan görüneni helal etmem" derdi. Bunun üzerine şu: *"her mescitte zinetinizi alın"* (Araf, 31) ayeti nazil oldu.[837]

Şerh

"Emaneten kim bana tavaf etmek için bir elbise verir derdi." Buradaki te harfi kesreli olarak "titvar" kadının kendisi ile tavaf etmek üzere giyindiği bir elbise demektir. Cahiliye dönemi insanları çıplak olarak tavaf eder, elbiselerini atar ve onları yere atılmış halleri ile bırakırlar ebediyyen de onları geri almazlar. Eskiyip çürüyünceye kadar ayaklarla çiğnensin diye bırakırlardı. Buna da "lika" denilirdi. Nihayet İslam gelince yüce Allah avretin setredilmesini emir buyurdu ve: *"Her mescitte zinetinizi alın"* buyurdu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Hiçbir çıplak beyti tavaf etmesin"* buyurdu.

٣/٤- بَاب فِي قَوْله تَعَالَى وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ

3/4- YÜCE ALLAH'IN: *"CARİYELERİNİZ KENDİLERİNİ KORUMAK İSTERKEN... ONLARI ZİNAYA ZORLAMAYIN"* (NUR, 33) BUYRUĞU HAKKINDA BİR BAB

٧٤٦٨-٢٦/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ يَقُولُ لِجَارِيَةٍ لَهُ اذْهَبِي فَابْغِينَا شَيْئًا فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ لَهُنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

837 Nesai, 2956; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5615

7468-26/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb birlikte Ebu Muaviye'den -lafız Ebu Kureyb'e ait olmak üzere- tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti, bize A'meş, Ebu Süfyan'dan tahdis etti, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ubeyy b. Selûl bir cariyesine git de bizim için biraz zina et derdi. Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Cariyeleriniz kendilerini korumak isterken dünya hayatının geçici metaını kazanmak için onları zinaya zorlamayın. Kim onları zorlarsa şüphe yok ki Allah onların zorlanmalarından sonra –o cariyelere- mağfiret edicidir, rahmet edicidir."* (Nur, 33) buyruğunu indirdi.[838]

Şerh

"Bunun üzerine yüce Allah: *"Cariyeleriniz kendilerini korumak isterken dünya hayatının geçici metaını kazanmak için onları zinaya zorlamayın... onların zorlanmalarından sonra -o cariyelere- mağfiret edicidir, rahmet edicidir"* buyruğunu indirdi." Bütün nüshalarda bu şekilde "o cariyelere mağfiret edicidir, rahmet edicidir" şeklindedir. Bu ise (o cariyelere anlamını verdiğimiz lehünne) lafzı bir tefsirdir. Bununla bu lafzın Kur'an'dan bir lafız olarak indirildiğini kastetmemiştir. Çünkü bu şekilde hiçkimse bu ayeti okumuş değildir. Bu ancak bir tefsirdir ve bir açıklamadır, mağfiret ve rahmetin/merhametin bu işe zorlandıkları için onlar hakkında sözkonusu olacağını, onları zorlayanlar için sözkonusu olmadığını Beyân etmek içindir.

"Yüce Allah'ın: *"kendilerini korumak isterken"* buyruğu ise çoğunlukla görülen duruma göre ifade edilmiştir. Çünkü zorlama ancak kendisini (iffetini) korumak isteyen kişi (cariye) hakkında sözkonusu olur. Böyle olmayan bir cariye ise ayrıca zorlamaya gerek olmaksızın fuhuş yapmakta elini çabuk tutar. Maksat ise zinaya zorlamanın haram olduğunu anlatmaktır. Kendileri ister iffetlerini korumak istesinler ister istemesinler. Cariye kendisini iffetini korumak istememekle birlikte zorlanma şekli ise kendisi bir kişi ile zina etmek isterken başkası ile zina etmeye zorlanmasıdır. Hepsi de haramdır.

٧٤٦٩-٢٧/٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ جَارِيَةً لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَيٍّ ابْنِ سَلُولَ يُقَالُ لَهَا مُسَيْكَةُ وَأُخْرَى يُقَالُ لَهَا أُمَيْمَةُ فَكَانَ يُكْرِهُهُمَا عَلَى الزِّنَى فَشَكَتَا ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِلَى قَوْلِهِ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"

838 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2314

7469-27/2- Bana Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti, bize Ebu Avane, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Süfyan'dan, o Câbir'den rivayet ettiğine göre Abdullah b. Ubeyy b. Selûl'ün Museyke isminde bir cariyesi, bir de Umeyme denilen bir başka cariyesi vardı. O da bunları zina etmeye zorluyordu. Bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şikayet etmeleri üzerine yüce Allah: *"Cariyeleriniz kendilerini korumak isterken ... Allah onların zorlanmalarından sonra mağfiret edicidir ve rahmet edicidir"* (Nur, 33) buyruğunu indirdi.[839]

Şerh

"Abdullah b. Ubeyy'in Museyke adında bir cariyesi bir de Umeyme denilen bir başka cariyesi vardı." Buradaki "Museyke isminde mim harfi ötrelidir. Bu cariyelerin isimlerinin Muâze ve Zeyneb olduğu da söylenmiştir. Bir görüşe göre de ayet-i kerime ona ait ve zina etmeleri için zorladığı altı cariye hakkında inmiştir. Bunlar Muâze, Museyke, Umeyme, Amre, Erva ve Kuteyle adlarını taşıyorlarmış. Allah en iyi bilendir.

٤/٥- بَاب فِي قَوْله تَعَالَى أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمْ الْوَسِيلَةَ

4/5- YÜCE ALLAH'IN: *"ONLARIN O TAPINDIKLARI DA RABLERİNE HANGİSİ DAHA YAKIN OLACAK DİYE YOL ARARLAR."* (İSRA, 57) BUYRUĞU HAKKINDA BİR BAB

٧٤٧٠-٢٨/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمْ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ قَالَ كَانَ نَفَرٌ مِنْ الْجِنِّ أَسْلَمُوا وَكَانُوا يُعْبَدُونَ فَبَقِيَ الَّذِينَ كَانُوا يَعْبُدُونَ عَلَى عِبَادَتِهِمْ وَقَدْ أَسْلَمَ النَّفَرُ مِنْ الْجِنِّ

7470-28/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. İdris, A'meş'den tahdis etti, o İbrahim'den, o Ebu Ma'mer'den, o Abdullah'dan aziz ve celil Allah'ın: *"Onların o tapındıkları da Rablerine hangisi daha yakın olacak diye yol ararlar"* (İsra, 57) buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: Cinlerden bir topluluk müslüman olmuştu. Onlara ibadet ediliyordu. Bu sefer daha önce onlara ibadet edenler onlara ibadete devam ettiler. Halbuki cinlerden o topluluk müslüman olmuştu.[840]

---

839 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2317

840 Buhari, 4714, 4715; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9337

٧٤٧١-٢٩/٢- حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ قَالَ كَانَ نَفَرٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعْبُدُونَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ فَأَسْلَمَ النَّفَرُ مِنَ الْجِنِّ وَاسْتَمْسَكَ الْإِنْسُ بِعِبَادَتِهِمْ فَنَزَلَتْ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ

7471-29/2- Bana Ebu Bekr b. Nâfi el-Abdî tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, bize Süfyan A'meş'den tahdis etti, o İbrahim'den, o Ebu Ma'mer'den, o Abdullah'dan rivayet ettiğine göre *"onların o tapındıkları da Rablerine hangisi daha yakın olacak diye yol ararlar"* buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etti: İnsanlardan bir topluluk cinlerden bir topluluğa ibadet ediyordu. Cinlerden olan topluluk müslüman oldu. İnsanlar ise onlara ibadete sımsıkı sarılmaya devam etti. Bunun üzerine *"onların o tapındıkları da Rablerine hangisi daha yakın olacak diye yol ararlar"* (İsra, 57) ayeti nazil oldu.[841]

٧٤٧٢-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

7472-.../3- Bunu bana Bişr b. Halid de tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Cafer Şu'be'den haber verdi, o Süleyman'dan bu isnad ile rivayet etti.[842]

٧٤٧٣-٣٠/٤- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ الزِّمَّانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ قَالَ نَزَلَتْ فِي نَفَرٍ مِنَ الْعَرَبِ كَانُوا يَعْبُدُونَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ فَأَسْلَمَ الْجِنِّيُّونَ وَالْإِنْسُ الَّذِينَ كَانُوا يَعْبُدُونَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ فَنَزَلَتْ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ

7473-30/4- Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis etti, bana babam tahdis etti, bize Huseyn Katâde'den tahdis etti, o Abdullah b Ma'bed ez-Zimmânî'den, o Abdullah b. Utbe'den, o Abdullah b. Mesud'dan: *"Onların o tapındıkları da Rablerine hangisi daha*

841 7470 numaralı hadisin kaynakları
842 7470 numaralı hadisin kaynakları

yakın olacak diye yol ararlar" (İsra, 57) buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Bu ayet, Araplardan bir topluluk hakkında inmiştir. Bunlar cinlerden bir topluluğa ibadet ediyorlardı. Cinler müslüman oldular. Onlara ibadet eden o insanlar ise bunun farkında değillerdi. Bunun üzerine: *"Onların o tapındıkları da Rablerine hangisi daha yakın olacak diye yol ararlar"* (İsra, 57) ayeti nazil oldu.[843]

٥/٦- بَاب فِي سُورَةِ بَرَاءَةٌ وَالْأَنْفَالِ وَالْحَشْرِ

5/6- BERAE, ENFAL VE HAŞR SURELERİ HAKKINDA BİR BAB

٧٤٧٤-٣١/١- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُطِيعٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ سُورَةُ التَّوْبَةِ قَالَ آلتَّوْبَةِ قَالَ بَلْ هِيَ الْفَاضِحَةُ مَا زَالَتْ تَنْزِلُ وَمِنْهُمْ وَمِنْهُمْ حَتَّى ظَنُّوا أَنْ لَا يَبْقَى مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا ذُكِرَ فِيهَا قَالَ قُلْتُ سُورَةُ الْأَنْفَالِ قَالَ تِلْكَ سُورَةُ بَدْرٍ قَالَ قُلْتُ فَالْحَشْرُ قَالَ نَزَلَتْ فِي بَنِي النَّضِيرِ

7474-31/1- Bana Abdullah b. Muti' tahdis etti, bize Huşeym, Ebu Bişr'den tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas (radıyallâhu anh)'a Tevbe Suresi dedim, o: Tevbe Suresi mi dedi. (Sonra) dedi ki: Aksine o el-Fâdiha'dır. Sure "onlardan, onlardan" diyerek inip durdu. Hatta bizden onda sözkonusu edilmedik hiçbir kimse kalmayacağını zannettiler. (Said) dedi ki: Bu sefer Enfal suresi dedim. O: İşte o Bedir (gazası) suresidir. Ben: Ya Haşr suresi dedim. O: Nadiroğulları hakkında inmiştir dedi.[844]

٦/٧- بَاب فِي نُزُولِ تَحْرِيمِ الْخَمْرِ

6/7- İÇKİNİN HARAM KILINMASININ NÜZULU HAKKINDA BİR BAB

٧٤٧٥-٣٢/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ أَبِي حَيَّانَ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ خَطَبَ عُمَرُ عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ أَلَا وَإِنَّ الْخَمْرَ نَزَلَ تَحْرِيمُهَا يَوْمَ نَزَلَ وَهِيَ مِنْ خَمْسَةِ أَشْيَاءَ مِنْ الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ وَالْعَسَلِ وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ وَثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ وَدِدْتُ أَيُّهَا النَّاسُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عَهِدَ إِلَيْنَا فِيهَا الْجَدُّ وَالْكَلَالَةُ وَأَبْوَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الرِّبَا

843 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9343

844 Buhari, 4645 -uzunca-, 4882, 4883, 4029; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5454

7475-32/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Ebu Hayyan'dan tahdis etti, o Şa'bî'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberi üzerinde hutbe verdi. Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra şöyle dedi: İmdi şunu bilin ki içkinin haram kılınması hükmü nazil olduğu gün içki (hamr) beş şeyden yapılırdı. Buğdaydan, arpadan, kuru hurmadan, kuru üzümden ve baldan. Hamr (içki) aklı perdeleyen her şeydir. Ey insanlar! Üç şey vardır ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlar hakkında bize bir ahitte (açıklamada) bulunmasını çok arzu ederdim: Dede ve kelale (nin mirası) ile faiz türlerinden bir kaç tür.[845]

Şerh

Hamr (içki)nin haram kılınması hakkında "o beş şeyden yapılıyordu" dedikten sonra kelaleyi ve diğerlerini sözkonusu etti. Bütün bunlara dair açıklamalar ilgili bablarında geçmiş bulunmaktadır.

٧٤٧٦-٣٣/٢- وَحدَّثنَا أَبُو كُرَيْبٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ حَدَّثَنَا أَبُو حَيَّانَ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَقُولُ أَمَّا بَعْدُ أَيُّهَا النَّاسُ فَإِنَّهُ نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَهِيَ مِنْ خَمْسَةٍ مِنْ الْعِنَبِ وَالتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ وَثَلَاثٌ أَيُّهَا النَّاسُ وَدِدْتُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ عَهِدَ إِلَيْنَا فِيهِنَّ عَهْدًا نَنْتَهِي إِلَيْهِ الْجَدُّ وَالْكَلَالَةُ وَأَبْوَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الرِّبَا

7476-33/2- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn İdris haber verdi, bize Ebu Hayyan, Şa'bî'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh)'ı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberi üzerinde şöyle derken dinledim: İmdi ey insanlar! Gerçek şu ki içkinin haram kılınması hükmü nazil olunca o beş şeyden yapılıyordu: Üzümden, kuru hurmadan, baldan, buğdaydan ve arpadan. Hamr (içki) aklı perdeleyen şeydir. Üç husus var ki ey insanlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunlar hakkında bizde nihai olarak kendisini kabul edeceğimiz bir ahitte (emir ve hükümde) bulunmasını çok arzu ederdim. Bunlar dede ve kelale(nin mirası) ile faiz türlerinden bazı türlerdir.[846]

---

845 Buhari, 4619, 5581, 5588, ayrıca 5588 -muallak olarak-, 7337 -muallak olarak-; Ebu Davud, 3699; Tirmizi, 1874; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10538

846 7475 numaralı hadisin kaynakları

٧٤٧٧-.../٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي حَيَّانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا غَيْرَ أَنَّ ابْنَ عُلَيَّةَ فِي حَدِيثِهِ الْعِنَبِ كَمَا قَالَ ابْنُ إِدْرِيسَ وَفِي حَدِيثِ عِيسَى الزَّبِيبِ كَمَا قَالَ ابْنُ مُسْهِرٍ

7477-.../3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İsmail b. Uleyye tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi, (İsmail ile) ikisi Ebu Hayyan'dan bu isnad ile önceki ikisinin hadisinin aynısını haber verdi ancak İbn Uleyye hadisinde İbn İdris'in dediği gibi "üzüm" derken İsa'nın hadisinde İbn Mushir'in dediği gibi "kuru üzüm" demiştir.[847]

٧/٨- بَاب فِي قَوْلِه تَعَالَى هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ

7/8- YÜCE ALLAH'IN: *"BUNLAR RABLERİ HAKKINDA DAVALAŞAN İKİ HASIMDIRLAR"* (HACC, 19) BUYRUĞU HAKKINDA BİR BAB

٧٤٧٨-٣٤/١- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَارَةَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي هَاشِمٍ عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يُقْسِمُ قَسَمًا إِنَّ هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ إِنَّهَا نَزَلَتْ فِي الَّذِينَ بَرَزُوا يَوْمَ بَدْرٍ حَمْزَةُ وَعَلِيٌّ وَعُبَيْدَةُ بْنُ الْحَارِثِ وَعُتْبَةُ وَشَيْبَةُ ابْنَا رَبِيعَةَ وَالْوَلِيدُ بْنُ عُتْبَةَ

7478-34/1- Bize Amr b. Zürâre tahdis etti, bize Huşeym Ebu Haşim'den tahdis etti, o Ebu Miclez'den, o Kays b. Abbad'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Ebu Zerr (radıyallâhu anh)'ı yemin ederek şu: *"Bunlar Rableri hakkında davalaşan iki hasımdırlar"* (Hacc, 19) ayetinin Bedir günü teke tek çarpışan kimseler olan (bir tarafta) Hamza, Ali ve Ubeyde b. el-Hâris ile (diğer tarafta) Rabia'nın oğulları Utbe, Şeybe ve el-Velid b. Utbe hakkında nazil olduğunu söylediğini işittim.[848]

٧٤٧٩-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي هَاشِمٍ عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يُقْسِمُ لَنَزَلَتْ هَذَانِ خَصْمَانِ بِمِثْلِ حَدِيثِ هُشَيْمٍ

847 7475 numaralı hadisin kaynakları

848 Buhari, 3966, 4968, 4969, 4743; İbn Mace, 2835; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11974

7479-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, hepsi Süfyan'dan o Ebu Haşim'den, o Ebu Miclez'den o Kays b. Ubad'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Zerr'i (radıyallâhu anh) yemin ederek *"bunlar ... iki hasımdırlar"* (Hacc, 19) ayetinin nazil olduğunu söylerken dinledim deyip Huşeym'in hadisini aynı şekilde rivayet etti.[849]

Şerh

(7478-7479 numaralı hadisler)

"Ebu Miclez, Kays b. Ubad'dan şöyle dediğini rivayet etti... Bedir gününde tek tek çarpışanlar hakkında nazil oldu." Miclez isminde mim harfi meşhur olana göre kesrelidir, fethalı söyleyiş de nakledilmiştir (meclez diye). (Her ikisinde de) cim sakin lam fethalıdır. Adı ise daha önce açıklaması defalarca geçtiği gibi Laki b. Humeyd'dir.

Kays b. Ubad da babasının ismi olan Ubad ayn harfi ötreli ve be harfi şeddelidir.

Bu hadis, Darakutni'nin istidrakte bulunduğu hadislerden biri olup şöyle demiştir: Bu hadisi Buhari Ebu Miclez'den, o Kays'dan, o Ali (radıyallâhu anh)'dan ben: Davalaşmak için ilk diz çökecek kişiyim diye rivayet etmiştir.

Kays dedi ki: Ayet de onlar hakkında nazil olmuştur. Kays böyle diyerek senedi Kays'dan ileriye götürmemiştir. Sonra Buhari dedi ki: Osman Cerir'den, o Mansur'dan, o Ebu Haşim'den, o Ebu Miclez'den diye rivayet etmiştir.

Darakutni dedi ki: Böylelikle hadiste ızdırab hasıl olmuştur. Bütün bunlar onun söyledikleridir.

Derim ki: Bu ise hadisin zayıf ve ızdırablı olmasını gerektirmez. Çünkü Kays bu hadisi Müslim'in burada rivayet ettiği gibi Ebu Zerr'den işitmiştir. Böylelikle ondan rivayet etmiştir. Bir kısmını da Ali (radıyallâhu anh)'dan işitmiş ve böylece Kays Ebu Zerr'den işittiğini ona izafe etmiştir. Ebu Miclez de bir seferinde buna göre fetva vermiş ve bunun kendi görüşü ve kendi sözü olduğunu söylememiştir. Ashab-ı kiram (radıyallâhu anhum) ve onlardan sonra gelenler bunun gibi uygulamalar yapmıştır. Onlardan bir kimse fetva vermeye ihtiyaç duyduğu vakit hadisi rivayet etmeden ve onu ref (merfu olarak) etmeden hadisin manasına göre fetva verirdi. Bir başka zaman olup da rivayet maksadını güderse onu merfu olarak zikreder ve lafzı ile söylerdi. Buna göre bunda bir ızdırab (muzdariblik) sözkonusu değildir.

Allah en iyi bilendir.

849 7478 numaralı hadisin kaynakları

İÇİNDEKİLER

46/35- KADER KİTABI

47/36- İLİM KİTABI

48/37- ZİKİR, DUA, TEVBE VE İSTİĞFAR KİTABI

.../... KALBİ İNCELTEN/YUMUŞATAN HADİSLER KİTABI

49/... TEVBE KİTABI

50/... MÜNÂFİKLARIN NİTELİKLERİ VE HÜKÜMLERİ KİTABI

51/39- CENNETİN, CENNET NİMETLERİNİN VE CENNETLİKLERİN NİTELİKLERİ KİTABI

53/1- ZÜHD VE REKAİK (KALBİ YUMUŞATAN HADİSLER) KİTABI

54/42- TEFSİR KİTABI